43 German, about 1400

146 leaves

1154 **EPISTOLAE** S. PAULI, cum glossi Lyrani. *Folio, morocco.*

This is a manuscript of the fourteenth century. The Epistles of St. Paul with Nic. de Lyra's Commentary.

From a rubric in the manuscript. It was written either during Lyra's life, or shortly after his death.

LIBRARY OF
Rev. John Wright.
No.

John Frederick Lewis

This manuscript was [illegible] written during
the lifetime of Nicolas de Lyra or shortly
thereafter. The paper has an early form of the
Bulls Head watermark.
Nicolas de Lyra died 23 October 1340.
Note the "Lyles" on the binding.

"Si Lyra non lyrasset, Lutherus non
saltasset".

If Lyra had not played, Luther had
not danced."

Hic incipit prologus in Epistolas pauli

Ecce descripsi
tibi eam tripliciter prouerbiorum 22°
Quod verbum de scriptore
descriptore dicitur. Epistola
pauli apostoli principaliter
consistit in cognitione domini
nostri ihesu christi pro redemptione
humani generis passi. unde
quod dicit .1. Cor. 2°. Non iudicaui me aliquid
scire inter vos nisi ihesum christum et hunc cru-
cifixum Hanc ergo scripturam descripsit triplici-
ter scilicet literis hebreis grecis et latinis sicut
prefiguratum fuit in descriptione tytuli crucis
qui scriptus fuit hebraice. grece et latine
ut habetur Ioh. 19°. Per hoc enim quod in tribus
linguis principalibus scriptus fuit hec descriptio
prefiguratum fuit. fidem christi per totum orbem
generaliter fore publicandam. Quod potissime
impletum fuit per doctrinam pauli apostoli et
scripturam. unde quod dicere potuit verbum prescriptum
Ecce descripsi tibi eam In quo notantur .4.or
cause huius doctrine scilicet efficiens. subiectiua. finalis
et formalis. Circa primum sciendum quod licet pau-
lus apostolus fuit scriptor doctrine huius. quod notatur
cum dicitur Ecce descripsi. hoc tamen fuit ministe-
rialiter. christus autem principaliter. unde quod dicit Gal. 1°.
Notum vobis facio euangelium quod euangelizatum
est a me quia non est secundum hominem neque enim
didici ab homine. sed per reuelationem ihesu christi
Et ideo quia christo reuelante et dictante
hanc doctrinam descripsit. congruenter dicere
potuit verbum Baruch quod habetur Ier. 36°.
Ex ore suo loquebatur ad me quasi legens et
hoc omnes sermones istos. et ego scribebam
in volumine atramento Baruch qui interpretatur
benedictus. figura fuit apostoli pauli qui consecutus
est misericordiam et benedictionem dei Ieremias vero
qui interpretatur excelsus dominum ihesum christum significat
quem deus pater exaltauit et dedit ei nomen
quod est super omne nomen. ut dicitur Phil. 2°. Et
ideo bene potuit dicere paulus apostolus de christo
Ex ore suo loquebatur ad me quasi legens et
libro distincte et apte in reuelando. Et
ego scribebam secundum eius reuelationem in vo-
lumine atramento Epistolas. id est suas saltem
aliquas. vel per aliqua earum parte manu
propria scripsit. unde in fine prime epistole ad Cor.
dicit Salutatio mea manu pauli. scilicet scripta
est hoc enim modo signabat epistolas suas
ne sub nomine eius epistole a falsis apostolis scripte
a fidelibus reciperentur. Circa secundum sciendum quod
sicut in philosophia naturali corpus mobile est subiectum
sub ratione absoluta. et in partibus libris sub
rationibus determinatis ut corpus mobile ad situm
in libro de celo et mundo et corpus mobile ad formam
in libro de generatione et corruptione Sic deus sub
ratione absoluta est subiectum in sacra scriptura
in partibus vero eius sub determinatis rationibus ut in
veteri testamento sub ratione creatoris et gubernatoris.
et in nouo sub ratione redemptoris. in generali
In epistolis vero pauli sub ratione magis determinata
scilicet sub ratione redemptoris per suam passionem ideo
dicit .1. Cor. 1°. Predicamus christum crucifixum iudeis
quidem scandalum. gentibus autem stultitiam. Ipsis
autem vocatis iudeis atque grecis filium dei christum virtutem
et dei sapientiam Hec autem doctrine paulo causa
subiecta tangitur cum dicitur. Eam De qua dici-
tur Act. 13°. Nos vobis annunciamus eam que ad
patres nostros repromissio facta est de christo pro salute
mundi passuro. Circa 3m quod causa finalis huius
libri et doctrine est utilitas huius scientie. que
notatur cum dicitur Tibi. id est ad utilitatem tuam quia
per hanc doctrinam intellectam et opere adim-
pletam habetur via gratie in presenti et glorie in futuro.
de quo potest exponi quod dicitur Prou. 3°. Precepta mea
cor tuum custodiat longitudinem enim dierum
et annos vite et pacem apponent tibi. Dicit
annos vite quantum ad vitam gratie. et longitudinem
dierum quantum ad vitam glorie que eternitatem
includit. apponit et pacem. appetitus
quietem qui de ratione finis ultimi est. quod quietare
solet appetitus Circa 4m scilicet causam formalem
considerandum quod duplex est forma doctrine scilicet forma
tractandi et forma tractatus forma tractandi est
modus agendi qui est hic apud physicos scilicet diffini-
tiuus diuisiuus et probatiuus Et hoc epistola mo-
uit eciam apostolus unde in epistola ad Hebr. fidem
diffinit dicens. fides est substantia rerum sperandarum argumentum
non apparentium. Et 1. Cor. 12°. Gratiam
diuidit dicens. Diuisiones autem gratiarum sunt
idem autem spiritus. Et subdit Alii quidem per
spiritum datur sermo sapientie. alii sermo scientie etc. Et
1. Cor. 15°. probat resurrectionem mortuorum futuram
sicut possibile est in tali materia. Et hec forma
tangitur cum dicitur. Tripliciter. de quo potest exponi
quod dicitur Eccl. 4°. funiculus triplex difficile
rumpitur Forma tractatus vero est diuisio doc-
trine Diuiditur autem doctrina pauli apostoli tota
in .3. partes secundum quod tribus precipuis gentibus scribit
Primo romanis qui precellebant alias gen-
tes in potentia. 2° grecis qui precellebant sapientia
3° hebreis qui precellebant in diuine legis
notitia Romanis autem scripsit unam

epistolam que primo exponit sic e prima r̃ᵒ
aliarum

Hic incipit Epistola beati Pauli apostoli et illuminati Doctoris . . . Sacre Theologie Ad Ro. Ca.ᵐ primum

In vigilia Nativitatis Domini

P Aulus vocatus apostolus hec epistola dividitur in 3ᵉˢ partes scilicet in salutacionem et narracionem et partem genus ergo et conclusionem. 16ᵒ c. i. Si autem qui potens est. prima adhuc dividitur in 3ᵉˢ partes quia primo describit personam salutantis 2ᵒ circa salutatam i. Omnibus qui sunt rome 3ᵒ bonum optatum i. Gracia vobis et pax. Prima adhuc in 3 quia primo ponit personam salutantem descripcio 2ᵒ ondit dei declarat ibi Quod ante promiserat. Personam vero salutantis primo describit ex nomine cum dicit Paulus. prius enim vocatus Saulus Act. 8ᵒ. Sed postea vocatus est paulus ad quidam eius notabili facto scilicet a conversione pauli proconsulis Act. 13ᵒ. Sic Jacob vocatus fuit israel ex eo quod vidit deum vel potius ex eo quod luctatus fuit cum angelo ut dicitur fuit plenius Gen. 32ᵒ. Et Symon vocatus est petrus ex confessione domini ut in Mt. 16. Secundo describit ex religione cum dicit Servus ihesu xpisti i. verus famulus. 3ᵒ ex officio dignitate cum dicit vocatus apostolus. Et quia apostolatus est excellencior ceteris statibus ad quem nullus ascendit recte nisi a deo vocatus ideo bene dicit vocatus apostolus scilicet a deo secundum illud Hebr. 5ᵒ. Nec quisquam assumit sibi honorem sed qui vocatur a deo tamquam aaron. Certo ex modo vocacionis sue cum dicit Segregatus in evangelium dei. Vocabitur enim spiritus sanctus fuit segregatus ad actum apostolorum aliorum discipulorum ad predicandum per orbem evangelium ut patet Act. 13ᵒ. Et tunc vocatus fuit ad apostolatum. Prius tamen vocatus fuit ad fidem Act. 9ᵒ. Quod ante promiserat. Hic ostendit descripcionem 2ᵐ i. Per quem accepimus. Primum autem est quia dixit Segregatus in evangelium dei. ideo declarat quale sit hoc evangelium i. dicitur bonum nuncium a deo prolatum testamenti veteris promissum. et ostendit cum dicit Quod ante promiserat. scilicet deus pater per prophetas suos in scripturis sanctis sicut patet Jere. 31ᵒ. Ecce dies venient dicit dominus et feriam domui israhel et domui iuda fedus novum non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris in die qua apprehendi manum eorum ut educerem eos de terra egipti sed hoc erit pactum quod feriam cum domo israhel. Et sequitur Dabo legem meam in visceribus eorum et in corde eorum scribam eam. Vocatur enim legem novam in evangelio

contentam non tradidit scriptam sed verbo suo et spiritu sancto de celo misso impressit illam cordibus apostolorum et aliorum discipulorum. Sed ipsi postea scripserunt eam ad memoriam futurorum. Ideo dicitur Osee 2ᵒ Consolamini consolamini populum meum dicit dominus deus vester loquimini ad cor ierusalem. Quia sicut dicitur est lex nova scripta fuit super homini corda. Secundo ondit quale sit evangelium istud ex subiecto cum subdit De filio suo quia verus est deus cum patre ab eterno et verus homo ex tempore ideo sequitur Qui factus est ei ex semine david secundum carnem. Non enim dei filius vel ipse xpistus potest dici factus absolute quia suppositum filii est eternum sicut et suppositum patris. potest tamen dici factus cum hac determinacione factus homo secundum carnem quia humana natura facta est et eius unio ad suppositum divinum et hoc in tempore. Qui predestinatus est filius dei in virtute i. in equalitate potencie cum deo patre. Predestinacio in intellectu sanctorum quia predestinacio est eterna dei ordinacio de agendis in tempore per graciam. Est enim preparacio gracie in presenti et glorie in futuro. Et quamquam impetrat concessionem predestinati filius autem in natura est coeternus patri et non potest dici predestinatus. Sed in humana natura posterior est preterque unita est divinitati in tempore et unio facta est ex dei ordinacione. Aliter enim aliud de novo accidit quod est impossibile. Et ex eius mera gracia que tradit sibi predestinacione divina Et ideo sic hec propositio Homo factus est deus vel filius dei est vera. Ita hec ex opposito secundum quod homo predestinatus est esse filius dei qui in natura divina equalis est patri in potencia. Secundum spiritum sanctificacionis Hoc refert ad illud quod premittitur Qui factus est ei ex semine david secundum carnem. Ne forte aliquis crederet quod descendisset de deo per virtutem generativam. Sic alias quod est filius quia de eo descendit secundum corporalem substanciam de virgine assumptam et virtute activam spiritus sancti fortem quo virgines suscitant et impregnavit. Ex resurrectione mortuorum Hoc refert ad illud quod predicitur Qui predestinatus est filius dei in virtute i. equalitate potencie ut dicitur est que apparuit maxime ex resurreccione mortuorum ad quam requiritur potencia infinita. Et quia fecit alios mortuos suscitari. Ihesu xpisti domini nostri i. ihesu xpisto domino meo. Ita quod ponitur i. ista per ablativo. Per quem accepimus apostolatum. Hic declarat secundum dictum scilicet qualis acceptus est ad apostolatum scilicet per ipsum xpistum qui est mediator dei et hominum et ideo dona sancti spiritus veniunt ad homines per ipsum xpistum. Dicitur est ut supra quod sic vocatus fuit per spiritum sanctum ex quo sequitur quod mediante xpisto apostolatus concessus fuit paulo ideo dicit Per quem accepimus graciam et apostolatum. Et incipit hic duo

Predestinatio

simil quia natura non deficit in necessariis sed in forma sensibili dedit potentias que sunt necessarie in operibus convenientibus ipsi forme et multo magis auctor nature non deficit in necessariis. patet quod concedens dignitatem apostolicam. scilicet dat gratiam ad exequendum convenienter officium primo et ad illam dignitatem vel suscipiens obitum sibi potest Ad obediendum fidei i. paratus sum tolerare exponere obsequio fidei in omnibus gentibus i. ut fides dilatetur in omnibus gentibus. pro nomine eius i. ad gloriam nominis christi. in quibus scilicet fidelibus et vos vocati estis ad fidem. ihesu christi i. a christo ihesu in quo est electi vocati. Omnibus hic ponit comprimit personas salutatas cum dicit omnibus qui sunt rome non generaliter sed fidelibus. Io scilicet dilectis dei i. a deo vocatis sanctis i. purgatis qui sunt sanctificati per baptismum. Gratia vobis hic componit optata bona que sunt bona simpliciter. patet quod absolute possunt optari aliis et sibi et hec sunt gratia in presenti Io dicit. Gratia vobis sit et gloria in futuro Io scilicet. et pax. Appetitus in hominis non potest totaliter quietari nisi in gloria A deo patre nostro qui est dator gratie et glorie et domino ihesu christo qui est verus deus cum ipso et sic dator gratie et glorie sicut et ipse Primum quidem hic ponit narrationem in qua complicat intentionem apostoli que est commendare gratiam dei per quam rome conversi fuerunt ad fidem aliqui iudei et aliqui gentiles ostendendo quod utrique ad salutem indigebant gratia dei quia sua acquisita non sufficiebat gentibus ad salutem nec observatio legis iudeis quod patet per hoc quod isti et illi prolapsi fuerant in horribilia vicia. patet quod egebat christi gratia per quam salvaret. et primo hic ostendit apostolus. 2o instruit eos in moribus etc. 12o. prima adhuc in duo quia primo inferret a romanis discordie materiam 2o inducit eos ad veram concordiam ut ibi etc. Materia vero discordie erat quia conversi de iudaismo preferebant se gentibus commosaice legis susceptione. et econverso gentiles iudeis de scientie acquisitione. patet quod primo ostendit eos scilicet esse gratia dei sine aliqua precedentia ante conversionem ad fidem christi. 2o post conversionem 2a incipit 3o c. circa medium ibi Quid igitur christo ostendit per hoc quod ante conversionem prolapsi sunt in prava vitia de quibus eos arguit sic prosequendo vel procedendo de via. primo ostendit se competenter moveri ad arguendum 2o prosequitur argumentationis actum ibi Revelatur enim. prima adhuc in duo quia primo ostendit se competenter moveri 2o reddit rationem sui dicti i. Desidero enim. primum autem fit duplex. primo enim ostendit se hic gratulationem ad eos gratias agendo de eorum bona inchoatione dicens

Primum quidem i. principaliter. gratias ago deo meo cui bonum hominis est principaliter attribuendum per ihesum christum. pro omnibus vobis quia fides vestra annunciatur in universo mundo. Civitas enim romana tunc toti mundo dominabat. patet quod de omnibus mundi partibus ibi veniebant nuncii qui bonam conversationem fidelium rome commorantium referebant in diversis partibus orbis. quod ad dilatationem fidei faciebant et ad dei gloriam amplius cedebat Testis enim mihi est deus. Hic 2o ostendit pro ipsis devote orando dicens. Testis enim mihi est deus scilicet cui orabat pro ipsis secrete patet quod de hoc teste non habebat nisi deum. Cui servio in spiritu meo in evangelio filii eius i. non in observantiis legalibus quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis. Non est per hoc intelligendum quod pro ipsis oraret continue sed quia quotienscumque orabat de ipsis memoriam habebat obsecrans i. per rem sacram deprecans ut oratio sit magis exaudibilis sicut per divinitatem christi et passionem eius. i. ut dicit. Si quo modo aliquando tandem prosperum iter habeam in voluntate dei veniendi ad vos Et hoc forsitan fuit una causa appellationis sue ad cesarem Actuum 25. ut sic videret fideles rome conversos. Desidero hic ponit reddit rationem sui dicti scilicet quod desiderabat venire ad Romanos. et assignat adhuc duplicem rationem. Prima est ad augmentationem sui meriti et eorum gratiam per suam predicationem ut hoc quod dicit Desidero enim videre vos ut aliquid impertiar vobis gratie spiritualis i. predicationem meam devotiores efficiamini et sic in vobis augeatur gratia dei ad confirmandos vos in fide et bonis operibus i. simul consolari in vobis per eam que invicem est fidem vestram atque meam. quasi dicit per hoc habebimus invicem consolationem per fidem meam et vestram communem Et de dilatione sui adventus ostendit se excusat dicens. Nolo enim vos ignorare fratres (aut) quia sepe proposui venire ad vos et prohibitus sum usque adhuc ut aliquem fructum habeam in vobis sicut in ceteris gentibus. Grecis ac et barbaris hic assignat 2am rationem que est redditio debiti dicens. Grecis et barbaris i. hominibus ignote lingue. barbari sunt omnes preter iudeos grecos et latinos. Sapientibus i. instructis in lege et prophetis et insipientibus i. illiteratis hominibus. Debitor sum ad predicandum eis evangelium ex officio apostolatus. Ita quod in me promptum est. composite animi licet fuerim vel habeam impedimentum exequendi et vobis qui rome estis evangelizare i. evangelium predicare. Licet autem reddere debitum sit necessarium tamen apostolus non peccavit in hoc quod omnibus gentibus non predicavit. Quia redditio huius debiti cadit sub precepto affirmativo quod non obligat ad semper sed opportunitate habita quod apostolus fecit

Non enim hic assignat 3a causa quod honorabiliter
officii dicit Non enim erubesco evangelium. i. predicare
evangelium quia hoc est honorificum et sanctum Et sub-
dit Virtus enim dei est evangelium quod est virtus dei gene-
rans in salutem omni credenti sed quantum ad effectum
consequitur solis credentibus. Iudeo primum et greco. per hoc
non est intelligendum quod apud deum sit personarum
acceptio sed hoc dicit quia iudeo per noticiam legis
et prophetarum et greco per cognitionem creaturarum que est
quedam scala ad ascendendum ad deum
per cognitionem et amorem. et quod hoc habebant quan-
dam dispositionem prioris gentibus ad suscipien-
dum evangelii veritatem quod continet iusticiam per fidem
Christi quod sequitur. Iusticia enim dei in eo revelatur i. in
evangelio manifeste traditur. ex fide in fidem. i. ex fi-
de informi procedendo ad fidem formatam. licet
enim sit habitus idem in de informis sed con-
iunctus et superveniente caritate formatus quia per hoc
actus eius efficitur meritorius vite eterne. et talis
fides formata vivificat et beatificat et iustifi-
cat per se Sicut scriptum est Abacuk 2o Iustus autem
ex fide vivit. Revelatur. Postquam apostolus assignavit
suam causam … ordinem ostendit hic quod vicia
eorum arguit et dividitur in duas partes et primo arguit
vicia gentium 2o iudeorum capitulo 2o. prima in duas
quia primo arguit vicia eorum 2o includit intentum
ibi Qui cum iusticiam dei. prima in 3 quia primo …
eorum vicia contra deum 2o in se ipsos ibi Et sicut
non probaverunt. prima in duas quia primo … eorum …
2a priorum in sequentem quantitate ibi Et mutaverunt
Primum autem ostendit per hoc quod romani vigebant
ratione et industria naturali unde dicit Vegecius in libro
de re militari quod romani acquisierunt dominium
tocius orbis non multitudine ipsi nec fortitudine corporali
sed sapiencia consilii et prudencia militari. propter quod
ex cognitione naturali sibi data poterant cognoscere
unum solum verum deum latria colendum Et
si fecissent tamquam de bonis naturalibus deo gratias
dedisset eis cognitionem sui supernaturalem quantum
necessarium est ad salutem sicut patet de Cornelio Actuum
Sicut enim corpori disposito et organizato per
naturam infunditur anima a deo creata. sic talis supernaturalis
noticia homini disposito per modum predictum. Et sicut
deficiente natura in organizatione debita non in-
funditur anima. sic homini indisposito noticia fidei
denegatur. Sic autem fuit de romanis qui
de cognitione naturali deo ingrati fuerunt et econ-
sequenter rationaliter … inciderunt et quia peccata
ipsorum que puniendi erant ex iusticia divina
et hoc est quod dicit. Revelatur. i. manifestatur … enim
… ira dei de celo. i. eius iusticia et
vindicta super omnem impietatem contra deum
Est enim pietas cultus deo exhibitus sive
cultum per oppositum impietas importat dei con-
temptum Et iniusticiam hominum. proximum

contra proximum vel … in quo iuste est vivendum. eorum qui
veritatem dei in iniusticia detinent Veritas enim
divina quantum est in se parata est se manifestare Sed
malicia hominum impedit in eis hanc manifestationem
et sic quasi … detinent eam. sicut impediens
cursum aque dicitur eam detinere. quod declarat quia
dicit Quia quod notum est dei. i. de conditionibus
divinis per rationem naturalem cognitum. cuiusmodi sunt
essencialia deo attributa ut sapiencia bonitas
et consilium manifestum est in illis sed in hominibus
romanis. Deus enim illis manifestavit et sequitur modus manifestationis
cum dicit Invisibilia enim ipsius i. attributa dei
essencialia que sunt nobis invisibilia in
presenti sicut et eius essencia. eo quod non cog-
noscitur cognitione intuitiva. A creatura mundi i.
ab homine qui sic nominatur eo quod habet convenienciam
cum omni creatura. sed enim esse cum non viventibus
vivere cum arboribus. sentire cum animalibus intelligere
cum angelis. et quia omnis creatura sensibilis propter hominem et coluerunt
facta est ut diffuse tractat Gregorius Omnis igitur
Per ea que facta sunt i. per creaturas intellecta
conspiciuntur sicut causa per effectum. et sic philosophi
cognoverunt deum. Sempiterna quoque virtus eius et potencia
que est de deo attributum. et divinitas i. essencia
divina de qua per creaturas cognoscitur que …
sunt et infinita. ita ut sint inexcusabiles
de contemptu ipsius non solum Quia cum deum
cognovissent ratione naturali modo predicto. non sicut deum
glorificaverunt cognoscentes quod improportionabiliter
excedit cognitionem nostram et per eius super omnia
glorificandus. aut gratias egerunt de cognitione
naturali de deo sibi data. sed evanuerunt in cogi-
tationibus suis superbientes de ipsa et obscu-
ratum est insipiens cor eorum iusto iudicio
dei propter eorum superbiam. Dicentes enim se esse
sapientes i. in temporalibus stulti facti sunt in
spiritualibus. Et mutaverunt hic ostendit quod arguit
primum … sequentem scilicet ydolatriam
que maior … peccatum est eo quod est contra primum
preceptum prime tabule. Et non solam ydolatriam
incurrerunt sed multiplicem. Audierant enim quod tempore
Nabuchodonosor regis assiriorum ipse invene-
rat malivolenciam et rebellionem subditorum
eo quod omnes deos eorum exterminari iussit per 1 deus
Holofernem. Iudith 1o propter quod ad dilatationem
imperii sui statuerunt omnes deos diversarum
gencium coli unde dicit Leo papa in sermone festorum apostolorum
Petri et Pauli quod civitas Roma cum omnibus
pene dominaretur gentibus omnium serviebat erro-
ribus Et hoc est quod dicit hic. Et mutaverunt
gloriam incorruptibilis dei i. honorem soli deo
debitum in similitudinem ymaginis corruptibilis hominis
quia cultum latrie soli deo debitum ex-
hibuerunt Iovi Herculi et pluribus aliis qui fuerunt

homines corruptibiles et volucrum sicut legitur de ydo
latria quod aliqui adorabant vulpes et vesperti
liones. Et quadrupedum sicut egipcii cole
bant boves et serpentum sicut babilonii colebant
draconem. Danielis 14°. Et istas ydolatrias et
multas alias receperunt romani ut dicit
glosa. Propter quod hic ponit alia peccata que sunt in ipsis scilicet
unum quod luxuria maxime inquinat corpus
redundat et maxime viciat contra naturam quod
est pessimum. Cuius tres sunt species in generali. Prima
est mollicies quando aliquis per tactum proprium polluit
seipsum. et istam tangit cum dicit. Propter quod scilicet propter prefatam
ydolatrie vicium. tradidit illos deus id est tradi
permisit in penam peccati predicti in desideria cordis eorum
ad sequenda scilicet propter concupiscenciam in immundiciam id est
in immundicias maximas ut contumelijs af
ficiant corpora sua in semetipsis. in hoc enim valde
devilipendit natura. qui commutaverunt veritatem
et coluerunt dei in mendacium id est in ydolum ipsum colendum sicut
deum. quod dicit propter ydolatriam tendebat in illam in
mundiciam et servierunt creature magis quam ydolis ponens
quam creatori qui est benedictus in secula id est ab omnibus
semper glorificandus. Amen confirmatio dei.
Secunda species peccati contra naturam est sodomia que
consistit in aliam personam in sexu indebito
et istam tangit cum dicit. Propterea tradidit illos deus
in passiones ignominie id est valde ignomini
osas. Nam femine eorum mutaverunt naturalem usum
in eum usum qui est contra naturam una alteram
polluendo. Et similiter et masculi relicto naturali usu femine exarserunt in desiderijs suis in invi
cem masculi in masculos turpitudinem operantes
hoc vehementi enim ardore luxurie talis vilitas
procedit et mercedem id est punicionem quam oportuit
id est decuit erroris sui in semetipsos recipientes
deo puniente iudicio suo iusto. Tercia species peccati
contra naturam est quando quis operatur in spe aliena scilicet
coitus cum bestia propter quod vocatur bestialitas
et est pessimum et magis dicitur vicium ignominiabile
propter quod apostolus tacet de illa specie licet forsitan
eam invenissent sicut duas precedentes. Et sicut
hic ponit apostolus peccata eorum in proposito et primo peccata
commissionis et omissionis id est parentibus non obe
dientes. Circa primum primo tangit peccata operis dicens.
Et sicut non probaverunt deum habere in noticia id est non
curaverunt de dei noticia. tradidit illos deus id est tradi per
misit in reprobum sensum id est in perversum iudicium
opera iudicando que secundum veritatem sunt pessima
et optima sicut per malum gustum accidit sicut gustus
male dispositus amara iudicat dulcia
et econverso. ut faciant ea que non conveniunt secundum rectam
rationem quia homo debet uti et que sunt illa
primo explicat in generali dicens. Repletos omni
iniquitate propter aversionem a deo hoc est in omni pravo
malicia propter conversionem indebitam ad creaturam
Secundo magis explicat in speciali de fornicatione

exequendo concupiscenciam carnis. avaricia scilicet
concupiscenciam oculorum. Nequicia quantum ad superbiam vite
Nequam enim dicitur a nequeo nequis. superbus enim quod
nequit attingere rationem sibi debitam assequi niti per
superbiam. Est enim invidia tristicia de bono alie
no in quantum estimatur proprij boni diminucio. Homi
cidio contentione que concordia oritur. Ut patet
de cayn qui fratrem suum post verba invidiosa
occidit ut dicitur Genesis 4°. Dolo malignitate
talia facientes quod non audent facere manifeste.
Secundo tangit peccata oris dicens. Susurrones qui
occulte mittunt per verba sua bonorum amiciciam
separare. unde ecclesiastici 28°. Susurro et bilinguis
maledictus turbant enim pacem habentes. Detrac
tores occulte aliorum famam denigrantes. Differt
susurro et detractor fine. quia unus intendit
separare amiciciam. Alius denigrare famam.
Deo odibiles propter hec vicia contumeliosos
dicentes alijs obprobria. Superbos scilicet se de
magnis iactantes. Elatos alios supprimentes inventores malorum verbis malis
et exemplis alios corrumpentes. Parentibus
non obedientes hic ponit explicat peccata ob
missionis cum dicit. parentibus non obedien
tes Ad quod tenentur parentibus carnalibus
eo quod habent ab eis esse et nutrimentum. Et
parentibus spiritualibus eo quod habent ab eis regimen
et doctrinam. insipientes eo quod non recipiunt a
parentibus documentum. et ex ignorantia incompositos
in actu habitu et gestu. sine affectione id est amore
absque federe id est sine fidelitate. Sine misericordia ad alios
Qui cum iusticiam dei hic apostolus concludit intentum
ex predictis. Ex quo enim erant culpabiles sic
sic quod erant dampnabiles si fuissent admoniti
generi dei 10 dicit. Qui cum iusticiam dei id est deum
esse iustum cognovissent ratione naturali. hoc
enim eis intellectus et ratio clamat. deum esse
iustum non intellexerunt propter cecitatem
mentis eorum ut predictum est. Quoniam
qui talia agunt horribiliter digni sunt morte
non solum temporali sed etiam eterna. non solum qui faciunt
ea digni sunt hac pena sed etiam qui consenti
unt facientibus Et isti sunt facientes et
consentientes ut predictum est. et illi qui tenentur corri
gere et tacent Et hec correctio est duplex. una
fraterna ad quam omnes tenentur. non tamen ad semper
sed pro tempore debito et loco et alijs circumstantijs
debite concurrentibus Alia est correctio punicionis
ad quam tenentur superiores ex officio suscepto.
et hec correctio non solum est propter emendacionem
peccantis. sed magis propter commune bonum. propter quod
superior non debet cessare a tali correctione
propter obstinacionem sive perseveracionem peccantis.
sicut fit in correctione fraterna que tamen ordinatur

ad emendacionem fris · sed punire debet
obstinatum · etiam morte si expediat pro bono
rei publice · Deinde e dicitur in hoc cap.
quod propter peccatum ydolatrie tradidit deus gentiles
in peccata luxurie vilissima et plura alia
detestabilia · propter hoc ad maiorem dictorum
emendacionem queritur utrum peccatum esse possit al-
terius peccati pena · et arguitur quod non · primo quia pe-
ne iuste sunt adeo · ut dicit Augustinus libro
de civitate dei · peccatum autem non e iustum nec
a deo · Item pene sunt inducte ut per
eas homines reducantur ad bonum virtutis ·
ut dicit philosophus 10° ethicorum · secundum magistrum sed op-
positum habetur · Comm. in ni in lra · in pena n.
ydolatrie gentilium inducta sunt alia peccata
enormia · Dicendum · De peccato possumus loqui dupliciter
scilicet per se et per accidens · Per se vero considerat peccatum
secundum quod egreditur a voluntate · sic enim habet
racionem culpe · propter quod si nullo modo est voluntarium
non est peccatum · et hoc modo unum peccatum non
potest esse pena alterius · quia de racione pene est quod
sit contra voluntatem · cum sic manifestum est
quod per se loquendo peccatum non potest esse pena peccati
Per accidens autem peccatum potest esse pena peccati triplex
Primo enim ex parte rei que removet prohibens
Cause enim inclinantes ad peccatum sunt
passiones inordinate · temptacio dyaboli
et alia huiusmodi · que impediunt divinum auxilium
quod iuste subtrahitur propter peccatum · et talis
subtraccio est huius peccati pena · et e a deo
qui iuste retrahit auxilium suum ab ingrato
Et sic peccatum sequens subtraccionem divini auxilii
per accidens dicitur pena peccati precedentis · et hoc modo lo-
quitur apostolus · propter quod tradidit eos deus in desi-
deria cordis eorum quia subtrahendo suum
auxilium permittuntur precedentes vinci a passio-
nibus suis et demonum temptacionibus · Alio modo
potest esse pena ex parte substancie actus peccati que af-
fliccionem inducit · et hoc sive sit actus in-
terior · ut in ira et invidia · que notabiliter
affligunt iratum et invidum · Sive sit actus
exterior sicut aliqui gravibus laboribus et dampnis
opprimuntur aliqui ut compleant actum peccati secundum illud
Sapiencie 5° · Lassati sumus in via iniquitatis · Tercio
ex parte effectus · quia ex hiis duobus modis
ultimis unum peccatum non solum e pena peccati
precedentis sed eciam sui · Ad primum patet quod procedit de
peccato secundum se considerato · Ad 2m dicitur quod hec pu-
nicio qua aliqui permittuntur a deo in alia
peccata ruere ad bonum virtutis ordinatur · et quandoque
ad bonum penitencium · scilicet cum post peccatum humiliores
et cauciores resurgunt · semper autem ordinatur
ad bonum aliorum qui videntes tales de peccato in

peccatum sic ruere magis reformidant peccare
Propter quod · postquam · Capitulum 2m
Postquam apostolus arguit vicia gentilium
hic quomodo arguit vicia iudeorum · et
dividitur in 3 partes · quia primo ostendit eos in
culpa et pena gentilium similes · 2° quod ad aliqua
peyores · ibi · Tu autem si iudeus · 3° quo ad aliqua
meliores in principio 3 capituli · Prima adhuc in duas
quia primo tangit propositum contra veritatem · 2° removet quen-
dam errorem ibi · Existimas · Primum ostendit dupli-
citer · Prima est quia apud gentiles ydolatria
reputabatur virtuosa et fornicacio licita · propter quod
talia publice agebant · Iudei vero per legem et
adeo specialiter ductam cognoscebant ambo esse
prohibita · propter quod in manifesto a talibus abstinebant ·
ne secundum legem punirentur · in occulto in hec
operabantur · propter quod in peccato erant cum gentilibus
similes · Et ideo ex fine precedentis capituli ubi dicit apostolus
Qui talia agunt digni sunt morte · concludit
propter quod inexcusabilis es o homo · id est iudeus
gentiliter vivens · Omnis qui iudicas teme-
rarie gentiles · Et causam subdit · In quo enim iudi-
cas alterum teipsum condempnas · eadem enim agis que
iudicas · Scimus enim · Hic ponitur secunda racio · licet
enim inter peccata manifesta et occulta sit distinccio
quantum ad humanum iudicium per quod tantum puniuntur
manifesta · tamen quantum ad divinum iudicium non est ulla
distinccio · quia deus punit secreta sicut et manifesta
eo quod ei nichil est occultum · 1 Regum 16 · Homo
videt ea que parent · deus autem intuetur cor ·
Et ideo iudei qui talia peccata faciebant in occulto
erant similiter puniendi sicut et gentiles facientes
talia in manifesto · et sic habetur propositum · scilicet quod iudei
similes gentilibus erant huius racionis ponit virtute
dicens · Scimus enim quia iudicium dei est secundum veritatem
id est secundum equitatem iusticie in eos qui talia agunt
publice vel occulte · Existimas autem · Hic re-
movet tactum dicens duplicem errorem · 2um removet
ibi · An divicias · Primus autem error est
quia aliqui impunitate attribuebant specia-
liter dilacione plurium dierum qui erant oblita peccata
sua · Hoc removet tamquam erroneum quia hoc
provenit ex dei paciencia qui concedit peccatoribus
penitencie tempus · ut sic si non penituerint appareat
eorum condempnacio magis iusta · et similiter promi-
nencia perseverancium in bono · habent sui[c]ias deducit
apostolus de ipse dicens · Existimas autem hoc errorem
tu · O homo · id est qui iudicas eos qui talia
agunt et facis ea · id est o tu iudex qui iudicas
gentiles temerarie ut dictum est · quia tu
effugies iudicium dei · id est eius punicionem propter pene
dilacionem · quasi dicat · Non sic erit · secundum magistrum tamen in-
quia tu abutens tempore michi tibi dato ad penitendum

quor

dimicias
io se. Andivicias boni tempus eius que a malo non
subtrahit bona et pacie quia differt dila
tiom pene et longanimitatis qua diu ex
pectat quislibet hominem a malo culpe contempnis
q. d. sic impunitate tibi irrigando Ignoras
quoniam benignitas dei diu te tollerans ad penitenciam
te adducat secundum quod est in se quia instinctus suos
ad bonum a malo nunquam penitus aufferat quod diu
sunt in via. sed ipsi repellunt eos et rema
nent in sordibus suis. io se. Secundum autem duri
ciam tuam et cor impenitens quia dicitur
non cedis divino instinctui Durum non in cor
de quod non tangit cedit tangenti et ad
similitudinem huius dicitur cor durum quod non obedit in
stinctui ad bonum. Thesaurizas tibi iram
id est accumulas tibi penam in die ire id est ultionis
extreme et revelacionis iusti iudicii dei tunc
enim revelabuntur secreta cordis vestri. Qui
reddet unicuique secundum opera sua scilicet bonis premia
io se. Hiis quidem qui secundum pacienciam boni
operis id est illis qui pacientia dei usi sunt ad bene
operandum gloriam et honorem Recipient enim pre
mium pro virtute in quo consistit racio honoris.
quia secundum philosophum honor premium est virtutis. Recipi
ent etiam honorem coram multis scilicet coram
multitudine angelorum in qua racio glorie consistit que
est maior honor unde gloria a claritate dicitur
est quedam claritas et mutata in g. Et in
corrupcionem querentibus vitam eternam quia
electi resurgent ad vitam immortalem et beatam
Et quia mali e contrario reddentur tormenta
io se. Hiis autem qui sunt contenciosi id est pro
tervibus obduratis quorum anima sibi contendit ut dicitur
de eis quia fundamentum sive dictamen racionis
malo remurmurat et sensualitas ad peccatum
inclinat et sic est contencio inter partes anime Qui
non acquiescunt veritati scilicet divine pulsanti ad
hostium cordis per se ad bonum instigando et
per suos predicatores monendo Credunt autem
iniquitati id est dyabolo iniqua suggerenti per se et
ministros suos Ira et indignacio scilicet divini iudicii
tribulacio et angustia in penam suam Sic et 24°
Ite maledicti in ignem eternum etc. In omnem animam
hominis operantis malum id est in omnem hominem ma
lum. nominat autem hic totum composito a parte
digniori sic Exo. i°. Omnes anime que egres
se sunt de femore iacob id est omnes homines Iudei
primum et greci Isti enim pre aliis hominibus habebant
divina auxilia contra peccata. Iudei per legem
Greci per sapientiam acquisitam quia tunc philosophia
vigebat in grecia propter quod peccata illorum erant magis
gravia et per consequens gravius punienda Gloria autem

et honor et pax omni operanti bonum iudeo primum
et greco Hoc dictum patet hec litera Non enim hic
removet error 2us et primo ponitur hec remocio
2° cum ibi dei declaratur. i. Cum enim gentes q.
Error autem iste erat aliquorum iudeorum impu
nitatem sibi irrogancium eo quod legem a deo
acceperant preteris gentibus. secundum quod dicitur ps. 147°.
Non fecit taliter omni nacioni et iudicia sua
non manifestavit eis Hoc scilicet removetur d. Non est enim
accepcio personarum apud deum dimittenda peccata
impunita iudeorum peccata Quicumque enim sine lege
peccaverunt id est lege scripta non habentes quales
sunt gentiles. sine lege scilicet scripta peribunt
quia habuerunt legem naturalem bonum et malum
ostendente ut prius declaratum est Et quicumque in lege
peccaverunt id est lege mosayca habentes cuiusmodi
sunt iudei per legem iudicabuntur id est punientur
magis quia transgressi sunt eam Et subditur racio Non
enim auditores legis iusti sunt apud deum
q. d. receptores legis non sed impletores operis non
iustificat et ideo de illa accepcione non debent aliquo
impunitatem sibi irrogare sed factores legis iustifi
cabuntur quicumque sunt illi iudei sive gentiles
Cum enim gentes hic declarat quod dixerat deum scilicet
quod gentiles habuerunt legem naturalem ideo facientes
contra dictamen istius legis merebantur puniri et
vivientes secundum ipsam premiari propter quod observacio
legis naturalis cum fide et cultu unius dei ad
quam eos inducit racio naturalis. et hoc modo suf
ficit ad salutem gentilium usque ad publicacionem
evangelii quia non tenebantur ad legem moysi. dicitur
i. Cum enim gentes que legem non habent
scilicet mosaycam naturaliter que legis sunt faciunt
id est ex naturali dictamine racionis Eiusmodi legem
non habentes scilicet mosaycam. Ipsi sibi sunt lex
id est racio naturalis que est principalior pars hominis
propter quod dicitur totus homo ut dictum est supra Ipsa
quidem est eis lex quia lex scripta divina vel
humana a lege naturali derivatur. secundum quod ad agi
bilia quia prima principia agibilium sunt impressa
intellectui practico sicut dicitur lex quasi
quedam conclusiones sic intellectui speculativo impres
sa sunt prima principia speculabilium ex quibus deducuntur
sicut tamen veritates conclusionum Qui ostendunt
opus legis scripte in cordibus suis quod de
clarat per effectum dicens testimonium reddente illis
consciencia ipsorum que ex naturali dictamine racionis re
calcitrat malo et consentit bono et inter se
invicem cogitacionum accusancium aut etiam defen
dencium Dicit autem cogitaciones accusantes
mala et defendentes bona que operantur
et declarantur coram naturali iudicatorio hominis sic
coram iudice per prima principia operabilium naturaliter

iusta sic est illud Hoc facias alii quod tibi
vis fieri Et non facias alii quod tibi non fieri vis
Et licet hoc iudicium fiat in parte in multo
clarius fiet in die iudicii In die cum iudicabit
dominus occulta hominum secundum evangelium meum licet in evangelio
sit solius dei tamquam auctoris tamen dicitur evangelium apostoli
tamquam eius predicatoris per illum Romanorum 2 simile enim
iudicium comminatur peccantibus Si autem tu iudeus
postquam ostendit iudeos et gentiles in culpa et
pena fuisse similes hic ostendit iudeos magis
peiores Et hoc ex duobus ostendit primo ponit
ibi Circumcisio prodest secundum quod dicitur de ... 3° capitulo Que
enim alia gens sic inclita ut habeat
cerimonias iustaque iudicia et universam legem
Unde enim status altior tanto casus gravior
et ideo peccatum iudeorum gravius est peccato gentilium
in eodem genere peccati. Dicit igitur Si autem tu iudeus
cognominaris et dicitur cognomento quia primo no-
minati sunt hebrei ab heber in cuius familia
remansit lingua hebraica que prima erat
omnibus gentibus Gen. 11° Erat autem terra labii
unius. Postea nominati sunt israelite a iacob
qui nominatus est israel Gen. 32° Et ultimo iudei
a tribu iuda nobiliori. Et requiescis in lege
non vagantes per varios errores sicut gentiles
et gloriaris in deo id est notitia unius dei et nosti
voluntatem eius id est precepta in lege expressa et
probas utiliora id est scis eligere meliora per legem
instructus que ostendit omnia ista et non solum
ad regimen proprium sed et aliorum ideo subditur
Et Confidis te ipsum presumendo de tali instructione
ducem esse cecorum quo ad fidem lumen eorum qui
in tenebris sunt quantum ad mores eruditorem
insipientium quantum ad maiores magistrum infan-
tium quantum ad minores habentem formam ||scientie
et veritatis in lege impressas per quam concludit
... dicit. Qui ergo alium doces te ipsum non
doces et ceteri predicas in te ipsum Qui predicas non
furandum furaris et predicas in proximum propter gra-
vitatem eorum qui dicis non mechandum mecharis
~~...~~ et ceteri peccatis in proximum per contrarium carnis
Qui abhominaris ydola Iudei enim post reditum
captivitatis babilonice non leguntur ydolatrasse
nisi aliqui pauci machabeorum tempore et magis
timore mortis quam amore ydolatrie saltem
pro maiori parte tamen fuerunt homines valde cupidi ut
testatur ... iudei et maxime circa tempus christi propter
quod aliqua deputata ad cultum divinum sacerdotes
et ministri templi suis usibus applicabant
ideo subdit. Sacrilegium facis quod est furtum rei
sacre Qui gloriaris in lege a deo tibi data
Per prevaricationem legis deum inhonoras
quantum est in te et ab hoc induunt aliqui scripturam

||prius ... ||inter gentes

Ezech. 36° Nomen enim dei blasphematur per vos
propter hoc enim quod iudei coram gentibus dicebant
se esse populum dei peculiarem per legem sibi divinitus
datam et transgrediebantur eam male vivendo
ex hoc dabant occasionem gentibus blasphemandi
deum qui sibi elegerat talem populum et penam
eorum ascribebant ... Sic scriptum est
Ezech. 36° ut dictum est. Hoc tamen est secundum translationem
LXX ubi translatio nostra habet Ingressi sunt ad gen-
tes et polluerunt nomen meum et cetera
Circumcisio quidem prodest Hic ponit secundum ex quo
iudei erant deteriores comparando per annos et
primo ostendit propositum 2° infert correctionem ibi Non enim
Dicit primo ... quod circumcisio erat quedam professio
legis servande Gal. 5° Testificor enim omni homini
circumcidenti se quod debitor sit universe legis Igitur
sicut professio alicuius religiose regule multum valet
profitenti si eam impleat opere et si eam non
impleat magis est sibi dampnum. Sic circumci-
sio per annos nociva erat iudeis magis eorum erant
transgressores legis et hoc est quod dicit Circumcisio quidem
prodest si legem observes. Si autem prevaricator
legis sis circumcisio tua preputium facta est id est facta
est abhominabilis deo sicut gentiles preputia-
tores erant iudeis abhominabiles in tantum
quod dedignabant cum eis comedere Et per oppositum
concludit apostolus quod gentiles incircumcisi opera legis
facientes quo ad mores naturalis doctrine ut dictum
est supra erant deo accepti et hoc est quod dicit Si
igitur preputium id est gentilis incircumcisus iustitias legis
custodiat quantum ad precepta moralia que sunt
de dictamine rationis Nonne preputium illius in circum-
cisione reputabitur id est tantum sibi valebit sicut
circumcisio quasi dicat sic. Et iudicabit quod ex natura
hec lex est intrata et conservatur sic est preputium
id est gentilis incircumcisus legem consummans id est opera
legis implens Te qui contra est id est quod fit contra naturalis
rationis iudicium iudicabit te id est condempnabilem
te ostendit qui per literam et circumcisionem prevarica-
tor legis es id est prevaricator sensus es legis et
transgressor qui tamen eam habes in scripto et circumci-
sionem in corde tuo quasi dicat sic condempnabilem te ostendit
Non enim Hic excludit inferendo correctionem scilicet quod duplex
est circumcisio una spiritualis que est precisio culpe
Alia corporalis que est precisio pellicule cooperientis
membrum virile et prima est melior secunda quia
anima est melior corpore et secundum hoc duplex est
iudeus unus spiritualis qui habet internam circumcisionem
Alius carnalis habens externam circumcisionem et primus
melior est sicut et de circumcisione dictum est et hoc
est quod dicit Non enim qui in manifesto est circumcisus
carne qui potest hominibus apparere iudeus est scilicet tamen

Et sic dicitur de circumcisione carnis. Neque qui
in manifesto id est in carne circumcisus est. Sed qui in
abscondito iudeus est id est qui circumcisus est in mente
soli deo invisibili. Et circumcisio cordis in spiritu
scilicet spiritu qui vicia rescindit non littera cuius
scilicet circumcisionis spiritualis laus non ex hominibus qui
solummodo vident exteriora sed ex deo est qui videt
interiora. **Capitulum tercium**

Quid ergo amplius. Ostenso in quo iudei
erant peiores gentibus quam alii hic quomodo
ostendit in quo erant meliores et duo
facit. Primo quod primo ostendit secundo opponit. ibi Quid re-
movet quandam obiectionem. Quid enim si quidam. Circa
primum movet questionem [illegible] dicit. Quid ergo amplius
est iudeo melius quam gentili aut que utilitas
circumcisionis a deo date patribus scilicet circumcisionis opera
sunt perfecta. Respondet et videtur dicit multum per
omnem modum quod ostendit quomodo primum quia credita sunt illis
quidem specialiter credita eloquia dei in lege
et prophetis que in deum dirigunt et ad sus-
ceptionem preparant. [illegible] lex pedagogus
3° in christum fuit. Et de prophetis dicit Glossa ad Hebreos
quod non sunt locuti nisi ad dies messie quod est
intelligendum de principali intentione prout declaravi ple-
nius in veteri testamento. Non autem quia lex et
prophete date sunt singulariter populo iudaico hec
[illegible] secundum carnem erat in instituendis
propter quod pre aliis populis debens erat ipsum [illegible]
quandam specialitatem ad quam induciunt lex
et prophete. Quid enim. Hic quoniam removet quandam
obiectionem et primo facit propositum secundo tollit quendam
incidentem errorem ibi Si autem iniquitas. Circa
primum dicit. Quid enim si quidam illorum non crediderunt
q. d. Non obstat predictis quod plures iudeorum
non erant creduli quia eorum incredulitas
non abstulit fidelitatem dei de implendo quod
promiserat patribus antiquis de dacione legis
et de adventu christi et hoc est quod dicit. Numquid incre-
dulitas illorum fidem dei id est fidelitatem eva-
cuavit. Absit et subditur racio. Est autem deus
verax implendo promissum in hiis que pro-
mittit absolute [illegible] sunt predicta. Si autem aliqua
promittuntur a deo sub condicione sicut prosperitas temporalis
fuit promissa iudeis si fideles fuerint eius
tollitur divina veritas propter adversitates eis inmis-
sas quia recesserunt a deo quia non servabatur condicio.
Omnis autem homo mendax. voluntas enim
hominis mutabilis est et ideo potest esse mendax
in promissis. Non sic autem deus cuius voluntas
immutabilis est. Et ad hoc adducit quod dicitur de pro-
missione facta ipsi david absolute de continuatione
regni sibi et posteris eius cuius impletio
fuit impedita propter david cum bersabee et cetera

sicut scriptum est

est quod dicitur psalmo 50 quem fecit david penitens
de peccato predicto ut ibidem declaravi. Ut iusti-
ficeris in sermonibus tuis et vincas cum iudi-
caris. ibi premittitur Tibi soli peccavi et malum
coram te feci et subinfertur Remitte michi ut
iustificeris in sermonibus tuis id est veritas sermonis
appareat de continuatione regni et christo nascituro
de me sicut promisisti. Et vincas cum iudicaris
scilicet [illegible] quod de te iudicatur a multis. Post
enim adulterium david bersabee et occisionem
urie multi dicebant quod propter hoc promissa
dei facta david erant retracta. quod tamen non erat
verum quia facta fuerant absolute. Si autem iniquitas
Hic removet errorem incidentem
ex hoc enim quod ex peccatis hominum apparet iustitia
dei commendatur. Dixerunt aliqui quod peccata possunt fi-
eri ad gloriam dei. quod apostolus falsum ostendit di-
cendo quod ex hoc duceretur triplex inconveniens
primum est quod deus esset iniquus inferendo
penam peccatoribus cum secundum hoc peccata possunt faciat
ad gloriam suam et hoc est quod dicit. Si autem iniquitas
nostra iustitiam dei commendat id est commendari facit
quid dicemus inconveniens quod scilicet. Numquid iniquus
est deus qui infert iram id est penam peccatoribus
hoc enim sequitur ad dictum eorum erroneum ideo subditur
Secundum hominem dico id est secundum homines errantes
dico non. Absit scilicet deum esse iniquum. Alioquin
quomodo iudicabit deus hunc mundum q. d.
nullo modo bene. Si enim esset iniquus non posset
esse iudex bonus. Nam equitas est op-
tima condicio iudicis. Si autem veritas dei hic
infert secundum inconveniens. Si enim peccata fierent
ad gloriam sequitur quod peccator non posset dici
malus quia nullus potest dici malus faciendo illud
quod ad gloriam dei ordinatur et hoc est quod dicit
Si enim veritas dei id est eius iustitia in meo men-
dacio id est per meum peccatum quod est quoddam mendacium
habundavit in gloriam ipsius id est declaravit iustitiam
et eius gloriam. Quid adhuc et ego et loquitur
apostolus in persona peccatoris tamquam peccator iudicor scilicet
reus et condempnandus propter peccatum q. d. non esset
hoc rationabile si illud dictum esset verum. Et sic ex
hoc inconveniens concluditur esse falsum. Et non sicut
blasphemamur hic infert tertium inconveniens
quia si peccata possent fieri ad dei gloriam essent
frequentanda sicut et opera bona. Hoc autem
inconveniens infert implicando dictum pseudo
apostolorum qui nitebantur veros apostolos diffamare
ut in pluribus locis novi testamenti. Et ideo
ex hoc quod paulus commendans gratiam dei
dixit Ubi habundavit delictum superhabundavit
et gratia infra 5 capitulo. Et ex pluribus verbis

aliorum per discipulos ducebant pseudo apostoli quod paulus et alii per discipulos inducebant plures ad multiplicationem malorum ut veniret bonum etc. et hoc est quod dicit. Et non sicut blasphemamur a pseudo apostolis. et sicut aiunt nos quidam dicere. sic infaciamus mala ut veniant bona imponebant enim veris apostolis quod predicabant multiplicationem peccatorum. quorum dampnatio iusta est quia falsum crimen apostolis imponebant. Ex hoc igitur quod peccata non sunt frequentanda et dicere quod sunt frequentanda est erroneum. concluditur falsitas illius dicti scilicet quod peccatum ipse faciat ad gloriam dei. Ad maiorem intellectum predictorum sciendum quod peccatum sive malum culpe cadit a deo ipse. et ideo non facit ad eius gloriam. Sed deus tamen permittitur et et bonitate quod de malo elicit bona utputa per Augustinum in Encheridion. punitionem peccatorum per malum pene cuius est auctor ordinat ad declarationem sive iustitie propter intentionem punitionis sicut propter interfectionem tyrannorum declaratur patrie bonum. Quid ergo precellimus. postquam apostolus ostendit iudeos et gentiles similiter indiguisse gratia dei ante conversionem. probat hoc quod utrique commiserunt horribilia sunt peccata. Et hic probat ostendit quod similiter eadem gratia indigent post conversionem. probat quod sine ipsa non poterunt consequi salutem. etc. Ostendit dupliciter. primo ex legis impositione. 2o ex fide Christi perfecte i. Nunc autem sine lege. primo iterum ostenditur conceptum et perceptum. et ideo primo etiam allegat. 2o ad propositum applicat. ibi Scimus autem. Circa primum dicit continuando se ad precedentia. Quid ergo dicimus nos iudei de quibus erat apostolus. precellimus eos scilicet gentiles. Nequaquam. Et subdit causam. Causati enim sumus i. rationabiliter ordinavimus iudeos et grecos omnes esse sub peccato ante conversionem indiguisse gratia dei utputa conversis. et idem scilicet post conversionem indiget gratia dei quia fides informis non sufficit ad salutem. Sicut scriptum est secundum insertionem non in scriptum. Quia non est iustus quisquam scilicet sine gratia dei. loquendo de iustitia perfecta que facit hominem dignum vita eterna. potest tamen aliquis esse iustus iustitia politica per observationem legis nature. et iustitia legali per observationem legis mosaice. Non est intelligens vel sciens bonum. Omnes simul inutiles facti sunt deficientes a rectitudine finis ultimi. sicut medicina dicitur inutilis que deficit ab inductione sanitatis. Non est qui faciat bonum non est usque ad unum. quia nullus potest facere bonum meritorium sine gratia dei. Et quam ipsa subtrahitur homines labuntur communiter in horribilia peccata. ideo sequitur. Sepulchrum patens est guttur eorum. Sicut enim sepulchro patenti fetor exhalat. sic per tales procedunt verba vilia

et secunda. quia ex habundantia cordis os loquitur. Linguis suis dolose agebant proximos suos decipiendo. Venenum aspidum sub labiis eorum occulte detrahendo. Quorum os maledictione dei blasphemando et amaritudine plenum est. i.e. aliis mala imprecando. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem innocentem. Contritio et infelicitas in viis eorum. quia finaliter conterentur et ad miseriam deducuntur. Et viam pacis non cognoverunt que ducit ad vitam eternam ubi est pax perfecta. Et subdit causam predictorum. Non est timor dei qui retrahit a malo ante oculos eorum propter quod sine retinaculo currunt ad malum. Scimus autem quoniam quecumque hic scripturam allegatam applicat ad propositum dicens. Scimus quoniam quecumque lex loquitur. his qui sub lege sunt loquitur. Contra hoc dicunt aliqui expositores quod scriptura illa tantum loquitur de iudeis qui sub lege mosaica erant. Sed scriptura immediate precedens dissonat ubi dicitur. Causati enim sumus iudeos et grecos omnes sub peccato esse. Et sequens immediate ubi dicitur. Ut omne os obstruatur. et subditus fiat omnis mundus deo. Et ideo dicendum quod loquitur de iudeis et gentibus nec obstat quod dicitur. his qui sub lege sunt loquitur. tamen quia dicitur sub lege indefinite et sicut iudei erant sub lege mosaica ita gentiles sub lege naturali indefinita vero omnium equipollet universali tamen quod non dicitur hic. his qui sub lege sunt. Licet autem liber psalmorum de quo accepta est scriptura preallegata data sit iudeis sicut et alii libri veteris testamenti. non tamen solum loquitur de iudeis sed etiam de multis aliis gentibus sicut declaratum fuit ibi. Et per singulos libros veteris testamenti. Danielis i. quod psalmum 13 de quo assumpta est scriptura predicta. secundum litteralem sensum loquitur de Nabuchodonosor rege babilonis et eius exercitu ut dictum fuit ibidem. Tamen secundum sensum tropologicum convenienter allegatur de omnibus peccatoribus generaliter etc. Immo allegat etiam hic apostolus sicut prima Cor. 10. scripturam exodi allegat in sensu allegorico de Petra autem erat Christus. Certum est enim quod petra unde fluxerunt aque in deserto non erat Christus hystorice sed tamen allegorice quia ipsum figurabat et significabat. i. dicit apostolus Scimus autem quoniam quecumque lex scilicet mosaica sub qua continetur liber psalmorum accipiendo legem generaliter pro omnibus libris veteris testamenti sic frequenter accipiunt iudei. his qui sub lege sunt loquitur i. iudeis. non tamen de illis solummodo loquitur sed etiam de aliis gentibus. et potest intelligi auctoritas psalmi inducta vel aliter. his qui in lege sunt. indefinite i. gentilibus qui erant sub lege naturali et iudeis qui erant sub lege mosaica sicut predictum est. Ut omne os scilicet gentilium et iudeorum

obstruatur ita quod non habeat audaciam contra deum
loquendi. et subditus fiat omnis mundus deo
eius gratia indigens ad consequendum salutem
quia ex operibus legis mosaice vel naturalis
non iustificabitur omnis caro .i. omnis homo
coram illo .i. ut sit acceptus deo per beatitudinem
consequendam Per legem enim cognicio peccati sup-
sit non tamen eius peccati remissio sed per gratiam
dei Sed contra hoc videtur quod in leuitico scriptum
de .i. oblacione sacrificii pro peccato. orabit pro eo
sacerdos et dimittetur ei. Ad quod dicendum quod virtute
illius sacrificii sumptum se non dimittebatur peccatum sicut
quod dicitur hebreorum .10. Impossibile enim est sanguine
thaurorum auferri peccata. sed in quantum illud sa-
crificium erat quedam protestacio christi passionis.
quia protestacionem cognoscebant maiores
magis explicite minores implicite et sic
virtute fidei christi gratiam conferentis eo quod eadem fides
fuit antiquorum et modernorum remittebatur
peccatum et non virtute sacrificii Et satis hoc ostenditur
ex modo loquendi cum dicitur orabit pro eo sacerdos
et dimittetur ei quia fide et deuocione offerentium
remittebatur peccatum Nunc autem sine lege consumma-
tio quod consecracio salutis non erat nisi per fidem christi
et ostendit legis imperfectionem hic quantum ad idem ostendit
ex fide christi perfectionem et dividitur in duas partes quia primo hoc
ostendit ratione 2º exemplo abrahe capitulo 4º prima in
duas quia primo ostendit propositum 2º infert correlarium ibi
ubi est gloriacio prima in duas quia primo ostendit homines iusti-
ficari per fidem christi 2º ponit modum iustificandi ibi
Omnes enim Circa primum sic dicitur Nunc sic Illud quod
iustificat quod facit dignum vita eterna et sine
lege mosaica. sic est de fide christi quia gentibus
eam recipientibus dabatur in signo visibili
spiritus sanctus ut patet actuum .10. De cornelio et
aliis gentibus cum eo existentibus et eciam hanc racionem
ponit minorem dicens Nunc autem sine lege iusticia
dei qui facit deum acceptum et vita eterna
dignum manifestata est in gentibus spiritum sanctum
recipientibus immo probatur qui in lege moysi non
fuerant iustificati a lege .i. libris moysi
qui pro dicitur lex apud hebreos Unde Gen
49 dicitur de christo Non auferetur sceptrum de iuda
et dux de femore eius donec veniat qui mit-
tendus est Et in translacione caldaica que apud
hebreos est autentica habetur Donec veniat messias
et ipse erit expectacio gencium quia videlicet
dedit iudeis et gentibus spiritum sanctum et prophetas
Iohel 2º capitulo Effundam de spiritu meo super
omnem carnem .i. super omnem hominem iudeum scilicet
et gentilem ideo concludit Iusticia autem dei faciens
quod deo acceptum est per fidem ihesu christi
super omnes et in omnes qui credunt in eum
et dicitur super omnes quantum ad apostolos et alios
primo credentes et in omnes quantum ad illos qui
fidem receperunt et recipient predicacione apostolorum
et succedencium doctorum. Non enim est distinctio
inter iudeos et gentiles quantum ad iustificacionem
per fidem christi et loquitur apostolus de fide formata
caritate que iustificat Omnes enim peccauerunt
hic quantum ostendit modum iustificacionis per causam
formalem efficientem et finalem. et tercio ex quo
concludit primitur in huius iustificacionis materias
cum dicitur Omnes enim peccauerunt tam iudei quam
gentiles et egent gloria dei .i. gracia sua que
gloriosus apparet Et subdit huius iustificacionis
modum cum dicitur Iustificati gratis .i. sine meritis
nostris per graciam ipsius formaliter et per redempcionem
que est in christo ihesu .i. passionem eius effective
meritorie causam quem proposuit deus propiciatorem
qui est causa efficiens iustificacionis principalis per fidem
nos deo coniungente in sanguine ipsius ad ostensionem
iusticie sue propter remissionem precedencium delic-
torum scilicet finalem Per hoc enim declarauit se iustum
quod peccatum eius totaliter nature humane iustificans
non reliquit impunitum in sustentacione dei
sustentat enim patres in limbo sine pena sensibili
ad ostensionem iusticie eius in hoc tempore scilicet gracie in
quo ostendit suam iusticiam que facit dignum vita
eterna ut sit ipse iustus .i. manifeste appareat
iustus et iustificans eum qui ex fide est ihesu
.i. christum credente in ipsum Ubi est gloriacio tua
hic infert quoddam correlarium 2º soluit quandam
obieccionem ibi Legem ergo Dicendum
est quod iusticia dei equaliter dabatur quibus ad fidem
christi de iudaismo et gentilitate et ideo includit apostolus
quod iudei non debebant gentiles despicere
gloriando de legis obseruancia quod in faciebant
in primitiua ecclesia sicut patet actuum 6º Factus
est murmur grecorum aduersus hebreos eo quod despicerentur
in ministerio cottidiano vidue eorum Ad hoc ire-
primendum dicit apostolus Ubi est gloriacio tua o iudee
qui inanem gloriam de lege. exclusa est
quantum ad cerimonialia que tempore legis noue non
sunt obseruanda quia erant umbre figuralia
adveniente vero veritate tempore christi cessat figura Iudi-
cialia vero exclusa sunt in quantum habent vim / Habebant
obligandi in lege illa tamen de nouo instituuntur
in lege noua quantum ad illa que regimini po-
pulorum videntur vtilia Moralia vero manent
quia sunt de lege nature que est immutabilis
Et sic modus dicte exclusionis cum dicitur Per quam
legem factorum est exclusio factorum .i. per legem veterem
que in obseruanciis carnalibus consistebat
quasi dicit Non sed per legem fidei .i. per legem euangelii
que spiritualis est. quod confirmat dicens Arbitramur
enim iustificari hominem per fidem sine operibus

factorum

legis an iudeorum deus tantum? Non. Nonne
gentilium? Immo et gentium. Sicut enim coniunctus
principio est. Ideo sic iudei et gentiles processerunt a
deo sicut ab uno principio ita reducuntur ad ipsum
sicut ad finem unum que reductio fit per me-
diatorem Ihesum Christum. Ideo subdit. Quoniam quidem
unus est deus scilicet gentilium et iudeorum qui
iustificat circumcisionem iudeos circumcisos ex fide
scilicet Christi et preputium gentes per fidem scilicet eiusdem
mediatoris Ihesu Christi. Legem ergo. Hic ponit unam
apostolus euidentem obiectionem quia propter ea et similia
imponebant sibi iudei quod destrueret legem
moysi predicationem fidei Christi. Ideo querit dicens Legem
ergo destruimus per fidem et statim subdit. Absit
sed legem statuimus id est confirmamus. Cum enim
aliquid est via et dispositio ad aliud ad quod or-
dinatur sicut ad finem si cessat fine habito non
propter hoc destruitur sed magis confirmatur quia virtualiter
manet in alio meliori. Sicut est de motu ad
formam qui cessat forma introducta et vir-
tualiter manet in ipsa. Lex autem vetus erat
quedam dispositio ad nouam et ordinata
ad ipsam sicut quod imperfectum ad rem perfectiorem
unde Iere. 31. Ecce dies venient dicit dominus
et feriam domui israel et domui iuda fedus
nouum non secundum pactum quod pepigi cum patribus
vestris etc. Et subdit. Et ero eis in deum
et ipsi erunt mihi in populum. Et ideo lex vetus
non destruitur sed magis statuitur quantum ad illud
in quo cessat spiritualiter, tamen aliqui sunt termini.
Alia vero sic non cessant ut dictum est. Ad maiorem
declarationem et dicendorum intellectum queritur hic utrum
lex vetus suo tempore iustificaret et videtur primo
quod sic Leuitici 18. dicitur Custodite leges meas
atque iudicia que faciens homo viuit in eis
sed hominis vita spiritualis est per iustitiam gratie.
Item per circumcisionem tollebatur culpa originalis
sicut modo per baptismum sed culpa non aufertur nisi
per gratiam sicut tenebre nisi per lumen ergo circumcisio
conferebat gratiam que iustificat spiritualiter.
Item omnes moderni doctores tenent quod in cir-
cumcisione dabatur gratia ergo etc. Contra ad
Gal. 2. Si data esset lex que posset iusti-
ficare Christus gratis mortuus est scilicet si iustitia ex lege
hoc est inconueniens ergo et illud ex quo sequitur. Si lex
vetus iustificaret. Iudeos primittendo distin-
ctiones quasdam. Prima est de iustificatione que
potest accipi dupliciter. Uno modo proprie et iustificatio
est factio iustitie. Alio modo large pro significatione
iustitie sicut urina dicitur sana eo quod sanitatis
est significatiua. Uno modo proprie secundum quam iusti-
ficatur homo apud deum. Alio modo improprie
et iustitia est virtus politica. Secunda dis-
tinctio de lege veteri que distinguitur secundum

precepta moralia iudicialia et cerimonialia
Si igitur loquimur de iustitia proprie sic solus deus
iustificat effectiue per habitum quem solus deus
infundit Ps. 83. Gratiam et gloriam dabit dominus
Ipsa vero gratia iustificat formaliter. Si vero accipi-
tur iustificatio large sic tota lex vetus iusti-
ficabat quia gratiam iustificantem Christi designa-
bat. Totus enim status veteris legis fuit
noue legis figuratiuus. Cor. 10. c. Omnia enim
in figura contingebant illis. Si autem accipiatur iustitia
improprie et lex vetus quantum ad moralia et ex
iudicialia sic iustificabat effectiue in quantum per
opera legis per que iuste agebant habitus iustitie
et ille habitus acquisitus iustificabat scilicet
iustitia in politica que non facit dignum vita
eterna quia opera talis iustitie sunt spiritualiter opera humana
et per quod ad consecutionem vite eterne impropor-
tionata. quia excedit homo facultatem naturalem
secundum illud Ysa. Oculus non vidit etc. Propter quod oportet
quod talis proportio veniat a deo per habitum ad
hoc spiritualiter infusum. Sicut igitur moralia
aliter iustificabant politice quam iudicialia quia
moralia precepta erant de operibus virtutum generaliter
et iustificabant iustitia politica virtute accepta.
Iudicialia vero erant de contractibus iustis inter
homines et iustificabant iustitia ut communi.
Si vero accipiatur lex quantum ad cerimonialia pure que
non continebant aliquid iustum in se sed tamen ex
legis determinatione sic lex non iustificabat nisi ex
consequenti. Et propter hoc de cerimonialibus dicitur a doc-
toribus quod non iustificabant nisi in quantum fiebant
ex obedientia facientium. Ad primum igitur dicendum quod
tantum dicebatur precepta legis custodiens viuere
quia per hoc euadebat penam mortis corporalis
que per legem transgressoribus infligebatur in casibus
multis ut dicitur supra 19 legis. Ad secundum dicendum quod licet
in circumcisione daretur gratia hoc tamen non erat ex
circumcisione solum sed ex fide Christi venturi quam habuit
Abraham cuius fidei signum fuit circumcisio sicut dicitur
infra capitulo 4. Et signum accepit circumcisionis signaculum
fidei iustitie cuius fidem protestabatur recipiens signi-
ficans circumcisionem per se si erat adultus et per alium
si erat paruulus. Eadem enim fides erat antiquorum
et modernorum sicut dictum est supra licet modo magis
sit explicita. Et hoc modo dicunt doctores gratiam
fuisse datam in circumcisione. Aliter autem dicendum de modo
baptismo qui habet efficaciam a passione Christi iam
completam in effectu. Propter quod non solum est signum
gratie in eo date sed etiam est causa efficiens in-
strumentalis eiusdem quia sacramenta noue legis ef-
ficiunt quod figurant etc. Per hoc ad quartam et ad argumentum
unus quod dicimus. Consequenter. Capitulum 4m

Postquam probauit quod lex vetus non sufficiebat
ad salutem hic ponit hoc idem ostendi per exemplum

Abrahe patriarche. Circa quod ostendit primo quomodo
consecutus est per fidem. Secundo ibi quod magnitudo sue
fidei ibi Qui contra spem. Primum dividitur in 3es per quod primo
ostendit quod ex fide consecutus est gratiam iustifica
tem. Secundo credentium paternitatem ibi Et signum. Tercio promis
sionem hereditatis ibi Non enim per legem. Primum autem
dividitur duplex primo per scripturam, 2o per racionem ibi
Ei autem. Circa primum dicit Quid ergo dicemus invenisse
apud deum abraham patrem nostrum secundum carnem
secundum enim carnem apostolus ab abraham sicut ceteri
iudei. Secundum animam enim que est principalior omnes
immediate sunt a deo. Et vadit ad questionem
dicens Si enim abraham ex operibus legis iustifica
tus est habet gloriam sed non apud deum quia talis
iusticia est acquisita et politica et reddit homi
nem bonum apud homines sed non apud deum. quia
non facit eum eterna vita dignum ut supra dictum est.
Et ad hoc probandum inducit scripturam dicens Quid
enim scriptura dicit de abrahe iustificacione. Cre
didit abraham deo et reputatum est illi ad
iusticiam. Ex fide igitur iustificatus est non ex operibus
legis. Ibi racio scripture. Gen. xv. Ei autem. Hic idem
ostendit per racionem et dividitur in 2. Per quod primo ponit racionem
2o racionis declaracionem ibi Sicut et David. Ratio talis est Illud
quod confertur alicui sicut merces operanti non traditur
ei per fidem gracie sed per viam debiti. Iusticia autem
de qua est sermo confertur per viam gracie ergo non
per legis opera. Maior huius racionis ponitur cum dicit Ei autem
qui operatur non imputatur secundum graciam sed secundum debi
tum. Et sequitur Ei vero qui non operatur legis
opera credenti autem in eum qui iustificat
impium reputatur fides eius ad iusticiam. que fides
facit dignum vita eterna. Secundum propositum gracie dei
id est secundum ordinem gracie et non secundum ordinem debiti.
Et ex hoc subinfertur conclusio sequens scilicet quod talis
iusticia non est ex operibus legis. Sicut et David.
Hic ponitur racionis declaracio. Maior enim manifesta
est ideo declaracione non indiget. Sed minorem declarat per
scripturam et primo scripture allegat, 2o ad propositum
applicat ibi Beatitudo ergo. Circa primum sciendum quod beatitudo
duplex est, una in re et hec in patria. Alia
in spe prout habet in via et talem hic intendit.
Sicut et David dicit beatitudinem hominis esse
cui deus accepto fert iusticiam id est acceptat
eum ad vitam beatam sine operibus quia huiusmodi
opera adhuc sunt proporcionata ut dictum est.
Et subdit in ps. ad hoc ps. 31. Beati quorum
remisse sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata.
Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. Quod
non potest fieri per opera huiusmodi quia homo non
potest resurgere a peccato per se. Ad hoc enim ut tollatur
peccatum requiritur illustracio divine gracie sicut lux cor
poralis ad amocionem tenebre. Beatitudo ergo
hec que allegata ad propositum applicatur primo
quomodo cum dicit Beatitudo ergo hec que habetur
in spe in circumcisione manet an etiam in
incircumcisione. Dicimus enim quia reputata est abrahe fides ad iusticiam
incircumcisi et vadet ad hanc questionem dicens Dicimus
enim quia reputata est abrahe fides ad iusticiam
sic habetur Gen. xv. ut supra allegatum est. Quomodo
ergo reputata est in circumcisione an in preputio. etc.
quia abraham non dum erat circumcisus quando
hoc dictum fuit de eo. Hoc enim dictum fuit ante
nativitatem ysmahel. Gen. xvo. Et abraham
fuit circumcisus ysmahele iam 13 annorum
existente. Gen. 17. Et signum. Hic ostendit quod
abraham ex fide consecutus est credencium
paternitatem. Circa quod sciendum quod similiter abraham
habuit fidem et preceptum circumcisionis que fuit
signum et karacter sue fidei in se et in sequentibus.
Unde sic diffinitur. Circumcisio quod est signum disting
wens ipsum spiritualiter a gentibus. Ex hoc igitur
formatur talis racio. Quandocumque in aliquo duo
concurrunt unum ut signum et aliud ut res
signata potior est res signata quam ipsum signum
quia signum non est nisi propter rem signatam utputa
de circulo pendente ante tabernam qui non est
nisi ut ibi signaret vinum venale. Cum igitur
in paternitate abrahe ex credencium circumcisio
fuit ibi tantum ut signum fides autem ut res signa
ta per fidem accepit dictam paternitatem. Et hoc
est quod dicit Et signum accepit scilicet abraham cir
cumcisionis in carne signaculum iusticie fidei id est
ut hec circumcisio esset sigillum iusticie fidei
latentis in mente que est in preputio id est que iusticia
erat in abraham ante circumcisionem. Ut sit pa
ter omnium credencium per preputium id est omnium gentilium
ad fidem Christi venientium absque circumcisione ut
reputetur et illis ad iusticiam sicut et abrahe
reputata fuit fides ad iusticiam. Et sit pater
circumcisionis scilicet spiritualis que est recisio viciorum
non hiis tantum qui sunt ex circumcisione carnali
tantum sicut iudei sed et hiis qui sectantur vesti
gia fidei que est in preputio patris nostri abrahe
id est quam iusticiam per fidem habuit abraham
ante circumcisionem. Non enim per legem promissio.
Hic ostendit quod per fidem obtinuit hereditatis
promissionem et non per opera legis utpote per
circumcisionem vel huiusmodi. Et ad hoc inducuntur
due raciones. 2a ibi Lex enim iram operatur. Racio prima
talis est. Cum aliquod promissum redditur alicui
non habito respectu ad promissionem sed ad opera sequentia
promissio illa frustratur et evacuatur quia non
propter illam sed propter aliud promissum redditur.
Promissio vero hereditatis facta fuit abrahe ante
circumcisionem ut Gen. 15. Ergo si reddita esset

viam

merces

fidei

pter circumcisionem vel opera sequentia promissio dei
fuit frustratoria quia fides abrahe de dei
promissione fuit euacuata. Hoc autem inconueniens
est dicere de deo in quo non potest esse falsitas vel
deceptio quia verax. Sequitur secunda scilicet quod promissio hereditatis
sit impleta per legis opera et hoc est quod dicit Non
enim per legem promissio abrahe siue facta est aut
semini eius ut heres esset mundi. Non enim solum
facta est abrahe et semini eius promissio de terra
iudee sed etiam de toto mundo quod patet impletum
de christo descendente de abraham secundum carnem
cui dicit mathei ultimo Data est mihi omnis potestas
in celo et in terra. Sed per iustitiam fidei facta
est dei promissio. Secundo concludit Si enim qui ex lege
id est ex operibus legis heredes sunt id est consequentes
hereditatem exinanita est fides qua abra
ham credidit deo promittenti. abolita est
promissio scilicet dei quia hereditas non est reddi
ta huic ex promissione sed ad aliud. hoc autem
est inconueniens ergo et cetera. Lex enim iram operatur. Hic ponit
secunda ratio que est talis. promissio enim cum sit
de bono non competit legi que est prouocatiua
ire quia non habet seruitutem aliquam cum
sequitur post. et iam promissio fuit facta de re tere
Lex autem fuit prouocatiua ire diuine dupliciter. Primo
quia lex dabat cognitionem peccati clariorem quam ante
et ex hoc aggrauabat peccatum secundum dominum sal
uatorem luc. 12° Seruus qui cognoscit volun
tatem domini sui et non facit vapulabit enim
multis plagis. ergo promissio diuina non conuenit
legi cum sit ire dei prouocatiua et hoc est quod dicit
Lex enim iram operatur id est prouocat duobus modis
Vbi enim non est lex nec preuaricatio et hoc est verum
absolute de hiis que erant ante legem inducta
quia talia non sunt mala nisi quia prohibita
vt quia erant cerimonialia saltem pro maiori
parte de hiis vero que habita sunt per legem eo
quod erant secundum se mala non est intelligendum simpliciter
verbum apostoli sed secundum quid quia non erat tamen grauis
preuaricatio ante legem sicut post propter aliam
cognitionem que aggrauat peccatum propter prohibitionem
que excitat libidinem insequendi Illud tamen
non peruenit ex lege secundum se que fuit sancta
et bona sed ex humana malicia Ideo ex fide
ut secundum gratiam firma sit promissio id est habeat
firmitatem diuina promissio omni semini
scilicet abrahe. Et quale sit illud semen
subdit Non ei qui ex lege est solum id est ipsis
iudeis sed ei qui ex fide est abrahe id est gentibus
in christum credentibus et fidem abrahe imi
tantibus qui est pater omnium nostrum in christo

credentium Sicut scriptum est Gen. 17° Quia patrem
multarum gentium posui te et non solum iudeorum
ante deum cui credidisti qui viuificat mortuos
id est gentiles viuificans per gratiam qui mortui
erant per ydolatriam. et vocat ea que non sunt id est
qui non erant aliquid reputati coram iudeis
tamquam ea que sunt id est sicut iudeos qui dicebant
apud deum reputari pocius propter legis acceptionem
diuine legis per ea. Non fecit taliter omni nationi
Qui contra spem in spem credidit Postquam ostendit
apostolus quod abraham per fidem obtinuit hic
quantum magna fuerit sue fidei ostendit et dicit in de quo fides
declarat propter. Secundo infert conclusionem ibi Ideo et reputatum
est illi Circa primum sciendum quod quando promissum fuit semen
abrahe de Sara ipse iam erat 99 annorum et
Sara 90. Gen. 17°. Et cum ipse esset debilis et tamen
ipse credidit promissioni diuine et non hesitauit
et ideo dicit Qui contra spem scilicet nature in spem diuine
gratie credidit ut fieret pater multarum gentium fidem
eius imitantium secundum quod dictum est ei Gen. 15°
Sic erit semen tuum sicut stelle celi et sicut arena
maris id est in multitudine maiori sicut patet impletum
in multitudine credentium quorum aliqui credunt fide
formata celitus et illi comparantur stellis celi Alii vero
fide informi et illi comparantur arene maris. et non
infirmatus est fide cum tamen senes sint parum
fecundi dicit philosophus 2° ethicorum Nec considerauit corpus suum
emortuum cum fere 100 annorum esset et emortu
ad generandum propter senectutem Sed contra hoc
videtur quod dicit Gen. 25° quod abraham postea duxit
aliam vxorem Cethuram. que peperit ei plures
filios Ad quod dicendum quod hec impotentia ad generandum
intelligitur de Sara que erat sterilis et nonage
naria sed non de iuuencula que ad concipiendum est
magis apta quia ex bona dispositione virtutis
passiue facilius fit conceptio etiam a debili agente
et emortuum vuluam Sare quia iam fierent desi
erant muliebria ut dicitur Gen. 18°. In repromissione
etiam dei non hesitauit diffidentia Contrarium
videtur quod abraham dixit Gen. 17° putas ne
centenario nascetur puer et cetera. Non Ad quod dicendum
quod illud verbum non fuit dubitationis sed ammi
rationis de re insolita. Sic luc. 1° dixit maria
Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco. propter
quod abraham non fuit punitus sicut zacharias
pater iohannis baptiste eo quod dubitauit de promissione
dei luc. 1° Sed confortatus est fide dans
gloriam deo id est attribuens promissum diuine boni
tati suis meritis plenissime sciens quia quecumque
promisit deus potens est et facere sciens scilicet
per rationem naturalem per quam cognouit omnia

deo facere possibilia. Ideo et reputatum est ei
Hic concludit correlarium scilicet quod fides abrahe non solum
sibi valuit sed etiam nobis qui imitatores fidei ipsius
sumus. et hoc est quod dicitur. Ideo et reputatum est illi ad illi
iusticiam sed etiam propter nos et subditur. Non est autem
scriptum tantum propter ipsum quia reputatum est illi
ad iusticiam sed et propter nos quibus reputa-
bitur credentibus in eum qui suscitavit ihesum christum
dominum nostrum a mortuis qui traditus est propter
delicta nostra et resurrexit propter iustificationem
nostram. Ex quo patet quod licet singularia primo po-
nat in sacra scriptura ut adam universalia non
predicationem sed ex representationem hoc est dupliciter
uno dicitur universale sed dicitur ea universali generalem

Iustificati igitur ex fide **Capitulum Quintum**

Superius apostolus abstulit a romanis cre-
dentibus discordie materiam ondens quod nul-
lam habent ad invicem precellentiam. Hic autem
inducit eos ad unitatis concordiam ostendendo quod
utrique erant iustificati per fidem et per gratiam
christi eius quem et dividitur in duas partes quia primo ondit
virtutem fidei in recedentem iusticia 2o eius per formam
in veteris legis cessatione ibi lex autem. Prima in duas quia
primo ondit propositum 2o removet erroneum dictum
ibi 6o. Prima adhuc dividitur in 3 partes quia primo on-
dit virtutem fidei in iustificatione credentium 2o gratiam
iustificationis motivum 2o ibi. Ut quid enim christus cum adhuc infirmi
ubi. Propterea sicut per unum hominem. Prima adhuc in
duas quia primo ondit propositum ex consecutione boni 2o
ex tollencia mali ibi Non solum autem. Circa primum
considerandum quod iustificari est motus ad iusticiam
sicut dealbari est motus ad albedinem et iste
motus ad iustificationem potest dupliciter accipi. Uno
modo simpliciter generationis absque recessu a termino
impietatis sicut adam fuit iustificatus in statu
innocentie. Alio modo per modum mutationis vel motus
qui includit recessum a termino contrario sicut iusti-
ficatur homo post lapsum nostrum et hoc modo accipi-
tur iustificatio. Verumtamen quia mutatio denominatur
a termino ad quem et non a termino a quo sicut de-
albatio ab albedine ad quam tendit et non a ni-
gredine seu medio colore unde incipit Sic iusti-
ficatio denominatur a culpa vel impietate a qua
incipit sed a gratia ad quam tendit itaque tamen
dicitur iustificatio quia peccati remissio licet utrumque in-
cludat. Iste vero accessus ad gratiam est per deum
sicut per agens principale per humanitatem vero christi sicut per agens
instrumentale coniunctum in per fidem seu sacramenta
fidei sicut per agens instrumentale separatum
Sic edificatio domus est ab artifice principaliter a manu
eius sicut ab instrumento coniuncto et a securi
sicut ab instrumento separato. Et hoc tangit hic

in iustificatione cum dicitur. Iustificati igitur ex fide
sicut ex instrumento separato quia in fide et sacramentis
pacem habeamus id est concordiam. quod dicit unitas fidei
et sacramentorum debet esse causa concordie fidelium
ad deum qui est causa principalis nostre iustificationis
per dominum nostrum ihesum christum qui secundum humanitatem est nostre iusti-
ficationis instrumentum coniunctum. per quem et accessum
habemus per fidem sed ad christum tamquam per mediatorem
dei et hominum in gratiam istam que iustificat
formaliter in qua stamus id est permanemus. et hec est causa
glorie ideo subditur. et gloriamur in spe glorie filiorum
dei id est sanctorum qui modo spiritualiter dicuntur filii dei quia
non solum sunt filii dei propter filiationem nature que est
in omnibus hominibus. et filiationem gratie que est
in solis iustis. sed etiam propter filiationem glorie que est
assimilatio perfecta .1. Joh. 3. Scimus quia cum apparuerit
similes ei erimus. Non solum autem. Hic autem apostolus
ondit iustificationis effectum quantum ad tollenciam
mali pene. et quia illius mali appetit
propter bonum coniunctum. sicut potio amara propter
sanitatem. ideo apostolus ondit bonum coniunctum ma-
lo pene si patienter tolleretur. quantum ad tollenciam
facit iustificatio que est per gratiam ideo dicit
Non solum autem. super gloriam in adeptione boni
sed et gloriamur in tribulationibus que sunt mala nostris
penalia et subditur causam Scientes quod tribulatio
patientiam operatur id est facit. sicut actum cithariçandi
facit frequens cithariçatio patiencia autem probationem
id est purgationem peccatorum. sicut enim macula peccati aufertur
per cordis contritionem sic reatus pene per tribulationem
patienter toleratam probatio vero spem. id est
expectationem beatitudinis de via remota culpa
et pena. patet liber accessus ad gloriam Spes
autem non confundit id est tollit erubescentiam
in quantum homo non frustratur ab eo quod expec-
tabat. quia caritas dei que est causa glorie
diffusa est in cordibus nostris sicut liquor
preciosus in vase per spiritum sanctum qui actualiter infundit
qui datus est nobis non solum in dono sed
etiam in se ipso in quantum ipse per habitum habet in nobis
novo modo. Ut quid enim christus. Hic autem tangit apostolus
nostre iustificationis motivum. Et primo quo motivum
excludit a nobis dicens. Ut quid enim christus cum adhuc
infirmi essemus sed infirmitate peccati. Secundum tempus
pro impiis mortuus est id est per tempus trium dierum
qui sunt inter eius mortem et resurrectionem. in
per synodochen. quod dicit. ideo christus non iustificatos
communis mortis non pressit quod probat dicens.
Vix enim pro iusto quis moritur nam pro bono
forsitan quis audeat mori id est operibus bonis
quantumcumque iusti viri. nisi ut pro eo quod velit

mori et meritorius pro nobis pt hoc meri io glud
q pressit q celi dei gaudet et i gaudebile
ondit suam caritatem deus in nobis per ipm
iustificatam Cum enim adhuc peccatores ess
// sem tpe q pius pro nobis mortuus est q sun libi
tate multo i magis iustificati nunc in sang
ipius i passionem eius meritorie et p gratiam
sorte salui erimus ab ira i ab inferni pena
per ipm quia maius est peccatore iustificare
q ipm a pena liberare et q non solu per
mortem xpi a pena sumus liberati s ex consecuti
gratiam io subdit Si enim cum inimici essemus
p(re)uaricatorem ade Reconciliati sumus deo
patri p morte filii eius multo magis salui
erimus in vita ipius i in vita xpi glosa ad
ttem eum vitam resurrexit Et q vite re
est in nobis inchoatio p gratiam ipius medi
antes io se Non solum autem salui erimus
in futuro sed et gloriamur in deo ex imperii per
dnm nrm ihm xpm p quem nunc reconcili
acionem accepimus et p quod etiam spem bti
tudinis futurae Cum apostolus faciat hic argumentum a mi
q si iustificati sumus p morte xpi multo magis
sic iustificati salui erimus p consecutionem bti(tudi)nis
Et hoc pz intentionem esse apli q maius
est impium iustificare q iustificatum glori
ficare Cuius ro est quia impius non pt meri
de condigno p(ro)sequi iustitiam q non operatur
n(is)i sm virtute que est improportionalis re(m)issi(oni)
gtie Sed iustificatus p gratiam pt meri
de condigno eternam vitam sm illud apli 2a
ad thimoth 4o In reliquo reposita est mi
corona iustitie quam reddet mi dns in illa
diem iustus iudex Non solum autem mi s et
hiis qui diligunt aduentum eius etc Illud
autem meretur aliquis de condigno qd ei sm viam
iustitie est reddendum Ro autem huius est quia
valor operis meritorii non solum attenditur
sm qd procedit a libero arbitrio q sic non est me
ritorium vite eterne sm qd apostolus ad Ro 8 Non
sunt condigne passiones huius tpis ad futuram
gloriam que reuelabit in nobis s etiam attenditur
sm q procedit a spu habitante in homine iusti
ficato p gratiam et mouente ipm ad opus
meritorium que se hz ad liberum arbitrium
sic sessor ad equm et sm hoc opus merito(rium)
mereturque a spu sco qui est infiniti valoris
meretur de condigno bonum infinitum qd in homine
reddi(tur) obiectum Propterea sicut per unum hominem
hic ponit amplius ponit nostre iustificationis
modum et quam opposita iuxta se posita magis
elucescunt et medicina p comparationem ad mor
bum est disposita io deinde p nos iusti
ficari tractat amplius p comparationem ad peccatum ade

cuius est medicina ei opposita et dividitur in duo primo
comparat utrumque q(uan)tum ad dampnum 2o q(uan)tum ad quae(ritur)
s lege Sicut primum delictum prima adhuc in duo
q primo ponit 2o remouet obiectionem
in contrarium ibi Usque ad legem Circa primum dicit Propterea
sicut per unum hominem sz adam intrauit peccatum i malum
in hunc mundum q peccatum eius imputatum est omnibus
ab eo descendentibus sm viam generationis q sicut
sunt membra eius p(ro)pter q vocatur peccatum originale
et per peccatum mors in penam huius peccati quia
cum corpus ade fuit compositum ex contrariis et sic naturaliter
corruptibile in p(er)donum originalis iustitie sibi
datum a deo in sua conditione potuit non mori q
si ipam seruasset mortem non incurrisset s quia
ipo peccante subtracta est originalis iustitia in
pena sui peccati et p quod incurrit necessitatem mori
que mors licet considerato corpore humano in se
esset naturalis in considerato statu hominis in sua
prima conditione facta est sibi penalis Ita in omnes
homines mors pertransiit quia qualis fons est
primus tales descendunt ab eo p generationem in quo
sz adam peccante omnes peccauerunt qui futuri
erant membra ipius Usque ad legem enim Hic
remouet quandam obiectionem in contrarium posset
aliquis dicere q peccatum non fuit ante legem moysi
eo q peccatum sic diffinit qd est transgressio legis
diuine non potuit autem eius esse transgressio ante
dationem eius ergo etc Sed hoc non valet q a principio
mundi fuit lex naturalis inserta cordibus humanis
ut ostensum est supra ca 2o Propter q eius transgressio
fuit peccatum autem p multiplicationem peccatorum lex
naturalis fuit obfuscata in tantum q transgressionem
illius legis non reputabant peccatum q tamen non
erat sm veritatem quia erat contra recte rationis
dictamen et hoc est qd dicitur Usque ad legem enim peccatum
erat in mundo i toto tpe ante dationem legis mosaice
nec p legem desiit esse propter q hic usque non
facit hic exclusionem tpis futuri s solum conclu
dit antecedentiam peccati ante legem datam licet
non imputaretur io subdit Peccatum autem non impu
tabatur cum lex non esset i non imputabatur propter
obfuscationem legis naturalis io necessaria fuit datio legis
mosaice q(uae) ostenderet a sanctis fuisse propter legis nat(uralis)
obfuscationem Et q autem peccatum fuit ante lege
ostendit p eius penam que est mors ut
dictum est Sed regnauit mors ab adam usque
ad moysen hic hic usque non concludit tps futurum
s in antecedentia mortis ante dationem legis sicut
dictum est de peccato etiam in eos qui non peccauerunt
i in paruulos qui non peccauerunt peccato actuali
qui tamen sunt mortui In similitudinem preuaricationis ade

i. reconciliati

quia gn̄ati sunt sibi ei sz destituti origi[li]
iustia cum debito h̄ndi eam. qui sz adā
est forma futi .i. figrā xp̄i qui futus erat
tpe ade non aūt tpe apli. Dicit̄ in q̄ adā
non fuit figrā xp̄i ingr̄m pctōe ẜ in qn̄tum
pn̄m hoim inesse ne sic et xp̄s pn̄ est
corp̄ inesse grē. et q̄ for̄tus fuit de terra
vtute dīna. sic et corp̄ xp̄i vtute spūs sti
de vgine maria. Itm quia de late eius
formata est eua sic de late xp̄i creat. q̄
qua vgnat inesse grē. sic q̄ adam et
eua gn̄atu est genus hūanū inesse nē
Sed non sic delictum hic gnt ondit maio
ritate doni xp̄i et hoc in duobus. primo q̄
pctm ade fuit pctm hominis puri. ẜ doni
xp̄i est doni hominis dei. et hoc est qd dr̄ Sed
non sic delictu ita et donū. vbi dei. io
gcludit vlt. Si em in vni9 delicto sz ade
et cuī hic sic p quia mortui sunt multi
.i. omēs eius posteri. multomagis gra dei
et donū in gra vni9 hominis ihu xp̄i p
gram singlarē hominis dimini vniti in p̄a
filij. q̄ quia vnione sz quādam efficatia
vniti infiniti in plures h̄ndauit .i. magis
gredit in bono. q̄ pctm ade in malo Sed
ondit maioritatē in effū. quia infectio
ne pctm q̄ vno eius pctō pcessit. et vnū
solum in postos transit sz pctm origiale
qd no pt multiplicari in vna p̄a ẜ donum
xp̄i iustificat a multis pctīs. sz a pctō origi[li]
et actuali. qd quidē actuale multiplicat
varijs modis in eodem homie. et hoc est q
dr̄. Et no sic p vnū pctm sz ade iniusti
sunt alij. ita et donū sz xp̄i iusti gstituti
sunt multi. ẜ multo plenius q̄ pbat. nā subdi
tum iudicium quidem .i. sentētia. q̄ vno in
gdēpnacom sz alioz. q̄ vno pctō sz ade
transit in alios et causās in singulis vnitū
pctm. Gra aūt ihu xp̄i. q̄ multis delictis
in iustificacom sz effcm sic donū est. Et
quia gra xp̄i no solum iustificat a multis
delictis ẜ etiā ducit ad glām. io gcludit
vlt. Si em in vni9 delicto sz ade mors
regnat p vnū hoiem .i. ptatem h̄uit sup
postos ab vno homie. multomagis h̄ndanciā
grē et donacōis et iusticie accipientes a
ihu xp̄o in baptismo in vita sz bta regnabunt
p vnū ihm xp̄m p quem h̄em9 introitu ad
celeste regnū. Dicit aūt grā baptismal
h̄ndancia grē q̄ tollit pena et culpam

et donacōis q̄ gtr̄ dabr̄ et iusticie q̄ facit
dignu vita eterna. Igi sic p vni9 delictum
hic gnt ap9 ondit quē pcti et doni xp̄i
et p̄mo q̄ntm ad pctm ade. 2° q̄ntm ad sup ad
ditum in lege .i. lex aūt. Primu aūt ondit
in duobus. primū est quia sic p delictu
ade alij sunt gdēpnati. sic p iusticiam xp̄i
omēs sunt iustificati. et hoc est qd dr̄. Igitur
sic p vni9 delictum in omēs hoies in gdēp
nacom sic et p vni9 iusticiam in omēs hoiēs
in iustificacom vite. Nec valet contra
sic dicta. q̄ no omēs sunt iustificati per
gram xp̄i. quia no pficit q̄ defcu grē
ẜ q̄ defcu hoim eam inpellencium. Secdm
est quia sic p inobedienciam ade gmedētis
lignū vetitu posteri facti sunt iniusti. Sic
p obedienciaz xp̄i in ligno crucis passi omēs
sunt iustificati q̄ntm ad sufficienciaz. et hoc est
q̄ dr̄. Sicut em p inobedienciam vni9 hoīs
pctōes gstituti sunt multi. ita et p vni9
obedienciam iusti gstituent multi. Lex aūt
hic gnt ondit quē doni xp̄i et pcti tpe
legis sup additi. Ad dacom em legis sequta
est multiplicacō puaricacōis ut dicm ē sup
non in q̄ pte legis ẜ hoim malicie que
nitit in vetitu. Et quia cognicio pcti q
fit p legem augeat pctm. et sic sub lege
h̄ndat delictu. ita q̄ lege h̄ndat gra
magis xp̄s sub lege natus est. ẜm q̄ dicit
ap9 Gal. 4° At ubi venit plenitudo tpis
misit deus filiu suū natū ex mulie factu
sub lege &c et hoc ē q̄ dr̄. Lex aūt subintrauit
post obsistacom legis nalis ut h̄ndaret
delictum. hoc ut tenē ẜ gsecutiē em p mo
pdcm et no caūt. Vbi aūt h̄ndauit de
lictu sub lege. sup h̄ndauit et gra p xp̄m
sub lege fcm. io dr̄. Joh. 1° Gra et veritas
ex iudeis est ut sic regnat pctm in morte
.i. potenciam h̄uit deducendi in mortem
eternam. ita et gra regnet p iusticiam
potent nos inducendo in vitam eternam
p ihm xp̄m dnm nrm .i. dei et hom me
diatorem. Ad maiorē intellcm dcoz de
originali pctō hic aliqua breuit sunt
nonda. Primū ē q̄ sit origiale pctm et q̄
pua cognosci pfitum. io primo videndū q̄
sit originalis iusticia cui9 puacō est originalis
culpa. Est aūt originalis iusticia queda
h̄uae nē rectitudo p qua cor9 nāe erat
subiectu et vires inferiores roni. q̄ diu
mēa esset subdita suo creatori. Hec at racō
non erat ex principijs nē. nā cor9 h̄uani

sit nature corruptibile sed a deo data in prima
hominis conditione secundum Anselmum. Circa 3. Hoc sic quia
primo fecit deus hominem rectum et quia iustitia est
quedam rectitudo secundum Anselmum quod talis rectitudo non habuit
alia iustitia vocatur et originalis quia data est
humane nature in prima sui origine. Et quia pori
gine impositus fuisset tristitia si ab eo fuisset
separata ipso vero permanente iuste fuit ab eo subtracta.
Et quia carentia perfectionis que debet esse
culpabilis est in homine cuius fuit dei rectitudo
sive originalis iustitia ideo eius carentia cum de-
bito eam habendi est ibi formale. Secundum est
quod peccatum ade posteris imputatur et satis formaliter
videtur quod imputatur eis ad penam. Filii enim
frequenter et iuste puniuntur propter peccatum parentum. Sed
diffinitum est videre qualiter imputatur eis ad
culpam. De cuius ratione est quod sit voluntaria.
aliter non esset culpa. Non potest autem dici quod volun-
tarie posteris secundum Anselmum quod sciendum quod adam non solum consideratur
ut singularis persona sed etiam ut totius humane na-
ture in qua alii descendunt tamquam a monete
primum quantitatem ut essent eius membra.
Et ideo sicut homicidium manuum dicitur voluntarium
a voluntate que est in mente sic sic non ca-
rentia originalis iustitie in posteris dicitur voluntaria
a voluntate ade quia non accepit eam secundum Anselmum per se
sed pro sola posteritate ideo omnes posteri per primam ge-
nituram ab eo descendentes in eo fuerunt obli-
gati ad debitum habendi eam sicut culpabil-
iter dictum est ideo merito posteris imputatur ad cul-
pam. Tertium est qualiter contrahitur quia peccatum solum
est in anima que non est educenda sed est a deo
creata qui non privat eam infundendo nec
etiam penitus coniungendo peccatum originale
traducere ut vult maior quasi sunt baptizati quia
virtus non dat alteri quod non habet secundum Anselmum quod dicendum quod generatio
accepit hominibus secundum esse quod habent ab adam quod
est esse nature corrupte non autem secundum esse gratie
quod habent per generationem baptismalem. Generans
autem maxime tum prius generat sibi similes in esse nature
destitute originali iustitia cum debito habendi
eam. Et eadem ratione omnes posteri generant sibi
similes cum tali defectu quia descendunt ab adam
secundum carnem sed non secundum animam que est a deo in
mediate. Ideo originalis culpa a carne procedit
in animam sibi coniunctam sicut liquor bonus inficitur
ex corruptione vasis in quo ponitur. Et sic peccatum
originale procedit ex carne causaliter sed in anima
est subiective et formaliter sicut infirmitas
est in cibo corrupto causaliter tamen quia non est
infirmitatis susceptivus in corpore vero cibato formaliter
est et subiective. Ex dictis patet quod obiectio de
parentibus baptizatis videlicet quod sicut dictum est
non generant secundum esse gratie sed ut sunt in vetustate.
Tertium est qualiter peccatum originale per gratiam
baptismi tollitur. Circa quod sciendum quod primo est perfecta recti-
tudo quod fuit in adam per baptismum redditur
quia baptizati rebellionis corporis ad animam et
sensualitatis ad rationem in se ipsis experiuntur. Sed pro hoc
quod per gratiam baptismi tollitur debitum habendi dicta-
men rectitudinem et sic carentia dicte rectitudinis
non remanet ut est culpa quia formaliter
facit debitum habendi illa rectitudine ut dictum
est supra sed remanet tamen ut est pena et virtus
comprehende materiam contra passiones sensualitatis
fortiter pugnando et infirmitates corporis pa-
tienter tollerando in quibus adiuvat gratia Christi
in presenti ad augmentum meriti electorum in patria vero
nature reparabitur. Quia rectitudo illa erit ad vitam
immortalem perpetuum non immortalitate que fuit in
statu innocentie quia homo non potuit mori
sed ad immortalitatem glorie quia non poterunt mori sed
cum Christo vivent in eternum. Capitulum Sextum.

Quid ergo dicemus? Hic tractat apostolus et removet
errorem duplicem. Et primo removet erro-
nem 2° dictum suum confirmat probationem ibi
Si enim mortui. Circa primum sciendum est quod ex
hoc quod dixerat capitulo precedenti ubi habundavit delictum
superhabundavit et gratia imponebant ei pseudo apostoli
quod diceret permanendum esse in peccatis sicut dictum est
supra 3° capitulo. Hoc autem removet dicens Quid ergo dicemus
permanebimus in peccato ut gratia habundet sicut pseu-
do apostoli asserunt nos dicere. Absit quia peccatum ad
gratiam per se non disponit sed magis aufert. Quod
autem habundavit gratia sit post peccatum aliquando hoc pro-
venit ex bonitate dei qui elicit bona ex
malis non tamen semper elicit hoc ad bonum
peccantis sicut patet in dampnatione malorum ex
qua deus elicit augmentum glorie electorum. Qui enim
mortui sumus peccato. Hic probat dictum suum per
rationem ostendens primo quod in peccato non sit permanendum
2° quod sic virtuose sit operandum. Et hee sunt due
partes iustitie scilicet declinare a malo et facere bonum
2a ibi incipit ibi liberati autem. Prima adhuc
in 2 quia primo probat peccatum esse dimittendum 2°
docet dimittendi modum ibi Non ergo regnet.
Circa primum ponit duas rationes quarum secunda ideo bis
simul ponit et declarat. Ad cuius evidentiam
sciendum quod vita frequenter autem dicitur pro operatione vite sicut
intelligere et sentire dicuntur operationes vite. Et ex
hoc quod vita alicuius dicitur opus in qua principa-
liter occupatur sicut potare dicitur vita ebriosi et peccare

Circa

Christo

vita hominis non vitiosi. Item quia generatio unius
est corruptio alterius et econverso. Et ex hijs format
duas rationes ad mittendum peccatum. Tollit non moientes
prima est quia per baptismum mortui sumus peccato et
sic de vita peccati nichil amplius in nobis debet
apparere et hoc est quod dicit Si enim mortui sumus
peccato quomodo adhuc vivemus in illo opera peccati exercen
do q.d. non decet. Secunda ostendit nos mortuos
esse peccato dicens An ignoratis q.d. non debetis
ignorare quia quicumque baptizati sumus in Christo Ihesu
i. in fide Christi in morte ipsius baptizati sumus i. per vir
tutem mortis eius baptismus habet efficaciam Conse
pulti enim sumus cum illo per baptismum i. assimilati Christo
sepulto quia sicut Christus sepultus fuit in terra
sic baptizandus mergitur in aqua in mortem i. in simi
litudinem mortis et vite peccati. [illegible]
quia mori peccato est nove vite inchoatio in qua
assimilamur Christo resurgenti et ideo sicut Christus resurrexit
ad vitam immortalem ita hec vita gratie non
debet amplius in nobis interrumpi per culpam
et hoc est quod dicit Ut quomodo Christus surrexit
a mortuis per gloriam patris i. potentiam eius
gloriosam ita et nos in novitate vite ambu
lemus sine interruptione mortis culpe Si enim compla
tati facti sumus similitudini mortis eius simul
et resurrectionis erimus q.d. per mortem Christi sumus evulsi
de peccato tamquam de terra mala. Sed plantati
in terra gratie bona. Hoc scientes quia vetus homo
noster i. consuetudo peccati simul crucifixus est ut ulterius non vi
vat illa vita sicut enim Christus vivit ulterius passibili
vita ut destruatur corpus peccati i. congeries peccatorum
Sic enim dicitur Si oculus tuus nequam fuerit totum
corpus tenebrosum erit i. tota congeries operum tuorum
ut ibidem dicit glossa ut ultra non serviamus peccato
nos ei subiciendo qui enim mortuus est i. con
figuratus morti Christi per baptismum iustificatus est a peccato
quia baptismus delet penam et culpam Si enim autem
mortui sumus cum Christo i. eius morti configurati
credimus quia simul vivemus cum illo vita gratie quia
corruptio vite veteris est inchoatio vite nove
Scientes quod Christus resurgens ex mortuis
iam non moritur quia surrexit ad vitam immor
talem mors illi ultra non dominabitur sicut
dominabitur dampnatis morte gehenne licet
non moriantur corpore quod enim mortuus est sed
Christus peccato i. pro peccato tollendo mortuus est
semel unica enim mors Christi suffecit ad tollendum
omnia peccata presentia preterita et futura quod autem vivit
sed Christus vivit deo i. vita divina in qua est hu

manitas sibi iuncta Igitur ex predictis concludit
Ita et vos existimate vos mortuos quidem
esse peccato per totalem dimissionem culpe viventes
autem deo i. vita gratie in domino Ihesu Christo i. per ipsum
Christum tamquam per mediatorem nostrum. Non ergo regnet
Postquam apostolus induxit nos ad dimittendum
peccatum hic quid docet dimittendi modum et dividitur in duas
quia primo describit modum ipsius dimissionis secundo ondit
nobis possibilem Peccatum enim Modus autem vitandi
peccatum est per repressionem fomitis ideo dicit Non ergo regnet
peccatum in vestro mortali corpore ita quod eius impul
sum statim moveatis ad opus perficiendum
ut obediatis concupiscentiis eius Iste enim est ordo
preposterus quia appetitus sensitivus debet obedire rationi
sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis
peccato i. non aptetis ea ad malum. Sicut enim ex
frequenti actu carpetandi fit quedam impressio
in manibus artificis aptans eas ad recte
et faciliter perficiendum sic ex frequentatione operis
mali fit quedam impressio in membra corporis
aptans ea ad male operandum et dicit iniquitatis
propter peccata que sunt contra deum et peccati quantum
ad ea que sunt ad proximum vel in se ipsum Sed
exhibete vos deo tamquam ex mortuis viventes
i. aptate vos ad serviendum ei et membra vestra ar
ma iustitie deo i. instrumenta ad iustitie opera
Ex frequentatione enim operis boni fit impressio in
membris corporis per que redduntur prompte mobi
lia ad opus bonum Peccatum enim in vobis Hic quid
ondit dictum modum nobis possibilem et dividitur in duas quia
primo ondit propositum secundo solvit argumentum ad
oppositum ibi Quid ergo peccabimus. Licet peccatum sive
repressio fomitis est nobis possibilis quia peccatum in pec
possimus vitare omne peccatum mortale carentibus
autem [illegible] gratia non sic est possibile Similiter licet
non sit [illegible] eos peccare omnino tamen non possunt
diu vitare peccatum mortale Cuius ratio est Similiter
sicut existentes in gratia non possunt omnino vitare peccata
venialia eo quod sensualitas in eis non est totaliter
subdita rationi sic in carentibus ratio non est sub
dita deo et ideo non possunt diu stare quin inci
dant in peccatum mortale maxime in repentinis
in quibus agit homo secundum habitum et non sine
premeditatione Gratia autem sic deo coniungit et
inclinationem fomitis diminuit quod bonus ea
vitare potest omne peccatum mortale etc. Et est quod dicit
Peccatum enim i. fomes inclinans ad peccatum in vobis
non dominabitur sicut dominabitur carentibus gratia ratio
deo ideo subdit Non enim sub lege estis scilicet
mosayca que gratiam non conferebat sed sub gratia

scilicet Christi cuius sacramenta gratiam conferunt. Peccabimus ergo. Hic removet quandam obiectionem que posset fieri contra illud dictum apostoli Non sumus sub lege sed sub gratia. Peccatum enim est transgressio legis divine. Si igitur absoluti sumus a lege et per consequens ab eius transgressione ut videtur, aliqui etiam habemus libertatem agendi contra legem. Hoc est quod dicit: Quid ergo peccabimus agendo libere contra legem quia non sumus sub lege sed sub gratia et respondet dicens: Absit, quasi diceret Non valet obiectio quia tempore nove legis manet preceptum moralium eo quod sunt de dictamine recte rationis, propter quod non sumus absoluti ab eorum obligatione ut subditur. An nescitis, quasi diceret sic debetis, quia cui exhibuistis vos servos ad obediendum ad eius nutum, servi estis eius cui obedistis, hoc est propter notum sive peccati ad mortem cuius servitus ducit ad mortem gehenne sive obedicionis preceptis divinis adimplendis ad iustitiam obtinendam et in futuro vitam eternam ut subditur. Gratias autem deo quod fuistis servi peccati sed modo non estis. Gratias enim agende sunt non de peccati commissione sed de eius dimissione. Obedistis autem ex corde. Hic ostendit ponit tria ex quibus laudabiliter redditur obediencia. Primum est quod sit prompta, tunc dicitur obedisti et non dicitur obediet. Secundum quod sit voluntaria ut subditur: ex corde. Per cor enim quod movet alia membra intelligitur voluntas que movet alias virtutes ad operaciones suas. Tercium quod sit discreta ut subditur: in eam formam doctrine in qua traditi estis scilicet doctrine katholice per Christum et apostolos predicate. Liberati. Postquam apostolus induxit ad dimittendum peccatum, hic ostendit induxit ad virtuose agendum, et hoc ex duobus scilicet ex operis facilitate et ex utilitate. Primo ibi: Cum enim servi essetis peccati, secundum dicit comparans se ad precedentia. Liberati autem a peccato per eius dimissionem servi facti estis iusticie, id est obligati ad iusticie operacionem. Humanum dico propter infirmitatem carnis vestre, quasi diceret hoc autem facile est et conveniens racioni, quod conveniens enim talis operacio delectabilis redditur usque ad fervorem ut habetur 2o ethicorum. Et ideo concludit: Sicut enim exhibuistis membra vestra, id est ea facilitate habilitata ex consuetudine mala, servire immundicie, id est ad serviendum peccatis carnalibus, et iniquitati, id est peccatis spiritualibus, ad iniquitatem, id est ad malum vestrum consumacionem, secundum illud Apocalypsis 22o: Qui in sordibus est sordescat adhuc. Ita nunc, id est tempore gratie, exhibete membra vestra per bonam consuetudinem habituando eam servire iusticie quod illud est leve scilicet quod non plus laboris requiritur in servitute dei que ducit ad

gloriam quam in servitute diaboli que ducit in gehennam. In sanctificacionem, id est ad statum consumacionem, secundum illud Apocalypsis 22o: Qui sanctus est sanctificetur adhuc. Cum enim servi essetis. Hic idem inducit ex virtuosi operis utilitate, et hoc per comparacionem ad oppositum quod est in opere peccati dicens: Cum enim servi essetis peccati liberi fuistis iusticie, id est spoliati a bono iusticie quod dampnum est maximum ut subditur. Quem ergo fructum, id est quam utilitatem, habuistis tunc in illis in quibus nunc erubescitis post penitenciam, quasi diceret nullam utilitatem habuistis sed dampnum maximum ut sequitur. Nam finis illorum, scilicet peccatorum, servicium mors est scilicet gehenne. Et per oppositum includit utilitatem vite virtuose dicens: Nunc vero autem liberati a peccato per eius dimissionem servi autem facti deo per iusticie operacionem, habetis fructum vestrum. Duplex est scilicet gratie in presenti ut dicit in sanctificacionem et glorie in futuro ut subditur: Finem vero vitam eternam. Sed quia deus punit citra condignum ut subditur: Stipendia enim peccati mors, et premiat ultra condignum si consideretur opus meritorium inquantum procedit ab homine, ita quod gratia excedat omnem iusticiam ut subditur: Gratia autem dei vita eterna in Christo Ihesu domino nostro, id est per ipsum Christum mediatorem nostrum.

An ignoratis fratres. Capitulum septimum

Postquam apostolus ostendit virtute fidei Christi esse imperatam dimissionem, hic ostendit idem ostendit in legis cessacione et dividitur in duas partes quia primo ostendit propositum, secundo concludit quod in Christo sit firmiter permanendum ibi 8o: Prima adhuc in duas quia primo ostendit legis cessacionem, 2o circa hoc removet errorem ibi: Quid ergo dicemus. Prima adhuc in duas quia primo probat propositum, 2o declarat quoddam suppositum ibi: Itaque fratres mei. Circa primum sciendum quod lex mosaica fuit in persona et tempore legis nove quia status illius populi fuit quasi status puerilis. Galatas 3o: Lex pedagogus noster fuit in Christo. Adveniente vero statu virili cessat puerilis. Ita adveniente lege nova que est perfectionis cessavit vetus quantum ad cerimonialia et iudicialia dicens igitur: An ignoratis fratres, quasi diceret Non, cuius causam subdit: Scientibus enim legem loquor. De romanis enim credentibus aliqui erant conversi de iudaismo et illi sciebant legem, similem quia lex in homine dominatur quanto tempore vivit, id est sicut quod lex mosaica nullam habet virtutem coherendi quanto tempore manet in suo vigore et ideo ipsa cessante sicut lex mosaica cessavit adveniente lege nova non est amplius obligatoria. Et ad hoc inducit exemplum de muliere que est sub lege viri. Nam si vir resurgeret non tenetur cum eo ipse in se

decondecenna et cum hoc simplici[ter] nouo consu-
et idem iudicium est de viro resurgente re-
uxore quia in hoc adinuicem iudicant et hoc
est quod dicit Nam que sub viro est mulier viuen-
te viro alligata est legi si autem mortuus
fuit vir eius soluta est a lege viri Igitur
viuente viro vocabitur adultera si fuerit
cum alio viro Si autem mortuus fuit vir eius
liberata est a lege viri ut non sit adultera si
fuit cum alio viro. Itaque hic concludit apostolus
applicans ad hoc dictum exemplum dicens Itaque fratres mei
ex eodem patre et matre geniti scilicet christo et ecclesia
et vos mortificati estis legi scilicet mosaice per
corpus christi i. per incorporacionem cum christo sicut membra
ipsius per baptismum qui est generacio noue vite et
spiritualis et per quod est corrupcio vite veteris
et legalis quia generacio vnius est corrupcio
alterius ut sitis alterius scilicet christi qui a mortuis re-
surrexit incipiendo nouam vitam ut fructi-
ficemus deo opera noue vite incipiendo Cum enim
essemus hic consequenter probat quoddam suppositum scilicet quod
debent fructificare deo Cuius racio est Quia fructus
sapit naturam radicis in qua plantata est arbor. quasi
dicit nos fideles christi per baptismum euellebantur de terra ma-
la et plantantur in bona scilicet in christo ut dicitur
supra capitulo 6o ergo debent fructificare christo et hoc
est quod dicit Cum enim essemus in carne i. carnali-
ter viuentes cum quasi con passiones peccatorum i. concupiscencie
carnales que bene dicuntur passiones quia abiciunt
a statu meo spoliando nos gratuitis et vulnerando
in naturalibus que per legem erant magis concupiscencie
per legem erant occasionaliter concitatae ut dicetur
infra eodem capitulo operabantur in membris nostris indu-
cendo illa ad peccatum mali ut oculum ad impu-
dice inspiciendum et manum ad immunde tangen-
dum et sic de aliis membris ut fructificarent
morti i. opera morte digna facerent quia tunc
plantati eramus in mala terra Nunc autem i. tempore
legis noue et gracie soluti sumus a lege mortis
i. a lege mosaica que dicitur hic lex mortis
quia morte inferebat corporalem transgressoribus
in casibus multis ut patet ex decursu legis illius
et quia legalia in passione christi fuerunt mor-
tua et per quod tunc soluti sumus a lege mortis
in qua detinebamur obligati usque ad tempus
christi per quem ab eius obligacione sumus liberati
propter quod dicit Ita ut seruiamus in nouitate spiritus
i. secundum regulam noue legis et non in vetustate
littere i. secundum regulas legis veteris que est lex scripta
et hoc est intelligendum quantum ad ea in quibus lex vetus

est per nouam euacuata de quibus plenius dictum est
dam supra Lex autem noua bene dicitur hic nouitas
spiritus quia non fuit scripta per christum sed impressa cor-
dibus apostolorum per spiritum sanctum renouantem corda
et linguas eorum Actuum 2o De hac autem nouitate
noue legis et vetustate veteris legis et instruc-
cione eiusdem dicitur Ieremie 31o Ecce dies veniet dicit
dominus et feriam domui israel et domui iuda
fedus nouum non secundum pactum quod pepigi cum
patribus vestris etc. Et subdit Dabo legem meam
in visceribus eorum et in corde eorum scribam eam
et non in tabulis lapideis vel in cartis
per hoc autem quod dominus dicit fedus nouum vetitur prius
quod fuit datum antiquis patribus prout deduci-
tur Hebreos 8o Quid ergo dicemus hic remouet er-
rorem occasione predictorum incidentem quia apostolus
legem veterem vocauit legem mortis possent
aliqui credere quod illa lex fuisset mala sicut credidit
manicheus et quod a diabolo fuit data et istum
errorem remouet apostolus ostendendo primo quod non fuit
mala 2o quod fuit bona ibi Lex quidem sancta
3o agit de lege fomitis occasione huius ibi
Video aliam legem prima adhuc in duo quia
primo ostendit quod lex ipsa non est causa mali 2o quod
est eius aliqualiter occasione quod patet ibi
Occasione Circa primum dicit Quid ergo dicemus
lex peccatum i. estne causa peccati dictis meis quod lex sit
causa peccati Absit i. non est hoc quod probat Ad cuius
intellectum est sciendum quod peccatum non vitatur nisi in quantum
cognoscitur esse malum secundum quod dicit dionisius
Nullus intendens operatur malum sed bonum
Illud igitur per quod cognoscitur peccatum esse malum
non est ipsum causa peccandi sed magis est ipsum causa
vitandi peccatum lex autem vetus est huiusmodi
quia ante eius dacionem consuetudo peccandi legem
naturalis in cordibus hominum sic erat obfuscata
quod multa reputabant esse licita que in ipso
erant mala et in ipso actus ceteros
enim propter quod data fuit lex ad cognicionem clariorem
illi populo de quo christus nasciturus erat per-
ueris instruendus quia debebat vigere spiritualis
sanctitas Lex i. non est causa peccati ipsum hic deductio
apostolus ponit dicitur ipse scilicet quod lex dat peccati cognicionem
dicit Sed peccatum non cognoui esse malum saltem
in multis propter obfuscacionem legis naturalis et loquitur
apostolus in persona generis humani sic obfuscati nisi
per legem que fuit data ad quandam legis
naturalis renouacionem et ponit exemplum de actu
interiori peccati dicit Nam concupiscenciam nesciebam
scilicet esse peccatum licet hoc opinarentur aliquibus

librīs non tn̄ est de textu nec est in libris
correctis Sed quia sibi intellectus est qz aliqui
doctores posuerunt illud in glosa interlineali
que postea p ignoranciam scriptorum inserta
est textui Nisi lex diceret non concupisces
Exo· 20· in hoc phibens actu interiore
ꝯ· mali Occasione aūt accepta Hic ondit
ondit q lex fuit aliquā· occasio pcci ꝯcepte
mea Amonio ab initio quia homo appe
tit libertatem et frequenter in hoc decipitur
credens esse libertatem agere quod vult sine
freno legis· qd tn̄ est destruccio libertatis
secundum phm· et ideo nititur in vetitum ppter q per
legem concupiscenciam phibente· concupiscencia sunt in
eum ꝯcitata Alio ab potiori· i· p cepta
tales quibus dicitur magis nititur decire hōies
qui sunt in statu sanatiori plus et isti
p susceptionem legis in statu sanatiori fuit
positus de vo· q· Que est alia gens sic
inclita ut habeat cerimonias iustaque iudicia
et vniuersam legem etc· Preterea post legem
datam demon magis conabat incen con
cupiscentiam ꝯcitare· et hoc est qd dicitur Occasione
aūt accepta duobus dictis medio peccatum i·
concupiscencia que dicitur peccatum eo q est ca pcci· eo mo
quo sol dicitur calidus quia est ca caloris
per mandatum i· p legem que frequenter ma
datum dicitur eo q continet dei mandata opa
tum est in me omnem concupiscenciam i· augmen
tabat in me intentum peccandi Sine lege
enim peccatum mortuum erat fuit ego aūt viuebam
sine lege alīq· sed cum venisset mandatum
peccatum reuixit· ego aūt mortuus sum et
inuentum est mihi mandatum qd erat ad vitam
hoc esse ad mortem· Nam peccatum i· concupiscencia·
occasione accepta p mandatum medio dictis
seduxit me trahendo me ad consensum pcci mor
talis· et p illud occidit me inducendo
ad opus Itaque lex quidem· Postquam aplus ondit lege
non fuisse malam Hic ondit eam
esse bonam et primo facit propositum 2o remouet
obiectionem in contrarium ibi Quod ergo Circa primum
dicit Itaque lex quidem sancta· Sed statim declarat
Quia intencio legis est homines facere
bonos 10 ethicorum lex vetus est huiusmodi quia
ordinat homines ad deum precepta
cerimonialia io sub dicitur et mandatum sanctum
Illud enim sanctum dicitur quod ad dei cultum or
dinatur Item ordinabat iuste ad proximum
viuere precepta iudicialia ppter qd subdit

et iustum Item ordinabat hōiem ad seipsum
ad moralia precepta de quibus subdicitur et bonum
Quod ergo bonum Hic ondit remouet quandam obiectionem
in contrarium et 2o confirmat suum propositum ibi Scimus
aūt Circa primum primo facit obiectionem Posset
enim aliquis dicere· licet lex sit bona secundum se et
absolute tn̄ mala est ex parte hominis lapsi in quo
est carnis ad spiritum rebellio que p legem
excitatur ut dictum est Sicut vinum licet sit absolute
bonum· tn̄ malum est febricitanti· et hoc est qd dicitur
Quod ergo bonum est in se sz lex· mihi factum est mors
contra hoc remouet· dicit· Absit Non enim sic est
de vino· quia vinum per se et directe augmentat
calore febrilem· et sic est malum febricitanti
Lex aūt per se non est excitatiua concupiscencie· sed
magis repressiua· ppter qd talis excitatio procedit
ex hominis malicia et demonis nequicia ut
dictum est ppter q lex non potest dici mala Sicut
aliquis ex bono actu alicuius alius ex sua
malicia scandalisatur nec ad hoc operans
bonum vel eius actus peioratur· nisi fuerit in
tentione alium scandalisandi· et tunc actus ex
ex tali intentione esset malus· dicit i· Absit
sz lege esse malam per se homini lapso Sed peccatum
i· concupiscencia ut appareat peccatum i· ut appareat ma
la per bonum i· p legem· Opposita iuxta se
posita magis elucescunt· operatum est mihi
mortem i· ipsa concupiscencia ex malicia hominis et
nequicia demonis duxit me ad peccatum mortis
ut fiat supra modum peccans peccatum per manda
tum i· ipsa concupiscencia excitata inducens ad
peccatum per mandatum i· p legem occasionaliter
in solum ita q ut dicit hic· ut fiat supra modum
peccans peccatum· hic ut non tenetur hic causaliter
quia lex per se non excitat concupiscenciam sz consecu
tiue tn̄ quia ad datam legis secuta est con
cupiscencie excitatio· p maliciam hominis et nequiciam
demonis Scimus enim q lex Hic ondit aplus
confirmat suum propositum p testimonium legis naturalis
et hoc dupliciter· primo in malis 2o in bonis ibi
Inuenio igitur Ad euidenciam huius sciendum q lex
scripta diuina et humana est quedam determinacio
legis naturalis· Et ideo si sic est legi naturali consona
bona est sic alicuius que supponimus primis
concludit· et b· hoc propositio que tamen sub alicui bene
Item aduertendum q in hoie est duplex
tamen Item aduertendum q in hoie est duplex
natura sz ro et sensualitas· que aliter nominantur
spiritus et caro· homo interior et exterior Per
hoc homo est homo p quia distinguitur
a brutis· l· c· metaphysice Animalia imaginacionibus
et memoriis viuunt homo vero roe et intellectu·

sequi

ppt q illud quod agit homo vl volt sm
dictamen rois rec illud dr ipe age vel
velle quia illud agit inqntm homo Illud
aut qd agit aut volt scdm impulsum sen
sualit no dr ipe age vl velle qr no cuenit
ei sm q homo. s cuenit cum brutis
Ipe i. supponit sit tlis ro. Illa lex est bona
que phibet concupiam carnale seu sensuale
quia in hoc est consona legi nali. Lex aut
mosaica est huiusmodi. d. Non concupisces ut
dcm est sup c. 7. Hanc aut sntiam ponit
aplus intente et diffuse. d. Scimus eni q
lex spual est. i. ordinans hoiem ad scdm
instinctus spus seu rois. ego aut carnalis
sum. i. scdm carnis seu sensualit impulsum.
et loquit aplus ut sup dcm est in psona
gnis hum lapsi in quo plus sunt sequentes
impulsum sensualit q rois. Venundatus
sub pcto sz pmoz parentum. p quos genus
huanum incurrit rebellionem carnis ad spm.
io subdit. Qd eni opor spuale scdm non
intelligo. n intus lego consonae dictami leg
nalis sed magis contrarias non eni qd volo
bonu sm dictamis rom hoc ago impeditus
sensualit impulsu. s qd odi malu sm rac
illud facio tractus a sensualit. Si aut qd volo
sm rom illud facio no tractus p sensualitez
Consentio legi qm bona est qr phibet
illud quod est odibile sm dictamen rois
Nunc aut iam non ego opor illud quia
no opor illud sm q homo s sm q brutu.
ut dcm est sup. s qd habitat in me pctm
i. concupia que dr pctm mo sup dco. quia
impellit ad hoc opandu. Scio eni p expien
tiam rebellionis carnis ad spm quia no
habitat in me hoc est in carne mea bonum
i. inclinatio ad bonu s magis ad opposi tu.
et dr in carne mea. sz corpali et corrupta
ppam ade q tlis inclinatio mala no fuit
in carne huana pstatu innocencie. Vl aliter
in carne mea. q. dicat in alia pte mei sz
in roe no est inclinao ad malu s ad bonu
No eni ad optima depravat. io sc Nam velle
sz bonu adiacet in sm rom pficere aut bonu
no invenio ppt sensualite impediente Non
eni quod volo bonu hoc facio s qd nolo
malu hoc ago si aut qd nolo illud facio
non ego opor illud s qd habitat in me pctm
Exponat ut prius quia repeticio est eiusdem sntie

ad maiore expressionem Invenio Hic qnt ondit
idem pncipaliter legis nalis in homine cui co
cordat lex pcipiendo illa que homo volt
et agit scdm dictamen rec rois ut deum
colere. parentes honorare. et huiusmodi. et hoc
e qd dr. Invenio igi legem bonam i. consonam
michi volenti facere bonu sm legis nalis
dictamen qm in malu adiacet quia inqntum
est homo pmptus ad pficiendu malu in
ope q hoc ppt corruptionem nre. Condelector
eni legi dei. i. concordo sm interiore hoiem
i. sm nale rois dictamen. quia ro dicitur
interior homo. et sensualitas exterior. Video aut
Hic huita occasione ex dictis de lege nali et
diuina determinat de lege fomitis cuius pmo ma
liciam ondit 2o ab eo liberari petit ibi Infelix
ego homo Circa pmum ondit eius maliciam
p hoc q no est legi nali consona s magis
contraria. et io no dr lex n pind transsumptiue
Nam bonu ad malu inferimus sic dicitur
bonus latro metaphorice. Et hoc mo leges
tyrannorum leges dicuntur. et est de lege fomitis
de qua dr. Video aut aliam legem in mebris
meis. i. inclinacionem que ducat mebra tamq
ligatam ad malu. et dr lex a ligando. Re
pugnante legi mentis mee. i. legi nali que est
impssa menti et captiuum tenet me ducente
in legem pcti p consuetudinem peccandi. que
est in mebris meis que tenet hoiem in pro
sic captiuum in carcere. Infelix ego ho. Hic
qnt petit liberari. d. in psona gnis huani
Infelix ego homo p corruptionem nre quis me
liberabit de corpe mortis huius no dr de cor
pore absolute quia faciet ad beatitudinem aie que no
erit pfecta donec fuit suo corpi reunita
Sed dicit de corpe mortis huius quia sancti
resurgent in corpe immortali. Et tunc aplus
Gra dei p ihm xpm dnm nrm quia in
pnti liberat a lege fomitis inqntum e culpa.
vn in renatis p bapm pmi motus no sunt
culpa s solum pena et exercende virtutis
materia. In futuro vo eos liberabit a lege fomitis
inqntum est pena. Cum reformabit corpus humilit
nre configuratum corpi claritatis sue. phil
3o. Corpalitis i. concludit. Igit egoipse in vita
pnti mente seruio legi dei sm rectitudinem
rois carne aut. i. scdm carnis incli
nacionem legi pcti i. scdm motu sensualit.

Nichil ergo nunc ut sup dcm est. Capitulum 8m 8
Nunc dampnacionis postq aplus

ondit effcacem legis fcam xpi Hic qnto ondit q xo sit totalit adherend 2o ne
videatur iudeos tamq expositos relinqre
ondit eci eos sum affon ca q pma in d
pmo ondit hui adhesionis fructu ul vtilitate
2o modu ei ibi ter stremitate ibi Quis nos
separabit pma adhuc in d q pmo ont fruc
tum hui qntu ad euasionem mali 2o qntu ad
consecutionem boni ibi Quicumq enim spu dei aguntur
pma in d q pmo pont intentu sum 2o
declat ipm ibi Nam qd impossibile Dicit pmo
dt Nichil ergo nuc dampnacionis i nulla
ca dampnacionis est hiis qui in xo ihu sunt
p fidem cum formatam qui non sm carne
ambulant i opant s magis sm spm qnti
ad opa q fide sequntur Quia fides sn opibus
mortua est Jaco 2o ca Nullus eni dapnat
nisi pro pecto originali ul mortali ul pro
pena pro eodem incursa p quem modu sancti
pres descenderit ad lymbu qui essent
mundati et liberati a pecto originali et actu
ali Fides aut xi liberat ab originali et ac
tuali et a pena incursa pro eo d q
in baptismo qui est sacramentu fidei totalr virtus
passionis xpi que abstulit impedimentu
ne 10 dr Lex eni spus vite etc in xpo
ihu Lex eni ca dr lex spus quia impssa sit cordibus nostris p spm sanctu Et lex
vite quia vivificat p gram qua confert
sacramenta noue legis liberavit me a lege pcti
i obligacione pro actuali et mortali et
mortis quia tollit omnem pena debitam
pecto q sancti nuc morientes statim euolat
ad gloriam Nam qd impossibile Hic qnto de
clat sum dcm sz qlr lex xpi liberat et
diuir in d p q pmo declat mod huis li
beracionis 2o pont distinccio ambulancium
sm spm et sm impetu carnis ibi Qui eni
Circa pmu considerand q sm nouum temp
nullus saluatur nisi p xpm Act 4o Non n
est aliud nomen sub celo datu hominibus
in quo oporteat nos saluos fieri Ista aut
salus pt duplr hominibus applicari vno modo
p fidem et sic p xpm saluat pres veteris
testamenti i p fidem xpi venturi Aliqui eni
ante quam sit in effectu bn mouet sm actu
et sic finis mouet agente licet at est
actus nuc Alio applicat p sacramenta in hominibus
adhibita que sunt iure sanctificacionis inst

mta separata Sicut eni edificacionis materialis
artifex est ca efficiens principalis manus eius
instrumentalis coniunctum securis vo separata Sic
in sanctificacione p gram deitas est ca efficiens
principalis humanitas xi instrumentu coniunctu sacramenta
vo noue legis sunt instrumenta separata re
cipientia ad hoc virtute a deo mediante huma
nitate xi sic securis agit in edificacione p mocione
artificis mediante manu que est instrumentum
coniunctu Talis vo virtus dei sc actio no fuit
in sacramentis veteris legis q no poterant hanc v
tute habere ab humanitate xi futura quia ca efficiens
non est posterior suo effectu et est qd dr Nam
qd impossibile erat legi i sacramentis legalibus
dei ca efficacia carentibus in quo infir
mabatur sz lex vetus quia in hoc erat in
pfecta qr q sacramenta illius egena dicuntur et
infirma Gal 4o per carnem quia no
mundabant totalr s tm tollebant qsdam
irregularitates phibentes ingressum templi co
tingentes ex tactu mortui et huiusmodi qt qd
dicuntur iusticie corporis Hebr 9 Deus filium
suum mittens in similitudinem carnis pcti quia
assumpsit carnem passibilem no tn pecca
tricem et de pcto i de seipso facto hostia pro pec
to sicut dr Osee 4o Pcta ppli mei comedent
quia sacerdotes hostias pro pecto comedebant
dampnavit pctm i deleuit p suam passionem
in carne i in homie sm illud Ro 4o Traditus est
quia eos sunt vt iustificat legis
i promissa in lege que gram iustificantem
pmittebat s no conferebat impleret in nobis
renatis p baptismu gram conferentem prtutem
in xo diuinitatem ut dcm est Qui no sm carnem
s sm spm ambulamus p bona opa q fides
sn opibus non sufficit ad salutem cu mor
tua sit Qui eni sm carnem Hic qnto pont
distinccio int ambulantes sm spm et sm car
nem et diuir in 3es p q pmo pont huius dis
tinccio 2o vnius ptis imitatio ibi Vos at in carne
3o infert conclusio ibi Ergo fres Circa pmum
pmo pont distinccio qntu ad iudiciu cu dr
Qui eni sm carnem sunt sz ambulantes
Que carnis sunt sapiunt i carnalia bona
iudicant meliora spualibus bonis ecco
ntra sicut lingwa febricitantis infecta colera
dulcia iudicat amara Qualis est eni vn
quisq talis sibi finis videt 2o ethicorum Qui
vo sm spm sunt ambulant qui sunt spus

sentiunt spiritualia bona carnalibus preponentes
sic ligna bindessoita bn iudicat de sapoitz
et postea distinctio inter eos quantum ad effectum cum dicit
Nam prudencia carnis quia quis bona car
nalia omnia sit ingere et consequi mors est
i. mortem efficit culpe et iehenne et aliquando
nec enim tarde vinentes frequenter ciciens
aliis moriuntur prudencia autem spiritus qua quis
spiritualia bona diligit querit et consequitur vita
et pax i. meretur vitam gratie in presenti et pacem
glorie in futuro ibi enim perfecta pax habet eo quod appe
titus ibi totaliter quietatur Quoniam sapiencia car
nis inimica est deo rebellans eius mandatis
io subdit legi enim dei non est subiecta et
per quod nec ipsi deo nec enim potest ipse quod dicit Mat.
6o. nemo potest duobus dominis servire scilicet contrariis
sic est in proposito Vos autem in carne non estis
hic ostendit ponit unius potest imitatio s ambulan
cium secundum spiritum cum dicit Vos autem in carne non estis
i. esse debetis sed in spiritu quia renati estis ex aqua
et spiritu sancto Joh. 3o. Si tamen spiritus dei habitat in vobis
perseverando in gratia per baptismum accepta quod dicit ad
excludendum eos qui post baptismum ad fomitem
reciderunt de quibus subdit Si quis autem spiritum
Christi non habet quod accidit a gratia hic non est eius
s. membrum vivo sed alias sit mortuo Si autem in vobis
est Christus per gratiam corpus quidem mortuum
est propter peccatum i. moriendi necessitati subiectum
propter eadem peccatum quod dicit hec mortalitas non impedit
habitacionem Christi in vobis per gratiam quia licet ex
peccato habeat necessitatem propter Christum tamen sit sufficiens
quantum ad corpus et animam in ordinate nobis dat
quia sic Christus habuit prius corpus passibile et post
resurrexit ad vitam immortalem ita et fideles
qui sunt eius membra sibi conformentur per gratiam
iustificantem animam sed adhuc habent corpus
passibile sed in consumatione finali induent immor
talitatem ex redundancia glorie anime ad corpus
et hoc est quod dicit Spiritus vero vivit propter iustifica
cionem per gratiam in presenti quod si spiritus eius i. dei patris
qui suscitavit Ihesum a mortuis habitat in vobis
per gratie perseveranciam vivificabit et mortalia
corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis
et sic suscitabit nos ad vitam immortalem
Ergo fratres debitores sumus non carni hic
ostendit includit intentum s. quod fideles debent obe
dire spiritui et non carni et hoc est quod dicit Ergo
fratres debitores sumus non carni ut secundum carnem
vivamus si enim secundum carnem vixeritis moriemini

Si autem spiritu facta carnis mortificaveritis i. ap
petitum carnis per racionem vilem restringendo
vivetis vita gratie et postea glorie Quicumque
enim spiritu dei aguntur Postquam apostolus ostendit fruc
tum adhesionis ad Christum quantum ad evasionem
mali hic ostendit idem ostendit quantum ad consecu
cionem boni et dividitur in duas quia primo declarat
huius boni magnitudinem 2o eius certitudinem
ibi Ergo quod dicimus Prima adhuc in duas quia primo
ostendit magnitudinem huius boni quantum ad habitum 2o quantum
ad actum meritorium i. Videlicet autem Prima in duas quia
primo declarat principium intuitu gratie 2o instituto
glorie ibi Si autem filii Circa primum sciendum quod sicut
deus per influxum generalem movet creaturas
ad perfectiones suas naturales sic per influxum spiri
tualem movet creaturam racionalem ad bonum super
naturale et talis influxus a doctoribus vocatur
instinctus divinus et est prima preparacio ex parte
dei ad habitum gratie consequendum Huic autem instic
tui qui est quedam mocio divina alii con
sentiunt et recipiunt gratiam Alii autem repellunt
ipsum et sic habitum gratie non consequuntur quantum
ad recipientes dicit Quicumque enim spiritu dei aguntur
motum divinum sequendo et secundum hoc reguntur
meliori principio quam sit humana racio secundum quod dicit
philosophus in septimo de bene fortunato libro de bona
fortuna hii filii dei sunt i. habitum gratie
consequuntur per quem sunt dei filii adoptivi Et
bene dicit Quicumque spiritu dei aguntur quia divinus
instinctus nulli deficit in vita presenti et ideo
qui habitum gratie non consequitur sibi ipsi impu
tatur quod quamvis deo instinctui est ultima dispo
sicio ad gratiam spiritualem que facit dei filia
cionem ideo subdit Non enim accepistis spiritum servitutis
iterum in timore sic in veteri lege que fuit lex
timoris sed accepistis spiritum adopcionis filiorum
per habitum gratie in quo clamamus i. voce devi
possimus abba pater duo sunt nomina id est significancia
unum hebraicum aliud latinum ad designandum
duplicem dei paternitatem Una est generis bonis
et malis qua pater est omnium per creacionem Alia
spiritualis qua pater est iustorum per gratie adopcionem
de qua adhuc subdit Ipse enim spiritus s. sanctus
qui est tercia persona in trinitate testimonium reddit spiritui
nostro quod filii dei sumus licet enim nullus sciat
via humana se esse filium dei per gratie adop
cionem tamen potest hoc scire per spiritus sancti revelacionem
Et hoc modo sciebat apostolus de se ipso et alii

quibus fra est filis reuelta sm q dr ·i· Cor
2º Non accepimus spm huius mundi s spm qui
ex deo est ut sciamus que adeo data sunt nb
Pt hoc ex alit exponi quia spus scus sig
nis et miraclis reddit testimo de ventate
karitatis fidei p qua efficimur filij adoptiui Si
ut filij et heredes Hic gnt ondit q p ad
hesionem ad xpm hitum gle consequimur subdicdo
in et io pmo hoc ondit 2º addit illa conditoz
addunt ibi Coysimo Cum pm dt Si ut filij
s adoptiui sumus p gre hitum et heredes
quidem dei p quos eimus p hitum gle he
ditas em stabilitate importat siliter hitus
importe gle Tem ut deo consequimur q filio
adoptiuo debet aqua ps hedit prime Her
aut heditas est ipa deitas que est btitudo
obiectie que no diuiditur ppartes s tota het
a quolibz bono no in totalr quia vnus
est alio alar et hoc mo filijs diuidit
Coheredes aut xpi qui est nalis filius dei
et pticipamus ad gliam aie et corpis sic
et ipe Si in compatimur tollerando passiones
vite pnts sic et ipe ideo subdit Vt cogloriff
cemur sic de hic vltio Oportuit pati xpm
et ita intre in gloriam suam Coysimo enim
q no sunt condigne ·i· equales passiones
huius tpis ad futuram gliam que reuelabi
in nobis Sci dm q passiones iste pnt
duplr considerari Vno ut acceptat a libo
arbitro et sic lo ans hic Alio pnt spus
scus mouet arbitrium liberum est huius accep
tacois pncipium Et sic e ibi minin de condigno
ex pncipio mini est eiusdem boni tu in pmo Nam
expectacio cratur ·i· hoimis qui dr cratura ra
vl pdicate ceterum omi cratur · omi homi
quia querit cum angelis p intellge cum
aialibz psentie puergetat in plantis et p
esse cu mentis ut ondit gg om 20 et
psh est omnis cratura Reuelaconem filioz
dei expectat in btie celesti vbi deus clare
videtur expectat pparicium vanitati enim
·i· patienti mortem et mutacionem creatura
·i· humana natura subiecta est no volens ·i·
pparicium inde qd non est voluntarium in nob
spta volunte s ppt eum q subiecit eam ·i· ppt
deum patient sustinet in spe s ternis
fute quia et ipa cratura ·i· humana natura
liberabit a suitute corruptionis in liberta
tem gle filioz dei qn in tne conic
gla fiet corpus immortale Scimus enim q

omnis cratura Hic gnt inducit tolleranciam pas
sionum exemplo duplici Pmum est cratuarum ircona
bilium que sunt ingemina in simultate quasi
tota natura corpal melioret cum hoie et p quos
debemus siliter passiones tollerare patienter io
dr Scimus enim q omnis cratura ingemiscit et
parturit usq adhuc et p hoc methaphoriter
intelli in simultatis vnitas sic p oppositum
p risum pratí eius floririo Scdm exemplum est ipoz
aploz qui plenius ceteris credentibus rece
perunt spm scm et patienter tollerabant aduersa
et dilacionem gle in spe temis fute et hoc
est q dr Non solum aut illa sz ircional cra
ta ingemiscit et pturit s et nos ipi sz apli
primicias spus hntes ·i· spm scm in maiori
plenitudine Et ipi intra nos gemimus expectes
in tribulacionibus adopcionem filioz dei exper
tantes ·i· pmiu quod fuit filijs adoptiuis
expectantes patient redempcionem corpis
nri quia tnc fiet corpus immortale et sic redi
met a corrupcione s pe enim salui facti sumus
et no q diu sumus in hac vita qd pbat qnt
d Spes aut que videtur no est spes Nam
qd videt quis q spat Si aut qd no videmus
spamus patientem expectamus q d Ego quo
non videmus clare deum sumus in dei exper
tacione Silr et spus adiuuat Postq aps
ondit bonum qd consequimur qm ad hitum adhen
tes ipi xpo hic gnt id ondit qm ad actu
unitorum et pmo in actu intellus 2º in ac
tu affectus ibi Scimus aut Cum pm sit q
oro est expssio desiderij et io est intellus
supponit cum actu voluntatis Et q intre
sunt prudencie intre Scdo ex Ideo frequenter
desideramus et petimus qd in no expedit nb
vn et paulus petijt amotem stimuli 2 Cor
12º qd tm no expediebat sibi pt q no fuit
exauditus Adherentes aut xpo dirigunt
in petendis a deo et hoc e q dr Silr aut
·i· cum prudentibus bonis hemus ex ea q
seuit et spus adiuuat infirmitatem nram
pparum dirigendo si adhemus xpo quia qui
adhet deo vnus spus est cu eo ad salute
nescimus ppa vtilite s frequenter in hoc deficimus
s hunc defectum supplet spus scus io subdr
Sed ipe spus postulat p nob gemitibus
inenarrabilibus ·i· postulare nos facit
sic Gn 22º Dixit dns abrahe Nunc
cognoui quia times deum ·i· alios cognosce

feci qui aut scrutatur corda scz deus pre
scit quod desideret i. desiderare faciat. una est
enim sententia patris et filij et spiritus sancti. Alio exposi
tor ista de spiritu angelico ad custodiam deputa
to qui dirigit nos monendo et in alijs ac
tibus bonis. et exponit litteram istam. Simili
ter et spiritus angelicus adiuvat infirmita
tem nostram nos dirigendo quantum est ex se. quia sol
licitus est de nostra salute. Nam quod oremus
sicut oportet ad salutem nostram. nescimus propter intel
lectus nostri perplexitatem. sed ipse spiritus postulat
pro nobis preces nostras offerendo deo gemitibus
inenarrabilibus. per hoc designat desiderium
angelorum de salute hominum. quod est inenarrabile
a nobis. eo quod non est nobis cognoscibile perfecte. Qui
aut scrutatur corda scz deus scit quod desiderat
spiritus quia mens angelica est sibi totaliter
manifesta. quia secundum deum postulat pro sanctis i. secundum
et ordinatam. Scimus aut quoniam diligentibus
hic ostendit bonum adherentium christo in ac
tu voluntatis qui est diligere. per quem alia bona
diriguntur in deum. et dicit Scimus quoniam dili
gentibus deum dilatione causa et per consequens
omnia cooperantur in bonum hijs qui secundum propositum
i. predestinationem vocati sunt sancti in presenti per
gratiam sanctificantem. Isti enim peccata in bonum pro
veniunt. quia fortiores et cautiores resurgunt
et etiam in gloria ad bonum eorum faciat peccatorum
memoria sicut cicatrices vulnerum ad gloriam mi
litis qui finaliter in bello triumphat. eis vero qui
diligunt deum secundum presentem iustitiam peccata enim
non sic cedunt ad bonum eorum. ideo subdit. Nam
quos presciuit et predestinavit et non alios
conformes fieri ymaginis filij sui quia filiatio
adoptiua dei est quedam similitudo filiationis
naturalis dominice ut sit ipse primogenitus in multis
fratribus i. fidelibus. Quia non confundit eos
vocare fratres hebreorum. ii. Ordo aut quod tangit
hic. quos presciuit et predestinavit. prescientia
non causat hic. prout opponit predestinationi sicut
dampnandi dicitur presciti sed causa ut est pream
bulum ad predestinationem. Electi enim a deo
prius cognoscuntur ab eo. quia non eligit igno
rans et a causa. tamen non est ibi processio nisi
rationis tantum. quia ad predestinationem eterna secundum
alia bona que predestinantur in tempore consequuntur
ideo subdit Quos aut predestinavit hos et
vocavit ad fidem et ad se per liberum arbitrium
trahendo. et quos vocavit hos et iusti

ficavit per gratiam. quos aut iustificavit illos
et magnificavit per gloriam quia gratia est causa glorie.
Quid ergo dicemus. postquam apostolus ostendit magnitudine
bonorum adherentium christo. hic ostendit firmitatem bonorum
adherentium quia non potest amoveri ab electis per violen
tiam. ideo dicit Quid ergo dicemus ad hoc. Si deus pro
nobis et aut sic pro quo quia deus est pro electis
quis contra nos. quod dicitur nullus quia nullus potest re
sistere potentie divine. Et quod sit pro electis ostendit
dicens Qui etiam proprio filio suo nati non pepercit ex
magna inclinatione ad electos sed pro nobis omnibus
tradidit illum quomodo non etiam cum illo omnia nobis
donavit. arguitur est a maiori. Similiter predictum bonum
non potest tolli ab electis per accusationem ideo subdit
Quis accusabit adversus electos dei in iudicio
finali. quasi dicitur nullus. Et causa subdit Deus qui
iustificat. Omittendo pro electis. ideo post adversa
demonum non debent timere. nec etiam per modum
condempnationis ideo subdit Christus Ihesus qui
mortuus est ymo qui et resurrexit qui
est ad dexteram dei. Qui etiam interpellat pro
nobis apud patrem. ostendendo latus et vulnera
et sic tollit omnis condempnationis causa. Quis
ergo nos separabit a caritate christi. postquam apostolus ostendit quod
christo sit adherendum hic ostendit huius adhe
rentie modum qui debet esse firmus. quam firmiter
ostendit dupliciter. primo ex parte corporis. secundo ex parte
anime i. Certus sum. Ex parte vero corporis apparet
firmitas adhesionis. cum quis pro omni pas
sione illata corpori non separatur a christo. Et ponit
ibi apostolus septem passiones quarum maxima est
mors quia est ultimum terribilium in vita presenti
secundum philosophum ideo ponit ultimum. Unde dicit Quis ergo separabit
nos a caritate christi tribulatio an angustia an
persecutio an fames an gladius. Alie sunt
dispositiones ad mortem. Aliquae in propinquo et
aliqua magis remote. Inter propinquas est proba
bilitas mortis imminentis. que duplex causa
uno quantum est in re et quantum ad hoc dicit In an
gustia Dicitur enim quis angustiari quando est
in arto positus. Passiones vero magis remote
sunt dispositiones ad mortem propter subtractionem
necessariorum ad vitam scz alimenti et tegumenti et
quantum ad hoc duo dicit An fames an nuditas
vel contingit propter illationem nocumenti. Et ad
nocumentum duplex concidit. uno ut est ab hoste
et quantum ad hoc dicit An persecutio. Alio modo
circa in corpore patientis. et dicit tribulatio
Apostolus aut in scribendo non servat ordinem de
tali ordine artificiali sed dimisit hoc expositoribus

Et aut talia patiuntur sancti· ostendit addiciens ad hoc auctoritatem scripture· ps· Quia propter te mortificamur ad mortem per afflictiones et ad tormenta ducunt· sic patet in martiribus Estimati sumus sicut oues occisionis· quarum occisio reputatur vtilis propter lanam et carnibus vendendis· sic tyranni bona martirum capiebant· et in hoc obsequium se prestare deo reputabant Joh 16° Omnis qui interficit vos arbitretur se obsequium prestare deo· Et tunc concludit Sed in hijs omnibus superamus propter eum qui dilexit nos et patet exponendo Certus enim sum quod neque mors Hic quantum ostendit firmitatis expositione caritatis in hoc quod non est separabilis a xpo per aliquid sibi contrarium est decepcio· que aliquando prouenit ex parte illius a quo decipitur quod est in passione positus· sic timens ad medium strepitum credit irruere hostes maiores vero passiones sunt timor mortis et amor vite et quantum ad ista dicit Certus enim sum quia neque mors i· timor mortis neque vita i· amor vite Aliquando vero contingit decepcio ex parte decipientis· eo quod multum credit eius dictis· et quantum ad hoc remouet dicens· neque angeli qui sunt de infimo ordine prime ierarchie neque principatus qui sunt de tercio ordine eiusdem ierarchie· et sub istis intelligunt potestates archangeli· qui sunt de medio ordine Et dicuntur archangeli quasi principales angeli· ab archos quod est princeps neque virtutes qui angeli sunt de 2° ordine medie ierarchie et sub istis intelligunt potestates qui sunt de infimo ordine eiusdem ierarchie istos autem angelos exprimit apostolus quia sunt de quinque ordinibus quorum ministeria et officia sonant in ministerium erga nos Angeli de quatuor ordinibus superioribus sunt assistentes deo· quod dicit apostolus Omnis angelus qui mittitur in ministerium multum sit credendus in non potest separare a caritate xpi per aliquam decepcionem Non est autem philosophice intelligendum quod angeli sancti velint nos decipere· sed quod si vellent non possunt Aliquando enim pro certo [illegible] est [illegible] in vtraque parte est falsa et impossibilis sic ista· si homo volat habet alas et est impossibile Et per istum modum dicitur per apostolum Gal· 1° Licet nunc angelus de celo euangelizet vobis preter quod euangelizauimus vobis anathema sit Neque instantia i· presentia neque futura non possunt nos separare a caritate xpi· desperans non faciunt incertum quia non fuerunt in hoc difficultate Aliquando vero contingit decepcio per demonem· quia aliquando decipit [illegible] de qua dicit Joh· 8°· Non est potestas super terram que comparetur ei· quia concludit dicens Neque fortitudo Aliquando vero mendositate promittens maiora quam potest facere· sic xpo homini ait· Math 4° Hec omnia tibi dabo si cadens adoraueris me· quod concludit cum dicit· Neque altitudo a demone promissa· Aliquando vero malicia occulta· quod concludit ibi Neque profundum· neque alia creatura poterit nos separare a caritate dei que est in xpo ihesu domino nostro Et loquitur hic apostolus de predestinatis et quantum ad separacionem finalem quia licet peccent aliquando in fine in caritate xpi moriuntur

Capitulum· Nonum

[V]eritatem dico postquam apostolus ostendit [illegible] p xpm et quod ei totaliter est adherendum ne videatur per hoc iudeos derelinquere tamquam exosos Ideo hic ostendit circa eos suum affectum et hoc tripliciter primo dolendo de eorum obstinacione 2° orando pro eorum conuersione 10 ca° 3° compescendo gentiles ab eorum insultacione ca° 11° Prima in duas quia primo ostendit suum affectum 2° remouet incidens dubium ibi Non autem Circa primum dicit Veritatem dico in xpo non mencior testimonium mihi perhibente et est modus iurandi ad affirmacionem sui dicti Ergo patet quod iurare non est peccatum viris perfectis ex causa rationali· sic erat in proposito quia iudei de facili non credebant sibi· conscientia mea in spiritu sancto quoniam tristitia est mihi magna quantum ad mentem et continuus dolor ex ea redundans ad carnem et supplendum a iudeorum infidelitate quod declarat dicens· Optabam enim ego ipse anathema esse a xpo i· separatus ab eo Quod dupliciter potest intelligi Vno° referendo ad tempus in quo persequebatur xpm in membris suis Act· 9° et hoc ex zelo iudaice legis et sic optabat separatum esse se a xpo Alio° referendo ad tempus post suam conuersionem in quo predicabat fidem karitatis et optabat separari aliquando a xpo per dilacionem sue glorie ad tempus ut impenderet conuersionem iudeorum ad fidem xpi· vnde dicit Philipp· 1° Desiderium habens dissolui et esse cum xpo· permanere in carne necessarium est propter vos pro fratribus meis qui sunt cognati mei secundum carnem Fuit enim apostolus natione iudeus de tribu beniamin ut ipsemet dicit infra ca° 11° et Philippi 3° qui sunt israelite quorum adopcio est filiorum quia populus iste specialiter est dictus filius dei Exo 4° Filius meus primogenitus israel et gloria quia ei facte sunt apparaciones diuine et testamentum quantum ad mandata dei data populo per moysen et legislacio quantum ad precepta decem legis a deo data populo in monte Exo 20 et

obsequium diuini cultus et promissio prophetarum
de christo. Quorum patres et ex quibus est christus
secundum carnem, ut .a. 1o. Hoc dicit ad ostendendum
quod in christo non solum est diuina natura secundum quam
descendit a patribus veteris testamenti sed humana
secundum quam possit a patre in subdi. Qui est super
omnia benedictus in secula amen. Ex quo manifeste
patet error arrii dicentis christum esse puram creaturam.
Non autem quod exciderit. Hic tertio remouet
dubium quod hoc enim quod dixit promissio de christo
facta iudeis qui tamen non receperunt eum posset
aliquis credere fuisse tamen fuisse promissum diuinum. Ideo hoc
remouet per duas rationes secundum quam pono ibi Non solum
Dicit primo ergo. Non autem quod excideret. quod exciderit
verbum dei ab impletione quod infidelitate iudeorum
quia aliqui eorum crediderunt et plures alii receperunt
fidem per quos promissum dei est impletum.
Non enim omnes qui ex israel. A iacob. Alio nomine
dicto israel. Gen. 32o. descenderunt hii sunt israelite
per imitationem fidei. Quod declarat in filiis israel.
qui non omnes dei sunt semen eius filii tamen
qui descenderunt per ysaac. et hoc est quod dicit. Neque
qui semen sunt abrahe secundum carnem. propterea omnes
filii abrahe quia filii abrahe de agar et
de cethura non sunt dei semen eius. quod ostenditur
per scripturam. Gen. 21o. Sed in ysaac vocabitur tibi
semen. De aliis autem filiis subdit. Id est non
qui filii carnis. id est vnde nati geniti tunc hii
sunt filii israel. ysmahel et filii cethure. hii
filii dei, id est ad eius cultum electi, sed qui filii sunt
promissionis. id est diuine estimantur in semine solum
abrahe. Et qui sunt illi ostendit per scripturam. dicens
promissionis enim verbum hoc quod subdit secundum hoc
tempus, id est anno reuoluto veniam et erit sare
filius. Gen. 18o. Allegat autem hec auctoritas et alias
scripturas secundum interpretationem translationem. hoc in septuaginta
que tempore apostoli in vsum erat autentica. dicitur
ut hic ysaac promissionis filius quod virtute di-
uina natura mutante fuit genitus quod pater erat
centenarius et mater sterilis et nonagenaria. Igi-
tur promissio facta abrahe. Gen. 15. Quia semen
suum esset sicut stelle celi, vnquam aliquem
haberet filium. ut ibidem dicitur. et tamen hec promissio non
fuit impleta in omnibus eius filiis. sed solum in ysaac.
ut dictum est. nec dicitur fuisse. Sic nec promissio per
prophetas de christo frustrata est. quamuis non omnes
iudei christum receperunt per fidem sed tamen aliqui sunt
ad hoc electi. Non solum autem illa. Hic inducit
aliud exemplum ad propositum et dicit in dicto per quod primo
ponit quod 2o remouet ex hoc dubium
ibi Ergo quod dicemus. Est autem exemplum hoc de filiis
israel ysaac. qui licet esset promissionis filius
ut dictum est. et per eum implenda promissio
diuina de semine abrahe tamen non fuit impleta
in duobus filiis suis. scilicet esau et iacob. sed
in iacob tantum. et tamen dicitur firma et valde
impleta. Et eadem ratione promissio de christo licet
non fuit impleta in omnibus iudeis sed in aliquibus
ad hoc specialiter electis. dicit igitur Non solum autem illa
scilicet Sara habuit filium ex adiutorio gratie sed
et rebecca secundum quod dicitur. Gen. 25o. Deprecatus
est ysaac dominum pro vxore sua. eo quod esset
sterilis. qui exaudiuit et dicit capitulum re-
becce ex vno concubitu habens ysaac geminos
filios. Hoc non est de textu. sed subintelligitur.
Et quod fuit positum primo ad glosam et postea
insertum textui per doctores et scriptores. Cum
enim non dum nati fuissent scilicet esau et ia-
cob aut aliquid egissent boni aut mali
ut secundum electionem, id est predestinationem dei liberam
positum dei maneret, id est promissio dei firma
esset et impleretur. non ex operibus quod non dum
nati erant sed ex vocante. id est diuina vocatione electo
predicit omnia ista dictum est ei. id est rebecce Gen.
25o. quia maior. scilicet esau seruiet minori.
Hoc fuit impletum tempore dauid descendentis
de iacob qui ydumeam fecit sibi tributariam
2o. Re. 8o. Et quia illa reprobatio esau et
electio iacob fuit signum reprobationis et electionis
ad gloriam, ideo subdit Sicut scriptum est Malachie
1o. Iacob dilexi esau autem odio
habui. Circa premissa istorum per hoc quod dicitur hic
Cum non dum boni egissent aut mali tollitur
error origenis. qui dixit quod merita pre-
cedencia in alia vita istam precedente sunt
causa predestinationis et reprobationis diuine. quia
iacob et esau in illa vita aliquid boni vel
mali egissent. et hoc specialiter concluditur
contra eum. Item cum vitam huius mundi non fuit alia
aliud non incepisset mundus specialiter sic dicitur
in principio Gen. Item si fuisset illa vita merita
tamen creature ibi facte non potuissent esse causa pre-
destinationis que est actus voluntatis diuine.
quia temporale non potest esse causa eterni. Hoc igitur
repulso tamquam erroneo. alii dixerunt
quod prescita merita que eterne est causa predesti-
nationis. quia deus volt dare alicui gratiam
sic vero dat militi equum eo quod scit vel
estimat ipsum bene vsurum. Sed hoc non
valet quod merita et prescita sunt ordinate.

ad gloriam sic ad finem. volens autem recte
et ordinate cum ibi est deus qui non potest aliquid
velle nisi recte et ordinate primo vult finem et
propter ipsum ea que sunt ad finem. Sed non eque ius-
te et ordinate mitti et perditi a deo sunt presciencia meri-
torum non potest esse racio predestinacionis. Sed procedit
ex mera divina libertate ex qua aliquis
eligitur ad gloriam. et ex hoc gratis providet sibi
sibi dare per gratiam per quam possit meri-
teri verbi gratia de rege et milite quia bo-
nus quum non est a rege causatus sic meritum
est a deo primo. Ergo dicemus Hic ex dictis
movet dubium scilicet utrum ex hoc quod duobus
fratribus omnino equalibus ipse deus dicatur
iniustus unum reprobando alium eligendo
et est quod dicit hic Quid ergo dicemus numquid iniqui-
tas apud deum reprobando esau electo ia-
cob Absit Hic solvit hanc dubitacionem
et dividitur in duas partes quia primo dubitacionem solvit
2o in contrarium obiicit ibi Dicit itaque. prima ad-
huc in duas partes secundum duplicem modum solvendi 2a ibi Dicit
enim scriptura Circa primum sciendum quod in illo quod alicui
dat ex mera gratia iniustia non est licet bonum
si non det alteri. quia gratia potest fieri uni et non
alteri sine iniusticia. et hoc innuitur Matthei Tollere
20. De talentibus vinee Amice non facio
tibi iniuriam tolle quod tuum est etc. Et hanc
sentenciam declarat hic apostolus per auctoritatem scripture
Exodi 33 dicens Moysi enim dicit Miserebor dando
gratiam in tempore cuius misereor in eterna predestinacione
et misericordiam prestabo dando gloriam in effectu
cui miserebor concedendo sibi nunc gratiam
finalem Licet enim in effectibus divine predesti-
nacionis prius sit ea posterior primo dispo-
nente et posterius potius primo finis Unde
infusio gratie est propter meritum scilicet propter finem
et opus meritorium propter gloriam. et gratia est
principium operis meritorii et opus meritorium facit
gloria dignum. tamen tocius predestinacionis non est
alia causa nisi voluntas divina ipso concludit
apostolus Igitur non est volentis neque currentis scilicet
hominis quantum ad effectum vel effectum boni fore
meritorium quod exigit hominis facultatem Sed mi-
serentis est dei qui sua mera libertate eternaliter
eligit ad gloriam. et temporaliter electis dat gratiam
Dicit enim scriptura Hic gratis ostendit idem ex ma-
lorum punicione Circa quod sciendum quod reprobacio aliquorum
non tangit et dicit simplicem negacionem
ad gloriam. et sic racio licet causa in re. nec
in dei presciencia sicut nec sic electio sive predestinacio
ei opposita Alio enim ipse et ordinavit aliquis
ad penam que non est iniusta nec a deo vo-
lita nisi propter culpam. et sic reprobacionem sic dicimus
quod deus aliquos reprobat. procedit in deo gratiam
tamen tamen presciencia peccatorum Sic igitur non electi a deo
in peccatum ruunt non propter dei defectum cum non
deficiant eis instinctus divini ad bonum ut
dictum est supra. Sed per defectum liberi arbitrii non re-
cipientis illos instinctus. et sic eis iuste gratiam
denegatur. et in peccatis ulterius indurantur ex ma-
licia sua propter. Sed per actionem tamen a deo quod remo-
net prohibens subtrahendo gratiam que nata
est cor humanum mollificare Recte tamen tamen
iuste ut dictum est. et induratos ordinavit
ad penam Et sic patet quod in punicione malorum
nulla est iniusticia apud deum Et adhuc
sentenciam inducit apostolus scripturam dicens Dicit
enim scriptura pharaoni Exodi 2o. loquens in persona
dei. quia in hoc ipsum id est per flagella super
te et populum tuum miraculose inducta excita-
vi te quia peccata cum te ad penitenciam inducere
Sed quia illis abusus est pharao cor suum
indurando ideo non valuit ei. sunt tamen ad
gloriam dei annunciandam per orbem sicut videmus
adimpletum. et est quod dicit ut ostendam in
te virtutem meam per facta mirabilia et an-
nuncietur nomen meum in universa terra concludit
igitur Ergo cuius vult miseretur dando ei gratiam
finalem et gloriam et hoc convenit ei per se et quem
vult indurat hoc tamen convenit ei per accidens
et iuste ut predictum est. Dicis itaque Soluta
dubitacione Hic contrarium infert. et primo argumentum
ponit 2o solvit ibi O homo Argumentum
tale est. Ex quo ex voluntate dei dependet
induracio peccatorum et vocacio iustorum videtur alicui
quod iusticia et peccatum non essent imputanda
homini ad meritum vel demeritum quia voluntas
dei omnino potest superari et hoc est quod dicit Dicis
itaque mihi id est arguis ex dictis meis contra me
Quid igitur adhuc queritur de primo iustorum et de
punicione iniustorum voluntati enim eius quis
resistit quasi dicat nullus. et sic totum videtur deo
imputandum et per quod iniusticia peccatorum vel
racionabilitas in punicione eorum O homo
tu quis es qui respondeas deo Hic solvit
argumentum et 2o declarat quoddam dictum in hic
inoscie prima in duas partes secundum duplicem solucionem
2a ibi An non habet primo igitur solvit ostendendo
argumentum racionale ex parte hominis arguentis
Qui enim arguit secundum alium debet intelligere

alr arguit irronabiliter. Sed minimum opus dei non potest homo ad plenum intelligere ut pote de folio arboris quare sit tante quantitatis et talis figure et sic de aliis creaturis et multominus potest intelligere maiora opera eius de quibus sit electio et reprobatio etc. est quod dicitur. O homo tu quis es qui respondeas deo. Sed ex arguendo nunquid dicit figmentum ei qui se finxit quid me fecisti sic. q. d. Non. quia non intelligit modum nec rationem sue factionis etc. e contrario An non habet potestatem. Hic ponitur secunda solutio per quam ostenditur argumentum non valere quia non concludit voluntatem dei irrationabilem esse vel iniustam. Vult enim deus primo et per se suam gloriam quam sic manifestat per viam misericordie in electis qui veniunt ad gloriam. sic per viam iusticie in reprobis qui reservantur ad penam. Sicut gloria regis terreni non solum relucet in palacio ubi honorantur milites sed etiam in patibulo ubi puniuntur malefactores. Sic igitur voluntas divina eligit rationabiliter aliquos ad beatitudinem in quibus maiori relucet sua misericordia et aliquos dimittit non eligendo qui ex se ipsis ruunt in peccatum et finaliter indurantur et sic iuste a deo puniuntur. quorum primo cedit ad gloriam dei et electorum. et ad hanc sententiam adducit apostolus exemplum de figulo qui rationabiliter eadem massa format quedam vasa ad officia honorabilia et quedam ad contemptibilia dicens An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem aliud vero in contumeliam. q. d. ymo et multo fortius deus in natura humana que plus habet a deo a quo est per creationem quam lutum a figulo quod non est creatum ab ipso sed supponit ipsum in suo opere. Ideo subditur Quod si volens deus ostendere iram suam i. vindictam sue iusticie et notam facere potentiam suam in peccatorum punitione sustinuit in multa paciencia vasa ire idest peccatores qui dicuntur vasa ire quia continent dei offensas. sustinet ut eos deus puniret. quia non statim infert penam sed expectat eorum penitentiam qua in expectatione finaliter abutuntur et iustius puniuntur. Ideo subditur Ut ostenderet divicias glorie sue i. habundantiam eius in vasa misericordie. s. electos quos preparavit in gloriam quos et vocavit primo ad fidem postea ad gloriam Non solum ex iudeis sed etiam ex gentibus quia fides christi predicata est in omnibus nationibus. Sicut et in osee dicit. Hic quomodo debuit vocatio deorum fieri quod ex iudeis et gentibus vocati sunt electi plures tamen ex gentibus et ideo in d. p. quia primo debuit apostolus hanc vocationem 2o assignat huius rationem i. Reg. 9o dicens primum at debuit prophetam d. Sicut et in osee dicit ca. i. vocabo non plebem meam i. gentilitatem que primo dicitur non plebs divina eo quod non habuit legem et prophetas sicut plebs iudaica plebem meam post conversionem eius devotam ad fidem katholicam et non dilectam meam i. gentilitatem prius ydolatrie deditam que deo est odiosa dilectam meam per fidei susceptionem et non misericordiam consecutam tempore veteris testamenti misericordiam consecutam tempore novi testamenti Et ad illud facit quod subditur Et erit in loco ubi dictum est eis non plebs mea vos ibi vocabuntur filii dei vivi Et patet ista littera que loquitur de vocatione gentium qua plurimi sunt vocati Tercio inducit auctoritatem ysaie io ca. loquentis de vocatione iudeorum ysaias autem clamat pro israel quia pauci sunt vocati ideo subditur Si fuerit numerus filiorum israel tanquam arena maris i. in magno numero valde Reliquie salve fient ex eo i. pauci converterentur sic patet in apostolis et in aliis credentibus ex iudeis Tamen sciendum quod ysaias loquitur de filiis israel sub osee captivato quod postea venerit ad regnum iudee. Tempore vero ezechie conversi ad deum audito miraculo de percussione exercitus Sennacherib Sed quia illa conversio paucorum fuit figura conversionis apostolorum et aliorum paucorum de iudeis in adventu christi Ideo hoc allegatur ab apostolo sic supra dictum est de electione iacob et reprobatione esau temporali que fuit figura eterne electionis et reprobationis Et subditur de vocatione iudeorum et gentium ad fidem christi. Verbum enim consummans s. evangelium quod est legis perfectivum et abrevians quia resecundit legalia que non servantur in lege nova in equitate. quia verbum breviatum faciet dominus super terram quia retinet moralia precepta equitate iuris naturalis continencia. Ad illud verbum evangelii vocati sunt omnes iudei et gentiles Sed quia pauci comparative de iudeis crediderunt ut dictum est Ideo adhuc iterum adducitur auctoritas ysaie io. Et sic predixit ysaias

Nisi dns sabaoth .i. exercituum per que angeli
designantur reliquisset nobis semen .i. aliquos
vocatos ad fidem de iudeis sicut sodoma
facti essemus et sicut gomorra similes fuissemus
.i. totaliter civitate subversi. Quid ergo dicemus
Hic gratia apostolus reddit causam quare plures
conversi sunt ex gentibus quam ex iudeis et tamen
videtur mirabile eo quod erant ydolatre et hoc
est quod dicit. Quid ergo dicemus primo ratione huius
quod gentes que non sectabantur iusticiam eo quod
coluerunt ydola. apprehenderunt .i. consecute sunt
iusticiam per celerem conversionem ad fidem cristi
videntes per apostolos aliosque discipulos in
nomine ipsius miracula fieri sicut patet in actibus apostolorum
in pluribus locis. iusticiam autem que ex fide
est .i. que facit dignum vita eterna quod dicitur
ad distinctionem iusticie que erat ex operibus
legis mosaice. que hoc non faciebat ut dictum
est supra 4° capitulo. Si enim abraham ex operibus
legis iustificatus est habet gloriam sed non apud
deum. Israel vero sectando legem iusticie per
cultum unius dei in legem iusticie non pervenit
.i. in legem fidei karitate que iustificat iusticia
infusa. faciente dignum vita eterna. quare supra
contingit hoc. quia non ex fide sed quasi querebant
iustificari. sed quia in antiquis sunt plures quam
in fide non poterant opera illa sed fides ut de-
claratum est supra capitulo 3°. Sed quasi ex operibus
.s. legis mosaice querebant iustificari quod in ipsis
Et ex hoc repulerunt cristum ideo subditur offende-
runt enim .i. causam ruine acceperunt in lapide
offensionis et petram scandali .i. in cristum
qui sic vocatus est in scriptura ysaie 28. Ecce
ponam in syon lapidem offensionis etc.
Et sic probatum fuit ysaie 28. hec ad literam
autem intelligi de cristo in quem offenderunt
principes iudeorum primo blasphemantes
eius doctrinam 3°. Ecce homo vorator et po-
tator vini et publicanorum amicus luc. 7°.
Et hoc dicebant ex invidia. Secundo dicendo
blasphemias contra eius divinitatem mt. 12° In
beelzebub principe demoniorum eicit demo-
nia. Sic enim opera deitatis demoni attri-
buebant. et omnis qui credidit in eum
per fidem ... fortam non confundetur
finaliter sed magis honorabitur in gloria. hec
autem et alia allegantur ab apostolo secundum trans-
lacionem lxx interpretum. In translacione vero
nostra ysaie 28 sic habetur. Qui crediderit non festi-
net. quod dupliciter potest intelligi ut dictum fuit ibidem
Uno modo referendo ad tempus prophecie ut sit sensus Qui
crediderit in ea prophetie non festinet credens
quod cristus sit venturus statim quia inter prophetiam
et adventum cristi fuit longum tempus. Alio modo
referendo ad tempus cristi loquentis de adventu suo
ad iudicium. et est sensus Qui crediderit cristo predicanti
non festinet credens quod cito sit venturus ad iu-
dicium. Et secundum utrumque modum credens et non
festinans non reputat confusionem. Sed hoc
transtulerunt hoc modo quia non semper transtulerunt
verbum ex verbo sed aliquando sensum ex sensu.

Capitulum Decimum

Fratres voluntas quidem
hic gratia ostendit affectum suum erga iudeos
orando pro salute eorum et dividitur in duas quia
primo ostendit orationis sue modum. 2° motivum .i. testimonium
ibi Testimonium. primo dicit Fratres voluntas quidem cordis
mei quasi dicat Oro pro ipsis non solum ore sed etiam
corde. et obsecratio ad deum .i. deprecatio
eius per rem sacram. et hic modus orandi est
magis efficax ad impetrandum quia innititur super
rem sacram ut cum dicitur per passionem tuam domine libera
nos et huiusmodi et sic orabat paulus pro iudeis
ideo subditur fit pro illis .s. a me in salutem ut
convertantur et salutem consequantur. Testimonium enim hic
gratia ostendit orationis sue motivum et primo facit quod dictum
est 2° dictum suum declarat ibi Ignorantes enim. Motivum
autem apostoli erat quod iudei persequendo fidem cristi
habebant zelum dei indiscretum tamen et talibus
est compatiendum. unde et apostolus qui primo persecutus
est ecclesiam ex tali zelo dicit de seipso .i. thy. i°.
misericordiam consecutus sum quia ignorans feci. dicit
igitur Testimonium enim perhibeo illis quia erat
socius eorum in facto quod emulacionem .i. zelum quidem
dei habent sed non secundum scientiam quod declarat dicens Igno-
rantes enim dei iusticiam que facit dignum
vita eterna et habetur ex fide ... Sed tamen
ignorancia non excusat quia ... est. Et suam
querentes statuere quod exponunt aliqui de sacerdotibus
et legisperitis Qui irritum faciebant man-
datum dei propter tradiciones suas mt. 14°. Sed
hoc non videtur verum quia in ... primitivi ex zelo
dei movebantur licet indiscrete. Irritantes vero
mandata dei propter tradiciones suas movebantur
non ex zelo sed propter questum et gloriam temporalem
ut ostenditur ibidem. et ideo tunc dicendum. Et suam quere-
re statuere .i. intelligi iusticiam ex operibus legis
que dicitur hic sua tamen quia lex illa fuit eis data
tantum quia legalia inmorabant materia. Et sic non
erant amplius ipsius dei sed iudeorum permanent

descendencia iusticie dei no sunt subiecti idest
iusticie que habetur p fidem xpi cui repug
bant contradicendo Finis eni legis ad iusticiam
hic qrt apls declarat intentum scilz
q iusticia facienti dicitur vita etna no erat
ex lege s ex fide xpi et dicitur in 3o p qr po
ondit ibi fidei vtilitatem 2o facilitatem ibi
Si q dicit 3o q hoc arguit no credencium
infidelitatem ibi Quo go ecu p̄m sunt q p fectio
non consistit in disposicione materie s in intro
ductione forme ad quam disposicio similr ordi
natur ita in naturalibus et artificialibus Lex aut
vetus ordinat ad xpm sic imperfectum ad pfectum
vn dicit apls Gal. 3o Lex pedagogus nr fuit
in xpo Et alibi Salomon hebreus et plures
alij hebrei dicunt q vniuersi pphe no sunt
locuti n ad dies messie i pro xpi tempus
finalr Et io iusticia que facit dignum vita
eterna no erat in lege que fuit imperfecta
s erat ex fide xpi cui pfectio datur Et hoc est
q dicit Finis eni legis scz mosaice xps est
qr ad ipm ordinabatur ut dictum e ad iusticiam
i iusticiam iustificantem omi credenti qr pres
veteris testamenti no fuerunt iustificati ex opibz
legis s ex fide xpi ut dictum est ca 3o et 4o et dicit
14o de p gratiam dni nri ihu xpi credimus
saluari sicut et illi s pres veteris testamenti et
adhuc sanctum inducit scripta in de. Moy
ses eni dicit Leuit. 18o Quam iusticiam que
ex lege est qui fecerit homo viuet in ea qr
p impletionem opum legis euadebat mors
corporalis que transgressoribus infligebat cum sibz
multis s no viuificabat spualr ut dictum est
supra ca 3o Que aut ex fide e iusticia i iusticia
que p fidem xpi habetur sic dicit Moyses de
vto 3o Ne dixeris in corde tuo quis ascendet
in celum negatiue cum idest xpm deducere
s de superioribus ad inferiora q est negare xpm
ascendisse ad celestia Aut quis descendet
in abyssum negatiue scilt hoc est xpm ex mor
tuis reuocare qd est negare xpm descen
disse ad lymbum ad animas prum in liberasse
seu liberandas Sic exponit glosa passum
istum quia sicut expositores nri qrit Sed
dicta expositio ista no videtur concordare in aliquo
cum sententia de vto 30 Vn hec scripta accipit
Ideo videtur pt exponi in sn sanctorum sic Ne
dicas in corde tuo quis ascendet in celu

negatiue idest xpm deducere i dicere no venit
in mundum adductus p obediam prius aut
quis descendet in abyssum scilt negatiue
hoc est xpm ex mortuis reuocare i dicere
non fuit mortuus nec p qns resurrexit
a mortuis vitam immortalem inchoando
Vtrumqz eni dicebat iudei in tpe apli et
adhuc negant xpm venisse et p qns a
mortuis resurrexisse Et erat expositio
consonat lre sequenti in de. Quia si confitearis
in ore tuo dnm nrm ihm xpm i s venisse
tamqz xpm pmissum in lege et in corde
tuo credideris q deus illum excitauit a
mortuis saluus eris scilt consonat sine
de vto 30 Vn scripta habetur Ne dixeris in
corde tuo Hoc eni dicit ut ibi pz manifeste ad
excludendam excusationem que posset fieri
de mosaice legis obseruacione quia ut dicitur
ibi Non oportet ascendere in celum nl mare
transfretare ut in appetit et facit quia ia
erat data illi pplo et scripta digito dei qntum
ad pcepta decalogi et p moysen qntum ad
alia ppt qd ibidem subdit Iuxta e sermo in
ore tuo etc Deutronomius no fuit figura
noue legis ut dicit Petrus ad paulum ppt qd
scripta pallegata significatiua dicitur hic de no
ua lege ad cuius obseruacionem tenentur omes
et maxime iudei quibus spialr xps pmissus
fuit et psonalr predicauit et sic cum dicit hic
Ne dixeris in corde tuo etc Tollit excusationem
de noue legis obseruancia que p xpm iam
est data et p spm sanctum in cordibus crede
ncium scripta io subdit Pe est vbum in ore
tuo etc Et p xpm resurgentem vita spualis
et immortalis inchoata que lex facere no
potuit Sic q dicit scriptura hic qrt ondit
que est iusticie p fidem xpi facilitas in
de. Sic q dicit scripta de ista iusticia prope
est vbum in ore tuo et in corde tuo hoc
dictum no exigit nisi credere et confiteri s in
casu mortis in quo tollitur facultas opandi
Hoc vbum fidei s xpi qd predicamus quia si
confitearis in ore tuo dnm ihm esse vm
xpm saluatorem nrm et in corde tuo credi
deris quia deus illum suscitauit a mor
tuis ad vitam eternam saluus eris
salute etna In credulitate eni illorum
duorum articulorum fidei includi et intelligitur
credulitas aliorum Et adducit scripture testimonium i

cum dr. Corde em credit ad iusticiam
ore aut confessio fit ad salutem dicit n scptu
ps. 28. Omnis enim qui credit in illum
no confundet. qd ad literam intelli de xpo
ut dcm est in fine cap. preced. Non enim est
distinctio iudei et greci qm ad iusticiam que
est p fidem xpi. nam idem dns omm scz
iudeoz et gentiliu ut dcm est sup co. 3.
diues in omnes qui inuocant illu. i. potens
omnes conmundic. Et ad hoc adducit auctos
Johel. 2. cum dr. Omnis enim quicumque inuo
cauit nomen dni saluus erit. Quomodo ergo inuo
cabunt. Hic ont ee infidelitas omm p hoc
q fides katholica publicata fuit p orbem tpe aploz
et q in mete predixit aplus Omnis enim
quicumque nomen dni saluus erit. io conuincendo

invocavit

sn[...]m dr. Quomodo ergo inuocabunt inquem
non crediderunt. q. d. nullo. q oro p suppo
fidem oriunt. Aut quo credent ei quem
non audierit. q fides psupponit auditu
a deo p reuelatiom ul ab homine p predicatoz
io sr. quo aut audient sine predicante. actus
enim predicandi psupponit auditum offiry io
subdr. quo vero predicabunt n mittantur
a deo sic xpus ul ab eius loco tenete sic
predicatores alij. et ad hoc adducit scriptura
ys. 42. vn dr. Sicut scriptu est q speciosi
pedes ewangelizancium pacem ewangelizancium bona quod
intelli de predicatoribus ewangelij ut dcm fuit
ibidem io subdr. Sed non omnes obediunt
ewangelio predicatom eius accipiendo. Adqd
adducit auctos ys. 53. Ubi ad literam loq
de xpo ut ibidem fuit declaratum vn dr. ysaias
enim dicit dne quis credidit auditui nro
quia ysaias et alij pphe audierit a deo
misterium xpi q crediderunt pauci de iudeis
spalr. concludit i. aplus Ergo fides ex au
ditu auditus aut p verbum xpi Et pz ex
dcis sup(er)ius Sed dico nunquid non audierit a-
hnt ne excusacom sue infidelitatis ppt defectum
publicacionis q. d. Non. Adqd adducitur
auctos ps. 18. Et quidem in omnem terram
exiuit sonus eoz et in fines orbis terre
verba eoz. cepte enim aploz publicatu fuit
ewangelium p orbem uniuersum sic plenius ondi
scribendo sup ps. 18. ut in hic breuit
repeti. Apli nunquam ad publicandum ewangelium
p orbem conuert(er)ent de ierlm que e in medio

climate terre habitab. et viuente bto petro
aplo fuit predicatum ewangelium procedendo versus
occidente usqz ad mare occeanum ubi est ter-
minus terre habitab. scdm astrologos Sanctus enim za-
uinianus zenoris qui fuit erat metropol
senonie edificat ecclesiam bti petri que audiuit
iam passum. sz cognito postea q adhuc
viuebat nominat ecclesiam bti petri viui in
qua plies ego fui qui hoc scripsi et alij qui
cu sco zauiniano venerit in francia et
alijs locis predicauerunt usqz ad occeanum Et
eodem tpe ewangelium fuit publicatum ad orientem
meridiem aquilonem r. ierlm. quia xpi
discipli conuerterit cunquaqz ad predicandum
Sed dico nunquid israel Hic ont ondit spalit
incredulitatem iudeoz q xpm predicante audierit
et miracla eius viderit vn dr Nicodemus
in lege peritus Joh. 3. Nemo pt hec signa
facere que tu facis n fuit deus cu eo et hoc
est qd dr. Sed dico nunquid israel non cognouit
q. d. ymo magis q alij. sz illa cognicio fuit
in regi(bus) spalis conuerterunt ex inuidia eoz concep
ta contra xpm eo q cepit predicare contra vicia
eoz. et qm poterit auferet pplm ab ipis
Ex quo secuta fuit conuersio et gentilium
illuminacio ad quos conuertendos miserit apli
relictis iudeis Actuum 13. Vobis oportebat primu
loqui verbum sz quia repulistis illud et indig
nos vos iudicastis vite eterne ecce conuertimur ad
gentes Et hoc predixit moyses deut. 32.
Ego ad emulacionem i. ad inuidiam vos addu
cam i. adducam permittam contra xpm q decep
tor dicebatur. In non gentem i. dimittendo vos
in incredulitate loco ipius gentis que apud
vos erat nullius reputacionis Judei enim repu
tabant gentiles non esse gentes sz vocabat
eos canes sic dcm fuit sup illud Exo. 22.
Sed percientes ea canibus In iram vos
mittam i. in punicom mea p vindictam mea
qd p romanos fuit impletum occidendo et cap
tiuando pplm iudaicum Iudeis erat ad hoc
auctos ys. 65. de illuminacione gentium Inue
tus sum a non querentibus i. a gentilibus
ydolis seruientibus qui predicacom aploz
receperunt deuote et sunt illuminati Et sub
dr. de iudeoz conuersione Tota die expan
di manus meas ostendo beneficia toto tpe legis
mosaice ad pplm non credentem psalmo

et postea xpo Et condiciente in primo re
pellentem ubi prophetarum mortem et eos occiden
do et postea incipit inspecta pars. Capitulum
Dico ergo nunquid. hic gratiam ostendit Undecimum
passum suum erga iudeos ostendendo genti
les ab eorum insultatione propter hoc enim turbat
discordia corporis gentium et incredulitatem iudai
cam et quia de iudaismo impetrabat quod
reprimit apostolus. primo rationibus sumptis ex casu
iudeorum 2º ex consideratione diuinorum iudiciorum ibi
Nolo enim vos ignorare. Circa primum ponit tres rationes
prima est quod casus iudeorum non est uniuersalis
2ª quia non est inutilis ibi dicit ergo 3ª quod est reparabilis
ibi Vobis enim dico prima adhuc in 2 quod primo
declarat propositum et 2º concludit intentum ibi Sic ergo
primum autem declarat exemplo duplici et primum est sui
ipsius. Dicit igitur Nunquid repulit deus generaliter
populum suum scilicet iudaicum qui dicebatur populus pe
culiaris dei Absit nam et ego israhelita sum
etc. qui tamen sum vocatus non solum ad fidem
xpi sed etiam ad eius apostolatum ideo concludit Non
repulit deus plebem suam quam prescivit
id est predestinavit de iudeis ut de paulo et aliis
apostolis Secundum exemplum est de helya qui crede
bat totum populum ad ydolatriam conversum et omnes
alios prophetas occisos et tamen non erat et hoc est quod
dicit An nescitis quid dicit scriptura quomodo scilicet delectis
quemadmodum interpellat deum adversus israhel scilicet non
zelo vindicte sed amore iusticie 3º Regum 19º Domine
prophetas tuos occiderunt ut non remaneat cul
tores dei altaria tua suffoderunt ut non locus
inveniatur te colendi et ego relictus sum solus
sic enim credebat quod spiritus prophetie non semper tangit
corda prophetarum nec de omnibus unde dixit heli
seus de sunamite 4º Regum 4º Anima eius in a
maritudine est et dominus celavit a me et querunt
animam meam ut scilicet ipsa remaneat de cultu
divino sed quid illi dicit divinum responsum ad repellendam
eius dubitationem Reliqui scilicet conservavi mihi septem milia
virorum ad cultum divinum qui non curvaverunt
genua sua ante baal et ideo non solus Consequenter
applicat ad propositum Sic ergo et in hoc tempore scilicet
legis nove reliquie secundum electionem gratie dei salue
facte sunt id est aliqui ex iudeis adhoc specialiter electi
ex gratia dei salui facti sunt per fidem xpi sicut patet
de apostolis et de aliis primis credentibus qui
omnes fuerunt de iudeis Si autem gratia dei salui
facti sunt iam non ex operibus scilicet legis que hoc
facere non poterat sicut supra dictum est Alioquin
gratia iam non est gratia quia quod redditur ex
operibus debitum est et non gratia Quid ergo quod
querebat israhel hic concludit intentum scilicet quod casus
iudeorum non est generalis dicens Quid ergo supra sequitur
ex dictis quod querebat israhel id est maior pars populi hoc
non est consecutus scilicet iustitiam per fidem xpi cuius
adventum expectabant iudei. Electio autem
consecuta est in apostolis et aliis adhoc electis Ceteri
vero excecati sunt manentes in infidelitate
Sicut scriptum est ysaie 6º Dedit illis deus spiritum
compunctionis id est invidie pungentis corda eorum
ex odio xpi et suorum fidelium ex quo secuta
est excecatio et obduratio ideo subditur Oculos
ut non videant etc. et dauid dicit de eodem psalmo
68º Fiat mensa eorum id est sacra scriptura in qua nutriti
sunt iudei coram ipsis in laqueum ex odio enim
xpi moti sunt iudei legisperiti ad depravandum
scripturas de xpo loquentes sicut pluries ostendi in
pluribus locis veteris testamenti et sic ipsi et seque
tes eos erroribus sunt illaqueati et in captivitatem
tionem per tytum et vespesianum et in scandalum
quia nobiles eorum sunt ducti ad tormentum
ad invadendum populum de rebellione et infidelitate
contra romanos et in retributionem illis Hec enim illis
invidentiam post mortem contigerunt luc. 19º Et
quia ex predictis secuta est excecatio illorum
et obduratio ideo subditur Obscurentur oculi eorum
quantum ad excecationem intellectus et dorsum eorum
id est voluntas sic incurva eo quod declinat superiora
omnia semper incurva quia per obdurationem
efficitur tortuosa Dico ergo nunquid Hic gratiam ostendit
quod casus iudeorum non fuit inutilis ex hoc
enim occasionaliter factum est quod apostoli relinquentes
iudeam transierunt ad convertendum gentiles per
orbem Actuum 13º Sicut iam allegatum est supra
Et hoc est quod dicit Nunquid sic offenderunt ut
caderent scilicet iudei et nulla sequitur utilitas
Absit quia secundum quod dicit Augustinus in Enchiridion
Deus cum deo est omnipotens et bonus quod non per
mitteret mala fieri nisi ex eis eliceret bona
maiora ideo subditur Sed illorum delicto salus
est gentium occasionaliter modo predicto ut illos
emulentur id est imitentur Iudei enim qui non conver
tuntur et maxime circa finem mundi detecta
falsitate antixpi imitabuntur gentiles conversos
ad fidem xpi. quod si delictum illorum scilicet iudeorum
divitie sunt mundi occasionaliter modo dicto
et diminutio eorum id est pauci viri simplices
et illiterati et quasi nullius reputationis

quales sunt apli diuicie sunt gencium
quia fundabant ecclas int gentes quto
magis plenitudo eorum supple erit magis bonum
in finali conuersione ipsorum vobis eni dico
hic qnt reprimit insultacom gencium
phoc eni q casus iudeorum no est irrepa
qd ondit ex eo dupl sicut patriarcharum et
aplorum qui fuerunt iudei prt q aplus dicit
se laborare ad conuersionem eorum d vobis eni
dico gentibus ne insultetis iudeis quadiu
quid sum gencium aplus Gal 2o c Credi
tum est m euuangelium prepucij sicut et petro circumcisionis
ministerium meum honorificabo addendo
ult debitum s laborando p conuersione iudeorum
cu m ex officio tenear solis gentibus
predicare si quomodo ad emulandum i ad imitand
me puocem carnem meam i iudeos de
quibus carnalr descendi ut dr in pmo
huius capitulo et saluos faciam aliquos ex
illis Sciebat eni aplus q no dum erat
tempus conuersionis eorum ad plenum Et q istud
sit utile et bonum ondit d Si eni amis
sio eorum p infidelitate reconsiliacio e mundi
occasionalr ut pdcm est que assumpcio
eorum ad fidem nisi vita ex mortuis q
iudei scientes scripturas conuersi ad fidem mag
poterunt pficere q alij utz de paulo et ap
pollo et plibus alijs et inducat ad hoc
exemplum aplus d Quod si delibacio e sca i
apli qui fuerunt q quedam delibacio et mas
sa iudaica et si radix sca i patriarche
qui fuerunt qsi radices plebis iudaice phoc
intendit aplus ondere q iudei sint abiles ad
bonum et exemplum ad hoc tz sub eo et eorum eius
est irrepa Quod si aliqui hic qnt apls
reprimit gentiles ab insultacione iudeorum
rone sumpta ex conuersione gencium et po facit
ppositum 2o remouet obieccionem in contrarium ibi
Dices ergo Ro aut consistit in hoc q licz mul
titudo iudeorum ceciderit p infidelitatem tamen pali
quos eorum stantes in fide s aplos et alios
discipulos gentiles conuersi sunt et inserti ar
bori precedenti p fidem in imitacione pri
archarum et hoc est qd dr Quod si aliquis
ex ramis i ex iudeis precedentibus sm car
nem ex patriarchis qui fuerunt radix arbor
fracti sunt p infidelitatem tu aut cum oleaster
esses i oliua siluestris ad bonum fructum
inhabilis quia gentiles no habebant legem
nec eciam prophetas nec cultum dei sz erant ydo
latrie dediti insertus es in illis i in ramis stan
tibus qui sunt apli et alij fideles iudei et
socius factus es radicis i fidei patriarcharum
et pinguedinis oliue i xpi doctrine et gre
noli gloriari aduersus ramos i iudeos p infi
delitate fractos q si gloriaris hoc est simple
ignorantie io subdit Non tu radicem portas
quia gentiles bonum sue conuersionis habuerunt
ex iudeis et no econuerso Dicis ergo fracti hic
qnt remouet obieccionem 2o infert conclusionem ibi
Vide ergo Circa pmum ponit obieccionem d Dices ergo
i tu gentilis insertus arguis sic fracti sunt
rami ut ego insererer ergo possum gloriari contra
ramos fractos licet no contra radicem Contra
hoc rndet d Bene prt incredulitatem fracti sunt
rami i bn dicis si dicis eos fractos prt infi
delitatem suam no aut prt tuam insercionem nisi
occasionalr tamen et no pse Tu aut fide stas
que no est aute sz est donum dei prt q no de
bes in superbiam sz humiliari io subdit Noli altum
sapere sz time et subdit ro Si eni deus naturalibus
ramis i iudeis superbientibus non pepercit
eos grauiter puniendo ne forte nec tibi
parcat si superbieris nec dr hic forte ut e
nota dubij ex parte dei sz utilitati liberi arbitrij
Vide ergo bonitatem hic ex pdictis ondit q ge
tilis conuersus habet materiam ex pdictis considerandi
di in se diuinam bonitatem p quam stat in
fide ex gra xpi et seueritatem iusticie in iu
deis cadentibus a fide xpi et hoc est qd dr
Vide ergo bonitatem et seueritatem dei etc et patz
ex dictis litera usqz ibi Sed et illi si no perma
serint in incredulitate inserentur etc q ramus
naturalis habet maiorem aptitudinem ut in
seratur rotis pibus q extraneus Cetera patent
ex dictis Nolo eni ignorare hic apls reprimit
gentiles ab insultacione iudeorum rone sumpta
ex consideracione diuinorum iudiciorum et dr in tres
ptes q pmo ondit iudeorum pnte excecacionem
et futuram illuminacionem 2o declarat utrumque
eorum ibi Secundum euuangelium 3o ex dictis concludit
diuine sapiencie pfunditatem ibi O altitudo
Circa pmum dicit Nolo eni vos ignorare fres i vos
gentiles conuersi ad fidem xpi et p fidem filij
fres mei misterium hoc i diuinum secretum ut
non vobis ipsis sapientes sitis i sm estimacom

vitam et hoc dicit apostolus ad reprimendum
eorum presumptionem. et quod sit illud secretum ostendit d(icens).
Quia cecitas ex parte et non ex toto contigit
in israel. quia apostoli et credentes primi de iu-
deis sunt valde illuminati. Donec plenitudo
gentium intraret fidem Christi recipiendo. Sed
tamen quod illud donec non tenetur hic exclusive sed tamen consecu-
tive et occasionaliter. quia iudeis contradicentibus
apostoli transierunt ad gentes convertendas. Ut omnis
israel sic salvus fieret in fine mundi de terra
scilicet tempore antichristi. quia tunc iudei constanter mor-
tem suscipient pro fide Christi. Sicut scriptum est ys.
49. Veniet ex syon qui eripiat et avertat
impietatem a iacob. Ibi enim primo fuit fides
Christi predicata. et inde ad omnes alios derivata
de preterito et derivanda de futuro. sic dixi plenius
ys. 49. Et hoc illis a me testamentum. id est fides
sancta novo testamento publicata. et in iudeis
post tunc complenda. Cum abstulero peccata eorum per
fidem iustificantem. Secundum evangelium quidem.
hic quartum ostendit utrumque causam et primo contraria-
rum ponitur duplex causa. Una est repulsio
doctrine Christi que tangitur cum dicitur. Secundum evangelium
quidem inimici. Alia est invidia de gratia
gentibus data que tangitur ibi. propter vos. Con-
sequenter ponit causam illuminationis cum dicitur. Secundum
electionem autem karissimi propter patres. propter merita patrum
aliqui tunc sunt ad fidem electi et plures eli-
gentur in fine mundi. ad quod inducit rom. d(icens).
Sine penitentia id est sine mutabilitate. quia apud deum
non est transmutatio. Iac. c. 1o. Sunt dona et
vocatio dei id est promissa facta patribus de donis
semini fiendis et non implebuntur tempore suo. Et
quartum adhoc inducit convenientiam. Sicut sic
gentiles ante adventum Christi erant sub peccato ydo-
latrie. ita et post adventum Christi iudei dimis-
si sunt sub infidelitatis peccato pro maiori parte et sic
in israel et in illis ostendit severitas in corri-
piendo et divina bonitas in beneficio vocationis
iudei enim nunc dimissi finaliter vocabuntur
ut dictum est. et hoc est quod dicitur. Sicut enim et vos
aliquando non credidistis deo etc. et postea licet ex dictis
O altitudo divitiarum sapientie et scientie dei. hic
ultimo concluditur ex predictis profunditatem divine
sapientie in suis iudiciis. et hoc dupliciter. quia primo
concludit hoc ex dei eminentia. 2o ex cognitionis
deficientia ibi. Quis enim cognovit. Circa primum
dicit. O altitudo divitiarum sapientie et scientie dei

id est profunditas utriusque sicut dicitur Iob. 9o. Puteus
altus est id est profundus. et dicit sapientie quantum ad
divina et scientie quantum ad fienda circa homines
quorum causas non potest a nobis attingi. unde subditur
Quam incomprehensibilia etc. quia sua capa-
citate nec intellectualis sunt comprehensiva. Quis
enim cognovit sensum domini etc. quasi dicat nullus. quia
oculus mentis habet se ad divina sicut oculus
noctue ad lucem solis. 2o metaphysice. Aut
quis prior dedit illi etc. quasi dicat nullus. quia hoc
est impossibile. quod omnem virtutem non solum
operandi sed etiam cogitandi et essendi ab ipso
homo habet. quod declarat quartum d(icens). Quoniam ex ipso quantum
ad potentiam producentem que patri appropriatur. Et
per ipsum quantum ad sapientiam exemplantem que
filio appropriatur. Et in ipso sicut in fine conservante per
bonitatem que spiritui sancto appropriatur. unde subditur
Ipsi gloria in secula amen. aliqui libri habent
interpositas duas dictiones honor et gloria
sed non sunt de textu. nec habentur in libris
correctis.

Capitulum Duodecimum

Obsecro itaque vos fratres. postquam apostolus
romanos ad concordiam reduxit
hic quartum in moribus eos instruit.
et dividitur in 2 partes. quia primo facit hoc verbo
predicationis. 2o exemplo imitationis commendando
quasdam personas eis imitabiles. ca. 16o.
Prima in 2. quia primo instruit omnes communiter
2o coniunctos in aliquibus statibus specialiter.
ca. 13o. Prima adhuc in 2. quia primo instruit
omnes communiter in hiis que sunt ad deum. 2o
in hiis que sunt ad proximum ibi. Sicut enim
in uno. Prima adhuc in 2. quia primo instruit eos
communiter in ordine ad deum ex parte corporis
2o ex parte anime ibi. Et nolite conformari. Circa
primum dicit. Obsecro itaque vos etc. Circa primum quod dicit
Seneca. Gnosius est hominis animus et fa-
cilius ducitur quam trahatur. propter quod apostolus magis
utitur obsecrationis verbo quam precepto. per misericordiam dei
partem recipientes. Ut exhibeatis corpora
vestra etc. Hic per ordinem tangit apostolus septem
conditiones que macerationem carnis deo faci-
unt acceptam. Prima est quod sit voluntaria
quod notatur cum dicitur. Ut exhibeatis. Secunda quod sit
in carne propria. unde dicitur corpora vestra non alie-
na. contra illos qui salvari credunt per
penitentiam aliorum. 3a quod sit ... mortificativa
unde dicitur. hostiam. alias enim esset vana sicut
medicina que non curat morbum. Quarta
quod bonorum operum productiva. unde dicitur viventem

Viuens em de' qd hz in se p'n'' ipi mot'
Sexta q' otinuc cont' vicia que incon-
ne otinuc pullulant io dicit Sciam i. fc-
man Scia em in vna signe idest c sa se-
mu Septa q' bn ordinata s. ad dei glaz
et no ad ppam laudem io d' deo placetez
Septima q' discta ibi Ronal obsequium
vcm qd sit qn cad sic maciat q' natā
saluat et vicia excludunt Sic em ibi
pt esse defus sz qn cad lasciuie pmittit'
ita ex e suphundancia sz qn corpus
reddit' ineptum ad debita opa et officia
exequenda vn d' Jero' de rapina holocausti
Offert qui austitate nimia corp' suum
immoderate affligit. Aduertend tn q non
opa qucunt omibus et io aliqua absti-
nencia laudabil est in vno que tn non
esset lauda' in alio. sic si giug' vnus tan-
tam faciat abstinenciam q no posset
redde debitu vxori sue tpe opetenti no e
lauda'. In religioso tn qui no hz hoc de-
bitum redde lauda' esset. Et sic aliq'
abstinencia lauda' est in iuuenib' in
quibus viget carnal' ocupia que in se-
nibus no sic esset laudabil q no sic in
eis viget carnal' ocupia et posset esse
alicui' boni impedimentum. Et de silibus
sile iudiciu hcat'. Et nolite oformai
hic gnt' instruit oms qnt' q' ad aiaz
et pmo q' ad affcm 2o q' ad intellcm
i. Dico at p graciam Circa p' sci' c. q
amor informat amante in amatu vn
d' Aug' Si terram diligis terra es Si au-
rum diligis aurum es. Si deum diligis deus
es sz pticipatie p' i. d' ps' di' Ego dixi
dy estis et filij ex. io d' Et nolite oformai
huic sclo i. delectatoibus hui' mudi sz re-
formamini ymago em dei ad qua sum'
formati deformat' in nb' ppm sz p dei
graciam reformat' In nouitate sensus vestri
Sic em ppm cognicio dei obfuscatur
sic p graciam reformat et renouat' Et
quia hns affcm bn ordinatu recte iudi-
cat io subdit ut pbetis i. cognosci possit
p sem sem habitantem in vob que sit vo-
luntas dei bona q' ad bona hec Et
pfecta q' ad bona gle pt aut alr ex-
poni Que sit voluntas dei bona q'
ad incipientes et beneplacens q' ad p-
ficientes et pfecta q' ad pseuerantes

Dico em p graciam hic gnt instruit oms qnt
q' ad intellcm ut sz de ptinentibus ad fidem
non inquirant curiose d. Dico em per graciam
que data est m i. p officiu aplatus michi
in pprio omibus qui sunt int' vos cuiusq'
odicionis aut status no plus sape q' opt'
quia qui scrutator est maiestat' opprime-
t' a gla pu. 24o. Et vnicuiq' sic deus diuis'
mensuram fidei Non e em in hoc eadz omib'
mensura q illi qui hnt fidem pdicare et con-
infideles defende' dent cui ptinet ad fidez
pfundi' qre et stude'. Sicut em in vno corpe
hic gnt instruit oms qnt in ordine ad
ad pxim et pmo in pmocoe boni 2o in ceu
tacoe mali ibi non alta sapientes. pma in
d. q pmo facit pbitu in bono spali 2o in gnt
ibi Dilco sn simulacoe Circa p' sci' q aliqua
bona dei dant aliquibus spali i. Cor. 12o.
Alij quidem p spm dat smo sapie alij smo
scie ex. Dant tn p qnt vtili'te Sic in corpe
huano oculus videt p toto corpe et pes am-
bulat et de alijs: et' est qd dicit Sicut
em in vno corpe etc et patz q dns lra vsq'
ibi Singuli aut alt' alt' mbra i. cuica-
tes alijs dona data vob sic mbra corpis
adinuice oicant officia sua dco mo. Et
gnt magis applicat in spali d. Siue pphiā
q' ad notitia occultor' ptinencia ad sa-
lutem io sequi' Sedm racom fidei que di-
rigit in salute. siue ministeriu in amistrac'
sacrator' qd ptinet ad sacdotes. siue qui
docet qd ptinet ad leuites. qui exhortat'
q' ad pdicatores in exhortando sz non
tm vbo sz et facto. qui tribuit hns hum-
dancia facultatu in simplicitate i. pt deu
dent tribuere. qui pest in spualibus vel
tpalibus qd ptinet ad platos et pncipes
in sollicitudine de adimplendo regie sibi
omisso. qui miset' in miseriam alt' releuado
qd ptinet ad potentes in hylaritate sicut hi
faciunt cont' illos qui austitate in vultu
et vbis cendunt miseris anq' eos releuet
in aliquo. Dilco sn simulacoe hic gnt ap'
instruit de oicacoe bonor' omni et diui'
in te p. q p' instruit de oicacoe in affcu
2o in effcu ibi Honore inuice etc. 3o in signo
ibi Benedicite Circa p' sci' q amor est de-
siderium boni alt' et debet esse gnt' in oib'
et amor ille pmo debet esse verus quia
p' phm 8o eth' Illi qui fictiscat amicicia

sunt mag' digni morte q̄ illi qui faciunt
peccatum· io dicit Dilectio sine simulatione· Secundo debet
esse discretus· ut sic amet naturam ut vicium odio
habeat· io dicit Odientes malum· 3° debet esse
firmus ita ut non sit amor puerilis· io dicit
Adherentes bono adherencia enim firmitatem im-
portat· 4° debet esse gratis absque acceptione· io
dicit caritate fraternitatis etc. Honore invicem· Hic
consequenter instruit de caritate bonorum in effectu
et primo quantum ad bonum reverencie· dicit Honore invi-
cem prevenientes· quilibet enim deficit in aliquo
bono quod est in alio· et ideo potest eum considerare me-
liorem se· et honore prevenire· 2° instruit quo
ad bonum obsequium· dicit Sollicitudine non
pigri prestando humilitate pro nobis in effectu
Spiritu ferventes· Et fiat principaliter propter deum·
et sic ei exhibet obsequium· et per gratias ab eo
concepti primum· io subdit Spe gaudentes
et quia spes mediis tendit facit pacient
sustinere· io subdit In tribulacione pacientes· et
hoc potest impetrare et sumit· io subditur
Oracioni instantes. 3° instruit apostolus de
caritate beneficii· et primo ad simul commorantes
dicit· Necessitatibus sanctorum communicantes· 2° quo ad
peregrinos transeuntes· dicit hospitalitatem sectantes
Benedicite· Hic apostolus instruit de caritate
bonorum in signo· Principale vero signum inter ho-
mines est locucio· que indicat mentem concepti·
et quantum ad hoc dicit· Benedicite persequentibus vos
et maledicere nolite insuper vobis· Signum secundarium
est gestus exterior et maxime faciei in qua
parte magis relucet disposicio animi· et sic dicit
Gaudere cum gaudentibus etc. Id ipsum invi-
cem sencientes alter esset mendacium· quod est
falsa significacio in voce vel alio signo quod tenet
vicem vocis· Non alta sapientes. Postquam
apostolus instruxit de caritate boni· hic consequenter
instruit de caritate mali· et dupliciter· primo
ut malum alteri non inferat· 2° ut illatum ab
altero equanimiter tolleret ibi Non vosmetipsos
Circa primum advertendum quod primo nocumentum infert
proximo nostra superbia que est principium omnis ma-
li· io hanc prohibet dicit Non alta sapientes
proximum conculcando sed humilibus consencientes cum
eis humiliter conversando. 2° nocumentum infert
astucia nostra proximo malum inchoando quod
prohibet dicit Nolite esse prudentes etc. Et accipitur
hic prudencia similitudinarie quia vera pru-
dencia non est nisi in bonis sed astucia in malis.

que prudencia dicitur eo quod ea caute sit quasi
certe vias nocendi· nam bonum ad mala
transferimus sic dicimus prudens vel bonus latro
Aliorum metha etc. et de prudencia in proposito
3° nocet proximis per mala nostra manifesta
ipsos scandalizando quod prohibet dicit providentes
bona etc. Quarto nocumentum infert persecucio aperta
quod prohibet dicit Si fieri potest quod ex vobis est cum
omnibus hominibus pacem habentes etc. Non
vosmetipsos hic consequenter instruit de malo illa-
to ut pacienter tolleret dicit Non vosmetipsos
defendentes Et ad hoc inducit scriptum de
Deuteronomio 32° Michi vindictam etc. Ubi textus noster
habet mea est ulcio etc. Et non solum instruit
ut malum ab adversariis illatum tolleret sed
eciam ut bonum eis impendat dicit Si esurierit
inimicus tuus etc. Et subdit ro· hoc enim faci-
ens carbones ignis congeres super caput eius
id est occasionem accendendi ignem dileccionis in eo
erga te si tamen in malicia sua non perseveraverit
Noli vinci a malo· invidere in odium eius
sed vince in bono malum· sed temptacionis impel-
lentis te ad odium eius Sed dicunt quod illa que
dicuntur hic Non vosmetipsos etc. non precepta
sed consilia sunt vel in casu· si quo defensione
videtur probabiliter malum magis insurgere
quod esset contra honorem dei Sed dicendum est quod in aliquo
casu non expedit sic sustinere scilicet quando per hoc
datur malis audacia malefaciendi unde dicit
Gregorius in moralibus· quidam tamen a nobis
temporalia rapiunt sunt tollerandi· quidam vero
servata caritate prohibendi non solum cura ne nostra
subtrahant sed ne rapientes sua seipsos perdant

Capitulum 13^m

Omnis anima
Postquam apostolus de moribus instruxit
bonos generaliter hic consequenter facit id specialiter
et primo instruit minores 2° maiores ca^o 14
Prima in 2^s quia ostendit quod minores debent maio-
ribus subieccionem exhibere 2° subieccionem
ibi Nemini quicquam· primum probat dupliciter primo ex
divina ordinacione cui bonum est obedire et ma-
lum resistere· Ordinacio vero divina est quod
superiores regant inferiores et eis inferiores
obediant sic patet in natura corporali in elementis
que regunt ex influencia corporis celestis
unde dicit philosophus primo metheororum quod tota regio ele-
mentorum contiguatur lacioni astrorum ut omnis eius
virtus gubernetur inde Similiter hoc patet in natura spirituali
quia angeli inferiores illuminant et regunt
per superiores et ita debet esse in hominibus et ideo dicit

Omnis anima .i. omnis homo toto a parte digniori nominando potestatibus sublimioribus subdita sit prelatis in spiritualibus et principibus terrenis in temporalibus et subditur ro. Non est enim potestas nisi a deo concessa et ordinata. Ceterum patet quod dominus ipse ibi. Qui autem resistunt ipsi sibi dampnacionem acquirunt eternam. Unde dicit Salvator luce x°. Qui vos spernit me spernit et incidit censuram et temporalem que punitur in morte vel in rebus. Secundo probat propositum quod officiis superiorum per que reprimuntur mala in quantum coercitores malorum alii terrent et sic a malis arcentur etc. est quod dicitur. Nam principes non sunt timori boni operis quia sicut peccatorum officia reprimunt mali ita promovent boni. Intencio enim eorum debet esse ut subiectos faciant bonos. Ceterum patet quod dominus ipse ibi. Non enim sine causa gladium portat potestas enim secularis portat gladium materialem potestas ecclesiastica spiritualem. et subditur ibi. Dei enim minister est vindex in iram .i. in punicionem ei qui malum agit. Ideo necessitate. Hic ostendit quod inferiores debent facere subvencionem superioribus ad necessaria secundum status sui condicionem que necessitat suis stipendiis. Ideo necessitate subditi superiorum providere subditi estote solvendo tamen vere debitam non solum propter iram .i. punicionem vitandam sed et propter conscienciam quia quilibet tenetur reddere debitum. Et applicat magis in spirituali. Ideo enim et tributa prestatis ad hoc enim principes sunt instituta. Ministri enim dei sunt quia sunt executores sue iusticie in hoc ipsum servientes .s. deo et eciam hominibus rem publicam conservantes io glosa. Reddite ergo omnibus debita cui tributum tributum quod redditur pro tota patria cui vectigal vectigal. peculiare rerum quales sunt pedagia et thelonia .s. solvuntur a singulis personis quia non omnes habent talia solvere que reddenda sunt pedagiariis que exiguntur hic ampliuis cui timorem timorem .s. dominis cui honorem honorem .s. virtuosis et in dignitate constitutis qui sunt custodes virtutis. Nemini quicquam debeatis. Hic ostendit quod inferiores debent superioribus dilectionem exhibere et primo ostendit propositum. 2° quod tempore nove legis hoc debitum est maxime reddendum .s. Et hoc scientes. Circa primum dicit. Nemini quicquam debeatis nisi ut invicem diligatis. hoc enim est spirituale debitum quod continue reddatur de presenti et de preterito adhuc debet reddendum de futuro. Qui enim diligit proximum legem implevit. omnia enim

mandata decalogi ordinantur ad actum diligendi quia precepta prime tabule ordinantur ad diligendum proximum. Preceptum enim quod est honora parentem tuum etc. precipit reddi debitum omni proximo. alia que sunt negativa precipiunt caveri ab eius nocumento io subditur. Dilectio proximi malum non operatur .i. cavet inferre malum proximo et concluditur. plenitudo ergo legis .i. plenaria eius observancia est dilectio in qua diligitur deus super omnia et proximus sicut ipsemet diligens. Et hoc scientes. Hic ostendit quod hoc debitum maxime est reddendum tempore nove legis que est lex amoris sicut lex veteris fuit lex timoris. et hoc est quod dicitur. Et hoc scientes tempus .i. condicionem temporis legis nove. Quia hora est iam nos de sompno surgere .i. de ocio ad opera currere. Quia sicut dicit sanctus Gregorius Operatur magna si est. si autem renuit operari amor non est. Nunc enim propior est nostra salus .i. tempore gracie quod propinquius saluti est nobis aptum quam tempore veteris legis cum clausa fuit io subditur. quam cum credidimus .s. plus quam ante adventum. tunc enim sciebant patres se descensuros ad infernum limbum. Unde dixit Iacob. Genesis 37°. Descendam ad filium meum lugens in infernum. Et sanctus Iob. In profundissimum infernum descendunt omnia mea. Nox precessit .i. obscuritas figurarum veteris legis. Dies autem appropinquavit .i. claritas veritatis revelata in nova lege. Abiciamus ergo opera tenebrarum .i. peccata que ducunt ad tenebras opera eo quod in tenebris fiunt Iohannis 3°. Qui male agit odit lucem. Et quia obtenebrant racionem secundum philosophum in libro ethicorum. Ignorant omnis malus. Et quia ducunt ad tenebras exteriores scilicet gehenne. et induamur arma lucis .i. virtutes omnes que dicuntur arma lucis que contra peccati tenebras muniunt. Et quia in luce fiunt Iohannis 3°. Qui facit veritatem venit ad lucem. Et quia illuminant mentem et finaliter ducunt ad vitam eternam ideo subditur. Sicut in die .s. iudicii honeste ambulemus .s. ad gloriam Non in comessacionibus et ebrietatibus vitando peccata gule non in cubilibus et impudiciciis vitando peccata luxurie non in contencione et emulacione quantum ad peccata spiritualia que sunt graviora culpe. Sed induimini dominum Ihesum Christum imitando eius mores sue sanctitatem. Et carnis curam ne feceritis in desideriis .s. superfluis ita quod per hoc non excluditur necessitas sed tantum superfluitas Capitulum 14m

Infirmum autem in fide. Postquam apostolus ostendit qualiter se minores habere debeant ad maiores

Hic qnt instruit maiores ut bn se hēant
ad minores et p̄mo in euitacōe mali 2° in
opacōe boni ex° ix° p̄ma in d ꝙ p̄mo hor
tat' superiores ne inferiores ↄtēpnat 2° ne eos
scandalisent 2a ibi Non ergo amplius p̄ma ad'
in d ꝙ p̄mo ꝓponit intentu 2° inducit rōes
ad hoc ꝓsuadend' ibi Tu quis es p̄mo d'
Infirmum aut in fide i de nouo ↄūsum et de
lege ceremonia mi' suffic' instructu assumite
vos maiores i ad vos cum suauite eu instru
endo dulcit' et cari'ue no in disceptacōibz cogi
tacionu i no iudicantes de ipo male dont'
appareat mra'te Alius aut credit se mandu
care omnia licite Et iste est qui e instructus
in noua lege qui scit cerimonialia esse mor
tificata in xp̄i passiōe et' licite ↄmedit cibaria
ꝓhibita in veti lege qui aut infirmus est i
ↄūsus de iudaismo et no pfte instructus
de isto et' dubitat adhuc an hoc sibi liceat
Olus manducat ꝓpt' scrupulu sue ↄsciē ꝙ
dius est ꝙ olera manducare fuit licitu omi
tpe Circa qd sciēd' ꝙ legalia maioie q̄'m ad ce
rimonialia obseruanda fuit usqz ad passiom
xp̄i vn et xp̄s ea obseruauit et inmmete
sua passiōe agnu paschale cu discipl' suis co
medit Post publicacōm vo euan' obseruā'
eor' est mortificata ꝙ hoc est sufficiē ꝙ
vitas p ipa figura no dum p xp̄m e impleta
Tempe vo intmedio s a passiōe xp̄i usqz ad
publicacōm euan' licite fuit ea obseruare
maioie ↄūs de iudaismo dum tn no depo
neret p fidem credendo scilicet ꝙ sn tal' obseua
cōe fides no sufficeret ad salute Et hoc modo
legunt apli in actibus aplo' ea obseruasse
Et d debat Aug' in epla ad Jero'm' diffuse
Et s'm intellcm illum subdi Is aut ꝙ mandu
cat cibaria in lege ꝓhibita instruct' ꝙ ista
sunt licita sibi non manducante no spnat
reputans eum rudem et stolidum et me
lancolicu et qui no manducat abstinendo
ex ↄsciā dubia manducante no iudicet
tamqz mandati dni transgressorem Deus n
illum s de nouo ↄūsum adhuc infirmu
assumpsit s ad fidem suam potens eum pficē
et solidare ꝓpt' qd no est dampnand' Tu
quis es qui iudicas Hic qnt addu' qua
druplicē rō ad ꝓpositum ꝓsuadend' p̄ma
aut cōpete illi' qui iudicat tamqz stolidus
Nullus eni iudicari debet n ab eo qui ei'
dns est qui est solus deus in ꝓposito et' est
qd d' Tu quis es qui iudicas alienu
suum q d adte no spectat de latentibus
in corde cuiusqz sunt ista et io tale iudiciu
est usurpandum ꝙ ad solu deum ptinet
qui corda intuet' io subdi Suo dno stat
aut cadit i ad eum ptinet iudicare de cau
cius et stare stabit aut p dinam graciam
potens est eni deus statue illu i pficē et
ↄfirmare Nam alius iudicat Hic ponit'
2a ro que aut' cōpete rei de qua sit iudi'm
s de cerimonialium obseruacōe que tunc erat in
dens ↄūs de iudaismo no suspecto et io
de talibus no debet aliqs iudicari transgressor
ul stolidus faciendo ul dimittendo cu q°
utrūqz potuit fieri ut pdcm est in eo ca ro li
et' est qd d' Nam alius iudicat die in
diem i ita instructus est in fide katholi'
ꝙ scit distinc tpe in quo cerimonialia no ob
ligant ab illo in quo obligabant alius
iudicat omem diem i ꝙ sibi obligant
tpe post passiom xp̄i sic ante et d' absti
nendum a cibis legis vetit Unusquisqz
aut in suo sensu habundet i dimittat' in ppia
ↄsciā usqz ad publicacōm euan' ꝓficiam ul
p certam qui sapit diem no pro dno
sapit i ad honore dim ꝙ utrūqz bn pt
fieri ex ca ro li io subdi Et qui maducat
sciens hoc esse sibi licitum dno manducat
Cui' ro subdi Gras eni agit deo de libi
tate sua ab one legis et de ↄgressu sui virtus
Et qui no manducat i abstinet a lege p
hibitis ex ↄsciā dubia ul ut infirmu no
scandaliset ut licet inferi dno no maducat
i bn abstinet et gras agit deo qui sibi
dedit graciam abstinendi Nemo eni vrm
Hic ponit' 3a ro que aut' cōpete ei' ad q
ptinet ve de talibus iudicare s xp̄o qui est
dns vite et mortis et p ↄns iudex et'
e qd d' Nemo eni vrm sibi viuit i ad ppriā
gloriam quia tota vita hominis est ad xp̄i
gloriam ordinanda et nec sibi moritur
i no det se morti exponere p laude ppria
s p glia xp̄i mors est pacient' tollanda
io subdi Siue eni viui' zc Et pz ex dictis
lra usqz ibi In hoc eni xp̄s mortuus est
i ex morte sua hoc ↄsecutus est s ptatem
sup omem creatum in' ultio data est
ei omnis ptas in celo et in tra et p ↄns

iudicialem potestatem. ideo non est alias usur-
pandi. Tu autem quid iudicas fratrem tuum quia nimirum
vero que autem comparatione eius qui iudicat te-
mere. quia nullus iterum habet officium iudicandi
active sed tamen passive. Et hoc est quod dicit. Tu autem quid
iudicas fratrem tuum. id est tu qui abstines a cibis
lege prohibitis quare iudicas qui non abstinet
tamquam transgressorem. Aut tu qui non abstines quare
spernis fratrem tuum reputando eum stolidum
eo quod abstinet ut dictum est supra. Omnes enim stabimus
ante tribunal dei. scilicet iudicandi ab eo. Et ad hoc
inducit scripturam que habetur ysa. xlv. Vivo ego
dicit dominus quoniam mihi flectetur omne genu etc. Itaque
subditum iudicio meo. propter quod concludit. Itaque
unusquisque vestrum pro se rationem reddet deo. in spirituali
iudicio. propter quod nullus iudicare debet temere de alio.
Contra potest videri esse dictum salvatoris Johannis 3o
Omnis qui credit in eum non iudicabitur.
ergo soli infideles stabunt ante tribunal Christi in-
dicandi passive. Ad quod dicendum quod ibi accipitur
iudicium dampnationis quo soli mali iudica-
buntur qui dicuntur infideles. vel quia si fuerint in morte
mortificata sunt opera eorum talis et gratie. Sic
autem tamen iudicium retributionis per quod modo boni omnes
generaliter iudicabuntur. mali ad penam. iusti vero
ad gloriam. Non ergo amplius. Postquam apostolus instruxit
superiores qualiter se habeant ad inferiores hic
eos corripiendo. Sic ostendit ne eos scandali-
sent. Et dividitur in duas. quia primo prohibet a scan-
dalizatione. secundo per oppositum monet eos de inferiorum
edificatione ibi Itaque. Ad minorem intellectum
dictorum hic videndum est breviter que dimittenda
sunt propter scandalum pusillorum. Et videtur primo quod
bona spiritualia sunt dimittenda. Dicit enim
augustinus in epistola contra parmenianum quod ubi scisma
periculum timendum timetur a punitione peccatorum cessandum
est. Sed punitio talis est bonum spirituale quia est actus
iustitie. ergo etc. Preterea videtur quod bona temporalia sunt di-
mittenda quia minora sunt quam spiritualia. Con-
trarium videtur quia beatus thomas Cantuariensis
repetivit res ecclesie cum scandalo regis
anglie. Et preterea videtur quod bona spiritualia non
sunt dimittenda cum sint corporalibus
meliora. Videtur. Questio ista non est de scan-
dalo activo. quod est dictum vel factum minus rectum
prebens alii occasionem ruine. Illud autem quod
deficit a debita rectitudine non est agendum et ideo nullum
est agendum cum scandalo activo. Sed questio
intelligitur de scandalo passivo. scilicet quod sit dimit-
tendum ne aliquis scandalizetur. Circa

quod sciendum quod quedam sunt bona spiritualia. quedam
vero temporalia. Spiritualia vero quedam sunt de ne-
cessitate salutis que sine peccato mortali pretermitti non
possunt. nullus autem debet peccare mortaliter ut proximum
alium impediat. quia secundum ordinem caritatis magis debet
diligere salutem propriam quam alienam propter quod talia non
sunt dimittenda ad vitandum alterius scandalum.
Alia vero sunt bona spiritualia que non sunt necessaria
ad salutem ut dare elemosinam extra casum necessitatis
et in talibus distinguendum est de scandalo.
quia si oriatur ex malicia. sicut cum aliqui volunt im-
pedire bona spiritualia. suscitantes ad hoc scandala
et tale scandalum est contempnendum. sicut dicit dominus mt.
xv. de scandalo phariseorum. Si autem oriatur ex in-
firmitate vel ignorantia. quod vocatur scandalum pu-
sillorum. propter quod huiusmodi bona sunt occultanda vel
interim differenda. quousque reddita ratione cesset scan-
dalum. quod si post huiusmodi rationem scandalum duret
iam videtur ex malicia procedere et sic propter ipsum
non sunt huiusmodi spiritualia bona dimittenda.
Circa temporalia vero bona distinguendum est. utrum
sint nostra aut nobis commissa. quia si non sint nostra
sed per alios ad conservandum nobis commissa. sicut bona
ecclesie committuntur prelatis quibus conservatio talium
incumbit ex necessitate salutis. sicut et conservatio depositi
et ideo non sunt propter scandalum dimittenda sicut
nec alia que sunt de necessitate salutis. Si vero
sint nostra sic dimittenda sunt propter scandalum
vitandum si oriatur ex infirmitate vel ignorantia
quousque per admonitionem rationalem cesset scandalum
quod si propter hoc non cesset tunc iam procedit ex mali-
cia et est contempnendum. maxime si propter hoc daretur
aliis audacia malefaciendi ut dictum est supra.
Ad primum patet responsio. quia correctio ordinatur
ad emendationem. et ideo si propter ipsam probabiliter
appareat maius malum consurgere est dimittenda
quousque periculum istud transierit. Ad quod patet ex dictis
in questione. Non ergo amplius. Hic apostolus monet supe-
riores ad evitandum scandalum pusillorum. et dividitur
in duas. quia primo facit propositum secundo removet dubium
ibi Non est regnum dei. Circa primum sciendum quod con-
tingit contra sententiam videtur esse quod aliquis non dimit-
tat ad tempus de hiis que potest licite dimittere ad
vitandum scandalum simplicium qui opinantur
illa illicita. quousque super hoc plenius infor-
mentur. De talibus autem erat esus ciborum lege
prohibitorum a tempore passionis Christi usque ad pub-
licationem scilicet evangelii ut supra dictum est et sequitur
hoc dicit apostolus Non ergo amplius invicem iudicemus

i. superiores no iudicent minores solidos si
abstineant a talibus cibis. nec minores in-
ferfores illos qui vtunt talibus sed hoc indica
te magis ipsi sciendo ne ponatis offendiculum fratibus
infirmis vel ignorantibus Scio et confido
in dno ihu quia nichil cōe i. nullus cibus immūdus
per ipm quia omnia bona creauit Gen. 1o. vidit
deus cuncta que fecerat et erant valde bona
Et aut postea p legem aliq cibi phibiti
sunt et sunt facti illiciti hoc fuit ad tpus
ad signand aliq implend p xpm a qua p-
hibitione absoluit xps Act. 10 c. Et deus pu-
rificauit tu ne cōe dixeris. Nisi ei qui existimat
q cōe esse illi cōe est i. inmūd et fit ysciam
de tali cōmestione sic leuare festucam de terra
cont ysciam pctm est durante tali ysci. io
subdit Si enim ppt cibum tuu frater tuus ytristat
i. in fide infirmat ex hoc dubitans de fide
tua vel vitate ut habet infra vel de te scan
dalisatur estimans te trasgressorem Iam non
sc̄dm caritate ambulas exponendo ei scandalum
Noli cibo tuo illu pdere i. dando ei occasioz
ruine exponendo modica delectacom tibi cuius
saluti. Non ergo blasphemet bonu vrm idest
fama ut demus occasiom simplicibz reputa
do vos trasgressores Non est enim regnu dei hic
cōmemorat dubiu quia posset aliquis credere
q abstinere a cibis p̄ceptum sufficit esse ei dāpnabile
io dicit Non enim regnu dei esca et potus i.
in cōmedendo tria cibaria vel abstinendo sed
iusticia p fidem formatam que pcta remittit
et pax q̄ntum ad quietem passiom mete pturbancium
et gaudium in spu sco q̄ntum ad cooper-
tacom pctorz Qui enim in hoc seruit xpo intus
in mente placet deo i. hoc sufficit ad salute
Itaqz que pacis sunt s̄ cōmemorat monet aplus superiores
ut edificent inferiores pacifice et sic eam
eis ostendo d. Itaqz que pacis sunt sectemur et
Noli ppt escam destruere opus dei i. fide infir-
mi que est donu dei omnia quide i. cibaria
munda sunt ut pdictum e. sed malum est homini q
p offendiculum manducat scandalisando
infirmu ppt qd abstinere sit e melior. io subdit
bonum est no manducare et In quo frater tuus
offendit. s. qn infirmus cont ysciam cōmedit
exemplo alterius aut scandalisatur qn iudicat
comedente trasgressorem aut infirmatur

dubitando de vitate fidei katholice ex hoc q
videt maiores sic cōmedere qd credit illicitu
Tu quidem fidem habes penes temetipsum
habe coram deo i. sufficit ad salute fides
interior qua tenes omnia p xpm purificata
et no debes q ondas exteri in scandalo alterius
Beatus qui no iudicat semetipsum i. dampnabile
reddit in eo qd pbat i. sit sibi esse licitu
cu dimittit exteriore sciencia ppt scandalum
vitand qui aut discernit idem cibum non
credens esse licitu si manducauerit dapnatus
est quia no ex fide i. ysciam facit hoc s. contra
ysciam Omne aut tale quod no est ex fide
pctm est sic leuare festucam i. ydemnatione q hoc
sit pctm mortale Capitulum 14m

Debemus aut nos firmiores Postq
aplus ondit qualr maiores debent se
here ad minores in cuitatione mali
hic cōmemorat ondit in pmocione boni Et q̄ primo
ponit sua instruccom 2o suam cōmendacom
ibi Certus sum Prima in 2 q p̄o hortat
maiores ut infirmos sustineant 2o ut eos
ad bonu pmoueat ibi ppt qd suscipite p̄ma
adhuc in 2 q primo pmittit instruccoz sua
2o ex dictis ycludit cōclusom ibi Que-
cuqz scripta P̄mum aut psuadet dupliciter p̄o
rōne d. Debemus aut nos firmiores
inbecillitate infirmorz sustinere Sic in cor-
porali mebra firmiora i. nerui et ossa susti
nent alia debiliora et no nobis placere i. ppriam
volumtate quere s magis bonum cōe io subdit
Vnusquisqz vrm pximo suo placeat in bonum
ad edificacom In mal enim no debemus que
pximis placere 2o inducit adhoc xpi exemplum
d. Etenim xpus no sibi placuit i. ppriam
volumtate no quesiuit Ioh. 6o. descendi de celo
no ut faciam volumtate meam et Sed
sic scriptum est ps. 68o Improperia impropera
cium tibi ceciderunt sup me Verba sunt xpi
loquentis ad patrem Qui ut faceret patris vo
lumtate improperia sustinuit iudeorz dicen
cium sibi samaritanus es tu et demonium
habes Ioh. 8o. Et ipi in cruce pendenti dixerunt
Vath qui destruit templum dei et Et infra.
Et hec improperia redundabant in deum
patrem io sic d. xps improperia improperanciu
tibi ceciderunt sup me. q illa enim improperia
intendebant iudei xpm ofendere Que
cuqz enim scripta sunt hic ex dictis infert

quidam correctionem scilicet ea que sunt in sacra
scriptura ponit sic dicens: Quecumque scripta sunt ad nostram
utilitatem cuius causa est nostra instructio. Et
ponit hic quatuor utilitates nobis provenientes ex
scriptura sacra. Prima est claritas intelligentie
que notatur cum dicit: Quecumque scripta sunt ad nostram
doctrinam scripta sunt. Secunda est soliditas
tollerantie ibi: ut per patientiam. 3a est suavitas
interne letitie ibi: et consolationem scripturarum. Quarta
est securitas obtinende glorie ibi: spem habeamus.
Est enim spes certa expectatio future beatitudinis ex gratia
et meritis proveniens. Deus autem patientie et sola-
cii. Hic quarto adiungit suam orationem ad predictorum
completionem dicens: Deus autem patientie et solatii, id est
dator patientie in adversis et dator consolationis
post tribulationem. Thobie 3o: post lacrimationem
et fletum gaudium et exultationem infundis.
Det vobis idipsum sapere, id est idem in eo desiderantes
in mutuum secundum Ihesum Christum, id est secundum doctrinam
eius, ut unanimes quantum ad receptionem
credulitatis, uno ore quantum ad ydemptitatem confessionis
quia sicut dictum est supra x. 10: Corde creditur ad
iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Honori-
ficetis deum quantum ad unitatem operis. Quia
fides sine operibus mortua est. Propter quod suscipite.
Hic quarto monet superiores ut inferiores
ad bonum promoveant. Circa quod ponit primo
suam exhortationem, 2o subiungit suam orationem
ibi: Deus autem spei. Circa primum dicit: Propter quod
suscipite invicem, prestando caritative unus alteri
bonum sicut et Christus suscepit vos in caritatem
et unitatem vestram omnibus communem scilicet
iudeis et gentibus, membra vos dedit conformi
capiti. Et ideo quilibet vestrum debet procurare
bonum fratris sui. Licet autem Christus acceperit utrumque
iudeis et gentibus communem, tamen aliquo modo diversi-
mode procuravit iudeorum et gentium salutem quia
iudeis predicavit in persona propria et quodammodo ex
debito et hoc est quod dicit: Dico enim Christum Ihesum
ministrum fuisse circumcisionis predicando iudeis
circumcisionem, non sic autem gentibus. Ideo dicit Matthei 15:
Non sum missus nisi ad oves que perierunt
domus Israel. Propter veritatem dei ad confirman-
das promissiones patrum. Licet enim salus
iudeorum et gentium sit per viam gratie simpliciter
tamen quantum ad iudeos est ibi ratio debiti aliqualiter
inquantum ad veritatem dei pertinet adimplere pro-
missa patribus iudeorum facta in lege et prophetis
que data sunt iudeis Romanos 9o. Non fe-
cit taliter omni nationi. Et sic salus gentium magis
est per viam gratie. Quia licet lex et prophete lo-
quuntur de eorum vocatione ad fidem Christi, tamen lex
non fuit data patribus eorum nec prophetie ut dictum
est, propter quod subdit: Gentes autem super misericordiam di-
vinitus eis concessam honorare deum, scilicet verbis
et factis. Sicut scriptum est psalmo 17o: Propter hoc con-
fitebor tibi in gentibus, id est faciam te confiteri
ab illis credentibus. Et sunt verba filii ad patrem
de vocatione gentium. Augustinus: in mistice ingenitu
David cuius est verbum ut ibidem dicitur. Sunt in
figura Christi et perfectius impleta in Christo quam in David.
Alie autem auctoritates hic allegate de vocatione
gentium ad fidem Christi secundum litteralem sensum simpliciter
intelliguntur. Et iterum dicit Deuteronomio 32: Letamini gentes,
ubi in Isaia 35o letabitur desertum et invia.
Et iterum psalmo 116o: Laudate dominum omnes gentes
scilicet de vocatione nostra. Et rursus Ysaias ait 11o:
Erit radix Iesse, id est Christus secundum carnem oriens
qui exsurget a mortuis regere gentes, tunc
enim data est ei potestas in celo et in terra, Matthei ultimo.
In eum gentes sperabunt quia vocate ad fidem
habent spem per ipsum consequendi vitam eternam.
Deus autem spei. Hic ponit suam orationem ad eorum
completionem dicens: Deus autem spei, id est dator spei, reple-
at vos omni gaudio spirituali et pace per cessationem
passionum que turbant animam credendo. Hoc
dicit quia fides formata ista facit ut habundetis
in spe per cumulum meritorum et virtute spiritus sancti
cuius sunt principia opera meritoria quia sunt ad li-
berum arbitrium sicut processor ad eius. Certus sum.
Hic apostolus ponit suam excusationem et primo de
hoc quod Romanis scripsit, 2o de hoc quod eos adhuc
corporaliter non visitavit ibi: propter quod. Circa primum
excludit primo falsam estimationem qua posset aliquis
opinari de sua scriptura scilicet quod reputaret eos il-
literatos et simplices et sic sua scriptura nimis
indigentes, quod removet dicens: Certus sum autem
fratres mei et ego ipse de vobis quoniam et ipsi pleni
estis dilectione. Et hoc sciebat per benivolentiam
que est eius effectus. Repleti omni scientia pertinen-
te ad salutem ita ut possitis alterutrum monere,
id est non solum propriam vitam regere sed et aliorum.
Audacius. Hic quarto exponit veram causam sue scriptionis
scilicet debitum officii sui quia erat apostolus gentium,
et dividitur in duo quia primo ostendit huius officium, 2o
eius effectum ibi: Habeo igitur. Circa primum dicit: Audacius
autem scripsi vobis ex parte, id est breviter et summatim
tamquam in memoriam vos reducens de hiis

que sit ecc(lesi)a b(ea)ta et no(n) ad vob(is) ignotu(m) do
cens p(ro)pt(er) d(i)x(it) sup(ra) c(apitul)o a(lia). Scientibus eni(m)
legem loquor p(ro)pt(er) gr(ati)am que data e(st) m(ih)i
s(cilicet) ap(osto)latus in gentibus s(an)c(ti)ficans eva(n)g(eliu)m dei
i(d est) s(an)c(t)um ostendens et p(re)dicans ut fiat oblacio
genciu(m) accepta i(d est) oblacio qua offerunt(ur) gentes
p(er) fidem x(rist)o accepta sit deo p(at)ri in sp(irit)u s(an)c(t)o i(d est)
p(er) gr(ati)am sp(iritu)s s(an)c(t)i s(an)c(t)ificata et no(n) p(er) lega
les obs(er)vancias. Habeo igi(tur) Hic q(ua)r(to) ostendit
efficaciam officii sibi impositi p(ri)mo q(uia) p(re)dica(ci)o
sua ex auct(or)e x(rist)o e(ss)et et h(oc) est q(uo)d d(icit) Habeo
igi(tur) gl(or)iam in x(rist)o ih(es)u i(d est) auctore(m) officii x(rist)o
h(abe)o ad deum i(d est) ad honore(m) dei. 2º q(uia) co(n)veni
ens officii eo solu(m) fuit p(er) v(er)ba sic p(re)dicacio
pseudo ap(osto)lor(um) s(ed) et(iam) p(er) miracla v(ir)tute x(rist)o facta
ad (con)firmacio(n)em p(re)dicac(i)o(n)is ap(osto)li. io(hannes) d(icit) Non eni(m)
audeo aliq(ui)d loqui sic faciebant pseudo
ap(osto)li a x(rist)o non missi in v(er)bo et f(a)c(t)is quia a x(rist)o
h(abe)o v(er)bum p(re)dicac(i)o(n)is et fa(cta) miraclor(um) in
(con)firmac(i)o(n)em io(hannes) subdi(t). Et in v(ir)tute signoru(m)
q(uan)t(u)m ad mi(ra)cla minora et p(ro)digior(um) q(uan)t(u)m
ad maiora. Com(modum) ostendit efficacia(m) sue p(re)dica(cionis)
in effectu et p(ri)mo (con)tensive d(icit) Ita ut ab ih(e)r(usa)l(e)m
p(er) circuitu(m) usq(ue) in illiricu(m). Locus est in fine
grecie v(e)l no(m)i(n)at(ur) ad illiricu(m) mare. Et 2º
intensive q(uia) p(re)dicavit ubi alii no(n) p(re)dicaverunt.
et sic fuit ibi maior labor q(uia) mat(er)ia no(n)
fuit disposita p(er) p(re)dicac(i)o(n)em alior(um). et h(oc) est q(uo)d
d(icit) Sicut aut(em) ibi p(re)dicavi eva(n)g(eliu)m x(rist)o et p(ro)b(at)
ex d(ic)tis ysa(ie). Com(modum) adducit auctem ys(aie) ad
p(ro)positu(m) 42º. Qui(bu)s quibus no(n) est annu(n)ciatum
de eo videbunt s(cilicet) gentiles q(uia) p(re)dicac(i)o(n)em
pauli fuit illuminati p(er) fidem x(rist)o qui de x(rist)o
no(n) audierat p(er) p(ro)ph(et)as sic iudei ue(l) p(er) alios
ap(osto)los sic gentiles quibus p(re)dicaverunt sicut
m(arcus) evang(e)l(ist)a egipciis p(re)dicavit. et alii aliis
gentibus pl(ur)ibus i(ta)m ita p(re)dicaverunt. P(ro)pt(er)
q(uo)d et impediebar Hic q(uin)t(o) excusat se ap(osto)l(us)
de hoc q(uia) ro(ma)nos adhuc corp(or)al(iter) no(n) visitav(it)
p(ri)mo declarat sui adventus impe(dimen)tu(m). 2º amoto
impe(dimen)to p(ro)mittit suu(m) adventu(m) i(bi) Nunc v(er)o. 3º
ad hec implenda petit or(aci)o(n)is suffragiu(m)
ibi Obs(e)cro igi(tur). Circa p(ri)m(u)m d(icit) P(ro)pt(er) q(uo)d et impe
diebar plurimu(m) venire ad vos q(uia) p(ri)mo ip(s)e
fuit ap(osto)lus occupatus in p(re)dicando gentib(us)
in p(ar)tibus g(re)cie que p(ro) magna p(ar)te erat sedu
ta a ph(ar)iseis an(te) p(re)dicac(i)o(n)em ap(osto)li et post sic

p(ro)babit inf(ra) d(omi)no concedente in aliis ep(isto)lis.
Nunc v(er)o Hic q(uin)t(o) p(ro)mittit suu(m) adventum
d(icit) Nunc v(er)o ult(er)ius non h(abe)ns in his regionib(us)
i(d est) non h(abe)ns no(n)nulli manendi ampli(us) q(uia)
licet no(n) o(m)nes essent (con)v(er)si in p(ro)vinciis et
locis erant p(er) ap(osto)l(u)m ep(iscop)i et p(res)b(ite)ri ordinati
qui ad (con)tinend(um) residuos et instruend(um) (con)v(er)sos
sufficiebant absq(ue) ap(osto)li p(rese)ncia. p(ro)pt(er) q(uo)d festina
bat ad alia loca quibus nondu(m) incubebat.
Cupiditatem aut(em) h(abe)ns veniendi ad vos iam
(mul)tis annis. ro(m)a toci(us) orbis erat capi
taneu(m). Cum in hyspaniam p(ro)ficisci cepero sic
eni(m) p(re)dicabat in oriente. ita desiderabat hoc
facere in occidente. ubi est hyspania. Spero
q(uo)d p(re)teriens videa(m) vos p(er) hoc innuit q(uo)d no(n)
intendebat ibi diu morari. eo q(uia) petrus
ap(osto)lus cu(m) suis disci(pu)l(is) erat rome. et p(re)dicac(i)o
pauli no(n) erat ibi sic n(ecessari)a sic in hyspania
Et a vob(is) deducar illuc. tu(n)c eni(m) hyspania
erat romanis subiecta ut(pote) p(ate)t p(ri)mo macchabeor(um)
8º. Si vob(is) p(ri)mu(m) ex p(ar)te fruit(us) fuero i(d est) delec
tatus in (con)v(er)sac(i)o(n)e et fide v(est)ra. et(iam) cum hic
fui large. Nunc igi(tur) i(d est) anteq(uam) vadam roma(m)
p(ro)ficiscor ih(e)r(usa)l(e)m ministrare s(an)c(t)is (con)v(er)si eni(m) ad
fidem manentes ih(e)r(usa)l(e)m ut essent p(er)fectio(r)is
exemplar c(on)ti(nen)cie abrenunciaverunt o(mn)ib(us) t(em)p(or)alib(us)
q(uan)t(u)m ad p(ro)p(r)ietate(m) ut(pote) act(uum) 2º ut liberi(us) oraci(oni)
vacarent et p(re)dicac(i)o(n)i p(ro)pt(er) q(uo)d p(re)sunt hic s(an)c(t)i
Et ap(osto)li fuit solliciti ut alii (con)v(er)si qui no(n) sic
abrenunciabant suis t(em)p(or)alib(us) sustentarent
eos suis elemosinis. et h(oc) negociu(m) petrus
et Iohes recomendaverunt paulo ut(pote) Gal(athas) 2º.
Et ip(s)e sollicite fecit ut(pote) hic p(ro)baverunt enim
i(d est) approbaverunt &c. Macedonia et achaia i(d est)
(con)v(er)si de t(er)ris istis. Et p(er) hoc intelligunt(ur) (con)v(er)si
de aliis locis (con)solac(i)o(n)em aliqua(m) facere i(d est) do
nac(i)o(n)em de bonis suis in paup(er)es s(an)c(t)or(um) i(d est)
qui sunt de n(umer)o s(an)c(t)or(um) et debitores sunt
s(cilicet) ut hoc faciant eis Nam et si sp(irit)ualiu(m)
eor(um) p(ar)ticipes f(a)c(t)i sunt gentiles q(uia) p(re)dica(ci)o
ih(e)r(usa)l(e)m exivit ab ih(e)r(usa)l(e)m ut sic q(uon)i(am) d(omi)n(u)s e(st) s(u)p(er)
dent et in carnalibus i(d est) in his ad victu(m)
corp(or)alem ministrare eis. Sic eni(m) p(re)lati deb(ent)
sumptus ex debito rec(ipe)r(e). eo q(uia) sunt p(re)di
catores ex officio. ita alii qui faciunt hec
ex gr(ati)a debent debita hospitalit(ate). Hoc
ig(itur) cu(m) (con)sumavero et assignavero eis f(ru)c(tu)m
hunc missum p(ro)ficiscar p(er) vos in hyspania(m)
ita tu(n)c p(ro)ponebat facere. Scio aut(em) q(uod) veniens

ad vos in gaudamia (!) benedictionis ut veniam
i. gaudamia bonorum spiritualium. Gen. 30.
dixit Jacob ad Laban. Benedixit tibi deus
ad introitum meum de multiplicatione bonorum temporalium
et magis ipse benedixit de hic de multiplicatione
bonorum spiritualium. Circa partem istam duo sunt
notanda. Primum est sollicitudo apostoli circa curam
dei quia publicato evangelio in parte orientis festi
nabat ire ierusalem ad complendum vite mee suos
et inde celerius romam pertransiens ad predi
candum verbum dei in partibus occidentis. Secundo
mea negligentia. Consideranti valde reprehensibile. Secundum
est quia ex dictis videtur quod paulus in hys
pania predicavit. cuius contrarium videtur dicere de
cretum dist. 11. ca. Quis nesciat. scilicet quod de apostolis
solus petrus docuit in hiis provinciis ytal
lia gallia hyspania affrica et sicilia
propter quod dicunt aliqui quod paulus in hyspaniam
predicare proposuit supposita dei voluntate sic
de hiis prout quod unum dicit licet ibi non fuerit
impedimento superveniente. Alii vero dicunt quod in
hyspania predicavit et hoc dicit ysidorus de
ortu et obitu sanctorum. Et idem videtur dicere ieronimus
libro illustrium virorum. quod paulus in prima
satisfactione a nerone dimissus in orientis
partibus predicavit. Ad decretum autem tendent
aliqui quod non negat simpliciter paulum in hys
pania et aliis dictis provinciis predicasse. Et
dicunt quod hoc non legitur. Sed contra hoc videtur
quod de actibus ult. paulum biennio rome fu
isse et ibidem disputasse et docuisse. que tamen
non est in ytalia. de qua loquitur decretum. sicut
et de hyspania. propter quod aliter potest dici quod inten
tio decreti est. quod nullus predicavit vel ecclesias in
stituit in provinciis dictis nisi petrus vel alius
de concordatione vel iussione ipsius. et secundo modo
paulus apostolus in ytalia et hyspania
predicavit. Obsecro igitur vos fratres. Hic ostendit
apostolus petit eorum suffragia ut impleantur
predicta. quia eundo in ierusalem ab insidiis inde
orum metuebat sibi in via. et in timore multa
pericula sic evadit periculorum et patuit ex
eventu. Act. 20 ubi dicit. Obsecro igitur vos fratres
per dominum nostrum et per karitatem usque ibi Obsequii mei
oblatio i. elemosina pro obsequium in agen
tibus oblata accepta fiat sanctis secundo glosam
in ultima sectio supra parentibus ad eorum iudi
geniam relevandam ut veniam ad vos
in gaudio officio dicto peracto et refrige
rer vobiscum per recreationem spiritualium bonorum

post multas tribulationes illatas mihi. Deus
autem pacis etc. Conclusio ex dictis. Capitulum 16.

Commendo autem vobis. Postquam apostolus in
struxit romanos in moribus ubi predi
ctis. Hic ultimo facit conclusionem imitationis proni
eis quosdam imitabiles et secundo in dictis quod primo
ponit exempla ad imitandum. secundo ad presentiam ibi
Salutant vos. Prima in dictis quod primo ponit imi
tanda. secundo vitanda. ut opposita iuxta se posita
magis elucescant. secundo ibi Rogo autem vos. Prima ad
huc in dictis. personas sibi familiares. secundo quos
ibi Salutate appellen. Prima in 3. quod primo notat
personas familiares ratione officii. secundo ratione mutui beneficii. i. Salutate
epheneta. tertio ratione consortii i. Salutate ampliatum.
Prima adhuc in dictis quod primo notat personas sibi
familiares ratione beneficii sibi et aliis facti quantum
secundo sibi specialiter i. Salutate priscam. Circa primum dicit. Com
mendo autem vobis i. commendabile facio phebe soro
rem nostram i. religione caritatis non cognatione
carnis que est in ministerio ecclesie que est theuchris.
Est autem theuchris portus maris prope corinthum
ubi ista phebe ecclesiam edificaverat et ibi
dei ministros sumptibus suppeditabat ut eam susci
piatis. Erat presentem ad curiam imperatoris pro
suis negotiis. eo quod illa provincia erat subiec
ta romanis. Et per eam scripsit epistolam hanc apostolus
ut hic innuit glossa. Ieronimus tamen dicit quod apostolus mi
sit eam per thimotheum. Ad quod concordandum potest
dici quod thimotheus venit in societate huius domine et
sic ambo fuerunt in legatione. Vel quod apostolus epistolam
suam duplicavit. primo per illam misit et unam misit
per phebem et aliam per thimotheum. Digne sanctis
i. ut decet sanctos. et assistatis ei. quia inter quosdam
ad sedem rome erant aliqui de familia impera
toris. unde philippenses ult. dicitur. Salutant vos qui sunt
de cesaris domo. Etenim ipsa assistit administrando
et ministrando mihi et aliis beneficia. Salutate prisca.
Hic ostendit notat personas imitabiles et sibi fami
liares ratione beneficii sibi specialiter impensi. Dicit. Salutate
priscam et aquilam. Erat autem ista prisca uxor
aquile iudei. Tamen preponit eam ipso quod prius
credidit. et ordo gratie preponendus est ordini
nature. vel quia erat magis famosa adiutores
meos in christo ihesu. hoc habetur Act. 18. ubi hec
mulier notatur priscilla. Idem enim nomen est prisca
et priscilla sicut iohanna et iona. Dicit enim
Act. 18. quod paulus mansit cum eis in cho
rintho. cum fuissent expulsi de roma per
imperatorem. et tamen eodem paulo in tribulatione
mota seditione contra paulum a iudeis Cum

p anima mea i p vita mea seruanda ceruices
suas supposuerunt exponendo se periculo morti.
nec hoc fuit contra ordinem cari. q sciebant
vitam pauli magis necessariam esse ppter qd eam
sue ppe ponebant ex magna cari[tate]. Quibus
non solum ego gratias ago ut q fecerunt hoc
p omni vtilitate eius. Et domesticam eorum eccliam
i congregationem fidelium in domo eorum. Salutate
epenetum. Hic qnt exprimit p[rim]o sibi fami
liares roe meriti et primo roe fidei qualis fuit
iste epenetus de quo subdit. Qui est primitiuus
asie i primo regnatus in xpo et sic fuit exem
plar aliorum ad credendum. Et quia homo
Italicus erat romam iuerat ad alios instru
endum. 2º roe meriti in operatione ibi Salutate
mariam. Erat enim ciuitas roma laborans
ad gnem parem quorum ad fidem. io subdit
Que multum laborauit in vobis. vn et ipsi dis
sensione oriente int eos eo q iudei preferebant
se gentibus et eqn. ut dictum est sup. c. 1. De
ministrauit aplis tamq ei qui posset pdesse
et vellet. 3º roe meriti in predicatione. d. Salu[tate]
andronicum et juliam cognatos meos. erant
enim iudei cognatione et forte de lbu apli. et
multas tribulationes sustinuerat sic ipse pro
noie xpi. qui sunt nobiles in aplis. erant
enim ipsi de lxxii. discipulis. io subdit. qui et ante
me fuerunt in xpo. quia prius vocati a deo. Sa
lutate ampliatum. Hic qnt notat p[rim]o sibi fami
liares roe consortii et notat hic tres. s. no ex
mit ubi associauit eum et p[rim]o dicit. Salu[tate]
appellen. Hic qnt ponit exempla [illegible] sibi spualium
et primo quantum ad exm in fide. 2º in bona opere
ibi Salutate triphenam. 3º quantum ad exm. gaudi
dic ibi Salutate assincritum. Circa primum quatuor
exempla ponit de fide primum est p eo vilitat pug
nando. d. Salu[tate] appellen probum in xpo i pro
batum in fide p[er] tollerantiam tribulationum
2m est fideles acquirendo. d. Salu[tate] eos qui
sunt ex aristoboli domo. Erat enim iste domi
ad fideles pauperes acquirendum et in ista salu
tatione prius [illegible] tamq principalis in domo
3m est in fide proficiendo. d. Salu[tate] herodionem
cognatum meum natione et religione. 4m est cong
regatos in fide solidando. d. Salu[tate] eos qui
sunt ex narcisi domo. Iste narcissus erat
quidam pbr. disstrens ciuitates et loca
confirmando credentes in fide et fideles pios
recipiebat hospicio. et sic salutat eos cum
ipso. ul ut hic dicit glosa tunc erat absens
pro confirmatione fidelium. ppt q aplus non notat

eum sed illos de sua domo. Salu[tate] triphonam
Hic qnt ponit exempla operationis bone et primo
in ministratione bonorum tpalium. et notat hic
tres mulieres que talia exercebant. Erat enim
consuetudo apud mulieres deuotas hoc facere
ut in actibus aplorum et in legendis plurimorum sanctorum
Verum q una alias duas precellebat. ideo
dicit de ipsa. Que multum laborauit in dno i in
amore dei. Salu[tate] rufum. Hic ponit exempla
bone operationis et primo in ministratione bonorum
spualium. d. Salu[tate] rufum qui erat sacerdos
propius ad diuina ministranda. et matrem eius
carnalem et meam spiritualem. Salu[tate] asin
critum. Hic ponit exemplum concordie. notans plures
simul habitantes et concordes in cari[tate] ad aliorum
imitationem. et eadem roe salutat sequentes. d.
Salu[tate] philologum et. Hic qnt ondit qualiter
se debent habere ad alias fideles psonas quas
non nominauit. d. Salu[tate] inuicem in osculo sco
Iste mos fuit recipiendi fideles in primitiua
eccia in signum concordie et cari[tatis] et bnd[ictionis] in
osculo sco ad excludendum osculum adulatorum.
quo absolon osculabatur populum 2º Re. 15.
Et osculum simulatorum. quo ioab osculabatur
amasam 2º Re. 20. Et osculum proditorum quo
iudas osculatus fuit dnm mt. 26. Et osculum
impudicum pu. 7º de muliere adultera. que
apprehensumque deosculatur iuuenem ut Ro
go aut vos. postq aplus posuit imitan
da. hic qnt ponit deuitanda et dicit in. d.
q primo ponit suam exhortationem 2º sub
iungit suam orationem i Deus aut pacis. prima
adhuc in d. q p[rim]o ponit sua exhortationem
roe scripta ex pte deuitandorum 2º ex pte deui
tantium i Vra aut obediencia. Circa p[rim]um dicit
Rogo aut vos fres ut obseruetis eos diligenter
considerando et euitando qui dissensiones
i declinantes a via fidei et offendicula
prebendo aliis occasionem ruine. Hoc autem
faciebant pseudo apli quos aplus monet cui
tari. Et qnt ondit qualiter possint cognosci
q malum non videtur si cognitum. et et ondit ex
tribus. primo scz ex fine q predicant et docent
ppter bonum vtile et delectabile. io dicit. Huiusmodi
enim xpo dno nro non seruiunt s[ed] suo ventri. 2º
ex modo loquendi. quia vicia maiorum pal
piant et eis adulant. io subdit. Et per
dulces sermones et benedictiones excipiunt que lo t 3º
cuntur. io subdit. Seducunt corda innocentium
quia primo simplices decipiunt qui facilius

tibus acquiescunt et dicit hic innocentes
non a pietate conscie sed ad eorum industrie
sic pua dicit innocens credit omni verbo Vestra
enim hic quasi hortatur eos rone scripta ex pre-
quia romani dnabant toti mundi et ideo
bona opa eorum desferebant ad omnes ptes or-
bis principes. Inde romam venientes pro
quo fideles rome manentes nunc debant de-
clinare doctrinam et gsortia malorum et bo-
norum darent aliis per mundum io dicit Vestra enim
obediencia in fide cristi ignominem locum
divulgata est in deo. gaudeo igitur in vo-
bis quod bonitas vestra redundat in alias ptes
orbis sed volo vos sapientes esse in bono
s. cognoscendo et operando. et simplices in
malo s. operando non in cognoscendo quia
cognicio mali ut evitetur non solum est bona
sed eciam utilia ad salutem Deus autem pacis conteret
hic quasi adiungit ampliorem suce orois et
primo in evitandis mal. d. Deus autem pacis
s. auctor et conservator conteret sathanam i. ad
adversarium vere salutis Et 2o in bonis quasi dicit
io subdit Gracia domini nostri Salutant vos thi-
motheus Hic posuit apostolus oracula ad imita-
cionem in bono hic quasi ponit exempla ad perseve-
randum in bono incepto ostendens quod multi
valde de eorum bono gaudebant propter quod ingit
in bono perseverare deant dicit i. Salutant
vos thymotheus ephesiorum epus adiutor meus
in predicacione cristi Et lucius qui fuit co-
mes apostoli individuus ut dicit Ieronimus et ponitur
in actibus apostolorum Et iason et sosipater
cognati mei i. nacione iudei de quibus act.
habet Saluto vos ego tercius Non est hic no-
minale sed nomen personale notarii pauli de
cuius licencia iste posuit nomen suum in salutacione
Salutat vos gayus corinthiorum epus
cui Iohannes 3o scribit epistolam qui predicatores
cristi recipiebat et io paulus cum ibat
illuc ad ipsum declinabat et vivus fuit civitatis
regia graysio subiectus Salutat vos erastus
archarius civitatis h. princeps eius et sic dictus
ab archos quod est princeps vel aliter et forte
melius archarius dicitur quia custos erat arche
publice ubi archa et scripta civitatis tracta repo-
nebant vel vectigalia. Et quartus frater non
sanguine sed fidei religione. et est hic quartus
nomen personale Gracia domini nostri hoc dicit ad co-
firmandum pdicta Ei autem qui potest hoc est

ultima ps epistole s. eius conclusio que dividi-
tur contra prohemium et narracionem a principio
qua concludit apostolus epistolam suam in divina-
gracia actionem Et hoc concludit ex duobus
s. quia vocacio ad fidem est per ipsum et eius
conservacio Et ex hoc quod misterium nostris temporibus
revelatur quod ab antiquis patribus fuit absconditum
tum et in tempore soli deo cognitum dicit i. Ei autem
qui potens est vos confirmare s. deo unus et trinus
sit ipsi honor et gloria quod hic non ex fine huius
pt. et ideo construe cum sequentibus aliis iuxta
cristi ewangelium et predicacionem quod tamen est ipso ut
auctore io subdit ihesu xristi quem predico au-
ctore cristi secundum revelacionem misterii i. sacri secreti
redemptoris nostri quod in cristo revelatum est
per quod hoc impletur ysaie 3. ubi legitur nota in-
tiacio Et vocabit nomen eius admirabilis con-
siliarius deus fortis pater futuri seculi princeps pacis
sic insiliter Et vocabit nomen eius magni
consilii angelus temporibus eternis taciti hominibus
deo tamen cogniti dicitur autem temporibus eternis quia
eternitas quia misterii cognicio divina non apprehe-
hendi a nobis nisi per comparacionem ad tempus infinitum
quod nunc patefactum est s. tempore legis nove per
scripturas prophetarum apostolis revelatus luc. ult. aperuit
illis sensum ut intelligerent scripturas secundum preceptum
eterni dei i. secundum ordinacionem eius qua eternaliter
disposuit fienda in tempore ad obedienciam fidei in
cunctis gentibus i. ut cuncte gentes obediant
fidei cogniti soli sapienti deo hoc refert ad
illud quod predicit temporibus eternis s. taciti per
ihesum xristum qui est mediator noster ad reducendum
nos in deum Cui scilicet xristo honor qui est
reverencia in testimonium excellentie exhibita in
xristo enim sunt omnes virtutes et consummata et gloria
que est honor exhibitus aliqui coram multis
honor autem exhibetur xristo ab hominibus coram sanctis et
angelis in secula seculorum amen i. eternaliter Cui
eterne gracie nos participes faciat. qui cum patre
et spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum
Amen

Incipit Epistola prima ad Corinthios Capitulum primum

Paulus vocatus apostolus Hic incipit
secunda ps epistolarum pauli apostoli in qua
incipit scribere grece. In precedenti epistola
scripserat romanis latine et dividitur in duas
ptes. quia primo scribit aliquibus errantibus 2o specialiter

psonis 2a ps incipit in pma epla ad thimo.
pma dui in septem p. fm mo. septe ecciaz
que patebunt psequendo dno gredente. Circa pm
gsiderand q aplus in epla pcedenti gmdauerat
gram dei p quam gentiles et iudei in vna sut
eccia giuncti et p quam dent cari adinuicem
obligari. Gra vo gfert in ecclie sacramentis. Et io
post eplam ad Romanos in qua fit smo de xpi
gra gucient ponit eple ad Corinthios in
quibus aplus eos instruit de ipis sacrament.
Et diui in d p fm duas eplas. In pma instit
aplus corinthios de eccie sacr. In scda de sac
mtoz ministris. In hac aut aplus pmittit sa
lutacom 2o psequi suam intencom i. Gras
ago. In salutacoe go tia ponit. pmo est no
psone salutantis d. Paulus vocatus aplus
Et vo huius nomis est modus sue vocacois
ad apslatum ponit sup ca 1o ad Ro. per vo
luntate dei. s. p voluntate beneplaciti. nali
vo plati sunt p eius voluntate signa que de
pmissio go m a deo pmittit in tali officio. Et
Sostenes fr. Hunc aut aplus ponit secum
in salutacoe quia detulerat ad eu defectus
corinthioz tamq ad eum qui pdesse poterat
et volebat. Et ne corinthij credent ipm
sostenen hec scrisse ex alia ca q ex caritate
io aplus posuit ipm in salutacoe corinthioz
tamq optantem salute ipoz ut p hoc ondet
q sostenes caritatis zelo motus detulerat ad
ipm defectus corinthioz. 2o ponit aps psonas
salutatas d. Eccie dei i. ggacioni fidelium
que est corinthij q m ad fideles in cauitate hita
tes vocatis sctis quia p gram vocacois dine
venerunt p scitatem cum oibus qui inuocat
nom dni. Et q m ad fideles hitantes no so
in ciuitate sed et in dyocisi. io subdit. Nomi loco
ipoz i. subiecti iurisdiciom epi et alioz illius
eccie ministroz et nro p hoc em q subiciebat
xpo tunc non erant excepti a ptate apli. 3o
ponit bona optata et salutata d. Gra vob
in pnti et pax i. gla in futuro in qua pax p
ficit auctore quia appetitus ibi terminatur sive
quietatur. Verum quia hec bona sunt a solo
deo tamq ab auctore. io subdit. A deo patre nro
quia est pr oim creaturaz p creacom. sz fidelium
tm p gram et adopcom. Et dno nro ihu xpo
qui est mediator nre salutis. Gras ago
Hic incipit aps psequi suam intencom scd
scitatum eplarem in quo aps pmo gras
agit de bonis corinthioz ut libencius recipi
ant eius correccom. 2o pcedit ad eoz in
struccom ibi. Obsecro aut vos. Circa pm dicit
Gras ago deo meo licet em sit deus oim
tm de spali deus bonoz p fidem et deucom
semper i. in omnibus horis in ad orandum
gruis et deputatis p vobis s. p filiis bonis
in gra dei i. pter gram que data e vob
in xpo ihu i. in plenitudine gre eius fm qd d
Joh. 1o. De plenitudine eius omnes accepimus. quia
in omnibus s. ptinentibus ad salute diuites
facti estis i. habundantes in illo i. p illum
in omni vbo quia habundabant in vbo doctrine
Sed quia vbis no pfert ordinate n pce
dat cognitio scie io subdit. Et in omni scia
i. intelligencia scripturaz ad salute ptinencium
hic tm intelligendum est de menbribus illius eccie
ad quoz officium spectabat docere. Sicut testimo
xpi i. fm ccordiam ad eius erudicom. quod
gfirmatum est in vob i. firmiter radicatum
aliter no esset scia si a xpo testimonio discor
daret. Ita ut nichil vob desit in vlla gra
quia in hoc ondit gre pfeccom expectantib
reuelacom dni nri ihu xpi in die iudicij
que reuelacio faciet bonos btos in re sz ex
pectacio ipius reuelacois facit esse btos in
spe. Ho. 3o. Bti oms qui expectant eum
Et io de hac expectacoe iudicioz corinthioz
aplus gras agit deo. Et q expectacio hec
non sit vana sz ex auxilio dei firmata
io subdit. Qui et gfirmabit vos usqz in
finem sn crimine i. sn pcto mortali. q pctm
veniale no pt ei a pfectis omnino vitari
in die aduentus dni nri ihu xpi. hoc quia
qui sn crimine in die mortis inuenitur in die
iudicij sn crimine pntabitur. Et pdcta gfirmat
p fidelit dei d. Fidelis deus p quem vocati
estis etc. s. ad fidem et no deficiet in auxi
liando ut pueniatis ad glam. Sz pt hic qri
quo aps de corinthijs dicat hic comprobaciones
tu statim postea subdat q int eos erant
scismata. Ad qd dicendum q illa scismata no
erant omnibus quia erant ibi multi boni
et beati ac celitus gmuncti in quibus visitabat
verbum apli. Vn dr infra q aliqui corin
thioz dicebant. ego aut sum xpi et isti
no faciebat gmencom pt baptistes. totam
efficaciam baptismatis attribuebant xpo
Obsecro aut vos fres. Hic gnt aplus

incipit eos instruere et diuiditur in .3. quia primo
instruit eos de sacramentis 2o de abusu aliorum
.16. ca. Circa primum sciendum quod in sacramentis tria sunt
scilicet ipsum sacramentum et res signata et contenta que
gratia est et res signata non contenta que
est regnum glorie et ideo primo agit de sacramentis
2o de gratiis .15. ca. 3o de gloria regni celestis
Prima adhuc in 3 quia primo agit de perti-
nentibus ad sacramentum baptismi et tunc hoc
de modo docendi eo quod sibi iniunctum est Docete omnes
gentes baptizantes eos etc. 2o agit de sacramento
maiorum .4. ca. 3o de sacramento eukaristie .8o. ca.
Circa primum sciendum quod inter corinthios erat dissen-
sio propter baptistos et doctores quia baptizati ab
uno apostolo preferebant se baptizatis ab alio quasi
baptismus haberet efficaciam a ministro. Aliqui
etiam doctrinam philosophorum verbis ornatam repu-
tabant magis efficacem doctrina apostolorum stilo
carente. Et circa hoc duo facit apostolus quia primo
admonet contentiosos 2o contentiosos corrigit .3o.
Prima in 3 quia primo ponit suam admonitionem
2o aperit eius monitionem ibi Significatum est mihi
3o ponit admonitionis rationem ibi Diuisus est christus. Circa
primum admonet eos graciose ut eius admonitio
magis recipiatur. admonet enim eos humiliter
dicens Obsecro autem vos fratres et non precipio. et ergo
dicit carissimi fratres quod est nomen amoris et etiam re-
uerenter dicit per nomen domini nostri ihesu christi et est
notandum quod admonet eos de unitate et con-
cordia seruanda inter eos in vita pia et doc-
trina ut idipsum dicatis omnes etc. Ita quod in
verbis et factis vestris non appareat aliqua dis-
cordia sitis autem perfecti in eodem sensu de agendis
factis et in eadem sententia de contemplandis. Signi-
ficatum est Hic apostolus aperit sue mo-
nitionis intentionem adhuc enim monet eos de
concordia et concordia ut conuenientius arguat dis-
cordiam ipsorum auditam ideo dicit Significatum
est enim mihi de vobis fratres mei contentiones eos allo-
ut eius correctio melius attineat ab his
qui sunt Cloes. secundum aliquos nomen est mu-
lieris deuote in cuius domo plures fideles ma-
nebant Secundum alios est nomen loci prope co-
rinthum ubi habitabant fideles de gente
corinthiorum dolentes et si primo modo acci-
piatur uel 2o Cloones erant in illa societa-
te a qua erat missus ex bono zelo hoc
denunciare apostolo Quia contentiones sunt inter
vos. Consequenter exponit materiam contentionis dicens

Hoc autem dico .i. vobis refero quod unusquisque vestrum
dicit ego quidem sum pauli etc. quilibet
enim se nominabat ab illo a quo baptizatus erat
quasi baptismus unius esset maioris efficacie quam alterius
cum in omnibus se debent nominare a christo qui solus
baptizat interius sicut dicitur Joh. 2o. Super quem videris
spiritum sanctum descendentem et manentem super eum
hic est qui baptizat in spiritu sancto et ideo baptismus
non habet efficaciam a ministro sed a solo christo. Inter-
dum ad euitandum errorem corinthiorum fuit inter-
dictum in concilio cuius quod prius est Achaia in qua
est corinthus ut baptizetur in hac forma
baptizo te sub ihesu christo etc. Sed cessante erro-
re erat baptizare sub hac forma Ego baptizo te etc.
in qua melius exprimitur forma baptizandi a
christo tradita Matthei ult. Docete omnes baptizantes eos
in nomine patris etc. Quia in forma ecclesie debet
exprimi persona baptizantis ministralis cum dicitur Ego
baptizo ut videtur extra de sacramentis Diuisus
est christus Hic apostolus ponit rationem sue mo-
nitionis scilicet quod dissensiones non debent esse inter
eos et primo ostendit hoc in baptismo 2o in doctrina
verbi ibi Non in sapientia verbi Prima adhuc in .3.
quia primo ponit sue monitionis rationem 2o excludit a
se suspicionem ibi Gratias ago Circa primum dicit Diuisus
est christus quasi dicat non sequitur ex verbis vestris quod maio-
rem efficaciam unius baptismi quam baptismus alterius
habeant. scilicet quod christus sit diuisus aliter operando
in baptismatibus a diuersis ministris. Et ad intellectum
huius notandum sciendum quod christus in baptismo duplicem
habet virtutem potestatem. Una est diuina qua cum patre
et spiritu sancto mundat interius a peccato et hec plenius
nulli creature communicare potuit sicut nec deitatem
Alia competit ei secundum naturam humanam que dicitur potestas
excellentie in sacramentis et consistit in 4or. Primum
est quod solus christus instituit sacramenta 2m quod sacramenti
effectum qui est character potest conferre sine sacramento
Sed autem de gratia que est effectus loquendo dat a solo
deo principaliter a christo vero homine ministraliter tamen in prin-
cipalibus certis ministris qui sunt instrumenta
diuinitatis coniunctum. 3m quod virtus passionis eius
operatur in baptismo et aliis sacramentis 4m secundum quod ad
inuocationem eius sacramenta conferuntur. Hec tria potestatem
excellentissime et maxime quantum ad hoc vltimum
potuit ministris conferre scilicet quod in nominibus eorum conferre-
tur baptismus sed tamen contulit noluit ne scisma fieret in
ecclesia scilicet quod tot baptismi crederent quot ministri
propter quod subdit Nunquid paulus crucifixus est pro
vobis. quasi dicat. Non quia baptismus non habet efficaciam

a passione alicui sci n solus xº pt qd ei
efficacia non debet alicui altbui aut in noie
pauli bapti estis q d. Non s tm in noie xpi
quia de xpo dr act. 4º Non eni aliud nom
est sub celo datu hoibus in quo oportat nos
saluos fieri Sed gt vi esse qd dr mt vl. Docete
oms gentes baptizates eos in noie pris et filij
et ss et no erant hoies bapti in noie xº sed
in noie toci trini Ad qd dm q in primitia eccl
nom xº odiosum erat multis p tantibus iudeis
in sua malitia obstinatis. pt q nom xº ama
bile et reverabile redderet apli baptizabant
in noie xº ut het act. 8º et hoc fecerunt
ex sp̃ali ordinatoe sp̃us sci verum in noie
xº tota trinitas intelli. quia xpi id e q uncto
et intelli pr ungens et sp̃us scus qui e ipa
unctio Postq aut nom xº factu est magnu
et celebre in gentibus. ecca uti forma a xº
instituta baptizando in noie p et f et ss. in illi
qui sic bapint in noie filij intelli q nom xº
et eius passio et no alti9 qfert efficaciam
baptismo Cum g hanc efficaciam alijs tribunt
xº dividunt Gras ago deo meo hic qnter
aps9 excludit a se scismatu ne forte aliqui
crederent hanc divisiom ex ipo hiusse occasioz
d. Gras ago deo meo quia neiem vrm bap
tisaui n crispum et gaium paucos eni baptizauit et il
los signt norat qui de illis no erant qui illa
divisiom faciebant. Baptizaui aut et stephane
domu rei9 familiam Ceterp nescio hic ad
iungit ne forte aliquis alius fuisset in istis
baptizatis de quo no aduteat. eo q memoria hoim
labilis est. et fellows ei9 vbis imponet a falso
aplus Cont assigt causam q paucos psonas
baptizabat. d. Non eni misit me xpistus baptizare s euan
gelisare Sed cont hoc vi esse illud mt vl.
Euntes in vniuersum mundum docete oms gentes
baptizates eos et. Et apli a xº sunt missi ad
baptizand sic ad docend Ad qd dm q xpistus licet
misit aplos ad utrumqz. tn prime ad docendum
et io p se ipos pdicabat. p ministros at infe
riores ut frequenti9 baptizabant Cui9 ro e quia
vtrus vl sapia baptizanti n cooperat in baptismo
pt qd non refert p maiore ministr vl mino
rem bapti. vtrus aut et sapia pdicato
in illum valde qferunt in pdicatoe. et io apli
qui maiores erant circa pdicatoem se magis
occupabant exemplo xpi qui p se ipm docebat
et p suos disci los baptizabat ut het Joh. 4º. Non
in sapia / hic qnter reprobat qtencoem corinthio
ex pte doctrine quia corp aliqui doctinam
pseudo aplorum ornatam vbis et coloribus
humane sapie pferebant doctrine aplorum xº que
no erat in forma vborum s virtute spus sci pt
qd aplus ondit primo modu illi no esse co
ueniente doctrine xº. 2º declat se no fuisse vsu
illo mo loquendi docendo co. 2º. Circa p
mo ponit intentu. d. Non in sapia uerbi et qtinua
tu pcedenti lra quia dixerat Non misit me xº
baptizare s euangelizare pdicare Non in sapia vbi
.i. in sapia huana que vbis ornatis et colori
sumptis ex apparentibus pºm pºm innitit Sicla
aut que sunt fidei excedunt huana roem
et pºm et io nullus modus docendi no est quenus
doctrine fidei Sed cont hoc vi esse q multi doc
tores sca ut Aug9 et alij in doctrina fidei
sunt vsi coloribus huanis vbis ornatis Ad
qd dm q aliud est doce in doctrina vbi et
uti sapia vbi in hijs que sunt fidei. et doce
in sapia vbi est qn accipit huana sapia p prin
cipali radice doctrine ut solum quis applicet qd sapia
huana qtinet et hoc est fidei corruptiu.
Uti aut sapia vbi est supponi fundamentis
fidei siqua vera in dictis philosoph fidei accomo
data reperiunt in obsequiu fidei assumere
et hoc est bonu et uictoriu vn dicit Aug9
in lib. 2º de doctrina xpiana. Si qua vera nec
fidei accomodata philosophi dixerunt no solum
formidanda no sunt. sed et ab eis tamq
iniustis possessoribus in nrm vsum sumenda.
Ut no euacuet hic qnter manifestat ppositu et
primo ex pte doctrine 2º ex pte docentium ibi
videte primo in. d. q primo pbat pbatoem
ponit 2º pbatois manifestatoem ibi Cum iudei
Circa primu scd q idem modus no quenit oim
doctrine ut dr 2º metaph. et io ethi. modus
procedendi per psuasiones no quenit geometre
s rethorice ut ibid dr. Et silr si aliquis
in rei intellectuali utpote angelica demon
stratibus geometris vellet uti inquirent pro deit
quia non sunt applicabiles n matie corporali
Ex hijs formatur talis ro. Ille mos docendi
no est quenies alicui doctrine p que destruitur
illud qd est in ea pncipale. s in doctrina fidei est
solus modus p fidem xº crucifixi pt qd aps9
gt. infra co. 2º. Non iudicaui me aliud scire
int vos n ihm xpm et hunc crucifixum Similiter
vo phie sapie vbi est destrue salutem sciam
p crucem xº ut dicit statim et est qd dicit aps9

Non in ſapia. Vbi miſit me xpc ewā. Ut non euacuet^r crux xpi i. fides paſſionis q͂ꝛ ꝯtinet aliqua que videntur huane ſapie impoſſibilia ut q͂ deus moriat^r et ꝯſilia. Et aliqua que videntur huic ſapie ꝯria ut ꝯs morte et ꝯfuſionem non effugiat ſꝫ magis voluntarie adhuc ſe offerat et ꝯſilia. Preter qd ſapientibus mundi ſtulta vide doctrina fidei et io ſubdit. Verbu enim crucis i. pdicacio paſſionis xpi pereuntibus quidem i. infidelibꝫ pma huanarum ſapiam tm ſencientibꝫ ſtulticia eſt reubus dict. Hijs aut qui ſalui fiunt id eſt nob ſſꝫ fidelibus. Virtus dei eſt q͂ pre aduerſariꝰ eoꝝ dyabolꝰ deuictus eſt. Et quia ꝯcepunt in ſe virtute xpi in voluptatu retelim repreſſioe et impleta eſt ſcptura yſ. 29. Perdam i. deſtruam ſapiam ſapientu et ꝯtultam ꝯdeuam ſapiam et ſciam huanitus inventam veritati eterne ꝯpatam et dr ſapia q͂ntum ad agnicionem de ſpeculabilibus et prudenciam prudentum reprobabo q͂ntum ad noticiam de agibilibus. pt qd ꝑpus ad vplatu no venuit phios ſed ſimplices. ne ꝯfuſus fidei ꝑcme eſſet iſte huiꝰ ſapie ſꝫ dme io ſubdit. Vbi ſapiens qui alta ſpeculabilia ſcrutat^r qd infert ad doctores iudeoꝝ. Vbi ꝯquiſitor huiꝰ ſeli i. ꝑ ſcitas huiꝰ mundi que reſert^r aduerſaꝫ. q. d. nullus talis eſt aut in vocatoe fidelium xpi. Hec aut ſcripta ab illo loco Vbi ſapiens etc aſſumpta eſt de yſ. 33. ca° ſcdm tranſlacionem lxx. Vbi licet ſint alia vba q͂ in tranſlacoe nra tn eſt eadem ſnia ut intueti ꝯcepto tuo. Vbi de tit Vbi ꝯquiſitor huius ſeli p quo in tranſlacoe nra ponit^r Vbi doctor puulorum eadem tn eſt ſnia quia puuli ſolent inſtrui de hijs que ꝑtinet ad moralem vitam ſtatus pnt. io ſubdit. Nonne ſtultam fecit deus ſapiam huiꝰ mundi q. d. ſic q͂ꝛ demonſtrauit eam ſtultam facere qd impoſſibile iudicabat et quia de ſapientibus huiꝰ mundi nullos aut paucos elegit pro pdicatore eterni. Cuiꝰ ro aſſignat^r cum dicit. Nam quia in dei ſapia i. ꝑ cognicione creaturaꝝ que ſunt quedam dei ſpeculum non cognouit mundus i. ſapientes mundi p ſapiaꝫ ſꝫ mundanam deum in cuiꝰ cognicionem ducit ſpeculum creaturaꝝ ſcdm qd dr Ro. 1°. Cum cognouiſſent deum non glorificauerunt aut gras egerunt ſed euanuerunt in cogitacionibꝫ ſuis

et obſcuratum eſt inſipiens cor eoꝝ etc. Placuit deo p ſtulticiam pdicacionis ſaluos facere credentes i. p aliu modum q͂ p ſapiam phoꝝ ſcilicet p pdicacionem crucis quam phi ſtultam reputabant pt defectum intellectus eoꝝ. ad qd multo racionabilius eſt q͂de aliam ꝑuocari ꝑut p ſuſcitacionem mortui ul aliqd huius de quo certum eſt q͂ no pt fieri niſi a deo qui no pt eſſe teſtis ul ꝯfirmator falſi. q͂ aucto ꝯclonem huane roe pbate. In hoc enim deus egit ſic doctor benignꝰ qui videns diſci no capere veritatem ab eo ꝑpoſitam p vnam viam procedit p aliam. Qm et iudei hic q͂nt amplius miratur ſua pbacionem ſ. q͂ in uiti ſapie vbi committat doctor fidei quia euacuat ſalutem p crucem xpi ſtatim. Qm et iudei ſigna petunt. Lex enim iudeoꝝ data fuit in terrore dme potencie. Exo. 20. Et io aliquo aſſerente doctrinam aliquam petebant ſigna dme virtutis ad eius pbacionem. Et greci ſapiam querunt. Erant enim imbuti ſtudio phie que p raciones pcedunt et io non recipere volebant niſi roe demonſtrata pbarent. Nos aut pdicamus xpm crucifixum. Eſt aut p^o nom ſuppoſiti duplicem naturam habentis. diuinam ab eterno et huanam ex pte ꝑt qd illud q̃ eſt ꝑpoſitum nalibꝫ ne de illo ſuppoſito dicit^r vere itaq ꝯ eſt ibi ꝯmunicacio ydiomatum ſic enim hoc eſt vere de xpo q͂ homo creauit ſtellas ita iſta deus crucifixus etc. Iudeis quidem ſcandalum i. occaſionem ruine non ex pna rei pdicate ſꝫ ex iudeoꝝ veritate qui xpm ꝯcepetabant et adhuc expectant venturum in magna potencia et io ꝯſiderantes infirmitate carnis aſſumpte ceperunt occaſionem ruine negantes xpm et interficientes in ſua infidelitate et tn ꝑphe eius dixerunt infirmitatem xpi teſte zach. 9°. Exulta ſatis filia ſyon iubila filia irlm ecce rex tuus venit tibi iuſtus et ſaluator. Quod ut eius ptas. Paulo aut qd ſubdit. Et ipſe paup ondit eius aſſumpta infirmitas. Sunt etiam multe alie ꝑphie que loquuntur de aduentu xpi in ptate magna. Et alie de eius infirmitate et paſſione. Et pme ut in pluribus referuntur ad aductu xpi in iudicium. Inde vero de aduentu eiꝰ in carne verum et in illo aductu pmo venit in ptate maiorum quibus delectata fuit eius diuinitas ſic paſſionem carnis eiꝰ huanitas et ſic eoꝝ ſcandalum no fuit datum ſꝫ acceptum

Radeus ꝑ hanc ruinam iudeoꝝ ꝑ ꝯsiderare infirmitas xpi ꝑssit in eis odiu et invi
dia cont̄ xp̄m eo ꝙ publice ꝑdicabat contra
vicia eoꝝ et cognicio quam habebant de xp̄o
ꝑ impletom ꝓphetiaꝝ fuit in eis obscurata et
tunc ceperunt scripturas prius in xp̄o lecti ut dici
mus 2º cor et plenius dicm fuit ro 21º Gen
aut stulticiam stultum enim videbat eis deum
mortuum fuisse quia nesciebant utrumque natur
in vno supposito ꝯsiderare quia primi credunt
et ꝯsitent tamquam virtute opibus diuinis testi
ficata et a veris ꝓphetis prenunciata in quibus
non pt esse falsitas io subdit Ipsis aut vocatis
s ad fidem xpi iudeis atque grecis predicamus xp̄m
dei virtute ꝑ esse predicamus et dei sapientiam maior
enim eius virtus et eius sapia apparuit in xp̄i
passione Nam per hoc modo ꝯvenientissimo facta e
humani generis redempcio ut ille qui erat debi
tor satisfaceret roe humanitatis assumpte et qui poterat
roe diuinitatis adiuncte io subdit Quia quod stul
tum est dei i de deo sm errorem gentilium
ut dcm est supra sapiencius est hominibus ꝯtinens
maiorem sapiam quam ab hominibus posset capi
ad plenum Et quod infirmum est dei i quod videtur
infirmitatis attribuendum ut quod deus passus
sit et mortuus fortius est hominibus i ꝯtinet
maiorem virtute quia deitas non passa est sed
in humanitas Cuius mitum roe diuinitatis cui ad
iuncta est efficaciam habuit ad redimendum genus
humanum quod tota natura humana non potuit facere Vi
dete quod vocacionem hic ostendit ꝙ modus docendi
ꝑ sapiam ubi non ꝯvenit fidei xp̄iane roe sup
ra excepte docencium Modus enim docendi debet
ꝯformari sue docentis Primi vero predicatores
uapote apli et alij xp̄i discipuli ꝑ maiori pte
carebant hac sapia huius Quia prius docent
sic ꝙ docet Primus igitur racionis primo ponit maiore
2º de suis hanc sue in dicti doctoribus sup
pletom ibi Ex ipso Cor pm dt. Videte ergo vocacionem
vestram fratres i diligenter ꝯsiderate modum vocacionis
vestre quia non multi vocamini vos ꝑ sum predi
cacionem sapientes i philosophi libris ꝯtinentibus quia
ꝑ maiori pte erant illiterati et simplices vnde de
petro et Johe dr Act 4º Videntes aut petri
ꝯstanciam et iohis ꝯperto ꝙ homines essent
sine lris et ydiote ammirabantur etc. Non multi
potentes sed pauperes victum proprijs manibus
lucrantes Non multi nobiles sed rustici et de
plebe humili dicat aut non multi quia aliqui
de sapientibus lrati et potentibus et nobilibus

a principio crediderunt et fidem xp̄i predicaverunt sicut Nico
demus Gamaliel paulus Nathanael
de tribu Collectanea Sic enim ꝑ maiori pte
primi credentes fuerunt simplices et illiterati et impo
tentes ne fides humane attribueretur industrie et potencie
sed aliqui ꝑ pauci ꝯpatie fuerunt lrati et nobiles
ne fides attribueretur ignorancie et ruditati Sic
ꝯtra de lege machumeti quam nullus sapiens
et lratus a principio recepit sed tm homines rudes et
carnales qui ꝑ carnalia quibus homines
assueuit delectari Et sectus multi tn eciam
coegit aliquos ad recepcionem sue legis. Sed dr mis
sum a deo in armoꝝ potencia et non in miraculis
Sed que stulta sunt mundi elegit deus i homines
illiteratos et simplices qui reputabantur ydio
te ut dcm est de petro et Johe ut ꝯfundat
sapientes i ondat eos ꝯfusibiles absconden
do ab eis per sua celestia misteria que celestibus
revelantur ut simplicibus Et infirma mundi
elegit deus i homines impotentes sm mundum
ut ꝯfundat forcia i fortes huius mundi ondo
ꝙ ꝑ suam fortitudinem non ꝯsecuntur salutem
Et ignobilia mundi i homines de plebe humili
et ea que non sunt i homines nullius reputacionis
ut ea que sunt scilicet reputacionis magne in hoc
mundo destrueret i ad humilitatem reduceret sicut
pz de ꝯstantino imperatore qui bto silvestro
xp̄i vicario officium strictoris exhibuit ut non
glorietur omnis caro i nullus homo eleuetur
ꝑ superbiam in ꝯspectu eius sed magis humiliet
Et quod modus docendi in humilibus ꝯveniens
est fidei doctrine Ex ipso aut ic hic ostendit
ne predicatores eorum vilipenderent ut abiecti
vnde de suis sapie indantie et potencie suppleberit
in ipsis sed ex virtute dei cuius instrumenta erant
apli et io totum attribuendum est sibi tamquam principali
agenti et est tante potencie ꝙ omnem defectum
pt supplere et hoc est quod dr Ex ipso aut i ex
virtute ipsius dei vos estis in xp̄o ihesu i facti
membra xp̄i ꝑ fidem et caritatem qui factus est
nobis sapia potens supplere omnem ignoranciam
et iusticia ꝯtra impotenciam et sanctificacio et
redempcio ꝯtra ignobilitatem quia ꝑ graciam sancti
ficantem ꝯiungimur deo ubi est maxima nobilitas
Et ꝑ redempcionem xp̄i liberamur a seruitute peccati que
est maxima vilitas ut quemadmodum scriptum est
Je. 9 cap. Qui gloriatur in dno glorietur et non in
potencia uel sapia carnali et humana et ꝑ illam
non est vocacio hominum ad fidem et salutem sed
ꝑ dei graciam ut dcm est Sequitur Capitulum 2m

Et ego cum venissem. Postquam apostolus com-
mendavit efficaciam doctrine fidei, hic
ostendit se illo modo usum et docuisse. Et in 3
partes. Primo ostendit se non fuisse usum apud
Corinthios aliqua excellentia scientie. 2o ostendit
apud quos utebatur illo modo docendi, ibi Sapientiam
loquimur. Tertio assignat rationem sui dicti, ibi Que et lo-
quimur. Circa primum dicit: Et ego cum venissem ad vos
fratres, scilicet ad predicandum fidem katholicam, veni
non in sublimitate sermonis, utendo verbis
rethoricis, aut sapientie, utendo rationibus philosophicis
et subtilibus. Causa: Non enim iudicavi me ali-
quid scire, id est non ostendi me scire nisi grossa et pla-
na que pertinent ad salutem, per Ihesum Christum crucifixum.
Consequenter ostendit se non fuisse usum excellen-
tia potentie, dicens: Et ego in infirmitate et timore et tre-
more multo fui apud vos. Et dicit in infirmitate
quantum ad sufficientiam tribulationis, et timore
quantum ad mentis compassionem propter maiora mala
imminentia, et tremore quantum ad redundan-
tiam interioris compassionis ad carnem. Consequenter
ostendit se non fuisse usum excellentia eloquentie
dicens: Et sermo meus docendo aliquos in secreto
et predicatio mea docendo plures in publico non
in persuasibilibus humane sapientie verbis, id est re-
thorice loquendo, sed in ostensione spiritus, quia reci-
pientes predicationem eius recipiebant a deo
spiritum sanctum in signo visibili, sicut de predicatione
Petri dicitur Actuum 10: Adhuc loquente Petro verba
hec cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant
verbum. Et quia spiritus sanctus in apostolis loquebatur,
et virtutis, quia miracula faciebat in virtute di-
vina ad confirmandum suam doctrinam. Et
etiam quia virtuose vivendo dabat exemplum virtutis,
ut fides vestra non sit in sapientia hominum, id est non
innitatur sapientie humane que est ruinosum fun-
damentum, sed in virtute dei que est fundamentum
stabile et firmum. Sapientiam autem. Hic
consequenter ostendit apostolus apud quos utebatur excellen-
tia sapientie et docuit in 3, dicens: quia primo ponit quibus, 2o qualis
sit hec sapientia, ibi Sapientiam autem loquimur inter
vos perfectos. Circa primum sciendum quod perfectio hominis
attenditur in eo quod est supremum in ipso, scilicet
voluntate et intellectu, et ita perfectissimum
quod est ipse deus, et ideo perfectus est ille
qui habet mentem elevatam super corporalia
ad intelligendum divina et ad amandum. Et talibus
sunt posita credenda fidei katholice et faciebat
explicite. Sapientiam vero. Hic consequenter ostendit qualis
sit hec sapientia, ostendens primo quod est infidelibus
occultata, 2o quod est fidelibus manifestata, ibi Nobis
autem. Circa primum dicit: Sapientiam vero huius seculi, id est
sapientiam humanam, non loquimur humanis rationibus fundatam
vel principaliter innitentem, neque principum huius seculi,
potentum, a quibus orta est et auctorizata,
sapientia legum. Vel principes dicuntur hic sacerdotes
et seniores iudeorum, qui sequentes nominantur principes
eorum in erroribus et actibus ipsorum, eo quod ipsi illos
per eos gubernabant, et sapientia istorum et adhuc
reputatur inter iudeos qui scripturis prophetarum de
Christo aliter interpretantur. Et huius sede expositioni
magis consonat littera sequens ut videtur: qui destruuntur,
id est destruentur, de propinquo, quia cito post Christum
Iherusalem et sacerdotes destructi sunt propter ordinationem
divinam in vindictam mortis Christi. Unde videtur hic ipsos
prophetando predixisse. Prior autem quod dicitur hic Qui
destruuntur convenit videtur quod ab aliquibus dicitur quod
principes huius seculi hic dicuntur demones qui sunt
immortales, non corporaliter; destructio dicitur hic sue po-
testatis ablatio que ablata est in parte per mortem
Christi et magis fiet in iudicio finali. Sed loquimur
dei sapientiam, id est predicamus eius filium qui est virtus
et sapientia patris, in misterio que abscondita, id est in
secreto incarnationis, quam nunc videmus in enigmate
et per speculum. Quam predestinavit deus, id est ordi-
navit ante secula in gloriam nostram, quia consequimur per Christum
dei sapientiam, et quia in ipso est obiective glo-
ria nostra, quia bene reficiuntur intellectus a speculo sue divinitatis
et corporis aspectu sue humanitatis, ut dicit Augustinus super
Iohannem. Quam nemo principum, id est peritorum in lege
iudeorum, cognovit, eo quod pauci eorum respective
cognoverunt, sicut dicitur: Nemo est in foro quando pauci
sunt ibi respectu multitudinis que solet convenire. De
principibus enim iudeorum plures crediderunt licet
pauci comparative respectu non credentium, sicut patet de Ni-
codemo qui credidit, Ioh. 3o, et Ioh. 12o dicitur
ex principibus multi crediderunt in eum. Si
enim cognovissent, numquam dominum glorie crucifixissent.
Contrarium autem huius videtur Matth. 21o super illud
Agricole autem videntes filium dixerunt intra
se: Hic est heres, venite occidamus eum. Ubi
dicit Ieronimus manifestissime dominus probat hiis verbis iudeorum
principes non per ignorantiam sed per invidiam dei
filium crucifixisse, et de hoc plenius dixi super
Matth. 22o capitulo. Et dicendum ut reperi glosa quod pauci
iudeorum qui principes hic dicuntur cognoverunt
Ihesum nazarenum esse messiam in lege et prophetis
promissum, quia videbant prophetias de ipso impletas

cuti ad tpr et locum et alias circumstancias et in
stancias sed cepit predicare contra eorum vicia publice
cognitio illa per odium et invidiam que ipsum
insurgere fecit in eis obscurata et cepit persuadere
aliis interfici et dicitur hic Si enim cognovissent
dominum glorie non crucifixissent. Non enim cognoverunt
tempore crucifixionis licet ante cognovissent et secundum
hoc intelligit dominus Jeronimus hic allegatum Per hoc
autem quod dicit de principibus quod dominum crucifixerunt vi
quod non dicit hic principes et potestates huius seculi
dantes leges gentibus qui non crucifixerunt ipsum
nisi hoc referret ad pilatum quod non videtur conveniens
dici quia hoc non fecit nisi impulsus a principibus
iudeorum nec erat imperator qui leges condere posset
Ad probandum autem dictam ignoranciam allegat
scripturam ysa. 64o. Quod oculus non vidit et cetera
sapiencia patris in misterio abscondita non fuit cog
nita cognicione sensitiva que potissime habetur per visum
et auditum nec etiam cognitione intellectiva natu
rali quia excedit facultatem intellectus propter
quod subditur Nec in cor hominis ascendit scilicet ipsa
utilitas sive preciositas in cognoscitur ut communiter
dicitur que preparavit deus hiis qui diligunt illum
quia redempcio mundi est dilectio eius et cetera et ideo di
ligentibus preparavit deus filium suum ducendum in
via per fidem et caritatem et in patria per claram
visionem et perfectam fruicionem Nobis autem hic
ostendit quod dei sapiencia est fidelibus manifestata.
Nobis autem revelavit deus per spiritum suum qui docet
omnem veritatem Joh. 16o. Et quod sit efficax ad
hoc probat per hoc quod subditur Spiritus enim omnia
scrutatur etiam profunda dei id est intima quod declaratur
per simile cum dicit Quis enim scit hominum et cetera eo
enim quod spiritus hominis est sibi consubstantialis cognoscit
enim omnia eius intima et nullus alius nisi
ipse deus qui est intimus homini magis quam spiritus
suus. Sic spiritus dei qui est consubstantialis sibi cog
noscit omnia intima dei et per eius participationem re
velatur quod vult et expedit etc. quod fecit
primo apostolis ideo subditur Nos autem non spiritum mundi
accepimus id est noticiam humanam et amorem qua
impellitur homo ad querendum et amandum temporalia
Spiritus enim importat quendam impulsum vita
lem procedentem a corde ad exteriora membra
propter quod notitia et amor impellentes ad aliquid
agendum spiritus similitudine nominantur Sed spiritum qui
ex deo est id est amorem inflammantem ad divina
ut sciamus que a deo donata sunt nobis scilicet
gratis gratias data ut prophecia et scripture intellectus

et virtutum miraculorum de quibus agitur infra 12 cao.
Et cognoscit ab habente quia dantur ad utili
tatem aliorum et quod apostolus loquitur de bonis future
glorie que donata sunt nobis in spe sed non adhuc
in re Que et loquimur et cetera hic ostendit reddit rationem
quia talia loquebantur coram perfectis tantum quia illis
tradita sunt dona talia qui possunt eam recipere et non
aliis quia hoc esset frustra ideo dicitur Que et lo
quimur non in doctis humane sapiencie verbis id est rethorice
et philosophie sed in doctrina spiritus id est sicut spiritus sanctus nos
instruit ad loquendum spiritualibus spiritualia scilicet hominibus
spiritualia comparantes id est tradentes eis spiritualia
dona talia eo quod possunt recipere Animalis autem homo
qui scilicet habet intellectum et affectum depressos ad sensibilia
non percipit ea que sunt spiritus dei id est spiritualia
bona sicut lingua febricitantis infecta colera
amara non percipit dulcia sed magis indicat
illa esse amara ideo subditur Stultitia est
enim illi et cetera cum in secundum veritate sit ibi maxima
sapiencia et omnino contrarius falsum iudicium eius subditur Quia
spiritualiter examinantur id est vere cognoscitur scilicet bonum
spirituale iudicium enim superiorum per illud quod est inferius
non habetur sed magis econverso ideo sequitur Spiritualis autem
iudicat omnia scilicet bene prout sunt vere quia
qualis unusquisque est talis finis sibi videtur propter
quod iudicium verum accipiendum est secundum quod iudicat
bene dispositus sicut iudicium verum de saporibus
accipiendum est per perfectum ad gustum sanum
et non ad infectum ut dictum est de lingua feb
ricitantis Spiritualis autem homo habens intellectum il
lustratum et affectum ordinatum ideo optime de spiritu
alibus iudicat Non autem animalis qui habet
intellectum et affectum retractos ad sensibilia et
ideo subditur de spiritualibus Et ipse a nemine
iudicatur id est ab nullo homine animali quod probat quod
auctoritate scripture ysa. 40. Quis enim cognovit
sensum domini et cetera quasi dicat Nullus nisi ipse et ideo illi qui
non habent spiritum dei non possunt de divinis iudicare
quia oportet illa cognosci de quibus fit iudicium
Spirituales autem viri qui habent spiritum dei ipsos
illustrantem de divinis hoc possunt quales fuerunt
et apostoli ideo subditur Nos autem sensum christi habemus

Et ego fratres non potui Capitulum 3m 3
postquam apostolus revocavit corinthiorum contentiones
hic consequenter revocat contencionis causam que
erat ex hoc quod aliquibus ministris eorum nimis
attribuebant et alios nimis contempnabant
primo igitur revocat secundum 2o 2m ca. 2o. primam in ea
quia primo ponit defectum quo ex eo attribuere
paciebantur 2o removet illam attribucionem ibi

Quis igitur est apollo Consequenter ostendit quod ex tali
attributione habebant contentiones inter se et adhuc
animales et carnales erant propter quod doctri-
nam perfectam fidei karissimi capere non poterant.
et impediebant a consecucione magni boni id
dicit. Et ego fratres non potui vobis loqui quasi
spiritualibus propter dictam causam sed quasi carnalibus
tamquam parvulis in christo et vobis annunciavi
minora fidei secundum vestram capacitatem non extra
i. perfectam doctrinam Nondum enim poteratis
eam capere quod dicit Non subtraxi vobis hanc doct-
rinam ex invidia sed ex vestra impotentia Sed
nec nunc quidem potestis quia adhuc in vobis carnalitas
manet. quod enim ita probat iudicialiter vocat sic
vos carnaliter et quod adhuc sint tales ostendit dicens
Cum enim sit inter vos zelus i. invidia et con-
tencio oriens ex ipsa nomine carnales estis
quod dicit patet sic quia talia non sunt nisi inter carna-
les qui de bonis corporalibus contendunt eo
quod a pluribus integre haberi non possunt sed ex divi-
sione diminuuntur propter quod unusquisque et oritur contencio
quia quilibet vult facere percepcionem suam meliorem
Spiritualia vero bona a pluribus perfecte possunt possideri
immo perfectius quam ab uno propter quod inter veros spiritua-
les qui talia bona querunt non est zelus nec
contencio Et secundum hominem ambulatis quod dicit secundum modum
intellectualis naturalis hominis est per reflexionem ad
fantasmata et veniendo per conversionem ad appe-
titum sensitivum et ideo secundum hominem ambulare
per modum animalem non sit nisi spiritus hominis a deo
sursum elevetur quod fit in veris spiritualibus
Quis igitur est apollo Hic consequenter removet attributionem
ex qua dictum discipulorum inniteretur et dividitur in tres partes
quia primo ostendit quod ministri ecclesie conveniunt secundum veritatem
2o excludit errorem ibi Neo se seducat 3o infert
conclusionem ibi Itaque nolite primo adhuc in dicit
quia primo ostendit occasionem ministrorum 2o eorum merce-
dem ibi Unusquisque autem Circa primum dicit Quis igitur
est apollo quid vero paulus et per hoc intelligit
alios ecclesie ministros et tandem ad quem pertinet
dicit ministri eius cui credidistis i. christi quod dicit ipsi non
sunt principales doctores fidei vel operatores baptismi
sed soli ministri christi qui magis invisibiliter operantur
operantis christi qui per eos docet et baptizat interius propter quod
talia non sunt ministris attribuenda Et unicuique
sicut deus dedit quod dicit talem ministerium non est in
eis virtute propria sed solummodo ex dei gratia quod autem
operatur solum christus probat consequenter dicens Ego plantavi
annunciando vobis primo ea que sunt fidei apol-
lo rigavit post me vos docendo Sed deus
incrementum dedit quod dicit ego et ipse nihil egimus
ad salutem et fidem vestram interius operando sed solum
deus illuminando vos per fidem et mundando per
graciam et iustificando Nos autem solummodo egimus
exterius ministrando sicut plantator arborem et ri-
gator non faciunt eius radicacionem et incremen-
tum sed virtus nature propter quod concludit Itaque neque qui plantat
est aliquid neque qui rigat scilicet operando interius
sed qui incrementum dat deus. qui plantat autem et
qui rigat unum sunt scilicet in conditione nature et ministri
in operatione propter quod unus eorum non est preferendus et alio
condempnandus Unusquisque Hic consequenter ostendit mercedem
ministrorum ne forte crederet aliquis ipsos non esse
remunerandos eo quod dixerat Itaque neque qui
plantat est aliquid neque qui rigat et dividitur in tres
quia primo describit ministrorum mercedem 2o eorum vi-
litatem ibi Dei agricultura 3o infert quandam conclusionem
ibi nescitis Circa primum dicit Unusquisque autem minister
ecclesie propriam mercedem accipiet secundum suum laborem
quia non omnis equaliter laborant extensive et
intensive. dei enim sumus adiutores quod dicit licet
non omnes agimus interius illuminando vel iustificando
tamen agimus aliquid ad hoc exterius ministerium exhibendo
quod non caret premio Dei Hic consequenter ostendit ministrorum
utilitatem dicit Secundum graciam dei que data est mihi
et non propriam ut sapiens architectus i. principalis
inter ministros quod non dicit ad iactanciam sed ad
dei gloriam propter quod premisit Secundum graciam dei ut
fundamentum posui prima inicia fidei vobis annun-
ciando alius autem superedificat i. alii doctores
post me vos docentes docuerunt sequencia Unusquisque
autem videat i. diligenter attendat quomodo
superedificat i. qualiter doceat ut eius doctrina
non distet a fundamento sed magis ei conveniat
et quod sit illud fundamentum subdit Fundamentum
enim aliud nemo i. solus christus vel fides christi est fundamentum
Sed contra hoc videtur apocalipsis 21o ubi dicitur quod duodecim apostoli
sunt duodecim fundamenta civitatis dei propter quam intelli-
genciam sed quod dicitur quod fundamentum dicitur primum principium
unde ipse sit illud quod habet fundare firmitatem
et stabilitatem ex se et solus christus est fundamentum
ecclesie Alio modo imperfecte et large sicut illud quod inheret
primo fundamento et apostoli dicuntur esse fundamenta
quia primitus adheserunt christo Siquis autem
superedificat super fundamentum hoc aurum argen-
tum et lapides preciosos per hoc intelligitur sana

doctrina fundamento fidei recepte aptata per aurum
doctrina seu amore divini per argentum doctrina
proficiens ad contemplacionem per quam ascenditur ad
dei cognicionem per lapides preciosos doctrina proficiens
ad alias virtutes animam ornantes. Ligna fe-
num stipulam. Exponunt autem aliqui quod per hoc intelli-
gitur doctrina combustione digna. sic subdit parva
sed hoc non videtur intencio apostoli. Primo quia dicit ista
fundamento fidei superaddi. talis vero doctrina non superaddi-
tur sed magis ponit hoc fundamentum destruit. Secundo quia
subditur. Et licet ille opus arserit operans in fi-
nale salvus erit. quod non potest dici de doctoribus
falsam doctrinam tradentibus. ideo dicendum quod per ista intelli-
gitur doctrina curiosa et vana seu cupiditate
questus depravata non ipse sed propter docentis.
et talis doctrina stat cum fundamento. Doctor in tene
puniri pena purgatorii et finaliter salvari
Et de utraque doctrina subdit. Uniuscuiusque opus
scilicet doctoris boni et curiosi manifestum erit in die iudicii
qui nunc hic per diem mortis. quia qualis unusquisque
in die mortis invenitur scilicet in statu salvandorum
aut dampnandorum in die iudicii pandabitur. ideo subdit
Dies enim declarabit. venit enim deus ad iudicium
cuilibet in particulari in die mortis sue. quia in igne
revelabitur. scilicet purgatorii qui est idem cum igne
inferni secundum quod dicit Gregorius. Sub in eodem igne
aurum rutilat et palea fumat. sic idem ignis
purgat electos et dampnat reprobos. sed reprobis est ad
semper. electis tamen ad tempus. ideo subdit. Et uniuscuiusque
opus scilicet doctoris utilis et inutilis tunc quale
sit ignis probabit. Si cuius opus manserit quod
superedificavit. id est edificavit doctrinam bonam et
stabilem. mercedem accipiet evolando ad patriam
Si cuius opus arserit eo quod est doctrina curiosa vel
alio modo depravata detrimentum patietur. quia ad tempus
penam sensus et penam dampni patietur. tamen finaliter sal-
vabitur. Aliqui tamen exponunt hanc superedificacionem
de operibus superadditis fundamento fidei formate et
in homine eodem qui super illud fundamentum in se
acceptum superedificat faciens bona opera per aurum
argentum lapides preciosos signata evolat ad gloriam
Si autem superedificat peccata venialia per lignum
fenum stipulam signata. eo quod non destruunt fundamentum
sed stant cum eo ipse punietur in purgatorio sed finaliter
salvabitur. Sed hec exposicio secundum litteram precedentem
et subsequentem magis videtur moralis quam litteralis. Ne-
scitis quia templum hic exponit. infert conclusionem
scilicet quod corrumpens fideles per falsam doctrinam meretur
dampnacionem et magis quam ille qui violat templum
materiale. quanto spiritualia temporalibus preferuntur. Sequitur

Nescitis quod sic debetis quia templum dei estis
spirituale et spiritus dei habitat in vobis per graciam
Si quis autem templum dei violaverit per falsam
doctrinam fundamentum dei subvertendo disperdet illum
deus eternaliter dampnando. Nemo se seducat. ostenso
quod querunt ministri ecclesie secundum veritatem hic contra
revocat quendam errorem dicens. Nemo se seducat. sic
est in greco et liber correctus. Corinthii enim se
metipsos seducebant attribuendo ministris ecclesie quod
est proprium Christi ut dictum est supra. vel quia apostolus prohibet
hoc dicens. Nemo se seducat modo dico Si quis vide-
tur inter vos sapiens esse asserens quendam in hoc seculo
per aliquam racionem apparentem stultus fiat id est
estimacionem deponat. et hiis que sunt fidei
humiliter se supponat ut sit sapiens sapiencia que
desursum est unde de [illegible] x. fortitudo erat in
quo deus erat et qui deo secum morante con-
fortius erat Stultissimus sum virorum etc. Et
subdit racionem de abiectione humane sapiencie inducit
Sapiencia enim huius mundi stulticia est apud deum
Maior enim pars errorum est contra divina et
illa que totaliter transcendunt intellectum humanum
per racionem humanam. Talis enim est ac si nocticorax
vellet iudicare de luce solis facultatem
sui visus totaliter transcendente. Et adhuc induci-
tur scriptura. Iob v. Comprehendam sapientes in
astucia eorum. per hoc enim comprehendit quod sapiencia
eorum falsa ostenditur. Et similiter inducit psalmum. Dominus
novit cogitaciones sapientum quoniam vane sunt
scilicet se applicare ad divina que ipsas transcendunt
Itaque nemo glorietur. hic apostolus concludit conclusionem principalem
intentam scilicet quod non sit gloriandum de ministris ecclesie
illo modo quo gloriabantur Corinthii sed de solo Christo
ideo subdit. Itaque nemo glorietur in hominibus divina
ministrantibus. et subdit racionem. Omnia enim vestra sunt
sive paulus etc. et nominat ministros minores
propter intelligens in illo secundo maiores et omnes
sunt ministri ecclesie et quodammodo subiecti fidelium
communitati inquantum sunt missi a Christo pro salute fidelium
De subiectis autem non est gloriandum sed tamen de superio-
ribus minoribus. Sive mundus id est creatura que
tamen deservit hominibus ad sustentacionem huius vite
et ad manifestacionem eius inquantum ex ipsis venit
cognicio de creatore. Sive vita scilicet presens que
deservit homini inquantum ordinatur ut in ea homo
mereatur. Sive mors que similiter ei servit si
paciencer tolleretur. Sive presencia id est dona et vir-
tutes quibus in presenti iuvatur ad beatitudinem
consequendam. Sive futura etc. que speramus. et omnia
ista ad fideles ordinantur per gloriam eorum

viii Ro. 8º Diligentibus deum omnia cooperant
in bonum hiis qui s[ecundu]m p[ro]positum voti sunt s[an]cti
Vos aut[em] xpi quia fideles v[er]i ordinantur
ad x[ris]tum sic exercitus ad ducem et mebra ad
caput. p[ro]pt[er] q[uo]d de ipo dicit fideles gl[ori]ari et no
de ministris misiōibus x[ris]ti aut dei i[d est] sic x[ris]tus
gl[ori]at de pre Cap. 2º. Glat se prem hre
deum. Et Joh. 8º. Ego honorifico prem meu
et vos inhonorastis me &c. Cap[itulu]m quartu
Sic nos existimet homo postq[uam] ap[osto]lus
reprehendit corinthios de hoc q[uo]d aliq[ui]b[us]
ministris nimis attribuebat Hic contra
eos arguit de hoc q[uo]d alios nimis contemp-
nebant Illi eni[m] corinthij qui gl[ori]abant de mi-
nistris ph[ilosoph]orum imbuti minus debite reputabant
alios ministros talibus no[n] utentes in docendo
et v[er]bis in d[icto] q[uo]d pmo eos redarguit 2º correcti[o]
eorum insistit i[bi] Non ut confundam vos Circa p[rimu]m
sci[endum] q[uo]d p[re]sumptuose et teme[re] eos iudicabant
et io pmo ar[guit] iudicij temeritate 2º p[re]sumpcio[nem]
ibi Hec aut[em] fr[atr]es Circa p[rimu]m sci[endum] q[uo]d fideles minist[ri]
esse sunt qui diuina ministrant et docent p[ro]pt[er] dei
gl[ori]am Infideles aut[em] qui hoc faciunt p[ro]pt[er] lucrum
t[em]porale s[e]c[un]d[u]m p[ro]p[ri]am laudem. Hec eni[m] intencio
ad secreta cordis p[er]tinet. quorum iudicium est ip[s]ius
dei p[ro]p[ri]um s[ecundu]m illud i Reg. 16º. Homo videt
ea que patent deus aut[em] intuetur cor. propter
q[uo]d p[re]sumptuosum est homi[ni] de talibus iudicare
et maxime eos ministros esse qui no[n] s[un]t co[n]tem-
nendi s[ed] magis reuerendi io dicit ap[osto]l[u]s. Sic nos
existimet homo ut ministros x[ris]ti q[uasi] d[icat] Licet
ministri esse no[n] sunt principales operarij in conuersi-
o[n]e qui ministrant ipso s[ecundu]m ... et doctrina io sub-
dit et dispensatores misteriorum dei p[ro]pt[er] q[uo]d
sunt medij int[er] deum et p[o]p[u]l[u]m sic dispensa-
tor domus int[er] domi[nu]m et familiam Et quia
corinthij aliquos ministrorum no[n] sic reuerebant[ur]
io subdit Hic iam q[ue]rit[ur] int[er] dispensatores
ut fidelis quis inveniat[ur] q[uasi] d[icat] int[er] vos fit
questio et contencio de fidelitate ministrorum aliquos
contempnentes tamq[uam] infideles Sed quia veri
s[an]cti tale iudicium hu[m]anum p[ro] nichilo reputabat
p[ro]pter quo eos tangit. licet doleant p[ro] co[n]tempto
malum esse in p[ro]ximi io subdit ap[osto]l[u]s Michi
aut[em] p[ro] minimo est ut a vobis iudicer de mo
aut ab humano die i[d est] ab hoibus qui iudicant
in tpe p[rese]nti s[ed] neq[ue] meipsum iudico quia ho
iudicare se debet iudicio discussionis
p[ro]pt[er] q[uo]d c[on]scie sic insta i. Cor. dicit Si nosmet
ipsos diiudicarem[us] no[n] utiq[ue] iudicaremur
tamen no[n] debet se iudicare iudicio absolucionis
a culpa innocentem s[ed] oino reputando q[uia]
dic[itur] Eccl[esiast]i 2º Nescit homo utrum odio vel amore
dignus sit io subdit Sed neq[ue] meipsum iudico
hoc mo[do] et ulteri[us] debet homo iudicare
de secretis cordis alteri[us] quia hoc est p[ro]p[ri]um dei
p[ro]pt[er] q[uo]d subdit Qui aut[em] iudicat me dn[u]s est
et q[uonia]m eius iudicium in quo manifestabuntur
omnia est in fine mundi io subdit Itaq[ue] nolite
an[te] tpe[m] iudicare &c. q[uasi] d[icat] hoc est temerarium
Hec aut[em] fr[atr]es Hic c[on]tra arguit ap[osto]l[u]s corinthios
p[re]sumpcio[n]em quia ministros aliquos esse contempne-
bant et dividit[ur] in d[uas] q[ui]a pmo ar[guit] tam[en] elacio[nem]
2º declarat dn[u]i contemptus causam i[bi] Puto eni[m] Circa
p[rimu]m sci[endum] q[uo]d contencio erat int[er] corinthios maxime
p[ro]pt[er] pseudo ap[osto]los in sapiencia verbi docentes
qui a pluribus p[ro]ferebant et v[er]bi ap[osto]li contempnebant
Verum ap[osto]lus sciens corinthios illorum no[m]i[n]a
no[n] exp[re]ssit sup[ra] i. ca. s[ed] tn[m] no[m]i[n]a sua et appollo
ut videt[ur] commodiu[m] g[ra]t[ia] alios loqui et hanc
vtilitate hic aperit d[icens] Hec aut[em] fr[atr]es transfiguraui in
me et appollo propter vos i[d est] propter instructionem vestram
ut in vobis discatis ne sup[ra] quam scriptum est i[d est] in
hac ep[isto]la Vnus adversus alium infletur co[n]-
tendo se p[ro] alio i[d est] p[ro] quorum minist[ri]o esse ei attribu-
endo ul alterum contempnendo Quis eni[m] te discernit
i[d est] facit te eleuari sup[er] alios p[er] s[u]p[er]biam Et
si dicat hoc est p[ro]pt[er] aliquam g[rati]am sp[irit]ualem sicut
vel sciencie hoc excludit d[icens] Quid gl[or]iaris q[uasi]
no[n] acceperis q[uasi] d[icat] Non est occasio superbiendi s[ed]
magis humiliandi vn[de] d[icit] Greg[orius] Om[elia] 31 Tanto
esse humilior atq[ue] ad seruiendum deo promptior q[ui]s-
q[ue] debet q[uanto] munere contento obligaciorem se esse con-
spicit in reddenda racione io subdit Iam saciati
estis i[d est] repleti doctrina fidei. Yronice loquitur
ut ondat p[re]sumpcio[nem] eorum derisibilem Iam di-
uites facti estis in carismatibus sp[irit]ualibus
s[ed] nobis regnastis i[d est] in statu p[er]fectionis estis
s[ecundu]m estimacio[n]em vestram Et vtinam regnetis
s[ecundu]m veritatem Hoc aut[em] dicit ut ondat se cum
eos augere Puto eni[m] deus Hic assignat causam
quare contempnebant ap[osto]li veri s[ed] p[ro]pt[er] miserias quas
sustinebant in p[rese]nti de bonis t[em]poralibus carentes
io d[icit] Puto eni[m] i[d est] putare me cogit hac est
vestram estimacio[n]em Deus nos ap[osto]los nouissi-
mos i[d est] abiectos ondit tamq[uam] morti destinā-
tos i[d est] morte dignos s[ecundu]m homi[num] iudicium io subdit
Quia spectaculum facti sum[us] ad videndum eum
occasionem et p[re]sumpcio[nem] fidelium infirmitatem

gneiebant nisi. Huiusmodi tamen moti quia multi
homines veniebant ad condempnandum eos et
persequendum, ideo dicit mundo. Angeli vero aliqui appare-
bant ad eos consolandum et roborandum, ideo dicit
et angelis. Et aliqui etiam persone gneiebant
ad compaciendum et compassionem patere accipiendum, de quibus
subdit et hominibus. Et quia per talibus apostoli veri
contempnebant ut dictum est, ideo subdit apostolus Nos
stulti propter Christum, id est secundum reputacionem vestram et in-
fidelium usque in illam horam, id est continue a tempore
recepcionis fidei katholice usque ad tempus presens. Et esu-
rimus et sitimus, veritatem enim predicantes et vicia
arguentes merebant odium hominum et pati-
ebant multiplice defectu et insultum. Et
instabiles sumus, id est non habentes stabile domi-
cilium. Et laboramus operantes manibus nostris,
sicut dicitur de paulo Act. 20º. Alii enim hoc faci-
ebant quia non inveniebant qui daret eis vite
necessaria et alii ne gravaret fideles et aliis ad
dandum fidelibus exemplum vitandi ocium ut habetur 1
Thess. 2º. Maledicimur et benedicimus, id est secundum doct-
rinam Christi. Blasphemamur et obsecramus, orando pro
blasphemantibus nos secundum doctrinam salvatoris
Mt. 5 cap. Orate pro persequentibus et calum-
niantibus vos. Tamquam purgamenta huius mundi
facti sumus, id est ut immundicie infectes mundi que
sunt amovende. Judei enim et gentiles dice-
bant mundum infici per vitam et doctrinam apostolorum
et per consequens debere ipsum purgari per mortem eorum
omnium peripsima, id est ut peccatum pomi aperiendo
est tamen et psima que fugi reputabamur
enim apostoli removendi ab omnibus sicut patet a scitu.
Non ut confundam. Hic consequenter correccioni insistit
corinthiorum et primo simplici verbo dicens Non ut confun-
dam vos hec scribo etc., id est non causa confusionem vestram
sed emendacionem quia reputo vos filios meos karissimos.
fundamentum enim fidei eis nunciavi. Alii autem eos
instruxerunt de quibusdam moribus propter quod
vocat eos pedagogos sicut patet per textum eorum. Ideo
subdit Rogo ergo vos imitatores mei estote sicut
boni filii. Sic et ego Christi, nam obligo sic vos. Primo
2º corrigit eos mittendo ad hoc ydoneum dicens Ideo
misi ad vos thimotheum etc. et per consequens 3º flagel-
lo comminatorio dicens tamquam non venturus sim ad
vos sic inflati sunt quidam contendentes ad in-
vicem ut supra declaratum est. Veniam autem cito ad
vos si dominus voluerit. Hoc addit quia voluntas divina
est in omnibus preponenda. Et cognoscam non
sermonem eorum qui inflati sunt, id est sermonem

rethoricum de quo gloriantur, sed virtutem in operibus
virtuosis et miraculosis, quasi dicat. In hiis sunt po-
tentes. Cum tamen predicatores eorum per talia debent confirmari
ut habetur Mr. ult. Domino cooperante et sermonem confir-
mante sequentibus signis etc. Ideo subdit Non enim
in sermone etc. Quid vultis in virga veniam
ad vos, id est ad vos corrigendo cum flagello si
invenero vos rebelles. Habuit enim apostolus potestatem
tradendi tales sathane cruciandos corporaliter
ad eorum correccionem ut habetur infra cap. sequenti. An
in caritate et in spiritu mansuetudinis, id est si invenero
vos humiles et emendatos saltem in parte prohi-
buit quod dicitur hic in mansuetudine non excludit caritatis
correccione apostoli faciendi cum flagello. Quia si flagel-
laverit caritatem faceret. Sed hoc dicitur ad designan-
dum correctus actu per flagellum non sentit dul-
cedinem caritatis illius qui sic corrigit, sic sen-
tiet si per verba consolatoria hoc faceret tamen tunc se-
cute flagello sed postea cognoscit caritatis
flagellantis. Capitulum quintum.

Omnino auditur. Postquam apostolus instruxit
corinthios de baptismo per quod fit regeneracio
spiritualis, hic consequenter instruit eos de ma-
trimonio per quod debite fit generacio carnalis. Et dividitur
in duas quia primo vicium contrarium arguit, 2º de ma-
trimonio cap. 7º. Prima in duas quia primo ar-
guit vicium fornicacionis, 2º quedam alia vicia
que erant in eis cap. 6º. Prima in duas quia primo
facit propositum, 2º removet dubium ibi Scripsi
vobis. Prima in 3 quia primo arguit culpam, 2º prop-
ponit ibi Ego quidem, 3º reprehendit culpe
tradicionem ibi Non est gloriatio. Circa primum sciendum
quod in proposito duplex erat culpa. Una particulari-
us quidam fornicacionis ignominiose et est
quod dicitur Omnino auditur inter vos forni-
catio et dicitur omnino quia hoc erat publicum
et talis fornicacio est tam horrenda quod nec
nec inter gentes reputata fuit unquam
licita. Licet fornicacionem simplicem licitam
reputarent. Et que sit illa subdit Ita ut
uxorem patris sui aliquis habeat. Quod a principio
mundi fuit exclusum tamquam illicitum propter
reverenciam enim naturalem que debetur habere ad
patrem et matrem. Iste due persone a matrimonio se-
sunt exclusae tamquam de dictamine iuris naturalis.
Unde et quedam animalia talem coitum ab-
horrent. Sic de quodam elephante dicitur
qui adductus ad matrem ut proprium eius
tamen habuit. Secundus talem coitum omnino re-
nuit. Postea vero adductus ad matrem optatam

pallio a parte anteriori · comisit tamen ea quam
propter discoopertam cognoscens misit ductorem
suum. Est autem elephas inter alia animalia magne
discipline ut dicit philosophus in libro de animalibus. Erat
autem tamen hec alia culpa contentionis scilicet illorum
qui debebant hoc corrigere et negligebant.
et quantum ad hoc subdit. Et vos inflati estis
Propter contentionem enim quam habebant inter se hanc
correctionem sicut et alia virtutis opera negligebant
facere. ideo subdit. Et non magis luctum habuistis
de peccato fratris dolendo et ad eius correctionem
procedendo ideo subdit. Ut tollatur de medio vestrum
per excommunicationem qui hoc opus fecit ne partici-
pes ipsius culpe sitis. Ego quidem. Hic apostolus
determinat potestatem fornicatoris puniendi dicens. Ego
quidem habens scilicet auctoritatem a domino super vos. Absens
corpore presens autem spiritu id est caritatis affectu vel quia
in spiritu sciebat que agebant inter corinthios
ac si presens esset. Sicut Heliseus vidit Gyezi
accipientem munera a Naaman ut legitur 4 Regum 5°.
Iam iudicavi ut presens eum qui sic
operatus est accipiendo uxorem patris sui. In
nomine domini nostri ihesu christi congregatis vobis quia omnis
congregatio fidelium facienda est in nomine ihesu. tamen
quod crimen publicum quale illud erat debet in
publico puniri et meo spiritu id est quod tamen eius erat
meo precepto tradere huiusmodi hominem sathane. Sicut
enim apostoli habebant potestatem a domino eiciendi
demones de corporibus obsessis ita habebant
potestatem tradendi eos demonibus affligen-
dos pro enormibus peccatis et impenitentia eorum
affligebant excommunicatos ideo subdit In interitum
carnis id est ad eius afflictionem ut sic peniteat
penitentia debita culpa et spiritus salvus sit id est anima
salvetur in die domini nostri ihesu christi id est in die mortis
vel iudicii extremi pro eodem enim dicitur accipiuntur
quod qualis quis invenitur in morte talis in
iudicio presentabitur. Non bona est. Hic apostolus ostendit
culpe residuum scilicet contentionem quam habebant
ad invicem propter quam correctionem negligebant
et sic non solum peccatum sed ex aliis in-
nuebat periculum infectionis ideo dicit. Non bona
est gloriatio vestra ex hoc enim quod nimis gloriabantur
de aliquibus ministris alios contempnendo processit
inter eos contentio et correctionis obmissio et
per consequens periculum infectionis in aliis ideo subditur
Nescitis quia modicum fermentum totam massam

corrumpit. Circa quod sciendum quod in fermento duo sunt.
sapor scilicet vitalis inquantum reddit panem sapidum
et declinatio ... comparatur fermento in scriptura sacra quod
est corruptio et sic comparatur peccato. et tamen non amplius
hic. quod ex uno peccatore alii inficiuntur ideo subditur
Expurgate vetus fermentum ut sitis nova
conspersio per aspersionem aque baptismalis sicut
estis id est esse debetis azimi id est sine fermento peccati. quod
declarat per figuram veteris testamenti. Etenim pascha
nostrum etc. Agnus enim paschalis de quo habetur
Exodi 12° figura fuit immolationis christi per quam libe-
rati sumus a demonis potestate sicut filii israel per
sanguinem agni paschalis ab angelo devastante.
Carnes autem istius agni cum azimis panibus
comedebant quibus septem diebus filii israel
utebantur. et per hoc significabatur quod vita hominis
christiani debet esse sine fermento malicie peccati ideo
subdit. Itaque epulemur id est vitam ducamus ...
non in fermento veteri id est peccato quod hominem inve-
terascere facit spiritualiter neque in fermento malicie
et nequitie per quod intelligitur peccatum ex certa malicia
et apposito sunt. Sed contingit dupliciter. Uno modo ex habitu
acquisito ex actibus malis. quod intelligitur per fermentum
malicie unde dicitur Proverbiorum 2°. Qui letantur cum male
fecerint et exultant in rebus pessimis. Signum
enim habitus generati est delectatio in opere 2° ethicorum.
Alio modo contingit ne sit aliquis ex malicia
complexionis inclinatur ad aliqua que per se
sunt horrida ut effusio sanguinis humani sicut
contingit ... in bestiis et hoc vocatur
hic fermentum nequitie. Sed in azimis sinceritatis
quantum ad puritatem effectus et veritatis quantum ad puritatem
intellectus. Scripsi vobis. Hic apostolus removet quoddam
dubium. Scripserat enim corinthiis in quadam epistola
que in canone non habetur ut non commiscerent forni-
cariis. Circa quod plures dubitabant credentes
quod intelligeret tamen de fornicatione spirituali que est
ydolatria. ideo apostolus hoc removens ostendit quod hoc
intellexit de omnibus criminosis generaliter ne inficerentur [?]
ex eorum societate. et hoc est quod dicit. Scripsi vobis
in epistola alia ab ista ne commisceamini fornica-
riis id est criminosis generaliter qui fornicantur a deo.
ideo subdit. Non utique fornicariis huius mundi
qui communiter vocabantur ribaldi aut avaris
qui per usuras et alias malicias acquisitas [?]
subtrahunt bona aliorum unde dicitur avarus
quasi avidus eris [?] aut rapacibus id est qui aliena
bona recipiunt per violentiam et per ista in-

telligunt alia que non sunt hic expressa Alio
qui deliberatis de hoc modo excepisse q.d. melius
esset vobis mori quam committere talium operum ma
lignis Hec aut fuistis tc. q.d. sic intelligendum est dampn
nationem gravem Et applicat magis in speciali de
separacione a talibus criminosis q.d. Siquis frater est no
minatus i. fama ducta quod hic aut fenitus re
ligionis Aliqui libri habent fr nominatus i. fr nom
ine sed non religionis parte et ceteras sunt
est fornicator maledicus in festis s. maledicus
i. blasphemus aut ebriosus i. ebrietate assuetus
ebrius enim implet plenitudinem ventris Ebrius ple
na notat habundus silet bilis aptat Cum
huiusmodi nec cibum sumere ut confundatur et eme
dent Quid enim mihi de hiis qui foris sunt i. de in
fidelibus qui sunt extra ecclesiam nunc et intro in
dicare q.d. adme non pertinet quia sunt extra
fores ecclesie Nonne de hiis qui intus sunt i.
intra ecclesiam vos iudicatis i. iudicare debetis
corporum vicia puniendo Nam eos qui foris sunt
deus iudicabit Hoc addit apostolus ne ex hoc quod
infideles dicuntur hic exempti a iudicio ecclesie
crederent meliorem esse condicionis quod est falsum quia
per hoc non effugiunt dei iudicium quod est gravius Et
concludit ultimo auferte malum ex vobis ipsis i. separate
malos christianos per excommunicationem ut corrigantur
pena decenti culpe. Capitulum Sextum

Audet aliquis vestrum postquam apostolus redarguit
corinthios de fornicatione et negligentia
correccionis hic habet eos redarguit de qui
busdam aliis viciis et dividitur in duas quia primo facit
propositum 2o revertitur ad increpandum fornicationis
vicium ibi Corpus aut primum in duas quia primo arguit
eos de iudiciis corum quibus litigabant
2o de causis quas habebant ibi Iam quidem Circa
primum dicit Audet aliquis vestrum adversus alium
habens negotium tc. q. malefacit quicumque vestrum hoc
attemptat et non apud sanctos i. christianos apud
eos enim ... debet queri iudicium Per hoc enim quod
aliqui trahebant ad iudices infideles dabant
eis occasionem deprimendi pauperes fideles Per
talem enim recursum videbatur quod inter christianos non
esset aliquis sufficiens ad talia iudicanda quod
erat ipsis et famosum et ignominiosum An
nescitis tc. q.d. scire debetis quoniam sancti i. fideles perfecti
de hoc mundo iudicabunt erunt enim assessores
iudicis Matth. 19 Sedebitis super sedes iudicantes tc.
Et si in vobis prius iudicabitur hic mundus tc. Et
per quos hic multo magis digni estis iudicare
huiusmodi temporalia negotia que sunt quedam minima
respectiva Nescitis quoniam angelos iudicabimus scilicet
approbando sententiam iudicis de punitione malorum an
gelorum et premiatione bonorum quantum ad primum autem sic
licet enim angeli boni et mali habuerint suum pri
ncipium a principio mundi tamen de hominibus quos ad ma
lum incitaverunt mali et ad bonum sancti recipient
penam et premium et secundum hoc dicuntur iudicandi et
a sanctis viris per approbacionem sententie iudicis et multo
magis digni sunt homines iudicare propter quod concludit
Secularia igitur iudicia si habueritis inter vos con
temptibiles qui sunt in ecclesia i. minoris reputationis
et valoris illos constituite ad iudicandum frequenter
enim contingit quod illi qui parvi sunt de spiritualibus
clarius vident in temporalibus propter quod tales sunt
occupandi ut sapientes in spiritualibus doctrine
vacent et contemplacioni Sic enim fecerunt apostoli Act.
6o Constituentes dyacones circa temporalia ut
liberius vacarent spiritualibus Ad verecundiam
vestram dico tc. q.d. ex facto vestro videtur quod non
sit inter vos aliquis fidelis sufficiens ad iudi
candum quod debet vobis esse verecundia Si illud
apostoli dum videtur esse contra illud quod dicitur i. petri
2o Subiecti estote omni creature propter deum sive
regi quasi precellenti sive ducibus tamquam ab eo
missis Ad quod dicendum quod apostolus hic non prohibet
fideles sub principibus infidelibus constitutos
comparere coram eis cum vocantur Hoc enim esset contra
subiectionem que principibus debetur Sed prohibet
ne voluntarie concurrant ad iudices infideles
in illis negotiis que determinari possunt per fideles
Iam quidem Hic arguit Corinthios de causis
quas inter se habebant et dividitur in duas quia primo arguit
eos 2o circa propositum errores excludit ibi Nolite
errare Circa primum dicit Iam quidem omnino delictum
est in vobis quod iudicia habetis tc. i. litigia per
iudices terminanda Licet enim cuilibet licitum
sit rem suam in iudicio repetere et religiosi
ita quod non repetunt in propria eo quod non habent ali
quid proprium tamen repetere rem suam in iudicio est
peccatum in aliquo casu utpote quando de tali repetitione
surgit scandalum vel aliud malum magnum
propter cuius vitationem debet exponere rem suam
et multo magis non repetere ab alio iam pos
sessam saltem quousque ondisset talem repe
ticionem sibi licere et si post talem ... adhuc
remanet scandalum non videtur ex malicia pro
cedere propter quod esset contempnendum Litigare autem cum
iniuria et fraude semper est peccatum Corinthii autem
utrorumque faciebant s. repetendo res suas modo
indebito et cum scandalo Alieno et aliena
per fraudem et iniusticiam cum tamen deberent

magis iniuriam et scandalum pati quam ista facere
ideo subdit Quare non magis fraudem etc. usque
ibi An nescitis etc. q.d. per confessionem vestram quod non sciatis
quia iniqui qui faciunt inique iniustitie
proximis regnum dei non possidebunt quia ab eo
excludentur. Nolite errare hic revocat duos
errores tunc positos ibi omnia mihi licent. primus
error est quia credebant aliqui fidem et
baptismum sufficere sine operibus bonis etiam cum operibus
malis. Contra fides sine operibus mortua est
Jac. 2. Illi etiam qui sunt baptizati si reciderint
ad pessima vicia gravius peccant quam ante quia videntur
contempnere gratiam baptismi. ideo dicit Nolite errare
etc. et hec quo dictis hoc excepto Neque mol
les etc. Est autem mollicies quedam species peccati
contra naturam qua aliquis seipsum polluit emis
sione seminis in seipso procurando. Omnia mihi
licent. i. licitum est mihi omnia mea in iudicio re
petere. cum non sit prohibitum divina lege sed in casu
ut predictum est. Vel illud dictum apostoli potest referri
ad potestatem accipiendi sumptus ab illis quibus
predicabat. vel etiam ad potestatem utendi cibis
indifferenter. q.d. apostolus. Licet omnia ista mihi licita
sint absolute loquendo tamen in casu sunt dimittenda.
ideo dicit sed non omnia expediunt. dicitur autem
expediens quod sine impedimento potest fieri. et non
expediens quod prestat impedimentum ad consecutionem
finis intenti. Predicta vero sunt licita et in casu
ut quando per hoc turbatur pax ad proximum vel quando
datur occasio scandali infirmis et aliquis
maledicendi. aliquando etiam per hoc redigitur homo
sub alterius potestate. ut quando repetit res in iudicio
submittit se iudici. et ideo hic subdit Sed
ego sub nullius redigar potestate. magis enim
volebat sibi debitum dimittere. Esca ventri
hic reddit causam quare predicta quamvis sint licita
non expediant. per simile de ventre qui est locus
escarum in quo decoquitur alimentum ut inde
ad membra totius deferatur. et patet quod esca debetur
ventri et tamen aliquando non expedit sed est inno
cumenti sanitatis et simile est de predictis ut dictum
est. quia per re corruptibili non est sustinendum
detrimentum in re incorruptibili. deinde Esca de
betur ventri non deo. Et venter escis ut escas
decoquat. Deus autem hunc et has destruet
quia licet post resurrectionem remaneat venter
hominis quantum ad substantiam tamen non quantum ad officium
decoquendi escam. Corpus autem hic apostolus

recitat admirando fornicationis vicium de quo
supra fecit mentionem. et ad hoc inducit tres rationes
prima sumitur ex ordinatione divina. Aliqui enim
de hoc vicio se excusant. d. Corpus autem non
fornicationi. i. non est ordinatum ad fornica
tionem sicut nec venter ad utendum cibis modo in
debito ut ad crapulam. ita nec corpus exponi
debet ad fornicationem que est actus inordinatus
sed Domino. i. similiter ordinatur ad serviendum deo. quia
corpus est propter animam ut habetur 2o de anima. Anima
vero immediate ordinatur ad deum. et sic deus est
finis corporis et dominus corporis. in quo ipsum re
suscitabit gloriosum. quod declarat per resurrectionem Christi
que iam processit. d. Deus vero et dominum suscitavit
suscitavit in corpore glorioso et nos suscitabit
ut conformemur corpori claritatis ipsius sicut membra ca
piti. Fornicatio vero statum huius incorruptionis
impedit. Gal. vi. Qui seminat in carne sua
de carne et metet corruptionem. patet quod fornicatio
est vitanda. Nescitis hic ponit rationem que sumi
tur ex assimilatione corporis humani ad corpus
Christi cuius fidelis efficitur membrum. et ideo horrendum
est quod fiat membrum meretricis per fornicationem que est
idem actus specie secundum naturam cum actu matrimoniali
per quem vir et mulier efficiuntur una caro Gen.
2o. Et hoc est quod dicit Nescitis quoniam corpora vestra
membra Christi sunt per baptismum q.d. scire debetis. Tollens
ergo membra Christi subtrahens me ab ipso faciam
membra meretricis per cohabitationem carnalem. Absit
q.d. hoc est horrendum. An nescitis q.d. scire debetis
quoniam qui adheret meretrici per fornicationis actum
unum corpus efficitur cum ea. q.d. sic. quod probat per
scripturam Gen. 2o. Erunt inquit duo in carne
una. quod dicitur de actu matrimoniali. et simile est
de fornicario actu in parte ut dictum est licet non
in toto. Qui autem adheret deo per fidem et amorem
unus spiritus est non secundum rem sed secundum affectionem.
Fugite fornicationem hic ponit 3am rationem que
sumitur ex corporis inquinatione que non est sic in
aliis viciis. hoc enim illicitum redundat in corpus
per aspectum impudicum per auditum et loquelam
turpium et postea per totius corporis actum et tactum
immundum. propter quod fornicatio est vitanda. huius
autem remedium ponit glosa d. Fugite fornica
tionem quia hoc vicium non vincitur nisi per fugam.
In aliis autem viciis quanto plus homo descendit
ad cogitandum particulares circumstancias tanto plus
invenit unde peccatum sibi displiceat et se retrahat

In fornicatione vero quanto plus descendit ad cogi
tandum particulares condiciones vel delectationes in
osculis tactibus et amplexibus tanto plus inva
lescit temptatio. Patet quod unum homo vincat occasiones
et cogitationes fugiendo et ideo fugiendi eo
rum dicitur. Omne peccatum quodcumque fecerit homo extra
corpus est. Alia enim generaliter inficiunt solam
animam quia non perficiuntur in delectatione corporis
sicut avaricia odium invidia et huiusmodi. Sed fornicatio
non solum animam sed etiam corpus inquinat quia perficitur
in delectatione corporali maxima que penitus absorbet
intellectum et efficit homo sicut equus et mulus.
Gula vero licet perficiatur in delectatione corporis
illa tamen delectatio non est ita vehemens quod absor
beat rationem. Potest tamen dici quod cum apostolus dicit Omne
peccatum quodcumque fecerit homo extra corpus est intelligit preter for
nicationem sub fornicatione etiam intelligit gulam. Cogitatio
gula preparat libidini materiam sicut sub arte materiali
que ligna dolata compaginat intelligitur ars dola
toria lignorum quia preparat sibi materiam. An
nescitis. Hic ponitur secunda ratio ex sancti spiritus dignitate
que habitat in renatis per gratiam baptismi et sic
corpora eorum sunt templum spiritus sancti templum quia
vivificantur ab ea sicut sancto inhabitante et hoc est
quod dicit An nescitis etc. et patet ex dictis littera usque ibi
Et non estis vestri id est vestri iuris sed eius cuius estis ideo sequitur
Empti enim estis precio magno id est Christi sanguine
precioso. Res enim empta pertinet ad ius emptoris
ideo concludit Glorificate et portate deum in corpore vestro
quod fit quando mancipatur divino obsequio sicut equus
portat dominum suum quando equus obsequio mancipatur
talis autem mancipacio divinis obsequiis exigit
mundiciam castitatis et per consequens fugam fornicationis

Capitulum Septimum

De quibus autem scripsistis. Postquam apostolus instruxit corinthios de vi
tando fornicationis vicio hic consequenter instruit
eos de matrimonio et dividitur in duas quia primo instruit
ipsum continentes secundo ipsum per illi bono fugientes
ibi De virginibus autem. Prima in duas quia primo instruit
eos de matrimonio contrahendo secundo de ipso non solvendo
ibi Hiis autem. Circa primum sciendum quod zelum habentes
sed non secundum scientiam in detestationem fornicationis
etiam matrimonium condempnabant et aliqui illi faciebant
hoc ex ypocrisi ut magis eis fidelibus traderent
et ideo fiebat sub fine mundi id est tempore quo prohibentium
nubere etc. Hoc autem videbatur dictum fidelibus
corinthiis ideo super hoc scripserunt apostolo. Ad quod hic
respondens ostendit primo quod expediens secundo quod sit necessarium ibi
Propter fornicationem. Circa primum respondendo dicit
De quibus autem scripsistis mihi circa matrimonium

bonum est homini id est perfectum mulierem non tangere
sed simpliciter continere. Circa quod sciendum quod sicut nu
tritiva ordinatur in conservationem individui ita
vis generativa ad conservationem speciei et ideo sicut dicitur
non potest quod bonum sit homini quantum ad speciem non tangere
mulierem sed hoc est bonum homini quantum ad individuum
et primo vero actus alimento non uti ita non potest dici
quod bonum sit homini quantum ad speciem non tangere mulierem
sed hoc est bonum homini quantum ad individuum et propter
hoc vero actus que per hoc elevatur ad cognitionem
veritatis unde dicit Augustinus secundo Soliloquiorum Nichil sic
deicit ab actu veritatis cognoscende sicut tactus
iste corporum sine quo uxor haberi non potest quia vir
tenetur ei reddere debitum per actum coniugalem magis
absorbetur intellectus unde et propter istud legem
divinam accepto precepto fuit Exodi 19 Ne appro
quetis uxoribus vestris Secundo vero corporis
quia primum subiciunt potestati alterius iuxta illud Vir
enim non habet potestatem sui corporis sed uxor
nec similiter uxor sed vir ut habetur infra eodem capitulo
Subiectus autem de se est amarum. Tercio ex parte rerum
exteriorum quarum occupationi et sollicitudini
multum implicant matrimonium quia oportet providere
de multis non solum pro se sed etiam pro uxore et liberis
Propter fornicationem autem hic consequenter ostendit quod matrimonium
et primo quantum ad matrimonium contractum secundo quantum ad eius
usum ibi Uxori. Circa primum sciendum quod vis genera
tiva ordinatur ad conservationem speciei per filiorum
generationem ad quod opus mulier data est in ad
iutorium viri propter quod prima matrimonii institutio
matrimonii fuit creatis primis Genesis primo Masculum
et feminam creavit eos benedixitque eis dicens
Crescite et multiplicamini etc. Sed hec matrimonii
fuit magis ratione institutionis generis humani
quam oportebat multiplicari populum dei per generationem
carnalem et ideo amplius crescentes genus humanum
iam sic multiplicatum et dei populum per generationem
spiritualem multiplicandum Iohannis 3º Nisi quis
renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto non potest
introire in regnum dei ideo apostolus permisit hanc
matrimonii quod matrimonium fuit institutum in officium
nature. Et ponitur secundum matrimonii quia institutum est
in remedium culpe. In renatis enim per baptismum
remanet adhuc concupiscentia carnis et magis
ad actus venereos propter vehementiam delecta
tionis licet autem maior perfectionis sit hanc concupiscentiam
superare totaliter per continentiam tamen hec perfectio
non potest in omnibus esse sed in paucioribus
propter pravitatem ad scandendum concupiscentiam unde
dicit Salvator Matthei 19º Non capiunt verbum hoc
ideo necesse est ut propter concupiscencie vitandum et propter

surpet quod fit cum in actu generacionis utitur vxore
et sic homo non totaliter genera dna sed
magis generat sibi socii Hec eciam hec ro
nalis quod homo sic vti actu generacionis pert
tinet generacioni et educacioni filiorum vnde in brutis
animalibus sic inuenitur quod in illis speciebus
animalium in quibus sola femina non sufficit ad
educacionem prolis masculus cum femina manet
post Adque eciam hec requiritur quod masculus suam
prolem cognoscat propter quod in omnibus talibus
animalibus naturaliter est inditum masculis sollicitudo
de certitudine prolis ut in turturibus et columbis
et huiusmodi et in eis non sunt vagi concubitus
ex quibus incertitudo prolis sequatur sed determinatus
masculus determinate femine coniungitur saltem usque
ad educacionem prolis suarum In canibus autem et
huiusmodi ubi sola femina nutrit prolem sunt concubitus
vagi Nunc autem ita est quod in specie humana maxime
requiritur masculus ad prolis nutrimentum quod multo
diuini est inualida ad querendum sibi necessaria quam in
aliis animalibus et non solum propter filiorum nutrimentum
requiritur masculus sed eciam propter instruccionem ad quam
requiritur adhuc maius tempus unde hebreorum 12º patres
quidem carnis nostre habuimus eruditores et cetera propter
quod eo naturalis dictat quod in specie humana non sint va
gi concubitus fornicarii sed sint determinati viri
ad determinatam feminam que determinacio fit per
matrimonii legem ideo dicit apostolus propter fornicacionem
autem scilicet vitandum in illis qui non possunt continere
unusquisque uxorem suam habeat ad quam deter
minate accedat et ipsa ad eum et tollantur
concubitus vagi Vxori vir debitum Hic
consequenter prosequitur de usu matrimonii et dividitur in duo quia
primo agit de debiti reddicione 2º de eius inter
missione ibi Nolite fraudare Circa primum dicit
Vxori vir debitum reddat per carnalem
copulam et similiter autem quia hoc est usus
matrimonii in quo vir et uxor ad paria iudicantur
propter quod mulier de latere viri formata fuit non de
capite nec de pedibus quia non debet esse domina
nec ancilla sed socia et racionem huius debiti
subdit dicens Mulier sui corporis potestatem non habet
quia unus coniugum non potest continere altero
inuito vel alteri se tradere ad generacionis actum
sed adinuicem dant sibi potestatem sui corporis
ad hunc actum nisi impedimento legittimo cessante
Nolite fraudare Hic consequenter agit de
debiti intermissione et 2º de eius reiteracione ibi

Et iterum Circa primum sciendum quod actus coniugalis aliquando
est intermittendus magis sanctis temporibus ut
coniuges magis vacent spiritualibus et hoc est
quod dicit Nolite fraudare inuicem subtrahendo
usum corporis proprii ei cui debetur nisi forte ex consensu
utriusque ad tempus ut vacetis oracioni que est
eleuacio mentis ad deum a qua mens aut deprimitur
per carnalem actum et cetera in matrimonio Et iterum reuer
timini Hic consequenter agit de iteracione actus coniugalis
et dividitur in duo quia primo circa hoc dat suum documentum
2º declarat dicens ibi Hoc autem dico Circa primum dicit
Et iterum reuertimini in idipsum scilicet ad reddendum debitum
finito tempore oracionis secundum quod dicitur Ecclesiastes 3º Tempus
amplexandi et tempus longe fieri ab amplexibus
Ne temptet vos sathanas de adulterio propter in
continenciam vestram scilicet pronitatem ad actum carnis
Hoc autem dico Hic manifestat dictum suum et primo
ostendit in quo sensu accipi debeat 2º ad hoc racionem assignat
ibi Volo autem 3º exponit quod predixerat ibi
Dico autem Circa primum sciendum quod aliquis posset accipere
dictum apostoli de iteracione debiti tamquam necessaria ad sa
lutem quod non intelligit ideo dicit Hoc autem dico secundum
indulgenciam et non secundum imperium id est non cadens
sub precepto tamquam ad salutem necessarium possent
enim coniuges de communi consensu se continere Sed videtur
impossibile hoc loqui dicens Hoc autem dico secundum indulgenciam
quia indulgencia non est nisi de malo Actus
autem matrimonialis non est malus Ad quod dicendum
quod indulgencia hic accipitur pro permissione Permissio
autem fit duplex vno modo de minori malo euitando
maius malum sic moyses permisit libellum
repudii ad euitandum uxoricidium Math 19 et
ista permissio non fit in textu propter eius imperfectionem
hebreorum 7 Nichil ad perfectum adduxit lex Alio modo
fit permissio de minori bono per hoc quod maius
bonum non precipit et est in proposito Vnde enim
quod apostolus virginitatem non precipit indulget matrimonium
Vel ut alii dicunt solum potest indulgencia respicere
malum Circa quod sciendum quod actus coniugalis est aliquando
sine omni culpa ut cum ordinatur ad prolem procreandam
ad cultum dei Vel cum fit causa reddendi debitum
quia primo est actus religionis 2º iusticie Et si
fiat causa incontinencie non solum sine culpa est sed culpa
incontinencie quia omnis actus fiens solum causa incontinencie
Si vero actus matrimonialis exerceatur ad satisfaciendum
concupiscencie tunc habet culpam aliquando
venialem cum consistit intra limites matrimoniales
mortalem vero cum non consistit ut puta cum uxore vir

mo indebito. Vel quia eque libent alia cog
nosset. primo actus matrimonialis non careret in
diligentia sed primum. 2o sed indiligentiam
importat consentiens concupiscentie sue in uxore sua et non
in alia non sit reus mortalis peccati sed venialis
3o indiligentiam non sed quia reus est peccati
mortalis. Volo autem omnes. Hic ponit apostolus assertionem
suam dicti et primo eius quod dixerat non secundum imperium
2o eius quod dixerat secundum indulgentiam i. virginitatis. et
Circa primum sciendum quod nullus sapiens precipit contra
illud quod vult matrimonium enim gerit et vult gradu. Con
trariatur virginitati. ut gerens differentius fuit quod
actus matrimonialis ab eo non exigatur sicut sunt de
statu virginitatis. Virginitatem autem volebat apostolus ut dicit.
Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum i. omnem
virginitate servare. fuit enim apostolus virgo. ut in eius
decollatione in testimonium sue virginitatis lac
de eius corpore. quod dicit loquitur de matrimonio et eius actu
preter hanc voluntatem non fuit locutus secundum im
perium. Sed videtur quod voluntas apostoli non fuit recta
quia si omnes a parte eius fuissent continentes cor
tum cessasset generatio hominum et non fuisset impletus
numerus electorum. Ad hoc dicunt aliqui quod revelatum
fuit apostolo quod si omnes tunc continerent sufficerent
adimplendum numerum electorum. Sed hoc dictum nullum
sed scripture vel rationis fundamentum habet. quod dicendum quod apostolus
volebat voluntate antecedente sed non voluntate consequente sicut
Thimotheum 2o capitulo dicitur quod deus vult omnes homines salvos
fieri sed voluntate antecedente non tamen omnes salvantur
quia non vult hoc voluntate consequente. Dicitur autem voluntas
antecedens qua quis vult absolute et universaliter tamquam me
lius simpliciter. Consequens vero qua vult aliquid consideratis condi
tionibus personis et circumstantiis. primo vult homo mercator
suas servare 2o non vult eas servare sed quum in peri
culo positus ipsas proicit in mare. Et hoc modo
considerantis initium et dominum hominum deus vult tamen
aliquos salvari et aliquos dampnari. Sed vult
omnes salvari in quadam generali inquantum sunt
ad ymaginem suam facti et beatitudinis capaces
Et eodem modo paulus apostolus volebat omnes contine
ntes esse in quantum continentia magis bona est quam matrimonium
Considerata in fragilitate hominum volebat aliquos
matrimonio iungi. Unusquisque autem. Hic ponit assertionem
suam quia de matrimonio concesso dixerat secundum indulgentiam
s. quia quilibet non est tante virtutis quod posset conti
nere. et hoc est quod dicit. Sed unusquisque habet proprium donum
ex deo alius quidem sic. sed ut possit castitatem
carnalem custodire et in ea deo servire. Vir

ginitatis 24o de decem virginibus sub parabola hominis peregre
proficiscentis qui vocatis servis suis tradidit illis
bona sua et unicuique secundum propriam virtutem. Dico
autem hoc quod observare dixerat magis declarat
d. Dico autem non nuptis i. virginibus et viduis
bonum est illis si sic permaneant sicut et ego
continent vivendo quod si se non continent i. si do
num continendi non acceperunt a deo nubant matrimonium
contrahendo. melius est enim nubere quam uri i. quam con
cupiscentia superari. Concupiscentia enim quidam ignis est
quia qui ab ipsa impugnatur calescit qui autem
superatur per inordinationem urit. et quia concupiscentia
ab usu illa et concupiscentia uri malum est simpliciter
nubere autem bonum. minus tamen quam continere. est ita sensus
melius est enim i. magis eligibile est quod homo
minus bonum habeat quam quod malum incurrat. His autem
hic instruit eos qui matrimonio iuncti sunt de ipso
non dissolvendo. et dicit in d. quod primo facit preceptum 2o
occasione eius dat generale documentum ibi Et
unicuique primo adhuc in d. quod primo facit hominem de in
solubilitate matrimonii qui utrique coniugum est fideles
2o quum alter est infidelis ibi Nam ceteris ait primo
adhuc in d. quod primo docet eos de indissolubilitate
matrimonii 2o quid sit agendum quum contingit ipsum aliquo
modo separari Quod si discesserit. Circa primum dicit. His
autem qui matrimonio iuncti sunt precipio non ego
sed dominus i. non precipio instinctu meo sed auctoritate domini
uxorem a viro non discedere sicut enim dominum est
supra matrimonium primo fuit institutum ad silem
prolis procreationem in cuius nutritione et instructione
in moribus requiri magnum tempus oportet quod co
dicat quod vir et uxor per totam vitam inse
parabiliter coniungantur. Et ideo matrimonium sic diffinitur
quod est personarum legitimarum coniunctio individua
i. indivisam vite consuetudinem retinens. propterea
quod non discedere uxorem a viro cadit sub precepto
excepta causa fornicationis quia tamen excipit salvator
Matthei 5o Et idem est de discessu viri ab uxore
in hoc enim ad paria iudicantur. Quod si discesserit.
hic ponit quid agendum quum aliqualiter separantur
matrimonium licet enim vinculum matrimonii contracti sit
indissolubile nisi per mortem alterius corporale tamen
ex causa fornicationis probata potest dissolvi secundum ad thorum
et cohabitationem. et dicit apostolus Quod si discesserit
uxor a viro in causa dico manere innuptam
sic precipit dominus. aut viro suo reconciliari quia
Sicut enim potest non discedere a viro sub spe
correptionis eius. ita post discessum potest eire

contilium et ex debet si no possit contine quia
no pt alii nube ipo vivente Nam ceteris
hic gnt agit de dissolutione matrimonii qn alter
coniugum est infidelis 2º ex parte infidel ibi
Et si infidelis Circa p^m d^r Nam ceteris quis
dispari cultus ego dico no dns i. consilium do
sed no est adhoc diuini preceptum Si quis fr
i. xpianus uxorem habet infidelem utpote qn
vir conuertitur ad fidem et no uxor et hec consen
tit habitare cum illo pacifice et sine contumelia
fidei xpiane no dimittat illam Et id sequitur
de uxore fideli virum infidelem habente cu dicitur
Et si qua mulier etc Hec enim sunt aperta Et
subdit ro talis mansionis fidel cu infideli cu
dicitur Sanctificatus e enim i. conuersus ad fidem vir
infidelis p mulierem fidelem etc i. ipm adhoc indu
cente hoc enim frequent fiebat in primitiva eccia
s. q uxor fidel conuertebat virum infidelem et conu
vir uxorem Alioqn hic ponit ad id ro 2ª
ex parte prolis q p conuersionem parentis infidel no
deo adducebat ad fidem Si aut fidel coniux
discederet proles in infidelis remaneret q tunc ps
infidelium cu liberis preualebat tu q parum
erant fideles et sub infidelibus constituti etc est qd
dicitur Alioqn filij vri inmundi erent i. in infidelitate
remanerent coram deo Nunc aut sancti sunt i. adducti
ad fidem mo deo videtur aut q consiliu apli
dem sit contra sacram scripturam q i. esdre 10 Ubi
hesdras fecit abici uxores cu filijs suis a
filijs isrl fidelibus Item contra statuta cano
nes q 28 q i. c. Iudei Non pt infidelis
in eius coniugio permanere que iam in xpianam
translata est fidem Ad p^m d^m q matrimonia illa
que erant contracta contra dni prohibitionem ut hec
de vt a l Nulla erant Nullu matrimonium contra
dei prohibitionem pt esse ratum pr qd hesdras
fecit illa separari et io Ad 2^m d^m q in primi
tiva eccia parum conuertebant de iudeis et sile
de gentilibus et p io tpe apls loqr q tunc
erat spes q infidelis traheret ad fidem p fide
lem psonam in matrimonio sibi iunctam procedere
ro tpe iudei obstinati fuint no sic aut gentiles
et io fidelis pmittebat habitare cu infideli
de gentilibus no tn de iudeis Modo vo pari
passu ambulat q vterq reputat obstinati
et sic no pmitti fidel habitare cu infideli de iur
nec de illis etc mo lo dictu allegatum

Et si infidelis discedit mediam fidei xpiane
discedat q d liber est fidelis ab eius coniuge
et pt alteri nubere Et subdit rationem dicens Non
enim est seruituti subiectus frater aut soror i. xpianus
ut xpiana in eiusmodi ut teneat infidelem
aliquo mo sequi aut contendere in iudicio vel
alibi p eius cohabitatione Et subdit ra In pace aut
vocauit nos deus Non in litigijs et contentioni
bus Sed q possz aliquis arguere in contrarium s. q tenet
hoc facere ut possit infidelem p cohabitationem ad
fidem conuertere io hoc remouet d Unde enim scis
mulier si virum saluum facies etc q d No pt hoc sci
ri p divinam reuelationem pt q subdit Nisi unicuique
sicut divisit dns i. ordinat reuelare etc quia in
[illegible] magis probabilem vi q infidelis subu
tet fidelem si sequeretur eum discedentem ex odio fidei
xpiane Et unicuique sicut vocauit postq apls egit
de dissolutione matrimonij ubi disponit q fidelis debet
manere cu infideli si pt absq contumelia xpi hic
gnt ex incidenti dat generale documentum standi in
statu suo cu quis vocatur ad fidem d Et unicui
q sic vocauit deus ita ambulet q ad illa
que no repugnant statui fidei et sic ubiq
in omnibus ecclesijs doceo etc q d Non solu vo
corinthijs sed et alijs dico q doctrina fidei
det hec unitate et maxime in hoc q quilibet
sit contentus statu in quo vocatus e ad fidem
n impediat dei seruitute Et explicat magis
in speciali d Circumcisus aliquis vocatus est no ad
ducat preputiu i. no sequatur ritu gentiliu qui
sic fuit illicitus In preputio aliquis vocatus est
no circumcidat volens seruare legalia que cessa
uint in morte xpi maxime q ad cerimonialia
de quibus fuit circumcisio cui successit baptismus in
noua lege io subdit Circumcisio nl est i. nl facit
ad salutem et preputium nl est sed obseruatio man
datorum dei etc mt 19 Si vis ad vitam ingredi
serua mandata Erant enim de [illegible]
[illegible] pt qd obligatur cuipiam s manet seruus
vocatus es ad fidem no sit tibi cure i. no feras
hanc conditionem moleste Nam in illa potes xpo
seruire sed et si potes liber fieri ex gratia dni tui
ut alia via de facili magis vtere s. seruitute
q cum seruiente xpo in membris suis exemplo xpi qui
sic minister erat cum discipulis et papa ser
vorum dei se vocat in litteris suis Qui enim in dno
vocatus est seruus construe sic lra qui enim
seruus existens in conditione in dno vocatus est

i. vocatus ad fidem liber est domini i. liber per
deo servire et equalis est michi apud deum sicut
ille qui vocat quantum in libertate. Sic
qui liber vocatus est servus est xpi sic ille qui vo
catus est similis condicionis quantum ad hec. Ambro
sius Apud deum bona servitus et bona li
bertas eque bene appendentur. Et quod utrique sit equalis
servus xpi ostendit quantum ad hec dicens Precio empti estis
scilicet sanguine xpi qui equaliter effusus est pro utroque. emp
tus ergo servus efficitur emptoris. Nolite fieri servi
hominum i. dimittendo servitute dei pro servitute homini
utrique enim per simile status cum quibus potest deum similiter
sustinet hominis servitute. De virginibus autem post
apostolus egit de matrimonio. Hic ostendit agit de fugientibus
matrimonium melioris bono et primo de fugientibus per continentiam
virginali 2º de fugientibus per continentiam viduali i.
mulier alligata. Prima in duas quod primo agit
de virginibus 2º de virginum custodibus i. Siquis
autem turpem. Prima in 2º quod primo declarat preceptum que
est in statu virginali 2º quale possit percipi
in statu coniugali ibi Hoc itaque. 3º quod hec magis
decat optari ibi Volo autem. Prima in duas quod primo
ostendit quod sit preceptum 2º quod sit licitum ibi Alligatus
es. Circa primum dicit apostolus De virginibus autem domini
preceptum non habeo scilicet quod pertinentem virginitatem esse necessarium
ad salutem quia tante altitudinis et perfectionis est
quod pauci possunt eam attingere unde dicit salvator matthei 19º
Sunt eunuchi qui castraverunt seipsos propter regnum
celorum qui potest capere capiat quasi dicat pauci capiunt
ad hoc. consilium autem do tamquam de meliori bo
no propter eos prelatus super eos eciam. tamquam misericordiam
consecutus a domino ut sim fidelis non solum in pro
nitate status sed eciam in explanatu per quam auctoritatem
et stiam consulendi habeo. propter quod subdit sum eo
silii dicit Existimo quod hoc bonum esse scilicet simplex
continentie propter instantem necessitatem i. ad evitandum
occupacionem circa necessaria vite presentis que imbibit
coniugatis circa provisionem uxoris et prolis per quam
homo retrahitur a bono contemplacionis et divine
dilectionis Alligatus es. Hic ostendit quod licitum
scilicet matrimonium et in contractu manere et ideo dicit
Alligatus es uxori noli querere solucionem
quia forsitam cadens per incontinenciam eo quod pre
eciam delectacionum venerearum in actu coniugali
relictarum ad eam de facili Solutus es ab uxo
ore noli querere uxorem si potes continere quod est maius
bonum ideo non est dimittendum pro minori Si autem
acceperis uxorem non peccasti quia hoc est licitum
viro et mulieri ideo subdit Et si nupserit virgo et

Tribulacionem tamen carnis habebunt huiusmodi
scilicet matrimonio iuncti quia imminet eis anxietas
mentis et labor corporis circa provisionem sue domus
et prolis Et quia aliter coniugium de facili suspi
caret fraudem in alio de corpore et anxiatur
in corpore mente cuius anxietas redundantia
fit in carne. ego autem vobis parco quasi dicit non solu
ondo vobis viam perfectionis que difficilis est in obs
ervancia virginitatis sed eciam matrimonium ad quod licite et bene
declinare potestis Hoc itaque dico fratres Hic ostendit
ostendit apostolus quale perfectio virginitatis potest haberi alio mo
in coniugatis scilicet a licitis abstinendo quantum fieri potest
bono bono et ad superna tendendo dicit i. Hoc itaque
dico fratres vos ad perfectionem invitando tempus bre
ve est scilicet vite humane. propter quod quilibet debet quantum potest
ad perfectionem conari quod dum licet tempus mundi ideo subdit
Reliquum est ut et qui habent uxores tamquam non
habentes sint Stat quod sit dicitur Unus quod reddant
debitum non tamen exigant Aliorum perficti ut utrique
coniugum de communi consensu incipiant continere propter maius
bonum adipiscendum et qui flent i. tristicie materiam
habent quod contingit frequenter propter mores eius contingentes
circa coniuges prolem et familiam tamquam non flentes
paciencer sustinendo et eo fere retribucionis eterne
consolacionem recipiendo Et qui gaudent i. materiam
gaudendi habent eo quod aliqua temporali prosperitate circa
se et prolem vel familiam contingentem tamquam
non gaudentes cogitando quod non est multum gaudi
dium nisi de bonis spiritualibus et eternis prosperitas
enim temporalis frequenter vergit magis in nocumentum
Et qui emunt tamquam non possidentes cogitando
quod non habemus hic manentem civitatem sed futuram inqui
rimus hebreorum 13º capitulo Et qui utuntur hoc mundo i.
presentis vite bonis huiusmodi mundi eo quod sunt divites
et corpore sani tamquam non utantur accipiendo de
bonis presentibus communibus potest fieri salva in decen
stancia et personis Et quia hec sunt difficilia
ideo de hoc inducit eos motivum cum dicit Preterit
enim figura huius mundi que est in continua varietate
propter quod parvum tempus est de bonis presentis vite
quia non est ibi stabile Vel potest hoc referri ad
finem mundi appropinquante tunc enim cessabit figura
i. cursus huius mundi quia non manebit figura huius
mundi sed eius substancia Volo autem vos Hic ostendit
quod circa predicta sit magis eligendum quantum ad hec de se
scilicet continenciam virginalem que aufert mundi sol
licitudinem et animam elevat ad cognicionem dei
et eius dilectionem et hoc est quod dicit Volo autem vos et

sn sollicitudine. loquendo de sollicitudine bona spiritualia im
pediente. qui aut sine uxore est sollicitus
est que domini sunt etc. i. habet aptitudinem ut
sit sollicitus de bonis spiritualibus et eius qui
aut cum uxore est sollicitus est que sunt mundi
ad providendum necessaria sibi uxori et familie quomodo
placeat uxori non p dictam sollicitudinem. sed et p red
ditionem debiti. et divisus est partim serviens mundo
et partim deo quamdiu bene vivat in matrimonio. Et mulier
innupta etc. quia idem est ex parte mulieris sicut
ex parte viri et patet ex dictis litera. Porro hoc ad
utilitatem vestram dico ostendendo vobis id quod est
melius et magis eligibile potentibus continere
non ut laqueum vobis iniciam quia non dico hoc tamquam
necessarium ad salutem. hoc enim esset illaqueare infirmos
qui non possunt bene continere sed ad id quod honestum est
continencia enim est honesta. et quia facultatem prebeat
sine impedimento dominum obsecrandi. i. servire ei sine
qua facultatem prebet continencia auferens impedimenta
libere deo serviendi. que frequenter contingunt ex cura
de uxoribus. pro sollicitudine annexam circa temporalia
ut predictum. Siquis aut turpem. hic contra apostolus
agit de virginum custodibus qui in primitiva ecclesia
erant patres carnales et patres spirituales. s. episcopi
quibus a parentibus tradebant alii virgines
custodiende. Igitur si custos virginis postquam venit
ad etatem adultam si videat per signa proba
bilia ipsam virginitatem vovere fuendam debet
eam sic custodire aut nupcui tradere etc. et est
quod dicit. Siquis aut turpem. i. male graciosum se videri
existimat super virginem suam. i. super virgine que
est in sua custodia quod sit super adulta. i. iam
pervenit ad etatem nubilem et ita oportet fieri
quia exigentibus temporis et etatis non potest impediri. pro
aut custos talis virginis male graciosus videri
duplex. Uno a virgine cui displicet a nupciis re
tardari. Alio ab aliis quia timent de lapsu
virginis cuius verecundia in custodem redundet. ideo subdit
Quod vult virgo custodita faciat etc. consentiendo
matrimonio. quia in hoc non peccat nec eius custos
Nam qui statuit in corde suo firmus de custo
dia virginis non habens necessitatem tradendo eam
nupcui tamen quia non videt eam adhuc inclinari
nec timet per eius lapsum verecundiam potestatem
aut habens sue voluntatis de secura custodia virginis
et hoc iudicavit in corde suo servare virginem
suam absque coniugio benefacit servans eam
in statu perfectiori pro quo concludit Igitur et qui etc.

et patet litera ex dictis Mulier alligata hic ultimo
concludit de viduis. dicit Mulier alligata est legi
i. vinculo coniugali quanto tempore vir eius vivit vita
corporali. quod si dormierit vir eius per mortem
corporalem liberata est a lege i. a vinculo Cui vult
nubat tamen in domino i. dum tamen vir sit fidelis quia
non potest contrahere cum infideli Beatior aut erit si sic
permanserit secundum meum consilium. s. continencia viduali
tamen quod sic manendo liberius potest servire domino tamen quia
secunde nupcie sunt signum incontinencie Puto aut
quod et ego spiritum dei habeam Hoc aut addit ad ostendendum
quod eius consilio sit credendum nec dicit puto dubitative
quia certus erat per revelacionem spiritum dei se habere
sed dicit hoc ad tollendam aliorum iactanciam
ne se assererent presumptuose spiritum dei habere. quia
nescit homo utrum amore vel odio dignus sit etc.

De hiis aut que ydolis Capitulum Octavum
Postquam apostolus corinthios instruxit de matri
monio hic contra eos instruit de eukaristie sacramento
et dividitur in duas partes quia primo concludit unam conclusionem
quod est principaliter intenta de ydolis secundo accedit ad propositum
ostendendum capitulo xi. Prima in duas quia primo concludit
principalis occasionem secundo ipsam principalem conclusionem ibi
Prima in duas primo concludit dictam occasionem secundo
inducit ad oppositam persuasionem capitulo. s. Circa primum sciendum
quod inter corinthios erant aliqui scioli cognoscentes
quod carnes ydolis ymolate non contrahunt aliquam
infectionem ut gentiles credebant. nec aliquam in
mundiciam ut iudei existimabant. ideo manducabant
carnes ymolatas ydolis coram simplicibus qui cre
debant in scandalum infirmorum. et sic eorum sciencia erat
aliis occasio ruine pro quo sic procedit apostolus quia
primo declarat talem scientiam non valere si sit ordinata
secundum caritatem secundo de ydolatria ostendit veritatem ibi De esu
primo autem scandalisantium temeritatem ibi Sed non
Circa primum dicit De hiis aut que ydolis sacri
ficantur scimus. s. quod nullam immundiciam aut
infectionem continent qui omnes scientiam dei habemus
videlicet quod est unus deus creator omnium et quod omnis
creatura eius bona est Sciendum tamen quod apostolus hic loquitur
de corinthiis intelligentibus et non simplicibus
ut patebit magis ex subsequentibus Et quia
inter illos scientes aliqui habebant scientiam caritate
ordinatam alii vero non. ideo subdit Sciencia inflat
i. sciencia sine caritate facit superbire caritas vero edificat
i. sciencia caritate ordinata est ecclesie edificativa Siquis
aut existimat se scire aliquid i. presumens de sua
sciencia plus credit se scire quam sciat in veritate Ne
dum cognovit quemadmodum oporteat eum scire

scilicet de se humiliter sentiendo et ut scientia sua caritate utatur et
talis scientia approbatur a deo, ideo subdit: Siquis autem
diligit deum, in cuius dilectione includitur proximi
dilectio, hic cognitus est ab eo, cognitione approbationis.
De escis autem que ydolis immolantur, scimus, nos
magistri intelligentes, quia nichil est ydolum in mundo.
Materia autem ydoli est aliqua res ut puta aurum,
argentum, lapis vel lignum. Sed ipsa ratio ydoli est
quod sit representativum dei, representat autem falsum deum, et
ydolum nichil est, quia falsum et non eius quidam
sic vanum et eius; quod autem nichil est, quia nullam immun-
diciam aut consecrationem potest dare rei immolate. Et
quod nullus deus nisi unus, quia natura divina non est multi-
plicabilis. Nam et si sunt qui dicantur dii, scilicet quod
hoc provenit ex deceptione hominum, non deitatis proprio de-
cernimento. Nobis tamen in veritate fidei confitentibus unus
deus pater per creationem, de quo subditur: Ex quo omnia
sunt in esse, et nos in illo, non solum secundum esse, nec quod
sumus ab illo, sed secundum esse gratie, per quod spiritualiter et mo-
raliter [illegible] in illo est. Et unus dominus ihesus
christus, scilicet unitate persone, non nature, quia naturam divinam
habet ab eterno et humanam ex tempore. Per quem omnia
producta sunt et subsistunt secundum eius deitatem,
quia verbum divinum, quod est idem quod filius, omnia fecit, sicut
idem filius omnia per ipsum sunt et in eo consistunt,
Hebreorum 1°: portans omnia verbo virtutis sue. Et nos per
illum sumus spiritualiter constituti in esse gratie. Sed non
in omnibus. Hic ostendit apostolus [illegible] illorum qui
de sua scientia presumentes comedebant indifferenter ydo-
latica, quod videntes fideles simplices, potissime
conversi de gentibus, credebant eos comedere ad modum
gentilium, scilicet in venerationem ydoli, et exemplo eorum induce-
bant ad sic comedendum, et peccabant graviter, reverten-
tes ad ritum gentilium, et per quos illi qui sua
scientia abutentes simplices ad hoc inducebant, et hoc
est quod dicitur: Sed non in omnibus, scilicet fidelibus, est scientia
cognoscendi quod ydolum nichil est et quod nullam
immundiciam aut consecrationem dat carnibus immo-
latis. Et de istis simplicibus subditur: Quidam autem cum
conscientia ydoli usque nunc, idest credentes quod ydolum
habeat aliquid numinis, quasi ydolotitum manducant,
idest quasi habens aliquid consecrationis ab ydolo et in reverentia
ydoli, et conscientia ipsorum, cum sit infirma, idest errore,
polluitur ipsorum. Esca autem nos non commendat deo,
idest non facit nos maioris meriti, quantum est de se, vel
demeriti; ideo subditur: Neque enim si non manducaverimus
deficiemus, neque si manducaverimus habundabimus,
idest abstinentia a cibo immolato ydolis vel eius

comestio non facit nos deficere a gratia vel proficere
in ea, sed intentio et modus faciunt deficere a gratia,
sicut cum aliquis comedit venerandi ydolum, prout
faciebant simplices predicti, vel modo indiscreto, prout fa-
ciebant scientes presumptuosi, faciunt a gratia deficere,
et hoc est quod dicitur: Videte autem, idest diligenter attendite
vos scientes, ne forte hec licentia vestra, idest scientia qua
cognoscitis ydolatica esse licita ad manduca-
ndum, quantum est ex natura rei, offendiculum fiat in-
firmis, idest faciat offendere infirmos vel igno-
rantes. Et subdit modum quo hoc faciebat eos
offendere: Si enim quis simplex ex eis viderit
eum qui habet scientiam predictam de ydolaticis in ydolo
recumbentem, idest comedentem in loco ubi comedunt
cultores ydolis immolata, nonne conscientia eius,
cum sit infirma, idest ad comedendum prima, edifica-
bitur ad manducandum ydolatica, idest manduca-
ndo in reverentiam ydoli trahetur, quasi dicat: sic. Anima
credet sapienter hoc modo comedere, et peribit infir-
mus comestione ydolatica in tua scientia, scilicet
idest occasione tue comestionis, frater propter quem christus mortuus
est, propter quod eius salus non esset sic contempnenda.
Sic autem peccantes in fratres, [illegible], non solum est
contra proximum sed etiam contra deum, propter quod concludit apostolus:
Quapropter si esca [illegible], talis enim abstinentia ad
evitandum scandalum proximorum infirmorum est
meritoria et etiam utilis ad salutem, quousque doceat
infirmos quod talis comestio esset licita. Capitulum Nonum

Non sum liber. Postquam apostolus
reprehendit aliquorum indiscretionem, hic consequenter
inducit eos ad perfectionem, scilicet ut ab illicitis
abstineant, ne infirmos scandalisent, et etiam
ut sibi et aliis magis proficiant per virtutes exemplum.
Et primo ad hoc inducit sui exemplo, secundo exemplo currentium
in stadio ibi: Nescitis quod hii. Circa primum sciendum quod apostolus
se ponit aliis in exemplum, et hoc est quod licet haberet
potestatem accipiendi sumptus ab illis quibus
predicabat, tamen abstinebat, victum querens
ex proprio labore, ut magis proficeret in predicatione.
Per hoc enim approbabat quod non querebat temporale lucrum
sed salutem animarum. Per hoc etiam precludebat viam falsis
apostolis qui predicabant causa temporalis lucri. Et
hoc procedit quod primo declarat propositum, secundo removet
dubium ibi: Non scripsi autem. Prima in tres,
quia primo declarat propositum auctoritate, secundo ratione ibi: Si
nos vobis, tertio exemplo ibi: Nescitis quod hii. Primum
autem probat sua auctoritate, scilicet officii apostolici et usus
publici et auctoritate veteris testamenti, secundum idest Quis
militat, tertium idest Numquid sum. Circa primum sciendum quod alii
malignantes dicebant Paulum non esse apostolum

eo q no fuit corporalit cum dno ihu xpo sicut
alii apli. io primo declarat se esse aplm. 2o pbat
intentu ibi Nunquid non Christum ihm vidi. Non sum
liber i. hns liberam ptatem accipiendi sump
tus a publicatione ewn. q. d. ymo habeo racione
officii. de quo dicit Non sum aplus q. d. ymo
quia adeo missus ad pdicandum ewn Act.
12o Segregate m barnabam et saulum etc. Nonne
xpm ihm dnm nrm vidi. q. d. ymo in via
cum appropinquaret damasco ut dicunt aliqui
licet non sit scriptum Act. 9o s solum q audit
eum loquentem quia no omnia scripta sunt vel dr
etiam ipm in raptu que fuit excellentior visio
q aliorum aplorum q vidit ipm in gla sua ad
dexteram patris sedentem sm q dt Augus q vidit
divinam essenciam vn 2a Cor. 12o dt se rap
tum fuisse usque ad tercium celum pbat etiam vsum
aplatus sui p officium d. Nonne opus meum
i. effectus mei aplatus vos estis in dno i. deo
principaliter agente q. d. ymo q. tunc huius initia
fidei io subdit Et si aliis no sum aplus etc.
q. d. si alii vellent negare vos no potestis
Nam signaculum aplatus mei etc. i. forma doc
trine p me in verbo est impressa vobis sicut per
alios aplos impressa est illis quibus pdicaverunt
mea defensio i. aplatus mei pbacio apud
eos qui me interrogant tanquam dubitantes
de aplatu meo hec est. s. vera conversio ad fi
dem p me Nunquid no habemus declarato sui apla
tus officio hic 2m ondit se hre ptate acci
piendi sumptus ex comparacione aliorum aplorum
d. Nunquid no habemus ptatem manducandi
atque bibendi i. vivendi de bonis vris. q.
d. ymo sicut alii apli de bonis illorum quibus
illi pdicaverunt Nunquid no habemus ptatem soro
rem mulierem i. matronam fidelem et devotam
circumducendi ad ministrandum nobis necessaria. q. d. ymo
Alique enim mulieres devote leguntur secute
fuisse xpm pdicantem de suis facultatibus
ei ministrantes Mt. 21o et Luc. 8o. Et sic etiam
factum est aliis aplis post ascensionem xpi io subdit
sicut ceteri apli et fratres dni i. eius cognati
scilicet Jacobus Judas et reliqui et cephas
i. petrus sic nominatus a xpo Joh. 1o Aut solus
ego et barnabas etc. q. d. Nulla ro est quare
puenit hac ptate magis q alii apostoli
Quis militat hic 3m ondit ppositum

auctoritate usus pub. et racionabil. d. Quis militat
suis stipendiis unquam etc. q. d. nullus. ymo mi
lites stipendia sumunt a pplo terre que defendunt
Idem ondit de agricolis et gregum pastoribus
Apli enim sunt milites contra hereticos insurgentes
et in vinea dni cultores et gregis dni pastores
ppter qd a pplo sumptus eis debebant Nunquid
sm hoiem hec dico hic 4m ondit ppositum auctoritate
legis divine d. Nunquid sm hoiem i. ex auctoritate consue
tudinis humane solum hec dico. s. q pdicatores sump
tus recipiant a pplo. q. d. tn hoc auctoritate divine legis
Scriptum est enim de vt. 24o Non alligabis os
bovi triturant i. laboranti pdicatori in area
dni Et qr dicit pns intelligi ondit d. Nunquid
cura dni de bobus Circa qd sciendum q licet divina
providencia generalit se extendat ad omnia etiam ad
minima. tn intellectualem naturam specialit subiectam
providencie divine inquantum scilicet dnm sui actus et
capax est beatitudinis eterne et superne. et ideo
no est cura deo de bobus irronabilibus q no
sunt huius finis capaces Lex aut divina doc
trina est in beatitudinem spiritualem ppter qd dicta veteris
testamenti sunt adhuc referenda in mentes qm ad
illa que directe loquunt de futura beatitudine
vel mediate inquantum carnalia sacra veteris testamenti sunt
figura novi sm q dr etiam sequenti Omnia in figura
contingebant illis. Et hoc mo preceptum de ore
bovi triturantis no alligando fuit figura de victu
pdicatorum no denegando io subdit An ppter nos
utique dicit etc. q. d. ymo q figura est preter ipm fig
turum. sicut taurus cum tabernam pendens gratia
vini in cellario existentis. qm debet in spe etc. i.
in securitate accipiendi sumptus. no tn dicit pp
spem q premium pdicatoris no est sumptus temporalis
s fructus eterne beatitudinis Competit aut hic pdi
catori arantis inquantum aperit corda hoim ad fi
dem suscipiendam. sic arantis aperit terram ad
seminis susceptionem. et sic triturantis inquantum sua
pdicatione segregant boni a malis. sic grana
a paleis Si nos vobis hic 5m aplus pbat
ppositum rone simplici premissa est Racionabile enim
est q conferanti bona maiora vicissim sunt sibi
conferenda minora que sunt corporalia secundum
ppositum gl. etc. et ex hoc est qd dt. Si nos vobis spiritua
seminavimus et hic arant s. p quia magnum est
si vestra carnalia metamus i. bona ad susten
tacionem carnis necessaria. q. d. non. ymo est modicum

respectu boni quod vob nisim⁹ Si alii hic
gnt point ad hoc ro 2ª q pseudo apli accipi
ebant sumptus et mltomag veri accipe
potuint. io d. Si alii .i. pseudo apli ptatis vre
.i. bonoꝝ tpaliu in ptate ma ꝯmini pticí
pes sunt inde viuendo quare no potius nos
.q.d. ymo potiorem rom heui s no vsi sumus
hac ptate roibus sup positis Sed quia poss
et dici io aplus sumptus no accepit q non
indiguit io remouet hoc d. s omnia sustinem⁹
.i. penuriam et labore ad victu adquerendum
ne qd offendiculu .i. impedimtu dem⁹ ewn̄o ꝯ
.i. pdicatoi ewn̄y p hoc eni pcludebat via
pdicandi fls aplis pdicantibus cu lucri
tpalis quoꝝ pdicaº erat impedimtu vitatis
ewn̄c q admiscebant fls veris Sic tolle
batur impedimtu ex pte corinthioꝝ qui
forte erant auari. saltem mlti pt q minus
libent accepissent pdicacom apli. si sumptus
ab eis accepisset Nescitis hic poni 3ª ro hec
eni hec ro mlis ut vn quis viuat ex eo quod
laborat. io d. Nescitis q.d. ymo quia hoc est
noum qm qui in sacrario .i. in templo operantur
.i. sacerdotes et ministri que de sacrario sunt edunt .i.
.i. hnt in victu. hoc eni erat gnc apud iudeos
et gentiles ita et deus ordinauit .s. luc. x.
3º vbi de pdicatoib d. Dignus est pdicator
cibo suo Non scripsi hic gnt ap⁹ remouet dubiu
Posset eni aliqs crede q pdca dixisset apls
eo q vellet accipe sumptus. io hoc remouet et
dicit iii d q primo ondt se nolle vti hac ptate
2º q magis velit alis fuie ibi Nam cu liber
essem 3ª d. Non scripsi aut hoc de ptate sumpt⁹
accipiendi ut ita fiat in me .i. ut accipiam.
et subdit rom d. Bonu est eni m magis mori
.i. mi⁹ malu est. hoc eni est mi⁹ malu respectu
maior. ht rom eligibilis et boni q ut gliam
meam .i. mercedem quia ex pecto de pdicacone
ewn̄y sn sumptu roibus pdcis quis euacuet
.q.d. hoc esset m malu maioꝝ Nam et si ewn̄
gelisauº .i. ewn̄ pdicauº sumptus accipi do
non est m glia superogaco s tm impleo
preptum m iniunctum io subdit Necessitas
eni m incubit ex precepto dei ve eni est michi
si no ewngelisauo ex omissioe prepti Si eni
volens hoc ago mercedem heo insup do obe
dio Si aut inuitus sic balaam bndicebat
ppło isrl. xxiii. c. dispensacio m credita est

.i. alis pstito et no m que est g merces mea
s exhibico superogacois in pdicacoe ewn̄y
Vnd ut ewn̄ pdicans sumptus no accipi do
sn sumptu ponā ewn̄ p hoc pcludens via
fls aplis et ꝯdescendens corinthys ut p
dcm est. io subdi Vt no abutar ptate mea
in ewn̄º accipi do victu fls aplis et pcluden
do corinthyos si sumptus accipem. q tuc fls
apli iudaci⁹ acciperent sumptus et frequent⁹
pdicarent inmiscentes veris fls. q est abuti
pdicacoe ewn̄ et hoc est qd dix ap⁹ Vt
no abutar .i. ut no dem occasiom abutendi
Accipe eni sumptus erat licitu sibi. ut pdcm
Sed abstine erat superogacois Nam cum
liber essem hic gnt ondit se omnib velle
fuie et ꝯdescende. in alsq pno. ut possit oms
inducre ad salute. d. Nam cu liber esse ex oib
.i. nlli⁹ homis mit obligatus oim me s
ui feci oibus vtis pdicando et coꝝ infirmi
tatibus ꝯdescendendo. et fui sicut iudeis iudes
legalia obsuando utpote thimotheu circu do
Act. 16º. et in templo cu iudeis se purificando
Act. 21º. Circa obsuacom ro legaliu distinguit
mag⁹ tria tpa pimu fuit a tpe legis date usqz
ad morte xpi. tuc illa obsuaº cadebat sub
preceptō iudeis tm quibus lex fuit data 2m
est a tpe ewn̄y publicati et deinceps ex ꝙ
illa obsuaº fuit mortifera. q declarō est
coꝝ cessacio 3m vo fuit tpus intmedm a
passione xpi usqz ad publicacom ewn̄y et illo
tpe poterant sinemorª obsuari a diuis de iu
daismo. ita tm q no ponem ibi fidem. ide no
q sn tli obsuantiae fides xpi no sufficit ad sa
lutem. et ꝯº mo paulus qui de iudaismo est
ꝯusus. illo tpe legalia legi obsuasse Hiis
aut qui sub lege sunt .i. samaritanis et
saduceis qui qnqz libros moysi tm recipie
bant qui pcc dixe lex apud hebreos quasi
sub lege essem ꝯ ꝯdescendendo eis qm potam
tn in licit. Hiis qui sn lege erant .i. gentib⁹
qui legem scriptam no habebant tamqz sn
lege essem ꝯ ꝯdescendendo eis. qd tn ab
hoiabile videbat iudeis lege tenentibus
cu sn lege dei no essem. tenebat eni lege
moysi qm ad moralia que manet in lege
noua in qua erat paulus. io subd. Sed in
lege esse xpi ꝯ factus sum infirmis in
firmus ꝯ abstinendo a cibis licit aduitand

scandalum infirmorum ut ex supradictis et ut
omnis status includat subdit. Omnibus
omnia factus sum ut magis possim lucrifacere de-
scendendo et tamen ad hoc movetur ondit d.
Omnia facio propter ewangelium ut tractat sine impedimento
ut particeps eius efficiar i. promissionum eius
s. gratie in presenti et glorie in futuro que promittitur
in ewangelio. Item particeps eius i. cooperator recipie-
tur ewangelium per meam predicationem. Nescitis quod hii
qui in stadio currunt. Postquam apostolus induxit co-
rinthios ad perfectionem sui ipsius exemplo. Hic consequenter facit
hoc exemplo currentium in stadio et agonizantium
in certamine qui omnia sui cursus et agonis impe-
dimenta sollicite devitant et omnia promotiva
diligenter procurant. Vita vero nostra est quedam
agonisatio contra insultus temptationum
et quidam cursus ad beatitudinis bravium d. igitur
Nescitis etc. q. d. ymmo quia hoc est notorium
Sed unus accipit bravium q. d. ita et pauci de
multis accipiunt bravium eterne felicitatis qui fideles
et perseverantes currunt per opera caritatis. Mathei 10 multi
sunt vocati pauci vero electi propter quod concludit. Sic
currite fideliter et perseverantes ut comprehendatis bra-
vium eterne vite. Omnis autem hic ponit exemplum
de agonibus d. Omnis autem qui in agone
contendit ut habeat victoriam ab omnibus se abstinet
que impediunt ipsum. Et illi quidem ut
corruptibilem etc. q. d. si faciunt hoc propter temporale
premium multo magis debemus hoc facere propter eternum
abstinendo ab omnibus impedimentis nostre salutis
et exercendo nos in omnibus promotivis. Ideo concludit
de seipso. Ego igitur sic curro per viam caritatis. Non
quasi in incertum quia certus erat de sua beatitudine
futura per divinam revelationem. 2 Thimothei 4 Repo-
sita est mihi corona iusticie. Sic pugno contra
temptationes non quasi aerem verberans i. non
inaniter sicut ille qui aerem percutit pro hoste.
Sed castigo corpus meum reprimendo carnis
stimulum et in servitute redigo spiritui via rationis
recte cui vires corporis continue debent obedire. Ne forte
cum aliis predicaverim eos inducendo ad opera
perfectionis ipse reprobus efficiar per incautelam
meam contra temptationes. Licet enim sciret se
de numero electorum esse ut predictum est tamen non debebat
obmittere usum de contingentibus ad salutem con-
tingendam quia sic sub dei predestinatione
cadit electum esse salvandum ita et cadunt

media per que est consecutus salute ut penitentia
et alia virtutum et huiusmodi. Propter quod dicitur 2 Petri 1 Sa-
tagite et per bona opera certam vestram vocationem
et electionem faciatis. Capitulum Decimum
Nolo enim vos ignorare. Postquam apostolus reprehen-
dit participationem mense ydolorum datam ab
aliquibus occasionem. Hic consequenter concludit
ipsam participationem. Et dividitur in duas quia primo declarat
periculum participantium. 2º ex hoc concludit propositum
ibi propter quod. Carissimi prima sic dividitur quia in exitu de egipto
deus multa beneficia contulit filiis israel ut in Exodo
et in libro numerorum. Et tamen multi tot beneficiorum ingrati
declinaverunt ad participationem mense ydolorum ut
Exodo 32º Sedit populus manducare et bibere
s. de sacrificiis vituli conflatili. Et post ea ydolo
Phegor. Numeri 24º propter quod et alia peccata sunt
graviter puniti. Circa primo precedit apostolus quod primo
beneficia recolit. 2º punitionem ingratorum ondit ibi
Sed in pluribus. 3º ex dictis cautos nos reddit
ibi Itaque. Circa primo dicit. Nolo enim vos ignorare
fratres ymmo diligenter attendere quoniam patres nostri
de egipto exeuntes omnes tam boni quam mali
sub nube fuerunt eos protegente contra estum de
die Exodo 13º et omnes mare transierunt Exodo 14º
et omnes in moyse i. inductu moysi baptizati
sunt in nube et in mari significabat enim quod transitus
ille maris et protectio nubis signum fuit sacramenti
baptismalis. Et omnes eandem escam spiritualem man-
ducaverunt s. manna Exodo 16º que dicitur esca
spiritualis quia non virtute nature sed divine potentie fuit for-
mata et fuit signum sacramenti eukaristie que spiritualis
nutrit. Et omnes eundem potum spiritualem biberunt
s. aquam de petra eductam virtute divina Exodo
17º Ideo dicitur potus spiritualis cum subdit Bibebant
autem de spirituali i. potu dato spirituali virtute co-
sequenti eos petra i. petra eorum desideriis obse-
quente virtute divina hoc prestante. Dicitur etiam spiritualis
quia significabat gratiam per christum dandam ideo subdit
Petra autem erat christus s. significative eo modo loquendi
quo ymago herculis hercules significabat. Sed non
in pluribus. Hic consequenter ondit punitionem ingratorum
d. Sed non in pluribus eorum beneplacitum est deo
q. licet beneficia ista corporalia fuerunt omnibus
communia non tamen in sanctificans gratia quod declarat per effectum
d. Nam prostrati sunt in deserto s. multi occisi
horribili morte in signum divine ire ut patet
in exemplaribus. Numeri 14º et de Thore

et sibi adherentibus. Num. 16. Hec aut in figura
facta sunt nri. s. q sile et gnius punitiem si de
beneficiis dei in lege noua collatis ingrati fuimus
ad peccatu currentes. io subdit Ut no simus concu
piscentes malorum et pz litt usq ibi. quidamo
scriptum est Exo. 32. Sedit ppls manducare
et bibere in venatioe ydoli fabricati et surrexe
runt ludere i ydolatrare q in venatioe ydoli
cantabant in choro. Neq fornicemur sicut
quidam ex ipsis u tu mulieribus madianitis ut
het Num. 25. Et ceciderunt una die 23 milia.
Nec est qt illud qd dr Num. 25. q ceciderunt 24
milia qr maior nus includit minorem. et
io qd vnu est de maiori et vnu est de minori
Neq temptemus xpm sic quidam eorum temptauerunt
Exo. 17. Temptantes aut deum temptaunt
xpm scdm deitatem q sic fuit tpe veteris testam
et et nunc scdm xpi qd dr aps hebr. 13. Jhesus
xpus heri et hodie i. veteris et noui testamenti
tpe ipse est in secula in eternitate. et a serpentibus
perierunt Num. 21. Neq murmuraueritis contra dnm
sicut quidam eorum murmurauerunt utz in Exo. et libro
numerorum in plibus locis et perierunt ab exterminatore
i. ab angelo eos puniente pro murmuratione pro
missionis Hec aut omnia in figura contingebant
illis i. ad signandum q sic ul gruius fiet si fuimus
siles eis io subdit Scripta sunt aut ad correp
tionem nram dr em vulgariter q pulchre se cas
tigat qui ex alterius se emendat. In quos si
nes seculorum deuenerunt Hoc duplr pt exponi Uno
h quos refertur ad homines noui testamenti
qd tps dr finis mdi quia no succedet alia
lex legi noue. Et sic dr i. Joh. 2. Nouissima
hora est Est go sesus Scripta sunt aut ad cor
reptionem nram in quos fines seculorum deuenerunt
i. nos qui sumus in ultima etate seculi. pt q ex
punitoibus precedentibus debemus corrigi Alio
pt exponi ita q h quos refertur ad preces ve
teris testamenti et ingat cum hoc noie finis et
est sesus Scripta sunt aut ad correptionem nram s.
antiquorum punitiones in quos fines seculorum deue
nerunt i. attendamus quale p diuersa tpa processe
runt punitionem miserabile finiunt ppl pecca sua
Itaq qui existimat Hic gnt exponitus cau
tos nos reddit. d. Itaq qui existimat se stare
in deo per bona opera et bn dr existimat
q nescit homo utrum amore ul odio dignus

sit. pt tn de hoc hre aliquam coniecturam Ui
deat ne cadat ad impulsum temptatoris et
pt defin dimiie fragilitatis io subd. Temptatio vos
no apphendat i. non ducat vos ad consensum
et operationem. temptari eni no est malum s est
virtutis exercitium si temptatoi viriliter resistat
pt qd in psona cuiusli sci dr ps. 25. proba
me dne et tempta me. lz n humana i. illa
temptatio que no pt vitari totalr ab hoie in
vita ista de pecco veniali. q aut temptatoi
ad peccatum mortale ducenti resistere homo est sine
tum adiutorio dei. ond d. Fidelis aut deus
est in promissis implendis qui no patietur vos
temptari sup id qd potestis q promisit adiutorium
in temptatoibus potitus si fideliter currat ad
ipm. io subd. Sed faciet cu temptatoe etia
prouentu totalr nos adiuuans ut ipa temptatio
nob proficiat ad augmentum meriti p eius superatoz.
io subd. Ut possitis sustinere i. temptatoibus
resistere. pt q karmi mi Hic gnt ex dictis concludit
propositum. s. q participatio mense ydolorum est fugienda.
et dum ind q primo facit propositum 2o ondit
quale ymolatum ydolis sit vitand ibi Omnia
licet. primo facit ideo ratio illud p qd separatur
a corpe xpi mistico et coniungitur diabolo est
summe fugiendum Sed participatio mense ydolorum
est huiusmodi g est fugienda. Huius ratois primo
ponit conclusionem d. Fugite a cultura ydolorum non
vitando ydolatrie actum s eius occasiones Ut
prudentibus Hic gnt ponit dce ratois ostendens
ondens primo q participatio mense dni xpo
incorporat 2o q participatio mense ydolorum
ab eo separat ibi Quid igitur q pls penitet mem
ibi An emulamur Circa primum captat beniuolentiam
audientium ut eius dca melius recipiant. d. Ut
prudentibus loquor. et quia tales sciunt de dictis
iudicare io dr Uos ipi iudicate que dico i.
aduertite veritatem eorum que scitis Calix hic accipitur
calix pro contento in calice benedictionis tum quia
p dei benedictionem conficitur tum q percipientes eum
deuote benedictionem dei p augmentum gre con
sequuntur cui benedicimus nos sacerdotes q licet
consecratio illa fiat sola virtute diuina tn sacerdotes
proferunt consecratois verba tn no in sua psona
s in psona xpi q in hoc sunt eius ministri ideo
conficiendo dnt benedicere seu consecrare Nonne communicatio
sanguinis xpi est q d. sic Circa qd sciendum q eukaristie
sacramentum est quoddam spuale nutrimentu.

et io sit sub du[...] spe. s. potus et cibi quia
utrumque refert ad rem nutrimenti psi[ritualis] Cum
illud nutrimentum spirituale certo. se habet ad
nutrimentum corporale quantum adhuc quia corporale nut-
rimentum convertitur in se in alitum Unde dicit Aug[ustinus] in p[er]sona
huius nutrimenti Cibus sum grandium non medio-
crum quia huius sacramenti perceptio percipiente incor-
porat xpo. et io perceptio huius calicis est communio
sanguinis xpi. et io subdit de corpore Et panis
quem frangimus ad demonstrandum fidelibus licet
enim ibi non remaneat substantia panis sed tamen eius
accidentia ponit tamen panis propter eius species re-
manentes. Nonne participatio corporis domini est
q. d. sic. in xpo. io subdit Quoniam unus
panis et unum corpus multi sumus / p[er] hoc enim
xpo incorporatur in hoc sacramento. efficimur panis
ipsi quoniam unum corpus in ipso. Videte israel
Hic ostendit declarat quod dictum est per exemplum de veteri
testamento acceptum in quo sacerdotes de hostiis
oblatis in altari et de ipsis vivientes dice-
bantur participes altaris. et hoc est quod dicit Videte
israel secundum carnem. i. secundum observantiam veteris
legis. que ad hebreos capitulo xiii dicitur Iustitie car-
nis Nonne qui edunt hostias participes sunt
altaris. q. d. sic. et ex hoc concludit a simili quod
percipientes corpus et sanguinem xpi efficiuntur
participes xpi suo modo dico Quid ergo dico Hic ostendit
ostendit quod per participationem mense ydolorum effi-
ciuntur homines participes demoniorum et per quos
a deo separantur. Dicit i. Quid ergo dico quod ydolis ymo-
latum sit aliquid. i. quod oblatum ydolis ex hoc
contrahit aliquam sanctificationem vel immunditiam
ita quod ydolum sit aliquid. q. d. Non dico hoc sed
magis contrarium ut ex supradictis capitulo viii. Sed que
ymolant gentes etc. Sed dico quod ymolata
ydolis a gentibus ymolantur demonibus
tamen quia demones adhuc inducebant tamen quia
in ydolis responsa dabant Et non deo scilicet vero
que tamen erronee gentiles estimabant ydola
colentes. propter quod ydolum non est ut ostensum est
capitulo vi. licet materia ydoli sit res aliqua et
etiam demon Nolo autem vos fieri socios demo-
niorum ydolis ymolando vel ymolata pro
veneratione ydoli comedendo vel etiam comedendo
indiscrete. infirmos fideles per talem comestionem
in errore suo confirmando ut predicta magis ex-
primit Non potestis calicem domini bibere. s. indigne
qui unit nos xpo et calicem demoniorum
aliquo deorum morum in quibus est mortale
peccatum separans nos a xpo. io subdit Non potestis
mense domini participes esse per augmentum gratie que est
effectus sacramenti eukaristie. et mense demoniorum
per cuius participationem incurrit mortale peccatum gratie cor-
ruptivum An emulamur Hic ostendit post huius participationem
penam eius dicens An emulamur dominum i. provocamus
eum ad iram per talem participationem. q. d. sic quia
separamur ab eo et coniungimur eius adversario i. diabolo.
Et quia ira est appetitus vindicte. io per hoc
incurrimus penitentiam a deo infendam Et si dicatur
potimus eam evadere hoc ostendit excludit. dicens Numquid
fortiores illo sumus. q. d. non. quia virtus eius infinita
est. non potimus ei resistere Omnia michi licent Hic
ostendit qualiter ymolaticiis ydolorum sit utendum
et dividitur in duas quia primo facit quod dictum est. secundo quasdam
questiones inducit i. Queque in macello venit. primo in duas
quia primo ostendit qualiter sit utendum eorum infirmis
fidelibus secundo eorum gentilibus i. Si quis vocat sit
patet ex supradictis capitulo viii. Comedere ydolaticia non
est illicitum de natura rei. tamen illicitum est comedere
cum scandalo infirmorum. et hoc est quod dicit apostolus
Omnia michi licent i. ydolaticia comedere est michi licitum
de se. sed non omnia expediunt michi ad salutem
sed magis impediunt eam. utpote si manducarem
ydolaticia faciens scandalizando. quia hoc ad illud
contemptum esse salutis. quod est contra caritatem
proximi. Omnia michi licent i. cibaria in lege prohi-
bita sunt michi licita. sed non omnia edificant. s.
proximum ad salutem sed magis deedificant aliquos
in primitiva enim ecclesia conversi de iudaismo et adhuc
infirmi scandalizabantur de tali comestione propter
quod in eorum presentia erat tamen ad tempus abstinendum
a talibus io sequitur Nemo quod suum est querat. i.
quod sibi placitum est in talibus sed quod alterius
abstinendo ad evitandum scandalum proximi Et quia
ostenditur qualiter ydolaticia sit licitum comedere. dicit Omne
quod in macello venit i. vendit. omnia communiter
manducate tamquam licitum ex se. Verumtamen quia
potest fieri illicitum propter scandalum infirmorum io subdit
Nichil interrogantes s. utrum ymolatum sit ydolis
an non propter conscientiam. s. fratris astantis infirmi
ut dicit glosa qui scandalizaretur ex tali
comestione credendo quod fiet in venerationem ydoli
si comederet ydolaticium post talem discretionem
Sed quia autem possit comedi licite probat auctoritate
psalmi xxiii. Domini est terra et plenitudo eius. i. crea-
turarum repletiva et per consequens de se sunt munda
quia domini nichil est immundum vel immunditiam

conficit per ydolum Siquis autem vocat hic
ostendit quale vitandum sit ydolatria coram
gentilibus d. Siquis autem infidelium vocat
vos ad cenam ex aliqua familiaritate vel
amicicia licita et vultis ire q. d. licet vobis
quia non presumitur quod ex tali vocatione velit vos
ad infidelitatem suam trahere ymo frequenter
factum est quod inferrentur infideles vocanti trahebantur ve-
nientes ad fidem Omne quod vobis apponitur
manducate tamen vobis licitum quia non potest fieri
per cibos illicitum racione sui Nichil interrogantes
propter conscienciam cuius sit ista sententia exponitur postea Siquis
autem scilicet gentilis dixerit hoc ymolatum est ydolis
nolite manducare propter illum qui indicavit qui
credet vos comedere propter veneracionem ydoli sic ipse
et propter conscienciam Et ostendit cuius d. Conscienciam autem
dico non tuam quia tu scis cibum esse licitum
loquitur enim hic apostolus talia scientibus ut supra
dixit Ut prudentibus loquor etc. Sed alterius
scilicet gentilis indicantis illud ymolatum esse ydolis
ut assistentis indicanti quia videns prohibitum
in lege patria talia comedere gravabitur de sua
supersticione et firmabit in illa magis quam ante
ideo subdit Ut quid enim libertas mea iudicatur ab
q. d. non est racionale quod ego sic abutar libertate
comedendi talia quia propter hoc indicaret a gentilibus
comedere sic ydolatram Si enim ego cum gratia participo
i. comedere possum talia cum gratiarum actione in facto
quid blasphemor i. quare me expono blasphe-
mijs gentilium iudicancium me ydolatram
comedendo coram eis pro eo quod gratias ago i. pro
comestione quam possum licite facere cum gratiarum
dei actione in corde absencium q. d. nimio reprehen-
sibilem si talibus indicavero infidelium et blasphe-
mijs me exponens Siue ergo manducatis
hic concludit infert duas conclusiones prima est
de dei etc. d. Siue ergo manducatis siue bibitis
quod immediate pertinet ad sustentacionem corporis
siue aliud quid facitis quantum ad alia negocia vobis
contingencia omnia in gloriam dei facite tota in-
tencio ordinetur ad deum sic exercitus ad ducem
ut habetur 12º metha. Exercitus autem bene ordinatur
primo et principaliter querit gloriam ducis que est victoria
et eodem modo omnis creatura et potissime racionalis
in omnibus operibus suis primo et principaliter debet querere
gloriam sui creatoris et conditoris sic ergo videmus

quia manus valde se exponit ad defensionem
pro conservacione capitis imponens eo brachium pro suo
bono Sine offensione hic ponit 2am conclusionem que
est de proximo d. Sine offensione estote iudeis
i. manentibus in iudaismo et gentibus i. in gen-
tilitate contentis et ecclesie dei i. credentibus
tam ex gentibus quam ex iudeis quasi condescendendo
omnibus quantum potest fieri sine peccato quia per talem condescen-
sionem quasi ex istis et illis in fide magis stabi-
liuntur et non quasi ad fidem attrahuntur et inducuntur
ponit se in exemplum d. Sicut et ego etc. Et subdit
racionem d. Non querens quod utile mihi est etc. sed quod
multis bonum scilicet quia quanto bonum communius tanto divinius
et desiderabilius et magis de racione finis
consequendi quod est in proposito ideo subdit Ut salui
fiant etc. naliter Capitulum Undecimum

Imitatores mei estote Postquam apostolus
revocavit a corinthijs illud quod est
contra cultum sacramentorum scilicet participacionem ymo-
ydolorum hic consequenter eos instruit de sacramento
eukaristie Circa quod ponit primo quoddam pream-
bulum 2º accedit ad propositum declarandum i. laudo
autem prima in q. d. quia primo ponit quandam gene-
ralem monicionem 2º circa hoc commendat corinthiorum
disposicionem ibi Laudo autem Circa primum sciendum quod infe-
riora naturaliter imitantur superiora et in hoc con-
sistit perfectio eorum primum autem exemplar creaturarum
racionalium ydea est filius Joh. 1º Omnia
per ipsum facta sunt propter quod omnis perfectio consistit
in imitacione huius exemplaris et quia non potuit
a nobis videri in sua deitate factus est homo
ut nobis humanitatem prebeat exemplum ut exemplar visibile
et sic deitatis eius exemplar imitari possit
angli et 2º ecclesie tante sic humanitatis eius primo
prelatis ecclesie proponitur imitandus Joh. 13º Exemplum
enim dedi vobis ut quemadmodum ego feci vobis etc. Hoc
enim dominum fuit apostolis quorum successores sunt
episcopi xxi. distinctione etc. In novo testamento Et prelati
2º exemplum inferiori ponunt subditis moribus io
d. apostolus Imitatores mei estote qui sum
vere apostolus ut dictum est supra 4º c. Sicut et ego christi
quia subditi non tenentur prelatis obediencie magis quam
deviant a christo Laudo autem vos hic consequenter ponit
disposicionem corinthiorum circa dictam monicionem
inter quos erant aliqui boni dolentes de
contencionibus aliorum ut dictum est supra et secundum
hoc verbum apostoli intelligendum seriose cum dicit

Laudo aut vos fres q p oia mei memores
estis exempla mea fidelit imitando et sic
tradidi vob pcepta mea tenet humilit obe-
diendo Aliq aut erant contenciosi et male or
dinati et fm hoc intelli verbum apli dictum
yronice Laus ssm lralis accipiendus est pam
rium sic ssm pabole psle et est ssm laudo vr
i vitupo vos q nec imitami in exemplis
nec pcepti meis obeditis et hoc 2o mo expo
glo cum consonac mag videt sequens lra Volo
aut hic ant aps mag accedit ad ppom Dor
do corinthios de sacto eukar et dim in tres
q pmo redarguit errores eo3 circa hui sacti
celebrate 2o declat eius sacti dignitate ibi Ego
eni accepi 3o docet vitium cavei re ibi Itaqz
fres pma in 3 q po reprehendit errores eo3
circa habitum 2o circa quietum ibi Hoc at pcipio
3 circa cibum ibi Conueni vob pa in d q po
ponit qdam documtu ex quo reprehensio
sequens sint et 2o monicio salutis ibi Ois aut
Circa pm ponit triplice cparacom pma ehois
ad xpm qui est caput om io hoies cparant
ad ipm sic mbra ad caput et hoc pma
cam ex pfectoe quia sic in capite sunt omnes
ssus solo tactu excepto in aliis ptibus ex sic
in xpo est gre plenit Joh Vidim eu quasi
unigeniti a patre plen gra et vitate In
aliis aut hoibus sunt gre singlares sic
dr cor sequiti Alij p spm datur smo sapie
alij smo scie rc Secda ro cam ex pemineia
q sic caput supeminet ceteris mbris sic xps
supeminet non solum hoibus s3 et angelis
Ephes i Constituens eum ad dextera sua
in celestibus sup omem pncipatu et pta
tem rc 3a ro cam ex influencia q sicut
caput influit ceteris mbris ssum et motu cor
palem sic xps influit ceteris hoibus eius ssus
et motus gre Colos 2o Caput ex quo to
tum corpus unctis et cmacois subministra
est 4a ro sunt exgformit in na qua ht
caput adimbra et sile xps homo ad hoies
philipp 2o in silitudie hom factus rc Et hoc
est qd dr Volo aut vos scire fres q omis
viri caput xps est Scda compa est hois
ad hoiem quia sili mo vir est caput mulieris
pmo roe pfectois quia vir est pfor roe cor
pis femina eni est vir occasionatus ut
dr phus libo de gnacoe animaliu Et ex vir

est pfor roe aie quia vivacitas prude
magis viget in viro q in mlie 2o roe supe
mineneie vn mlie dr Gn 3o Sub viri ptate
eris 3o roe influenee tum q vir regit
mliem tum q in ope gnacois vir h3 virtute
activam mlr vo passivam 4o roe gueniens
in na q vir et mlr no dicit spe io dicit
Caput aut mulieris vir 3a cpa est xpi ad
deum prem qui silimo est caput filij fm dei
tate ex pma roe assupta ex pfcoe non in
pr est pfor filio verum est prim filij et sic
h3 qndam supeminenciam inqm no est ex
alio Influit ex quomo in filiu inqm genito
filius a pre nascendo Sunt ex no solum
siles in na s3 ex vnu distincti in psona
Si vo accipiat cpao fm huma sic deus est
caput xpi silimo fm 4or gdicoes pmissas q
deus est pfcois infinite xps inqm ho finite
Supeminet ex deus xpo inqm homo ut creatur
creature Influit ex ei plenitudine gre Est
ex ibi silitudo ne inqm huana na est ad y
magiem dei fca Gn i Faciam hoiem
ad ymaginem et silitudinem nram rc io dr
Caput vo xpi deus Omnis vir pmisso
documto hic ant salutis monicio aio vo sunt
ex illo documto et dr in d q pmo ponit
monicom ex pte viri 2o ex pte mlieris ibi
Omis aut mulier Circa pm sciend vl gsiderand
q vir assistens iudici debet dignitatem
suam deferre deo Deo aut qui om iudex
est assistit homo dupli Vno orando et
defert huana ad deum Alio pphando et
tunc dina defert ad hoies Et cum hic ppe
tie put quis revelata diuitus aliis refert
ad eorum edificacom vn sup illud pphetans
dr glo i scripturas exponens qd est intelld qn
hoc sit in pa ecce Et sile intelld est de ora
Isti aut actus exerceri dnt capite no velato
quia pphor designat q exercens immedte subest
deo quia int caput suu et eum no est vela
mtu mediu sic nec int eum et deu io dr
Omis vir orans in pa ecce ut sacerdos
gsciens aut pphetans eplam vl evangelium vel
lectom in choro referens vl aliqd huius
velato capite deturpat caput suu i indecent
exerct talem actum sic fortitudo corpalis
gstringit in coordinatoe mbro3 nec obstat
sedis q aliqui decem orant cooptato capite

in secreto vel ut singulares persone quia talis co
opertio sit ad maiorem mentis quietacionem. Apostolus
enim loquitur de oracione facta publice et in persona
totius ecclesie. Et eadem racio est que dicitur in circa
a toto militante sic psalmi qui quiescenter possunt
cantari velato capite. quia verbum apostoli intelli
gitur aliquid ubi vno cantat. quasi singularis se deo
presentante in persona ecclesie. Simile predicans vel
docens in scolis refert sacram scripturam ut
loquens ex parte ipsa. ideo capite cooperto potest convenienter
facere talia. Omnis autem mulier. Hic ostendit ponit
mocionem ex parte mulieris et dividitur in tres quia primo
facit quod dictum est. secundo adhoc probacionem inducit
ibi vnum est enim. tercio iudicium audientibus committit
ibi. Vos ipsi iudicate. Circa primum dicit. Omnis autem
mulier orans aut prophetans non velato ca
pite deturpat caput suum. id est indecenter eo facit tale
actum. ut predictum est de turpacione capitis viri. Sed
contra hoc videtur quod dicitur i Thi 2o. Docere autem mulieri
non permitto. Dicendum autem pertinet ad eam oracionem
publice aut prophetare. Dicendum quod apostolus intelligit
hoc de oracionibus et informacionibus quas mu
lieres religiose in suis collegiis faciunt que
fierent indecenter capite non velato. Vnum est enim.
Hic ostendit ad probacionem dicti inducit simplicem racionem
prima similitudine per comparacionem ad naturam humanam
Adverte ad evidenciam considerandum quod natura ceteris ani
malibus providit sufficienter de neccessariis ad vitam
conservandam ut de cornibus vnguibus et huiusmodi
ad suam defensionem de corio vel dimo pilis
plenis contra aeris intemperiem. hoc autem non
potuit facere homini propter complexionis teneritudinem
et quia natura humana non est determinata ad
vnum sicut est in natura brutorum. dedit sibi intellectum
ipsius per excogitacionem racionis et cooperacionem
manuum perficiendum. sic natura dedit homini ad
tegumentum capillos et quia est insufficiens partem
perficit sibi addendo aliud tegumentum. Sic igitur
cadit racio viri de tegimento capitis naturali et arti
ficiali. Vnde est autem mulieri quod comam nutrit
habet enim ad hoc disposicionem ex humiditate
naturale que maior est in mulieribus quam in viris
propter quod quedam inclinacio naturalis inest mulieribus
ad nutricionem come propter quod contingit communiter quod mulieres
plus student adhoc quam viri. Ex quo sequitur
inconveniens mulieres vti velamine capitis artificiali
quam viro. ideo deturpant caput suum si non velent
et hoc est quod dicit. Vnum est enim ac si decalvetur

id est eiusdem racionis. et inquietaretur ac si velamine
naturali privaretur. quasi dicat. si abiciat velamine artificiali
pari racione abiciat naturale nec obstat quod simo
niales tondent. Hoc enim sit in signum quod in monasterio
primo desponsant et in subiectione viri libant. Cont
cludit probacionem. Si vero turpe est mulieri tonderi
aut decalvari velet caput suum. quasi dicat quia hoc
est turpe nisi in illis que christo desponsant ut
dictum est ideo indecens est quod sit sine capitis velamine.
Vir quidem. Hic ponit secunda racio que causatur ex comparacione
viri ad deum. et est racio talis. Vir est gloria
dei et mulier gloria viri. Gloria vero dei est revela
da. gloria autem hominis occultanda. propter quod decens
est caput mulieris velari. non autem viri. Prima
propositio huius racionis ponitur cum dicit. Vir quidem non
debet velare caput suum quia ymago est et
gloria dei. Est enim ymago dei imperfecta tamen quia
in alia natura sicut ymago regis in cera vel
in alia materia. Filius autem regis est ymago
patris perfecta. et similiter solus filius dei est ymago
patris perfecta quia in eadem natura. Vir autem imperfecta. propter
quod magis dicitur esse ad ymaginem dei quam est yma
go. Est etiam gloria dei. gloria enim a claritate dicitur
quasi quedam claritas c mutata in g. sic igitur
cum claritas quam habet in se sic vir non est
gloria dei secundum magis et minus. Si autem accipiat claritas
dei prout ab ipso derivata. sic homo est gloria
dei quia claritas intellectus humani qui magis
viget in viro quam in muliere derivatur a claritate dei
secundum illud psalmi 4o. Signatum est super nos lumen
vultus tui domine et cetera. Contra ponit propositionem secundam cum dicit
Mulier autem est gloria viri. non dicit ymago
viri ad designandum quod tam mulier quam vir immediate
sunt ad ymaginem dei secundum naturam intellectualem
vir tamen perfecti ut dictum est. Sed quod est gloria viri
quia derivata est a viro Gen. 2o. Hec vocabitur
virago quia de viro suo sumpta est. ideo subdit
Non enim vir et cetera. Et ostendit ibi ponit ex fine cum dicit
Etenim non est creatus vir propter mulierem sed econtra quia
facta est in adiutorium viri Gen. 2o. Et sic finaliter
subiecta est viro. Velamen autem capitis est
signum subieccionis propter quod concludit. Ideo debet
mulier et cetera. Et propter angelos. Hic ostendit ponit
tercio racionem et secundo circa predicta removet dubitacionem ibi
Verumtamen. Hec autem racio tercia que sumitur per comparacionem
ad angelos cetibus fidelium assistentes secundum illud
psalmi 137. In conspectu angelorum psallam tibi

ppt q viri et mlies ibi decent dent felbre
preueniam anglorum Alio pt exponi ut
sacerdotes dicant hic angli sm illud malachie
2o labia sacerdotis custodiunt scientiam et legem
exore eius requirent angelus enim dni exer
cituum est ppt q mlies dnt orare velate ne
ex aspectu non velatarum ad quippiam pro
uocent Veruntamen hic remouet quoddam dubi
um hoc enim qd dixit vir est gla dei et mlr
gla viri posset aliquis crede q mlies essent
impertinentes ad gliam similem io hec remouet
p hoc q similis consideratio que est p graciam
et gliam concurdet sine rerum perditione preter
q vir et mlr sil pertinent ad similem consideraciom
p gliam sic ad primam rerum productionem et est
qd dr Veruntamen neque vir sine mliere et cetera q
ptinet ad graciam et gliam que sunt a dno
ps 83 Graciam et gliam dabit dns Nam
sicut mlr de viro facta est Gn 2o Ita vir per
mulierem postea processit ad generationem naturalem
Omnia autem ex deo s procedunt tamquam ex principio
effectivo et in ipso quiescunt sicut in fine vltimo
Vos ipsi iudicate Hic quantum committit apostolus iudicium
eius qd dicit auditoribus rationalibus et deducit in dicendo q
primo facit qd dcm est 2o contenciosos reprimit
ibi Siquis autem Circa primum dicit Vos ipsi iudicate
scilicet rationis iudicium vestris decet mulierem non vela
tam orare deum q d non io subdit Nec ipsa
natura docet vos q decet sic orare Natura est
ordinatio dei artificiatis et io dicit in generatione
aret huiusmodi videmus autem q mlr habet inclinationem
naturalem ad comam nutriendam q adhoc stu
dent diligenter non sic autem viri io dicit q vir
quidem si comam nutriat ignominia est illi
p hoc enim reputatur mollis et effeminatus vnde
dicit poeta Sint procul a nobis iuuenes ut femina
compti mulier vero si comam nutriat gla est illi
q data est ei ad ornatum io subdit Qm ca
pilli pro velamine ei dati sunt Veruntamen q hoc
velamen est insufficiens addit aliud p artificium
ut supra dcm est Siquis autem videtur Hic superbos
reprimit d Siquis autem videtur inter vos conten
ciosus esse sub clamore volens contrarium
asserere s q mlies sine velamine deceant orare
sufficiat sibi dicere qd sequitur Nos s quasi de
iudicio talem consuetudinem non habemus q orent

capite non velato neque ecclesia dei s de gentibus
collecta et hoc sufficere debet ne aliquis argu
at contra generalem ecclie consuetudinem Quia sic dicit
Aug ad casulanum In oibus in quibus nichil
certi diffinit sacra scriptura mos ppli dei et instituta
maiorum p lege sunt tenenda Hoc autem precipio
postquam apostolus reprehendit corinthios in celebratione
sacramenti eukaristie circa quietem nam in hoc aliqui
inordinate se habent dicit 1 Hoc autem precipio q s
non laudans i reprobans q non in melius s
in deterius convenitis ad ecclesiam ubi dicit debet esse
principaliter sacramenti eukaristie et hoc est contra racionem cuiuslibet
congregationis Videmus enim q animalia eiusdem speciei
et eciam aues congregant ad invicem propter melius s solaciu
propter maiorem societatem et plus educacionem et
mutuam consolacionem Similiter civitas que est hominum
congregatio est propter melius s propter securitatem
et indigenciam mutuo reuelandam reuelacionis
p diuisa artificia Indiget enim homo quietu
uestitu armis domibus et similibus In quibus non
sufficit vnus artifex s multa requirunt et similiter
congregacio fidelium in ecclia debet esse propter melius in spiritu
alibus aliter esset reprobanda qd dicit ys 1o In
qui sunt vestis viri kalendas vestras et sollempnitates
vestras odiuit aia mea et Hoc autem erat in
corinthiis io subdit Primum quidem conuenientibus vobis dissensio
est primum malum inter vos vnde oritur contencio et
alia mala et ex parte credo et dicit ex parte q
aliqui corinthiorum erant adhuc puri non tamen
omnes Nam oportet et hereses esse i vtile et non
possibile q heresis est mala simpliciter s ex parte ordi
natur in bonum Quia sic dicit Aug in Enchiridion
Deus autem cum omnipotens est et bonus non permitteret
mala fieri nisi ex eis eliceret maiora bona
Sic ex persecutione tirannorum eliciuit paciencia
martirum sic est in proposito Heresis enim ex dei potencia
ordinatur in bonum dupliciter primo q ex hoc
fidei veritas magis elucidatur Nam argumentis
hereticorum fideles excitantur ad scrutandum plenius
illa que sunt ad fidei defensionem et ad
comprehendendum alia p racionem 2o q p hereticorum comma
tionem vel persecutionem examinantur et probantur
fideles sicut aurum in fornace et hoc est qd dicit
Ut et qui probati sunt i approbati a deo manifesti
fiant in vobis p distinctionem eorum ab aliis
et ex similibus cuius dicit Mt xviii 28 Necesse est
enim ut veniant scandala Conuenientibus ergo vobis

Hic 3° arguit apostolus corinthios de hoc quod male
se habebant circa sacramentum eukaristie quantum ad cibum
quia agni corporaliter pransi sumebant corpus xristi
accipientes argumentum ex hoc quod xristus post cenam
hoc sacramentum instituit et discipulis dedit quod
tunc fuit cena legalis quia ibi debuit inchoari veritas
ubi cessavit figura. Sed ymolacio agni paschalis
figura fuit eukaristie et ideo post esum agni xristus
cenam instituit hoc sacramentum. 2° ut ex hoc lo-
co institucionis huius sacramenti xristus iret ad passionem
cuius memoriale est hoc sacramentum. 3° ut hoc firmius
maneret impressum cordibus apostolorum discipulorum
quod ultimo eis tradebatur. Sed postea ecclesia
statuit circa in reverenciam tanti sacramenti quod non
sumatur nisi a ieiunio non solum ieiunio ecclesie sed
etiam nature quod solvitur per omne illud quod sumitur per modum
cibi et potus sive per se nutriat et corpus incorporetur
sive cum alio ut aqua pura. Dies autem
incipit a media nocte et ideo qui post mediam
noctem aliquid sumpsit de medio redditur non ieiu-
nus ad sumendum hoc sacramentum. Infirmi tamen
ab hoc excusantur. Dicit ergo Convenientibus ergo
vobis in unum ad accipiendum eukaristie sacramentum iam
non est dominicam cenam manducare id est iam non
licet vobis et sic causam dicit Unusquisque enim suam
cenam presumit ad manducandum. Ante sumptionem
sacramenti portabant enim sua cibaria et portabant ad
ecclesiam comedentes antequam sumerent sacramentum
et sic divites laute comedebant et bibebant
pauperes autem esuriebant ideo dicit Et alius
quidem esurit alius autem ebrius est etc. In hoc
ergo erat contemptus ecclesie que consecrata est divinis
usibus propter quod non [illegible] applicanda ideo dicit
Nunquid domos non habetis ad manducandum et bi-
bendum id est domos consecratas in quibus exerce-
ant talia convivia. Aut ecclesiam dei contempnitis
hic arguit autem per hoc quod dicit convivandum (?) est in
contemptus ecclesie. Et confunditis eos qui non habent
scilicet pauperes non habentes quod comedant (?)
tanta multitudine. Quid dicam vobis super hoc scilicet Lau-
do vos de hoc interrogative et respondet in hoc
non laudo vos id est vitupero (?)
Ego enim Postquam apostolus reprehendit errores
corinthiorum circa eukaristie celebracionem hic osten-
dit huius sacramenti dignitatem et dividit in duas (?) primo
facit quod dictum est 2° fideles ad reverentiam sumendi
hoc sacramentum inducit ibi Itaque probet etc. Circa
primum premittit auctorem eius quod dicturus est quia
non fantastice vel humana presumpcione confictum
est sed a domino revelatum. Et hoc est quod dicit
Ego enim accepi a domino id est revelante quod et
tradidi vobis. Hic ostendit institucionem quo ad
tempus dicens Quoniam dominus Ihesus. Circa quod sciendum
quod sicut in vita corporali primo est generacio 2° generati
nutricio sic in vita spirituali precedit baptismus
qui est spiritualis generacio et sequitur eukaristia que
est spiritualis nutricio. In generacione vero naturali quamvis
non generetur genitum secundum speciem sed solum secundum virtutem
Cibus vero generatur mutatus secundum speciem. Et sic
in vita spirituali xristus in sacramento baptismi solum est per
virtutem sed in sacramento eukaristie quod est alimentum spirituale
est per speciem. Continetur autem ibi xristus sub speciebus
panis et vini ne fidelibus esset horribile
si carnem humanam et sanguinem sumerent in
propria specie. Et ne infidelibus esset derisibile
et ut meritum augeatur credencium quod sub specie-
bus panis et vini verum corpus xristi continetur. Datur
ergo hoc sacramentum sub duplici specie scilicet panis et
vini ut per hoc perfecta spiritualis refectio designetur
et quia est memoriale passionis xristi in qua
sanguis xristi fuit separatus a carne. Propter quod
primo tangit institucionem huius sacramenti quantum ad corpus
sive carnem. 2° quantum ad sanguinem scilicet Simili-
ter et calicem. Circa primum dicit Quoniam dominus Ihesus qui
est institutor sacramentorum et non alius in qua
nocte tradebatur ut sic post institucionem huius
sacramenti iret ad passionem. Vere precium (?) accipi-
ens panem ut per hoc designaret se volun-
tarie ire ad passionem cuius hoc sacramentum est
memoriale et gracias agens ut doceret nos
deo in omnibus gracias agere. Fregit non antequam
verba consecracionis proferret sed post. Unde dicit Fregit
anticipando dicit quia confregit sic et nos. Nam
et sacerdos non profert verba consecracionis in persona propria
sed in persona xristi. In canone dicitur accepit panem et be-
nedixit. De qua benediccione apostolus mencionem non
facit quia intendit per illam nihil aliud intellexit
nisi prolacionem verborum scilicet Hoc est corpus meum. Sciendum
autem quod cum dicitur Fregit non est intelligendum quod corpus
suum fregit quia non est in sacramento frangibile sed fre-
git species panis remanentes. Et dixit accipi-
te et manducate. In hoc tangit usum sacramenti
quia a fidelibus sumitur ut xristo per augmentum

gree magis incorperent. Hoc est corpus meum
Ista sunt consecrationis verba. et est sensus Hoc est
corpus meum id est contentum sub his speciebus pa-
nis est vere corpus meum. quod fit divina virtute
per conversionem panis in verum corpus christi. solis ac-
cidentibus seu speciebus panis remanentibus
quod fit divinitus ne caro christi sumatur sub propria
specie. quod videretur horrendum a fidelibus. Quomodo autem
virtus divina hoc agere possit declaratur. Agentia
enim creata que materiam in sui actione presuppo-
nunt sua remanente transmutant eam de uno
accidenti in aliud accidentali transmutatione. sed materia ma-
nente transmutant formam substantialem in generatione.
Agens vero divinum materiam non presupponit in
sua actione cum sit effectivum virtutis infinite. et
ideo totum compositum ex materia et forma substan-
tiali convertit in aliud accidentibus remanentibus divina vir-
tute subsistente in eis. Et hec conversio fit subito
in fine prolationis verborum quia tunc habent sensum perfectum
et effectum. efficiunt enim quod significant. Unde consi-
derandum quod hoc sacramentum perficitur in consecratione ma-
terie non in usu ipsius. Alia vero sacramenta non perfi-
ciuntur in consecratione materie sed in usu. sicut baptismus
et confirmatio non perficiuntur in benedictione aque et
crismatis. sed in ablutione et unctione cum determinatis
verborum formis. Hoc facite in meam commemorationem
quia sacramentum hoc est memoriale passionis christi.
Sic et calicem. Hic consequenter agit de institutione
sacramenti eukaristie quantum ad sanguinem. quia sicut corpus
convertit panem in corpus suum ita et vinum in sang-
uinem suum. utrumque enim est de perfectione huius sacra-
menti quia utrumque simul exprimit perfecte passionem christi
cuius est memoriale. tum quia utrumque simul significat
perfectam refectionem. nec est intelligendum quod ille due
consecrationes scilicet panis et vini se invicem expectent
ut dixerunt aliqui. quia post consecrationem panis im-
mediate ante consecrationem vini sacerdos ostendit populo hosti-
am ad orandam. quod non fieret nisi tunc corpus christi
ibi esset. Verum non est ibi verum corpus christi sine
sanguine. quia corpus est ibi ex vi consecrationis. sang-
uis autem ex concomitantia. et similiter deitas
et anima. Si vero in triduo mortis christi quando sanguis
erat effusus a corpore et anima separata aliquis
apostolorum consecrasset. fuisset ibi tunc nec sang-
uis nec anima. tamen ibi fuisset deitas que sem-
per erat cum corpore quia numquam dimisit quod assumpsit.
dicit ergo apostolus Sic et calicem. id est vinum in ca-

lice contentum convertit in sanguinem suum. postquam
cenavit. in quo tangitur institutionis hora ves-
pera. dicens hic calix est id est contentum in hoc calice.
Vetus testamentum promittebat bona temporalia carnalia.
Novum autem promittit bona spiritualia. de quo propheta
Ieremias 31°. Ecce dies venient dicit dominus et feriam
domui israel et domui iuda fedus novum non secundum
pactum quod pepigi cum patribus vestris etc. In meo
sanguine etc. Vetus enim testamentum fuit confirmatum
per effusionem sanguinis vituli brutalis ut habetur
Exodi 24°. Novum vero testamentum sanguine christi effusum
ut deducit apostolus 9° capitulo hebreorum. per hoc excel-
lentiam ostendens novi testamenti. Lucas vero cum
verba consecrationis sanguinis ponit 22° capitulo non quod
addit qui pro vobis funditur. Fuit enim discipulus
pauli apostoli et secutus fuit eum scribendo evangelium.
Matthei 26° dicitur Hic est sanguis novi testamenti
qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Un-
de dixerunt aliqui quod quecumque verborum istorum in canone
scriptorum proferuntur sit consecratio. Tamen melius
dicitur quod illis solis verbis consecratio perficitur quibus u-
titur ecclesia ex traditione apostolorum instituta. Paulus
enim et evangeliste intendebant recitare verba quantum
pertinet ad historiam cene. non autem secundum quod pertinet
ad efficiendam consecrationem. sed ecclesia premittit illa habetur
in occulto propter infideles. secundum quod dicit Dionisius
capitulo vi° celestis ierarchie. Hoc facite etc. per hoc in-
nuit formam huius sacramenti usus. Debet autem apponi
aqua. quia probabile est quod dominus apposuit. In ter-
ra enim illa propter vini fortitudinem consuetudo
est semper bibere cum aqua. In meam commemorationem
consecratio vini specialiter representat effusionem sanguinis
christi. Contra apostolus ponit verba christi dicit. Quotienscumque
enim manducabitis panem hunc. dicit panem
propter species panis remanentes. hunc scilicet ad
nos corpus christi signatum et contentum. mortem domini
annunciabitis ipsam representando per hoc sacramentum
donec veniat ad iudicium. Per quod dat intelligi
quod celebratio huius sacramenti non deficiet in ecclesia usque ad
finem mundi unde dicitur Matthei ultimo. Ecce vobiscum
sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.
in hoc sacramento est totus christus secundum humanitatem et dei-
tatem ex precedentibus. Itaque omnis dignitatis huius
sacramenti consequenter apostolus inducit fideles ad eius devotam
susceptionem. et ad hoc duo quod primo ostendit periculum indig-
ne sumentium. 2° adhibet remedium ibi probet
autem. Circa primum dicit. Itaque quicumque manducaverit

panem vel ci. i. hoc sacramentum in quo sub specie panis
continetur verum corpus xpi et sub specie vini verus
sanguis eius indigne que indignitas triplex
potest contingere Primo ex parte celebrantis ut si quis
non observat ritum a xpo institutum offerendo deum
panem qui de tritico vel aliud vinum quam de vite Et
sic si non observet instituta ecclesie circa confectionem
eukaristie Alio modo ex parte celebrantis vel sumentis hoc
sacramentum sumendo cum voluntate peccandi
mortaliter de facto vel impenitens de peccato Reus
erit corporis et sanguinis domini glosa penis mor
tis xpi ex solvet i. punietur ac si xpm occidit quod
non est intelligendum simpliciter equaliter sed secundum quandam similitudinem
minus enim sit peccatum agendo contra humanitatem
xpi in specie propria quam aliena quia hoc est contemptibilius
et horribilius Item quia iudei occidentes xpm
moti sunt ex odio et invidia que notabiliter
aggravabant peccatum Alio modo sunt indignitates ex
parte sumentis ex defectu devotionis utpote quia
distracta mente ex occupatione temporalium ad hoc
accedit sacramentum habitualiter non retinet debitam
reverenciam et talis indignitas non sufficit sumere
reum corporis et sanguinis domini impedit tamen
fructum huius sacramenti saltem in parte Contra dicta ar
guunt aliqui dicentes quod peiores actu possunt ac
cedere ad hoc sacramentum sicut infirmus actu ad medi
camentum Sed hoc non valet quia sicut baptismus
datur ad regenerandum in vita spirituali sic eukaristia
ad nutriendum regeneratum nutrimentum autem nulli nisi vivo
2o de anima propter quod in sumentibus illud sacramentum
requiritur vita gratie Probet autem Hic ostendit adhi
bet remedium contra dictum periculum et dicit in d.
quia primo facit propositum 2o declarat quoddam dictum i.
Ideo faut inter vos Circa primum dicit Probet autem
se ipsum homo per veram confessionem diligentem considerati
o et emendacionem et sic de pane illo edat et
i. tunc potest fructuose hoc sacramentum sumere
Fit autem hic mencio de duplici specie Nam in prin
cipio ecclesie sic dabatur fidelibus sed propter periculum
effusionis sanguinis modo datur tantum sub specie
panis Sacerdos tamen celebrans accipit sub utraque
specie non tantum propter se sed propter alios Qui enim man
ducat et bibit indigne modo supradicto iudicium
sibi manducat et bibit i. ad suam condempna
cionem sibi sumit non diiudicans corpus domini
i. non discernens ab aliis cibis sumens eodem
modo sicut alios cibos. Sed contra hoc videtur quod dicitur
Joh. 6o Qui manducat me vivit propter me.

Ad quod dicitur quod intelligitur de digne sumentibus
sive manducantibus tantum. Sed contra ex quo ha
betur dicunt aliqui quod hoc sacramentum est frequenter
sumendum ad vitam gratie continuandam et aug
mentandam Alii autem attendentes dignitatem
sacramenti et periculum indigne sumentium dicunt quod raro
est sumendum. Augustinus autem neutrum vituperat quia
utrumque bene potest fieri. Sic zacheus recepit dominum
hospicio suo gaudens Luc. 19o Et centurio pro re
pulit eum ab hospitio suo dicens Domine non sum
dignus ut intres sub tectum meum Luc. 7o Et utrumque
laudatur primum enim procedit ex amore 2m ex
reverencia et timore. Amor autem simpliciter pre
fert timori. Ideo frequentior sumpcio huius sacramenti est simpliciter
melior verum quod est simpliciter melius non est semper
melius quo ad aliquem propter eius indisposicionem propter
quod debet quilibet diligenter considerare in se ipso
quem effectum habeat huius sacramenti frequens susceptio
quia si ex hoc crescat fervor devotionis et po
tencia resistendi peccatis frequentandum est hoc sacramentum
Si autem aliter rarius est sumendum Ideo inter
vos Hic ostendit manifestum quoddam dictum scilicet quod sumens
indigne iudicium sibi manducat et bibit
Ad cuius evidenciam sciendum quod si deus omnia
mala penaliter puniret nichil futuro iudicio
reservaretur. Item si nulla mala puniret in
presenti eius providencia nulla hominibus videretur
neutrum autem est conveniens propter quod aliqua re
servat futuro iudicio punienda et aliqua punit
in presenti maxime circa principium legislacionis videtur
conveniens talis punicio ut ex terrore alii indu
cantur ad observanciam. Et sic Exo. 32o post
legislacionem in monte multa milia hominum occisa
sunt propter vituli conflatilis adoracionem Et similiter
in principio ecclesie post lacionem legis nove propter xpm
Anania et Saphyra puniti sunt subita
morte propter suum furtum et mendacium ut ex terrore
alii a consimilibus caveant Act. 5. Et sic in princi
pio ecclesie multi sunt puniti sensibiliter ex causa
propter indignam susceptionem huius sacramenti et per hoc
manifestabatur iudicium dei propter quod dicit Ideo i.
propter indignam eukaristie susceptionem inter vos
multi infirmi i. puniti divinitus infirmitate
corporali et inbecilles i. longa invaliditate
laborantes et dormiunt multi sompno mortis
corporalis a deo subito interfecti. Quod si nosmet
ipsos diiudicaremus i. confessionem faciendo emendando

et purgando an susceptionem sacramenti non utique
iudicaremur i. puniremur a domino per flagellum mortis. Nondum
vero quod apostolus iungit se aliis non quia esset culpa-
bilis sed ostendens se coniunctum cum eis ex compassione
Dum iudicamur autem a domino i. punimur dicto
modo corripimur quia talis pena ad correctionem
inducitur et hoc dupliciter Uno modo ad correctionem non
punitorum quorum punitio est per mortem corporalem Alio modo
ad correctionem punitorum et sic non punitorum
sed quorum punitio est per infirmitatem seu imbecillitatem
ut non cum hoc mundo i. mundane viventibus dampnemur eternaliter Itaque fratres hic ultimo concludit
apostolus intentum reducendo fideles ad de-
bitum modum dicens Itaque fratres mei cum convenitis
in ecclesia ad manducandum i. ad sumendum
hoc sacramentum invicem expectate ut simul
sumatis quia sacramentum est ecclesiastice unitatis
Siquis esurit non potens hoc expectare
domi manducet cibos suos communes post modum
in eukaristia non sumptus eadem die potest tamen
in alia communicabant enim fideles cottidie simul
in ecclesia primitiva ut non in iudicium conveniatis
i. ad dampnationem vestram Cetera autem cum
venero disponam Ex quo patet quod ecclesia multa
tenet ex ordinatione apostolorum que tamen in sacra
scriptura non habentur expresse propter quod servanda est
consuetudo ecclesie Capitulum Duodecimum

De spiritualibus autem Postquam apostolus pro-
secutus est de tribus sacramentis in quibus
errabant corinthii scilicet baptismo matrimonio
et eukaristia hic consequenter tractat de gratia que continetur
in sacramentis et dividitur in duas quia primo ponit in-
tentum secundo prosequitur ipsum ibi Divisiones Circa primum ponit
intentum dicens De spiritualibus autem i. de gratiis
a deo datis Nolo vos ignorare fratres i. in-
tendo vos instruere quia sicut dicit Bernardus magistra
ingratitudinis genus est ignorancie beneficiorum
receptorum Ideo hic prosequitur et dividitur in duas quia
primo commendat dei gratiam in generali secundo prosequitur
in speciali ibi Divisiones vero Circa primum commen-
dat dei gratiam ex tribus primo quia sine ea
moraliter primum non vitatur et quantum ad hoc dicit
Scitis enim quoniam cum gentes essetis i. gentiliter
viventes absque dei gratia ad simulachra
muta adoranda prout ducebamini euntes
et dicit ducebamini instinctu demonum vel propria

inclinatione vel hominum mala persuasione Secundo
commendat gratiam dei et per ipsam vitatur mortale
primum quantum ad hoc subdit Ideo notum vobis facio
quod nemo in spiritu dei loquens dicit anathema
ihesu i. blasphemiam contra christum et tamen hic bla-
sphemia large pro omni peccato mortali in quo
est quedam blasphemia inquantum separat a do-
mino propter hoc dicitur scilicet quod homo gratiam dei habens
sit impeccabilis quia non incitat ad vitandum gra-
tiam et ex ipso defectu potest mortaliter peccare sed tamen
operante ex gratia propter quod notabile dicit apostolus
Nemo in spiritu dei loquens i. gratia spiritus sancti utens
dicit verbo vel facto anathema ihesu i. quodcumque
separatum a christo Anathema enim separationem importat
scilicet a patre et spiritu sancto Tertio commendat gratiam dei ex
hoc quod nullus sine ea potest bonum meritorium operari
et quantum ad hoc subdit Et nemo potest dicere dominus ihesus
nisi in spiritu sancto Sed contra hoc videtur quod dicitur Matthei
Non omnis qui dicit michi domine domine intrabit in
regnum celorum gratia vero ad illud introducit ergo
potest quis dicere nomen ihesu absque gratia Dicendum quod
potest dicere in spiritu sancto aliquid dupliciter Uno modo
spiritu sancto movente non tamen habito et hec motio
duplex est Una per generalem influxum et isto modo
dicit Ambrosius quod omne verum a quocumque dicitur
a spiritu sancto est Alia per influxum specialem et
maiorem que excedunt facultatem nature et isto modo
Balaam multa futura predixit Numeri 22 Et cay-
phas prophetavit quod ihesus moriturus erat pro gente
Iohannis 11 Alio modo dicit aliquid in spiritu sancto ipso movente
et habito per gratiam in mente et isto modo intelligitur dictum
apostoli Nemo potest dicere dominus ihesus scilicet ita quod velit
sit ipsius dominus et ipse servus eius quod non
potest esse sine spiritu sancto ipsum inhabitante per gratiam
et movente saltem per influenciam generalem
Et hoc requiritur in omni opere meritorio in quo facto
se dicat homo servum ihesu christi eum dominum vocat
cognoscente Divisiones Hic consequenter apostolus pro-
sequitur intentum de gratiis in speciali et primo declarat
gratie gratis date conditionem secundo contra quas idem est
cum gratia gratum faciendo vel habet eum in-
separabile annexionem 13 capitulo 3o comparat gratias
gratis datas ad invicem 14 capitulo Prima in duas quia
primo distinguit gratias gratis datas in com-
muni secundo magis in speciali ibi Utrumque Circa
primum considerandum quod gratia gratum faciens principaliter

datur propter bonum illius cui datur sicut caritas que facit vitam beatam. Gratia vero gratis data datur principaliter propter bonum ecclesie et non illius cui datur. sicut dona prophetie vel linguarum vel huiusmodi que aliquando dantur non habentibus gratiam gratum facientem/ ad tertium vero utilitatem requiritur facultas loquendi vel operandi que dicitur donum gratie utpote per donum linguarum ut possit aliquis fidem predicare omnibus gentibus diversorum ydiomatum et per donum miraculorum ad fidem confirmandam. et de aliis gratiis gratis datis que dantur aliquando hominibus malis secundum quod dicitur Mathei 7º. Multi dicent mihi in illa die domine domine nonne in nomine tuo prophetavimus et in nomine tuo demonia eiecimus et in nomine tuo virtutes multas fecimus et tunc confitebor illis quia numquam novi vos discedite a me qui operamini iniquitatem. Igitur quantum ad ista dona facultate loquendi vel operandi ad utilitatem ecclesie pertinentia dicit apostolus Divisiones vero gratiarum sunt quia plures sunt eas ut videbitur infra idem autem spiritus quia perfecte que sunt in earum divisione in deo sunt coniunctim. Secundo requiritur auctoritas que habetur per ministerium ut per apostolatum sacerdotium et huiusmodi et quantum ad hoc dicitur Et divisiones ministrationum sunt idem autem dominus cui omnia serviunt. Tertio requiritur operationum extensio et quantum ad hoc subdit Et divisiones operationum sunt in eodem enim officio et apostolatu et huiusmodi unus plus alio operatur ut paulus dixit de seipso j Cor. 15º Amplius illis omnibus laboravi et sicut in una gratia utpote prophetia vel gratia miraculorum unus alio plus habundat Idem vero deus qui operatur omnia in omnibus Effectus enim prime cause primo requiritur in omni effectu aliarum causarum Unicuique Hic consequenter accedit ad dictorum distinctionem magis in speciali et primo gratiarum secundo ministrationum ibi Et quosdam Primum adhuc in duo quia primo ponit gratiarum distinctionem secundo adhibet similitudinem ibi Sicut enim corpus Circa primum dicit Unicuique autem datur manifestatio spiritus id est gratia gratis data per quam spiritus sanctus manifestatur datur ad utilitatem scilicet ecclesie ut predictum est Alij quidem datur per spiritum sermo sapientie Circa istam distinctionem considerandum est quod sicut dictum est gratie gratis date dantur ad utilitatem ecclesie quod potissime fit per doctrinam quantum ad ea que sunt fidei. Ad que tria requiruntur primum est cognitio divinorum secundum confirmatio eorum tertium debita prolatio verborum quantum ad primum tria sunt necessaria primum est ut principalia sit certitudo

et quantum ad hoc ponitur fides que est certitudo de rebus invisibilibus que supponuntur ut principia doctrine katholice unde dicitur hebr. xi. fides est substantia sperandarum rerum argumentum non apparentium et accipitur hic argumentum pro certitudine. ex quo patet quod non accipitur hic certitudo evidentie sed adhesionis. unde et glossa pharisiis diffiniens fidem dicit fides est ignote rei miranda certitudo. Secundum est cognitio conclusionum principalium ex dictis principiis sequentium et quantum ad hoc dicitur Sermo sapientie que est cognitio rerum divinarum ex articulis fidei sequentium Tertium est cognitio effectuum per quos interdum ostenditur causa manifestatur. et quantum ad hoc ponitur Sermo scientie que est cognitio rerum humanarum quia invisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur. Ro. 1º Circa secundum quod est confirmatio doctrine katholice sciendum quod in hiis que subsunt rationi naturali confirmatio est per argumenta ex principiis evidentibus deducta In hiis autem que sunt supra rationem divinitus revelata confirmatio est per ea que sunt divine virtutis propria. et hoc fit dupliciter uno modo quantum ad confirmationem fidei sit opus miraculosum et hoc si sit ad salutem corporum et quantum ad hoc ponitur gratia sanitatum. Sive ordinatur ad solam divine potestatis manifestationem ut statio solis vel ad huiusmodi et quantum ad hoc ponitur operatio virtutum Alio modo ad confirmationem fidei manifestatur aliquid occultum quod scire solius dei est proprium. sicut sunt contingentia futura et quantum ad hoc ponitur prophetia vel cordium occulta secundum quod dicitur Re. 16º Homo videt ea que parent deus autem intuetur cor et quantum ad hoc ponitur discretio spirituum Circa tertium est facultas pronunciandi aliis ea que sunt doctrine katholice duo requiruntur scilicet facultas ydiomatis ut pronuncians ab omnibus possit intelligi et secundum hoc dicitur genera linguarum et cognitio sensus eorum hec proferenda sunt et secundum hoc ponitur interpretatio sermonum dicitur apostolus Alij quidem datur etc. et patet ex dictis Circa tertium ibi Hec omnia operatur unus atque idem spiritus per hoc tollitur error gentilium qui diversas gratias attribuebant diversis diis ut sapientiam veneri. Sermonem mercurio. et tertio Dividens singulis per hoc tollitur error illorum qui dixerunt deum habere cognitionem rerum in universali tantum et non singularium prout vult hic tollitur error attribuentium diversitatem donorum fato seu constellationibus vel humano merito et non divinitati sicut te prime Sicut enim corpus hic consequenter manifestat predicta per similitudinem corporis naturalis et dicitur in duo quia primo

ponit similitudinem in generali 2o applicat magis in speciali ibi Nam et corpus. Similitudo autem consistit in hoc quod multa membra faciunt unum corpus naturale sic et fideles in Christo per baptismum facti sunt membra Christi et sic faciunt sub capite Christo unum corpus misticum. Dicit ergo Sicut enim corpus unum est etc. Ista unitas non est indivisibilitatis seu indivisionis indivisibilis qualis est unitas puncti nec continuitatis qualis est unitas lineae sed est unitas perfectionis quemadmodum unum perfectum ex multis constituitur ut habetur 5o metaphysice. Ita et Christus qui est caput nostrum unus est in persona et per quem omnes fideles sibi iuncti per fidem faciunt unum corpus misticum quod declarat cum dicit Etenim in uno spiritu scilicet sancto omnes nos in unum corpus misticum baptizati sumus qui baptismus est spiritualis generatio sive iudei sive gentiles quasi diceret hanc unitatem non impedit diversitas precedens baptismum sive servi sive liberi quasi diversitas conditionis hanc unitatem non impedit unde dicit Ambrosius In domino bona servitus et bona libertas eque laude appenduntur. Et omnes uno spiritu potati sumus in potu sacramentali. Nam et corpus. Hic consequenter similitudinem applicat magis in speciali et primo quantum ad corpus naturale 2o quantum ad misticum ibi Vos autem estis. Prima in duas quia primo describit corporis naturalis integritatem 2o membrorum similitudinem ibi Non potest. Circa primum dicit Nam et corpus non est unum membrum sed multa quia omnia membra concurrunt ad integritatem unius corporis compositi et perfecti ex multis organis deservientibus diversis anime potentiis unde 2o de anima dicitur anima est actus corporis organici physici etc. Et subdit Si dixerit pes quoniam non sum manus non sum de corpore etc. quasi diceret Non sequitur. Licet enim membra adinvicem distinguantur ex illis tamen perficitur unum corpus unitate perfectionis et potest dici de singulis membris. Quod probat consequenter ducendo ad duplex inconveniens. Primum est quod tolleretur id quod est necessarium corpori. Unde dicit Si totum corpus oculus ubi auditus etc. quasi diceret tolleretur. Et eodem modo potest dici de singulis membris quia sicut oculus est necessarius corpori ad dirigendum ita et manus ad operandum et pes ad ambulandum et sic de aliis. Unde subdit Nunc autem posuit Deus membra etc. id est sic disposuit ea in corpore quod unumquodque deservit toti corpori oculus enim videt pro toto corpore pes similiter ambulat et sic de aliis. Et ideo sunt unum in uno corpore. Quod si essent omnia. Hic ponit 2m inconveniens

quia tolleretur integritas corporis ad quam necessario requiritur diversitas membrorum ut probatum est. Unde dicit Quod si essent omnia unum membrum ubi corpus scilicet organizatum perfectibile ab anima quasi diceret nusquam. Propter quod subdit Nunc autem quidem membra multa abinvicem distincta unum autem corpus ex illis constitutum unitate perfectionis. Non potest. Hic consequenter ostendit similitudinem membrorum adinvicem et primo quantum ad necessitatem 2o quantum ad cultum exteriorem ibi Et que putamus 3o quantum ad mutuam sollicitudinem ibi Sed in idipsum. Circa primum dicit Non potest dicere oculus manui opera tua non indigeo etc. quia sicut manus indiget directione oculi ita oculus protectione manus ne ledatur et tersione si leditur. Et sic de aliis. Sed multo magis que videntur membra corporis infirmiora esse etc. sicut oculus qui facile leditur necessariora sunt. Directio enim oculi est in omnibus aliis membris valde necessaria et [illegible] mutua necessitate apparet manifeste omnia membra de integritate unius corporis esse. Et que putamus. Hic consequenter comparat adinvicem membra quantum ad cultum exteriorem quia magis adhibetur membris ignobilibus et hoc est quod dicit Et que putamus ignobiliora membra esse corporis ut pudenda et partes digestioni deservientes propter aliquam feditatem. Hiis honorem habundantiorem circumdamus id est diligentius tegimus. Honesta autem nostra nullius egent scilicet operimenti ut facies in qua vigent omnes sensus. Sed Deus temperavit corpus etc. id est sic ordinavit quod illa membra que videntur inhonesta diligentius tegimus ex instinctu nature cuius Deus est auctor. Ut non sit scisma in corpore id est ut appareat manifeste quod omnia membra sunt de ipsius corporis integritate. Sed in idipsum. Hic consequenter comparat membra adinvicem quantum ad mutuam sollicitudinem laborandi unum pro alio et compatiendi unum alteri unde dicit Sed in idipsum pro invicem sollicita sint membra sicut manus laborat pro omnibus aliis partibus et in tegumento defensione et similibus. Et siquidem patitur unum membrum compatiuntur omnia membra. Sicut patet quod leso pede statim oculus aspicit lesionem et manus apponitur ad consolationem. Sive gloriatur unum membrum ex cuius consolatione congaudent omnia alia membra manifesta [illegible] ex hiis omnibus patet quod pertinet ad [illegible] corpus. Vos autem. Hic aptat similitudinem corporis naturalis ad misticum dicens Vos autem estis corpus Christi per unionem [illegible] adinvicem et fidei ad [illegible]. Et membra de membro id est dependentia unum

vnum ab alio et ad vnum ordinata. Sunt autem
capitis oculi sunt prelati et doctores qui sunt
alios dirigere. Auditus vero clerici qui sunt corporis
discipuli. odoratus religiosi qui dant respiramen
celestium. Canticorum 1° In odore unguentorum tuorum curri-
mus. Manus autem potentes layci qui sunt defendere
potentiam clericorum et inferiorem populum. Pedes vero
vulgares homines scilicet laboratores et agricole.
et similes qui toti corpori ministrant sustentantes.
et licet sint ignobiliora membra tamen sunt valde
necessaria. Videmus etiam quod nullus status possit per
quiescere sine alio. propter quod debent prouidere sol-
licitum de mutuo pro communi vtilitate corporis ministri
sua officia exercentes. Et quosdam quidem. Hic post
distinctionem generalem distinguit ministratores et
diuiditur in 3 partes quia primo ponit distinctionem 2° manifestat
eam ibi Nunquid autem vos. 3° circa ministrationem ordinat
hominum affectionem ibi Emulamini. prima in 3 quia primo
distinguit ministratores principales 2° minus principales
ibi Opitulationes. Maiores autem ministri ecclesie
sunt discipuli ad quorum officia tria pertinent. scilicet
regimen populi. et doctrina. et miraculorum operatio
pro confirmatione doctrine. De hiis tribus dicitur Luc. 9.
Conuocatis autem duodecim apostolis dedit illis virtutem
et potestatem super omnia demonia et ut languo-
res curarent et misit illos predicare regnum dei. Quia
in potestatibus autem ordinatur illud quod est supremum
i. respiciat supreme potentie. Alia autem aliis gu-
bernantur. Regimen vero populi supremum est in hiis ecclesiis
quia ei duo ordinantur ad ipsum in regimine ecclesie.
primum est status apostolicus qui est superior ecclesie status.
et post eum alius status per ordinem. et hoc est quod
dicit apostolus Et quosdam quidem posuit deus
in ecclesia i. disposuit ordinate primum apostolos quibus
commissum est ecclesie regimen Luc. 22°. Ego dis-
pono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum etc. 2°
prophetas accipientes in mente a deo reuelationes. 3°
doctores qui reuelata exponunt inferioribus.
De hiis duobus gradibus dicitur Act. 13. Erant autem
in ecclesia que erat antiochie prophete et doctores.
nec est contra hoc quod dicitur Eph. 4°. Ipse dedit prophetas usque
ad Iohannem. Hoc enim dicitur de prophetis prenunciantibus
aduentum Christi in carne qui tunc cessauerunt non tamen
cessauit prophetia simpliciter. Quartus gradus est eorum quibus
committitur gratia miraculorum que fuit communicata aliis
quam apostolis. et quantum ad hoc dicitur. Virtutes quantum ad
eos qui faciunt miracula in celis. Exinde gratias

curationum quantum ad eos qui faciunt miracula in
corporibus humanis. Opitulationes. Hic quasi distin-
guit seruientes ministratores. dicit. Opitulationes
quantum ad illos qui ferunt opem maioribus
prelatis cuiusmodi sunt Decani Archidiaconi. Gu-
bernationes quantum ad prouinciales sacerdotes. Genera
linguarum quantum ad illos qui variis linguis loque-
bantur in primitiua ecclesia ne propter defectum ydiomatis
impediretur cursus doctrine. Interpretationes sermo-
num quantum ad illos qui occultos sensus ex-
planabant. Nunquid omnes. Hic quasi manifestat dictam
distinctionem per hoc quod scilicet non omnes ministra-
tores gaudebant omnibus sed diuisi diuisis. sicut
distincta officia distinctis membris corporis. oculus
enim videt et pes ambulat et sic de aliis. non
enim omnes expedit in dicto. Nunquid omnes apostoli
quasi dicat etc. littera. Emulamini. Hic quasi ordinat
affectionem hominum circa dicta ministeria que licet sint
bona et necessaria ecclesie. tamen non sunt appetenda
sicut caritas et gratia. que faciunt dignum vita
eterna. non sic autem dicta ministeria. Idcirco dicit Apostolus
Emulamini autem i. desiderate carismata meliora
i. meliora spiritus sancti dona. Et adhuc preter dicta
ministeria excellentiorem viam vobis demonstro
ostendendo ad priorem declarationem. Sequitur capitulum

Si linguis hominum loquar Cap. 13.
et angelorum. Postquam apostolus tractauit de hiis
gratis datis hic quasi tractat de caritate [13]
que est eadem cum gratia gratum faciente vel insepa-
rabilis ei annexa. et diuiditur in 3 quia primo ostendit
eius excellentiam respectu donorum predictorum quantum ad eius
necessitatem. 2° quantum ad eius vtilitatem ibi Caritas pa-
tiens est. 3° quantum ad eius stabilitatem ibi Caritas
nunquam excidit. Circa primum ostendit quod sine caritate non va-
lent dona que pertinent ad locutionem 2° quod nec
ea que pertinent ad cognitionem ibi Et si habuero
3° quod nec ea que pertinet ad operationem ibi Et si
distribuero. Per hec tamen intelligit omnia alia.
Dicit igitur Si linguis hominum loquar i. omnium hominum
per donum linguarum et angelorum etc. Circa quod
sciendum quod in angelis est duplex cognitio. Vna
qua vident in mente diuinam essentiam. et
de illa vnus non docet alium. quia omnes immediate
vident eam. Alia vero cognitio est in eis de
aliis rebus. et hec est duplex. Vna de misteriis
diuine prouidentie excogitandis. et de hiis superiores
docent inferiores et loquuntur eis et non econuerso.

Alia est de conceptibus pprijs et sic etiam
inferiores docent superiores et loquuntur eis
sic eg . Considerandum est etc. Aliquid naturaliter
notum vni quod non est alij notum et ideo quando
illud naturale notum ab vno angelo proponitur seu
ordinatur ad manifestandum alteri quod ei est oc
cultum tunc est locucio angelica que quidem
ordinacio dependet ex voluntate angeli
ponentis vel ordinantis et sic potest loqui vni
et non alteri potestas autem hoc faciendi dicitur angeli
lingwa . per hoc igitur intelligitur quod donum locucionis quan
tumcumque excellentis non valet sine caritate . ideo subdi
tur factus sum velud es sonans aut cymbalum
tinniens Bonus enim illud quantumcumque sit non in
est viuus sic et corpus viuit per animam quia caret
eis et cymbalum Sic enim corporale per caritate
viuit . propter quod omnis locucio que est sine caritate mor
tua est . Es autem eris quod est planum ex vna
percussione reddit simplicem sonum ideo significat eos qui
veritatem simpliciter annunciant Cimbalum autem eo
quod est gemmum ex vna percussione multiplicat sonum
ideo signat eos qui veritatem multipliciter annunciant adducen
cendo plures similitudines et eliciendo multas
graciis et huiusmodi Et si habuero hic ostendit idem
ostendit de donis pertinentibus ad cognicionem dicens
Et si habuero prophetiam per quam occulta diuinitus
reuelantur . 2 pet . 1o . Non voluntate humana
allata est aliquando prophetia sed spiritu sancto inspirati
locuti sunt sancti dei homines etc. et nouerim miste
ria omnia i . diuinitatis occulta que pertinent
ad sapientiam que in misterio abscondita est Et
omnem scientiam siue diuinitus datam ut apostoli habuerunt
siue humanitus acquisitam ut philosophi et si habuero
omnem fidem i . perfectam fidem ita ut montes
transferam Ex hoc obiciunt aliqui quod nulli
sancti habuerunt perfectam fidem quia non legitur aliquis
eorum montes transtulisse sed hoc non valet quia
manifestacio fidei per miracula datur ad vtilitatem
ecclesie ut dictum est supra . propter quod sancti fecerunt miracula
prout vtilitati ecclesie competebant . et si querens fuisset
montes transtulissent quia maiora fecerunt mor
tuos suscitando cecos illuminando et similia
que fieri non possunt nisi diuina virtute . translacio vero mon
cium virtute demonum posset fieri si dimitterent
a deo Caritatem non habuero nichil sum quantum ad
esse gracie Considerandum etc. quod apostolus loquitur hic de sapientia
et scientia prout sunt gracie gratis date quia haberi possunt
sine caritate sic prophetia et fides Non autem prout
sapientia et scientia computantur inter septem spiritus sancti
dona que sunt inseparabilia caritati inmeo
Et si distribuero hic ostendit idem omnino de donis
pertinentibus ad operacionem dicens Et si distribuero
i . in plures diuiso quia pietas ad plures se ex
tendit omnes facultates meas per hoc tangitur
opus pietatis math . 19o . Si vis perfectus esse vade
et vende vniuersa que habes et da pauperibus
Inter opera autem virtutis que sunt ad proximum
principaliter ponitur opus pietatis quia sic dicitur thimo 4o
pietas ad omnia vtilis est promissionem habens
vite que nunc est et in futuro . Et si tradidero
corpus meum etc. Inter omnia que sustinet homo
propter deum martirium est potissimum et maxime
cum quis offert se voluntarie propter quod hic comprimi
tur dicitur Et si tradidero corpus meum offerendo me
voluntarie propter christum ita ut ardeam quod est
magis genus afflictionis . caritatem autem non habuero
nichil michi prodest ad consecucionem vite beate quia
caritas dirigit opera in finem vltimum propter quod ipsa
sublata deficiunt ab illo fine Caritas autem
paciens est hic ostendit eminenciam caritatis quantum
ad vtilitatem quia per ipsam implentur omnia virtutis
opera primo hoc ostendit in duobus actibus quantum
virtutis cum dicit Caritas autem paciens est Omnis
enim actus virtutis consistit in hoc quod aliquis bene
sustinet sibi illata mala . vel in hoc quod bene operatur
quantum ad primum dicitur Caritas autem paciens est quantum
ad 2m dicitur benigna est etc. i . facit paciente
in malis tollerandis et benignum in bonis operandis
Benignitas enim dicitur quasi bona igneitas quod sicut
cum ex igne caritatis animus hominis sic liquescit
quod bona sua non sibi soli retinet sed ad alios
extendit Non emulatur hic ostendit quomodo explicat singula
in speciali opera virtutum que per caritatem efficiuntur
et dicit in dicendo quia primo ostendit qualiter caritas
facit vitare mala 2o qualiter facit agere bona
ibi Congaudet autem Circa primum sciendum quod homo
non agit malum contra deum sic ex ei nocent
sed sibi et proximo bene nocet primo igitur ostendit quod caritas
facit vitare mala contra proximum et 2o malum vel
est in affectu cum quis dolet de bonis proximi
et de malis eius gaudet quod sit per inuidiam

quam remouet caritas quod conueniat ei directio dicit Non emulatur id est non inuidet habens enim emulari plures significationes que continentur in hoc versu Emulor instat amat inuidet ac imitatur vel malum proximi est in effectu et dicit de cetero Non agit perperam id est peruerse Non inflatur hic 2º ostendit qualiter caritas facit vitare malum hominis in seipso primo quia remouet inordinacionem superbie que est principium omnis mali. Non inflatur quod caritas excludit tumorem superbie Inflatus enim licet magnitudinem apparentem sed non existentem. sic superbus videt sibi magnus cum tamen non sit secundum veritatem Et quia ambicio est filia superbie ideo consequenter dicit Non est ambiciosa id est facit ambicionem vitare 2º quod remouet inordinacionem cupiditatis et quantum ad hoc dicit Non querit que sua sunt repetendo eciam cum scandalo. 3º quia remouet inordinacionem ire et quantum ad hoc dicit Non irritatur id est non prouocatur ad iracundiam 4º remouet inordinacionem eleccionis que est in mente ideo dicit Non cogitat malum id est non permittit hominem cogitare qualiter perficiat malum in opere. Non gaudet super iniquitatem id est non permittit peruenire ad eleccionem extra malicia que faciunt de malo gaudere puta videlicet letantur cum malefecerint et exultant in rebus pessimis de quibus caritas magis facit lugere Congaudet autem hic consequenter ostendit quale caritas facit opus bonum et primo quo ad proximum cum dicit Congaudet autem veritati scilicet proximi. Que triplex est scilicet veritas vite. doctrine et iusticie Omnia suffert infirmitates proximi caritative supportando 2º facit opus bonum erga deum quod fit per virtutes theologicas ideo dicit omnia credit que sunt diuinitus tradita a quo non possunt tradi falsa cum sit prima regula veritatis Credere vero omnia que tradunt ab homine leuitatis est. Eccli. 19. Innocens credit omni verbo In hebreo habetur Stolidus credit omni verbo. ideo innocens autem hic pro deserto sumitur omnia sperat diuinitus promissa et ne spes frangatur propter dilacionem subdit omnia sustinet per longanimitatem paciencie expectando promissa Caritas numquam excidit hic consequenter ostendit excellenciam caritatis respectu aliorum donorum quantum ad permanenciam et diuiditur in duas quod primo ponit huius permanenciam 2º probat eam ibi Ex parte enim primo dicit Caritas numquam excidit. quod aliqui male intelligentes dixerunt quod caritas semel habita non potest amitti quod est falsum. quia dicitur Apoc. 2º. Caritatem tuam primam reliquisti ideo sic intelligitur dictum apostoli Caritas numquam excidit id est veniens consequenter quod sic homo caritatem non perdat nec auferatur a deo et hoc modo intelligitur illud I Joh. 3º. Omnis qui natus est ex deo non peccat scilicet numquam natus vel veniens gracia in hac natiuitate data. Item dicunt aliqui illorum non conueniat intencioni apostoli quod non loquitur hic de cessacione donorum spiritualium per mortem primum. Sed de cessacione donorum pertinencium ad hanc vitam per graciam suppliciente et ceterum modo caritas non excidit Quia sic est in via sic permanebit in patria cum augmento Siue prophecie euacuabuntur prophecia enim est respectu futuri status aut patrie futuri non cooperabit scilicet erit ibi finale complementum omnium et sic prophecia est cognicio enigmatica que cessat in patria ubi est clara cognicio Siue lingue cessabunt quod non est intelligendum de corporalibus linguis quod scilicet resurgent in integritate Sed hec cessacio non est intelligenda quantum ad vsum linguarum quia ibi est laus vocalis secundum quod dicit glossa super illud Ps. 149 Exultaciones dei in gutture eorum Sed intelligendum est de dono linguarum. quo qui in primitiua ecclesia linguis variis loquebantur. Act. 2º quod tunc cessabit quod tunc quilibet quamcumque linguam intelliget propter quod non erit ibi necessarium loqui variis linguis In primo enim statu generis humani erat vnius pluris et vnius labium omnium Gen. 11. Et multo magis videtur sic fore in vltimo statu consummacionis omnium Siue sciencia destruetur scilicet sciencia hic acquisita non tamen ad species intelligibiles vel quo ad habitum sed quo ad actum intelligendi qui est per conuersionem ad fantasmata. talis enim conuersione non indiget anima separata Ex parte hic consequenter probat premissum et 2º concludit intentum ibi Nunc autem Circa primum facit talem racionem Adueniente perfecto tollitur imperfectio ei opposita status autem glorie perfectissimus est id est ipso adueniente tollunt dona huiusmodi imperfectionem vel simpliciter vel quantum ad id quod est imperfectionis. omnia sunt huiusmodi preter caritatem que est eadem cum gracia consummata faciente vel habet eam inseparabiliter annexam quod in gloria tollunt omnia alia simpliciter vel 2º quod In ista racione sic procedit quod primo ponit minorem 2º maiorem cum sua declaracione id est Cum

aut venit. s. mior pbacom ibi videmus
nunc. Cor. p^m 9^t. Ex pte eni cognoscimus
i. imp̃fca est scia nra que hẽt in via et maxĩe
illa que est de deo. ad quem se habet intellec
tus sic oculus nocticorax ad lucem solis. 2°
methap^e. Et ex pte pphiam^s i. impfca est cog
nicio pphica. eo q est enigmatica. Et p ista
duo dona intelligunt^r alia impfca excluden
da. Cum aut venit hic gnt ponit maiorem
d. Cum at venit qd pfcm est i. status glie
qui est pfcissim^s euacuabit qd ex pte est i.
impfcm. qd declarat p sile de statu puerili
impfco qui cessat adueni^te statu virili pfco
d. Cum essem puul^s loqbar ut puulus s.
balbuciendo et impfce loqndo sapiebam ut
puul^s approbando aliqua que magis erant
reprobanda et silr aliq reprobando que mag^s
erant pbanda. Cogitabam ut puulus
s. vana et inutilia. qn aut fcus sum vir
euacuaui que erant puuli pdcti s. et psilia
pfcoi viri no queriencia. Videm^s nunc hic po^t
minorem pbacom. s. q alia dona a cari^te sunt
impfca. d. Videm^s nunc p speculum. Sensibile
eni cognoscit^r triplr. Uno^o p sui presenciam
in sensu. sic lux videt^r que recipit^r ppl sui dya
phoneitate. Alio^o p sui presenciam. s p spem
in sensu receptam. ti immediate a sensibili. sic
sic videt^r color. Tercio^o p spem no derivatam im
medi^te a sensibili in sensu s in alio. sic vi^r aliqd
in speculo. Sic de deo hẽt^r triplex cognicio nral
Uno^o p essenciam suam que soli deo conuenit
Alio^o p sili^tu a deo derivatam in cognoscente.
et hec cognicio conuenit anglo in essencia est
quedam dei silitudo p qua nralr cognoscit
deum. Tercio^o cognosci^r a nob qui in speculo ing^m
p creaturis a nob cognitas. sic p speculum adduc
imur ad dei cognicom. Ex ordine eni creaturarum
et earum boni^te venim^s in cognicom sapie et
boni^t diuine. 10 d^t. Videm^s nunc s. deum per
speculum in enigmate. quia hẽt creaturarum sili^tudo
ad deum obscura est et valde impfca. et pprie
ma cognicio de deo in via. tunc aut in pria
facie ad faciem i. clare et nude videbim^s
diuinam essenciam. nunc cognosco deum ex pte
i. obscure et impfce. tunc at cognoscam sicut
et cognitus sum a deo. Sic eni cognoscit

essenciam meam. ita tunc cognoscam essenciam suam
istud sic no imptat equalitatem cognicionis s silitu
dinem tm. Si aut ex dictis arguat^r q caritas
sic alia dona euacuabit quia nunc est impfca
dicendum qd non valet. qr qn impfco conuenit aliqui
pfce euacuabit adueni^te pfcoe. Si aut impfcit p
cuius manet. sic impfco est de roe puericie
no aut de roe hũani. et ideo adueni^te statu viri
cessat puericia. no aut humanitas cui p cuius
conuenit impfco. impfcom est in puero. impfco vo pfce
recipit sciam nram et pphiam ut pdcm est p
q euacuant. Cari^ti vo conuenit impfco p accidens
s p impfcom cognicionis adiuncte. Cari^ti eni conuenit
pfce in deum tende. s q nunc impfcm tend^it imp
est p cuius pt cognicom impfcom ut dcm est
pter q manet adueni^te impfcoe. Nunc at manet
hic gnt concludit concom principalit intentam
s q caritas excellit omnia alia dona. d. Nunc
aut i. tpe vite pntis manet fides spes caritas
tria hec. Et p ista duo s. fidem et spem intelli
gunt^r alia dona de quibus no fca^t expresse
mencom que sunt euacuanda in pria. Maior
aut hiis est caritas. Fides eni et spes sunt ex
cellenciora ceteris donis enumeratis q sunt
virtutes theologice que dant^r nob ad coniungend
nos deo. Alia vo dona sunt queda disposicoes
nob date ut reddam^r bn mobiles a spu scto
et sic ordinantur ad virtutes theologicas ut ad
fidem. Et ex hoc sequi^r q cum caritas sit maior
fide et spe. q sit eciam maior ceteris donis. Q
eni est maius maiore est maius minore. Sectam^i caritatem

Capitulum 14^m

Sectamini caritatem. Supius determinauit graciam gratis datarum
condicom. hic gnt circa eas ponit quandam
conparacom ostendens q pphia sit eminencior dono
linguarum. Et ad euidenciam dictorum considerandum q
ad pphiam requiri^r intellectuale lumen ad in
telligendum visionis signa. Pharao eni qui vidit
spicas Gen. 41°. Et Balthasar manum scriben
tem Dan. 5°. Ille dormiens. Iste vigilans
no fuit pphe ppe loqndo. quia no hueri
intellcom visionum. Sed Ioseph et Daniel qui
intellexerunt veri pphe fuerunt. Dici^r amplius
hic pphare visiones sibi ul aliis factas p lumen
intellectuale sibi datum expone. Vn dr Da
niel. 10. Intelligencia opus est in visione
Dicendum ergo q in primitiua ecclia pauci erant

quibus imminebat predicare propter quod deus tri
dedit donum linguarum multis. esset enim illis ut sic
impedimento quare possent officium predicatoris. Co
rinthii vero tamen non volebant magis hoc do
num habere quam prophetie et loqui linguis hic autem
plorare non intellectis proferre non explanata. Sic
simulatus presbiter potest loqui propheticas in latino non
in expone et similiter hanc intellectum apostolus prefert
prophetare loqui linguis et dividitur in duas quia primo harum
eminentiam ostendit 2o qualiter sit utendum utroque
dono ibi Quid ergo primum ostendit dupliciter primo rationibus
scripturis ex parte fidelium 2o ex parte infidelium ibi Fratres
mei prima in duas quia primo ostendit propositum quo ad
usum linguarum in predicando 2o in oratione ibi
Nam si orem prima in duas quia primo ponit propositum
pro eorum 2o per exemplum ibi Nunc autem Circa primum
commendat se primo ad precedentem dicens Sectamini cari
tatem quia dixit ipsam precellere ceteris dona ceterum preterea
ideo ex illo quasi concludendo dicit quia precessit dicit sectamini cari
tatem. Verum quia propter hoc non sunt alia
dona contempnenda ideo subdit Emulamini spiritualia
id est desiderate seu amate alia dona ut prophetie
et donum linguarum magis autem scilicet desiderate
ut prophetetis quia prophetia precellit donum linguarum
quod consequenter probat duplici ratione prima ponit cum dicit
Qui enim loquitur lingua diversis ydiomatibus
non hominibus loquitur scilicet ad utilitatem hominum Sic
enim donum est super per loqui lingua sine linguis
intelligibili locutio non intellecta. Sic siquis simplex
dicit horas canonicas non tamen intelligit vel non
explanat Sic cum simplex intelligit tamen scilicet verba
non tamen profert locutionis sensum quia nesciret exponere
primo ad intellectum indiget doctore etiam do
num linguarum non sufficiebat ad exhortandum
sive predicandum sed enim adorandum ideo subdit non
Sed deo cum quo loquitur homo in corde. Nemo
enim audit id est intelligit per talem locutionem sensum
misteria latentem spiritus autem sanctus loquitur misteria
id est sensus latentes per donum prophetie revelando. Et
ideo tale donum sequitur edificatio ecclesie ideo subdit
Nam qui prophetat id est sibi vel aliis revelata re
ferat et explanat hominibus loquitur id est ad utilitatem
hominum ad edificationem incipientium et exhor
tationem proficientium et consolationem lugentium
Ex predictis formatur talis ratio Illud quod est

ad honorem et utilitatem proximi est melius illo quod
est tantum ad honorem dei. prophetia vero est ad utrumque
sed donum linguarum ad honorem dei tantum ut ex dictis
patet. Qui loquitur hic ponit 2am rationem que talis
Melius est illud quo quis proficit sibi et aliis
cuiusmodi est prophetia quam illud quod proficit sibi tantum. sic
est donum linguarum per se tamen acceptum quia per se
non potest alios instruere et hoc est quod dicit Qui loquitur
lingua semetipsum edificat sibi proficiendo scripturas
recitando orando vel studendo Qui autem prophetat
scripturas recitando et explanando scripturis vel
verbis ecclesiam dei edificat id est congregationem fidelium
Et ne aliquis ex dictis crederet non esse curandum
de dono linguarum ideo revocat hoc dicens Volo autem
id est desidero vos omnes loqui linguis tamquam
aliquod malum magis autem scilicet volo vos prophetare
quod melius est ideo subdit Nam maior est
Qui in utroque dono prefulget ideo subdit
Nisi forte interpretetur scripturas explanando
quod pertinet ad prophetiam. et sic talis habet utrumque
donum scilicet linguarum et prophetie quod est melius
quam habere alterum tamen ceteris paribus Nunc autem fratres
Hic consequenter ostendit propositum per exemplum et primo per
exemplum sui ipsius dicens Nunc autem fratres si venero ad
vos linguis loquens id est utens tantum dono linguarum
quid vobis prodero. quia vobis prodero si vobis loquar id est vobis
explanavero dicta mea quasi diceret Nichil autem hec
explanatio potest esse. primo circa divina hominibus
occulta que tamen scire utile est vel expedit et quantum
ad hoc dicit aut in revelatione 2o circa humana
quorum cognitio ad salutem est utilis vel necessaria
et quantum ad hoc subdit aut in scientia que per se
accipiendo est de rebus 3o circa futura contingentia
et quantum ad hoc dicit aut in prophetia 4o circa mo
ralia et quantum ad hoc subdit aut in doctrina
Tamen que sine Hic ponit 2um exemplum in rebus
inanimatis scilicet instrumentis musicis que si sonum
confusum emittant nescitur quid canitur sed requiritur
determinatio soni per varium tactum instrumenti
et hoc est quod dicit Tamen que sine anima sunt vocem
dantia etc. Hic autem vox similitudinarie tamen quia
proprie loquendo vox solum est in animatis unde dicitur 2o
de anima vox est percussio aeris inspirati ab
anima ad vocalem arteriam cum ymaginatione significandi

et sic aīt hic vox ꝑ sono Cetā patent usq̄
ibi Etenim si incertam ibi ponit aliud exemplum
de tuba que alit sonit invitando ad festi-
ualit vocando ad ꝯsiliū et alit ꝓuocando ad bellū
ut hēt. lib. Numer. io ꝑt qd nullus ꝑpat se ad
bellum ñ sonet determinato mō ad hoc statuto
Et sic loqu. lingwar nō valet ad edifica
tionē ñ sp̄us eiꝯ explanet. et ꝑ litā usq̄
ibi Ita et vos ꝑ linguam spāno ꝑficiet eē
ñ manifestum smone dederit i. explanato
mō pdco. qd ptinet ad ꝓphiam. io subditur
Eritis enim in aera loquentes i. in vanum tam
multa ut s. ydiomata. et nichil sn voce e
i. sn cognitione vocis significate et sn locucionis
nichil est cognitum ad utilitatem eē ymo
derisibile est. sic loqui aliqd ydioma igno
ranti. io subdit Si g° nesciero virtutem vocis
i. eiꝯ significatum Ero cui loquor barbarus
i. extranee loquens. sic si aliquis sciens gemanicas
nonias et nō intelligens loquitur alti similiter
ignoranti. et io subdit Dicet vos ne sitis
sicut barbari qd debetis vitare Et ro subdit
tamen dicit Quoniam emulatores estis spirituum
i. emulatores donorum spualium querite ut ha
bundetis nō solum vbis sed magis intellim per
explanationem vbi. ꝓpter qd subdit Et io qui
loquitur lingwa i. hns donum lingwarum oret
ut interpretetur i. ut habeat ꝓphias tamq̄ melius
donum Nam si orem postq̄ ostendit eminenciam
ꝓphie respectu doni lingwarum in ꝑdicatione hic ostendit
ondit idem in oratione et pmo in oratione secreta 2° in
publica ibi Ceterum si Circa pmum sciendum
tum Oratio que reficit intellectum et affectum vel
mala est reficere melior est illa que reficit tm
affectum sic est in proposito quia ꝑ donum lingwarum ꝑferuntur
ꝑferri pnt vba orationis in quolibet ydiomata
tamen non intelligunt. sicut cum layci dicunt
orationem dominicam. vel aliquid huius devote et
tunc affectus elevatur in deum et reficitur
eiꝯ affectus nō tm intellectus. quia nō intelligit
que dicit Sed qui intelligit reficit affectus
eiꝯ et intellectus intellectus i. locutoris qui
ptinet ad ꝓphiam melior est dono lingwarum
huiꝯ vocis ponit minore d. Nam si orem
lingwa spūs meus orat i. affectus meus
in deum elevatur Spūs enim imponit quandam
vim motivam. et io voluntas que est affectus
et intellectus vocatur hic spūs. qui movet alias
potencias aīe ad agendum. mens autem mea
i. intellectus meus sn fructu est. quia nō intelligit
orationis ꝑferum. io concludit Quid g° est in fine
orabo spū orabo et mente. i. affectu et intellectu
psallam spū ut psalle est orare cū melodia
Ceterum si benedixeris hic idem ondit in oratione pu
blica. quia si ꝑplus intelligit orationem seu bndictionem
sacerdotis melius reducitur in deum et devocius
respondet Amen. io dicit Ceterum si benedixeris s. tu
sacerdos vel episcopus spiritu. i. absq̄ hoc qd ꝑplus
intelligit. quis supplet locum ydiote etc. q. d.
Quid ꝓficit ꝑplus sim. et nō intelligens
q. d. Nichil aut modicum. quia nescit se confor
mare tibi qui es minister eccie respondendo Amen
ꝓpter hoc in primitiva eccia benedictiones et cetera omnia
fiebant in volgari Sed postq̄ ꝑplus multiplicatus
catus fuit et consuevit se conformare ministris eccie
utpote stando qn dicitur evangelium deposito capucio
adorando eukaristiam et similibus fuit in latino
in eccia latina et sufficit quod clericus respondeat pro
toto ꝑplo Expedicius enim fit hoc mō quam in
volgari Quia autem aplus concludit intentum s. ꝓphiam
melior est dono lingwarum. d. Gratias ago deo
meo quod omnium vestrum lingwa loquor hoc e enim
ad quoddam donum a deo michi datum. Sed quia
donum ꝓphie melius est. io subdit Sed in eccia
volo quinque magis quinque vba loqui i. pauca sensu
meo etc. i. ut intelligam et ab aliis intelligar
et sic eos instruam quam decem milia vborum
in lingwa i. quam imponam vborum copia sine
huiusmodi intellectu Sed dicit aut quod aplus specialiter
hic dicit se velle loqui quinque vba. quia ꝑdica
tores eccie dent annunciare quinque. s. Credenda
Agenda. Vitanda. Timenda. et Speranda.
Omnia ꝑdicare debet esse de hiis que ptinent
ad fidem et sic habetur pmum et de hiis que
ptinent ad mores et sic habentur alia 4
s. virtutes. vicia pena et gloria. Et quia tm
ista dent ꝑdicare cum brevitate smonis
io dicit aplus. quinque vba i. pauca. Fratres
postq̄ apostolus ondit ꝓphiam precellere dono lingwa-
rum sumptis exemplis fidelium hic ostendit

idem voce sumpta ex parte infidelium. Circa quod primo excitat attencionem corinthiorum dicens Nolite pueri effici sensibus, id est indiscreti bonum et malum. Pueri enim frequenter preeligunt donum linguarum prophetie que est maius bonum. Sed malicia parvuli estote, ut ea que dicitis sic intelligatis prophetie ut possitis alios instruere, quod pertinet ad prophetiam. In lege enim hic generaliter sumit totum quod talis est. Cum aliqua duo ad unum finem ordinantur illud est melius quod est efficacius ad illum finem consequendum. Donum autem linguarum et prophetie ordinantur ad conversionem infidelium. Ad quam efficacius est donum prophetie quam linguarum. Hoc autem huius rationis probat auctoritate dicens In lege enim scriptum est. Non tamen hic lex pro scriptura scilicet quinque libris moysi, sed pro toto veteri testamento. Quod hic allegat scribit ysaias 28° secundum translationem nostram. Quia in aliis linguis et in labiis aliis loquar populo huic sic populo iudaico, quod fuit impletum Actuum 2° Cum iudei congregati in Ierusalem de diversis terris audierunt credentes loquentes in omnibus linguis. Et nec sic exaudient me dicit dominus. Licet enim tunc aliqui fuerint ad Christum conversi, tamen plures remanserunt obstinati. Illi autem conversi magis fuerunt per verbum petri exponentis scripturas prophetarum, quod pertinet ad prophetiam, quam per donum linguarum ut patet Actuum 2°. Et sic patet quod donum prophetie plus valet ad conversionem infidelium quam donum linguarum. Itaque lingue in signum sunt, dicit vulgata, non fidelibus id est perfidelibus qui iam credunt, sed infidelibus, ut predicatores christi intelligi possint ab omnibus linguarum hominibus et sic converti ad fidem. Prophetie autem non infidelibus id est gentilibus qui non habuerunt legem nec prophetas, sed fidelibus id est iudeis unum deum credentibus, de quibus fuerunt ipsi apostoli et discipuli et alii credentes primi fere omnes, per quorum predicationem conversi sunt gentiles. Et sic prophetia plus valuit ad conversionem infidelium quam donum linguarum, sic ad instructionem infidelium plus valet sciencia quam eloquencia. Si ergo. Hic secundo declarat hoc ex facto dicens Si ergo conveniat universa ecclesia in unum tam orationis vel predicationis sacramenti vel aliis huiusmodi, et omnes fideles linguis loquantur, intrent autem tunc eis ydiothe aut infideles, nonne dicent quod insanitis, quia vos reputabit insanos, unde apostoli sic loquentes putati sunt ebrii

Actuum 2°. Et sic in tali casu donum linguarum esset magis in confusionem fidelium quam ad conversionem infidelium. Et sic esset factum Actuum 2° nisi petrus per donum prophetie ostendisset contrarium scilicet interpretando dona prophetarum. Si autem omnes prophetent non simul sed successive exponendo scripturas vel revelationes sibi factas vel aliis, intret autem quis infidelis vel ydiotha, convincitur ab omnibus aliis successive prophetantibus, in quantum ostendunt vitam gentilium erroneam. Diiudicatur ab omnibus id est reprehensibilis ostenditur. Occulta cordis eius manifesta fiunt, inquantum ex predicatione tali et exponere tanguntur multa pertinencia ad fidem et ad mores ex quorum auditu convertitur ad cogitandum mala in corde suo latencia, et ad penitendum corde et ad confitendum ore, potest etiam aliter intelligi. Nam in primitiva ecclesia ad conversionem infidelium fuit pluribus fidelibus divinitus concessum secreta cordium cognoscere, ex quorum revelatione aliqui convertebantur ab infidelitate, sicut mulier samaritana credidit in Christum ex revelatione sui occulti Johannis 4° capitulo. Et ita cadens in faciem humilians se coram deo ex dei predicatione et declaratione vel secreti revelatione, adorabit deum conversus ad Christum, pronuncians id est ore confitens quod vere deus in nobis est. Corde enim creditur ad iusticiam, ore autem confessio fit ad salutem Romanos 10. Quid ergo est fratres. Hic ostendit apostolus qualis debeat sit usus prophetie et linguarum, et primo facit hoc in generali, 2° magis in speciali ibi Sive lingua. Circa primum dicit Quid ergo est fratres scilicet vobis agendum. Sed quod sequitur Cum convenitis ad ecclesiam unusquisque vestrum psalmum habet vel in se vel in aliquo de congregatione qui donum sibi datum potest in alios refundere, quia non dantur singulis omnia dona sed divisim, ut dictum est supra capitulo 12. Et idem intelligendum est de aliis sequentibus. Per psalmum vero intelligitur canticum ad laudandum deum. Doctrinam habet id est graciam predicandi ad informationem morum. Linguam habet id est donum linguarum. Apokalipsim habet id est revelationem interpretationem habet id est virtutem explanandi obscura. Omnia ad edificationem fiant. Quilibet enim uti debet gracia sibi data ad edificationem ecclesie. Sive lingua. Hic ostendit

ppo^m magr in spali. et primo q^o ad donu
lingwaꝝ 2° q^o ad donu ꝓphie ibi ꝓphe aut
Cetera p^m 1 d^t. Et dono lingwaꝝ no est vtend'
a multis. s sufficit a paucis ꝓpter comparatio
ſpiꝰ dicit. Siue lingua quis loquitur s^m
duos aut ad plus tres. s. homines .i. ad plus
s^m .i. qd dr de v^t. 24° In ore duoꝝ ul triu
testiu stet omne vbum et partes .i. suces
siue vnꝰ post aliu ul partes .i. interscise.
ut post vnam ptem locucois fiat expositio
eius et post aliam sil'r. hoc mo sit expositio
qn pdicatores pdicant ut impleant laicibus
ignote lingue. io subdit. Et vnꝰ interpretet
Si aut no fuit interpres. s. ille qui loquitur
lingwis taceat in eccia sibi aut loquatur
et deo orando deum in secreto. In eccia vero
fuit dei confitendo de mo loquendi In
missa eni repetit donu lingwaꝝ p epistolam
et euangelium et sic s^m duos actus fiunt testio
In matutinis vero triplex testio repetitur per
triplicem nocturni et antiquitus dicebantur
diuisim s^m tres vigilias noctis. ꝓphe hic ont
ondit quale sit vtend' dono ꝓphie. et p^o
ondit debitus vsus. 2° quibus est phibitus
ibi Mulieres. Cetera p^m si^d. Et vsus ꝓphie
hic aut pro pone vbum exhortacois ad
plebem sacris scriptis exponendo Inprimitiua
vero eccia plures habebant hoc donu pt qd ne
fiet confusio aps ordinat ut exponere a duobus
tm ul tribus ad plus ul successiue et est
qd dr. ꝓphe duo aut tres dicant scripturas
exponendo no simul s successiue. Ceteri
vero diiudicent .i. taceant ut sic possint disc'
nere que sint melius dca et magis vtilia
q si alii reuelatu fuit sedenti .i. alicui de
auditoribus sci fuit reuelatu p spm scm de
aliquo p discretione sue ꝓponenda. Prior
taceat dando isti locu loquendi et subditur
ca. potestis eni omnes reuelatione spus sci
habentes p singulos ꝓphetare vnꝰ post aliu
quiescenti tpe ut omnes discant qui audiunt
et omnes exhortent ex hoc scripti Sed quia
posset aliquis dice no est in ptate sic loquendi
tace quia loquitur ex spus sci monitione.
hoc remouet d. Et spus ꝓphaꝝ ꝓphetis subiecti

sunt hoc est in ptate eoꝝ. Cetera qd est sci
q in ꝓphetis duo fuerit s. illuminatio mentis ꝓphe.
et hoc no est in ptate eiꝰ quia spus ꝓphie
no s adest ꝓphetis. Aliud est illuminatois
sue pnunciatio et ista pnunciatio est in ptate
ꝓphe quia pt loqui et tace put expedit
honori dmo et vtilitati eccie. et sic est in ꝓposito
quia si plures loquerent esset confusio et vnꝰ
aliu impediret ex quo sequitur diuisio cuiꝰ
deus no est auctor io subdit. Non eni e dissen
sionis deus &c. Sciendu tn est q no semp est
in ptate ꝓphe tace. ymo aliqn spus mouet
ipm ad loquend contra voluntate suam. sic
pz de Balaam Nu^i 22°. qui benedicere ꝓpho israel
tace no potuit. Hoc eni erat ad gloriam dei
no sic aut in ꝓposito. ut ex dcis. Mulieres
in eccia. Hic ont ondit quibus pdcus actus
pdicandi sit phibitus. s. mulieribus et primo fac
hoc qd dcm est. 2° alioꝝ ꝓteruiam excludit
ibi An a vob vbum. Cetera p^m d^t. Mulieres
in eccia taceant. s. resistendo a doctrina non
tm ab oroe secreta. et subdit ro. Non enim
pmittitur eis loqui .i. doce qd ptinet ad platos
et superiores. et idem repugnat sexui mulie
tum ꝓpt defectu intelligencie. tum q mlr dr
naliter esse subiecta viro. io subdit. Sed sub
ditas esse sicut et lex dicit Gen 3° Sub viri
ptate eris. ꝓphia aut ad illuminatoem mentis
no repugnat sexui mulieris. et sic legitur
multe mulieres ꝓphetasse. nec solu excludit
ab actu docendi in eccia publice s et ab actu
querendi ibid aliquid p modu disputacois
io subdit. Siquid aut volunt disce domi
viros suos interrogent ut plenius in eccia
de auditis informent. et ea dei silentiu ten
gant tunc dr. Turpe est eni mulieri .i. indecens
est sibi loqui in eccia. Et p oppositum decens
est eam tace in locis publicis pt qd in hnc
dr. Cautum est ne mulieres opus exerceant
addiscendi. An a vob vbum. hic ont excludit
alioꝝ ꝓteruiam qui cu si de gentilibus posset
dice q ordinatio apli no esset bona. eo q ꝓp'
gentiles in templis veneris et dyane mulieres
forsitan publice docebant. qd repellit apls

9. An a vobis gentilibus verbum dei processit ut
q. d. Non. sed a iudeis quibus date sunt scripture
legis et prophetarum. et ideo modus et ordo doctrine
magis est diriuandus a iudeis in gentiles quam econtrario
Siquis videtur propheta esse aut spiritualis qui potest omnia
iudicare sicut dictum est supra c. 2. cognoscat que
scribo vobis quia domini sunt mandata i. poterit
cognoscere quod ordinatio predicta non solum processit a
me sed a deo. Siquis autem ignorat ex negli
gentia vel malicia illa que sunt tenenda ignora
bitur a deo. Itaque fratres. Hic ultimo concludit conclusionem
intentam s. quod dona spiritus sancti sunt appetenda
et quod eis utendum est ordinate in personis quibus
decet. Ubi ideo dicit Itaque fratres emulamini prophetare
tamquam melius bonum et loqui linguis ut patet
ex supradictis. Verumtamen quia loqui linguis est quoddam
bonum ideo subditur Et loqui linguis nolite prohibere
per eos simul loquendo. Omnia autem honeste i. prout
decet viros et mulieres et secundum ordinem ad vitan
dam confusionem fiant in vobis. Capitulum 15m

Notum autem vobis facio fratres. Postquam apostolus
tractauit de scientiis et de gratiis que conferuntur
in eis hic consequenter tractat de gloria resurrectionis ad
quam predicta naturaliter ordinantur. et diuiditur in duas partes
quia primo de resurrectione christi premittit veritatem 2o probat
ex hoc generalem resurrectionem hominum ibi Si autem christus
prima in duas. quia primo commendat doctrinam euangelii
in generali 2o descendit que oportet specialiter circa resurrectionem
christi ibi Tradidi enim vobis. Circa primum dicit Notum autem
vobis facio fratres i. ad memoriam vobis reduco.
euangelium quod predicaui vobis i. doctrinam euangelicam
cuius excellentia ex quatuor ostenditur. primo ex eius
predicatoribus qui fuerunt apostoli excellentes viri
et hoc tangit cum dicit quod predicaui ego pau
lus et similes alii mei. 2o ex auditoribus qui
generaliter receperunt doctrinam euangelicam per orbem quod
est signum euidens veritatis huius doctrine. secundum quod dicit
Augustinus. Quia si per miracula est sic recepta
generaliter certum est eam esse verissimam. eo quod deus
non potest esse testis falsi. que testificatio fit veris
miraculis. Marci ult. Illi autem profecti predicauerunt ubique
domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus
signis. Si autem dicatur quod sine miraculis fuit sic
recepta hoc reputandum est maximum miraculum.
quod tam ardua et inaudita sine signis euangelium

omnia recepta sunt tam generaliter. non solum
a simplicibus sed etiam a sapientissimis et po
tentissimis viris. Et si arguatur hic contra
de lege machometi falsa. que tamen a multis est
recepta. Dicimus quod non est simile. quia vi armorum
primo sibi multitudinem vincendo subiugavit. Cui
et legem dedit permittens delicias et concu
piscentiam observantibus eam. ad que homines sunt
proni. Fides autem christiana per christum et apostolos predicata
non sic est recepta. sed a pauperibus ea predican
tibus et ad paupertatem et austeritatem et mundi
contemptum inducentibus. et ideo non fuisset re
cepta a sapientibus huius mundi et potentibus
sicut videmus impletum nisi hoc fuisset virtute sig
norum. et hec receptio tangitur cum dicitur Quod et acce
pistis vos et alii sapientes huius mundi. Nam
cum sapientia maxime vigebat in grecia. 3o commen
datur ex hoc quod eleuat ad superna ibi In quo
et statis. s. sursum erecti ad deum. 4o per hoc
quod ipsa sola ducit ad beatitudinem i. per quod et
saluamini. Ad hoc tamen quod ad beatitudinem perdu
cat. duo requiruntur. Unum quod teneatur eo mo
do quo ab apostolis est predicata. scilicet non innitendo
principaliter rationibus humanis sed auctoritati diuine et miraculis
ideo subditur Qua ratione predicauerim vobis si tenetis
q. d. predicatio mea non processit ratione humana
sed diuina. 2m est quod fides non sit vacua operibus
bonis sine quibus est mortua et per consequens frustra
vana subditur Nisi frustra credidistis. Tradidi
enim. Hic consequenter ostendit quod sit tenendum de resurrectione
et ponit quatuor de christo scilicet eius mortem sepul
turam resurrectionem et apparitionem. que pertinent
ad articulos fidei. De morte vero christi dicit
Tradidi enim vobis in primis i. inter prima credenda
quia articuli fidei sunt principia ex quibus alia
credenda deducuntur tamquam conclusiones ex eis
elicite. quod et accepi scilicet q. d. hoc ante predicationem
non scivi sed ante dei. et que sunt illa sub
iungit. Quoniam christus mortuus est pro peccatis nostris non
suis Ysa. 53o Propter scelus populi mei percussi
eum ideo subditur Secundum scripturas. s. ysaie et aliorum
prophetarum spiritu sancto loquentium. et mors ista pro peccatis
nostris fuit a deo preordinata. Et quia sepul
tus est ut veritas mortis eius probaretur. Et
quia resurrexit tertia die secundum scripturas. Ipsi tres tamen

dies accipiendi sunt p synodochen q pm9
et tercius no sunt integri Et quia visus
est post resurreccionem cephe i petro luc. vl. De api
tcibus aut factis mlieribus no facit aplus
hic mencionem quia inducit apparicoes ad gfirma
cionem de resurrec xpi et io illas tm inducit q
fce sunt psonis magis autenticis. et post
hec vndecim s aplis que appario fca fuit
post octo dies s sue resurreccionis thoma pnte
Joh. 20. prius in apparicione decem aplis
thoma absente ut hetur ibid. et dr vndecim
quia Judas qui fuerat duodecim9 iam mortuus
fuerat. et mathias no dum erat electus De
inde visus est plusq quingentis fratribus simul
Et ista appario fca fuit in galilea mt. vlt.
in qua appuit aplis et mltis alijs Ex qbus
mlti manent usq adhuc viuentes hoc
dr ad maiorem affirmacionem sui dci quidam
aut dormierunt morte corpali que dicitur
dormicio q erit in spe resurrec future Deinde visus
est iacobo Dicit aliq q ista appario fuit
in die resurreccionis vouerat enim Jacobus se non
gmesturum panem donec videret xpm resurrexisse.
et sic hz deinde no importat ordinem apparicionis
Alij dicunt q Jacobus post apparicoes pdictas
habuit spalem apparicionem ppt spalem deuocionem
et similitudinem ad xpm Deinde aplis oibus
s in die Ascensionis act. vl. Nouissime aut
oim post ascensionem xpi in celum tamq ab
ortiuo visus est m De qua visione dictum
est sup. Actuum. 9. c. Vocat aut se aborti
uum. q abortiu9 dr fetus qui nascitur ext
ra tempus debitum. vl quia cum violencia educitur
de vtero ul quia no pducitur ad debitam qu
antitatem Quia tn de se sentit aplus q alij
generati sunt cum aduentu spus sci. ipse aut
post Item alij gu... sunt sponte. ipse vo q
violenter in actu psecucionis fidei Act. 9. Item
quia no reputat se pfecisse ad pfeccionem alior
et hoc ex humilitate. d. Ego enim sum minim9
aplor et q in humilitate no est manendum.
io visitat dicens sic d. qui no sum dign9
vocari aplus qm psecutus sum eccam dei
qd alij no fecerunt et in hoc minor fuit alijs

aplis. licet ex dei gra fuit valde magnus.
io subdit Gra aut dei sum id qd sum q
me vo nichil nisi psecutor et blasphem9 et gra
eius in me vacua no fuit i carens opibus
bonis s habundancius illis oibus laboraui
Nullus enim aliorum legitur in tot terris pdicas
se nec p suo victu sic pprijs manibus laborasse
nec tot tribulacoes in terra et mari sustinuisse.
Non aut ego p pria virtute s gra dei mecum pn
cipaliter operante. quia se habet ad liberum arbitrium
sicut sessor ad equm. io subdit Siue enim ego
siue illi. s alij apli sic pdicauim9 spu scto
principaliter in nob loquente mt. 10. Non enim vos estis
qui loquimini s spus patris vri qui loquitur in vob
et sic credidistis. s. spu scto. vos intus trahente
ul mouente Joh. 6. Nemo pt venire ad me nisi
pr meus traxerit eum Si aut xpus hic gnt ex
resurrec xpi ondit gnealem esse resurrec futuram
et dividitur in 2. q pmo facit ppositum 2o declarat qualiter
resurgendum ibi Sed dicet qsmia adhuc ind
q pmo pbat ppositum roe sumpta ex p resurrec
2o ex stor gfusione ibi Aliogn Circa pm facit
talem rom Xpus resurrexit et alij mortui
resurgent s xpi resurrec gsi 2c. In hac roe
sic pcedit q pmo pbat gdicionalem 2o pbat
anis ibi Si aut resurrec 3o ondit gdicionalem esse
veram ibi Nunc aut Circa pm dr Si aut xps pdicatur
q surrexit a mortuis hic arm ... q. d.
Quia hoc pdicat a me et ab alijs aplis
quomo qdam dicunt in vob qm resurrec mortuor
no est. i. non erit. q. d. male dicunt. q si hm
est verum et fm ut psea declarabit Si at resurrec
hic pbat ans. s q xps resurrex d. Si aut resurrec mor
tuor no est hic i no erit in futuro. tamq impo
de pnto qd ondit flm ducendo ad duo in
ueniencia. pmum est q pdicacio aplor erit in
ana io dr. Si aut xps no resurrexit inanis
est g pdicacio nra. qd est impossibile cum sit opi
dine virtute gfirmata Secd inueniens est q si
des corinthior esset fcta. io subdit Inanis est
et fides vra. qd est impossibile eadem roe qua
et pmum. Tm ondit sequencia pmi inuenient
d Inuenimur aut nos pdicatores crimin et fal
testes dei ut asserendo qd no fecit q a suscitauit

q suscitauit xpm hoiem qd no est vm Si
mortui no resurgent &c. i. si impossibile est re
mortuorum. q humanitas xpi eiusdem spei est cu
alijs hoibus. Vltius pbat aliud inconueniens
d. Et si xpus no resurrexit vana e fides
vra i. sine effcu bono q nulla fides purgat
a pcco. io subdit Adhuc enim estis in pctis vris
a quibus no estis mudati p fidem xpi si no
resurrexit. et sic gcludit vltius Ergo et qui
dormierut i. mortui sunt in xpo. i. in fide xpi
perierut. qd tn est inconueniens. eo q sanctissime
vixerut. et omnis ronabiliter loquens d. Opa
ttis vite a deo remuneranda esse. Et maxie
debebat esse inconueniens corinthijs qui fidem xpi
susceperant quibus scribebat aplus Sed quia
posset aliquis dice q hec remuneratio sit in
pnti vita et no in alia sic dicebant amici
Job ut ibidem fuit declaratum. io excludit hoc
aplus d. Si in hac vita tm in xpo sperantes
sum9 expectantes a deo hic remunerari
miserabiliores sum9 oibus hoibus qui ad
mi9 pferunt bonis hui9 vite nos qui patim
mala. Inpunitia et etiam fideles multa susti
nebant adusa. Sed contra hoc posset argui
de multis phis qui voluptates et diuicias
hui9 mudi gtempserut. et tn resurrectionem mortuorum
negabant. et tn no dicunt miserabiliores ce
alijs s meliores. Dicendum. q no e sile de
phis et xpianis. quia phi hec sperit ppter
maiora bona gsequenda s. virtutes intellectuales
et morales in quibus gsistit cognitio veritatis
et gseruatio politice boni. Hec aut no dici de
xpianis qui gsitent xpm resurrexisse a mortu
is. qd falsum esset si re mortuorum esset impossibile
Falsitas aut malu est intellectus sic veritas est
eius bonu. Nunc aut xpus. Hic aplus pbat co
dicionalem suppositam esse veram. s. q si xpus
resurrexit et mortui resurgent. et dr in d
q pmo aplus pbat ppositum 2º declarat gdictum
adductum ibi Deinde Circa pm facit talem ronem
Resurrectio xpi est sufficiens ca effectiua nre re
Posita enim ca sufficienti ponitur eius effectus
de necite. Si sit aut ca agens voluntarie
sic est in pposito ponitur effectus scdm dispositionem
voluntatis. sic. et io re mortuorum est in sic

mudi sic xpc inquantum deus disposuit ab eterno
et exequetur inquantum homo. quia humanitas xpi
est instrumentum gunctum diuinitati. p quam
sic p instrumentum fit re mortuorum. et hoc est qd
dr. Nunc aut xpus resurrexit a mortuis
primicie &c. Non obstat q lazarus et aliqui
alij prius sunt a morte resuscitati. q illa
resuscitatio fuit ad vitam mortale. ppt qd
postea sunt mortui Sed xpus prius resur
rexit ad vitam immortalem. ppt qd illa fuit
prima vera re. quia fuit in corpe immortali
et glosa. Si aut contra hoc obiciat qd mt
26º dr. q passo xpo multa corpa sctorum que
dormierant surrexerunt &c. Dicendum q ibi tm
p anticipationem dr. q illa re fuit post xpi
resurrectionem sic pz ibidem vbi dr. Et exeuntes
a monumentis post resurrectionem eius &c. Illud aut
qd est primu in aliquo genere est ca aliorum. sic
ignis qui est calidus formaliter est ca caliditatis
in alijs. et io re xpi est ca resurrectionis aliorum
Non enim pt dici q sit ca insufficiens roe
diuinitatis que est virtutis infinite. et ex illa est
ca principalis resurrectionis humanitas aut instrumentaliter
gunctum io subdit Quoniam quidem p hoiem mors
s. p adam. et p hoiem re mortuorum &c.
s. p xpm. Sicut enim mors inducta est
p hoiem primu Ita queniens fuit ut vita hominibus
reduceret ad vitam p hoiem xpm cuius humanitas
e diuinitatis instrumentum gunctum. Non facit
aut mentionem de Eua quia p illam no fuit
mors inducta n tm suggerendo ade gmestionem
ligni vetiti. vn si adam stetisset eua pec
cante pctm originale no fuisset inductum
Vnusquisque aut. Hic gnter aplus declarat
duplex gunctum primu est resurrectionis ordo
qui tangi cum dr. Vnusquisque aut in suo or
dine scilicet resurget primicie xpc Resurrectio
enim xpi prior est tpe et dignitate inter
alios qui resurgent in fine mudi. Non est
ordo tpis quia omnes silr resurgent. scdm qd
dr infra eodem ca. In momento in ictu oculi &c
s erit ibi ordo dignitatis q martir resurget ut
martir. aplus ut aplus. et de alijs de qbus
subdit Deinde. post xpm tpe et dignitate
hij qui sunt xpi qui in aduentu eius crediderut

·i· imbuerat ipius p fidem cari^te formata· sz
p̄mū quo venit in carnem et 2^m quo venit
ad iudiciū Deinde finis hic declat 2^m sz
r̄eīis finem et p̄mo q^m ad consecutionem boni
2° q^m ad amotionem mali ibi Oportet aūt q^m
ad p^m d^t Deinde i· post hoc finis s· r̄eīis
erit Et iste finis nō est in hoc q vivant
vita corruptibili voluptuose ut iudei et sar
raceni fingunt· talis enim vita s^m ph^m i°
ethicorum est vita pecudum ppt qd in ea con
sistere nō pt felicitas humana· s̄ in clara dei
visione et fruitione que convenit homini s^m id
qd est in eo supmum· sz voluntate et intellcm·
et r° obiecti optimi· io subdit Cum tradidit
regnum deo et patri i· cū xpc adduxerit fideles
in quibus regnat ad claram aspectum sui cre
atoris Et quia ministerium angelorum ordinatur
ad hoc ut fideles ad btitudinem pueniant io
tūc cessabit illud ministerium· io subdit Cum
evacuaverit omnem principatum et ptatem et
virtutem tn̄ remanebunt ordines angelorum
distincti q^m ad eminentiam glie s^m ierarch
ias et ordines Ponit aūt istos tres ordines
qui sunt superiores q^m ad illos quorum officia
concernunt ministrare ita ista inferiora Et
sub principatibus intelligunt archangeli et
angeli custodie singulorum homi deputati
Oportet aūt hic declat finē r̄eīis q^m
ad amotionem mali· tūc enim removebit ma
lum culpe penam ipsam malorum· et q^m ad
hoc d^r Oportet aūt illum regnare donec
ponat omnes inimicos sub pedibus eius
Non tn̄ tunc desinet regere· q ly donec non
facit conclusionem sub temporis Sicut mt̄· i° d^r De
ioseph et maria· q nō cognoscebat eam donec
pepit filium suum primogenitum Amovebun-
tur ergo mala pene io subdit Novissima
aūt inimica destruetur mors qr r̄° erit ad
vitam immortalem cum qua nō pt mors
stare· et ad declarationem predictorum subdit Omnia
enim subiecit sub pedibus eius hoc enim scriptum
est de p° ps· 8° ut ibidem declaratum fuit ppt
qd oportet impleri consummatione finali Cum aūt
dicat omnia &c· q·d· nichil erit tūc exclusum
a subiectione sub p° homine preter eum qui subiecit ei
Xpus enim in q^m homo minor est deo patre·

io subdit Tunc et ipse filius subiectus erit ei
Ut sit deus omnia in omnibus i· ut omnibus appareat
q omnis ptas et dignitas omnibus insit a deo
in quo est r° ultime btitudinis Alioqn hic qui
r̄°nem probat p statum vitam· et dividitur in d
qr p̄mo ponit suam pbationem 2° quandam monitionem
ibi Nolite· p̄mum dupl'r exponit P̄mo quia
dicunt aliqui expositores· q tunc erant aliqui
credentes q bap^mus receptus ab aliquo vivente
valet mortuo et sic faciebant se pluries
baptizari· semel pro se et alias pro amicis suis de
functis et s^m hoc d^t aplus Alioqn i· si r̄° nō
erit quid facient qui baptizantur pro mortuis q·d·
nichil pficiet eis Sed quia nō vr pbabile
q aplus in sua pbatione procedat ex aliorum er
rore· quia nō esset pbatio simplr· s̄ magis contra
illos errantes· ducendo illos ad aliud qd
habebant pro inconvenienti Ideo alr exponit qd dicitur
p mortuis i· operibus mortalibus que sunt opera
mortua· pro quibus abluendis recipitur bap^mus
qui tn̄ nichil pficiet si nō erit r̄°· ad hoc enim
recipitur ut a peccatis mundatus sit vita bta dignus
Cont^a d^t ad illud inquiens· sz q penam quam
tn̄ sciebat fuisse sustinere tribulaciones huius
si nō remaneret in alia vita io d^t Ut quid
et nos s· penam periclitamur omni hora sicut enim
penam sequentes ducebant ad tormenta Cotidie
morior i· periculis mortis me expono ppt gloriam
vestram fratres i· ppt gloriam in vobis acquirendam
quam habeo in xpo ihu dno meo· s· in eterna spe
predicationis xpi 2° thi· 4° Reposita est mihi
corona iustitie &c· Ulterius ducit ad aliud inconveniens
s· q homines erunt sine freno sic bestia ad de
lectabilia huius vite· qd est maxime inconveniens
dignitati humane si nō sit alia vita in qua pro bonis
et malis reddantur premia et pene· et s^m hoc
dicit Si s^m hominem i· s^m rationem qua differt homo
a bestiis ad bestias pugnavi ephesi i· ad homines
r̄°nem negantes et p consequens bestialiter viventes
Quid mihi prodest si mortui nō resurgunt· q·d·
nichil· Sed magis videtur eundum esse cum eis
ad voluptates huius vite dicendo cū eis man
ducemus et bibamus i· voluptuose vivamus Cras
enim i· cito moriemur i· totaliter deficiemus sic bestie
vn in psona eorum d^r Sap· 2° umbre transitus
est vita mea &c· Non seqmini Nolite q· et seduc

bonos. Nolite seduci. Hic excludit ponit quidam motivum et primo quantum ad infirmos dicens Nolite seduci a negantibus resurrectionem, credendo eis ad vite voluptatem sine freno. Corrumpunt mores bonos colloquia mala, et maxime que inducunt homines ad presentis vite delectabilia ad quam pluritatem sunt ex corruptione nature homines. 2º ponit motivum ad perfectos dicens Evigilate iusti et nolite peccare, id est vos perfecti sitis solliciti vite presentis non solum in vobis sed etiam in aliis qui sunt imperfecti de quibus subditur Ignoranciam enim dei quidam habent, maius vere sapientes de resurrectione. Ad verecundiam vobis loquor, id est ad verecundiam vestram ut per hoc sitis magis solliciti quia defectus inferiorum redundat in verecundiam superiorum. Sed dicit aliquis. Postquam apostolus ostendit resurrectionem per ostendit resurrectionem aliorum hic consequenter ostendit qualitatem resurgencium. Circa quod considerandum quod aliqui credentes resurrectionem futuram dicebant eam fore ad consiles actus et vitam sicut quidam philosophi dixerunt quia post annum magnum qui continet 36 milia annorum solarium Plato resurget et habebit easdem scolas quas habuit olim athenis et eosdem scolares. Alii vero scilicet Iudei et Sarraceni licet in aliquo discordent tamen in hoc conveniunt quod dicunt resurrectionem fore ad vitam animalem delectabilibus carnis utentem non tamen ad actus omnino consiles, et tunc erit vita voluptatibus carnis utens sine impedimento. Ex persona igitur talia dicencium movet apostolus questionem dicens Sed dicit aliquis male senciens de resurrectione quomodo resurgent mortui. Hoc dicebant illi qui reputabant eam impossibilem. Quali autem corpore venient scilicet utente deliciis carnalibus sicut nunc aut per alium modum. Insipiens tu. Hic consequenter solvit utramque questionem et primo 2am, 2º primam ibi Ecce misterium. Solucio prime questionis stat in hoc quod resurget idem corpus numero quo ad substanciam sed habebit aliam qualitatem et dividitur in duas quod primo ostendit propositum, 2º que sit dicta qualitas ibi Seminatur. Prima in duas nam intentum declarat primo per exempla, 2º per rationem ibi Si est corpus. Prima in duas quod primo inducit exempla eiusdem speciei, 2º alterius speciei ibi Non omnis caro. Circa primum ponit exemplum de grano seminato ex quo sic surgit aliud granum eiusdem speciei non tamen eodem modo ad ornatum quod primum est nudum, 2um palea opertum

et per incrementum pullulat procedendo de herba ad perfectum, et hoc est quod dicit Insipiens tu quod seminas etc. usque ibi Sed deus. Tamen quod apostolus non intendit quod sit simile in resurrectione quantum ad hoc quod fiat virtute nature sicut dicta pullulacio sed tantum hoc valet exemplum apostoli quod sicut natura potest idem specie reparare et sub altera condicione multo forcius deus qui est virtutis infinite potest idem numero reparare quantum ad substanciam mutata qualitate. Et quia opus nature est opus dei nature dirigentis ideo subdit de grano pullulante Deus autem dat illi corpus sicut vult. Ex hoc enim quod videmus sagittam recte tendere ad signum quod tamen caret intellectu arguimus quod ab aliquo intellectu dirigitur. Ita ex hoc quod videmus naturam tendere ad certum finem quem non cognoscit arguimus quod dirigitur a deo cognoscente. Et unicuique seminum proprium corpus in quantitate et figura et similibus secundum determinata naturam sue speciei. Non omnis caro. Hic consequenter declarat propositum per exempla diversarum specierum et primo corpora terrestria adinvicem, 2º celestia ad terrestria ibi Et corpora, 3º celestia adinvicem ibi Alia claritas. Circa primum dicit Non omnis caro eadem caro quia sunt diversarum specierum ut de carne hominis pecorum et avium et tamen est eadem materia quia illa eadem materia que est ibi sub forma pecorum vel avium fit per nutrimentum sub forma hominis etc. et est quod dicitur Sed alia hominum etc. Et ex hoc concludit quod cum hoc fiat virtute nature virtute dei possit fieri quod caro morientium et resurgentium erit eadem in exemplis nature sed alterius glorie. Et corpora celestia etc. Hic exemplificat comparando corpora celestia ad terrestria que conveniunt in quantum corpora. Corporeitas enim est eiusdem racionis in hiis et in illis, tamen differunt in qualitatibus et ex hoc concludit quod eadem erunt corpora resurgencium et morientium tamen aliarum qualitatum et patet littera ex textu. Sed alia quidem celestium gloria id est decor et ornatus corporum celestium et terrestrium. Alia claritas. Hic exemplificat comparando adinvicem corpora celestia scilicet stellas adinvicem que differunt in claritate et tamen conveniunt in hoc quod omnes sunt celestis nature, per hoc distinguntur contra claritate, et sic corpora moriencium et resurgencium erunt eiusdem nature sed alterius glorie. Propter hoc dicit quod dicitur Alia claritas solis intelligitur claritas corporis. Alia lune id est

congruis maie. alia stellarum .i. aliorum sanctorum
Et quia secundum diuersitatem meritorum variē participabunt
limen glorie ideo subdit Stella enim a stella dif
fert in claritate ideo Aduertendum autem quod omnia exempla
ista posita deficiunt a proposito isto quia non sunt
ydemptitate specie ut inualem (?) ut exempla dicis
Corpus autem resurgens habet ydemptitate
inuale ad prius mortuum Exempla non po
suit quod ita sint sed ut seminat qui edificat ut
per exemplum sibi cognitum manuducatur ad in
tellectum quale illud corpus nostrum resurgat deinde
enim secundum qualitate Seminatur hic ostendit
apostolus differentiam corporis resurgentis et mortui
quantum ad quatuor dotes corporis glorificati .d. Seminatur
in corruptione .i. sepelitur in terra corpus corruptibile
vel seminatur .i. per naturam generatur. surget in incor
ruptione .i. corpus resurgens habebit incorrup
tibilitatem per dotem impassibilitatis seminatur in igno
bilitate .i. corpus obscurum et vile surget in gloria
.i. corpus lucens per dotem claritatis seminatur in infirmitate
.i. corpus ab anima de difficili motum Quia corpus
quod corrumpitur aggrauat animam Sap. 9. c. surget
in virtute .i. mobile secundum voluntatem anime per dote
agilitatis seminatur corpus animale .i. quantum impotens
esse cum alio corpore non glorioso. surget corpus spiri
tale .i. potens esse cum alio corpore non glorio
so sicut suo modo spiritus simul est cum corpore. et hoc erit
per dotem subtilitatis ut dicunt aliqui Alii vero non
dicunt quod hoc non erit per dotem subtilitatis sed per assis
tenciam diuine virtutis hoc facientis qui vero me
lius dicunt quantum ad hoc difficilius est tractari
quatuor secundum In statu vero eternis cessabunt opa
tiones animales sed generatio nutritio et augmentum
et corpus absque fatigatione seruient anime in operibus
spiritualibus Et secundum hoc potest esse dici quod corpus
quod nunc est animale .i. seruiens in operibus anime tunc
tunc erit spirituale .i. seruiens in operibus spiritualibus
Unde etiam quod quatuor dotes dicte non insunt corpori
glorioso ex compositione corporis celestis ut dixerunt
aliqui sed ex gloria anime in corpus redundante
secundum quod dicit Augustinus ad Dyoscorum. Ex hoc
est quod anima perficiet corpus videmus in presenti pro
uenire corpori .s. esse conseruari a corruptione
Recedente vero anima corpus confirmat et mar
cessit primo de anima pulchritudinem seu claritatem

et est motum amittendo Et quanto magis anima
perficit corpus tanto plures quatuor dotes insunt corpori
perfectius In statu vero beatitudinis anima perficiet corpus
in supremo gradu. propter quod dabit sibi esse spirituale
modo dicto et incorruptibilitate agilitate et
claritate Si est corpus hic declarat apostolus ydemptitate
corporum resurgentium quantum ad naturam et differentiam
quantum ad qualitates per exempla hic ostendit idem omnino per rem
que est talis Duo sunt principia generis humani unum
secundum viam nature .s. adam Aliud secundum viam gratie
.s. Christus Si igitur animalitas et eam consequentia que
respiciunt viam nature diriuantur ad omnes per adam
multo fortius spiritualitas respiciens vitam gratie
diriuabitur ad omnes sufficienter per Christum que spiri
tualitas hic inchoabitur per gratiam et in futuro
consumabitur per gloriam ab anima in corpus redundante
per quatuor dotes modo predicto et hoc est quod dicit Sic
corpus animale et cum hic si per quia est et spirituale
quia iam est in Christo qui surrexit in corpore
glorioso et in aliis erit in futuro Sic scriptum est Gen.
2o Factus est primus homo adam in animam viuentem
.i. vitam animalem corpori dantem Nouissimus
adam .i. Christus qui dicitur nouissimus adam quia post
ipsum non erit aliud principium vite humane in spiritum viui
ficantem quia sicut adam consecutus est perfectionem sui
esse in quantum homo per spiritum sancti plenitudinem et
quia anima non viuificat nisi proprium corpus ideo adam
solum factus est in animam viuentem sed non viuificantem
alios Christus autem in spiritum viuentem et viuifican
tem quia spiritus est qui viuificat cuius plenitudo
fuit in Christo non solum hoc ad sufficientiam persone
sed etiam per redundantiam in alios Et quia or
do nature est procedere imperfecta ad perfecta in natura humana
ideo subdit Sed non prius quod spirituale .i. unde
gignitur in antiquis primogeniti fuerunt animales ut
in Caym ysmahel et Esaw et multis aliis Re
dit quare factus est primus homo in animam
viuentem subdit cum dicit primus homo de terra scilicet for
matus est Gen. 2o terrenus .i. animalis Secundus
homo .i. Christus de celo scilicet formatus est celestis
Non quod habuerit corpus celeste ut dixerunt manichei
Sed quia diuinitas cui vnitum est corpus illud de celo
venit per essentiam nouum et potens est quod corpus Christi Qualis
homo terrenus tales et terreni .i. Christi ab adam
carnali diriuati sunt carnales sed a Christo spirituales

nita vero spiritualis est vita celestis. patet quod concludit Sicut portavimus ymaginem terreni per peccatum quod fecit nos similes ade transgressori portemus et yma ginem celestis per vitam gracie qua nos conformet. quia aliter non possumus ad beatitudinem pervenire. propter quod subdit Hoc autem dico fratres. q. d. nisi portetis ymaginem christi per graciam que est quedam inchoacio vite celestis non potestis ad regnum glorie pervenire quoniam caro et sanguis i. homines vivos et delicijs dediti regnum dei possidere non possunt quia nec ad illud intrabunt Apoc. 21° Non intrabit in ea aliquid inquinatum etc. neque corrupcio incorrupcionem possidebit. quia corpus quod in morte resurget. ultra corrupcioni non subiacebit. Ro. 8° Ipsa creatura liberabitur a servitute corrupcionis etc. Ecce misterium hic apostolus solvit secunda questio scilicet de resurreccionis ordine et modo. et dividitur in tres partes quia primo ponit questionis solucio 2° solucionis confirmacio ibi Cum autem tercio utilis monicio ibi Itaque. prima in tres. quia primo ponit resurgencium diversitas 2° temporis unitas ibi In momento tercio resurreccionis necessitas ibi Oportet autem. Circa primum sciendum quod licet resurreccio sit communis omnibus non tamen resurreccionis modus similiter quia soli boni resurgent in corpore glorioso per dotes predictas. Et hoc est quod dicit apostolus Ecce misterium vobis dico i. rem secretam et difficilem ad capiendum omnes quidem resurgemus tam boni quam mali sed non omnes immutabimur de statu animali ad statum spiritualem per dotes glorie corporis modo predicto In momento hic apostolus tangit resurreccionis ponit temporis unitas sive brevitas Circa quod sciendum quod momentum accipitur dupliciter. Uno modo pro nunc indivisibili. Alio modo pro brevi tempore quasi imperceptibili. et isto modo est de ictu oculi. Cum enim simpliciter per apercionem palpebre fit in tempore valde brevi. Si autem pro ipsa visione fit in instanti indivisibili. et utroque modo congruit in resurreccione quia collectio pulverum que fiet ministerio angelico per motum localem fit in tempore imperceptibili Sed formacio corporis et unio anime ad ipsum fiet virtute divina in instanti et hoc est quod dicit In momento in ictu oculi fit resurreccio modo predicto Per hoc excluditur error Lactancij. d. Resurreccionem non esse futuram omnium simul. Sed primos enim alios resurgent per mille annos et tunc descendet

et possidebit cum eis corruptibile regnum in terra mille annis In novissima tuba i. in voce christi dicentis Surgite mortui ad iudicium quia dicitur hic tuba ad similitudinem tube veteris testamenti cuius usus erat ad 4or scilicet ad convocandum concilium. ad pugnandum. ad sollempnizandum festum. et ad castra movendum. Ad vocem enim christi tunc congregabuntur omnes gentes ad iudicium. et invitabunt ad peccatores impugnandum Sap. 6° Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos. et angeli ad sollempnizandum glorie festum movebunt eciam castra quia mali ibunt in supplicium et iusti in gaudium ad vocem christi dicentis impijs Ite maledicti etc. Et iustis Venite benedicti etc. Matth. 25° Deitas in christi erit resurreccionis causa principalis humanitas autem eius instrumentalis. et quia virtus causa sufficiens posito effectu ideo subdit Canet enim tuba et mortui resurgent incorrupti i. sine diminucione membrorum Quod enim pertinet ad integritatem nature omnibus dabitur ut apostolus dicit Sed quod pertinet ad gloriam dabitur tantum electis ideo subdit Et nos immutabimur scilicet de statu miserie ad statum glorie Oportet enim hic apostolus ostendit resurreccionis necessitas que accipitur ex tribus Primo ex perfeccione nature humane que non est perfecta nisi anima sit corpori coniuncta. patet quod separata est anime preter animus et contra eius naturalem inclinacionem. nullum autem tale potest esse perpetuum 2° ex complecione divine iusticie scilicet ut corpus simul premiatur cum anima et puniatur sicut anima peccavit in corpore et in eo meruit 3° ex conformitate membrorum ad caput christum quia conveniens ad electos qui surrexit per iteratam unionem anime ad corpus Nec obstat dictum philosophi 2° de generacione scilicet quod illa quorum substancia corrumpitur non redeunt eadem numero sed solum specie quia loquitur de redeuntibus per motum et viam nature et contra illos qui dicebant eadem numero per naturam posse iterari Deus autem hoc potest cuius virtus est infinita et potest agere sine motu. dicit igitur apostolus Oportet enim corruptibile hoc induere incorrupcionem i. naturam humanam resurgere incorruptibilem dotibus predictis et hoc erit omnibus quia et mortale hoc induere immortalitatem i. immutacionem

in melius q̄d erit spūale clās. et dicit induc
quia sic vestimentum aliunde advenit corpori
sic dō incorrupcio in omnibus Et immorli
tas in clās non erit ex principiis nature
et p hoc solvit dubium phy. 10. meth. scz q
corruptibile et incorruptibile gnē differunt et p
q̄s nō pnt esse id nūo Verum enim concludit
q̄ corrupcio et incorrupcio ad idem pn̄m reducuntur
s nō est inconveniens q̄ id nūo Sed p nām est
incorruptibile a deo sit incorruptibile sicut idem
liberum arbitrium quod nō est mutabile sicut
erit confirmatum p dicta. Soluta est q̄o illorum
qui credebant quomodo resurgent mortui repu
tantes eam impossibilem Cum aut mortale hoc
Hic ont confirmat q̄d dcm est in solucione de
statu immortalitatis et hoc p auctoritatem sacre scripture
Osee 13o. vbi hēmus Ero mors tua o mors
inferne morsus tuus. Absorpta est mors in victoria
q̄d tunc implebitur. vñ ex dictis p3 q̄d aplus
gaudens in spū propter eciam expectacionem
illius status q̄i insultans morti d. vbi est mors
victoria tua quia psternebas omēs. q. d. Non
apparebit vltra. vbi est mors stimulus tuus. i. pcc̄m
p quod humana nā morti addicta fuit. quasi
p stimulum Ro. 5o. per pcc̄m mors introivit in
mundum. 10 subdit Stimulus aut mortis pcc̄m est
Sed quia posset aliquis dicere pcc̄m fuisse per
legem ablatum. hoc removet d. virtus vero
pcc̄i lex q pcc̄m magis viguit ex lege non
ppe et directe. sed ex humana malicia p lege
occasione accepta. eo q humana malicia nititur
in vetitum sicut plenius fuit declaratum Ro. 7o.
sup illud Occasione aut accepta pcc̄m p
mandatum operatum est in me omem concupiscentiam
De hac aut victoria pxime inchoata et in fine
mundi consumanda gre sunt agende. 10 subdit
Deo aut gracias etc. Itaque fratres mei Hic vltio
ponit vtilis monicio ne corinthii corrumpant
a pseudo aplis resurrectionem negantibus et d.
Itaque fratres mei nō carnali cognacione sed
xpiana religione dilecti coninunctione dilecti sta
biles estote et imobiles in fide resurreccionis sitis
habundantes in omni ope dni semper q fides
sine opibus mortua est Jac. 2o. Scientes q la
bor vester nō est inanis in dno s; tñ magis
infinite remunerabitur a deo sic d. Cap.

2o. Bonorum laborum gloriosus est fructus Capitulum
De collectis aut postquam aplus Sedecimum
instruxit corinthios de hiis que pertinet
ad ecclesiastica sacramenta. Hic ont instruit
eos de conversacione debita et honesta. et pmo
qualiter se habeant ad proximos. 2o ad seipsos et
vltimos ibi vigilate. 3o in fine epistole salutat
eos ibi Salutant vos pmo ad hunc in 3o. q pmo
instruit eos qualiter se habeant erga collectam
pauperum absencium 2o qualiter ad seipsos ibi venit
3o qualiter qualiter ad alios xpi discipulos ibi Si aut
venit Circa pmum sciendum q in primitiva eccīa in
Jerlm convertenti omēs dividebant possessiones
suas et erant illis omnia cōmunia. ut hētur Act.
2o. et 10 facta fame in Judea de qua hētur Act.
11o. fideles qui erant in Jerlm afflicti sunt fame
et penuria. p3 q̄d apli statuerunt ut fideles
in aliis locis conventes iuvarent eos Et hoc ne
gocium spūale fuit conmissum paulo et barnabe
ut hētur Act. 2o. Dexteras dederunt in et barna
be societatis ut pauperum memores essemus. Ideo
aplus corinthios instruit de collacione talis
elemosine et eius conservacione et missione in Jerlm
d. De collectis aut que fiunt in sanctos. i. xpi fideles
in Jerlm habitantes. qui dicuntur sancti quia precessis
credentibus erant religiosi ab renunciando
bonorum temporalium pprietati sicut ordinavi in ecclesiis
galathie Nomen est regionis in grecia a gallis
acquisite sub brenno duce in qua regione co
rinthus est metropolis. Ita et vos facite scz
collectam elemosine p fidelibus qui sunt in Jerlm
p vnam sabbati. i. prima die ebdomade que vo
catur sabbatum in pluribus locis scripture vnde Luc. 18o. Je
iuno bis in sabbato. i. ebdomada. Sic vna dierum
p prima Gn. 1o. factum est vespere et mane dies
vnus. Jam enim conveniant fideles quiete ad
eccīam die dnica que est prima dies ebdomade
p3 q̄d die colle magis apte eo die dabantur
Cont. instruit de conservacione huius elemosine d. Vnus
quisque vrm apud se reponat etc. ut collatum
suspicio infidelium conservacionis si conmitteret alii vt
nō tunc cum venero adpolitati tunc collecte fiant q
possent dicere pseudo apli q ea causa aplus
venisset et sic occasionem acciperet ex causa acc
ipiendo concendi Cont. instruit eos de modo
mittendi d. Cum aut presens fuero vbam q̄s pro
baveritis fideles et aptos ad hoc opus ep̄las

a vobis et ante scriptas has mittam per ferre
gratiam vestram i. elemosinam a vobis gratis data
in terra fidelibus ibi existentibus. quod si dignum fuit
ut et ego eam i. si sit negocium hoc tractari et deo
placuit mecum ibunt ut per meam presentiam tollat
suspitio de ipsis. et per meam presentiam oblocutio
contra me a filiis perfidis qui aliter possent dicere
mendaciter quod illam pecuniam applicare usibus
meis. Veniam autem hic quartum instruit corinthi
os qualiter se habeant ad sequos promittens suum
adventum. dicit. Veniam autem ad vos sed excusat
ad tempus dilationem subdens. Cum macedoniam
pertransiero etc. per quam habebat inspice ex ordinatione
dei pro fidelium salute. Cetera patent in littera usque ibi
Ostium enim mihi apertum est magnum etc. i. multa
corda hominum parata ad audiendum verbum christi. Et ad
versarii multi i. pseudo apostoli qui conantur impe
dire profectum. et per hoc ostendit apostolus dilationem sui
adventus esse necessariam ad tempus. Si autem venerit
hic quintum ostendit quales se debeant habere quoad duos
doctores alios primus est thimotheus de quo
scribit eis. et quod si venerit corinthum recipiatur
amicabiliter dicit. Videte ut sine timore sit apud
vos etc. et est reverentiam debitam. Ne quis ergo
illum spernat. et quod conducat in securitate ibi Dedu
cite autem illum etc. // 2us est Appollo qui recessat
a corinthiis propter contentiones eorum. vadens ad
ad apostolum quem postmodum petiverat ab apostolo
remitti corinthum de quo scribit apostolus quod ipse
rogaverat super hoc. non tamen precepit licet posset.
quia magnis viris non debet de facili pre
ceptum imponi sed magis excusat ut dicit. Veniet
autem cum ei vacuum fuit i. oportunum. Vigilate.
hic quartum eos instruit quales se debeant habere
ad invicem et primo in genere dicit. Vigilate in fer
vore operationis et state in fide contra motus futuros
viriliter agite in exercitio bone operationis et con
fortamini in domino in spe eterne retributionis et omnia
vestra i. opera in caritate fiant sine qua nullum opus
est meritorium eterne beatitudinis. Obsecro etc. hic
quartum instruit eos de modo se habendi ad aliquas
personas speciales inter corinthios existentes que
alias precellebant in fide et dilectione et devotione
et operibus pietatis. propter quod apostolus monet co

rinthios ut habeant erga illas specialem ami
ciciam reverentiam et honorem. quia sunt primi
tie i. primi et principales in fide et operibus bonis
ut et vos subditi sitis eiusmodi etc. debitam
ipsis reverentiam exhibendo. Gaudeo autem
in presentia stephane etc. quia presentiam eorum
inter vos estis meliorati in fide et moribus. ideo subdit
Quoniam id quod vobis deerat ipsi suppleverunt
ad profectum bonum et quod de hoc profectu gaudebat
apostolus ideo subdit Refecerunt enim et meum spiritum
gaudio spirituali et vestrum ex profectu bono. ideo
concludit Cognoscite ergo qui eiusmodi sunt eos
debite venerando. Salutant vos hic ultimo
ponit salutationem. et primo ponit apostolus salutationem
aliorum dicit. Salutant vos etc. et patet littera usque
exceptis Aquila et prisca etc. recesserant enim
de corinthii cum apostolo ut habetur Act. 18. et
quod in hac salutatione corinthiorum specialiter exp
rimuntur. Salutate invicem in osculo sancto expo
ut supra Ad Ro. ultimo. / 2o ponit salutationem
suam dicit. Salutatio mea manu pauli hoc
enim ponebat in fine epistolarum suarum manu propria
scriptum ne illi quibus scribebat deciperentur
a filiis apostolis sub nomine pauli malam doctrinam
scribentibus. Ultimo imperat maledictionem
obstinatis in malo. dicit. Siquis non amat dominum
nostrum ihesum christum sit anathema i. excommunica
tus et a fidelibus separatus. maranatha
sic enim debet scribi. Sunt enim due dictiones et
prima valet in sermone. Dominus noster. et 2a idem quod
venit. Sed propter ignoranciam ydiomatis
et longitudinem temporis due dictiones coniuncte
sunt simul et ultima littera prime dictionis est sub
mota. est ergo sensus Siquis non amat dominum nostrum
ihesum christum Negando eum esse verum dominum celi
et terre sit anathema et subditur. Mara
natha quia dominus venit. scilicet ihesus christus venit
in mundum qui est verus deus et dominus omnium
Et videtur apostolus hoc specialiter dicere contra iudeos
obstinatos qui asserunt verum christum adhuc non
venisse. Consequenter apostolus imprecatur benedictionem
bonis dicit. Gratia domini nostri ihesu christi vobiscum usque
in finem. caritas mea cum omnibus vobis i. eadem
caritate vos invicem diligite qua diligo
vos et quia hec dilectio non est carnalis
sed spiritualis et ex deo ideo subditur Amen

xpo ihu dno meo amen Confirmacio est
dre bndiccionis in xpo cui est honor et gloria
in secula seculorum amen **Incipit Epistola
Pauli Secunda ad Corinthios
Capitulum primum**

Paulus apostolus ihu xpi Postquam
apostolus scripsit corinthijs instru
ens eos de sacramentis ecclesie in
epistola prima hic quarto scribit eis
de ministris ecclesie in epistola secunda. Cuius
racio fuit. quia post predicacionem
apostoli receperunt pseudo apostolos. quos equi
apostolis veris prefecerunt. propter quod apostolus scribit
commendans veros apostolos et doctrinam et vi
tuperans falsos et eorum falsitatem. Et diuiditur
hec epistola in .2. partes. scilicet in salutacionem et nar
racionem que incipit ibi Benedictus. Circa primum
primo ponit persone salutantes cum dicit
Paulus apostolus etc. exponatur ut supra Ro. 1°
per voluntatem dei id est eius eleccionem ut habetur
Act. 13° Et thimotheus frater hunc adiungit
apostolus in salutacione sua ne corinthij crederent
ipsum retulisse aliqua mala de ipsis apostolo
ut insinuat per eos post primam apostoli epistolam
missam ut habetur in fine huius epistole Contra
ponit persone salutate cum dicit Ecclesie dei id est
congregacioni fidelium que est corinthi etc.
achaie incipli. 3° ponit optata bona ibi
Gracia vobis scilicet in presenti que est principium omnis
boni meritorij et pax in futura felicitate que
quietabit totaliter appetitum a deo patre nostro
id est tota trinitate et dno ihu xpo a tota enim
trinitate proueniunt nobis dicta bona mediate
xpi incarnacione Benedictus deus premissa
salutacione hic quarto ponit narracio epistole
in qua sic procedit apostolus quia primo captat
corinthiorum attencionem 2° ponit suam excu
sacionem ibi Et hec confidencia 3° suam prosequitur
intencionem 2° ca° prima adhuc in .2. quia primo
captat attencionem reiterando quedam in
generali 2° magis in speciali ibi Non enim volumus
Circa primum sciendum quod ex beniuolencia redduntur
auditores attenti. propter quod apostolus captat eorum
beniuolenciam ostendo quod quicquid facit ad
vtilitatem eorum facit et primo vtilitate

quod ipso eis prouenientem declarat. 2° racionem
allegat ibi Cum sicut habundant. Dicit igitur
Benedictus deus id est gracias ago sibi. Dicere enim dei
est facere Ps. 32° Dixit et facta sunt Dicere
vero hominis non est facere. Et ideo quando deus benedicit
nobis. aliquod donum nobis tribuit. sed quando nos
deo benedicimus nichil ei attribuitur sed solum sibi
gracias agimus dicit id est Benedictus deus id est tota
trinitas et pater id est persona patris. dni nri ihu xpi
in quo exprimitur persona filij. et ideo intelligitur
simul persona spiritus sancti cum sit nexus amborum
pater misericordiarum auferens a nobis omnem miseriam
et deus totius consolacionis conferens nobis bonum
totalis quietacionis mentis secundum scripturam. qui consolatur
nos in omni tribulacione nostra aliquem eruendo
et alij premium promittendo et pacienciam tribuendo
quod frequenter est melius et magis expediens
quam erui a tribulacione temporali Sed quia tamen conso
lacionem dedit deus apostolo non solum propter se sed et
propter aliorum vtilitatem sicut dedit lucem soli non
solum quod ipse luceat sed et ut alia illuminet. ideo
subdit Vt possimus et ipsi consolari. scilicet verbo et exemplo
eos qui in omni pressura sunt per exhortacionem
id est proponendo eis premium eternum. sic a deo est
nobis promissum. et exponendo eis exemplum. indu
cendo ad tollerantiam passionum. sic a deo sunt
nobis reuelata. Cum sicut habundant hic quarto
allegat sui dicti racionem. et quia duo dixerat
scilicet quod consolacionem a deo recepit in suis tribula
cionibus. et quod hoc redebat ad vtilitatem fidelium
ideo primo persuadet primum dicens Cum sic habundant
passiones xpi id est tribulaciones. que in capite xpo
inceperunt in nobis. scilicet apostolis a quo capite de
riuate sunt. Ita et per xpm habundat consolacio
nostra propter quod dicitur in Ps. 93° Secundum multitudinem
dolorum meorum in corde meo consolaciones tue leti
ficauerunt animam meam. et hoc est valde conso
latorium persuadet secundum dicens Siue autem tribulamur
pro vestra exhortacione et salute id est hoc redit
ad vtilitatem vestram in quantum exemplo mei ad tollerandum
tribulaciones debetis animari Siue consolamur etc. et
sic redit ad consolacionem vestram in quantum habetis confidenciam
boni promissionem Siue exhortamur a deo per
internam reuelacionem pro vestra exhortacione

et salute. Hoc enim vos magis instruimus et ad opera salutis inducimus. ideo subdit Que operatur. i. que exhortatio a nobis proposita vobis operatur tollerantiam. id est reddit vos fortiores ad tollerantiam passionum earundem quas et nos patimur. Exhortatio enim que fit verbo et facto efficacior est. Et quia patientia discipuli firmat spem magistri de stabilitate eius in bono et perseverantia, ideo subdit ut spes nostra firma sit pro vobis. q. d. ex tollerantia enim nostra firmiter speramus quod premium beatitudinis consequamini. propter quod subdit Scientes non certitudine evidentie sed adhesionis quoniam sicut socii passionum estis in presenti sic eritis et consolationis in futuro. Non enim volumus vos ignorare. Hic quarto captat eorum benivolentiam recitando quedam in speciali. et primo recitat quandam persecutionem sibi factam. et 2º consolationem sibi a deo factam. et 3º prosequitur 2ª ibi Non quia. Illa vero tribulatio fuit excitata contra paulum ephesum per quendam argentarium ut habetur Act. 19º. De qua dicit hic Non enim volumus vos ignorare fratres de tribulatione nostra quia nobis erat parte mala que facta est in asia in qua est ephesus. quoniam supra modum gravati sumus et supra virtutem scilicet naturalem gravati sumus. Sed contra hoc videtur esse quod dicitur 1. Cor. 10. fidelis deus qui non patitur vos temptari supra id quod potestis etc. Dicendum quod duplex est virtus sive potestas. s. nature et gratie. Supra virtutem vero nature saltem de qua beneficio permittit deus aliquos fideles temptari. sed tunc dat virtutem gratie ad posse sustinere et loquitur apostolus 1. Cor. 10. de 2ª et ibidem statim subdit Sed faciet cum temptatione proventum ut possitis sustinere. ita ut tederet nos etiam vivere propter pondus et tribulationis aliquis prolongatio vite reddit tediosa. Sed contra hoc videtur quod dicitur Jaco. 1º. Omne gaudium existimate fratres cum in temptationes varias incideritis. Dicendum quod tribulatio secundum se considerata horribilis est et tediosa. et loquitur hic apostolus in comparatione. tamen ad finem est iocunda. ut potest ad consecutionem beatitudinis ordinata. Matheus 5º. beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam quoniam ipsorum est regnum celorum. Sic medicina amara propter consecutionem sanitatis est amanda. Sed ipsi in nobisipsis responsum

mortis habuimus. i. firmam opinionem moriendi tunc. ut non simus confidentes in nobis. i. virtute propria sed in deo qui suscitat mortuos. id est quasi dicat Deum reputo ac si nos a morte resuscitasset et adhuc eripiet in futuro adiuvantibus vobis etc. Non solum fiet hoc ex merito meo. sed propter orationem pro nobis ut ex multarum personis faciei. i. ex personis multarum conditionum secundum etatem statum et sexum. Ex hoc enim quod deus dat beneficium alicui ad preces multorum non solum obligatur ad gratias agendas deo ille qui beneficium recipit. sed et omnes per quorum orationem hoc fit. propter quod deus aliquando dat ad preces multorum ut omnes obligentur ad gratiarum actiones quod et cedit in bonum omnium. eius que in nobis est donationis. id est i. pro beneficio nobis collato per preces multorum multi gratias agunt deo. Nam gloria nostra. Hic quinto ponit causam dicte consolationis que causa ex parte consolati et dividitur in 3 partes. Nam secunda primo ponit. 2º testimonium ad hoc inducitur ibi Non alia scribimus. Circa primum sciendum quod consolatio apostoli consistebat in firma spe divini auxilii ut ex dictis patet. talis autem spes causatur ex hominis consciencia quod vivit secundum dictamen conscientie et puritatem et rectitudinem quod faciebat apostolus. ideo dicit Nam gloria. id est quasi dicat. Deo securus confido de divino auxilio propter testimonium conscientie que remurmurat malo intus et congaudet bono. Et huius testimonio debet homo magis credere de propria bonitate quam testimonio hominum qui vident tamen exteriora contra illos qui reputant se bonos ex hoc quod ab aliis laudantur. quod in simplicitate quantum ad rectitudinem intentionis et sinceritate quantum ad bonitatem operis in se. que duo requirunt ad bonitatem actus. s. quod opus sit bonum ex genere et ex fine intentionis. Dei. Hoc addit quod talia non habet homo a se ipso sed a deo et ad quem debent ista referri. Et non in sapientia carnali. id est i. non innitendi terrene sapientie. sed gratie divine. conversati sumus in hoc mundo. i. inter homines. habundantius autem ad vos. Hoc dicit apostolus quia illis predicavit absque hoc quod acciperet ab eis sumptus ut habetur infra 11º capitulo. quos tamen accepit ab aliis. Non enim alia. Hic 2º inducit testimonium ipsorummet corinthiorum qui per experientiam sciebant probantem dominum apostoli esse verum ex sua conversatione inter eos et per epistolam prius missam. ideo dicit

Non enim alia scribimus vobis quam que legistis
in epistola a me prius missa et cognouistis
cognoscendo conuersacionem meam Spero autem quod usque
in finem cognoscetis id est perfecte sicut et cognouistis
nos ex parte imperfecte. hoc dicit quia recipiunt pseu
do apostolos quos aliqui eorum veris apostolis compa
bant. tamen apostolis sperat de bono fine. scilicet quod perfecte
cognoscant simplicitatem et sinceritatem suam
et aliorum verorum christi discipulorum ea approbando et falsam
pseudo apostolorum reprobando Et ideo hoc subdit
racionem dicens Nam gloria vestra sumus in quantum predicacione
nostram cum adiutorio dei ad gloriam perducemini
Sicut et vos nostra quia predicacionem qua vobis
fecimus gloriose premium expectamus In die domi
ni ihesu christi scilicet in die iudicii que sic dicitur
quia tunc voluntatem suam faciet in omnibus creaturis
Et hac confidencia Postquam apostolus excitauit
corinthiorum beniuolenciam ad capitanda
eorum attencionem hic consequenter ponit suam excusa
cionem et diuiditur in duas quia primo excusacionem ponit
secundo explicacionem eius subdit 2o ca. Primam in duas
quia primo recitat suam promissionem et 2o ponit
super hoc suam accionem ibi Cum hoc ergo voluisse
3o subdit suam excusacionem ibi Fidelis deus
Circa primum sciendum quod in prima epistola missa corin
thiis ab apostolo. quam in nouo habemus promisisset
apostolus corinthiis visitare eos cum transiret
macedoniam et iterum per eos reuerti de macedo
nia. postmodum vero in secunda epistola quam habemus
et est apud nos prima. ultimo capitulo. quod prius
iret in macedoniam quam corinthum et sic
videbatur prime promissioni contradicere propter quod dicit Et
hac confidencia id est quia scitis puritatem consciencie mee
cognouistis et gloria mea estis in hoc in quantum co
gnouistis volui prius venire ad vos cum intrarem
macedoniam ut secundam graciam haberetis
a me. scilicet graciam visitacionis personalis preter
graciam predicacionis tempore vestre conuersionis Hic est
ordo prime promissionis cui videtur contrarius ordo
secunde. Cum hoc ergo voluissem Hic consequenter super
hoc ponit accionem corinthiorum contra se. quia
aliqui dicebant ipsum mutasse propositum circa
eorum promissum ex animi leuitate Alii vero
quod hoc faceret ex carnali affectu propter quod dicit

Cum hoc ergo voluissem nunquid leuitate usus sum
mutando propositum ut mihi imponitis aut que co
gito secundum carnem cogito id est ex affectu carnali ut
sit apud me est et non id est duplicitas et falsitas
ut aliqui vestrum estimant Fidelis autem deus
Hic consequenter ponit suam excusacionem et dividitur in duas
quia primo concludit falsitatem eorum 2o assignat veram
ibi Ego autem primo adhuc in duas quia dupli
citer ostendit se non fecisse ex aliqua duplicitate
seu falsitate Et tamen prima racio ex officio predica
cionis a deo sibi imposito in quo non stat talis
duplicitatis seu falsitatis set veri omnimoda vitatis
quia tale officium imponitur a deo qui est ipsa veri
tas per essenciam et hoc est quod dicit Fidelis au
tem deus a quo sum apostolus institutus quia sermo
noster qui fuit apud vos et ab ipso dictatur
Non est in illo est et non id est aliqua falsitas Dei
enim filius ihesus christus qui est via veritas et
vita Joh. 14o qui in vobis per nos predicatus est
videlicet per me et siluanum Iste est qui vocatur
silas Act. 15o. et thimotheum et non fuit in illo
scilicet christo est et non id est aliqua duplicitas sed est
in illo fuit scilicet quia omnes promissiones patribus
factas a deo fideliter impleuit ideo et per ipsum dicimus
amen deo id est fideliter ostendendo eius fidelitatem
ad gloriam meam quam per christum consecuti estis tamen
dicitur non sunt dicenda in vobis Qui autem confirmat
nos Hic ponitur secunda racio. que tamen ex usu diuini
officii Nam apostoli predicantes loquebantur ex speciali mo
cione spiritus sancti math. 10o ca. Non enim vos estis
qui loquimini set spiritus patris vestri qui loquitur in vobis
et hoc modo non potest homo mentiri sicut hoc
possit quando loquitur ex se ipso et hoc est quod dicit
Qui autem confirmat nos vobiscum in christo id est spiritus
sanctus qui coniungit in vera fide adinuicem et cum
christo et qui vnxit nos deus gracia sua et qui
signauit nos signo crucis in baptismo et confirma
cione et dedit pignus spiritus in cordibus nostris
De racione pignoris duo sunt. scilicet quod tantum valeat
quantum res ipsa cuius est pignus. 2o quod non habeat
res cuius est pignus in spe. Sic in proposito spiritus
sanctus est pignus in sanctis beatitudinis eterne/ equalis
enim est bonitatis eius quod expectamus in futuro
que est ipsa trinitas. eadem enim est bonitas in

vna psona que in tribus et supplementum est
q homo loquens ex sono sciti in habitatione et mo
do ut sic no pt sum dice Ego aut testem hic
quia ponit causam vnam quare no venit sm pro
missi formam et gfirmat dcm suu dupli
iuramento s. attestacois d. Ego aut testem
deum invoco. Et execracois ibi In animam
meam i in piculu aie mee. q parcens vob non
veni ultra corinthum i postq a vob discessi
dicit aut parcens vob Erubebat enim eos plumi
mile corrigibiles et sic ex adventu suo ad
corrigendum potuisset inter eos oriri sedicio
et mai9 piclm Non quia dnam hoc dicit ap9
q posset aliquis de corinthijs dice q aplus
loqueret nimis dnatiue. Sed. parcens vob ideo
hoc excludit d. Non quia dnam. et. q d. non
dixi hoc ut dns vri sed ut coadiutor gau
dij vri quod expectat. quia fide stat firmo
fales in virtute fei. et no ex coactione aliqua.

Stabui autem Capitulum Secundum
postq aplus posuit excusacom suam
hic qnt explicat eam exprimendo du
cam qt quia non venit corinthum sm for
mam pme pmissionis 2a. ponit ibi Cum at
venissem pma ea est. quia sic dcm est time
bat ne ex suo adventu peius cecidisset et sic
tristiam sn utilitate huisset. quam explicat dupr
pmo in gnali 2o mag in spali ibi Siquis
aut Circa pm sciendu q sic dcm est aplus timu
it ne eius adventus eet inutil ymo nociu9
vce dcm et sic huisset tristiam sn utilitate ppter
qd disposuit tuc non venire s magis scribere
eplam pmissam revocans eos ad pniam ut
sic cu veniret eos ad correccom dispositos in
veniret et sic materiam gaudij ex pnia corin
thiorum p qd patet q dilacio sui advent9 fuit
valde rona. et hoc est qd dicit Statui at
i firmit disposui hoc ipm apud me i tunc
ad vos no venire psonalr s scribe ne itm in
tristicia tunc excepte mea q vra venire ad vos
vce pdca Si enim ego contristo vos indispositos
et quis est qui me letificet q d. exponis apud
vos gsolaci non possum ni a vob Tristatus
aut no pt alim letificacio subdit Nisi q
contristatur ex me i vos p me contristati

si tunc venissem quod non fiet sed oppositum
Et hoc ipm scripsi vobis ut non cu venero tristi
ciam sup tristiam habeam fuit enim pmo gtristat9
de pcco cor. et 2o mag gtristatus fuisset
de incorreccone cor de quibus oportuerat me
gaudere inveniendo vos penitentes gfidens
in omnibus vob. hoc vobis scribo gfidens q
sic vos disponatis ppniam q habeam in gaudij
materiam. quia gaudium meu oim vrm est
i gstrgit de bono oim vrm Nam ex multa
tribulacone et angustia Angustia ppe est
in mte ex quia redundat tribulacio carnis
in corpe Et utrq gtigat aplo ex corin
thior pcco io subdit Scripsi vob revocans
vos ad pniam per multas lacrimas a me
fusas p expiacone pcci vri Et quia aliquis
posset crede q hoc scribam ad cor gfusionem
et tristiam. io hoc revocat d. Ut no gtristemini
s. hoc scripto s ut sciatis qua caritate habeam
erga oms fideles habundanci9 in vob q
illos gutiat ad fidem ut ex pdicis pter
qd mag zelabat p eis Et loqui hic aplo
ut mag moveant amore q timore Siquis
aut hic qnt ponit ca sue tristie in spali
de quodam qui eum gtristauat. s. iste enor
mis fornicator qui uxore pris sui habebat
ut het. 1. Cor. 4o. et dicm in d. q pmo ont
quialr eum gtristavit 2o de eius pena agit
ibi Sufficiat illi Circa pm dt Siquis aute
contristavit me et cum hic sup quia quia
iste nephan9 eum gtristavat non me gtristat
s. totalr sed ex pte i sm quod est em dupr
tristia Una que absorbet et devicit rom et
ista sm phm no cadit in sapientem
nec fuit in aplo Alia que aliquantulu tbat
rom qn quis turbat de malo alti9 et hec
fuit in aplo. tuq letabat de bono alior
io subdit ut non onerem oms vos impo
nendo vobis oibus onus s. q contristavit
me Nam nilti vrm letificaverunt me ex
sua bona gusacone Sufficiat illi hic qnt
amplius agit de pena illius et q pene
medicine sunt cont morbum pcci io scienci9
est remitte de pena debita q ea agnacie
sicut sciendi9 est vti debiliori medicina q

nimis forti ꝑt. qd dicit pho. 1° ethicoꝝ q
exhiberi est diminutum penaꝝ et sic facit
hic aplus. Et ad hoc alios inducit d. Suf
ficit illi qui eiusmodi est scz dicto fornicatori
ab integritio hec que fit a pluribus i. que est
ea mia tua sic est separacio a iniunitate p excomi
cacom. quod fm fuit sathane ad affligend
ad horum ut het. 1. Cor. 4° Si enim dimius
corrigeret posset desperare quod est pessimu
io subdit Ita ut econtrario magis donet aliq
remittendo de pena debita ꝑt piculu despa
tois et consoletis ingerendo eoꝝ exempla
qui sustinendo penam p suis pctis ꝑaiaut
consecuti sunt dei graciam et alii maiore q̄ hcent
cm lapsum ne forte habundanciori tristia absor
beatur p desperacom ut dcm est ꝑpter qd obsecro
vos ut confirmetis in illum caritatem veram
ondendo et signa caritatis Ideo enim scripsi vobis
ista ut cognoscam experimentum vrm. i. ex
perienciam scilicet vri an in oibus obedientes
sitis hoc dicit q prius mandauat ipm
puniri et obedierunt et nunc mandat alid
de pena remitti. qd si faciant appat eoꝝ
obediencia pfecta. Et q deant hoc facere ont.
d. Cui aut aliquid donastis et ego. Nā
em ipi remiserunt aliquam pena aliam
et rogauerunt eciam aplm q ipe remitteret ipe
acquieuit peticioi eoꝝ in tali dispensacione. ideo
subdit In psona xpi qui no pt errare q
alii remitte no expedit honori xpi et ecce
ut no circumueniamur a sathana i. no deci
piamur a dyabolo. quia alii temptat platos
de nimia ussa correctoe sub spe zeli iusticie
et alii de nimia pieta sub spe mie. io subdit
Non em ignoramus cogitaciones eius s. sa
thane quod intelligitur est in gnali q semp
intendit homies decipe In spali aut sic
no pnt n a deo et ab eo cui reuelauerit
Cum venissem aut hic ponit sedacoem dila
cois aduentus apli ad corinthios. que e
ne fructus maior impediret apud alios
Circa qd pmo ponit sui itineris pcessum
2° pcessus fructu i Deo gras Circa pmum dicit

Cum venissem aut troadem ꝑpter euangelium xpi
i. ꝑpter pdicacom euangelii. et hostium michi
apertum esset i. corda auditoꝝ ex deuocoe
in dno i. p dnm hoc dicit aplus q pmo opz
q pma ꝑpacio ad graciam sit a deo. s. qd dr
trenoꝝ 5° ca. Conuerte nos dne ad te et con
uertemur. Non habui requiem spui meo. i. volunta
tis mee in ꝑpo firmate q videbam corda parata
ad audiendum et pdicare no poteram. et huius
subdit cam. d. Eo q no inueni titum frem
meum Duo em imminebant aplo faciend
s. resiste infidelibus et hereticis. et pdicare
audire volentibus vtrq̄ vo p se no poterat
Sed si titum inuenisset. p se restitisset adu
sariis ad quod requiri maior sciencia. et p titum
pdicasset qui ad hoc sufficiebat et erat magis
eloquens in lingwa greca Licet em aplus omnes
lingwas sciret loqui. tn magis facundus erat
in hebrea. et ꝑpter hoc aplus fuit no remi
sit introadem io subdit Sed valefaciens
eis i. fribus pnnis ꝑfectus sum in mace
doniam hoc aut scribit aplus corinthiis
q tunc titus erat apud eos. ad sedandum
eoꝝ dissensiom et sic erant in ea dilacois
aduentus apli ad eos Deo aut gras hic
gnt ondit aplus itineris sui fructum et diui
in. d. q pmo fructu hunc ondit 2° ab hoc
fructu alios aplos excludit i Et ad hec qs
Circa pmum dt. Deo aut gras Nam omnia qd
bona deo pncipaliter est attribuenda quia semper
triumphat nos xc. i. facit nos triumphare de
hereticis p disputacom Act. 6° Non poterant re
siste sapie et spui qui loqbatur. Et de psecu
toribus facit nos triumphare ꝑpacientiam s. i.
nobile vincendi genus est paciencia vincit
vincit qui pati si vis vince disce pati Et
odorem noticie sue manifestat p nos in Noticia
vo de deo habita p scias humanas solu illu
at intellcm ut q deus est vnus immutabi
lis et huiusmoi. Sed noticia de deo p sacram
scripturam habita. ut q est redemptor et glorificator
tor. et huiusmoi. inflamat affcm ꝑpter qd est
odorifera Cant. 1° Curremus in odore vn
gentoꝝ tuoꝝ Quia xpi bonus odor sum xc

predicando hanc doctrinam per exemplo et verbo ad
honorem dei. Dicit in bonis et malis. ideo subdit
Aliis quidem. i. malis odor mortis in mortem quia
ex hoc movet ad invidiam et odium contra nos
predicantes que mortificant animam eorum auferen-
tes et ducit ad mortem eternam. Aliis autem i.
bonis odor vite in vitam quia per hoc movet ad
dei dilectionem que vivificat hic per graciam et ducit
ad vitam beatam. Et ad hec quis hic contra albor
sencium (?) falsos apostolos concludit dicens. Et ad hec i. ad
predicandum hanc doctrinam sanam et puram quis
tam ydoneus quasi dicat pseudo apostoli quos recepistis
non sunt huiusmodi. Sed veri apostoli tales. propter quod probat
contra dicens. Non enim sumus scilicet nos veri apostoli sicut
plurimi adulterantes verbum dei. Adultera enim
dicitur mulier que semen suscipit ab alio quam a proprio viro.
Semen autem est verbum dei Luc. 8o. propter quod dei
gloriam et honorem suscipiendum est ad predicandum
et ideo qui propter questum vel vanam gloriam illud
predicant adulterantur. quod faciebant falsi apostoli. Sed
ex sinceritate i. pura intencione nos veri apostoli pre-
dicamus. quod debet fieri propter ea que subduntur
primum dicitur. Sicut ex deo. i. sicut missi ex deo. nun-
cii et ministri debent esse puri. Levit. 6o ca. Sancti
eritis quoniam ego sanctus sum. et habet primum 2m tan-
tum dicitur Coram deo. i. ipso nobis assistente. in cuius
presencia oportet loqui pure et sancte 3m ibi In christo
loquimur. i. de christo qui est purissimus et sic patet quod predicacio
nostra debet esse sincera racione mittentis assistentis
et materie predicabilis. Capitulum tercium

Incipimus iterum. Postquam apostolus preparavit animos
auditorum hic contra excepit (?) probabiliter propositum de
ministerio ecclesie prosequitur (?). Et quod primo bonos
commendat 2o malos vituperat. ideo ca. prima in duo quia
primo commendat novi testamenti ministerium 2o exhor-
tatur auditores ministrorum verbum ca. 6o. prima in tres
quia primo commendat ministerium novi testamenti ex eius
dignitate 2o ex usu ca. 4. 3o ex fide. 5 ca. prima
in duo quia primo removet quandam obiectionem 2o ponit
ministrorum ecclesie commendacionem ibi Clari (?) et ydoneos.
Circa primum sciendum quod cum paulus esset vir de mi-
nisterio ecclesie posset ab obire quod ipse vellet se ipsum
commendare et propriam laudem querere ministros ecclesie
commendando. Hoc autem removet apostolus duplici racione
primo quia talibus non indigebat 2o quia ea non
querebat in fiduciam autem dicit i. Incipimus iterum
nosmetipsos commendare. quasi dicat Non scilicet ad manife-
stacionem virtutis et ostensionem falsitatis hoc dicimus
ad honorem dei. Aut nunquid egemus sicut quidam
falsi apostoli commendaticiis epistolis i. ad nostram comme-
dacionem ad vos scilicet missis aut ex vobis scilicet ad alios.
Tales enim impetrabant epistolas falsi apostoli ad maio-
rem extorquendum questum quasi dicat apostolus talibus non
indigemus et subdit causam huius dicens. Epistola nostra
i. nostre dignitatis manifestativa vos estis qui
per me conversi estis ad fidem Scripta in cordibus nostris
quia recentem memoriam de vobis iugiter habebat
que scitur. magis notum est omnibus quam ea que est
instructi et legitur in quo ostenditur veri ad bonum ex-
citant et ad reverenciam veri. Sed quia conversio
infidelium principaliter attribuenda est deo apostolis tamquam mi-
nisterialibus ideo subdit Manifestati quoniam epistola
estis christi tamquam principaliter operantis Ministrata a nobis
quia ministraliter cooperati sumus. Et scripta non atra-
mento quod est debile sed spiritu dei vivi i. spiritu sancto
vivificante corda. Non in tabulis lapideis
sicut lex moysi sed in tabulis cordis i. in cordi-
bus per caritatem dilatatis carnalibus i. tene-
ribilibus per obedienciam promptam. Fiduciam
autem onsd hom commendacionis. cuius nunc contra ont
quem non querebat. per hoc quod quicquid agebat boni
non sibi sed deo attribuebat. ideo subdit Fiduciam
autem talem habemus per christum ad deum. i. audaciam loquendi. Non
quod sumus sufficientes cogitare. quod est minus quam dicere
vel facere. Et per consequens si illud est. quod minimum in huma-
nis actibus deo attribuit et illud quod est maius
a nobis quasi ex nobis. ut quasi dicat. licet aliquid agam per
liberum arbitrium non est causa sufficiens boni operis
sed divina mocio et liberum arbitrium salvat tamen
dicit A nobis. Et graciam dei commendat cum dicit quasi
ex nobis. Et sic duplex error tollitur. Primus
illorum qui deponunt liberum arbitrium nichil agere
in meritorio opere sed totum est a deo quia non est
excommunicandum illud. Alius est error pelagii
dicentis quod inchoacio boni operis est a nobis consu-
macio autem a deo qui tollitur per hoc quod dicitur quod in
bona cogitacione deus operatur principaliter. cum boni operis
principium est cogitacio nostra. Motor enim prima
moventis equivari in moventibus secundis que dispo-
nit omnia suaviter. propter quod movet omnia ad fines
suos consequendos secundum condicionem nature ipsorum. Et illa
quorum est ut sint libere voluntatis et libe-

mouet ad actus suos s. caritas vocales Alias
aut non libere. sicut motus est in caritate. sicut
quod ideo est libere faciat quod facit Qui et ydo
neos Remota obiectione hic quantum commendat mi-
nistros eius et primo quantum ad officii dignitatem
2o quantum ad cognitionis excellentiam ibi Habentes igitur
Prima in 2 quia primo ostendit noui et veteris testamenti
differentiam 2o arguit ministrorum noui testamenti dig-
nitatem ibi Quod si ministratio Dicit ergo apostolus
quod sufficientia nostra ex deo est. Ideo continuans se dicit
subiungit Qui s. deus nos fecit et ydoneos
nos fecit ministros noui testamenti Deus enim
disponit omnia suauiter unde quantum dat unicuique rei
virtutem exequendi propriam operationem ad consequendum
debitum finem. propter quod deus dedit apostolis sancti
spiritus donum ut essent ydonei ad exequendum suum
officium si non ponetur impedimentum a parte recipi-
entium Officium autem ipsorum fuit ministerium noui
testamenti. ad quod exequendum illos ydoneos fecit
Non littera sed spiritu quia nouum testamentum non fuit
datum apostolis per scripturam sed per infusionem spiritus
sancti illuminantis corda eorum in cognitione veritatis
et inflammantis affectum per ardorem caritatis propter
quod dicitur lex spiritus. Testamentum autem vetus lex
littere. quia scriptum fuit in libro et aspersum sanguine.
ut habetur Exo. 24o. Et hec differentia veteris testamenti
et noui habetur Jere. 31o. Ecce dies venient
dicit dominus et feriam domui israel. et domui
iuda fedus nouum non secundum pactum quod pepigi
cum patribus vestris etc. Et subdit circa quale nouum
dicitur testamentum spiritus. et veteris testamenti lit-
tere dicitur. Littera enim occidit quia testamentum vetus
cognitionem peccati dabat. non gratiam. et augebat
concupiscentiam occasionaliter ex malicia humana
que semper nititur in vetitum. et sic augmentabat
peccatum quod occidit. ut plenius dictum fuit Ro. 7o cap.
Spiritus autem viuificat. s. spiritus in quo data est
lex noua. ut dictum est. propter quod fuit noua per
legem veterem Quod si ministratio. hic quantum ex dictis
arguit excellentiam et dignitatem ministrorum
noui testamenti. quia ministerium veteris testamenti
quod fuit minus habuit gloriam et dignitatem ministrorum
quod fuit ... sic patet in aaron et filiis eius ex dedicatione ve-
teris testamenti. et multomagis ministerium noui
testamenti quod est maius. habet gloriam et dignitatem
ministrorum huius. Circa hoc primo ponit veritatem

2o remouet obiectionem ibi Nec glorificatum Circa primum
dicit Quod si ministratio mortis i. ministerium veteris testamenti
quod dicitur ministratio mortis occasionaliter ut dictum est litteris
deformatum in lapidibus i. in tabulis lapideis
moysi traditum fuit in gloria i. in reuerentia Ita
ut non possent intendere filii israel in faciem moy-
si propter gloriam vultus eius i. propter claritatem vultus
eius. Ubi enim nos habemus faciem cornutam Exo.
34o. Alia translatio habet faciem splendidam. Appa-
rebant enim in facie moysi quidam radii proceden-
tes sursum angulariter in figura cornuum que
euacuatur quia vetus testamentum cessauit adueniente
nouo quantum ad ceremonialia et iudicialia. modo
superius dicto Ro. 3o cap. et plenius dicetur in prima epistola
ad hebreos. quomodo non magis ministratio spiritus i. mi-
nisterium noue legis quod promissum est apostolis erit
in gloria i. in honore et reuerentia. quasi dicat multomagis
debet esse. Et in idem redit subdit Nam si ministratio
dampnationis est i. veteris testamenti quod dicitur dampna-
tionis occasionaliter. unde quantum malicia hominis nititur in vetitum
et sic in transgressionem precepti que est mors culpe.
et ducit ad mortem gehenne. Et hec materia
scilicet quomodo lex erat occasio peccati fuit pertractata diffu-
se Ro. 6 cap. Multomagis habundat ministerium
iustitie i. nouum testamentum in quo spiritus sanctus datur
gratia iustificans. in gloria. quasi dicat multo plus Nam
nec glorificatum hic remouet obiectionem que posset
fieri. quia posset aliquis dicere quod licet nouum testamentum
sit excellentius veteri tamen hoc est manifestum. ideo
non est desendendum propter nouum sicut dicebant illi qui
simul cum euangelio legalia obseruabant Ideo contra hoc
seruo ostendit quod nullam gloriam habebat vetus testamentum
in comparatione ad nouum dicens Nam nec glorificatum est
quod claruit. i. vetus testamentum quod fuit in ista
parte etc. i. in comparatione ad nouum que est per christum et
habitus mira propter excellentiam noui testamenti
Sic stella licet habeat aliquam claritatem comparata
tamen ad solem obscuratur. Adducit adhuc aliam
rationem Illud enim quod datur ad modum transeuntis non
est tantum sicut manens. Vetus autem testamentum fuit
sicut impositum aduenientis perfecto Nouum autem sicut manens
sit. quod inchoatur in via et perficitur in patria
Luc. 21o. Celum et terra transibunt. et hoc est quod
dicitur Si enim quod euacuatur s. vetus testamentum
per gloriam est i. habuit aliquam reuerentiam et honorem

ymaginem qd manet .s. nouum in gla ostr
debet esse Habentes igit hic qm ondit excellen
ciam ministrorum ecce quantum ad cognicom ad au
declaracom arripit illud qd hetur Exo 34o .s. Et
moyses velam facie ppo loqbatur ad designand
q vitas in veti testamto figis et enigmatibus
erat velata quia omia gtingebant eis in figura
2a Cor 10 . Aliqd vo pt velari dupl Vno ex pte
rei que debet videri .s. qn sup eam poni vela
men Alio ex pte videntis .s. qn velamen poni
sup oclos eius . Et vtroq mo erat velamen
in veti testamto .s. ex pte rei q vitas erat
velata figis ut dcm est Et ex pte iudeorum q
malicia ut in plibus impediebat a cognice vi
q quoddam velamen oclorum ment ut Sapie 1o In
malivolam aiam no introibit sapia Primum
aut velamen amotu est p xpm q p ipm fige
sunt cplete et explanate In cui sig velu
templi scissum est et fuit in ei passione Luc 23o
2m aut velamen adhuc manet in iudeis ob
stinatis sz in illis qui recepunt fidem amotu
est vtroq mo q p gram spus sci illuiante
pnt gtemplari libere vitatem et hoc est qd dr Habentes
igit talem spem .s. q gla noui testamti manet
multa fiducia vtimur .i. offim nrm exeqm
nos ministri ecce Et no sicut moyses et ex dcis
pz litera usq ibi Sed obtusi sunt sensus eorum .i. ocli
mentales usq in hodiernum diem qntm ad iudeos
obstinatos Ipsm velame in lecone veteris testamti
manet no revelatum .i. a corde eorum no amotu
sicut sit amotum ab ipa re pp xpm ut dcm est io
subdit Qm in xpo .i. p xpm euacuat Cetera
patent ex dcis usq ibi Cum aut gusus fuit
ad deum .s. ppls isrl circa finem mdi auferet
velamen de corde eorum Dns aut spus est liber
.i. dns libertat io subdit Vbi aut spus dni
ibi libertas .s. gtemplandi vitatem remoto ve
lamie ab oclis ment io subdit Nos vo oms
.s. xpiani et potissime ministri ecce revelata facie
.i. mte que dr facies spualis maxime viget ibi
cognicio intellectualis sic oms hoies in facie
corpali glam dni .i. ihu xpi et no solu moysi
speculantes .i. in speclo racois cognoscentes et q
cognicio sit p assilacom cognoscent ad cognitu
io subdit In eandem ymaginem transformam

a claritate .s. natalis cognicois et gre in clarita
visionis bte tanq a dni spu q hoc no in
est infidelibus ppa vtute sz spus sci eos do
cent Ro 8o Qm spu dei agut hij filij dei sunt

Ideo habentes postq Capitulum Quartum
apls gmendauit noui testamti ministeri
hic gmt hui ministery vsum gmdat et
pmo quantum ad operacom boni 2o quantum ad tollam
acam mali i Hemus tesaurum pma in 2 q
pmo qd dcm est facit 2o quandam obieccom ex
cludit i Qd si et opertu est Circa pmum d Ideo
habentes hanc amistracom .s. ministeriu tante
dignit ut pdcm est iuxta qd miam gsecuti
sumus nos ecce ministri ad hoc p dei miam
vocati non deficimus ab vsu et execucoe ipius
sz pmpte et debite exeqmur sz abdicamus .i.
abiciam occulta dedecor .i. sordes pctorum No
solu que extius patent sz et que intius late
pnt non ambulantes in astucia .i. in sllacoe
et ypocrisi neq adulterantes vbu dei ex
ponend ut sup cao 2o sz in manifestacoe vitat
ad dei glam et fideliu salutem Comenda
tes nosmetipos ad omem gsciam hoim .i.
no gmdamus nos vbis sz ex opibus que
facim gmdabiles nos reddim in gsciis
hoim Sed quia hoies decipi pnt no aut
deus qui intuet cor Ro 16 io addit Coram
deo Sic igit tal tangit sic que faciunt
execucom debitam ministery eccie sz exterior
et interior mundicia intencio recta doctrina
sana Qd si et optum est Hic remouet ob
ieccom que posset fieri cont dcta Dixit eni
se dare in manifestacoe vitas posset ais obie
cone eo q multi gdicebant sibi et sic
no erat in dcis eius vitas manifestata Ad
hoc rndet aplus q hoc no pueniebat ex pte
sue pdicacois sz ex malicia gdicentiu que
impediebat eos cognoscere vitate vn Sap
1o In malivolam aiam no introibit sapia
et hoc est qd dicit Qd si et optum est euan
geliu aliquibus eius vitate no capientibus
In hijs qui pereunt est opertu .i. hoc pcedit
ex malicia eorum In quibus deus huius sli et
hoc ponatur dupl Vno mo de errore huius

mundi qui ex de mundo tenebrarum retraxit lumen gratie sue ab eis et iuste et sic per consequens operatur contra se. Alio modo de dyabolo quem imitantur seculariter viventes et sic potest dici deus huius seculi sicut dicitur princeps huius mundi Joh. 12o ca. Nunc princeps huius mundi eicietur foras qui excecat seculariter viventes avertendo eos a veritate ut non fulgeat illuminacio ewangelii glorie Christi in cordibus eorum qui scilicet Christus est ymago dei patris et per consequens est similis plenitudo luminis secundum illud quod dicitur Hebr. 1. Qui cum sit splendor et figura substantie eius. Sed quia simpliciter vocatur ewangelium suum et hic vocat ewangelium Christi posset aliquis credere duplex ewangelium esse. Ideo hoc removet per hoc quod eiusdem ewangelii Christus est auctor dicens Non enim nosmet ipsos predicamus tamquam auctores ewangelii sed Ihesum Christum dominum nostrum. Nos autem servos vestros per Ihesum committendo vobis doctrinam Christi. Et declarat quare dicit Quoniam deus qui dixit de tenebris lucem splendescere scilicet lucem corporalem creando et ipsam a tenebris separando. Etiam 1o. Illuxit in cordibus nostris id est deus consimiliter lucem spiritualem infudit nobis ad cognicionem ewangelice veritatis non solum propter nos sed etiam propter alios. Ideo subdit Ad illuminacionem sciencie claritatis dei id est ad manifestacionem noticie divine in facie Christi Ihesu id est relucentem in facie eius humanitatis per notitiam divinam que traditur in ewangelio cognoscat ipse Christus. Habemus autem thesaurum. Hic consequenter agit de usu ministerii ewangelice quantum ad tollerantiam mali. Et circa hoc primo ostendit pacientiam ministrorum ewangelice, 2o tamen huius pacientie id est Semper mortificationem, 3o manifestat utrumque ibi Semper enim nos. Circa primum dicit commendando se predictos Habemus autem thesaurum istum scilicet illuminacionem dei dictam in vasis fictilibus quia in hoc mundo sumus contemptibiles persone tribulacionibus et angustiis exposite ut sublimitas id est illud magnum quod facimus in edificacione ewangelice et conversione sit virtutis dei id est totum deo attribuatur et non humane potencie dignitatis vel sapiencie quod posset fieri si apostoli fuissent divites potentes et honorati sicut est de lege Machometi. Sed contrarium fuit in apostolis. Ideo subdit In omnibus tribulacionem patimur sed non angustiamur. Ille angustiatur dicitur qui non videt pati aliquod remedium in tribulacione sicut est

de confidentibus in hoc mundo. Et ideo angustiam in tribulacione quem sibi deficit humanum remedium. Sed sancti non angustiantur quia in tribulacionibus eis adest solacium. Aporiamur id est de paupertate arctamur a porvos gratie quod est paupertas [illegible] sed non destituimur quia sancti pauperes curant de subsidiis divinis temporalium cum sibi remanent divicie spirituales que non possunt violenter amoveri. Persecucionem patimur fugiendo de civitate in civitatem sed non derelinquimur nam deus est ubique socius itineris nostri. Humiliamur id est contempnimur sed non confundimur quia non sentimus in nobis tamen debitam confusionis. Deicimur id est ad pericula mortis impellimur sed non perimus quia deus semper liberat suos aliquando visibiliter sicut liberavit tres pueros de camino ignis, aliquando invisibiliter eos de presenti miseria transferendo ad requiem Sap. 3o Visi sunt oculis insipiencium mori illi autem sunt in pace. Semper mortificacionem. Hic consequenter ostendit huius pacientie causam et primo facit quod dictum est, 2o manifestat per exemplum ibi Semper. Ad evidenciam primi considerandum quod in Christo duplex fuit status. Unus mortalitatis quam passibilem assumpsit in qua penalitates huius vite et tandem mortem sustinuit. Alius autem est status vite immortalis vite glorificata qua vincebat corporaliter anima eius a principio concepcionis derivata fuit ad corpus in sua resurrectione quia in corpore glorioso. Hec est id est causa pacientie sanctorum. Et hoc enim quod sperant firmiter conformari Christo resurgenti qui paciencer sustinent tribulaciones huius mundi in quibus conformant Christo pacienti. Et hoc est quod dicit apostolus Semper mortificacionem Ihesu Christi conformitatem ipsi pacienti in corpore nostro circumferentes id est ubique tribulaciones paciencer sustinentes ut et vita Ihesu gloriosa in corporibus nostris manifestetur in futura resurrectione in qua corpus resurget impassibile et incorruptibile. Semper enim nos qui vivimus. Repeticio est eiusdem sentencie ad maiorem assercionem et quod sancti non solum paciencer tollerant propter spem future resurreccionis sed etiam quod viviant ex hoc exemplo Christi pacientis. Ideo subdit apostolus Ergo mors scilicet Christi in nobis operatur inclinando nos ad tollerantiam passionum. Vita autem in vobis id est vita Christi operatur in nobis confirmando spem resurreccionis. Ideo subdit Habentes autem eundem spiritum fidei. Sed mors Christi non sic operatur in vobis sicut in nobis quia non estis in talibus tribulacionibus in quibus sumus. Et tamen salvari per eandem fidem quam et nos

Quod consequenter confirmat per scriptum psalmi cxv. dicens Credidi propter quod locutus sum. Et patet expositio dictorum littere usque ibi Omnia enim propter vos hoc est omnia facimus et sustinemus propter vos instruendo verbo et exemplo ut gratia scilicet dei habundans a nobis in vos per multos in graciarum actione habundet in gloriam dei idest multi resurgent ad graciarum actiones ad gloriam dei. Propter quod non deficimus. Hic consequenter maniſtat quod dixerat de pacientia apostolorum in persecutione ponitorum dicens propter quod idest propter reparationem corporis Christi passi et propter spem resurrectionis immortalis non deficimus in tribulacionibus quod ad huc maiora sustinere parati sumus. Sed licet is qui foris est homo noster corrumpatur idest ipsa natura sensitiva tendat ad corruptionem ex passione etatis et pondere tribulacionis. Tamen is qui intus est scilicet intellectiva natura renovatur de die in diem purgacione culpe et consequentia gracie. Id enim quod in presenti idest tribulaciones temporis presentis momentaneum est et leve quia sunt brevis duracionis et parvi ponderis respectu premii futuri de quo subdit supra modum in sublimitate eterne glorie pondus operatur in nobis expectantibus ipsum. Et dicit hic in sublimitate dignitatis que est premii eternum et duracionis infinite pondus operatur prosopopeia que prosopopeia consuevit loqui dicitur magni ponderis. Vel dicit pondus quia premium glorie gravat ut grave mentem non contemplantibus nobis que videntur idest si sunt ista in nobis quia non tendimus ad bona transitoria et visibilia sed ad eterna et invisibilia premia que per fidem et spem firmissime credunt et per spem certitudinaliter expectant.

Capitulum quintum

Scimus enim. Hic consequenter commendat misterium novi testamenti ex fide sive ex premio. Licet enim ex hoc tetigit aliqua in precedenti. Hic intendit magis complete et dividitur in tres partes primo tangit de huius premii certitudine 2º de debita ad eum preparacione ibi Et ideo contendimus 3º de eius universalitate ibi Omnia autem ex deo. Prima in duas quia primo agit de hoc premio 2º de eius desiderio ibi Nam et hoc ingemiscimus. Circa primum quod dixerat in fine precedentis capituli quod ipse et alii apostoli non attendebant ad bona transitoria sed ad eterna dicens Scimus enim idest certitudine habemus per fidem formatam quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis idest corpus nostrum terrenum quod se habet ad animam sicut tamquam domus ad inhabitantem dissolvatur per mortem quod edificacionem ex deo habemus domum non manufactam eternam in celis quod aliqui exponunt de corpore glorioso in futura resurrectione habendo et dicit hic non manufactam quia virtute nature non erit gloriosum et domum eternam quia ab eterno a deo predinata. Sed quoniam apostolus videtur loqui de hoc quod statim post mortem realiter habet a sanctis corporibus immortalitas habetur tamen in spe et non in re. Ideo melius videtur exponi de gloria anime que statim habet a sanctis omnino purgatis. Et dicitur habitacio propter excellenciam ipsius ad anime capacitatem Io. xiiiiº In domo patris mei mansiones multe sunt. Dicitur etiam domus eterna non manufacta quia gloriose celestis obiectum deus qui est increatus et eternus. Nam et in hoc ingemiscimus. Hic consequenter agit de appetitu huius premii et dividitur in duas quia primo tangit hoc ponit appetitus nature et gracie quandam repugnanciam 2º unius victoriam ibi Audientes idest. Circa primum sciendum quod appetitus est inclinatio sequens formam. Est autem in nobis duplex forma scilicet naturalis et gracia spiritualis et per consequens duplex appetitus scilicet nature et gracie. Appetitus autem nature inclinat ad conservandam unionem anime cum corpore et dissolucionem refugit et abhorret. Appetitus autem gracie inclinat ad consecucionem glorie que consistit in clara dei visione et eius fruicione. Ideo si anima posset consequi gloriam absque dissolucione huius corporis mortalis appetitus gracie tendit in consecucionem glorie celestis absque retardacione per appetitum naturalem. Sed quia hoc non potest fieri ideo appetitus naturalis eo quod refugit simpliciter dissolucionem habet contrariari quodammodo et repugnat appetitui gracie et hoc est quod dicitur Nam et in hoc ingemiscimus idest desideramus cum tedio dilacionis habitacionem nostram que de celo est idest glorie consecucionem superindui vestimento glorie quod non convenit corporibus nostris ex natura sed a deo datur. Propter quod indumentum dicitur cupientes appetitu gracie Si tamen vestiti et non nudi inveniamur idest si absque dissolucione corporis corruptibilis quo utitur anima ut vestimento possemus superindui gloria tunc absque aliquo retardante appetitus gracie in hoc resideret. Sed quia hoc est impossibile ideo retardatur per naturalem appetitum dissolucionem corporis et anime abhorrentem propter quod subdit Nam et qui sumus in hoc tabernaculo idest in hoc corpore mortali ingemiscimus gravati de dissolucione corporis et anime eo quod nolumus expoliari corpore per mortem sed supervestiri glorie vestimento non tamen ita quod mortalitas corporis simul maneat cum gloria

tur. quia hoc esset impossibile nobis sed in solo christo
factum fuit per dispensationem dei ad opus redemptio
nis. ideo subditur. Ut absorbeatur quod mortale
est a vita. id est ut ipsa mortalitas per gloriam superveniente
tollatur manente corporis ydemptitate. quod fiet
in resurrectione. Sed quia oportet mortem intervenire
quam refugit appetitus naturalis. ideo est sibi re
pugnantia appetitui. Verum quia utrumque appe
titus est a deo a quo est natura et gratia. ideo subditur
Qui autem efficit nos in hoc ipsum scilicet utrumque
appetitum Deus est. ad quem talis inclinatio
sequitur. scilicet et gratiam per quam spiritus sanctus habitat
in nobis. ideo sequitur. Qui dedit nobis pignus spiritus.
Est enim spiritus sanctus pignus glorie. vide supra 2º ca.
huius epistole. Audientes igitur. Hic ostendit quis
duorum appetituum vincat in sanctis hominibus scilicet appe
titus gratie dicens. Audientes igitur semper. id est absque formidine
mortis desideramus gloriam et scientes. id est certitudine
habentes quoniam dum sumus in corpore scilicet mortali pere
grinamur a domino. id est oportet nos esse separatos ab eo. per
fidem enim ambulamus. id est in enigmate ipsum deum
cognoscimus et non per speciem. id est clare facie ad fa
ciem. ideo subdit. Audemus autem et cetera. Circa quod sciendum
quod ad fortitudinem pertinet in periculis mortis sus
tinere non temptari rationabiliter. sed fortitudo infusa
non solum hoc facit sed etiam facit in talibus aliquid
delectari. Act. v. ca. Ibant apostoli gaudentes
a conspectu concilii quoniam digni habiti sunt pro nomine
ihesu contumeliam pati. Et hoc est quod dicit apostolus
Audemus autem sed certitudine et bona volun
tate habemus. id est delectationem in mente magis peregrinari
a corpore dissolucionem huius corporis per mortem sub
ire et presentes esse ad dominum. id est ut per hoc habeamus
claram dei visionem et perfectam fruitionem. Et sic
appetitus gratie vincit in sanctis appetitum nature. Per hoc
autem quod dicit apostolus bonam voluntatem conclu
ditur error dicencium animas sanctas a corpore separatas
a visione divina retardari usque ad iudicium.
quia dicit apostolus hic bona voluntate habemus magis
peregrinari a corpore per mortem et presentes esse ad deum
Ex quo patet intentionem eius esse. quod anime sancte non
habentes purgandum separate a corporibus statim sunt
deo presentes per apertam visionem. Et ideo contendimus.
Hic ostendit agit de operatione ad hoc finem conse
quendum que operatio triplex est. 2ª ponit ibi Scientes igitur
3ª ibi Itaque nos. Prima autem operatio ad hoc est quod
homo querit placere deo qui est dator huius premii.
et hoc est quod dicit. Et ideo id est propter consecutionem glorie
contendimus. id est cum quadam pugna resistimus indi
cantibus et dyaboli temptationibus sive absen
tes sive presentes. quasi dicat. Non vitamus adhuc absen
tes. id est dum sumus in presenti vita non potuimus esse deo
per gloriam placere illi per resistentiam. Et subdit con
sistenciae causam dicens. Omnes enim nos manifestari
oportet ante tribunal Christi. id est in iudicium eius pre
sentem. In tangitur hic quatuor conditiones communi indi
cij. scilicet eius inevitabilitas ibi Oportet nos. generali
tas ibi omnes. claritas ibi manifestari quia iudi
cium apparebit omnibus iustum singulis videntibus
omnia bona et mala. Iudiciaria potestas ibi Ante
tribunal Christi. Sublimitas Christi qui est verus homo
et verus deus ibi Ut referat unusquisque. id est penam
vel premium pro hiis que gessit vivens in corpore.
Per hoc concluditur error dicencium quod in iudicio
in proprio corpore meruerit vel demeruerit. quia iudi
cabuntur sed etiam que tamen eos ab aliis sunt facta
vel obmissa. in quantum sunt ab aliis baptizati vel non
Scientes igitur timorem. Hic ponit secunda operatio ad
premium que est sollicitudo de salute proximorum
et dicit in duo quia primo ponit hec sollicitudo 2º
sollicitudinis ratio ibi Caritas enim Christi. Circa primum dicit
Scientes igitur timore domini. id est quod valde timendus
est dominus qui omnis iudicaturus est ut dictum est
hominibus suademus fidem et mores quos unicuique
mandavit deus de proximo Eccl. xvii. Deo autem
manifesti sumus qui videt corda quia talia non
predicamus propter questum vel propriam laudem sed intu
itu Spero autem et in conscientiis vestris mani
festos esse. quasi dicat. Ita conversati sumus inter vos quod non
potestis rationabiliter iudicare predicationem nostram
procedere ex conscientia privata. Sed quia posset ali
quis dicere quod in hoc se iactaret commendaret. ideo removet
hoc dicens. Non iterum nosmetipsos commendamus vobis
et dicit iterum quia supra iam dixerat aliqua que
videbantur ad suam commendationem esse. Sed occa
sionem damus vobis gloriandi pro nobis quia pseudo
apostolos qui dicebant se doctos petro iacobo
et Iohanne. quasi in hoc dicentes apostoli doctrine

potuit ipsi corinthii contra eos gloriari qui erant
edocti a doctore perfecto et usque ad tertium celum
rapto ut habeatis ad eos scilicet pseudo apostolos re-
pellendos de quibus subditur qui in facie
gloriantur id est in apparentia sanctitatis exterius et non in
corde id est in puritate consciencie Siue enim mente exce-
dimus deo per contemplacionem diuinorum supra nos
extasim patiendo siue sobrii sumus vobis nos
vestre capacitati conformando diuina enim gratia inspira-
ta Luce Apostoli enim erant medii inter deum et populum
et ideo clarificabant alii per excessum inter tempi-
diuinas illustrationes et alii conformabant se homi-
num fragilitati ut quieciemus tradendi eis diuina sicut
Gen. 28º dicitur quod angeli ascendebant et descende-
bant in scala Jacob Caritas enim Hic ostenditur
tangitur huius sollicitudinis causa est enim caritas
ad proximum ideo dicit Caritas enim Christi urget nos
que se extendit ad proximum secundum Joh. 4º hoc man-
datum habemus a deo ut qui diligit deum dili-
gat et fratrem suum et quomodo prouocet hec cari-
tas ostendit dicens Estimantes hoc quoniam si unus pro
omnibus mortuus est scilicet Christus pro salute omnium
quantum ad sufficientiam et causa sic propter quod ita est ex quo
concludit Ergo omnes mortui sunt id est ita debent
viuere ac si sint mortui sibi ipsis nichil de
propriis desideriis curantes et sic viuunt Christo vitam
suam ordinantes ad eius honorem vnde dicit apostolus
Gal. 2º viuo ego iam non ego viuit autem in me
Christus Itaque nos Hic ponitur 3ª comparacio ad primum
consequendum que est abdicatio carnalium affectuum
que licet sit tacta aliqualiter in parte precedenti tamen hic
tangitur melius ideo continuando in medio precedentibus
dicitur Itaque nos ex hoc neminem nouimus secundum carnem
id est in nulla societate cognouimus moti carnali af-
fectu Sed quia posset aliquis obicere quod apostoli Christum
multum dilexerunt eum secundum presenciam corporalem
et si cognouimus secundum carnem Christum id est affectu eius presencia
corporali sed nunc iam non nouimus isto scilicet modo
sed meliori vnde dixit saluator apostolis Joh. 16º
Expedit vobis ut ego vadam subtrahendo vobis
meam presenciam corporalem Sed exponit Augustinus
dicens quod apostoli adhuc carnales existentes afficie-
bantur ad Christum sicut carnalis amicus ad amicum
suum propter quod impediebantur affici ergo ad spiritualem

et sublimiorem diligendi modum vnde subdit ibi
saluator nisi abiero paraclitus non veniet ad
vos Secundo quod manicheus negans veram car-
nem in Christo fuisse ex hoc loco confirmabat er-
rorem suum quia dicit apostolus Et si cognouimus secundum car-
nem Christum quia contra eum arguebat ex verbo apostoli
Ro. 1º vbi dicit de Christo Qui factus est ei ex semine
dauid secundum carnem ergo veram carnem habuit ad quod
respondebat dicens Quod apostolus primo fuit huius opinio-
nis et sic loquitur scribens ad Ro. Sed postea
videns huius opinionis falsitatem retractauit
eam hic dicens Et si cognouimus secundum carnem Christum
id est si fuimus aliquando huius opinionis scilicet quod Christus
haberet carnem ex semine dauid sed nunc iam non
nouimus id est hanc opinionem tamquam falsam mutauimus
Sed hoc dictum manichei improbat Augustinus dupliciter
primo quia res falsa non potest cognosci ergo
si apostolus hanc opinionem falsam reputaret
non diceret cognouimus secundum carnem Christum Secundo quia dicit
ante in medio neminem nouimus secundum carnem patet quod ad
eundem sensum debet referri et sic apostolus nullum
hominem cognouisset habentem veram carnem quod est
falsum ideo sensus est expositus prius ex quo con-
cludit quod subditur Siqua ergo in Christo noua
creatura est et hic causa sic propter quod Omnia que
in Christo baptismus est in Christo factus est noua creatura
per gratiam baptismalem que datur per renouationem veteri
inferiori id est affectus carnales debent in eo abire
ecce noua facta sunt omnia per spiritum sanctum reno-
uantem et per gratiam conferentem eciam Omnia
autem ex deo Postquam apostolus egit de primo et
de secundo ad Christum hic consequenter agit de ea vtriusque
scilicet primum et secundum et primo ponit intentum
2º declarat propositum ibi Quoniam quidem deus erat Cir-
ca primum dicit quod ea efficiencia vtriusque scilicet primum et secun-
dum est ipse deus ministri vero eius
solum cooperantur ministeriale exterius Et hoc est
quod dicitur Omnia autem ex deo scilicet primum et secundum
qui reconciliauit nos sibi per Christum hoc benefi-
cium quod est omnibus commune Et dedit nobis
ministerium reconciliationis id est officium predicandi
hanc reconciliationem quod est speciale ministris ecclesie
Quoniam quidem Hic consequenter ponit propositi declarationem
2º subdit bonam exhortationem ibi Obsecramus
Circa primum declarat primo quod deus est de reconciliatione

fca per christum. Erant enim deus et homo in uno
supposito. et sic deitas hanc reconciliationem fecit
per humanitatem tamquam per instrumentum sibi coniunctum
quod nulli alii convenit. et hoc est quod dicit Quo-
niam deus erat in christo Non solum per essentiam
presentiam potentiam sicut est in aliis sed per humanitatis
assumptionem mundum sibi reconcilians deo modo
non reputans illis delicta ipsorum pro quibus
proprius homo satisfaceret Consequenter declarat huiusmodi
ministerium esse specialiter datum Et posuit in nobis
verbum reconciliationis aliis ad predicandum Ideo re-
ditantes mundum commisimus etc. Post quod concludit
pro christo legatione fungimur id est quoniam missi sumus
ad predicandum eius nomen tamquam deo exhortante
id est principaliter agente per nos scilicet ministros Obsecramus
Hic ponit utilem monitionem dicens Obsecramus deo
te exhortantem pro christo id est loco christi cuius sumus ministri
reconciliamini deo licet enim reconciliavit pas-
sionem christi ut dictum est tamen ad hoc quod simus participes
huius reconciliationis requiritur in nobis debita dispo-
sitio per baptismum debita susceptionem et post baptismum
per penitentiam que est secunda tabula post naufra-
gium Et ad hoc ponit inductivum dicens Eum qui
non noverat peccatum id est christum qui peccatum non fecit
1 Pe 2o pro nobis peccatum fecit id est deus pater fecit
eum pro nobis hostiam pro peccatis que vocatur peccatum in
scriptura Osee 4o peccata populi mei comedent id est hosti-
as pro peccato oblatas ut nos efficeremur iustitia dei
id est perfecte iustificati ideo dicit iusticia in abstracto
in ipso id est per ipsum quasi dicat hoc debet nos inducere ad
cohibendum corpora nostra a peccatis nostris propria pene

Adiuvantes autem Capitulum Sextum

Postquam apostolus commendavit ministerium novi
testamenti hic consequenter hortatur alios ad exe-
cutionem debitam huius ministerii et dividitur in duas quia primo
ponit exhortationem generalem secundo specialem de
quodam speciali suffragio fiendo in ierusalem ibi De
prima in duas quia primo hortatur in quadam generali
secundo magis explicat in speciali ibi In multa patientia Circa
primum dicit Adiuvantes autem exhortamur quasi dicat quia
sumus adiutores dei non virtutem sibi tribuendo
sed sicut ministri eius mandata exequendo ideo
exhortamur ne in vacuum gratiam dei recipiatis
que datur ad bene vivendum in presenti et gloriam
consequendi in futuro propter quod bonum huius effectum non
consequitur in vacuum recipit sicut medicina ad qua

sanitas non sequitur Sed quia posset aliquis dicere
Recipe gratiam non est in mea potestate ideo hoc removet
ostendens quod deus paratus est dare auxilium semper dicens
Ait enim scilicet deus Ysa 49 capitulo Tempore accepto id est
tempore nove legis que est tempus gratie exaudivi te
id est orationes fidelium exaudibiles sunt per christum Et in
die salutis id est tempore christi qui operatus est salutem in me-
dio terre adiuvi te opera tua perficiendo et te
ad gloriam perducendo ad quam non intrabas tempore
veteris testamenti Ecce nunc tempus acceptabile etc.
hoc dicit apostolus applicando per auctoritatem ysaie ad propositum
et patet ex dictis supra Nemini dantes ullam offen-
sionem id est scandalum exemplis vel factis minus rectis ut
non vituperetur ministerium nostrum quia mala subditorum
redundant in vituperium prelatorum Sed in omnibus
scilicet pertinentibus ad salutem exhibeamus nosmet-
ipsos sicut dei ministros in christo nos ministri possimus
commendando In multa patientia hic consequenter explicat sua
exhortationem in speciali et dividitur in tres quia primo de-
clarat qualiter sit utendum gratia collata in exterioris
conversatione secundo in interioris devotione ibi Os nostrum tertio in fi-
delium visitatione ibi Iugum. Circa primum tria facit quia
quod in tribus talis conversatio consistit primum est tolle-
rantia malorum secundum operatio bonorum ibi In castitate
tertium est istorum et illorum ibi Per arma Circa primum
scilicet quod in malis pene tollerandis primo patientia est
necessaria ideo dicit In multa patientia et dicit multa propter
multitudinem malorum sufficiendi In tribulationibus
ex adversariorum persecutione in necessitatibus ex defi-
ciencia vite in angustiis ex evadendi diffi-
cultate seu impossibilitate in plagis illatis nobis
in corpore in carceribus ne possemus ad predicandum
discurrere in seditionibus contra nos motis ab
adversariis vitatis in laboribus operando propriis
manibus quod fecit apostolus apud corinthios
ut gratis eis predicationibus prelucet in vigiliis
propter instantiam orationis in ieiuniis aliquando
voluntarie assumptis ad repressionem carnis et aliorum
edificationem et aliquando ex ubi deficientibus patienter
tollerando In castitate hic consequenter ponit ea que
pertinent ad prosperis et primo ad hoc dicit
In castitate que dicit puritatem mentis redundantem
in corpore In scientia quantum ad cognitionem divinorum
et humanorum ad salutem necessariorum In longanimitate
patienter expectando divina promissa In suavitate
que facit hominem dulcem et suavem proximo vel

et sco in cari[tate] no ficta cont[ra] ypocritas Conter
tangit p[er]son[am] oris d[icens] In v[er]bo v[er]itat[is] p[re]dicando
et quiete[m] cum ho[m]i[n]ibus loq[ue]ndo. Et p[er]sonam op[er]is
d[icens] In v[ir]tute dei op[er]a miro[rum] faci[en]do et doctri[n]a mira
culis ofirmando Per arma hic ont[ra] ont[endit] qua[liter]
p[er]vend[is] sit gr[ati]a diuinitus collata in op[er]ac[ione] bo
noru[m] et maloru[m] i[n]tant[um] q[uod] i[n]di[cat] p[ro]sp[er]a et adu[er]si
no deuiare a rect[itudi]ne. P[ro]sp[er]a aut[em] et adu[er]sa tria
respiciunt s[cilicet] sup[er]biam vite. concup[iscent]iam carnis.
et concupiscientia[m] oculor[um] i[de]o on[dit] p[ro]p[ri]et[ates] p[ri]mo in p[ri]mo
2o in 2o i[bi] Quasi morientes 3o in 3o i[bi] Quasi
egentes Omnia in ista p[er]tinent ad v[ir]tutem
iustic[ie] q[ua]m accepit io d[icit] per arma iustic[ie] a dex
tris et in p[ro]sp[er]is p[er] sup[er]biam no eleuent[ur] et si
nistris ut in adu[er]sis a v[er]itate no deiciant[ur] Et sic
est intell[igen]d[um] in sequentibus de[inde] p[er] gl[ori]am et ignobili[ta]te
alij ap[osto]li ab ho[m]i[n]ibus reputati sunt valde glosi
sic de[citur] Act. 14o q[uod] voluerunt et paulo et barna
be volebant ta[m]q[uam] diis sacrificare. et alij incon
cerati sunt ut viles et abiecti ut p[ate]t q[uod] eode[m]
lib[ro] per infamiam et bona famam q[uod] ab ali
quibus dicebant[ur] magi et deceptores. et ab
alijs vitiat[is] p[re]dicatores et ad illud p[er]tinet q[uo]d
sequit[ur] ut seductores reputati sumus a multis
et veraces ab alijs sic qui ignoti i[d est] reprobati
a malis et cogniti s[cilicet] approbati a bonis. et in
in istis p[ro]sp[er]is et adu[er]sis sic se h[ab]uerunt ap[osto]li q[uod] no
recedebant a v[er]itate p[er] sup[er]biam eleuati. nec
p[er] pusillanimitate deiecti Quasi morientes
hic ont[endit] ponit ea que p[er]tinent ad concupiscentiam
carnis. et sunt tria p[ri]mu[m] est vita que max[ime]
concupiscit[ur] et q[uan]tu[m] ad hoc dicit Quasi morientes
p[er]iculis mortis expositi. et ecce viuimus deo
p[er] fidem et gr[ati]am iustificati / 2m est incolumi
tas vite. et q[uan]tu[m] ad hoc dicit Ut castigati et
no mortificati q[uasi] d[icat] licet a deo p[er] flagella casti
gem[ur] tu[m] a morte penitu[s] eripim[ur]. 3m e[st] q[uo]d con
cupiscit[ur] in vita p[rese]nti iocunditas. et q[uan]tu[m] ad hoc
dicit Quasi tristes semp[er] aut[em] gaudentes i[d est] q[uam]uis
in hijs que p[er]tinent ad carnem paciam[ur] afflic
tion[em] tu[m] p[er] sp[iritu]m sim[us] maiore consolati[on]e int[er]ius consola
tion[em] s[ecundu]m illud Act. 5o ca[pitulo] ibant ap[osto]li gaude
tes q[uonia]m digni h[abi]ti Sic egentes hic ont[endit] ponit
ea que p[er]tinent ad concupiscentiam oculor[um] d[icens] Sicut
egentes i[d est] victu et vestitu ab alijs mendicantes
multos aut[em] locupletantes / bona sp[irit]ualia ip[s]is

co[mmun]icantes que tanto sunt meliora q[ua]nto que
sunt anime corporalib[us] p[re]ferunt[ur] tamq[uam] nichil h[abe]ntes
Nam ap[osto]li omnia t[em]p[or]alia p[ro]pt[er] x[pistu]m dimiserunt ut
q[uod] ca[pitulo] Ecce nos reliquim[us] om[n]ia et secuti sum[us] te et c[etera]
et omnia possidentes quia viuebant p[er] et no
sibi ip[s]is. omnia aut[em] sunt x[pist]o subiecta ut
q[ua]l[ibet] data est m[ihi] omnis p[otes]tas in celo et in terra
p[ro]pter q[uo]d ap[osto]li reputabant om[n]ia subiecta sibi in
cui[us] signu[m] insensibiles cr[eatu]re obediebant eis
ad nutu[m] Nondu[m] aut[em] q[uod] ap[osto]lus in p[re]missis vario
mo[do] loquit[ur] ponendo bonu[m] t[em]p[or]ale cont[ra] sp[irit]uale
Nam in t[em]p[or]alibus addit dictione[m] co[m]parac[i]onalem
sic q[ua]si vel tamq[uam] vel sic aut[em] h[uius]m[od]i. no aut[em]
in sp[irit]ualibus. quia t[em]p[or]alia no h[abe]nt ro[ne]m boni
vel mali s[ecundu]m v[er]itate. s[ed] tu[m] s[ecundu]m ho[m]i[n]um apparentiam
sp[irit]ualia v[er]o sunt bona s[ecundu]m v[er]itate Os meu[m]
hic ont[endit] ap[osto]lus docet vsum gr[ati]e collate q[uan]tu[m]
ad interiorem deuocionem et diuid[itur] in 2 q[uia] p[ri]mo circa
hoc de se v[er]itatem ondit 2o ad hoc corinthios
inducit i[bi] Non angustiamini Circa p[ri]mu[m] d[icit] Os
meu[m] patet ad vos o corinthij i[d est] illa que dixi[m]us
q[uod] iactancia non p[ro]tulim[us] sed ad vtilitatem.
ut videat[is] amiciciam mea[m] erga vos aperiedo
vobis corda v[est]ra et subdi[tur] deuocio sua cu[m]
d[icitur] Cor meu[m] dilatatu[m] est i[d est] aptum ad ap
pendu[m] magna s[cilicet] bona celestia De[inde] aut[em]
p[er] opp[ositu]m hor[tatur] ho[m]i[n]is angustia q[uod] appetit ter
na bona celestibus obmissis q[uia] terrena sunt
infra ho[m]i[n]em et ip[s]o minora Non angustiam[ini]
in nob[is] q[uasi] d[icat] si angustiam[ini] nimis appetendo
terrena no[n] deo hoc no[n] p[ro]cedit ex hoc q[uod] videatis
in nob[is] quia no dedim[us] vob[is] q[uan]tu[m] hoc fuit d[ati]
s[ed] p[ro]cedit co[m]p[re]ndi[tur] v[est]ra io subdi[tur] Angustiam[ini]
aut[em] in visceribus v[est]ris q[uasi] d[icat] hoc p[ro]cedit q[uod] defec[tu]
v[est]re deuocionis io subdit Eandem aut[em] h[abe]ntes
remunerac[i]o[n]em vob[is] in celestibus p[ro]missam
sic et nob[is] tamq[uam] filijs dico quor[um] salute
sitie desid[er]o dilatamini et vos ad appenden
da celestia ut h[ab]eat[is] eand[em] remunerac[i]o[n]em qua
expecto Nolite iugu[m] duc[er]e hic cont[ra] docet
vsum collate gr[ati]e q[uan]tu[m] ad infideliu[m] euitac[i]o[n]em
et diuid[itur] in 2 q[uia] p[ri]mo facit p[ro]po[siti]o[n]em 2o p[ro]bat q[uo]d
d[ixit] ibi Vos enim Circa p[ri]mu[m] d[icit] Nolite
iugu[m] duc[er]e cum infidelibus i[d est] eis iungi
in consuetudine seu familiarit[a]te Iugu[m] enim d[icitu]r a
iungendo vn[de] contrariis d[icitu]r iugu[m] p[ro]p[ter] p[ro]p[in]quitas
raro iugu[m] d[icitu]r dyabo[lo] in quo iungit[ur] malignis

Et aut fideles ab infidelibus debeant separi
declarat multipliciter. primo rone suptā ex hitu effec
d. Que enim participacio iusticie que est infide-
lium volūtate cum iniquitate. que est in affu
infidelium. q.d. nulla. 2º ex hitu intellectus
d. Aut que societas luci .i. vitas fidei que
lucet in mentibus fidelium ad tenebras .s. erro
ris in mentibus infidelium conti. q.d. nulla.
ymo debent separi et diuidi sicut in prima rep
cacione deus diuisit lucem a tenebris / 3º
ex capite fidelium qd est xpus / et capite infide
lium qd est dyabolus. de quibus dicit Que aut
conuencio xpi ad belial. q.d. nulla. et io sicut hec
capita non hnt aliquam conuenienciam.
ita nec corp membra dnt hre / 4º ex fine d.
Aut que ps fideli .i. sors eterne hereditatis ab
eo expectate cum infideli cuius finis e mors
eterna. et nulla conueniencia est in fine sic nec in hijs
que sunt ordinata ad talem finem / 5º ex sta
tu pnti in quo fidelis est templum dei. io subdit
Quis aut consensus templo dei .i. fideli cum
ydolis .i. cum infidelibus qui dicunt ydola
eo quod colunt ipa sm illud ps. omnes Tales
illis fiunt qui faciunt ea. hoc aut inducit apostolus
quia int corinthios erant aliqui sapientes repu
tati qui tn comedebant ydolatita in scandalum
aliorum ut dictum fuit .i. Cor. 8º. ppt qd aplus
loquitur ad rpmendum huius abusum Vos n.
estis templum. rc. hic ostendit pbat quandam dcm .s.
quod fideles sunt dei templum p auctoritatem que hr
leuit. 26. Vbi sic dicitur Ponam taber
naculum meum in medio vri loco cuius dicit hic
Inhabitabo in illis licet enim deus sit in omnibus
per essenciam presenciam et potenciam. in fidelibus
tn est mo spali .s. p graciam et inambulabo
int eos dando eis virtute procedendi de bono
in melius et ero illorum deus protegens eos
spali prouidencia et ipi erunt in plebs p ex
hibicionem debiti cultus p hoc aut qd dicit hic
Inhabitabo in ill. in psona dei hetur quod fideles
sunt templum dei ppter qd consequenter infert
monicio que sumitur ex scriptura. vs. 42. In
qua tria tanguntur que debeant agere fideles
erga infideles Primum est quod eorum peccata dese
rant. qd notatur cum dicit Ppter qd exite de
medio illorum / 2m est quod occasionem fugiant
peccatorum ibi et separamini rc. 3m est ne sustineant
eorum mala. s. potius ea arguant cum dicit Et im
mundum ne tetigeritis palpando vicia sed palliando
Et subdit premium huius monicionis fidelibus red
dendum cum dicit Et ego recipiam vos rc. hic in pnti
ad familiaritatem meam p graciam. et in futuro
p assilacionem ad ipsam gloriam Cap. septi[mum]

Has igitur hntes promissiones postquam aplus
monuit corinthios de bonis agendis in
futuro. hic ostendit gaudet eos de pnti et diui
ditur. d. quia primo ponit ad pdca quandam conminacio
2º corinthiorum gaudium ibi Multa in fiducia
Prima in tres quia primo ponitur vtilis monicio 2º
inducitur exemplificacio .i. Capite nos. 3º monicionis
intencio ibi Non ad condempnacionem. Circa primum
mouendo se ponis dicit Has igitur hntes promissiones
rc. s. de recepcione fidelium ad graciam in pnti
et gloriam in futuro. ut dcm est in fine ca. preced.
mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spus
.i. a peccatis carnalibus et spualibus. quia nichil
coinquinatum intrabit illam ciuitatem celestem Apoc.
21º. perficientes pfectam consumacionem sctificacionem
in bapt. inchoatam in timore dei sicut filii qui
hnt huiusmodi ciuitatem ancipiam. Capite nos hic
ad ppositum aplus inducit sui ipius exemplum
quia inde viuimus in hoc modo nulli nocumentum infe
rendo in pnti qd notatur cum dicit Neminem lesimus Nec
in fama io subdit Neminem corrupimus nec
in re possessa ppter qd sequitur Neminem circumui
.i. decepimus ipm defraudando Non ad condempna
cionem vobis. hic ostendit capit sue monicionis intencionem
d. Non ad condempnacionem vestram dico de corruptis
vestris vos monendo tamquam obstinatos sicut enim
ad condempnacionem alicuius fit talis noticia quod te
ptus obstinatus. Sed qui fit sub spe correctionis
non fit ad condempnacionem .s. emendacionem et legitur
aplus io subdit Predixi enim quod in cordibus
nostris estis cogitando iugiter de vestra vtilitate
et salute tm quod parati sumus eciam mori io
subdit ad conmoriendum et conuiuendum vita gracie
et glorie q.d. huiusmodi vitam desidero vobis sicut mi
Multa in fiducia Nota moicioe hic ostendit apostolus
ponit suam gaudium de bono corinthiorum
pnti et diuiditur. d. quia primo ponit huiusmodi gaudij
cionem 2º eius exposicionem .s. Nam et cum venissemus

In qmdacoe vo corinthioz ponit qdeuplicem
affim que gcpat de bonis opibus ipoz sic
et quilibet debet de bonis amici gcipe pmus
est affus fiducie ex hoc enim q videt eu ben
incipe qfidit q ben pficiat et qm ad hoc dr
Multa m fiducia est apud vos de pfcoe boni
inchoati / 2us est affus glacois Nam amicus
est alt ipe ppt q gliat de bonis amici sicut
de suis io subdit Multa m gla pro vobis id est pprris
opibus bonis 3us est affus qsolacois Nam
omis leticia est tristicie diminutiua pter qd bonu
amici cognitu est tristicie diminutiuu preret
pgnus qsolacio io subdit Repletus sum qsola
coe. 4us est affus exubant gaudii s qn bonu
amici cognitu no solu minuit tristiciam s totalr
eiciat eam p gaudiu supueniens io subdit Sup
habundo gaudio in omni tribulacoe ura ex pntis
malis vris in illatis qd Gaudiu qd gcepi
de bono vro supueniens totalr supat tristiciam qua
gcepam de malo vro preti Aliqui dicut q h
hec lra In omni tribulacoe mea et sic est sensus q le
ticia quam gcepat aplus supauit tristiciam que
supuenerat ei ex tribulacoe mota contra eum in
macedonia que tangit in pte sequenti et ideo
lra seqns gcordat huic exposicoi. In qntum
tristiciam habuerat ut tangit in sequentibus Nam
et cu venissem9 Hic qnt aplus exponit dcam
gaudacoem qm ad duo que dixerat in ca 2m
exponit ibi Sed qui qsolat Dixerat at aplus
se fuisse tristatum an9 eum exponit d Nam
et cu venissem9 macedoniam nullam requiem
habuit caro mea no dt spus me q qsolabat
in mte s omem tribulacoem passi sum9 que
plenius explicant Act 16 ubi dr q paulus
et silas verberati sunt vindicte et incarcerati
et pedes eoz ligno qstricti ex sedicoe mota con
eos eo q paulus spm phitonicum eiecit de
puella quadam que magnu qstum pstabat
suis dnis diuinando Foris pugne ab infidelib9
intus timores a falsis fratribus Sed q qsolatur
2o dixerat ap9 se fuisse qsolatum et hoc expo
primo ponit huius qsolacois materiam 2o subdit
ad hoc rom i Contristati enim gtr / 3o infert sua
gclom ibi Ideo et si scripsi Materia vo sue qsolacois
duplex fuit Primus aduentus titi ad ipm qui

erat sibi gratissimus et hanc tangit d Sed
qui qsolatur humiles deus id est afflictos Alia fuit
vera pnia corinthioz qua sibi retulerat titus
sic videlt io subdit Consolatus est eo vestra
i ex qmdacoe vra penitencie nobis relata io
subdit Referens nobis vrm desideriu i ardo
rem pficiendi sic p correcm fiant in pigri
rem Fletum vrm de delicti qmissi Vram emula
com p me pseudo aplos repellendo amore
pt et mei ita ut magis gauderem de pnia
vra quam prius dolueram de pcto qmisso Valde
Aplus enim prius correxerat eos dure in epla
prima et postea timens ne ex hoc caderent ad
desperacom seu ad mali aliquid ad tpus doluit de
scriptura illa Sed postea videns bonu correc
cois fructu gauisus fuit io dicit Quoniam et
si qtristaui vos in epla dure vos corripi
endo non me penitet modo et si peniteret vide
videns q epla illa et si ad horam gtristauit
vos i tristicie nunc gaudeo no q gtristati estis
Sic medicus non gaudet de amaritudine medicine
qua ppinauit infirmo s de sanitate pcam eo
secuta Contristati enim Hic qnt reddit rom
pter quam eoz tristicia fuit ei occasio gaudii
sue materia s q illa tristicia fuit scdm deum et
dnm ipe d q primo facit primum 2o declarat qd
dcm dcm i Ecce enim Circa pmu dt Contristati
enim estis scdm deum Circa qd sciendum q omis tristicia
oritur ex amore Cum enim aliquis tristatur hoc
est q caret amato bono vel quia timet
aliquid qtrm euenire bono amati Est enim duplex
amor s dei et sui Ex amore vo dei oritur
tristicia de pcto que est scdm deum et nullu affert
homini detrimentum s magis bonu fructu ideo
subdit Ut in nullo detrimentum paciamini ex nobis
i ex correccoe nra s magis bonu io subdit
Que enim scdm deum tristicia est pniam in salutem
stabilem operatur i inducit ad pniam de pctis
que pnia ducit ad salutem stabilem i eternam
Sed contra hoc obiici posset quia tristicia de pcto
est ipa pnia at nichil opatur seipm qd dicendum
dicendum q pnie tres sunt ptes s gtricio qfessio
et satisfaccio Tristicia vo de pcto prima ps
pnie et ducit alias duas sequentes et non se
ipam Tristicia vo sclt que oritur ex amore sclaris

boni ingerit detrimentum spiritualis boni. ideo subdit
Seculi autem tristitia mortem operatur. i. penam. Ieronimus in prologo super .ii. co.
Qui enim voluit amicus esse huius seculi inimicus
dei constituitur. Ecce enim hoc ipsum. hic ostendit declarando
qualiter tristitia secundum deum operatur penitentiam in salutem
dicens. Ecce enim hoc ipsum secundum deum contristari vos. i.
tristicia quam vobis intuli que est secundum deum quantam
in vobis operatur sollicitudinem ad vitandum mala
et agendum bona in illis que prius erant
adhuc pigri. et non solum hoc sed etiam que sequuntur
Sed defensionem. scilicet mei contra pseudo apostolos repel
lendo ipsos. sed indignationem. scilicet contra peccatum commis
sum. non solum a me sed etiam ab aliis cum timore
de iudicio. sed desiderium proficiendi in melius sed
emulationem imitando bonos sed vindictam
puniendo peccatum proprium et etiam alienum potissime quia
illum fornicatorem nephandum de quo habetur
epistola prima c. v. punierunt cum prius
nimis fauebant. ideo subdit In omnibus exhi
buistis vos incontaminatos esse negotio. quia sic
sapientes patrem contempnunt. sic punientes
emendant. Igitur et si scripsi. hic insinuat intentionem
intentionem. dicens. Igitur et si scripsi vobis de illo ne
phario puniendo et cetera. scilicet propter quia quod sic scrip
serit. Non propter eum qui fecit iniuriam incre
pando lectum patris ut scilicet puniretur tantum sed ut
emendaretur. et alii qui eius pena terrerentur
Nec propter eum qui passus est. scilicet iniuriam
ut vindicaret penam. Sed ad manifestandam
sollicitudinem nostram quam pro vobis habemus ut
in vobis construperentur vitia et virtutes augeantur
coram deo modus est iurandi ad confirmationem
sui dicti. i. deo teste. et quia hec bona sunt ex
sua correctione. ideo subdit Ideo consolati sumus
in consolatione autem nostra ex profectu vero vestro data
habundantius magis gavisi sumus. i. plus quam contristati
sumus prius ex vestro delicto / Secundum causam gaudii
addit de gaudio Titi dicens. Super gaudium Titi
de emendatione vestra. quia refectus est spiritus eius
ab omnibus vobis. Reficitur enim prelati de profectu
subditorum. gaudium enim amici sui est et ma
ius gaudium. Ultimo addit tertiam causam dicens. Et si quid
apud illum de vobis gloriatus sum etc. Apostolus enim
commendavit corinthios apud Titum qui inve

eos tractabiles et obedientes et sic apostoli verba
invenit esse vera. propter quod apostolus non fuit confusus
de illa commendatione. quia inventum est ita in veritate
et patet litera / Quartam causam addit dicens. Et viscera eius
habundantius in vobis sunt etc. quia Titus videns
eorum penitentiam et obedientiam et reverentiam
ad ipsum habuit eos in visceribus caritatis magis quam
de quo gaudebat apostolus. Ultimo quintam causam addit
dicens. Gaudeo quod in omnibus confido in vobis. ex bona
enim eorum inchoatione confidebat quod directo bene se
haberet. quod erat sibi causa gaudendi. Capitulum
Notum autem facimus vobis. Postquam apostolus Octavum
induxit corinthios ad bonum in generali hic
in speciali hortatur eos ad quoddam bonum in particulari
scilicet ad largitatem elemosine mittende in ierusalem
fidelibus enim ibi habitantes venditis omnibus
ponebant precia ante pedes apostolorum ut dividerentur
singulis prout opus erat. Actuum quarto. Et quia precium sumptum
sic de paupertati disposuerunt apostoli quod credentes de
aliis civitatibus et terris. qui non sic abrenun
ciabant propriis iuvarent illos suis elemosinis
et de hoc rogatus fuit paulus et barnabas.
ut habetur Gal. 2o. propter quod paulus erat de hoc
sollicitus et ideo primo inducit corinthios ad hanc
elemosinam tribuendam. 2o docet modum tribuendi
ca. 9. Prima in duas quia primo agit de huiusmodi elemosinarum
datione 2o de ministris per eius collectione i. Gratias autem
Prima in duas quia primo ad dandam elemosinam corin
thios inducit. 2o conversionem concludit i. Secundum
voluntatem. Prima in 3 secundum quod inducit eos tripli
citer ibi Erit enim 3o i. hoc enim vobis utile. Primus
erat modus inducendi corinthios ad elemosinarum
dationem est per exemplum macedonum qui iam benefecerant
primum quod proponit primo eorum exemplum 2o corinthios ad
imitandum ibi Ita ut rogaremus. Circa primum dicit
Notum autem facimus vobis fratres ut imitemini gratiam
dei. i. bona opera que prevenit ex gratia dei que
data est in hoc ministerium meum. in ecclesiis mace
donie. Ostendit ex quo provenit gratiam illam dicens. Et quod
in multo experimento tribulationis. i. in multa tribula
tione eis superveniente que non solum audivi sed etiam
experimento probavi habundantia gaudii ipsorum fuit
quia non solum sustinuerunt patienter quod est virtutis
politice sed etiam gaudenter quod est virtutis infuse. Act.
5o Ibant apostoli gaudentes etc. Hoc autem permittit

apl(us) ut ondat elemosinam macedonum
mag(is) gaudabilem eo q(uod) in dicta tribulacione
de paupertate fecerunt et in elemosinam mittere
sciebant in r(e)b(us) no(n) obmiserant Sed subdit ap(osto)l(u)s
Et altissima paupertas eor(um) i(d est) valde gaudabil(is)
habundauit i(d est) e(st) in habundancia om(n)ib(us) indumentis
simplicitatis eor(um) i(d est) puritas (con)sc(ienc)ie qui paupertate fecit
caritas que bonam spem confirmauit medicina facit
extende(re) ad mi(se)r(ic)ordie p(ro)ximi releuandas quia
s(ecundu)m v(ir)tute(m) i(d est) p(ro)mptitudine animi ad dand(um) testi(monium)
illis reddo non solum ex auditu s(ed) et experi(enc)ia
quia sup(ra) v(ir)tute(m) i(d est) sup(ra) facultate(m) voluntarij fuerunt
addand(um) Circa q(uo)d sci(endu)m q(uod) liberalitas politica
h(ab)et mensuram respiciendi ad p(ro)prias facultates
liberalitas in infusa excedit hoc mediu(m) m(od)i
non respondit aliq(ui)d de sibi n(ecessari)is addandum
mag(is) indigenti p(ro)pter deum Sicut et temperancia
infusa non solum respondit carnis delecta
bilia p(ro)ut impediunt bona dispositionem corporis
et debitum vsum r(aci)o(n)is s(ed) et vlt(er)i(u)s ut corpus
in s(er)uitute anime totalit(er) redigat. cum multa
exhortacione obsecrantes i(d est) no(n) solum liberalit(er)
dantes sed et vos obnixe rogantes ut
acciperem(us) graciam i(d est) elemosinam et (com)municacionem
bonor(um) fiendam pauperibus in ierl(m). et no(n) sic
sperauimus i(d est) no(n) tantu(m) sperabam(us) s(ed) plus dederu(n)t
io subdit Sed semetipsos dederunt primu(m) deo
totum vitam suam ad eius gl(or)iam ordinando
deinde nob(is) obedienciam p(ro)mittendo per volu(n)t(a)te(m)
dei i(d est) p(ro)pter deum nob(is) obediendo tunc enim est obe
diencia vera qu(ando) fit deo p(ri)mo deinde ho(m)i(n)i p(ro)pter
deum Ita ut rogaremus tytum onsd ex(em)pl(o) ma
cedonu(m) hic q(uo)m(odo) co(m)mittat corinthios ad imi
tand(um) d(icens) Ita s(cilicet) moti fuimus ex(em)pl(o) eor(um) ut roga
remus tytum ut quemadmodum vos instruere
in alijs opibus bonis et p(ro)fectos vos redde(re)
in illis ita et p(er)ficiat in vobis et gra(tiam) ista(m)
inducendo vos ad hui(us)modi elemosine mag
nam largicionem no(n) solu(m) sic alij s(ed) plus sic
subdit Sed sic in omnibus habundetis p(ro)fectis
scilicet fide qua creditur ad iusticiam sive q(ua)
in deum tenditur et sermone i(d est) fidei (con)fessione
ad salute(m) et sci(enci)a i(d est) noticia scripture et hoc p(er)tinet
ad mentes p(er)fectorum Consequenter ponit que p(er)tinet ad
(con)ciliorem operatorum d(icens) Et omni sollicitudine
s(cilicet) beneplacendi insup(er) et caritate vera in nos

i(d est) cari(tati)s opibus nobis impensis ut et in hac
gra(tia) habundetis i(d est) in hui(us) elemosine largicione
precellentes alios sicut precellitis eos in alijs
gra(ci)is Sed quia posset alis credere ap(osto)l(u)m hoc
dicere p(er) mod(um) precepti io i(d est) mouet hoc d(icens) Non
q(ua)si imperans dico s(cilicet) ista s(ed) p(er) alior(um) sollicitudine(m)
i(d est) macedonu(m) ex(em)pl(u)m qui dictam elemosinam
fecerunt sollicite et vre cari(tati)s ingeniu(m) bonu(m)
approbans i(d est) p(ro)bare volens p(ro)mptitudinem vre
cari(tati)s ad dictam elemosinam faciendam Sicut
enim in speculabilibus iste d(icitu)r boni ingenij q(ui)
cito capit v(er)ba magri. sic in operabilibus ille
d(icitu)r melioris ingenij qui alij(us) ex(em)pl(o) cito mouet(ur)
ad opus bonum et in melius procedendo Scit(is)
enim graciam Hic ponit s(ecun)dus modus indu
c(en)dis s(cilicet) ex(em)pl(u)m x(risti) cuius d(icitu)r Scitis enim i(d est) sic
debet(is) admirari graciam dni nri ihu xpi
et que sit illa subdit Quoniam p(ro)pter nos egen(us)
factus est no(n) ni(ss)i s(ed) volu(n)tate. cum esset diues
no(n) dicit fuisset. ne p(ro)pter hoc credet(ur) celestes
diuicias uel spirituales dimisisse q(uo)d est fal
sum. d(ico) Simul enim erat diues et pauper
Hic enim fuit diues in spiritualibus sic simul paup(er)
fuit in temporalibus ut in illius inopia in tempora
libus vos ditati essetis in spiritualibus Opera
enim penalia que sustinuit x(ristu)s in t(er)ra que
reponit(ur) paupertas. sunt remedia (con)tra mala
nra. et postea sunt rest(ituti) vite spirituali
Et (con)silium in hoc do s(cilicet) ut ex(em)pl(o) x(risti) p(ro) largicione
elemosine no(n) formidet(is) mi(nui) in faculta
tibus vris hoc enim vob(is) Hic ponit 3(us) mod(us)
inducendi s(cilicet) ex vtili(tat)e maioris que p(ro)uenit
danti elemosinam. q(uia) dat tm bonu(m) temporale et
recipit spirituale q(uo)d est mai(us) q(uan)toq(ue) sunt (spiritu)alia
corporalibus p(re)ferunt(ur) io dicit Hoc enim vob(is)
vtile est s(cilicet) mag(is) q(uam) illi qui recipiunt. qui
non solum facere s(ed) et velle. q(uasi) d(icat) libent(er) dedis
hoc facere cepistis hoc velle ab anno p(ri)ore
(con)uersionis vre ad fidem Nunc vo hoc facto
p(er)ficite i(d est) illam bona(m) voluntate(m) ope ad
implete ut sic p(ro)cedendo animus appareat in ope
ex eo q(uod) h(abe)tis Hic addit ap(osto)l(u)s q(uod) discrete
debet elemosina fieri s(cilicet) s(ecundu)m facultate(m) faci(entis)
nisi in casu in quo quis vult statu(m) mutare.

utpote p(ro)gressum religionis tue. cum totu(m)
est pauperibus erogandum. m(a)t(thei) 19. Si vis
perfectus esse vade et vende omnia que habes
et da pauperibus et veni et sequere me. Si e(n)i(m)
prompta. Sic enim p(er)dit recipiet duplicem compen
sacionem p(ri)ma est quia posset aliquis dicere ego non
possum dare n(isi) valde modicum et sic nullius
aut modici meriti esset apud deum. Hoc removet
d(icens). Si enim prompta est voluntas ad dandum
s(ecundu)m id quod habet accepta est s(cilicet) deo quantu(m)c(um)q(ue)
datum sit modicum. Non s(ecundu)m id quod non habet. i(d est) accep
cio divina non mensurat quantitate elemosine
que non est in potestate dantis. pauper enim non potest
dare tantam elemosinam quantam dives. s(ed) mensurat
s(ecundu)m promptitudinem voluntatis que statim
exiret in actum. Si ita facultate potest que impe
dimentum quod est voluntarium n(on) tollit de
merito ut m(a)r(ci) 12(o) c(apitulo). vidua autem Vidua minuta que p(er)
misit in gazophilacium plus omnibus
dedit ut salvatore quia munera divitum comunis
incomparabiliter maiora. Ordo vero excusat possu
esse quia diceret aliquis quod fideles in nostrum habundantes
plenius elemosinas habundaret et ocio va
carent et pauperes de paupertate. quia non
esset quiescens. iò hoc removet d(icens). Non enim
ut aliis sit remissio i(d est) ociositas vite vobis
aut tribulacio ex de paupertate supradictis
elemosinas hortum facti. s(ed) ex equalitate
in presenti t(em)p(or)e ut fiat quedam equalitas proporcionis
inter vos et ipsos quia plus habundatis in temporalibus
quam ipsi et econtrario ipsi magis habundant in spiritualibus
quam vos et sic fiet quedam equalitas. s(cilicet) p(ro)ut vestra
habundancia in temporalibus eorum indigenciam
suppleat et econtrario eorum habundancia in spiritualibus
suppleat quod minus est in vobis. Et postea bene sic
scriptum est Exo(di) 16. De colligentibus manna
qui multum s(ibi) collegit non habundavit i(d est) non
invenit n(isi) mensuram gomor p(ro) quolibet ca
pite domus sue. et qui modicum s(cilicet) collegit
non minoravit i(d est) non minus mensura gomor
p(er) singula capita. Et hec fuit figura huius
adequacionis inter crete plenitie fideles. Gratias
autem hic quarto agit de ministris collectionis huius
elemosine et dividitur in 2. quia primo eos nominat 2(o)
corinthiis eos recomendat i(bi) Ostensionem

Primo in tres s(ecundu)m quod tres ministros nominat primus
autem est titus qui corinthios iam instruxerat
ut predictum est. et ideo illud negocium fuit sibi prin
cipaliter impositum d(icens) i(d est) t(ame)n primus. Gratias autem deo a quo principaliter
est omne opus bonum. qui dedit eandem sollicitudinem
ad procuracionem dee elemosine. Prover(biorum) quia magis
cedet ad utilitatem vestram quam recipiencium eam
ut ostensum est supra. quia recipiunt a vobis bonum
temporale. vos autem ab eis bonum spirituale quod est melius
in corde titi sic in corde meo quia exhortacionem
quidem suscepit t(ame)n i(d est) eum inducentem eum ad hoc
negocium suscipiendum prompte suscepit non
solum per meam exhortacionem s(ed) etiam ex sua bona
voluntate profectus est ad vos pro execucione huius
negocii. Misimus et. Hic nominat secundus qui s(ecundu)m
aliquos fuit lucas s(ecundu)m aliquos vero barnabas.
uterque enim fuit comes peregrinacionis apostoli dis
currendo predicacionis causa. Si in intelligitur
de luca tunc est quod dicit Cuius laus est in evangelio
exponendum est ab eo descripto. Si de barna
ba exponendum est ab eo predicato et s(ic) de. Non
solum autem ut quicquid vere ut dicitur est in alium
gratiam i(d est) p(ro) elemosina mittende scilicet in ierusalem
simul cum magno cum tito eadem gratiam ad que
ministrandum est omne opus bonum et destinatum
voluntatem meam i(d est) ad exequendum ordinacionem
voluntatis mee. Causa reddit tamen quia tam sol
lempnes viros mittebat d(icens). Devitantes hoc
ne quis vos vituperet in hac plenitudine que mi
nistratur a vobis i(d est) in larga elemosina a vobis
danda. Devitantes insuper ne vituperent de ne
gligencia aut de fraude aliqua. potest hoc mi
simus tales viros qui non possunt notari in aliquo
tali et causa huius subdit cum dicit providens enim
bona s(cilicet) agenda non solum coram deo ex puritate
te intencionis s(ed) etiam coram hominibus ad exemplum edifi
cacionis. Misimus autem. Hic nominat 3(m) s(cilicet) apollo
d(icens). Misimus autem cum illis et fratrem nostrum quem
probavimus in multis sepe sollicitum esse s(cilicet) pro vestra
salute. quia post apostolum primus corinthios predicavit.
i Cor(inthiorum) 3(o). Ego plantavi apollo rigavit.
Nunc autem multo sollicitiorem. s(cilicet) de bono vestro s(ibi)
cum inveni. Cuius assignat triplicem causam prima
est quia corinthii egerunt penitenciam pro delictis
et sic magis gaudebat de profectu eorum quam ante
et hoc tangit cum dicit 3(o) confidencia multa in vos

·i· propter confidentiam magnam de profectu vestro
Beda tamen est societas titi quem diligebat
propter quod eum eo libentius pergebat et hoc est
quod dicit Cum profecto etc. Secundo est quia rogati
sumus etiam de hoc ab aliis apostolis scilicet de ista ele-
mosina procuranda scilicet paulus et barnabas
ideo dicit Cum precibus multis etc. Ostensionem
hic ultimo recommendat dictos nuncios corinthiis
dicens Ostensionem ergo que est caritatis vestre et mee glorie etc.
i. suscipite eos caritative quod cedet etiam ad gloriam
meam quia vos quasi ad fidem in infanciam
eruditos i. in aliis ecclesiis innotescat caritas
vestra ad edificacionem fidelium Capitulum Nonum

Nam de ministerio postquam apostolus induxit co-
rinthios ad donacionis actum hic consequenter
docet donacionis modum et dividitur in duas quia primo
quandam suspicionem excludit 2º ad propositum ac-
cedit ibi Existimavi autem Circa primum sciendum quod quia nun-
cios suos sic recommendavit in fine capituli precedentis
posset aliquis opinari quod de receptione eorum curaret
tantum et non de elemosina in iherusalem mittenda ideo
removet hoc dicens Nam de ministerio quod fit in sanctos
i. de elemosina in iherusalem mittenda exhortandi
est mihi scribere vobis i. reputo superfluum scribere ultra
illud quod supra scripsi vobis Scio enim subdit dicens
Scio enim promptum animum vestrum scilicet ad hoc faciendum
pro quo de vobis glorior apud macedones i. greces
eis pro commendacione huius promptitudinis animi vestri quoniam et
achaia nomen est regionis cuius metropolis
corinthus parata est ab anno preterito ad illius
largitionem elemosine et vestra emulacio i. vestrum
studium bene faciendi scilicet in iherusalem provocavit plurimos
ad similia opera Misimus autem hic consequenter accedit
ad propositum ostendens modum donandi scilicet volunt-
arium et hilarem ... Nam quia ubi unus
quisque Circa primum dicit Misimus autem fratres scilicet
predictos sollempnes nuncios et fideles ut ne quod
gloriam de vobis laudando apud macedones
promptitudinem vestram addendo evacuetur
in hac parte Si enim venissent nuncios alicu-
ius videre quod reperiremus vos ut quidam ma-
cedones macedonibus vos gaudeamus paratos
scilicet ad dandum ne cum venerint mecum mace-
dones apud vos et invenerint vos imparatos
erubescamus etc. q.d. Si invenerint vos imparatos

ad dandum quod absit erubescemus quia non
inveniret verum quod diximus eis de vobis ut non
dicamus vos scilicet erubescere in hac substancia i. in ha-
rum elemosinarum ad sustentacionem pauperum in iherusalem
quod talis defectus paratorum non solum esset vobis
confusibile sed vobis non exprimimus sic de nobis
Necessarium hic consequenter monet eos ad dandum
habundanter dicens Nam quia i. utile pro vobis et pro me
existimavi rogare fratres scilicet titum et alios
predictos ut preveniant ad vos ante adventum meum
cum macedonibus et preparent repromissam benediccionem etc.
i. elemosinam vestre gratuitam sic quasi benediccionem i. gratis
et habundanter datam non quasi avariciam etc. i. mi-
nus pro datam et subdit racionem dicens Qui parce
seminat i. parce dat parce et metet i. mini-
mum recipiet et qui seminat in benediccionibus etc.
largiter dando largiter recipiet in premio Sed
contra dicitur videtur Nam in premio celestino habebit
locum dicendum quod licet ibi non sit parsimonia
et ubertas eo quod unilibet sufficiet quod habebit tamen
erit ibi respectio maioris quia unus maius premium
habebit alio secundum diversitatem Unusquisque hic
consequenter monet corinthios ad dandum hilariter
dicens Unusquisque sicut destinavit in corde
suo i. ordinavit propria voluntate non ex tristicia
aut ex necessitate In hoc concludit duplicem modum
involuntarii scilicet involuntarii vel ubertate quod sit ex
tristicia et quantum ad hoc dicit Non ex necessitate i. invo-
luntarii mixti sic est proiectio mercium in
mare quod est tempestatem evitandum et quantum ad hoc
dicit Non ex tristicia q.d. Non detis quasi
coacti propter precepto nec timore confusionis ducti
et subdit racionem dicens hilarem enim datorem
diligit deus i. approbat et remunerat quia facit
actum virtuosum Unde philosophus enim hilaris delectari
est delectacio in opere 2º ethicorum Potens est
hic ad propositum inducit racionem primo ex parte dantis
2º ex parte dei remunerantis ibi Omnibus Circa
primum facit talem racionem Quicumque dat aliquid
quod sibi multiplicatur debet illud dare volunt-
arie et hilariter sic enim homines seminant
eo quod recolligant illud multiplicatum Elemo-
sine vero reddunt dantibus multiplicate sicut etc.
Uberitatem huius racionis deducit dicens Potens est
autem deus omnem gratiam i. voluntatem

faciendi elemosinam habundare facit vos
ut sic non doleatis de facto sed gaudeatis
ut in omnibus temporalibus et spiritualibus semper
omnem sufficienciam habentes tam in voluntate
interiori quam in facultate exteriori habundetis in
omne opus bonum i. in dacionem elemosinarum
sic in aliis operibus virtutum Sicut scriptum est
ps. cxi. Dispersit. Nam elemosinam pluribus est
faciendo dedit pauperibus non hystrionibus
et aliis indignis iusticia eius qui sic dat
elemosinam manet in seculum seculi i. eternaliter
quia merces iusticie eius est eterna. Et confirmat
predicta per oppositum d. Qui autem administrat
semen seminanti s. deus qui dat voluntatem
et facultatem dandi elemosinam et panem
ad manducandum prestabit i. necessaria victus
hoc enim videtur contra avidos quod dantes elemosinas
magis habundant in temporalibus bonis quam ele-
mosinas pauperibus indigentibus denegan-
tes. et si contingit eos depauperari deus hoc
ordinat ad maius bonum eorum spirituale et mul-
tiplicabit semen vestrum i. voluntatem et facul-
tatem elemosinas faciendi et augebit
incrementa frugum iusticie vestre i. mercedem quam
ex hoc in patria colliget. Ut in omnibus. Hic
ostendit assignat racionem ex parte dei assumpta
quia per dacionem elemosine prompta et hilaris racione
in dante puritas et rectitudo intencionis ad
deum. Ille recipiens insurgit ad orandum
deum pro dante. Videntes eciam hoc assurgunt
ad laudandum deum de tali bono rogantes
ipsum ut talem voluntatem et facultatem dantis
continuet in via et remuneret in patria et
ista debent movere ad dandum elemosinam
habundanter prompte et hilariter. io d. Ut in omnibus
locupletati s. non solum in temporalibus ut
predictum est sed eciam in spiritualibus. io subditur
habundetis i. crescatis in omnem simplicitatem
i. puritatem mentis. Augustinus. Hoc est simplex
quod est mundi cor. Vel i. rectitudine intencionis
unde super illud luc. xi. c. Si oculus tuus
fuit simplex etc. Glossa i. intencio tua recta
que operatur per nos graciarum actionem deo. que
scilicet simplicitas vestri per ministerium meum elemosine vestre

collectio et missio operatur graciarum accionem i. facit
homines assurgere ad agendum gracias deo modo
predicto propter quod subditur quoniam ministerium huius officii
colligendi elemosinam vestram et mittendo non
solum supplet ea que desunt sanctis relevando
penuriam eorum habitancium in ierusalem sed eciam habundat
i. crescit per multas graciarum acciones in domino qui hoc
bonum videntes vel audientes assurgunt
ad divinas laudes ut predictum est io subditur
per probacionem ministerii huius i. per eius approbacionem
glorificantes deum in obediencia confessionis
vestre in evangelium cristi. Ego collectione enim talis elemo-
sine ostenditis vos obedire cristo et simplicitate
communicacionis vestre in illos et in omnes i. in puritate
mentis et rectitudine intencionis vestre in talis elemo-
sine largicione per quam communicatis indigentibus per-
sonis vestra. et ipsorum i. recipiencium elemosinam
obsecracione pro vobis. pro vobis orant deum deside-
rancium vos habere socios in deo per graciam in presenti
et gloriam in futuro propter eminentem graciam
dei in vobis i. per opera vestra sancta exterius manifestatam.
Et quia predicta bona ex missione apostoli fiebant
et perficiebant io prorupit in graciarum accionem d.
Gracias ago deo super inenarrabili dono eius

Capitulum Decimum

Ipse autem ego paulus.
postquam apostolus commendavit corinthios circa ministe-
rium hic contra invehitur contra falsos et dividitur in
duas partes quia primo invehitur contra tales. 2o contra
illos eis adherentes ca. xi. prima adhuc in duas
quia primo excusat se de hiis que sibi a falsis apostolis
imponebantur. 2o contra eos invehitur ca. xi. prima
in duas quia primo excusat se per racionem. 2o per facti evidenciam
ibi Que secundum faciem sunt. Prima adhuc in duas quia
primo recitat sibi imposita. 2o destruit ipsa ibi
In carne enim. Circa primum sciendum quod falsi apostoli dicebant
paulum apostolum in bonis carnalibus ponere
finem suum. 2o arguebant eum hoc quod facta sua
tendere videbant et dicebant. Nam presencialiter
existens in corinthiis humiliter conversabatur et blande
eis loquebatur tamquam eos timens. Absens vero
durius eos increpabat per epistolam quasi tunc esset presumptu-
osus. Sic homines carnales et timidi simi-
libus in presencia blandiuntur et in absencia durum
dicunt propter quod apostolus rogat corinthios ut

ham opinionem de ipso non habeant ne seui
tatem correctionis sue presencialiter senciat. d. Ipse
aut ego paulus miser per xpi veritus obsecro vos
per mansuetudinem et modestiam xpi. hec duo co
primit quod intendit se in illa conformem xpo ostende
quia de contrario infamabatur a falsis apostolis
qui in faciem quidem humilis inter vos i. presens
verbum humiliter conversatus sum. Absens autem confi
do in vos i. audacter dura scripsi vobis tamquam ho
carnalis et timidus ut dicunt apostoli falsi. Rogo
aut ipse vos ne de me talia dicatis ut senciant
ne presens i. presencialiter apud vos cogens audeam
peccam confidenciam i. audacter dure corripiam
sic dicitis me agere in absencia qua existimor
audere i. ostendo vindictam asperam in quosdam
malos qui arbitrant nos etc. i. qui decepti a
falsis apostolis arbitrantur nos agere carnaliter et timi
de. In carne enim hic quantum removet hanc imposicionem
falsam per racionem que talis est homines enim ambu
lantes carnaliter et timide muniunt se quantum possunt
diviciis deliciis ac potencia temporali. nos autem
talia non querimus quod secundum carnem non militamus d.
igitur In carne enim ambulantes etc. licet in vita
presenti vivamus in carne mortali tamen secundum desideria
carnis non vivimus nam arma milicie mee
i. vite mee que est milicia super terram Job. 7º.
non sunt carnalia cuiusmodi sunt temporalis po
tencia delicie divicie sed potencia dei i. arma
milicie mee sunt per virtutem dei nobis assistentis
nobis dantem potenciam et sapienciam exercitum
ciam ad loquendum et graciam miraculorum ad co
firmandum hec enim et consimilia erant arma apostolorum
ideo subditur Ad destructionem municionum i. re
bellancium contra xpm quorum aliqui muniunt
se astucia consiliorum pravorum ideo subditur consilia
destruentes. Alii vero superbia propri ingenii eleva
ti sicut heretici et contra ad hoc subditur. Et omnem
altitudinem extollentem se adversus scienciam dei
Et hic est primus effectus armorum milicie apostolice
scilicet infidelium conversio. 2us autem est conversio infide
lium ad fidem et quantum ad hoc dicitur Et in captivi
tatem redigentes omnem intellectum in obsequium xpi
quod fit cum conversus ad fidem ratione alius quod sit
inmissio fidei supponit. sicut patet de dyonisio per
paulum converso et de multis aliis. 3us effectus
est correctio peccancium iam conversorum. de quo
subditur Et in promptu habentes ulcisci omnem
inobedienciam etc. ad deum. per hoc enim quod
apostoli obediebant deo in omnibus assistebat eis
divina virtus ad libitum in punitione inobedienciu
Que autem hic quantum excusat se apostolus per evi
denciam facti et primo ponit intentum 2º consequ
positum ibi Siquis circa primum inducit ad con
sideracionem operum suorum facta enim sua erant
talia evidencia quod nullus debebat eum iudicare
carnalem et timidum ideo dicit Que ante faciem fa
ciem sunt i. manifesta per evidenciam facti in operibus
meis Videte et sic iudicate de factis meis
et pseudo apostolorum. Hec dicit apostolus est contra illud
quod dicitur Joh. 7º ca. Nolite iudicare secundum faciem
quia ibi accipitur facies pro eo quod apparet in operibus
cuius contrarium latet intus hic autem accipitur pro eo quod
utrobique apparet ex evidencia facti. Siquis confidit
hic prosequitur propositum et dividitur in 2 quia primo facit
quod dictum est 2º assignat racionem dicti ibi Non enim
audemus. Circa primum sciendum quod pseudo apostoli decipie
bant corinthios et apostolum diffamabant quo
duobus primum est quod quandam auctoritatis magnitudinem
sibi pretendebant dicentes se prius conversos fuisse
ad fidem quam paulus et se venisse de iudea
ubi incepit fides xpi. 2um est quod duplicitatem
imponebant paulo ut predictum est. et ideo utrumque
removet per evidenciam facti et primo primum 2º 2um
ibi Ut autem non existimer. Circa primum dicit Siquis
scilicet falsorum apostolorum confidit sibi se xpi esse i. confidenter
asserit se verum xpi esse apostolum omnibus predicatis
hoc cogitet iterum apud se quod sicut ipse xpi
est minister apparenter ita et nos. videtur quod ullum
donum habent spirituale a xpo quo careamus immo
in hoc nos extendimus ideo subdit Nam si am
plius aliquid gloriatus fuero etc. de potestate mea
Non erubescam quia hoc invenitur per facti
evidenciam. Que autem fuit hec potestas dicunt
aliqui quod fuit spiritus sanctus cuius vocatus quia vocatus
est a xpo. sicut patet de electo Act. 9. Et eius mis
sio ad predicandum a spiritu sancto Act. 13º. Sed
quia hoc non erat corinthiis evidens ideo
melius videtur quod dicat donum et gracia miraculorum
quorum effectus erant evidentes nec a falsis
apostolis habebantur Ut autem non existimer hic
quantum removet 2um sibi impositum scilicet duplicitatem
et post removet 2º assignat dicti sui racionem ibi
Non enim audemus Duplicitas ei imponeba

eo q corinthys p̃us alit loqbat ut p̃dcm
est et hoc remouet d. Ut aut no existimer
tamq̃ terre vos p epl̃as. i. absens ni aushe
et poten. loqui quicquid eple inquit graues
sunt u̾ hoc dicebant fl̃i apl̃i de eplis pau
li p̃ncia aut corpis. s. pauli infirma. i.
hmilis et s̃mo gteptibilis hoc dicebant
fl̃i apl̃i eo q p̃dicabat plana et grossa
hoc q̃s cogitet qui eiusmodi est. i. qui per h°
de me assit duplicitate cogitet penden
sti quia q̃les sum9 vbo p epl̃as absentes
asse corrigendo. tales et p̃ntes in fc̃o. s. sic9
q̃n expedit ut q̃n tim et peior gemitus de th
correcte sic fuit in p̃posito ut3 eo p̃uden
Sibi q paulus p̃dicabat plana et g̃ssa
no erit ex defcu scie. s. q corinthy erant
in fide noui et ad altiora capienda inepti
vt p3 .i. Cor. .i°. Tamq̃ p̃uulis in xp̃o u̾
Non em audem9 hic gnt reddit rom ei9
q dixit. s. se no esse. silem fl̃is apostol.
s. eos excede in dei donis d. Non em au
dem9 .i. n̄o hūano appetitu ducti s. vitali
amore nos inser̃e .i. dic̃e de n̄ro corp aut
cpare .i. siles dic̃e quibusdam qui seipos
gmdant .i. fl̃is apl̃is qui talibus studebat
pter q̃stum. Et aut paulus dicebat aly
aliqua ad sui gmdacom no erat p̃t q̃stu
nl vanam gl̃am s. pter vit' declaracom
cui p̃iudicabat. p hoc q a fl̃is apl̃is gdep
nabat et diffamabat. sic sc̃us Job cont
adu̾sarios suos disputans d. xij. c°. Non
me rep̃hendit cor meu u̾. Sed ipi nos in
nobipis mencientes u̾. i. ea que sit men
surantes dicim9 de vob ad ea que sit s̃m
vitatem in m̃te et opibus n̄ris. et q itn
sit declat gnt. d. Nos aut no immensum
gl̃am u̾. q. no excedem9 debitam re
gulam per dei g̃ram nob datam. que
exceditur dupl̃r. Vno° q̃n aliquis gl̃at
de quo no debet. et hoc remouet a se d.
Non em quasi no ptingentes ad vos sup
extendim9 nos gl̃ando sc̃e de vr̃a gūsioe
ad fidem. q. per ministeriu meum est gūsi.
io subdit' usq3 ad vos em puenim9 in eu
xp̃i. .i. in vobis p̃mo p̃dicando. io gclud'

Non em immensum gl̃antes in alienis labo
ribus. Sed de labore meo in gūsione vr̃a
et hoc de p̃tito. Sibi de fc̃o gl̃am in spe
p̃sens vel io dicit. Spem aut hntes crescent
fidei vr̃e u̾. Sp bono em p̃n° vr̃o r̃onabil'
de p̃fcu spirato gl̃am. et io solumo gl̃amur
de vob s̃m debitam regulam inq̃m pati
sum9 alys eron. te quibus no est euangelizatu
ab alys apl̃is. Et q̃m ad hoc subdi. Eciam
in illa. s. loca que ultra vos sunt u̾. i. ad
que adhuc no puerit eron. io subdi. Non
in alienam regula u̾. .i. in alty doctrina me
p̃cedente. Aliq° excedit regula debite gl̃andi
q̃n quis gl̃atur mo quo no debet. bonum
opus sibi attribuendo. qd remouet apl̃s dicens
Qui aut gl̃at' in dn̄o gl̃ict'. q. d. de bono
ope no in gl̃am attribuo s. deo a quo om̄e
bonu est sic a p̃n̄ci. Non em qui seipm co
mendat p̃p̃am gl̃am querens ille p̃batus
est a deo s. quem deus gmdat .i. gmdabile
facit virtutibus et signis. Cap. undecim.

Utinam sustineretis modicum q̃. postq̃ apl̃s
excusauit se de fl̃is impositis p fl̃os apl̃os
hic gnt increpatur contra ipos et ut melius
eos gfutet p̃mo ponit sui ipi9 gmdacom
in qua sit p̃cedit. q p̃mo ponit gmdacois
huius rom. 2° ipam gmdacom ibi In quo q̃s
audet p̃ma in. d. q p̃mo ponit intentu
2° p̃sequitur p̃positu ibi Emulor. Circa p̃m sci. q
moralia eo q de agendis que sunt p̃ticula
ria. sub vna gni regula sic artari non
pnt. q̃n aliq optet age pter illam regulam
ex r̃onabili ca. pter qd homines discreti
gsiderantes hanc ram no reputabant hoc
stultum neq3 malu. s. bonu. Indiscreti at no
gsiderantes hanc ram iudicant esse malum
Preceptu em morale est. Non occides. tn ma
los occid̃e no est malum. Sita sup hoc p̃ta
te licet aliq stulti et heretici dicunt h' esse
malum. Lex em moral d. q ho seipm no
gmdat p̃i. 2° laudet te os alienu et no
tuu. tn in aliquo casu bonu est hoc et m̃m
ut dum est ca° p̃cti utpote q̃n taciturnitas p̃e
laudis vergit in p̃iudiciu vitat' et in det
rimentum salutis p̃ximi et honore diui sili

in hominum que est indiscretorum. Eccl. i°. Stultorum
infinitus est numerus. reputat hoc insipientiam
eo quod nescit adulterare eam ut dictum est. Causa autem
memorate scripture commendandi propter defectus eius immi-
nebat apostolo. ideo rogat ut patienter ista commendatio
a corinthiis sustineatur. licet a quibusdam stulticia
videatur. unde. Utinam sustineretis modicum quid insipi-
entie mee secundum estimationem indiscretorum. Sed et sup-
portate me. quasi dicat. hoc debetis facere eo quod sum pla-
nus vobis. Emulor enim. Hic quantum ad propositum.
et primo ostendit eam sic commendationis esse rationabilem.
ut sic appareat quod talis commendatio non est insipientia.
2° quod debet ab eis supportari. ex dato quod esset stul-
ticia. ibi Iterum dico. Prima adhuc in duas quia primo ponit
dictam causam. 2° removet corinthiorum excusa-
tionem falsam ibi Nam si is. Circa primum sciendum quod
apostolus volebat se commendare zelus erat de salute
corinthiorum. quod ne deciperentur a falsis apostolis sugge-
rentibus eis falsa. voluit eis auctoritatem suam
ostendere ex vite sue et doctrine. Hec autem eius erat
valde bona. propter quod commendatio sequens non erat
insipiens. quia non erat ad propriam iactanciam.
sed ad gloriam dei et fidelium salutem. dicit ergo. Emulor
enim vos. id est ferventer diligo. Sed quia diligere
potest esse in bonum et in malum. ideo subdit Dei enim
emulatione. id est caritativa dilectione. et subdit causam huius
ferventis dilectionis. dicens. Despondi enim vos uni viro
scilicet christo. ut postea subdit. Fuit enim apostolus paranim-
phus unionis inter corinthios et christum per veram
fidem. ideo subdit. virginem quantum ad fidei integ-
ritatem. castam quantum ad vite puritatem. exhibere christo
qui solus est eorum sponsus. et quia dilecto non
solum est cura boni adipiscendi in amico sed etiam
mali vitandi. ideo subdit. Timeo autem ne sicut
serpens evam seduxit astutia sua. Seductio enim tyrannorum
in primitiva ecclesia comparatur seductioni leonis que est
aperta. sed seductio pseudo apostolorum que fuit per
astuciam et occulta. comparatur seductioni primorum
parentum per serpentem. ideo subdit. Ita corrumpantur
sensus vestri. id est mentes que frequenter nominantur
sensibus exterioribus magis notis. et excidant
per deceptionem pseudo apostolorum a simplicitate que est
in christo. illi quia docebant necessaria esse ad salutem
legalia sicut observanciam circumcisionis. Nam si is qui
venit. removet corinthiorum excusationem et primo
eam ponit. 2° eam excludit ibi Existimo enim

Circa primum sciendum quod si pseudo apostoli docerent meliora
quam apostolus corinthii haberent excusationem re-
cipiendi eos. et hoc est quod dicit. Nam si is
qui venit. id est pseudo apostolus qui venit ad predi-
candum auctoritate propria et a deo non missus. alium christum
predicat. id est meliorem. quem non predicavimus
vobis. aut alium spiritum accipitis. id est meliorem ab
ipsis quem non accepistis a nobis. aut aliud evangelium
id est aliam doctrinam meliorem quam a nobis. recte pa-
teremini. id est recte sustineretis eos vos predicantes. Ex-
istimo enim. Hic removet dictam excusationem.
et dividitur in duas quia primo ostendit se non minus fecisse
apostolis maioribus. 2° quod fecit aliquid maius ibi Aut
numquid. Circa primum dicit. Existimo enim me nichil minus
fecisse pro vestra conversione a magnis apostolis. id est
quam apostoli magni Petrus Jacobus et Johannes.
quos pseudo apostoli dicebant esse maiores
ad decipiendum corinthios. ut crederent eos ex
maiorum auctoritate quam paulus esset. quia dicebant
se missos a dictis apostolis mendaciter. Comparat
paulus non fecit minus quam dicti apostoli patet. Nam
eundem christum predicavit. et eundem spiritum sanctum per
impositionem manuum dedit et idem evangelium predicavit.
et sic equiparando se magnis apostolis refutat
falsos. Nam et si imperitus sermone sum
sed non scientia. hoc dicit ad repellendum dictum
pseudo apostolorum qui contempnebant eius doctrinam
eo quod plana et grossa docebat. ideo dicit
quod hoc non fecit ex defectu scientie. sed quia non compe-
tebat corinthiis propter [illegible] subtilia predicare.
sicut prima ad Corinthios 3°. In omnibus autem mani-
festus sum vobis. hoc dicit quia per evidentiam
facti hec apparebant vera de ipso. Aut numquid. Hic
ostendit quod ex aliquo maius fecit eis quam alii
apostoli suis et dividitur in duas quia primo declarat
veritatem. 2° removet quandam obiectionem ibi
Licet etc. Circa primum dicit. Aut numquid peccatum
feci etc. Ironica est locutio cuius sensus literalis
accipiendus est per oppositum. Apostolus enim magis
fecit opus meritorium. quia evangelium dei gratis
evangelizavi vobis non accipiendo sumptus
a vobis. quod tamen erat licitum. et alii apostoli ac-
cipiebant ab illis quibus predicabant. Apostolus
autem predicans corinthiis abstinuit primo
propter eorum avariciam. quia sic minus gratanter

accepissent eius doctrinam 2o ut tolleret a falsis
aplis pdicandi occasionem qui pter questum
tunc pdicabant Sed quia oportebat eum ha-
bere aliquo loco · io gnter ondit unde
habuit · d · Alias ecclias expoliavi i. non
quod nimis accipet · s; voluntarie dabant ha
bundant ad ministeriu vrm i ad pcurationem vre
salutis Vn papa vel legatus visitans una
pvinciam pt accipe sumptus ab alia Nam
cum eccia sit unu corpus a plato ex una pte
suppleri pt indigentia ptis alteri⁹ · sic natura
defectu membri uni⁹ supplet ex aliis ptibus
virtute et spus submittendo · Et cu essem apud
vos et egerem hoc dicit ut ondat q no d(omi)ni
sit accipe eo q semp in eos habundasset nulli
s. vrm onerosus fui quia dictu fuisset eis
dare spale stimulum suum · pter qd aplus ppis
manibus de nocte lucrabatur operando · qd de die
expendebat pdicando · ut habetur Act · 20 · Et
cum hoc no sufficit · suppleuerunt macedones
qui eum secuti fuerant sibi mittendo · io subdit
Nam qd mihi deerat etc · et pz lra · Est enim ve-
ritas xpi in me modus est iurandi · et est sensus
veritas xpi testis est mihi q veritatem dico · qm hec
gloria mea i finem meum qd est ad dei gloriam
non infringetur in me i no minuetur p me in
regionibus achaie in quibus metropolis est
corinthus Quare quia hic remouet quanda
falsam obiectionem dicebant enim pseudo apli q
paulus no diligebat corinthios nec inten
debat eis pserre de suo · pter qd volebat aliquid
accipe ab eis · qd remouet · d · Quare no sic
accipis sumptus a vob quia vos no diligo ut
dicunt pseudo apli deus scit i consciens est
mihi q hec no est vera ca · s; causam subdit dicens
Qd aut facio vobis et faciam abstinendo
a sumptibus vris · qd est vera ca ut amputem
occasionem eorum i. pseudo aplorum qui tm p
dicabant pter tpale lucrum ut in quo gliantur
s. imitando vos aplos ut dicebant inveni-
antur sicut nos · i nichil accipientes · qd tn re
fugiunt de quibus subdit Nam eiusmodi pseu
do apli sunt operarii subdoli i. ut vulpes
ceptius tm speciem pietatis ondentes · sub
figurantes se in aplos dei · ptantes ceptius

signa aplorum Et no mirum q deus pmittit
maiore simulationem de qua subdit Ipse enim satha
nas transfigurat se in angelum lucis Et hoc dupli
citer Uno visibiliter sibi corpus assumendo · sic appruit
bto martino et multis aliis et multos sic decepit
Alio invisibiliter fociendo sibi voce audibilem ·
sic bto francisco volens eum retrahe a penite
rigore Aliter putendo iudicium sensuum faciendo
appere qd non est et multis aliis modis pter
qd dicit Joh · i Canonica 4o · pbate spus utrum ex
deo sint · pter qd Josue v · ca · dixit angelo s
apparenti in campo Jericho · Noster es an adu
sariorum pter qd concludit aplus Non est igitur magnum
i mirabile reputandum si ministri eius i homines
falsi et mali cuiusmodi erant pseudo apli tran
sfigurent velud ministri iustitie i ut veri apli quorum
finis i pseudo aplorum erit sm opera ipsorum erit
enim malus sicut opera eorum sunt mala · Apoc
14o ca · Opa enim illorum sequuntur illos Iterum dico
Hic gnter ondit aplus q et si se gnderet
insipienter · tn deberet a corinthiis supportari ·
et pmo ponit intentum 2o pbat positum ibi
libenter enim Circa pmum gtinuando se pdictis dicit
Iterum dico i qd supra recolo ne quis putet me
insipientem q · d · Ad hoc ondi causam mee comm
sationis esse ronabile · alioquin i si no voltis
causam recipe ut ronabile et me reputetis
insipienter loqui · velud insipientem accipite me
i meam insipiam supportate ut et ego modicum
quid glorier hoc dicit q inferi⁹ se gndabit de
gloria carnis que modica est de qua subdit
Qd loquor · s · de gndatione tli no loquor sm
deum sed quasi in insipia sicut si hoc facio sine
ronabili vel necessaria · sic faciebant pseudo apli
de quibus subdit Qm multi gliantur sm carne
Dicebant enim se esse iudeos de natione et de
semine abrahe descendisse · et p hoc volebant
alia dona sua ffa haberi in reuerentia · Et ego
gliabor Un dicit infra · Hebrei sunt et ego
Semen abrahe sunt et ego · Sed tn q alio
fine gliabatur sic aplus · q pseudo apli hoc
faciebant ut p hoc in maiori auctoritate haberent
et eorum false doctrine magis crederent Aplus
vo ut eorum falsitatem repelleret et maiorem
fructum faceret ad dei gloriam et fidelium salutem

ppter qd sua gloria erat virtuosa et illorum erat viciosa. Libenter. hic ostendit p̄bat propositum sc̄ q̄ corinthii debent ipsum supportare. Nam supportabant falsos apostolos. qui tamen eis multa gravamina inferebant. apostolus autem nullum propter qd magis debebat in hoc supportari ab ipsis. et hoc est qd dicit. libenter enim suffertis insipientes .i. falsos apostolos de carne gloriantes et malo modo cum sitis ipsi sapientes. yronice loquitur .i. insipientes. qd declarat diffusius. Sustinetis enim .i. patienter tolleratis. si quis pseudo apostolorum vos in servitutem redigit. volebant enim eos sub iugo servituti legis ducentes debere eos servare legalia cum evangelio. si quis devorat q̄ de bonis corinthiorum laute vivebant. si quis accipit bona vestra decipiendo vos falsis verbis. si quis extollitur q̄ iactabant se super corinthios dicentes se filios abrahe. Corinthios autem filios gentilium ydolatrie deditorum et incircumcisorum. Si quis in faciem vos cedit .i. in presencia vestra contumelias vobis infert. qd faciebant pseudo apostoli imperando eis in modo dura et consilia eis subdit. Secundum ignobilitatem dico. q. d. talia mala sustinetis ab eis tamquam ignobiliores ipsis. non tamen a nobis quia nullum tale malum intulimus vobis. quasi nos infirmi fuimus in hac parte .i. deficientes in illis de quibus gloriantur pseudo apostoli. qd est falsum ut ex predictis et sequentibus ex sequentibus apparebit. In quo quis audet. postea remotis comparacionis sue hic incipit se comparare. et primo pseudo apostoli adequando. 2° se eis preferendo ibi ut minus sapiens dicit s. In quo quis scilicet illorum audet .s. se ipsum comendare. in insipiencia dico audeo et ego. q. d. licet insipiencia sit se comendare illo modo quo pseudo apostoli se comendabant. tamen hoc audeo facere aliter quam ipsi ut dictum est. et ideo comendatio apostoli non erat insipiencia secundum veritatem. sed tantum secundum aliquorum corinthiorum opinionem. non tamen obstante tali opinione apostolus audebat se comendare falsis apostolis se adequando. ut sic eorum iactanciam repelleret. d. Hebrei sunt .i. de lingua et natione hebraica gloriantur et ego sic sum sicut ipsi. Israelite sunt .i. gloriantur q̄ de patriarcha iacob descenderunt. et ego sic descendi. Semen abrahe sunt cui facte sunt promissiones et ego sum de eodem semine

Et ideo de omnibus istis possum gloriari sicut ipsi. Ministri xpi sunt tamen secundum apparenciam et ego sum secundum veritatem. Ecomtra. Ut minus sapiens. hic ostendit se eis preferret. et primo quantum ad mala perpessa. 2° quantum ad beneficia percepta 12° ca°. prima in duas. quia primo se prefert in malis que pertulit. 2° in hiis que evasit ibi Damasci prepositus. prima in 3. quia primo prefert se quantum ad mala sibi illata. 2° quantum ad voluntarie assumpta ibi In itineribus. 3° confirmat q̄ dicta sunt ibi Si gloriari. Circa primum dicit. Ut minus sapiens dico .i. si videor vobis insipiens me pseudo apostolis adequando. adhuc videbor vobis minus sapiens me eis preferendo. plus ego .i. tamen hoc faciam ostendendo me ministrum xpi. plus esse quam ipsi. quia plura mala passus sum propter ministerium xpi. ideo subdit In laboribus plurimis ex iudeorum persecucione .s. fui plus quam ipsi. et sic intelligitur de sequentibus. In carceribus habundancius pro predicacione evangelii. in plagis supra modum .s. cum homines constricti in mortibus frequenter .i. in periculis mortis. et hoc patet ex actibus apostolorum. Consequenter explicat de plagis sibi illatis. dicens A iudeis quinquies quadragenas una minus accepi. Deuteronomio 25°. Committitur iudicibus q̄ pro minoribus culpis pro quibus mors non est infligenda imponerent plagas et verberarent ita tamen q̄ quadragenarium numerum non excederent. Sapientes vero iudeorum ad pretendendum pietatem ordinaverunt q̄ de illo numero aliquid diminueretur plus vel minus prout tonaliter videretur racione delicti vel condicionis verberandi. et sic de aliis circumstanciis. Et quia paulus erat eis odiosus subtrahebant de dicto numero minus quam poterant. scilicet unum ictum. Ter virgis cesus sum. Actuum 16°. Semel lapidatus sum in civitate lystronia. Actuum 14°. Ter naufragium feci .i. passus sum. de semel habetur. Actuum 27°. et sic de aliis dictum est. quia non omnia pauli gesta scripta sunt. Nocte et die in profundo maris fui .i. per magnum tempus ad diversas partes terre et insulas navigando predicacione evangelii. ut in actibus apostolorum in pluribus locis. Alii exponunt dicentes q̄ naufragium passus sub aqua stetit per diem et noctem divina virtute eum protegente. In itineribus hic ostendit propositum quantum ad mala voluntarie

accepta et assumpta primo de malis ex
terioribus 2° interioribus ibi preter illa Circa
primum dicit In itineribus sepe · scilicet sui predicacio
nis · et sic intelligitur de sequentibus periculis
fluminum inundancium in hyeme · et sic fuit
magna pericla in transitu eorum periculis latronum
diabolo eos excitante ut predicacionem eius
impedirent periculis ex genere i. ex iudeis ro
lentibus paulum occidere · ut patet ex actibus apostolorum
in pluribus locis periculis ex gentibus i. gentilibus
mortem eius querentibus · quia contra
ydolatriam predicabat · et sic nec inter suos
nec alienos securus erat · periculis in civitate
commota contra me · ut patet actuum 19° De epheso
periculis in solitudine a bestiis occurrentibus ·
ut de vipera eum mordente actuum 28° periculis
in mari · scilicet a piratis · et pericula ex maris
turbulencia · sicut in naufragio sunt exposita
periculis in falsis fratribus · quod est periculosius ·
quia nulla pestis efficacior ad nocendum quam
familiaris inimicus In labore · scilicet corporali
operando propriis manibus de nocte ut libe
possem predicare de die ut dicitur actuum 20 · Ad ea
que mihi opus erant et hiis que mecum sunt
ministraverunt manus iste · et erumpna que est
lassitudo et defectus virium ad laborem in vigi
liis multis ut vacaret labori manuali
ut dictum est et alii orationi in fame et siti Na
alii cibi et potus sibi deficiebant · et aliquam
habitus sibi subtrahebat ad domandum carnem
et propter aliorum exemplum · io subdit In ieiuniis multis
in frigore et nuditate · quia frequenter se expone
bat frigori nec tamen habebat sufficiens tegu
men preter illa hic ostendit propositum quantum ad mala
assumpta in interioribus dicens · preter illa que
extrinsecus sunt · i. preter mala iam enumera
ta · que me affligunt intus de quibus sub
dit instancia mea cottidiana · qua incumbebat
enim cottidie sibi intendere sollicite regimini
ecclesiarum in magna afflictione mentis · io subdit
Quis in ecclesia infirmatur in fide et moribus
et ego non infirmor dolens de malo eius
· quasi nullus · Quis scandalizatur ruens in peccatum
exemplo alterius et ego non uror · passionem · quasi
nullus Si gloriari hic ostendit quandam
deo per ... dicens Si gloriari oportet et
... hic ... quia Optabat enim cum sit fore

ad repellendum iactanciam pseudo apostolorum ut
predictum est · que infirmitatis mee sunt gloriabor
i. de hiis que pertinent ad infirmitates Hoc
dicit contra falsos apostolos qui de nobilitate generis
et de consimilibus ad mundanam gloriam pertinen
tibus prius gloriabantur · et confirmat dicta iuramento
dicens · Deus et pater domini nostri ihesu christi etc. Damasci
hic ostendit mala que evasit et hoc in
quodam particulari Dum enim persequeretur damasci
ad persequendum christianos miraculose fuit conversus
et confundebat iudeos qui erant damasci propter
quod prepositus regis aretis custodiebat ut caperet et occideret
ut habetur actuum 9° et hoc est quod dicitur Custodiebat
civitatem etc. i. custodiri faciebat per homines
armatos ut me comprehenderet · i. ut traderet me
iudeis ad occidendum et per fenestram scilicet domus
adherentis muro civitatis in sporta dimissus sum
per murum scilicet a fratribus et sic effugi manus eius
Sed ex hoc videtur quod non fuit sufficienter confisus
in deo qui poterat eum protegere · Dicendum quod homo
in periculo positus non debet confugere ad divinum
auxilium contempnendo humanum · quia hoc est
temptare deum · ideo debet uti quantum potest auxilio
humano et residuum committere deo · quod apostolus
fecit in proposito Sed ad hoc obviat quod dicitur Iohannis 10 ·
mercennarius et qui non est pastor videt lupum
venientem et dimittit oves et fugit · Sic autem
videtur paulus fecisse etc. Dicendum quod aliquando
querit personam prelati tantum · et tunc debet curam
committere alteri et se observare maxime quando sunt
ad maiora Et sic helyas fugit iezabel
3° Regum 19° · Et sic paulus sicut manus preposi
ti et de tali persecucione dicit Salvator Mathei 10 · Cum
autem persequentur vos in civitate ista fugite in
aliam Aliquando vero querit gregem in prelato et tunc
prelatus debet preponere utilitatem gregis saluti
sui corporis Capitulum Duodecimum

Si gloriari postquam apostolus prefulit se pseudo
apostolis in malis perpessis hic ostendit preferre
se eis in bonis sibi a deo collatis · et dividitur
in duas partes quia primo ponit suam commendacionem 2°
subdit excusacionem ibi Factus sum insipiens ·
Prima in duas quia primo declarat dona collata 2°
hic 2° remedium contra periculum superbie i. Et ne
magnitudo Prima in duas quia primo ponit dei dona
2° ostendit qualiter sit de hoc gloriandum i. Pro huius
gloriabor · Prima in duas quia primo ponit donum

in generali 2° magis in speciali ibi Scio hominem
Cum primo dicit Si gloriari oportet · quod vere oportet
gloriari gaudendo vere propter cetera predicta Non expe
dit quidem · i. non est bonum semper gaudere absolute
set tantum in casu necessitatis in quo casu erat apostolus ut
supra dictum est · ideo subdit Veniam autem in con
mendando meipsum ad visiones et revelationes
domini Est autem visio qua aliqua vident visione
corporali vel ymaginaria quorum tamen intellectus
est occultus Revelatio vero qua etiam aperitur
intellectus et isti duo aliquando separantur Sic balthe
sar vidit manum scribentem · Danielis v° Et pha
rao sompnia Genesis · xli° Ille vigilans iste dormi
ens et tamen non intellexerunt · set Joseph et Daniel
qui visiones exposuerunt · et ideo illi habuerunt tantum
visionem · isti vero revelationem Aliquando autem coniungitur
quando utrumque fit simul Sic Danielis x° vidit quatuor
bestias ascendentes de mari et intellexit
quid significent · Item advertendum quod talia aliquando fiunt
per spiritum malignum · deo permittente sic fiebant
prophetis baal · prophetis autem sanctis fiebant per spiritum
sanctum · Apostolo vero paulo utrumque factum est frequenter
et spiritu domino · ideo dicit ad visiones quo ad primum
revelationes quo ad secundum domini quo ad tertium Scio
hominem hic generaliter magis explicat in speciali et
primo ponit tempus visionis · dicens Scio hominem
in christo i. christo unitum per caritatem fidem caritate for
matam hic enim scribit de se de quo quasi de alio
loquitur per relationem Ante annos xiiii Siquis
considerat inveniet · quod hoc fuit circa principium conversio
nis sue · quia conversus fuit eodem anno quo pas
sus est christus vel cito post · circa finem imperii Ti
berii cesaris · cui successit Gaius imperans quatuor
annis · post quem Claudius octo · cui successit
nero cuius tempore passus fuit apostolus · Et sic inter
tiberium et neronem fluxerunt · xiiii anni et sic
duobus annis additis de tempore tiberii · qui non
statim mortuus fuit post conversionem pauli quia
imperavit 23 annis et sunt · xi anni Ideo satis
probabiliter dicunt aliqui quod hanc excellentem
visionem habuit in damasco in illo triduo in quo
non vidit corporaliter nec manducavit neque bibit
Concordat autem apostolus hic tempus quod si tamen
placuit deo a principio sue conversionis adhuc erat
[illegible] magis placens ei propter multa bona que
fecit interim et hoc totum est ad confutationem
pseudo apostolorum et ad declarationem virtutis fidei

vitane Sive in corpore sive extra corpus nescio Licet
enim apostolus sciverit se fuisse in spiritu in celo
empireo et corpus suum fuisse in terra · tamen nesci
ebat utrum tempore illius visionis anima fuisset sepa
rata a corpore per mortem et reunita fuisset dominio
corporis finiente visione · vel si permanens fuisset
unita corpori sic formaliter ab usu sensuum
separatam Raptum huiusmodi Raptus proprie importat
quandam violenciam alicuius rei contra motum
naturalem sibi / quod potest esse dupliciter Uno modo quantum ad
terminum motus · ut si lapis moveatur sursum
Alio modo quantum ad modum motus · ut si lapis per
impulsum violentum feratur sursum velocius
quam natus est moveri Anima vero nata est moveri
in deum · tamen motus naturalis secundum statum vite
presentis est quod in cognitionem divinam ascendat
per cognitionem sensibilium et utens sensibus · et
ideo quando rapitur ad cognitionem divinorum a sensibus
abstracta est ibi quidam raptus maxime quantum ad hoc
fit preter modum sibi naturalem · post terminum vero
quando erit in corpore glorioso operis virtutis intellectiue
nullo impedimento raptus non habebit ibi locum
usque ad tertium celum i. empireum Et scio huiusmodi
hominem etc Dicunt aliqui quod apostolus hic tangit
alium raptum a primo dicens quod bis sic fuit raptus
semel in principio sue conversionis et ad hoc refertur
quod dictum est. Et iterum semel quando orans in templo
factus fuit in stuporem mentis ut habetur Actuum
22° Et propter hoc in hac visione dicitur quod raptus
fuit in paradisum · in priori vero dicitur ad tertium celum ·
distinguendo hanc ab illa Sed hoc dictum non
est verisimile Nam illa visio que fuit in templo
fuit imminente iam apostoli captione et ductione
apud romam Iste vero iam ante scripserat hanc
epistolam a troade · ut patet per Jeronimum in prologo huius
epistole · propter quod dicendum quod non loquitur hic de alia
visione set eandem prosequitur · nec valet quod
obicit de paradiso · quia quod prius nominat tertium celum ·
hoc nominat hic paradisum Celum enim empi
reum quod est locus beatorum dicitur tertium celum respectu
celi cristallini et syderei · et dicitur empi
reum i. igneum quod est propter splendidinem
claritatis. dicitur et paradisus a suavitate dulce
dinis que ibi habetur Et utrumque expertus
fuit apostolus propter quod nominat primo tertium
celum et postea paradisum Et audivit ar
chana verba · hic ponit auditus visum·

sic alii sit equus in scriptura Exo. 20 populus vi
debat voces etc. Vidit enim tunc paulus diuinam
essenciam nude. sic dicit Aug. in epistola ad
paulinum de videndo deum. De ex illa vi
sio fuit audicio quia paulus fuit instructus
ibi de secretis diuinis que sunt incomprehensibilia
et per consequens inenarrabilia. ideo subdit Que non
licet homini loqui. Pro huiusmodi hic ponit con
ostendit quale sit de huiusmodi gloriandum. Circa quod
sciendum quod in homine duo considerantur scilicet ipse homo et
donum dei quod est in ipso. Si igitur glorietur de dono
dei in quantum habet a deo bonum est gloriatio
quia gloriatur in deo. Si autem glorietur de dono
quasi de se habito malum est gloriari. ideo dicitur prima
Cor. 4. Quid autem habes quod non accepisti si
autem accepisti quid gloriaris quasi non acceperis. ideo
dicit Pro huiusmodi scilicet visionibus et donis a deo
collatis gloriabor in domino. Pro me autem nichil
id est a me nullam habeo materiam gloriandi nisi
in infirmitatibus meis. id est a me tamen habeo
infirmitatem et defectum. Unde Osee 13. perdicio tua
israel. ex me tantum auxilium tuum. Nam et si
voluero gloriari de donis mihi a deo collatis
non ero insipiens etc. quia non faciam hoc
inaniter et sine causa. Parco autem id est preme lau
do ne quis me existimet scilicet gloriari inaniter
supra id quod videt in me id est in conuersatione mea
aut audit aliquid ex me id est in doctrina mea.
Multa enim dei dona latebant in apostolo
que non manifestabat nisi quando et alii ad
dei gloriam et fidelium salutem expediebat
Et ne magnitudo reuelacionum magnitudine
collate sibi gracie hic ponitur declarat remedium
sibi datum contra periculum superbie et diuiditur in 3
partes quia primo ponit remedium. 2o ponit amotionis
peticionem ibi Propter quod. 3o diuinam responsionem ibi Et dixit
mihi. Circa primum aduertendum quod sicut medicus corporis
procurat minorem lesionem ut caueat maiorem
ita deus permittit sanctos corporaliter affligi uel
temptari et alios labi in peccata minora ut
a maioribus preseruentur quia sic humiliati re
currunt ad diuinum auxilium de se uel suis viri
bus non confidentes. Superbia vero est radix
omnium malorum. Eccli. 10. Initium omnis peccati super
bia. Cuius frequenter est occasio singularis excel
lencia et in virtutibus. hoc autem erat in apostolo
tum propter specialem electionem Act. 9. vas electionis

est mihi iste. tum propter excellenciorem dei cognitionem
in raptu ut dictum est. tum propter integritatem virgi
nalem. 1. Cor. 7. volo autem omnes homines esse
sicut meipsum etc. Et propter alia dona plura. propter
quod deus dedit ei remedium contra elevacionem
superbie de quo dicit Et ne magnitudo reuelacionum
diuinarum extollat me superbiendo datus est mihi
stimulus carnis mee ut per infirmitatem corporis
conseruetur humilitas mentis. Dicit enim ad litteram
quod fuit grauiter vexatus yliaca passione. uel
stimulus carnis id est hic temptatio carnalis
peccati que fortius concupiscenciam mouebat post re
uelaciones quam deo permittente. ipsam tamen re
frenabat cum adiutorio diuine gracie. Angelus
sathane qui me colaphiset. Idem passionem
yliacam generando uel carnis concupiscenciam suis
temptacionibus incendendo. Propter quod hic ponit
ponit circa dictum remedium apostoli peticio. Circa quod
sciendum quod infirmus ignorans medicum pressum
imponit sibi mordacem emplastrum rogat me
dicum ut remoueat ipsum quem tamen medicus non
exaudit ad votum. licet exaudiat ipsum ad
bonum suum sciens infirmitatem suam non curari
aliter. Sic apostolus senciens passionem yliacam
sibi grauem uel temptacionem carnis sibi pericu
losam petiit a summo medico ista remoueri.
et hoc est quod dicit Propter quod ter dominum rogaui
id est pluries uel forte totiens petiit et non plus
ut discederet a me affligens me corporaliter
uel temptans ut predictum est. Et dixit hic ponitur
ponit diuinam responsionem et diuiditur in 2 quia primo ponit
responsionis actum 2o eius effectum ibi libenter
igitur. Circa primum dicit Et dixit mihi. scilicet dominus sufficit
tibi gracia mea quasi dicat Non est tibi necessarium uel vtile
quod a te discedat infirmitas corporalis uel per
alios temptacio carnis quia gracia mea quam
habes est ita vigorosa ut absque impacientia possis
infirmitates tollerari et temptacio superari. Et
sic temptacio uel infirmitas tibi cedunt ad
augmentum meriti ideo subdit Nam virtus in in
firmitate perficitur. quod dupliciter potest intelligi Uno modo
materialiter in quantum infirmitas est materia virtutis
exercende scilicet humilitatis ut dictum est et paciencie et ex
perientie debilitatis enim viribus per infirmitatem
homo temperancior redditur. Alio modo occasionaliter
Nam infirmitas est occasio perficiendi ad per
fectionem in quantum homo propriam scit fragilitatem cognoscens

cautior reddit ad precavend et resistend primo
et p quos contrarii in bonis. et sic fortior effi
ciatur propter quod dns philisteos et aliquos alios in
terra promissionis reliquit ad contriam israel Libent
igit hic gnt ponit dec'tn sionis effects qui
duplex est Unus confrons qui tangit cum dr
Libent igit gloriabor in infirmitatibus meis
ut inhabitet in me virtus xpi ut p hoc pticeps
efficiar virtutum xpi et conformer sibi Alius
effectus est gaudii qui tangit ibi propter quod pla
ceo mihi in infirmitatibus meis i congaudeo
in malis parientibus ab inferiori in contumeliis
mi illatis ab superiori in necessitatibus qui ad defectum
victus et vestitus in persecutionibus a malis
hominibus in angustiis pro xpo i afflictis p
xpo. tunc enim debet esse materia gaudii mihi. vel
hi qui persecutionem patiuntur propter iustitiam etc.
Cum enim infirmor i has tribulationes pro xpo in
incido tunc potens sum p divinum auxilium
in collationem Factus sum. Postquam aplus seipsum
commendavit hic gnt concludit se ostendens se hoc
fecisse compulsum int'te et hoc primo propter bona
a corinthiis omissa 2o propter mala ab eis co
missa i Omnia propter discussionem prima adhuc
in 2 quod primo facit quod dictum est 2o removet
quandam cavillationem i Sed esto Circa primum dicit
Factus sum insipiens i propter commendationem virtutum
o corinthii quia me commendavi vos me coegistis
i fuistis in causa Receperant enim pseudo aplos
aplo detrahentes in vita et doctrina quod redebat
in preiudicium corinthiorum virtutum quam ipse predicaverat
et invenerunt gratias a deo sibi datas enarrare
quam prius tacuerat ut virtus corinthiorum quam
predicaverat magis confirmaret et impugnan
tium ora clauderent Ego enim a vobis debui com
mendari quod tamen obmisistis et detractores meos
sustinuistis quia autem debuissent eum commendare
probat per bona que fecerat eis dicens Nichil enim
minus feci vobis de bono ab his qui sunt sup
modum apli i petro Jacobo et Johe et ideo hos
preferebant pseudo apli paulo eo quod fuerant cor
paliter cum xpo et de ipsis dicit aplus quod no
minus fecit corinthiis quam illi fecerint conversis
p eos et p hoc quod dicit nichil minus intelligere
maius quia predicavit eis non accipiendo
sumptus Tamen et si nichil sum i de corpore tamen aplorum

Signa tamen aplatus facta sunt sup vos i con
firmatio doctrine mee p virtutes et miracula
in omni patientia unde infra 19o dr Doctrina viri
patientiam noscit Signis et prodigiis et virtutibus
Virtutes enim respiciunt opera miraculorum generali
quod omne miraculum sit divina virtute Signa vero
et prodigia magis speciale quia prodigia dicuntur
miracula maiora ut suscitatio mortui vel
huiusmodi Signa vero dicuntur miracula minora ut
sanatio leprosi vel curatio febris immitentis Quid
enim est hic gnt ostendit quod plura beneficia
fecit corinthiis quam alii apli aliis p eos quod
predicavit eis non accipiendo ab eis sumptus quos
tamen acceperunt alii discipuli ab aliis quibus
predicaverunt ideo dicit Quid enim est quod minus
habuistis p a me preceteris ecclesiis a suis aplis
nisi quod egoipse non gravavi vos accipiendo a vobis sumptus
Donate mihi hanc iniuriam Ironice loquitur
fecerat enim eis in hoc magna gratiam Et quia
posset dicere aliquis pseudo aplus quod prius ab
stinuerat ab acceptione ut postea plus haberet
ideo hoc removet dicens Ecce tertio hoc paratus sum
venire ad vos Semel enim venerat et iterum paratus
fuerat adveniendum ut dictum est sup ca 1o sed
impedimentum veniendi fuit a parte ipsorum et tertio
paratus erat venire et venit et non ero gravis
vobis i non accipio sumptus a vobis sicut nec a
principio cuius causa subditur dicens Non enim quero que vestra
sunt sed vos i adducere mecum ad salutem et
ad hoc inducit similitudinem dicens Nec enim debent
filii parentibus thesaurizare etc thesaurizatio
enim importat provisionem in posterum Filii autem natu
raliter superviviunt parentibus et non econverso et ideo naturalis in
clinatio est ad provisionem filiorum et non econverso
Tamen filii de precepto dei debent honorare
parentes non solum eis reverentiam exhibendo
sed etiam si indigeant eis necessaria ministrando Sed
hoc non est thesaurizatio quia non est provisio in posterum
Et autem principes dederunt magnas divitias
prelatis ecclesie qui sunt patres eorum spirituales
fuit p modum dispensationis ad dandum pauperibus
et p modum thesaurizationis Cuius oppositum sequitur
ad propositum dicens Ego autem qui p evangelium vos
genui ut dictum est sup i Cor 4o ca libentis
sime impendam vobis Non solum bona
spiritualia sed etiam temporalia sumptus michi debitos
non accipiendo Et super impendar ipse pro

cuabimus vris · q·d· pro salute vra paratus sum
mortem sustinere · Hoc enim debet prelatus
subditis · ut dictum est petro Joh· vlt· Pasce · verbo
exemplo · temporali subsidio Licet vos plus di
ligentis · quam alios eciam minus diligar · s· a
vobis · et in hoc ostendit eorum ingratitudinem
Sed esto ego vos Hic remouet cauillacionem
duplicem pseudo apostolorum contra ipsum Dicebant
enim aliqui eorum · quod cautelose misit superius
[illegible] ut magis eos deciperet · sed per ministros suos
intendebat plus leuare in absencia et sine
verecundia · et hoc est quod dicit Sed esto ego
vos non grauaui sumptibus [illegible] sed cum essem
astutus · i · cautelosus dolo vos cepi modo dicto
ut imponunt mihi · quod ostendit sequitur d· Nunquid per
aliquem eorum quos misi ad vos circumueni vos
· q·d· non · Et patet quia non feci Rogaui titum ut veni
ret ad vos pro salute vra et misi cum eo fratrem
· s· fratrem lucam · Nunquid titus vos circumuenit · q·d·
per fratrem respondet omnibus quod non Nonne eodem
spiritu ambulauimus · s· ego et ipse · spiritu enim sancto
eos instigante iuerat ad predicandum corinthijs
Nonne eisdem vestigijs · q·d· sic · quia vestigia sec
tando Olim putatis Hic remouet secundam
cauillacionem · quia aliqui dicebant ipsum scripsisse
epistolam se excusando falsis verbis et fictiuis
vtendo hoc remouet d· Olim putatis per infor
macionem falsorum apostolorum quod excusemus nos apud
vos vtendo verbis mendacibus · quod non est verum
io subditur Coram deo cuius oculis nuda aperta
sunt omnia hebr· 4° ca° In xpo loquimur · i · in veri
tate que est xpus et modus asserendi veritatem Om
nia hic apostolus ostendit materiam sue gaudacionis
propter mala que corinthij commiserant Ad cuius
euidenciam est sciendum quod post conuersionem suam inci
derant in peccata carnalia · occasione illius
nephary qui patris uxorem habebat · sed correxerant
primam epistolam in parte sed non totaliter Insuper
alia peccata spiritualia commiserant a falsis apostolis
decepti · io d· Omnia autem karissimi que dixi
ad meam gaudacionem propter vram edificacionem [illegible]
hoc feci timeo enim propter peccata que intristis
ne forte cum venero ad vos [illegible] non quales
volo inveniam vos · s· rebelles et incorrigibiles
tos et ego inveniar a vobis qualem non vultis
· s· asperum corripientem et rebelles sathane
in afflictionem carnis et subdit causam d· Ne forte

contenciones · de baptismo et baptis ut habetur i cor i°
cor· emulaciones · i · inuidie animositates · i · voluntates
nocendi alterutrum dissensiones · i · diuisiones
animorum ex quibus oriuntur peccata et consequenter
detracciones denigrando famam proximi maxime
susurraciones occulte Dicitur enim susurro ab aur(e)
sono quia loquitur mala in aure inflaciones
· i · superbie sediciones · i · perturbaciones esse sint inter vos
ex falsorum apostolorum receptione · Ne iterum cum venero
ad vos humiliet me deus apud vos · i · [illegible]
meam affligi permittat et lugeam multos
ex hijs qui ante peccauerunt · i · ante septimum huius
epistole et non egerunt penitenciam super immundiciam
· i · in peccato contra naturam et fornicacionem simpliciter
que est soluti cum soluta et impudiciciam quia
gesserit · i · in violacione virginum d· enim lugeam
quia sic gloria patris est filius sapiens · ita ma
licia filiorum dat patri lugendi materiam Capi
Ecce tercio venio postquam apostolus tulum · 13m
multa locutus est contra falsos apostolos hic
consequenter inuehitur contra corpus suos et diuiditur
in · 3· quia primo inuitat falsis [illegible] [illegible]
2° gaudet in vera doctrina persistentes s· Decimo
feces prima in 3a quia primo comminatur eis de sua seue
ritate 2° declarat suam iudicialem potestatem
s· An experimentum 3° inducit eos ad correctionem
ibi vosmetipsos Circa primum dicit Ecce tercio · i · tercia
vicem personaliter venio ad vos Non quia bis ibi
fuisset · quia semel fuit et iterum semel paratus fuit
venire · sed impeditum fuit a parte ipsorum ut in ore
duorum · s· causam et testificacionem stet omne
verbum · q·d· conueniendum acriter sic quatenus pre
dixi et cetera predico ut moneo primo et secundo Debet
enim monicio precedere sententiam ut per hoc reducantur
peccatores ad virtutem · quod si monicio non sufficiat
ferat sententiam ne mali magis insolescant Quoniam
si venero iterum non parcam parcendum enim semel bis
parcendum est · sed si recidiuet adhibere debet punicio
ne frequentatis [illegible] [illegible] delinquendi
An experimentum Quia posset aliquis querere
qua auctoritate sic punires nos Ideo consequenter hic ostendit
suam iudicialem potestatem a xpo sibi permissam
d· An experimentum queritis [illegible] queritis
experiri potestatem xpi loquitur in me · quia quod dico
[illegible] facio ad instruccionem et correccionem vram
auctoritate xpi facio Qui in vobis non infirmatur
· q·d· hec virtus xpi in me comprobans sententias declarata
est in vobis per miracula vobis exhibita Nam et

si infirmus est s. xp̄s q̄uis infirmitr a nob assumpta
s. vivit eternalit ex virtute dei Est em verus
deus et ver9 homo Nam et nos qui xpo ɔfor
mam infirmi sum9 in illo i. tribulacoes susti
nem9 ꝑpter illam s. vivim9 cu illo s. in gla
ex virtute dei in vobis i. p quam vobiam resur
gem9 Alr ex ɔponitur Nam et nos infirmi
ex humana cōdicōe in virtute dei sum9 poten
tes int vos p miracloꝝ opacōm Vosmetipsos
hic inducit eos ad correcōm 2º remouet quada
flam suspicōm i. Oratum9 aut Circa pmu dt
Vosmetipsos temptate i. scruti exminate
anq veniam ad vos iudicand Si estis in fide
ipi vos pbate q. d. hoc potestis face io subdit
an no cognoscit vosmetipsos q̄ xp̄s ihus in vo
est q. d. potestis cognosce si xp̄us in vobis
est p vram fidem n. forte repbi estis fide ca
rendo Sed cont hoc obicit q̄ si xp̄s sit in hoie
p caritatem vr q̄ aplus dicat q̄ homo possit
se sce hre caritatem cont illud Ecc. 9º Nemo
scit vtrꝝ amore vl odio dignus sit Dicend
q̄ xp̄s hitat in homine dupl Vno m̄ ad
intellm et sic hitat in eo p fidem s. informe
quia pt homo sce certitudinali se hre q̄ pt
sce se tene illam fidem qua tenet eccl Alio m̄
hitat in homie q̄ ad affcm et sic est in eo
p caritatem de qua no pt sce certitudinaliter
n. p reuelacōm pt tn cognosce p coniecturam et
sic dm̄ q̄ aplus hic loquit de inhitacōe
xpi p fidem informem si loquit de cognicōe
certa vl de cognicōe coniecturali intelligat de in
hitacōe p caritatem Spero aut q̄ cognoscetis
p miracla p nos fca q̄ nos no sum9 repbi
i. carentes ɔmuia virtuti Oram9 at deum
hic remouet flam suspicōm Dixat em eos
esse repbos s. q̄ xp̄us no esset in eis et hanc
ɔmiciam sub dubio reliquit io posset aliqs
opinari q̄ vellet eos esse repbos ut sic in eis
diuinū iudiciū exerceret ad ostentacōm sue
ptatis qd remouet d. Oram9 at deu ut n.
mali faciatis q. d. optam9 bonu vrm et no
malum non ut nos pbati i. pfecti et magni
pareamus i. appeam9 in puniendo maloꝝ vroꝝ
simplr optam9 s. ut vos qd bonu est faciatis
ita ut n. puniend sit in vob Nos at ut re
pbi sim9 i. q̄ amittentes ptatem puniendi p
vram innocenciam quia vbi no est culpa pu
nicio no hz locum io subdit Non em possum9

aliqd aduersus veritatem i. puniendo innocentes
Gaudemus em qm nos infirmi sum9 i. no
hntes ptatem puniendi vos no ppt defcm ptat
ex pte mea sed ppt innocenciam vram hoc et
oram9 vram ɔsumacōm i. btitudis vre pfecōm
in qua toti desideriu hominis ɔsumat Ondit
aut due monicois rōm d. Ideo hec absens
scribo ut corrigatis vos an meu aduentu ut
no pns dur9 agam i. vos asper corrigendo
s. qd absit vos incorrectos inveno Decetero
hic gaudet et ɔsolatur p sistentes in doctrina
fidei et pmo ponit suam exhortacōm 2º eoꝝ
salutacōm ibi Salutate Circa pm dt De cetero
fres in veritate fidei psistentes gaudete ad
virtuosum em ptinet de virtuti opibus gaude
perfecti estote s. ad pfecōm ɔsequendam tendite
q̄ sic nauis in flume posita p aque motum
descendit n. remiget in ɔtrarium sic aia ex cor
rupcōe carnis et ꝑuitate ad malu ɔtinue
descendit a pfecōe nisi conet in ɔtrariu Exhor
tamini inuicem q̄ ad illuiacōm intellcus
idem sapite q̄ ad bonitate affcus Sicut
em mbra se mutuo iuuant nalr p colli
gacōm nec sic fideles p colligacōm nec dent
se mutuo iuuare pacem hete quam xp̄us
vob hereditarie ɔseruandam reliqt Ioh 14 cº
pacem meam do vob et Et deus pacis i.
dator et amator pacis et dileccois q̄ caritas
ɔcomitat vram pacem eo q̄ p caritatē deus
est in homie et ipe in eo erit vobiscum per
gram in pnti et p glam in futo Salutate
hic vltio ponit eoꝝ salutacōm d. Salutate
inuicem in osculo sco Osculum em est signu
fidelit et vnitat fideles em dent se vniri
in caritate ppt qd osculum huius vni signu de
sancto ad excludend osculum libidinosum qd
vnit ad immundiciam Ex hoc ergo dco apli
inoleuit ɔsuetudo in dando pacis osculum in
missa Salutant vos sci omes q. p eoꝝ desi
deriu de vra salute ɔmitant vob eoꝝ vnita
Gra dni nri Ihu Xp̄i que attribuit xp̄o Ioh 1º Gra et veritas
p ihm xp̄m et caritas que vnit deo dei s.
pris qui est gre pnm p modm amoris pma
Ioh 3º Sic deus dilexit mundu ut filiu suu vnigenitu
daret et ɔmicacō sps sci q̄ p ipm fit ɔm
cacō oim bonoꝝ merentiu dei Sit cu oibus vob
Amen Sequitur Epistola

Hic incipit Epis... tola pauli apli ad Galathas Cap^m primu

Paulus aplus hec epla ad Galathas
in tres ptes diuidit. sz in salutacoz
et sa psecucoem que incipit ibi Miror
et ofirmacoem ibi videte qualibus
lris usque finem eple. Circa primu ponit primo
psone salutantes cu dr. Paulus qui prius
vocatus fuit Saulus Act. 8o. Et ro mutac
hui nominis poita fuit Ro. 1o. p alys omnibus
eplis aplus officio non ab hominibus osti
tutus. de ipo em Act. 13o dr. spus scs. Segre
gate m barnabam et Saulum in opus ad
quod assumpsi eos. neque p hominem sz prim
s p ihm xpm deum vm et hominem et
deum prem. Indiuisa sunt em opa trinitat.
et due psone hic exprimunt sz pr et filius.
et subintelligit spus scus qui tercet hic q
sufficient exprimit Act. 13o ut dayt vbi agi
de institucoe pauli in aplatum. prius in voca
tus fuit ad fidem. qui suscitauit eum a mor
tuis. qd exprimit aplus ostendendo dignitate
vocacois sue. Aly em apli instituti sunt a xpo
adhuc exnte in corpe mortali. Paulus aut
ab eo iam immortalitate corpis assecuto et
ad dexteram patris ostituto. quod exprimit aplus
propter flsos aplos qui doctrinam eius depauare
intebant eo q no fuit cu xpo. conclit sic aly
apli. et qui mecu sunt oms fres. vram
salutem desiderantes et de vra subuersione
dolentes. Ecclesys galathie hic 2o ponit
psone salutate cu dr. Civis galathie i
fidelibus in illa tra habitantibus. Est enim
galathie quedam regio grecie. Anno enim
ca thassaz regis xviij senones galli duce
brenno ytaliam inuaserunt et romam
ceperunt. excepto capitolio. deinde obsidione
recessissent accepto p recessu magno precio.
quos rex bithinie bellis gnerrarum impossibile
sibi vocauit in suu auxiliu et habita victo
ria partiti sunt cu eo regnu et illam ptem qu
que cessit eis vocauerunt gallogreciam que postea
vocata est galathia. Gra vobis hic tercio
ponit optacoem boni cu dr. Gra vobis in
primi et pax in scdo. Unitudo em sua bn
nominat pax. quia quietat totale appe
titum. Adeo patre nro. i a tota trinitate.

et dno ihu xpo. Deitas enim que una est
in tribus psonis. est gre et gle ca efficiens. pnlis
humanitas vo xpi cu instrumentalis [illegible]
fily. qui dedit semetipsum pro pctis nris. xpo inquantu
em caritate ad nos et obediencia ad prem
seipm obtulit ad mortem ut eripet nos de
presenti sclo nequam trnsferendo nos ad gloriam dr
aut pns sclm nequam non pr creatura sbam sed
propter mala que sunt in hoc sclo. sic dr Ephs.
5o. Dies em mali sunt. i. dicunt mali propter
mala que sunt in eis. scdm voluntatem dei et
pris nri [illegible] Saluator Joh. 6o. Descendi de celo no
ut faciam voluntatem meam sed eius qui
misit me. Cui est gla [illegible] redempcoe nra. scdm
qd dr philipp. 2o ca. Humiliauit semetipsum
factus obediens usque ad mortem mortem aut crucis
propter qd et deus illu exaltauit et dedit illi
nomen qd est sup omne nomen. Per passionem
em suam meruit gloriam corpis et exaltacoem
sui nois in scla sclorum amen. i. eternalr. Miror
hic incipit ponit eple psecucio. Circa qd sciend
q galathe receperunt fidem xpi ad pdicacoem
apli. sed post eius discessum ab eis subuersi
sunt a falsis aplis dicentibus. q nec erat eis
ad salutem [illegible] et legalia obseruare cum
ewangelio xpi qd est erroneum propter qd aplus in
hac epla huius errorem intendit eliminare.
et diuidit in 3s ptes. q primo cont seminantes huc
errorem fert suam sniam 2o declarat eam
esse iustam i. notum. 3o inducit ad eius obser
uanciam ca. 4o. Prima in 3s q primo hac sniam
ponit motiua eo. 2o sine racio ibi Si licet
3o tacite quomodo solucio ibi Notum em. Po em
motiuu scribendi huius eplam fuit subuersio
galathaz p falsos aplos de quo admirans
dr. Miror q sic tam cito transferimini ab eo. i a deo
qui vos vocauit in gram xpi pdicacoem mea
in aliud ewangelium i in aliam doctrinam falsam. io
subdit. qd no est aliud. q falsum et no eius
[illegible] sic [illegible] et eius legalia vo cessauerunt
in passione xpi ita q extunc sunt mortua
nisi sunt aliqui. scz falsi apli qui vos conturbant
p suadentes qd no potestis saluari sn lega
lium obseruacoe qd erat dicere quasi de gentilibus
et volunt puertere ewangelium xpi in seruitute legis mo
saice. Sed licet hic incipit fert suam sniam d.

Sed licet nos q. d. Non solum falsi apli no sunt
in hoc audiendi sed neque eciam veri apli. neque
eciam angeli sancti si hoc predicarent io dicit Sed licet
nos i. ego et alii apli vel aut angelus de celo
i. angelus sanctus evangelizet vobis preter quam quod
evangelizavimus vobis. et dicit preter i. aliqualiter
distrahens nos a veritate evangelii quod vobis pre
dicavi et non dicit plus quam predicavimus quia bene
poterant alia predicare que facerent ad declaracionem
veritatis evangelii anathema sit i. separatus a gracia
dei et sanctorum Circa quod sciendum quod aliqua proposicio condicionalis
potest esse vera cuius tamen utraque pars est falsa et impossibilis
Sic ista Si homo volat habet alas que est vera
et tamen hominem volare et habere alas falsum est Sic
est in proposito de veris apostolis qui erant in gracia con
firmati et adhuc magis angeli sancti propter quod
de utrisque falsum est et impossibile quod predicarent contra
veritatem evangelii et quod essent anathematizati et
tamen condicionalis est vera. s. si hoc facerent essent ana
thematizandi sicut predixeramus ut repeticio eiusdem
sonet ad maiorem assercionem Modo enim hominibus
Hic quasi rendet cuidam tacite quesitioni quia posset
aliquis querere si erat ita durus Et rendet quod hoc
est quia non querit hominibus placere sed deo Modo enim
hominibus suadeo an deo i. ad honorem homi
num vel dei et quod querit honorem dei ondit dicens An quero
hominibus placere q. d. Non Sed hoc est intelli
gendum in hiis que erant contra placitum domini io subdit
Si adhuc hominibus placerem s. in malis Christi servus
non essem Notum enim vobis facio etc. Hic quasi pre
dicam suam declarat esse iustam et ostendit duo
primo opposicionem legis evangelice 2o opposicionem legis
mosaice etc. 3o primum in d. quia primo ondit doc
trinam quam predicavit s. evangelicam esse autenti
cam et perfectam 2o infert conclusionem intentam i. Nos
in Circa primum facit talem racionem Illa doctrina est
autentica et perfecta que est a deo inspirata cum
principaliter apostolis diffussa a filiis apostolis impug
nata et in steterit et post impugnacionem ab eccia
approbata et in sua clarite et firmitate electa sed
evangelica doctrina est huiusmodi ergo etc. Maiore huius racionis
supponit apostolus tamquam manifestam primam minorem autem
declarat per singulas partes procedendo que patebunt
persequendo primo i. declarat primam partem minoris s. quod doctrina
quam predicavit sit a deo inspirata et dicit in d.
quia primo proponit intentum 2o manifestat propositum
ibi Audistis Circa primum dicit Notum enim vobis
facio fratres evangelium quod evangelizatum est a me
quia non est secundum hominem i. secundum sensum secundum adinven
cionem humanam neque enim ego ab homine accepi
illud neque didici i. ab aliis apostolis qui cum Christo
fuerant corporaliter adiscendo sed per revelacionem ihesu
Christi in inceptio in secundum Audistis enim Hic quasi
manifestat propositum et ondit primo quod non habuit
per viam humanam ante suam conversionem 2o quod neque
eciam post ipsam ibi Cum autem Primum ut manifestat
per hoc quod ante conversionem suam contra potest perseguebatur
evangelicam doctrinam et observatores eius Ex quo
patet quod tunc non fuerat ad figendum eam nec
adiscendum eam ab aliis et ista erant nota illis
quibus scribebat io dicit Audistis enim conversacionem
Et patet littera usque ibi Emulator existens i. zelator
paternarum mearum tradicionum Hic autem apud
iudeos erant aliqua tradita a maioribus
patribus sicut a moyse. s. que scripta sunt in lege
Et aliqua erant tradita a patribus aliis mi
noribus que vocabantur tradiciones seniorum utrum
usque modo etc. et ambarum tradicionum erat apostolus
zelator ante suam conversionem Cum autem placuit ei
Hic quasi ondit quod nec post conversionem suam habuit
per viam humanam quia statim iuit ad predicandum
gentilibus fidem katholicam per tres annos
antequam videret apostolos vel alios discipulos qui
possent eum docere de fide katholica et hoc est
quod dicit Cum autem placuit ei Vocacio enim
sua evidenter fuit ex divino placito quia fidem
Christi perseguebatur actualiter cum fuit vocatus ut patet
Actuum 9o qui me segregavit de utero matris mee i.
i. de medio synagoge continuo non acquievi car
ni et sanguini i. ad iudeos de quorum sangu
ine ego sum non accessi neque veni ierusalem ut
ubi erant apli et alii discipuli in lege evangelica
instructi sed abii in arabiam ad predicandum
gentilibus legem evangelicam ad quas erat vo
catus ut premittit ut evangelizarem illum in
gentibus etc. Predicacio autem presupponit no
ticiam Ex quo patet quod apostolus habuit noticiam
evangelii non per doctrinam hominis sed per revelacionem
ihesu Christi quia non est medium quia si eam habuisset
per ministerium angelicum ad hoc sed quod hoc fuisset
a Christo principaliter Et iterum reversus sum in damascum
ubi primo disputavit contra iudeos Deinde
post annos tres etc. i. postquam tribus annis predicaverat

et sic non hui notitiam ewangelii a petro. et
mansi apud illum diebus quindecim q. d. si
indiguissem ab eo doceri. tamen in tam paruo
tpe tpe non potuisset me docere veritatem ewangelii
Alium autem apostolorum vidi neminem tunc a quibus
possem doceri nisi Jacobum. s. illa vice quia
postea vidit Johannem ut habetur infra eodem capitulo
fratrem domini Hoc dicit ad differentiam alius Jacobi
qui fuit frater Johannis. Et iste dicitur frater domini quia fuit
sibi valde similis in facie et moribus line
amentis corporis Que autem scribo vobis ecce coram deo
per iuramentum asserit et asserit predicta Deinde
veni in partes syrie et cilicie ad predicandum
gentilibus Eram autem ignotus facie ecclesiis
iudee etc. que erant in iudea et dicit facie
quia notus erat eis per famam. ut ex sequentibus

Deinde post annos. Hic quod declaratur
secunda pars dicte porcionis **Capitulum Secundum**
minoris. s. quod doctrina a paulo predicata
fuit cum principalibus apostolis discussa et ap
probata et hoc est quod dicit Deinde post annos
xiiii. s. a conversione sua iterum ascendi iherusalem
non curiositate aut levitate. ideo sequitur ascen
di autem secundum revelationem. s. domini. ad declaratio
nem veritatis ewangelii. ideo sequitur Et contuli cum illis
ewangelium etc. Et quod ostendit cum quibus contulerit
dicit Seorsum autem. i. ad partem hiis qui vide
bantur aliquid esse q. d. Non contuli coram communitate
cuius maior pars est simplicium sed cum illis tantum
qui erant principales et adeo instructi. s. cum
petro Jacobo et Johanne ut infra eodem capitulo habetur
Ne forte in vacuum currerem aut cucurrissem
per hoc forte non intelligitur quod apostolus dubitaret
se aliqua minus vera vel dubia predicasse quia
per revelationem dei erat certus de veritate predica
tionis sue Sed hoc forte refertur ad estimationem
simplicium quia possent de hoc dubitare nisi cum
principalibus apostolis contulisset Sed neque titus
Hic declaratur tertia pars predicte porcionis minoris
s. quod doctrina ab apostolo predicata stetit immobil
quamuis fuit a falsis apostolis impugnata qui
conabantur inducere gentiles ad observantiam
legalium quod ostendit per hoc quia titus gentilis
venit cum paulo iherusalem non fuit compulsus
a veris apostolis circumcidi. sed consenserunt ei sicut
paulo. quamuis ad eius circumcisionem niterentur
falsi apostoli. et hoc est quod dicit Sed neque titus

qui mecum erat in iherusalem cum esset gentilis
natione compulsus per premium compulsus est cir
cumcidi a veris apostolis sed indifferenter consenserunt
ei sicut et mihi vnde et petrus satis cito post
ascensionem christi consensit cornelio et centuri
oni et aliis manentibus qui erant cum eo [illegible]
sicut cum iudeis ut habetur Act. 2° et 11°. Sed propter
subintroductos etc. non restiti veris apostolis vole
ntibus titum circumcidi. sed falsis apostolis adhuc co
nantibus qui subintroierunt non vocati a veris
apostolis. sed fallaciter sub titulo fidei intraverunt
societatem fidelium ad explorandum qualiter pos
sent fidem impugnare. ideo sequitur libertatem nostram
qua per christum liberati sumus a iugo legis ut nos
in servitutem redigerent in observantia legalium
quod est onus importabile ut dicitur Act. 14°. quibus
neque ad horam cessimus etc. in subiectione lega
lium observantiarum ut veritas ewangelii per quam
evacuata sunt legalia permaneat apud
nos sine corruptione veteris fermenti Ab hiis autem
Hic quod declaratur quarta pars supradicte porcionis
minoris. s. quod doctrina pauli per principales apostolos
in nullo fuit impugnata sed magis cognita doctrina
pauli valuit eis in temporali subsidio. ideo dicit
Ab hiis autem qui videbantur esse aliquid. s. petro
Jacobo et Johanne. sup nichil accepi quales
aliquando fuerint ante vocationem suam. tunc enim
erant pauperes illiterati et simplices sicut patet
ex ewangelio. Paulus autem ante vocationem fuit
instructus in lege et prophetis et etiam potens
et nobilis nichil mea interest. i. non est necesse
talia referre cuius causa sequitur Deus personam non
accipit vocando ad fidem vel apostolatum propter
potentiam temporalem nobilitatem generis vel scientiam
Sed plures vocavit simplices et pauperes
licet aliquos vocavit et prius litteratos ut dictum
est de paulo. et idem patet de nathanaele
et nycodemo. Michi enim qui videbantur esse
aliquid. i. principales apostoli nichil contulerunt. s. in notitia
ewangelii vel subsidio temporali. sed econtrario contuli eis
ut possent magis exprimit Cum vidissent quia
creditum est mihi ewangelium preputii. i. officium apostolatus
ad predicandum ewangelium gentilibus sicut petro circum
cisionis. i. officium apostolatus ad predicandum ewangelium
iudeis Qui enim operatus est petro etc. ab eo
enim uterque vocatus est ad fidem et apostolatum
Et cum cognovissent gratiam que data est michi

hoc autem cognouit per donum linguarum et operationem
miraculorum et cetera dona ad apostolatum necessaria
que eminenter erant in paulo sicut et in istis
Iacobus scilicet domini et cephas idest petrus. vt Ioh. iº.
et Iohannes qui videbantur columpne esse idest principales
in ecclesia iudeorum dexteras dederunt mihi et barnabe
eum confirmando fedus amicicie dando mutuo manus
dexteras. tamen. Tantum vt pauperum memo-
res essemus idest fidelium christianorum in iudea qui ven-
ditis possessionibus precia posuerunt ad pedes
apostolorum abrenunciantes temporali. propter quod postea
egentes indigebant per alios credentes qui sic
non renunciabant bonis temporalibus adiuuari.
Quod et sollicitus fui hoc ipsum facere. sic patet
ex precedentibus epistolis. Cum autem venisset cephas
qui debuit vltima post minorem superiorem ponere
scilicet quod veritas euangelica pauli predicata de cessatione
legalium in sua sinceritate reposita fuit. Quia
petrus principalis apostolus aliquo modo palliasset contrarium
segregando se a communione credencium de gentibus.
eo quod erat metuens scandalizaret credentes
de iudeis de quo reprehendit eum paulus manifeste
ad declarationem veritatis euangelice. et hec ex dictis
paucis exceptis que dicerent. timens eos. scilicet
scandalizare. et huic simulacioni cuius intellectus postea
explanabitur magis. ad veritatem euangelii idest in modo
seruandi legalia ut dicetur plenius. coram omnibus
quod defensus erat predictis gentiliter et non iudaice
viuis scilicet adueniencium iudeorum quos cogis gentes
iudaizare non in re sed facto que ex modo se
habendi in legalibus aliqui gentiles credebant
eorum obseruanciam necessariam ad salutem. Ad autem
in declarationem huius littere et precedentis sciendum quod Ieronimus
et Augustinus videntur varie sensisse de legalium
cessatione in tempore quo ad consonantiam de quibus
est hic sermo. Ieronimus enim distinxit duo tempora tantum
vnum ante christi passionem in quo legalia habebant
vim obligatiuam et expiatiuam suo modo.
Aliud post passionem christi in quo legalia secundum ipsum
statim fuerunt mortua et etiam mortifera ita quod
seruantes ea mortaliter peccarent. Et quia hinc
est dicere quod apostoli post passionem christi nunquam seruauerunt
ea secundum veritatem sed solum quandam piam simulacionem sed ne
scandalizarent conuersos de iudeis et aliorum conuersiorum
impedirent. Unde quidem simulacio non est intelligenda
sic quod actus illos secundum rei veritatem non fecerunt sed
quia non faciebant illos tamquam legis consonancias
obseruantes. sic siquis pelliculam in brevi viso

abscideret non ea intencione seruandi sed sanitatis
recuperande. Sed quia inde tenus videtur quod apostoli per
scandalum occultaret ea que pertinent ad veri-
tatem vite et doctrine. et quod simulacione vterentur in hiis
que pertinent ad salutem fidelium. ideo conueniencius
distinxit Augustinus tria tempora. Vnum ante passionem christi
in quo legalia effectum suum habuerunt. Aliud est
post diuulgacionem euangelii in quo legalia sunt
mortua et mortifera. Tercium autem est tempus me-
dium scilicet a passione christi vsque ad diuulgacionem euangelii
in quo legalia erant mortua. quia nullam vim
habebant nec aliquis ea seruare tenebatur tamen non
erant mortifera. quia conuersi de iudaismo poterant
illa licite seruare. dum tamen non ponerent in eis
spem illa reputantes sibi ad salutem necessaria.
quia sola eis fides christi iustificare non posset. Hec
autem licencia seruandi ad tempus legalia fuit instinctu
spiritus sancti. Quia si conuersis de iudaismo ad fi-
dem statim fuisset inhibitus legis ritus sic
conuersis de gentilitate ydolatrie cultus videretur
quod lex fuisset mala. sicut ydolatria nec per spiritum
a deo data fuisset. Illis autem qui conuertebantur
a gentilitate non licebat hec ea talis obseruare.
propter quod paulus circumcidit thimotheum ex
matre iudea natum Act. 16º. Tytum vero qui
natus erat ex gentilibus noluit circumcidere
ut predictum est. Gentilibus tamen imposita fuit ad
tempus obseruancia aliquorum legalium ut habetur
Act. 15º. scilicet quod abstinerent ab ymolatis ydolorum
vel simulachrorum et sanguine et suffocato non
tamquam necessariis ad salutem sed ad amicabilem
societatem iudeorum et gentilium. Nam illo tempore
iudei abhorrebant ista comedere sicut et frequenter
contingit quod aliquis existens in societate alterius
abstinet a cibis socio suo abhominabilibus.
cadente vero tempore cessante ea cessat effectus. Igitur
apostoli de iudaismo conuersi tempore intermedio idest a
passione christi vsque ad publicacionem euangelii legaliter
alii seruasse legalia licite modo predicto. Sed contra
hoc videtur esse quod hic dicitur. quod petrus fuit reprehensibilis
ex tali obseruacione. Dicendum quod non peccauit ex facto quod
erat sibi licitum ut dictum est. sed ex modo faciendi.
quia in hoc nimiam diligenciam adhibebat
ne iudeos offenderet. ita quod ex modo sequebatur scan-
dalum gentilium intantum quod aliqui credebant ad
credendum quod talis abstinencia ciborum in lege pro-
hibitorum esset necessaria ad salutem. Et propter hoc
paulus qui erat gentium doctor sicut apostolus

ipm paulus reprehendit. Et petrus audito
periculo gentilium sibi acquievit. Et quod licet
petrus fuit in observandi modo reprehensibilis fuit sicut scripsit hic paulus in scriptura
canonica in qua nichil est falsum. fuit tamen pro
veniale quod tamen fuit post confirmationem spiritus
sancti in apostolis ut dicit Ioh. prima canonica. i. c.
Si dixerimus quod peccatum non habemus nosmetipsos
seducimus et veritas in nobis non est. Nos natura
iudei. Hic ex dictis infert gerlo[m] intentum.
scilicet quod legalia per doctrinam evangelii quia preterit
sunt evacuata nec ulterius sunt servanda et
hoc ostendit generaliter et specialiter ibi. Si enim Circa primum
facit talem rationem. Iudei per fidem Christi gentem
in evangelio iustificati dimittunt legalia. ergo
gentiles per eandem fidem iustificati quales
erant galathe quibus scribebat multo magis
debent dimittere. quia precipue lex fuit data iu
deis et non gentilibus. Ants probat per seipsum et
alios apostolos dicens. Nos natura iudei et non ex gen
tibus peccatores. i. nos qui sumus natione iudei et
non ex gentibus nati fuimus peccatores sicut qui diu
fuimus sub lege contentes. Scientes autem quod non
iustificatur homo ex operibus legis. propter suam
imperfectionem nisi per fidem ihesu christi. ut et patres veteris
testamenti non sunt iustificati nisi per fidem christi
venturi. et nos in christo ihesum credimus ut iustifice
mur. Et patres enim fidem iustificavit fide
les novi testamenti et veteris. quia quem illi cre
diderunt venturum isti credunt venisse et redemp
tionis misterium complevisse. Sed quia pseudo apostoli
dicebant quod fides christi non iustificat sine legalium
observantia. hic contra hoc reconet dicens. Si sit iusti
ficari querentes in christo. i. in fide christi inventi sit
et ipsi peccatores. quod est si hec fides non iustifi
cat absque legalibus. Nunquid christus peccati minister
est. q. d. hoc inconveniens. scilicet ex quo tradidit fide
non iustificantem. Absit. q. d. hoc patet ex supra
dictis. quia supra est probatum quod doctrina
evangelica est adeo inspirata et perfecta. quod non
esset nisi iustificaret. Nam in hoc consistit legis
perfectio. Si enim. Hic ostendit specialiter quod legalia
sunt abicienda. sumens ipsius exemplo dicens. Si enimque
destruxi. scilicet legalia que docui debere de
relinqui. hec iterum reedifico. i. observo tamquam
necessaria ad salutem et alios ad hoc induco

prevaricatorem me constituo. i. facto meo confiteor er
rasse quod absit. ideo subdit. Ego enim per legem. scilicet
novam legi. scilicet veteri mortuus sum in quantum leva
cuat legalia. sicut predictum fuit Ier. xxxi. Ecce dies
venient dicit dominus et feriam domui israel et
domui iuda fedus novum non secundum pactum quod
pepigi cum patribus vestris etc. per hoc enim quod di
cit secundum pactum intelligitur lex mosaica. Dicit quod per legem
novam erat evacuanda ut deo vivam per
christi gratiam. ideo sequitur christo confixus sum cruci. scilicet per
compassionem ex fide procedentem. ideo subdit. Vivo
autem iam non ego. scilicet qualis fui sub lege. vivit
vero in me christus habitans in me per gratiam vivi
ficantem. Et autem nunc vivo per christi gratiam
in carne. i. adhuc existens in carne passibili
in fide vivo filii dei qui in eterne dabit in corpus
immortale qui dilexit me etc. Et dilectione enim
in propria voluntate mortem subiit pro salute
mea. et quia tanta gratia non est negligenda
ideo subdit. Non abicio gratiam dei. i. abiectam
non reputo. quod tamen esset. scilicet absque legalibus non
sufficeret ad salutem. ideo subdit. Si enim per legem
iustitia. scilicet hic habetur quod christus gratis mortuus est. i.
sine causa. ex quo sine hoc habeatur iustitia que hominem facit
dignum vita eterna. Galathe vero habebant
pro inconvenienti quod frustra fuisset mors christi et
per consequens debebant inconveniens reputare illud
ex quo sequebatur. scilicet quod observantia legalium iustificet.
vel esset necessaria ad salutem. Capitulum tertium

O insensati galathe. postquam apostolus improbat
errorem de observatione legalium circa corporum
ex perfectione legis evangelice. hic ostendit idem sunt
de imperfectione legis mosaice. ista tamen divisio non
est precisa. quia et in precedentibus posita
sunt aliqua de imperfectione legis mosaice et contra
in sequentibus aliqua ponuntur de perfectione legis
evangelice. sed hec divisio capitur secundum illud quod princi
paliter intelligitur. et dividitur in duas partes. Nam apostolus
increpat primo galathas. secundo procedit declarat
ibi. Cum igitur. prima adhuc in duas. quia primo ponit
suam increpationem secundo increpationis rationem ibi hoc
solum. Circa primum dicit. O insensati galathe
quis vos fascinavit. i. decepit veritati non
obedire. scilicet evangelice. per quam legalia sunt con
clusa. licet enim apostolus sciret eos deceptos

a pseudo apostolis. in quit quis vos fascinavit
non ignorantis sed admirantis eorum instabilitatem
s. Gen. 3º de Adam ubi es non ex ignorancia
Dei set ex fascinacio alii aut per illusionem
sensuum quia aliquis non advertit ea que sunt
ante ipsum. et erat de galathis. qui multa
feram [illegible] per falsos apostolos in presencia eorum non
advertebant. ideo sequitur ante quorum oculos ihesus xpistus
proscriptus est i. condempnatus per falsos apostolos asse
rentes vos quod fides eius non sufficiat ad sa
lutem sine legalibus et sic [illegible] eum tamquam
impotentem ad salvandum. et in lege promittit
deus [illegible] ipsum fore salvatorem. [illegible]
[illegible] lex enim frequenter [illegible]
per toto veteri testamento. et in vos crucifixus [illegible]
tamquam homo purus hoc enim asserebant a tempore
apostolorum aliqui pseudo apostoli sicut heretici [illegible]
quod Johannes in principio [illegible] sic compulsus fuit eius
divinitatem declarare ut dicit Jeronimus in prologo super
Johannem Hoc solum. hic quia ponit increpacio
nem duplicem 2ª ponit ibi Tanta. Circa primum
sciendum quod in primitiva ecclesia baptizatis dabatur
spiritus sanctus in signo sensibili per imposicionem
manuum apostolorum. sicut patet Act. 8º. et in pluribus
aliis locis et sic datus fuit galathis in
fide xpisti baptizatis Non sic autem dabatur servantibus
legalia. et sic poterant advertere quod legalia
non erant ad salutem necessaria. nisi essent per do
mo fascinati et hoc est quod dicit Hoc solum
volo a vobis discere i. audire ut decepcio vera
appareat ex vera visione. Ex operibus legis
spiritum accepistis signo visibili an ex auditu
fidei i. ex recepcione fidei xpisti per baptismum q.d. manifeste
patet per effectum quod non potestis negare vos ex fide
xpisti recepisse. ideo concludit eorum decepcionem dicens
Sic stulti estis ut cum spiritum ceperitis de gentilitate
recipiendo mediante doctrinam ewangelicam que
spiritualis est Nunc carne consumamini scilicet ea
volentes recipere legalium observacionem que dicitur
iusticie carnis Hebr. 9º. eo quod tollebant
quasdam immundicias ex immundorum tactu
provenientes ut ex tactu morticini. mulierum
menstruate et huiusmodi. ex quibus homo red
debatur inhabilis ad ingressum templi Tanta
passi. hic ponit 2ª racionem quia pati magnum

detrimentum sine causa fatuum est. sic erat de gala
this. ita quod erant increpandi sic fatui. et hoc
est quod dicit Tanta passi estis q.d. exponitur
dupliciter. Uno modo de persecucionibus quas pro xpisto sustinu
erant sine causa i. sine utilitate proveniente.
immo cum detrimento. magis enim [illegible] plus [illegible]
per decepcionem enim pseudo apostolorum deum sufferentes
perdidant meritum et cum hoc merebantur penam
si tamen sine causa i. si perseveratis in errore. q.d. Si
abiciatis errorem recipietis tamen graciam bona
mortificata revivificantem. Alio modo exponitur
de expensis magnis quas fecerunt pro pseudo
apostolis et sic passi fuerant dampnum in temporalibus
et sine utilitate spirituali. immo cum detrimento
bonorum spiritualium. et hoc videtur facere littera
cum dicit Tanta passi estis i. plurima dampna
in temporalibus et spiritualibus bonis. Qui ergo
tribuit. post galathorum increpacionem hic quia
declarat apostolus legalium cessacionem [illegible]
[illegible] et dividitur in [illegible] quod declarat hoc per racionem
2º per similitudinis adopcionem ca. 4º. prima ad
hunc in [illegible] quod primo ponit racionem 2º solvit [illegible]
[illegible] ibi Quid igitur lex. Circa primum facit [illegible]
racionem Illa lex que non iustificat nec benediccionem
dei confert nec hereditatem affert tamquam
insufficiens cessat adveniente lege iustificante
benediccionem dei conferente et hereditatem eternam
afferente. Sed sic se habet lex mosaica ad
[illegible] In hac racione sic procedit quod sup
ponit maiorem tamquam manifestam et declarat
minorem quantum ad tres eius partes. primo primam
2º secundam ibi providentes 3º 3ª ibi Fratres
Primam autem declarat s. quod lex non iustificat
sed fides xpisti. q.d. Qui ergo tribuit vobis spiritum sanctum
scilicet in signo visibili et operatur virtutes in vobis
i. miracula videntibus vobis. de quo certum est quod
ipse est deus. quia talia fieri non possunt nisi virtute
divina. facit ne hoc ex operibus legis an ex
auditu fidei i. ex recepcione fidei xpisti. q.d. manifeste
patet per effectum quod hoc non est ex merito legis sed
ex merito fidei. quia talia non fierent servantibus
legem sed recipientibus fidem. et confirmat per
scripturam. d. Sic scriptum est Gen. 15. ca. Cre
didit abraham deo et reputatum est ei
ad iusticiam et sic ex fide xpisti venit iusti
ficatus fuit et non ex operibus legis que per
magnum tempus postea data fuit. ideo concludit

Cognoscite q° quia qui ex fide sunt i. cre
dentes p fidem xo iustificati hy sunt filij
abrahe i. imitatores fidei sue et p eam
iustificati sicut et ipse puidens aut hic de
clarat. 2a ps minor s. q benedco dei non
fiet ex lege s ex fide xo. d. puidens aute
scriptura i. deus auctor scripture quia ex fide iusti
ficat gentes deus et no ex lege ut pdixe
pnunciauit abrahe Gn. 12° an dacom legis
longo tpe quia benedicent in te omes gentes
qd impletum est in xo ab abraham descen
denti scdm carnem. in quem ex omnibus gen
tibus aliqui credunt. et plenius implebit
circa finem mundi Igit qui ex fide sunt i. de
nuo fidelium benedicent cum fideli abraham
qd no curauit legalia suamibus io sequi
Quicuq enim ex opibus legis sunt assentes
q sub illis opibus no est salus sub male
dicto sunt q no pnt illam implere pt qd
dicit petrus Actuum 15° hoc est onus quod
nec nos nec pres nri portare potuimus
Sed cont hoc videt esse qd dicit Ieron9 in ex
posice fidei s. illos esse malos qui dicunt
deum pcepisse ad impossibile Sed dr q aliqd dr
impossibile dupli Vno° simplr et absolute et sic
loquit Ieron9 Alio° quia no est bn possibile
sic de lira dr q no pt sanare qn male
sonat ut dr 2° methe et sic dr hic q iu
dei no poterant suare legalia pt difficul
tatem suandi quia non poterant de facili
suare. et io multi erant transgressores. Et q
tales sunt maledicti pbat p scriptum de. vi.
21° ca° Maledictus omis qui no manserit
in omnibus que scripta sunt in libro legis
ut faciant ea i. opere impleant. qd in
pdicti no faciebant Et ulti9 ad pbandum
q lex no iustificat inducit scriptum Abacuk
2° ca° Iustus ex fide viuit vita gre Lex
aut non est ex fide sz ex. tene hic mali
abr sic eu dr. Lex ere sit stauta et p tanto
dr. Lex no est ex fide quia in lege veti no
sunt data pcepta de credendis Hoc aut
ptinet ad legem nouam in qua sunt expli
cate credendorum pt qd Ro. 3° Lex vetus dr
lex factorum Lex aut noua dr lex fidei. nec
est p hoc intellu q pres veteris testamenti sunt

sn lege sz quia impossibile est placere deo Hebr 11°
Multi enim iporum sunt sti et deo placentes
s no haberet fidem explicitam sic pres noui
testamenti in quo vitas p xom manifeste est reue
lata. Sed qui facit ea s. legis pcepta viuet
in illis quia no incurret penam mortis que
transgressoribus infligebat. et io no dicit absolute viuet
s viuet in illis vita carnali Vita vo spual
dat p fidem cristi. sed xpus nos rede
mit de maledco legis i. de pena transgressoribus
debita et debiti nos absoluendo a debito
suandi eam Et quia hoc fecit p sua passionem
p qua legalia sunt euacuata. io subdit
factus p nobis maledcm i. sustinens pro nobis penam
mortis. s no culpam q quia mors inferebat
maledictus in lege. s. p suspensionem in ligno
quia scriptum est de vi. 21° Maledictus qui pendet in ligno Et
quia p suam passionem meruit pmissionem
factam patribus impleconem io subdit ut in gen
tibus benedco abrahe fieret s. pmissa fieret in
xo ihu pmissum fuit abrahe q in semine
eius benedicent omes gentes terre Gn. 22°
qd impletum est in xpo descendente ab abra
ham scdm carnem ut pollicitationem spus s. i.
pmissionem spus sti accipiamus p fidem q
datur credentibus in xpm Fres scdm hoiem
dico hic declarat 3a ps minor pponens sup posite
s. q hereditas eterna no datur p legem sed
p xo fidem q pmissio huius heredit facta fuit
abrahe p longum tpus an legis dacione
ut declarari plenius Gn. 14° Si igit daret
ex lege que data est posterius s. q pmissio
illa p legem fuisset irrita. ex quo no da
ret pmissione s alia ca. hoc aut inquenb
est dicere. de diuina pmissione iuramento
diuino formata qualis fuit illa Gn pater
Gn. 22° vbi repetit illa pmissio et addi
pmemetipm iuraui dicit dns et ideo
aut rom deducit aplus diffuse et aligr
intricate d. Fres scdm hoiem dico pbando
ppositum ondendo in homis i. q. d. licet
homo nil sit r° dei tn hois confirmatum testam
in quo ordinat de hereditate p filys nemo
spernit i. q. immobilit tenet Antiquus
enim homines in suis testamentis ordinabat

de succedendo hereditate sua et adhuc sit in aliquibus terris Abrahe dicte sunt promissiones s. diuine per modum testamenti firmate et postea subdit. id est sunt semine et semini eius s. xpo in quo implete sunt et non in alio ideo dicitur semini tamen in singulari hoc autem dico testamentum .i. promissiones iste per modum testamenti sunt confirmate s. iuramento diuino. que post quadringentos et triginta annos facta est consequenda est sic lex. lex que post quadringentos et triginta annos s. promissione abrahe. facta est .i. data in monte synai non irritum facit ad euacuandum promissionem .i. non irritat promissionem abrahe. factam quod irritaret quod tamen fieret si daretur ex lege. id est subdit Nam si ex lege hereditas. scilicet datur .i. iam non ex promissione que datur ex alia causa. abrahe autem per repromissionem firmam donauit deus ergo non ex lege. Quid igitur lex hic querit apostolus tacite ridet quod dicere hoc enim quod apostolus dixit quod ex lege non est iustitia nec benedictio nec hereditatis consecutio sed per fidem. que etiam fuit in patribus ante legem. Ideo posset aliquis querere ad quid lex moysi fuit data. quod videtur hoc fuisse frustra et hoc est quod dicitur Quid igitur lex .i. ad quid est utilis propter transgressiones hic respondet ad quod ostendens triplicem legis utilitatem. prima est punicio peccatorum. quod in lege determinant certe et conueniens pene pro determinatis peccatis. quorum terrore cohibeantur homines a peccatis usque ad tempus legis euangelice que est lex amoris. et hoc est quod dicitur propter transgressiones s. puniendas et reprimendas. posita est lex donec veniret semen s. xpc semen abrahe cui promiserat .i. in quo complende erant promissiones diuine Deinde reddit apostolus ad damnum qualiter lex sit data .d. ordinata per angelos Non enim fuit data immediate a deo sed per angelum ut habetur act. 7º de moyse hic est qui fuit in ecclesia in solitudine cum angelo qui loquebatur ei in monte synay Quia tamen ille angelus in persona dei loquebatur. id est frequenter nominatur deus in exodo in manu mediatoris .i. potestate per ad imitandum eam pro voluntate sua tamquam dominus eius

vnde dicitur math 12º Dominus est enim filius hominis etiam sabbati mediator autem vnius non est sed duorum extremorum que coniungit Est enim xpus mediator dei et hominum reconcilians homines deo patri Sed quia vnum extremum est simpliciter in diuinitate s. deus id est subditur Deus autem vnus est homines autem multi. fiunt tamen vnum corpus per vnitatem fidei Lex ergo Hic ponitur 2a vtilitas que est hominum custodia sub peccato lex prohibebat ostendebat nec tamen gratiam iustificantem conferebat Et sic homines mouebantur ad desiderandum aduentum xpi per quem erant iustificandi. Dicit igitur apostolus interrogatiue lex ergo aduersus promissa dei. absit quasi dicat. Non enim sic deus reciperet scriptum. nec valet si obiciatur de lege noua a deo data. que tamen euacuat veterem quod non sit euacuata per nouam quia maneat in aliquo meliori scilicet in re figurata. que melior est ipsa figura Sic autem non est in proposito quod dei promissa de iustificatione et hereditatis consecutione non figurabant sed magis econtrario. quia lex figurabat impletionem promissorum Si enim data esset lex que posset viuificare iustificare iustitia infusa que facit dignum vita eterna vere ex lege esset iustitia et non ex repromissione abrahe facta et sic per legem esset irritata Sed conclusit scriptura s. moysi que est lex scripta omnia sub peccato in quantum prohibebat ostendebat nec mundabat ut promissio de iustificatione et per quod hereditatis consecutione ex fide ihesu xpi .i. per fidem eius daretur credentibus fide formata que tendere facit ad deum Prius autem Hic ponitur 3a vtilitas que est introductio hominum ad fidem xpi. ad quam lex vetus fuit quedam lex magistra lex illa erat figura legis noue et totius illius status noui testamenti figura tamen .i. cor. 10 Omnia in figura contingebant illis. figura enim ducit licet imperfecte in cognitionem rei figurate et hoc est quod dicitur Prius autem quam veniret fides s. reuelata et explicita in euangelio sub lege custodiebamur paulum vnius veri dei conclusi in eam fidem que reuelanda erat Est enim eadem fides in veteri et nouo testamento Sed in veteri erat implicita et figuris velata In nouo vero est explicita et reuelata.

ex quo concludit Itaque lex pedagogus noster
fuit in christo ihesu i disponens ad christum sicut
pedagogus disponens puerum ad virilem etatem
suo tempore tendam ideo subdit ut ex fide iustifica-
ti iustificemur iustitia infusa At ubi venit
fides i primus temporis fidei revelate iam non
sub pedagogo sumus i sub observationibus
legalibus sicut puer adveniente etate adulta
iam non est sub pedagogi disciplina sed
superiori doctrina Et eadem ratione adveniente evangelio
cessant legalia et sic in naturalibus cessat dispositio
ad inductionem forme forma introducta ideo
subdit amplius Omnes enim filii dei estis s adop-
tivi per fidem christi ihesu caritate formatam quicunque
enim in christo baptizati estis christum induistis i ei con-
formes facti estis et sic non estis in statu parvuli
imperfecto sed perfecto quantum ad gratiam et virtutem nec
in hoc est distinctio conditionis naturalis aut personalis
ideo subdit Non est iudeus etc Omnes enim vos
unum estis in christo ihesu etc i incorporati sibi
per fidem quod si abrahe semen estis sic expresse se-
men eius secundum promissionem heredes sibi statim
regni celestis In promissione enim abrahe facta
de promissione terre intelligitur promissio terre viventium
promissio pertinet Capitulum iiii plenius complenam Ca-
Dico autem quanto tempore postquam amplius pitulum quartum
probavit cessationem legalium per rationem hic
quarto idem facit per similitudinis adoptionem
et dividitur in duas secundum duas similitudines 2 ibi
Unde iam non est primo in duas quia primo ponit et adaptat
similitudinem 2o arguit galatharum ingratitu-
dinem ibi Sed tunc quidem Hec autem similitudo accipitur
ex humana consuetudine qua filius tenetur sicut
servus quamdiu est parvulus Factus autem adultus
liberatur ab illis modis servilibus Et talis autem
legis sunt qui status puerilis ut dictum est supra
ideo sunt ibi servitus sub multis observantiis le-
galibus a quibus liberantur in novo testamento
in quo est status quasi viri perfecti et hoc est quod
dicit Dico autem quanto tempore per similitudinem quanto tempore
heres parvulus est nichil differt a servo in
vite et subiectionis modo cum sit dominus omnium in
potentia propinqua sed sub tutoribus et actoribus
est ipsum castigantibus et reprimentibus
sicut servum usque ad prefinitum tempus a patre
i usque ad etatem adultam Ita et nos s iudei
cum essemus parvuli i in statu veteris testamenti
sub elementis mundi eramus servientes i sub lega-
libus observantiis que dicuntur elementa i lex quia
in addiscendo pueri incipiunt ab istis elementis
ut sciant ea nominare et distinguere precedente
vero tempore dimissa hac compararetur ista specialia
comparant Ita legales observantie sunt quedam
dispositiones disponentes ad christum ut dictum est supra
quod in eius adventu sunt dimisse ideo sequitur
At ubi venit plenitudo temporis i tempus quo magis
data est plenitudo spiritus sancti vel aliter plenitudo
temporis i impletio temporis prefiniti a deo patre dispensati
misit deus filium suum factum ex muliere quantum ad carnem
sumptam de virgine factum sub lege quia legalia
voluit servare ut eos qui sub lege erant i le-
galibus observantiis obligati redimeret per
suam passionem per quam absolvit debitum obli-
gationem ut adoptionem filiorum s dei reciperemus
per christum qui est filius naturalis et hanc filiationem
declarat quantum per effectum dicens Quoniam autem estis filii dei
i ut hec filiatio inveniret misit deus spiritum filii
sui i spiritum sanctum qui dicitur spiritus filii sicut patris
eo quod procedit ab utroque in corda vestra per gratie in-
fusionem clamantem i clamare facientem per confessi-
onem fidei Ro x Corde enim creditur ad iustitiam
ore autem confessio fit ad salutem vel aliter clamantem
tem i per signum sensibile ostendentem sicut Genesis 4 dicitur
Vox sanguinis fratris tui abel clamat ad
me de terra In primitiva enim ecclesia baptizatis dabatur
spiritus sanctus in signo sensibili gratiam infusam
mentis et per quos filiationem adoptivam et pa-
ternitatem sibi ostendente Abba pater confiten-
do deum patrem et ponit hic due dictiones
idem significantes prima hebrayca vel potius
syriaca tamen ea communiter utuntur hebrei quia lingua
syra et hebrea sunt propinque Secunda greca
licet ea utuntur latini ad significandum quod deus
pater est quisque de iudaismo et gentilitate
et unum deum in fidei confessione Et ex dictis
infert conclusionem dicens Itaque iam non est servus
sed filius si confitetur fideliter deum patrem quod si filius
per adoptionem et heres per deum ipsum adop-
tantem Filio enim adoptivo debetur aliqua pars

hedit' f'm leges Sed tūc quidem hic ar'
galathaꝝ īgratitudinem p̄ filiacom̄ .n.
dei adoptiuam erant libati a s'uitute leg'
ut p̄dcm̄ est. et io magis erat ingratitudo
itum s'uitute recipe tamq̄ dei donum
esset insufficiens ad salutem Erat eci
minor ingratitudo in gentilibus cōuersis
de ydolatri. qui sic non erant multi in ob
s'uancijs legalibus sic fuerunt cōu'si de
iudeis. io dicit Sed tūc quidem .s. an co
u'siom̄ v'ram ignorantes deum verum
hijs qui nā sunt dij .s. solū s'cd'e hoim̄
nūbi sunt ydola s'uiebatis colendo ipa
nūc aūt post v'am cōu'siom̄ cū cognouitis
deum p̄ fidem ymo cogniti estis a deo q̄
vocauit vos p̄ suam g'rām quō cōu'timini
it'm ad infirma et egena elementa .s. ad
legales obs'uancias que dicūt elementa
rōe p̄dca et infirma et egena q2 nō
iustificabant nec g'rām cōtinebant sic
faciunt sacramenta noue leg'. d'r aut itm
non q2 an cōu'siom̄ suam legalia s'uas
sent ut p̄dcm̄ est. sed quia tūc ydola co
luerunt qui cultus erat illicitus et sili
legalia ritus ponendo ibi spem suam
tamq̄ esset nec'ius ad salute. qd galathe
faciebant. io subdit Dies obs'uatis apud
iudeos celebres. ut decimum diem mēsis
p̄mi ad accipiendum agnū paschale et xiiij.
et mēses. In p̄n° eni mēsium celebrabant
iudei neomenia. et tempora ut tempus
egressionis de egipto mēse p̄mo. et t'pus
libitacionis cōsrat mēse septimo. et c'. de alijs
et annos .s. septimū qui dicebat remis
sionis. et quinquagesimū qui dr̄ iubileus
Et quia talis obs'uancia erat eis illicita.
io subdit Timeo vos ne forte sn̄ causa inutile
laborauim in vob p̄dicando vob fidem
katholicam. que nō p̄ficit deo mo iudai
santibus. io s2. Estote sic et ego dimit
tentes legalia sic dimisi. quia et ego
in errore fui sicut et vos fuistis Fratres
obsecro Post galathaꝝ increpacom̄ hic
aplus ponit eoꝝ cōsolatoriam monicom̄
ad more boni samaritani post vinum
mortificatiū infundens oleū lenitiuū Et

qd sci'us q aplus magnas p̄secucoes
sustinuerat cum q̄ galathis p̄dicaret
et hoc erat in eis notum. et tn̄ nō re
spreuerat eum tamq̄ hoiem abiectum
et passum Sed valde reuerent et cari'ue
receperunt eum. de quo eos cōmēdat. d.
Fratres obsecro vos .s. ne credatis ex odio
me vos increpasse .s. ex amore. io subd't
nichil me lesistis sed .s. in bono fecistis.
ut postea exponit Scitis aut quia per
infirmitatem carnis .i. tribulacoes passi'
in corpe euangelisaui vob iam p̄dem
.i. antea. et est aduerbium t'pis et temptacom̄
v'ram in carne mea non spreuistis hic
accipit' temptacio p̄ experiencia. temptare eni
est experienciam accipe Est igit' sens' nō
est spreuistis me passum in carne lz
hoc notū vob fuit p̄ experienciam neq̄
respuistis .s. p̄dicacom̄ meam sed sicut
angelum dei .et c'. yperbolice loquit' ad
maiorem expressiom̄ reuerencie sibi fcte .s.
qm̄ recessi erant a bono p̄ falsos aplos.
io subdit Ubi est ergo b'titudo v'ra .i. bonu
initiū v'rm quo dicebam b'ti et eratis
in spe testimom̄ eni p̄hibeo vob ex visu
et auditu quia si fieri posset oculos
v'ros eruissetis .et c'. licet eni hoc
fieri possent ab'te. nō tn̄ b'n pt et dicit q̄
est yperbolice ad magis exprimendum cari'
affectum quem sibi ondebat .s. q2 mutati
erant. subd't Ergo inimicus vob factus sum
v'm dicens vobis arguendo de malis
q. d. Non me deberetis ex hoc minus
dilige .s. magis Et quia inducebantur
ad hoc p̄ falsos aplos. silentes hoc facie
ex galathaꝝ dilecoe. io subdit emulant'
vos .i. diligunt nō b'n .s. simulacoe ad ma
lum v'rm. io subdit' .s. excludere vos vo
lunt ab eccl'ia. vitate ut illos emulemini
.i. imitemini in legalibus obs'uancijs bonū
aut emulamini .et c'. .i. imitamini et nō tm̄
cum p̄ns sum apud vos .i. fui q2 tūc nō
erat p̄ns qn̄ scripsit hanc eplam Et q̄
frequent' eoꝝ p̄sem desideret. ondit .d. Filioli
mei quos itm̄ parturio .i. cum laborus

et dolore de errore vos revoco · scilicet prius re-
novetam vos de gentilitate donec formetur
Christus in vobis per similitudinem fidei formate
vellem autem esse apud vos modo presencia corporali
et mutare vocem meam mundando vos aspere
que vos sermonibus verbis scilicet et [illegible]
· Quoniam confundor in vobis · id est apud alios si-
debes confundere de vestra subversione Dicite
michi Hic ponit 2ª similitudinem ad ostendendum lega-
lium cessacionem · et accipitur de scriptura · Gen. 16°
21° · Et primo ponit figuram 2° ad propositum ad-
aptat ibi Nos autem · Circa primum dicit Dicite
michi qui sub lege vultis esse · filius apostolus
acquiescendo legem non legistis · id est libros moy-
si qui apud iudeos ipse lex dicitur · quasi dicat videtur
quod non legistis vel si legistis non intellexistis
Scriptum est enim in loco preallegato Quoniam
abraham duos filios habuit · plures autem
habuit de Cethura ut Gen. 25° · Sed istos
duos tantum exprimit hic apostolus · quia de illis
magis loquitur scriptura · et quia faciunt ad propositum
non autem alii · Unum de ancilla · scilicet ysma-
helem et unum de libera scilicet ysaac · Sed
tamen quod agar mater ysmahelis fuit uxor
abrahe ut dictum fuit Gen. 16° · Et in Sarra
fuit uxor eius principalis · ideo hic agar retinuit
hic nomen ancille · Sed qui de ancilla
secundum carnem natus est · id est per modum naturalem
qui autem de libera per repromissionem scilicet dei
adiuvantem · quia Sarra erat sterilis · et in-
sufficiens iam erat tempus concipiendi quando concepit
ysaac · Erat enim tunc nonagenaria Gen.
17° · que sunt per allegoriam dicta · Habet
enim sacra scriptura quadruplicem sensum · scilicet histo-
ricum qui per voces significatur et mysticum qui
per rem significatam intelligitur · et hic est triplex
scilicet moralis quo intelligitur quid sit agendum · Allego-
ricus quo designatur quid sit credendum · Anagogicus
quo signatur quid sit sperandum in patria · et hec
possunt videri in nomine Ierusalem · quod in sensu litterali
signat civitatem iudee metropolim · in mo-
rali animam fidelem · in allegorico ecclesiam
militantem · in anagogico ecclesiam trium-
phantem · Unde versus · Littera gesta docet · quid credas
allegoria · moralis quid agas · quo tendas

anagogia · Hec enim sunt duo testamenta
scilicet secundum sensum allegoricum · Unum quidem in monte
Syna · quia vetus testamentum fuit ibi
datum a deo moysi · in hoc fuit abraham
figura · in servitutem generans · id est subiciens homines
servituti legalium que fuit onus importabile
ut dictum est supra capitulo 2° · que est Agar · Si-
gnificatur enim figura servitutis · Syna enim
mons est in arabia etc. · Et licet Syna
secundum litteralem sensum multum distet ab Ierusalem
tamen coniunctus est ei secundum sensum allegoricum
quia servitus per montem Syna significata
vigebat in Ierusalem in quo erat templum
in quo offerebantur sacrificia et servabantur
legalia · non diu enim templum erat de-
structum per romanos · Destructio illa fuit
post passionem Christi · qui passus fuit tempore
neronis · et destructum postea tempore vespe-
siani · et servit cum filiis suis · id est cum iudeis
in servitute legis · Illa autem que sursum
est Ierusalem · scilicet ecclesia que est Ierusalem allegorice
que dicitur sursum · quia petit et permittit bo-
na celestia · libera est a servitute legis · que
est mater nostra · per baptismum enim regenerati sumus
ex ea · Scriptum est enim ysaie 54° · De hac
generatione fecunda · Letare sterilis que non
paris · id est ecclesia de gentibus collecta · que tempore
veteris testamenti erat sterilis a bonis operibus
erumpe in laudem divinam et clama
corde et ore pro graciarum actione · quia multi
filii deserte · id est de statu gentilitatis ad fidem
conversi · que enim erat a deo deserta propter
eius ydolatriam magis quam eius que habet
virum · id est synagoge que in monte Syna
desponsata fuit deo in legis susceptione
Nos autem Hic ponit magis adaptat figuram
ad propositum cum dicit · Nos autem fratres · scilicet sumus
secundum ysaac · id est similitudinem eius promissionis
filii sumus · id est geniti per gratiam et non naturam
sicut ysmahel · Sed quomodo tunc qui secundum carnem
natus fuerat · scilicet ysmahel · persequebatur eum
qui secundum spiritum · scilicet ysaac · qui natus erat
secundum promissionem divinam spiritus enim est deus
Ioh. 4° · persequebatur etc. · De hac persecucione
dictum fuit Gen. 21° · quod secundum expositores

fuit corporalis Nam ysmahel qui erat
maior corpore et fortior ysaac sub spe
ludi ledebat eum maliciose / Sm hebreos
vero fuit spiritualis quia inducebat ysaac ad
aliqua que sapiebant ydolatriam dicitur
enim hebraice ibidem posita est equivocum ad ludum
et ad ydolatriam Et dum apostoli vi magis
esse consonum fide ex opposito ei subdit ita
et nunc quia pseudo apostoli suadebant
galathis iudaizare quod est sicut ipsi ydo
latre post cristum publicum Sed quid dicit scriptura
Gen. 21° Eice ancillam etc. Et sic finis est
ad literam de agar et ysmahele filio eius
per quod figuratum fuit quod legalis observancia
cum observatoribus suis a consorcio fide
lium erat inducenti per abiciendum ideo concludit
apostolus Itaque fratres non sumus ancille filii i. ser
vituti legalium subiecti sed libere i. mili
tanti ecclesie a talibus liberate qua libertate
cristus nos liberavit qui per suam benedictam
passionem legalia evacuavit Capitulum

State quinto Postquam apostolus suam quintum
sententiam de cessatione legalium ondit manifestata
esse iustam hic consequenter inducit gala
thas ad eius observanciam et dividitur in duo
quia primo inducit ad hoc ex evasione mali
2° ex consecutione boni ibi Nos in libertate
primum autem malum quod evaditur per sententiam
apostoli est servitus que est mors anime ideo
dicit State quinto in fide katholica Et nolite iterum
iugo servitutis contineri legis enim servitus
erat quasi importabile omnibus ut dictum est supra
iiii° 2m malum est amissio gracie propter quod
tamen dicit Ecce ego paulus etc. et 3a tercia
3m est obligacio ad universam legem
faciendam quod nunquam a viro potest quinto facere
quod nota cum dicit Testificor autem etc. Sicut
enim in susceptione baptismi obligatur recipi
ens ad fidem katholicam servandam sic in cir
cumcisione obligabatur ad legem mosaicam
faciendam quia lex mosaica dicitur lex
factorum sic lex cristiana dicitur lex fidei Ro. 3°
4m malum est separacio a cristo et hoc notatur
cum dicit Evacuati estis a cristo qui in lege
iustificamini etc. i. in observancia legalium
queritis iustificari reputantes non sufficere vobis

ad salutem fidem cristi et per quod blasphematis
eum tamquam impotentem Nos enim spiritu i. per
spiritum sanctum ex fide s. cristi spem iusticie expectamus
i. eternam beatitudinem que est merces iusticie per
cristum date Nam in cristo ihesu neque circumcisio etc.
i. ad salutem que per cristum datur circumcisio vel
preputium nichil operatur sed fides que per dilectionem
operatur Fides enim sine operibus mortua est
Iac. 2° cap. et ideo non sufficit ad salutem
consequendam ad quam requiritur vita gracie ¶
Currebatis hic infert conclusionem ex dictis s.
quod galathe impediti erant a processu iusticie
per falsos apostolos dicit Currebatis bene ad bra
vium salutis eterne quis vos impedivit s.
abiciendo cristum sicut docens vos veritati non
obedire non erat hoc ex ignorancia sciens
quod hoc erat per falsos apostolos sed ex admiracione
sicut dicit Bab[iloni]e Luc. 2° Quis me tetigit ergo
persuasio hec s. servando legalia non
est ex eo qui vocat vos quia non ex in
fimitu[?] cristi sed dyabuli Modicum fermentum
bonum enim consistit ex omnibus circumstanciis
bonis malum autem ex singulis defectibus
ita quod una sola circumstancia mala facit
totum actum malum Et sicut in congregacione
fidelium unus perversus in fide corrumpit alios
quia tamen apostolus confidebat de correccione
galatharum subdit Ego confido de vobis quod
ad mentem meam vos corrigente in domino
i. per adiutorium meum ita quod nichil aliud
sapietis nisi veritatem cristianam quam predicavi vobis
qui autem conturbat vos asserendo quod sine circumci
sione salvari non potest portabit iudicium etc.
s. suum i. penam sibi debitam Cessacionem autem
circumcisionis ondit per factum suum Sicut enim
natione iudeus et per quod circumcisus propter quod
non est credibile quod vellet odium iudeorum
et persecucionem ab eis sustinere eo quod predica
bat cessacionem circumcisionis nisi ita esset in
veritate Et hoc est quod dicit Ego autem fratres
si circumcisionem predico etc. quod sit necessaria ad sa
lutem quid adhuc persecucionem pacior quasi dicat
Non deberem amplius pati quia propter alia
non persequebantur me iudei ideo concludit Ergo
evacuatum est scandalum crucis quia iudei
non scandalizabant de paulo predicante
ihesum nazarenum crucifixum fuisse sed quia

predicabat ipm esse cum pp̄in et circu̇ci
onem euacuasse . cui contrariu q̄m ad ces
sacionem circumcisionis fl̄i apli asserebant . io
subdit de illis vtinam et abscidantur . i . to
talit a vob separentur qui vos conturbant di
centes q circumcisio necia sit ad salutem vos
aut in libertatem hic ap̄lus inducit gala
thas ad dimissionem legaliu ex consideratione
boni in pueniens et dr̄ in d p . In ptem
pn̄te et incidentalem que incipit ibi manifesta
aut sunt . primu io bonu sequens cessacione
legalium est libertas que est summe deside
rabilis in tm ec q bruta animalia ponunt
eam saturitati ventris . vtz in auibus incla
sis . io dr̄ . Vos aut in libertatem a legali
seruitute que est magna vocati estis fr̄es
p gram xp̄i vos liberantis . verum quia no
est abutendum tali libertate . io subdit tm ne
libertatem in occasionem carnis detis q̄ d
hoc tm vob est necm q non iactetis vos
ad sequendum carnis impulsum credentes
q sit licitum . qd dixerunt olim heretici per
libertatem spiritus omnia licere sibi . per caritate
seruite inuicem in tpalibus et spiritualibus
mutuis vos iuuando / 2m bonu est veniss
legis facilis implecio io dr̄ . Omnis eni lex
in vno sermone impletur . s in precepto caritatis
qd tm duplicat . in q̄m dilectio respicit deu
et proximum . vn dr̄ Math . 22o ca . In his
duobus mandatis pendet tota lex et prophe
Omnia omnia alia mandata no sut nisi
quedam explicaciones mandati dilectionis
dei et proximi ap̄lus in ppo prosequitur hic de
dilectione proximi d . Diliges proximum tuum sicut
teipm . i in ordine ad eandem beatitudinem
consequendam Et ap̄lus reuocat contra d . Qd
si inuicem mordetis verbis malis inuice
iniuriando et comeditis inuicem defrau
dando . sic de vsurario ait dr̄ . q comedit
illu cui tradidit ad vsuram videte ne ab
inuice debet consumamini . sequitur destructio vera
in corpe et in aia . Bm eni bonu est seqla
spiritus sci p quam homo proficit in spiritualibus
et retrahitur a desiderijs carnalibus . et hoc
est qd dr̄ . Dico aut in xp̄o i ex doctrina xp̄i
spiritu ambulate sequentes instinctu spiritus sti
quem nata est humana mens sequi et
desideria carnis no pficietis in ope licet

insurgat motus carnalis concupiscentie . Io 2o Ca
ro eni concupiscit aduersus spm i . Sensua
litas contra racionem et econuerso . sic experimur in nobis
et hic ait spiritus racionalis io dicit vt no que
cuq̄ voltis sc̄ racionem illa faciatis impediti
motu sensuali et sic suo mo dissentiunt li
bertates spiritus et seruitus . io subdit . q si spu
ducimini sequentes instinctu spiritus sti non estis
sub lege i . seruituti legalium obligati manifesta
aut sunt hec est ps incidentalis in qua
distinguit opa carnis eo q fecerat mencionem
de vtroq et diuidit in d q pmo ponit hec
distinctio . 2o ap̄li monicio ibi Si viuimus sit
spiritu . prima in d q pmo distinguit opa car
nis 2o spiritus ibi fructus aut Circa primi
sciendum q opa carnis dicuntur ad que caro in
clinat . et hec sunt ppe opa luxurie et gule
et io pmo ponit ea que ptinet ad luxuriam
2o que ad gulam i ebrietates In opibus
vo luxurie pmo ponit que ppe ptinent ad
luxuriam d . Manifesta aut sunt opa carnis
quia sunt sensibilia que sunt fornicatio
q̄m ad coitum soluti cu soluta immundi
cia q̄m ad vicium contra naturam impudicicia
q̄m ad exteriorem inhonestatem ut in ampl
exibus tactu et huiusmodi que procedunt ex
impudicicia cordis luxuria Nom est generale
ad omnia que ptinent ad hoc viciu Et
sic omnia alia que non sunt enumerata in
cludunt ydolorum hic 2o ponit alia que
sequi solent ad luxuriam d . ydolorum seruitus
vtz de Salomone 3o Re . 11o Cui ex ardore
libidinis cu mulieribus alienis motus
fuit ad sequendum deos earum veneficia i . sor
tilegia que causa libidinis solent fieri in hac
specie ut dr̄ ps . 2o 11o veneficia incantantis
sapienter inimicicie latentes in aio sic
2o Re . 13o ca . Absalon concepit odiu contra
amon eo q sororem suam violauerat Con
tenciones verbis clamorosis Emulaciones in ob
punicatis ire i in vindicandi appetitu
Rixe in vindicandi actu dissensiones
q incipiunt fieri ptes Secte q sunt fir
mate inuidie in aio homicidia in facto
Qz aut hec omnia frequenter sequntur ad luxuriam
pz et posset poni exemplum de oibus sz ppter
plixitatem obmitto / Ebrietates hic

ponit opa carnis q̃ᵐ ad viciũ gulosum
dr̃. Ebrietates in quo notat̃ excessus et
q̃ntitas inordinatio circa potum. dr̃ em̃ ebe
tas a bria q est mẽsura. q. ext̃ in sẽnsum votis
ingressatio in qua notat̃ om̃is inordinatio
circa cibum et hijs similia ad que caro e
pma. sic nimia mollicies lecto. balneo.
et hui᷒ q̃ predico vob̃ ut ang̃ veniat
dei iudiciũ qz tũc penite no potit. qm qui
talia agunt regnũ dei no gsequnt. Et p
hoc excludit error q dampnati salua
buntur post magna circula tp̃o. Fruct᷒ aũt
hic qm̃ enumerat opa spũs que dicuntur
fructus. ad similitudinem fructus nalis q
predit de arbore et recipit cum qdam
suauitate. Sic ista a spũ sco predunt et me
tem delectant. quo. distinctio accipitur q
mens hominis per processum spũs sci in ub
bn disponit in se. et in illud qd est iuxta
se. et ad id qd est infra se. Inseu bn dis
ponit qm bn se hz in bonis et in malis. Pri
mo eius dispositio ad bonũ. est p amore
que est pma affectio et radix aliarũ af
fectionum. pt q int fructus spũs ponit Cari
tas Ro. v. Caritas dei diffusa est in cor
dibus nr̃is p spm scm qui datus est nb.
ad que sequit̃ gaudiũ qd est fructus
ips᷒ Omnis em̃ amans gaudet ex pntia
amati. quam facit caritas. i. Joh. 4. Qui
manet in caritate etc. ⁊ Perfectio aut̃ gaudij
est pax q̃ᵐ ad duo. pmo q̃ᵐ ad quietacõem
ab exterioribus gturbantibus. alit̃ no eet
pfectum gaudiũ. 2º q̃ᵐ ad sedacõem desiderij
interioris. no em̃ pfecte gaudet de aliquo
cui no sufficit illud. Hec aut̃ duo importat
pax. io ponit 3ᵐ fructus. In malis aut̃
bn disponit̃ mens. pmo qm no pturbatur
ex imminentia malo. que ptinent ad pa
ciam. 2º ut no pturbet̃ ex dilacõe bono.
qd ptinet ad longanimitatem nã carẽ
bono hz ronẽ mali 4º eth. ⁊ Ad illud
aut̃ q est iuxta se. s. ad proximũ bn se
hz mens. pmo qdem p voluntatem bnfa
ciendi. qd facit bonitas. 2º p bnficiencie
execucõem qd facit benignitas. vn dr̃
benigni quos bonus ignis amoris feruẽ
facit ad bnfaciend. proximis suis. 3º p sferm

qua equanimit̃ tollerant mala ab alijs il
lata. qd facit mansuetudo que coherat
nos. 4º p hoc q no infert nocumentũ proximo
p fraudem vel dolum. qd facit fides si pro
fidelitate sumit̃. Si vo sumat̃ p fide qua
creditur in deum sic p eam bn disponit̃
mens. Ad id qd est supra se subiciendo deo sun
intellcm. Ad id vo qd est infra se bn dispo
nit mens hominis pmo quidem in actionibus
exterioribus p modestiam que in dictis et
factis debitum mod obseruat. 2º in interioribus
garpris p gtinentiam et castitatem. diuer
simode tn. qz gtinens patĩ gcupiscias fortes
s no vincit̃. castus vo no vincit̃ nec patĩ
et sic hent̃ duodecim fruct᷒ spũs q signat̃
apoc. vlt. Ex utraqz pte fluminis lignũ vite afferens
fructus duodecim. Qui aut̃ sunt. Hic qm̃
ponit̃ apli monicio duplex. 2ᵃ ponit̃ in
prĩo sexti capituli. Prima est ad carnis opa
reprimend. et opa spũs psequend. d. Qui at
sunt xpi. i. imitatores eius carne sua
crucifixerunt cum vicijs et gcupis. Ita q ro
cupita et vicia carnis mortua sunt
in eis. Si viuimus spũ. Hic aũt si spũs gracia
qz spũs est qui viuificat. caro aut̃ no
pdest quicqz. Joh. 3º. Spũ et ambulemus
scdm instinctum eius in opibus nr̃is.
vel dicamen rec ronis que ex dr̃ spũs
Et quia bonũ opus sequit̃ est occasio
vane gle. io se. Non efficiamur inanis
gle cupidi que est prĩᵐ alio. malo.
io se. inuicem puocantes vbis iniurios
inuicem inuidentes. i. de bonis proximo.
dolentes. Capitulum Sextum.

Hec hic qm̃ ponit̃ apli scda monicio 6
que inducit galathas ad mutua
supportacõem et pmo in malo culpe
non ipm fouendo s leuit̃ corri. d. Si
preoccupatus fuit homo p aliquam passiõem
insurgentem vel p ignoranciam in aliquo
delicto ex eis pcepto vos qui spuales
estis. i. pfectores scia et vita hui᷒ modi in
struite. i. ad bonũ reducite in spũ leni
tatis. Errantes em̃ ex ctn malicia sunt in ag
arrit̃ corripiendi. gsiderans teipm. i. fragilitate
tuam ne et tu tempteris. et sic ex passiõe
labores. et p gnis indigeas mansuetudine
correctionis. 2º inducit ad supportacõem mali

pene d. Alter alterius onera portate i. infirmi
tates et mutuos labores mutuo subueniendo
et sic adimplebitis legem christi qui est legem
caritatis et ad perfecta inducit rom. d. Nam
siquis existimat se aliquid esse i. magnum
cum sentiens de se. cum nichil sit de se nisi
vanitas et peccatum ipse se seducit quia per hoc
in contemptum fratris et in aliam penam cadit io.
se. opus autem suum probet unusquisque i. dili
genter examinet et sic in semetipso tantum gloriam
habebit in testimonio proprie consciencie et non in
altero i. in falsa laude alterius cui non est credendum
Vnusquisque enim onus suum portabit i. penam
debitam proprius operibus propter quod se. communicet autem
is qui cathezisatur verbo i. instruitur verbo
doctoris ei qui se cathezizat in omnibus bonis
qui non debet ei communicare in malis math.
23o ca. que dicunt facite. secundum opera autem eorum
nolite facere. Nolite errare credendo quod pos
sitis conformari eis in malis licite sicut
dicunt aliqui quare non faciam hoc quod
sacerdos meus facit. Deus non irridetur i. in
talibus non decipitur que enim seminauerit homo hec
i. mercedem recipit secundum opera sua. quoniam qui se
minat in carne sua secundum impetum car
nis de carne et metet corruptionem scilicet
culpe et jehenne qui autem seminat in spiritu
secundum instinctum eius de spiritu et metet
vitam eternam Virtute enim spiritus sancti metentes
consequimur vitam eternam propter quod subdit Bonum
autem facientes non deficiamus cessando ab
inchoato bono tempore enim suo metemus
non deficientes quia merces illa eterna erit.
et sic concludit ergo dum tempus habemus
s. merendi quod est breue operemur bonum ad
omnes i. generaliter maxime autem ad domesticos
fidei quia caritas est ordinata. Videte qualibus
hec est vltima pars huius epistole que est preuen
tiua confirmatiua. ut enim galathe certi essent
quod presens epistola esset pauli scripsit hanc vl
timam partem manu propria io d. Videte i. at
tendite. qualibus litteris scripsi vobis mea manu
q. d. per considerationem litterarum potestis hoc perpendere
quia cognoscebant manum suam. et quoniam
intentio eius in hac epistola erat reprobare ob
seruationem legalium utpote quo predentibus ideo
reuertitur ad improbandum legalium obseruancia d.

Quicumque enim volunt placere secundum iudeos in car
ne i. in legalibus obseruanciis que dicuntur insti
cia carnis hebr. 9o ca. hii cogunt vos circumcidi
i. ad hoc inducunt tantum i. propter hoc ut crucis
christi persecutionem non paciantur. s. a iudeis perse
quentibus me et alios predicantes euacuationem
circumcisionis per crucem christi. Illi namque apostoli que
rentes apud gentiles questum et apud iudeos
fauorem predicabant simul legalia cum christo ne
cessaria esse ad salutem. neque enim qui circumciduntur
s. illi apostoli legem custodiunt quia in multis
transgrediebantur sed volunt vos circumcidi ut in carne
vestra glorientur i. de vestra circumcisione carnali se
iactando quod multos conuerterunt legis concludit
apostolus a se d. Michi autem absit gloriari nisi
in cruce domini nostri ihesu christi i. in fide et predicatione
passionis christi per quem michi mundus crucifixus est
i. concupiscencia mundi michi mortua est. nullam habens
dominationem. et ego mundo quia nichil mundanum
concupisco in christo enim ihesu Neque circumcisio aliquid
valet neque preputium quia neutrum aliquid facit
ad consecutionem vite beate que datur per christum sed
noua creatura i. regeneratio per baptismum in qua datur
gracia que est per christum et de nouo constituit
hominem in esse gracie. et quicumque hanc regulam
i. eciam doctrinam secuti fuerint fide et ope
re pax super illos i. quies mentis et misericordia i. re
missio que totaliter tollitur per baptismum et super
israel dei i. obseruantes legem intellectu
spirituali Ro. 2o. Non enim qui in manifesto iudeus
est. neque qui in manifesto in carne est circumcisio
sed qui in abscondito iudeus est et circumcisio
cordis in spiritu non littera. De cetero nemo michi
molestus sit i. vos galathe de cetero non detis
michi causam molestie recipiendo doctrinam pseudo
apostolorum Ego enim stigmata i. signa mi
licie christi in corpore meo porto per tribulaciones
quas pro christo sustineo q. d. Non debet michi
aliunde tribulatio inferri Et satis probabiliter
potest dici quod in eius corpore sensibiliter apparebant
vestigia plagarum et verberum que sustinuit
pro christo ut dictum est super cor. ii. Gracia domini
nostri ihesu christi et non seruitus et obseruancia
legalis cum spiritu vestro fratres amen que quidem
gracia est causa glorie. ad quam nos perducat qui
sine fine triumphat amen Incipit Epistola
Pauli ad Ephesios Capitulum primum

Paulus apostolus. Hic incipit epistola
sancti pauli ad ephesios que
diuiditur in 3 partes scilicet salutacionem
et narracionem ibi Benedictus deus
et confirmacionem ibi Vt autem et
vos sciatis circa finem epistole. In sa-
lutacione vero primo ponit personam salutantem
primo quantum ad nomen cum dicit Paulus et
quantum ad officium ibi apostolus ihesu christi et quantum
ad auctoritatem officii cum dicit per voluntatem
dei qui vocauit eum ad apostolatum ut dicitur Act.
13°. 2° ponit personas salutatas cum dicit Sanctis
omnibus qui sunt ephesi et cetera. Ipsi vero accepto
verbo veritatis persisterunt in fide ut dicit Ieronimus
in prologo. Ideo nominat eos sanctos i. firmos in bo-
no. Sanctum enim in vna significacione idem est quod firmum.
3° ponit optata bona cum dicit Gracia vobis
in presenti et pax in futuro. Beatitudo enim quietat
totaliter appetitum a deo patre nostro i. a tota
trinitate a qua datur et domino ihesu christo. Per quem
mittitur nobis dicit Benedictus deus. Hic incipit 2ª
narracio in qua primo ad graciarum accionem ephe-
sios inducit. 2° pro eis oracionem ad deum effun-
dit capitulo 3°. 3° in moribus eos instruit capitulo 4°.
Prima adhuc in 2 quia primo inducit eos
ad graciarum accionem absolute 2° comparative 2° capitulo. Circa
primum sciendum quod efficacior modus inducendi alios
ad aliquid agendum est per exemplum quod magis mouet
in moribus quam verbum. Ideo apostolus ut moueat
ephesios ad graciarum acciones simul gracias agit
de beneficiis diuinis et primo recitando beneficia
communia dicit Benedictus deus et pater id est pater domini
nostri ihesu christi et sic exprimit duas personas
et terciam exprimit cum dicit Qui benedixit
nos et cetera. Hic autem benediccio pro liberali dono
sumitur i. Reg. 25°. Accipe benediccionem quam attulit
famula tua. Spiritus autem sanctus est donum
patris et filii et in quo omnia dona donantur.
Ideo subdit In omni benediccione spirituali in celes-
tibus i. que finaliter habebitur in celestibus in
christo i. per christum per quem perueniunt nobis dona
diuina tamquam per mediatorem dei et hominum.
Sicut elegit nos ad percepcionem sic benedixit nos
in ipso i. in filio. Eleccio enim presupponit
noticiam electi. Illa vero que pertinent in di-
uinis attribuuntur filio qui est sapiencia patris
ante mundi constitucionem. Nam hec eleccio est ab
eterno. Effectus vero eius est in tempore que est

sanctificacio vocatorum culpe ideo subiungit ut essemus
sancti per graciam in mente et immaculati i.
per puritatem et conuersacionem eius et non solum
in conspectu hominum sicut ypocrite in caritate sic
quia non possunt alia dei dona ut dictum est
supra i. Cor. 13°. Si linguis hominum loquar
et angelorum et cetera. Qui predestinauit nos in adop-
cionem filiorum. Predestinacio enim est preparacio gracie
in presenti et glorie in futuro. Per graciam enim adopcio
diuina inchoatur et per gloriam consummatur per
ihesum christum qui est filius naturalis in ipsum
quia filiacio adoptiua est quedam assimilacio
ad filium naturalem secundum propositum voluntatis sue a qua
dependet eleccio et predestinacio non ex meritis
meritis i. non solum in re sed eciam in dei prouisione
in laudem glorie gracie sue i. ad laudandum
eius gloriam que eleccio consummat per graciam
suam in qua gratificauit nos i. fecit gratos
sibi in dilecto filio suo i. per dilectum filium suum
in quo habemus redempcionem et cetera et que sit
illa subdit et remissionem peccatorum scilicet totaliter
in sacramento baptismi in quo sic passionis
effectus nobis plenarie communicatur secundum diuicias
i. copiam gracie eius. Que superhabundauit
Hic incipit recolit beneficia dei specialia et pro-
pria apostolis 2° ephesiis ibi In quo et vos.
Circa primum dicit Que scilicet gracia dei superhabundauit
in nobis exterius apostolis in omni sapiencia quantum
ad cognicionem diuinorum et prudencia quantum
ad noticiam humanorum. Vnitatem ad sa-
lutem ut notum faceret nobis sacramentum i. secre-
tum voluntatis sue quod plenius fuit reue-
latum apostolis quam aliis secundum beneplacitum eius
quia totum dependet ex beneplacito diuinorum
non autem humano merito quod proposuit i. ab eterno
facere disposuit in eo i. in filio qui est sapiencia
patris in dispensacione plenitudinis temporum
i. in plenitudine temporis dispensati a deo
quod est tempus gracie. Et quid sit hoc facturum
subdit instaurare i. debitum statum re-
ducere in christo i. per christum omnia que in celis
i. angelorum societates reparando et que
in terra sunt in ipso i. homines qui per
peccatum depravati erant in nouitatem gracie
reformando. In quo et nos sorte i. eleccione
diuina que dicitur sors quia non accipit perso-
nam sic nec sors vocati sumus ad apostolatum

predestinati i. preordinati ad hoc secundum propositum
eius i. secundum dispositionem eternam. Qui operatur
omnia secundum consilium voluntatis sue quia operatur
a casu nec de necessitate nec sed prudens libere
ut simus in laudem glorie eius i. ut per nos
alii laudent deum qui predicationem nostram
credunt ad ipsum io sullii. Nos qui ante spe
ravimus in christo i. qui ante credidimus in christum
In quo et vos Hic quantum ponit donum ephe
siis specialiter datum et dividitur in duas quia primo ponit
eorum vocationem 2o insurgit ex hoc ad gratia
rum actionem ibi propterea. Circa primum dicit In quo i.
per quem scilicet christum et vos cum audissetis verbum
veritatis a nobis evangelium salutis vestre quia
annunciat salutem audientibus et dat cre
dentibus io sullii. In quo et credentes
signati estis hic gratie deformata ymagine
reformate spiritu promissionis sancto quia spiritus
habitat in credentibus per gratiam et dicitur spiritus
promissionis quia veniens promittit vitam beatam
io sullii. Qui est pignus hereditatis nostre
De racione pignoris est quod sit rei non habite
in presenti est eiusdem valoris cum ipsa sicut est in
proposito quia si non habet actu hereditas eterna
que consistit in visione et fruitione eterna beata
in spe sumus habitus in presenti per gratiam et fide
[illegible] eiusdem beatitudinis in nobis cum beatitudine
obiectiva in redemptionem acquisitionis ut re
dempti acquirant vitam beatam in remissione
in laudem glorie ipsius Nam ibi est laus
continua ps. 83o Beati qui habitant in domo
tua domine in secula seculorum laudabunt te Propterea
et ego Hic quantum apostolus tamquam pro bonis
gratias agit deo de profectu ephesiorum dicit Propterea
et ego audiens fidem vestram id est sinceram
sine admixtione alicuius erroris et legalis
observationis et dilectionem vestram in omnes
sanctos i. opera vestre caritatis erga omnes fideles
non cesso gratias agens probis de bonis
vestris memoriam vestri faciens in orationibus meis
deprecans ut magis proficiant in futuro ut deus
domini nostri ihesu christi id est secundum humanitatem in qua
subiectus est deo patri det vobis spiritum sapientie
i. cognitionem in cognitione divinorum cum ad sa
lutem expedientium ut sciatis que sit spes
vocationis eius i. res sperata ad quam vocamini

credentes que quanto plus cognoscitur tanto
plus desideratur et que divicie glorie hereditatis
eius in sanctis i. hereditatis glorie. Nam ibi nichil de
ficit et que sit supereminens magnitudo virtutis
eius in vos i. ad vos premiandos Est enim in
finita et supereminet omnibus quod de ea non
potest cogitari quod deficit ulterius per glorificationem
hominis christi dicit secundum operationem etc. Et primo exprimit
eius suscitationem dicit Suscitans illum etc. 2o eius
exaltationem ad patris dexteram dicit Et consti
tuens etc. Et exprimit 4or ordines angelorum
medios superiorem de inferiori ierarchia
cum dicit Super omnem principatum etc. et tres
de media ierarchia et per hoc quod dicit quod sit
elevatus super duos ordines eius inferiores
Et omne nomen etc. per hoc ostendit quod sit etiam
elevatus super omnes ordines supreme ierarchie
Dominacio enim christi non est nominabilis a qua
cumque creatura quia est incomprehensibilis ab ea
sicut autem nominatur prout ab intellectu comprehenditur
[illegible] Nomina sunt note earum
passionum que sunt in anima propter quod dicitur
[illegible] de eius Et ea prima est super omne
nomen quod nominatur et omnia subiecit sub pe
dibus eius. Unde dicitur in ultimo. post suam resurrectionem
data est michi omnis potestas in celo et in
terra. Et ipsum dedit caput super omnem ecclesiam
militantem et triumphantem que est corpus
ipsius mysticum et plenitudo eius. scilicet corporis
christi mystici qui omnia etc. Iungatur sic littera
plenitudo eius adimpletur i. perficitur super
eum qui est omnia in omnibus i. per christum qui
per virtutem sue vitalitatis omnia bona in nobis operatur

Et vos cum essetis **Capitulum Secundum**

Hic quantum apostolus inducit ephesios ad
gratiarum actionem competentem Opposita enim
iuxta se posita magis elucescunt ideo apostolus
comparat dignitatem status ad quem ephesii
sunt vocati ad vilitatem status unde sunt
vocati ut ex hoc ibi considerate fervencius
assurgant ad gratias agendum deo et dividitur
in duas partes secundum duas comparationes 2a ponit ibi
propter quod. Prima autem comparatio est mortis et
vite quia prius fuerunt in statu mortis culpe
et dispositi ad mortem eternam et vocati
et [illegible] ad vitam gratie que disponit ad vi
tam glorie et hoc deducit apostolus satis diffuse.

d. Et vos cum essetis mortui peccatis in de-
lictis quantum ad peccata obmissionis et peccatis
viris quantum ad peccata commissionis in quibus
aliquando ambulastis procedendo de peccato in peccatum
secundum seculum i. secundum consuetudinem mundi huius a peccatoribus
huius mundi Unde dicitur Joh. 1o mundus eum non
cognovit. secundum principem potestatis aeris huius i.
secundum voluntatem principis demonum in hoc aere
caliginoso habitantium. et spiritus qui nunc operatur
in filios diffidentie q. d. princeps iste et spiritus
malignus qui nunc operatur i. facit voluntatem
in illis qui non ponunt fiduciam suam in celesti-
bus bonis sed in terrenis in quibus i. inter
quos et nos omnes aliquando conversati sumus in desi-
deriis carnis nostre ea sequendo Et licet apostolus
esset virgo ut dictum est supra 1. Cor. 7. capitulo in-
commiscet se cum eis ut melius recipiant verba
sua et quia cum conversionem suam fecit consuetudo est
alia carnis desidia facientes voluntatem
carnis in peccatis carnalibus et cogitationum
in spiritualibus. et eramus natura filii ire [illegible] nati
in peccato originali quod de parentibus naturaliter [illegible]
contraxit a parentibus ex corruptione nec Cont-
endit gratiam vocantis dei d. Deus autem qui
dives est i. copiosus in misericordia quia proprium
eius est misereri et parcere propter nimiam cari-
tatem suam [illegible] et non propter merita nostra et cum essemus
mortui peccatis nostro peccato convivificavit nos Christo
nos sibi per fidem formatam incorporando
cuius gratia estis salvati s. in spe et conre-
suscitavit scilicet in spe. quia [illegible] Christus est caput nostre
[illegible] fidei et consedere fecit [illegible] in spe que
est eis [illegible] beatitudinis ut ostenderet
in seculis supervenientibus i. [illegible]
[illegible] ad iudicium habundantes divitias [illegible]
Hec enim omnia sunt [illegible] in Christo que
sunt argumentis multis declarata Act. 1o In
multis argumentis apparens eis [illegible] Et eius
ascensione oculis et corporalibus conspecta
et item declarata per [illegible] doctrinam apostolis
miraculis confirmata [illegible] subdit Gratia enim
salvati estis per fidem [illegible] et non per legem moysi
et hoc non ex vobis [illegible] quia principium credendi
et omnis operis meritorii est a deo videntium
[illegible] miracula et audientium eundem
sermonem [illegible] motus a deo Alter
[illegible] non [illegible] Joh. 6o ca. Nemo potest

venire ad me nisi pater qui misit me traxerit eum
Ut ne quis glorietur de operibus suis ipsius enim
sumus factura in esse nature et creati in Christo Jhesu
in esse gratie in operibus bonis ad opera bona
facienda que preparavit deus i. disposuit ut
in illis ambulemus de virtute in virtutem ad bea-
titudinem conscendendo Propter quod memores Hic
ponit secunda comparatio que est convenientie ad uni-
tatem. et primo ponit hec comparatio 2o infert
intentum [illegible] i. Ergo iam non estis Sed
primum sic quod gentiles dicebant esse conve-
[illegible] quia a deo erant separati per ydola-
triam et per quos 2o a populo Israel quoad gen-
erationem qui erant cultores unius dei. et 3o
a spe promissionis abrahe factam et semi-
ni eius per vocationem autem Christi ad fidem sunt istis
tribus incorporati et hoc est quod dicit apostolus memores
estote tamquam [illegible] de beneficiis dei quod aliquando
vos gentes i. gentiles qui eratis in carne
i. carnaliter viventes qui dicebamini preputium
i. incircumcisi ab ea que dicitur circumcisio [illegible] distincti
et separati a populo iudaico circumciso qui eratis
illo tempore sine Christo i. sine fide Christi non sicut iudei
quia eadem fides fuit patrum veteris testamenti
que novi [illegible] implicitum et explicitum
alienati a conversatione Israel. Prohibitum enim
erat populo Israel contrahere cum gentilibus ami-
citias et connubia et hospites testamentorum
i. advene et convenientie a testamento novo et
veteri et sine deo [illegible] scilicet vero. Nam erant
ydolatrie dediti Nunc autem in Christo Jhesu i. per Christum
Jhesum vos qui aliquando eratis longe a salute
dei. facti estis prope in sanguine
Christi i. per passionem Christi cuius efficacia in sacra-
mentis est nobis plenarie communicata. Ipse enim est
pax nostra [illegible] qui fecit utraque unum
ex iudeis et gentilibus faciens unum
populum [illegible] et medium parietem maceriae
solvens i. huius unionis obstaculum removens
quia reconcilians a gentilibus ydolatriam quam
abhorrebant iudei. et a iudeis circumcisionem
quam detestabantur gentiles inimicitias
q. d. per hoc abstulit inimicitias que erant
inter iudeos et gentiles in carne sua i.
per immolationem carnis sue in cruce propterea
per quam destructa est ydolatria et cessaverunt
legalia legum mandatorum a lege moysi [illegible]

ipsi ad mandata cerimonialia et iudicialia
decretis s. evangelii evacuans removendo
onus cerimonialium et tollendo rigorem
iudicialium ut duos populos s. iudeos et ge-
tiles condat in semetipso i. sibi incorporet per
fidem formatam in unum novum hominem
i. in unum novum populum principatum cum sicut plures
homines sunt unus homo et eodem modo gentiles
et iudei principatum nove legis dicuntur hic unus
novus homo faciens pacem modo predicto ut
reconciliet et iungat sic licet ut reconciliet
ambos deo s. patri in uno corpore suo mistico
pacem interficiens inimicitias que erant
inter deum et genus humanum in semetipso i.
in sua passione et veniens de morte ad
vitam in sua resurrectione et evangelizavit pacem nobis
i. evangelizare precepit d. mat. ult. Euntes ergo docete
omnes gentes baptizantes eos etc. qui longe
fuistis ut supra dictum est et pacem hiis qui
prope s. iudeis quia lex erat dispositio ad
christum ut dictum est supra ad gal. quoniam per ipsum
i. christum habemus accessum ambo s. iudei et
gentiles in uno spiritu s. sancto ad patrem omnium
nostrum Ergo iam non estis Hic infert inte-
rim [illegible] s. de receptione gentilium ad consor-
tium dei et sanctorum cum dicit Ergo iam non
estis hospites et advene a deo et estis
cives sed estis cives sanctorum i. de numero eorum
et domestici dei in civitate eius recepti super
edificati i. instructi super fundamentum apostolorum
et prophetarum i. super doctrinam novi et veteris
testamenti superedificati ipso summo angulari
lapide christo ihesu In edificatione enim templi
salomonis ut dicitur fuit quidam lapis qui
pluries fuit reiectus ab edificantibus eo quod non
conveniebat loco cui applicabatur finaliter optime
cedit in summitate edificii in angulo duos
parietes coniungente Et fuit figura christi iudeos
et gentiles tamquam duos parietes in ecclesia
coniungens unde dicitur ps. c.xvii. Lapidem quem re-
probaverunt edificantes hic factus est in caput
anguli a domino factum est istud etc. Et istam
eandem figuram ponit hic apostolus ut dictum est
in quo omnis edificatio constructa tam ex
iudeis quam ex gentilibus crescit per augmentum
virtutum in templum sanctum in domino i. quorum fit

templum sanctum domini in quo et vos coedificami-
ni cum aliis fidelibus in habitaculum dei in spiritu
sancto i. ipso cooperante in quo nullum opus est
acceptum deo. **Capitulum Tercium**

Huius rei gratia Hic ostendit apostolus perfectius orat
devote ut magis in bono proficiant et di-
viditur quia primo se disponit ad orandum 2°
orationem effundit ibi Huius rei. Primo ostendit ex [illegible]
s. ex sufficientia obligatione et confidencia et
primo hoc dicit in 3° [illegible] 2° i. michi omnium 3°
in quo habemus Circa primum ostendit se sufficientem per
hoc quod ipse et alii apostoli sunt [illegible] divinis
illuminati et per omnes cognoverunt eam debitam
temporis et modum orandi primo i. continuat
se dicens Huius rei gratia i. propter hanc rem
supra immediate dictam s. ut coedificemini in habita-
culum dei Ego paulus vinctus in carcere
rome christi ihesu i. pro christo ihesu pro vobis gentibus
propter hoc enim erat rome vinctus quia predica-
verat christum ihesum gentibus Si tamen audistis i. intel-
lexistis dispensationem gratie dei etc. Hic ostendit apostolatum
[illegible] a deo concessum quoniam secundum revelationem [illegible]
notum mihi factum est sacramentum i. sacrum secretum
redemptionis facte per christum sic supra scripsi in brevi
cap. 1° huius epistole ubi dicit Ut notum faceret
nobis sacramentum etc. prout potestis legentes intel-
ligere q. d. licet sit breviter dictum tamen per illud po-
testis intelligere prudentiam meam in misterio
christi i. scientiam meam ad cognoscendum misterium
[illegible] mei in predicatione evangelii quod aliis
generationibus non est agnitum etc. quia enim ipse
apostolorum non sunt complete cognitum [illegible] forte
aliquibus patriarchis prophetis veteris testamenti
qui tamen non cognoverunt ita clare sicut apostoli et
prophete novi testamenti quod gentiles essent per
fidem salvandi sicut et iudei quibus erant
promissiones unde et act. x° dicit quod spiritu sancto descen-
dente in signo [illegible] super cornelium et alios
gentiles qui erant cum eo admirati sunt iudei qui
venerant cum petro dicit hoc quod gratia spiritus sancti
communicabatur gentibus sicut et ipsis [illegible] subdit
Et gentes coheredes s. hereditatis eterne sicut et iudei
credentes et concorporales i. incorporati christo
et comparticipes promissionis eius abrahe
facte in christo ihesu s. implete per evangelium

p receptiom eorum doctrine participant dicta
bona gentiles cuius scilicet eorum factus sum mi
nister i. predicator scilicet donum gracie dei
et non secundum opera mea sed secundum operacionem virtutis
eius in miraculis quibus apostoli doc
trinam confirmabant unde et illi ut profecti
predicaverunt ubique domino cooperante et sermone
confirmante sequentibus signis Michi omnium
postquam ostendit se sufficientem ad orandum pro
ephesiis hic ostendit quod se adhoc obligatum
quia erat apostolus et pater eorum spiritualis et
ex obligacione eius in promissione spiritualium
bonorum sicut pater carnalis providere tenetur filiis
in temporalibus bonis ideo dicit Michi omnium sanctorum
scilicet apostolorum minimo hoc dixit ex humilitate
et quia persecutus erat ecclesiam non tamen alii
data est gracia hec i. apostolatus in gentibus
evangelizare investigabiles divicias christi que non
possunt ab hominibus perfecte cognosci et illuminare
omnes predicacionem meam que sit dispensacio
sacramenti i. redempcionis per christum facte que dispen
sabilis est gentibus sicut et iudeis absconditi
a seculis in deo ut Nam hec disposicio non
erat revelata eis nisi valde paucis et obscure
ut predictum est ut innotescat principatibus et
potestatibus in celestibus quia Non solum hominibus
fuit absconditum misterium christi et maxime
de vocacione gencium sed et angeli sancti non cog
noverunt id plenarie donec predicantibus apostolis
fuit adimpletum quia eciam haberent iam simplicem
noticiam que potest dici abstractiva inquantum
est rei non presentis sed cum fuit impletum haberent
noticiam experimentalem sive intuitivam
sicut astrologus per motum celi certitudinaliter
cognoscit eclipsim futuram tamen adhuc perfectius
cognoscit cum videt eam iam actu existentem
per ecclesiam per apostolorum predicacionem hoc per non
imputat talitate sicut intelligendo quod apostoli docuerunt
angelos de christi misteriis sed econtrario angeli docuerunt
eos per quos divine revelaciones fiunt forte
Sed sic est intelligendum quod apostolis predicantibus
viderunt actu conversionem gencium ad fidem quia
tamen non sic videant intuitive Dicit et non e
de deo tamen intuitus ab eterno fecit sup
principales rerum quia eo quod eius cognicio me

surat eterni tatis que complectitur omne tempus
multiformis sapiencie dei licet enim sit unica
et simplex in deo tamen est in effectibus multi
formis dicitur ex multiformis propter multa misteria
in christo adimpleta ideo sequitur secundum prefinicionem seculorum
i. eciam disposicionem temporis plenitudinis ad
impletam quam fecit in christo iesu i. adim
plevit in ipso In quo habemus hic ostendit se
disposit(um) ad orandum ex sua confidencia
Nullus enim orat nisi aliqualiter exaudiri
confidat Habebat autem apostolus habere confidenciam
obtinendi per mediatorem dei et hominum ihesum
christum ideo dicit In quo i. per quem scilicet ihesum christum
habemus fiduciam et accessum ad deum patrem
in confidencia per fidem eius vere enim creden
tes in christum exaudiuntur per ipsum ut dicitur Joh. 14o
Quodcumque pecieritis patrem in nomine meo dabit
vobis Propter quod peto disposicione premissa habita
apostolus ad orandum pro ephesiis accedit et primo
deo totum attribuit ibi Cuius autem Circa primo notandum
sua primo petit dari a deo ephesiis robur
paciencie in adversis dicit Propter quod i. propter confidenciam
quam habeo de christo peto ne deficiatis in tribula
cionibus meis i. tristi propter tribulaciones meas
a bono deficiatis pro vobis i. quas sustineo
eo quod predicavi vobis et ut ex paciencia detur vobis
que est gloria vestra si in tribulacionibus non defi
ciatis Huius rei gracia scilicet ut non deficiatis in
tribulacionibus flecto genua mea ad patrem scilicet
ipsum devote deprecando ex quo omnis paternitas scilicet
Nam illa paternitas est prima Omnis enim
emanacio creature a deo secundum esse nec per quam de
quo pater omnium per generalem paternitatem Et per emanacionem
secundum esse gracie secundum quod de hominum et angelorum per
adopcionem est posterior emanacione filii a patre
secundum quam dicitur filii pater per naturalem et eciam
emanacionem vel generacionem propter quod ab eo no
minatur omnis paternitas que est in celo et in
terra Nam ab eo quod est primum in aliquo genere
cetera habent esse et denominari ut det vobis secundum
divicias glorie sue virtute paciencie in adversis ideo
subdit corroborari per spiritum eius in interiori
homine licet enim in viribus carne que dicitur
homo exterior lacerabatur menis tamen que dicitur
homo interior fortificabitur virtute christi Hic
secundo petit ephesiis augmentum noticie et ce

sumat quod petivit Ut det vobis xpistum per fidem
habitare in cordibus vestris non solum ser-
viendo adherendo eis que sunt fidei sed etiam plenius
et certius ea que pertinent ad articulos fidei
cognoscendo In caritate hic 3o petit eis au-
mentum caritatis et per quod aliorum donorum que carita-
ti innectuntur io dicit in caritate radicati quod
hoc peto a deo ut sitis firmi in caritate radi-
cati ad modum arboris que non potest evelli et
fundati ad modum stabilis edificii Ut possitis
comprehendere et non solum speculative sed etiam practice
que sit latitudo scilicet caritatis ad omnes etiam inimicos
extendentes Longitudo ipsius quia caritas
facit pacienter expectare premium in longinquum
Sublimitas quia non solum facit ascendere in deum
sed etiam transformari extremo in ipsum et profundum
scilicet humilitatis et condescensionis ad proximum unde paulus
ipse postquam fuerat raptus usque ad 3m celum
per caritatem sic ad proximum descendebat quod etiam
de actu matrimoniali ordinavit ut uxori
vir debitum reddat et similiter uxor viro i ad cor
7o Scire etiam ordinem scilicet Scire etiam caritatem
xpisti per quam venimus xpistum Supereminentem scientie et
i notitie quia habemus de ipso ubi enim scientia foris
stat dilectio intrat unde per proximum ad cor 13o dicit
maior horum caritas Ut impleamini in omnem
plenitudinem dei i ut impleamini donis et
carismatibus que donantur a deo in caritate Ei
autem hic gratias apostolus attribuit deo toti a quo
est omne bonum et patet litera usque ibi secundum virtutem
scilicet divinam que operatur in nobis quia virtus prime ca-
use operatur in omnibus secundis agentibus Ipsi gloria
laus in ecclesia et in xpisto ihesu scilicet congregata in
omnes generationes etc i eternaliter quia eius gloria
maxime relucet in ecclesia triumphante de qua
dicit psalmo 83o Beati qui habitant in domo tua domine
in secula seculorum laudabunt te Capitulum 4m

Obsecro itaque vos postquam apostolus induxit
ephesios ad gratiarum actionem et effudit
pro eis orationem hic gratias informat eos in
moribus et primo generaliter 2o specialiter ad aliquos
status speciales ibi Mulieres post medium quinti ca-
pituli circa [illegible] adinstruendum generaliter ibi Deinde fratres
circa medium 5ti capituli Circa primum instruit primo
generaliter et primo verbo 2o salvatoris exemplo
in principio quinti capituli Circa primum sciendum quod humilitas est
fundamentum spiritualis edificii propter quod primo fun-
damentum illud collocat 2o superedificat ibi Solliciti
servare Primo igitur instruit eos de humilitate et qui-
busdam aliis virtutibus sibi propinquis dicens Ob-
secro itaque vos ego vinctus in carcere in domino
i propter dominum ut dominus est ut digne ambuletis
procedendo de virtute in virtutem vocatione qua vocati
estis ad fidem katholicam que exigit vitam virtuosam
Cum omni humilitate scilicet in interiori cordis ad meri-
tum et exteriori corporis ad [illegible] Et quia humilitas
que facit hominem resilire in propriam parvi-
tatem habet mansuetudinem annexam que re-
primit motus ire io sequitur et mansuetudine Repres-
sio autem ire inducit ad pacientiam tollerandum
mala illata io subditur Cum pacientia supportantes
invicem mutuos defectus et labores Propter
scilicet xpistum et non intuitu temporalis comodi Solliciti
hic gratia apostolus ephesios instruit de edifi-
cio virtutum super fundamentum humilitatis collocandum
et quia bonum est communius tanto divinius io primo
eos inducit ad servandam ecclesiasticam unitatem
2o ad habendum morum honestatem ibi Hoc igitur
primo in 3a quia primo facit propositum 2o ad hoc
inducit exemplum ibi Unus dominus 3o declarat quan-
dam ibi Unicuique Circa primum dicit Solliciti sitis
servare unitatem spiritus i unitatem ecclesie
quam facit spiritus sanctus et per oppositum eius
scisma facit dyabolus In vinculo pacis
Sicut enim vinculum corporale unit ligata per
ipsum sic pax et tranquillitas faciunt unitatem
credentium i unum corpus scilicet sint quod est corpus
xpisti misticum et unus spiritus i unius voluntatis
operandi bonum Sicut vocati estis in una spe
beatitudinis eterne vocationis vestre scilicet per fidem katholicam
per quam habetis vitam eternam Unus dominus
hic ad propositum inducit exemplum de unitate fidei domi-
nii et baptismi ut magis moveat ad unitatem
ecclesie servandam dicens Unus dominus cui famulantur
et io scisma non pertinet [illegible] ex pluralitate dominorum
contraria volentium Una fides quia licet sint
articuli multi in fide katholica tamen omnes unitantur
veritati divine propter quam eis assentimus que
est una Unum baptisma licet enim multi sint
ministri baptizantes exterius tamen unus est qui baptizat
interius scilicet xpistus Johannis 1o Hic est qui baptizat Unus
deus et pater omnium per quem qui est super omnes

ratus per excellenciam et per omnia per generale
rerum gubernacionem et in omnibus nobis sc.
fidelibus in quibus est spiritualiter per graciam Unicuique
autem nostrum hic declarat quandam donorum s. quamvis
omnes fideles sint unum corpus Christi misticum et de
ista dicit. Et primo declarat huius corporis distinc-
cionem membrorum 2º connexionem corporis s. unitatem
plena adhuc in 3º. Et primo ponit dacionum distinctio-
nem. 2º distinctionis condicio ibi Et ipse dedit. 3º eius
duracio ibi Donec occurramus. Circa primum dicit
apostolus Unicuique autem nostrum s. Christi fidelium
data est gratia secundum mensuram donacionis Christi ut
voluit dare plus vel minus secundum ordinacionem
dispensacionis sue. Christo enim datus est spiritus non
ad mensuram Joh. 3º. Ceteris autem datur in mensura
propter quod dicit ps. 67º Ascendens in altum
sc. Christus captivam duxit captivitatem i. patres
qui prius tenebantur in lymbo qui dicuntur cap-
tiva captivitas. Sic frequenter in sacra scriptura
fit talis reduplicatio ut cum dicitur vita vivet
morte morietur et consimilia ad maiorem expres-
sionem Dedit dona spiritus sancti hominibus in die
pentecostes visibiliter et cottidie invisibiliter
ps. 67º Accepit dona in hominibus et est eadem
sententia. Accepit enim dona a deo per hominibus
distribuenda sic exponitur fuit ibidem. Aliter. Et
sic filius habet a patre cuius dona premittit
per filium incarnatum mediatorem dei et hominum.
Et consequenter declarat modum ascensus dicens Quod autem
ascendit quid est i. quomodo intelligitur nisi quia
et descendit primum in sua morte in inferi-
ores partes terre s. ad lymbum patrum in inferno
qui dicitur esse sub terra. Vel aliter nisi quia et de-
scendit primum in sua incarnacione in inferiores
partes terre i. in partes huius terre que sunt
inferiores respectu aliarum parcium mundi qui descendit
ipse est idem in persona et qui ascendit super
omnes celos. Ascendere vel descendere Christo non conve-
nit secundum divinitatem que de natura patris est ubique
sed secundum humanitatem nam dicitur hic ascendisse
super omnes celos non sic intelligendo quod ascenderit
totaliter supra celum empireum ubi nullus est
nec aliqua creatura sed sic est intelligendum quod ascendit
ad digniorem partem celi empirei quod
est locus beatorum et celum supremum ut impleret
omnia que de eo per prophetas erant scripta
qui non solum prophetaverunt de eius incarnacione

morte et resurrectione sed eciam de eius ascensione.
Et ipse dedit. Hic consequenter ponit dacionum distinctionis
condicio. Sicut enim diversa membra ecclesie dantur et
ad mensuram gracie plus et minus ista constituta
sunt in diversis gradibus et officiis. Sic in corpore
naturali distincta membra habent distincta officia.
Et hoc est quod dicitur. Et ipse dedit quosdam quidem
apostolos s. duodecim ad ordinandam ecclesiam
et regendam quosdam autem prophetas ad
futura predicendum ut Act. ii. et v. alios
vero evangelistas s. quatuor ad evangelium scribendum. Alios
autem pastores ad curam animarum et doctores
ad informandum in moribus plebem et hoc ex officio
sibi iniuncto sive ex commissione ad consummacionem
sanctorum i. perfeccionem fidelium in moribus et fide
in edificacionem corporis Christi s. mistici quod est
ecclesia in qua apostolis succedunt episcopi prophetis
autem habentes graciam sacrarum scripturarum obscura
interpretandi evangelistis archidyaconi et dyaconi
in pastoribus per quos intelliguntur episcopi discipuli
sacerdotes curati doctoribus autem quicumque exercen-
tes debite actum docendi sive predicandi Donec
occurramus. Hic consequenter ondit dacionum distinctionis duracio
s. usque ad iudicium. Tunc enim terminabit tempus
merendi et per consequens promocio inferiorum per superiores
ad bonum et tunc cessabunt hec officia et hoc
est quod dicitur. Donec i. durum officia exercebuntur
in ecclesia militante Donec occurramus omnes
in unitatem fidei i. qui sumus uniti in fide
et cognicione Christi in virum perfectum i. occurramus
Christo venienti ad iudicium qui est vir omnino perfectus
in mensuram etatis plenitudinis Christi. Omnes enim
resurgent in etate xxxiii annorum que
est etas plene perfecta et in qua Christus passus
fuit. Ut iam non simus parvuli etc. Nunc
enim homines variant secundum diversas cogitaciones
et errores et frequenter decipiunt et in errorem
ducunt per malorum suasiones que tunc
cessabunt ut subdit. Et inferam omni
vento etc. Unitatem autem. Consequenter tangit corporis
Christi mistici distinctorum membrorum hic consequenter
ondit connexionem corporum. Sic enim in corpore naturali
a capite influxus ad alia membra eius
sensus et motus et connexionem membrorum. Sic a
capite Christo in corpus eius mysticum fit influxus
gracie et unitas faciens connexionem fidelium
et mutuam subvencionem ad omne opus bonum

io d. veritatem aut s. vite iustie et doctrine
facientes in caritate a estatim in illo &c.
i. in xpo qz p bona opa caritatis meretur
augeri ut aucta mereat et psici conque
s. capite xpo totum corpus connectum p vinclum
fortitudinis et connexum p vinculum caritatis
p omnem iuncturam i. amiciciam et connexionem
fidelium bonarum subministrationis p qua vnusquisque
communicat alteri bonum qd habet a xpo s. operationem
in mensuram vniuscuiusque membri i. s. gradus
membrorum eius competit diuisi actus maiores
et minores sic epis. sacerdotibus religiosis.
et de aliis augmentum corporis facit &c. s.
influxus passionis a xpo capite hoc igitur dico
postq apus induxit ephesios ad seruandam
eius vnitatem hic quasi eos inducit ad habendum
morum honestatem et primo ex parte sui 2o
ex parte proximi ibi propter qd. Circa primum inducit eos
ad puritatem mentis et exteriorem conuersationis p
quam homo bene disponit ex parte sui d. hoc igitur
dico &c. q. s. ut iam non ambuletis sicut
gentes fidem xpi non habentes ambulant in
vanitate sensus sui &c. i. innitentes sapientie terrene
que est animalis et diabolica. Iacobi 3o
vel obscuratum habentes intellectum qz vicia et
maxime carnis causant hebetudinem mentis
alienati a via dei p ignorantiam &c. que
non excusat s. magis accusat. vnde Iac. est
p propriam maliciam acquisita qui desperantes
se posse vicia dimittere propter habitum prauum
acquisitum et inclinationem p modum nature propter qd
tales se exponunt sine freno carnalibus
viciis. io s. semetipsos tradiderunt impudicitie
s. ad inhonestatem pertinentem aspectibus
osculis tactibus impudicis in operationem
s. ad perfectionem operis omnis immundicie
s. anime et corporis. Alr pt exponi. qui
desperantes sc. de premiis in alia vita se
metipsos tradiderunt impudicitie propter q
in persona talium dr. Sap. 2o. Quia nos ex
nichilo nati sumus et post hoc erimus quasi
non fuerimus &c. s. venite ergo et fruamur
bonis que sunt &c. nullum pratum sit qd
non p̄transeat luxuria nostra &c. qz petunia
ministrat materiam seu facultatem talibus
viciis. io s. in auariciam p qua illicite acquisita
perdunt. vos autem non ita didicistis xpm
i. ewangelium xpi quod docet omnia si tamen illum audistis
intellexistis et in ipso edocti estis non
solum speculatiue s. eciam practice sic est veritas in
ihesu qui cepit facere et docere Act. 1. io subd.
deponere vos s. pristinam conuersationem i. relinquere
vicia in quibus fuistis tempore gentilitatis veterem
hominem qui dr deponi qn resistit inclinationi
carnis corrupte ab adam contracte qui
corrumpitur s. desideria carnis. Licet enim
deleatur s. carne corrumpitur in viuis s.
mente et tr s. carne. Dediti es celibus
viuis ciciis moriuntur actus. Renouamini autem
p graciam spiritu mentis vestre i. in spiritu qui est mens
vestra et induite nouum hominem i. xpm p ipsius
imitationem qui s. deum creatus est s. humanam
naturam in iusticia et sanctitate veritatis qz non
fuit in eo duplicitas aliqua vel ypocrisis
i. Pet. 2o ca. Qui peccatum non fecit nec inuentus
est dolus in ore eius propter qd deponentes hic
inferit apus de moribus ex parte proximi ad que
bene se hz homo p veritatem in ore zelum bonum
in corde largitatem in manu benignitatem
in affectu. Circa primum ad propositum d. propter qd deponentes
mendacium p quod proximus defraudatur
loquimini veritatem &c. p qua necesse est vnit
qm sumus inuicem membra propter qd debemus
nos mutuo iuuare. Consequenter ponit 2m dicens
Irascimini iram p zelum que non est contra naturam
s. contra eius vicium Sed qm in hoc ex facili
mensura rois excedit propter qd legitur de platone
q. serui sui percutientem tradidit alteri puniendum
ne ipse mensuram rois irratus excederet io s.
Et nolite peccare mensuram rois excedendo
sol non occidat &c. q. d. Si ira mensuram rois
aliquando excedit tamen cito transeat. 3m. ut post
d. Qui furabatur eum conuersionem de gentilitatis
errore iam non furetur premium tempore magis
autem laboret &c. diligenter et strenue
ut habeat &c. non solum sibi sufficienter s. eciam
ad releuandam proximi indigentiam. Quartus
sermo hic quasi ponit quartum d. Omnis sermo
malus &c. Ex habundancia enim cordis os lo-
quitur. Ro. ca. et io sermo malus non procedit de

corde benigno s. si quis s. sermo exeat de
ore vro · bonus ipse sit ad edificacionem fidei
i. fidelium · io sequitur ut det graciam audientibus
i. ut sit eis graciosus Et quia debet homo magis
vitare offensam dei quam offensam hominis
sequitur Et nolite contristare spiritum sanctum dei ipse
penis vris ad recordiam puocando in quo
signati estis per sacramentum baptismi in quo caracter
imprimitur in die redempcionis huiusmodi generaliter
fuit dies passionis xpi · quia in baptismo
effectus huius passionis applicatur plenarie
cuilibet baptizato specialiter io dicitur dies redempcionis
Et quia baptismus dicitur noua regeneracio et per
consequens totius malicie ablucio . sequitur · omnis amari
tudo quantum ad rancore et odium et ira
quantum ad vindicte appetitum · et indignacio quantum
ad duriciam faciei et clamor quantum ad
contencionem contra proximum et blasphemia quantum
ad deum · tollatur a vobis in xpo renati sicut
omni malicia ut sic generaliter omne vicium
excludatur · et per oppositum concludit Estote inuicem
benigni bona communicando misericordes
mutuam indigenciam releuando et in
malis comparacione donantes inuicem offensas
remittendo sicut et deus in xpo · i · per xpum donauit
nobis remissionem peccatorum Capitulum Quintum

Estote ergo imitatores postquam apostolus instruxit
ephesios in moribus vero · hic consequenter idem
facit saluatoris exemplo et primo exemplum imitandum
... Estote ergo imitatores dei sicut filii
karissimi · q. d. Aliter essetis degeneres filii et per consequens
a deo repellendi Et ambulate hic consequenter
inducit ephesios ad imitandum xpum qui est
exemplar · vite · et primo in feruore caritatis
2° in decore sanctitatis i. fornicacio autem 3° in
splendore cognicionis veritatis i. videte itaque Circa
primum dicit Et ambulate in dilectione procedendo
per bona opera ad augmentum caritatis · sicut et
xpus dilexit nos hic sicut non importat equa
litatem . sed quandam conformitatem et tradidit
semetipsum pro nobis · q. d. Ita deus in mortem pro
salute ferit ... ponere oblacionem et hostiam
deo in ... in odorem suauitatis fuit enim illa
oblacio deo acceptissima quia processit ex
maxima caritate fornicacio hic consequenter inducit
ad imitandum xpum in mundiciam 2° circa hoc remouet

errore ibi Nemo vos seducat Circa primum dicit
fornicacio autem que est concubitus soluti cum
soluta et omnis immundicia ut per hoc in
cludantur omnia ad vicium luxurie pertinencia
aut auaricia i. immoderata concupiscencia pecunie
vnde dicitur auarus q. auidus eris nec nominetur
in vobis i. sic a talibus sitis elongati quod non
possitis in aliquo notari sicut decet sanctos dei
i. ... qui dicuntur sancti dei · quia sanguine tincti
quia xpi sanguine redempti aut turpitudo
in dissoluto gestu aut stultiloquium i. in ipsi
us ... aut scurrilitas i. iocabilitas que ad
rem non pertinet i. ad nichil valet sed magis
nocet Si enim dicatur verbum iocosum ad
aliquam recreacionem honestam non nocet sed
magis valet ad recreacionem spiritum vnde et
4° ethicorum circa hoc ponit philosophus quedam
virtus que dicitur eutrapelia · qua aliquis scit
conuenienter vti ad solacium honestum sed magis
gracias agatis deo et hominibus de beneficiis
receptis Contra peccatorum viciorum subdit causam
d. hoc enim scitote intelligentes i. certa scientia
hoc concepto aut auarus quod est ydolorum
seruitus · non habet hereditatem ... quia de censi
facit deum suum · ipsum colendo ponendo Nemo
vos seducat hic consequenter remouet errorem dicebant
enim aliqui quod prudencia dei non se extendit
ad actus humanos in quorum persona dicitur Job ·
22° Circa cardines celi perambulat nec nostra
considerat · et per consequens non punit facta hominum nec
remunerat · hunc errorem remouet d. Nemo
vos seducat in inanibus verbis Dicere enim quod
prudencia dei non se extendit ad actus humanos
est manifeste falsum · quia sicut ipsum tollit ignoranciam
que non scimus quod est inconueniens sicut ait philosophus
1° de anima contra empedoclem · propter hoc enim
quia aliqui credebant deum facta hominum non
punire nec remunerare venit ira dei i.
eius vindicta in filios diffidencie i. super
illos qui diffidebant de diuina remuneracione
ut dictum est et tales videntur esse vel fuisse illi
qui perierunt in diluuio Nolite ergo effici parti
cipes eorum in culpa ne sitis socii eorum in pena
Eratis enim aliquando tenebre i. inuoluti tenebris
ignorancie tempore gentilitatis et dicit tenebre in
abstracto ad signandum magnitudinem errorum

sit de homine intimum largo de quod sit ipsa
largitas q.d. amplius non est mirum si tunc
eratis involuti enormibus peccatis Fuit enim et
i. post conversionem ad christum lux estis in domino per
claritatem gratie et notitie io concludit ut filii lucis
ambulate procedendo de virtute in virtutem
fructus enim lucis i. eius opus est in omni
bonitate quo ad se ipsum et iustitia quo ad proximum
et veritate quo ad deum. fidele ei serviendo.
io subdit probantes. i. discernentes quod sit benepla-
citum deo. Qui enim fideles diligenter inquirunt
implere beneplacitum domini Et nolite communicare
i. peccare cum operibus sed magis eos arguite
que enim in occulto fiunt ab ipsis turpe est et
dicere propter quod predicantes contra vitia turpia
non exprimunt nisi per circumlocutionem / quod autem fideles
qui sunt lux in domino ut dictum est debent illos
arguere. ondit d. Omnia autem que arguuntur
tenebrosa reproba. a lumine vel doctrine manifestantur
esse talia. omne enim quod manifestatur lumen est.
participative inquantum ponit in luce Et adhoc
arguuntur vitia ut peccatores eorum turpitudinem
cognoscentes resiliant ab eis ut fiant lux
in domino propter quod dicit spiritus sanctus cuilibet surge
qui dormis in peccatis marcendo et exurge
a mortuis ab infidelibus te separando qui
dicuntur mortui mat. 8. Dimitte mortuos
sepelire mortuos suos et illuminabit te christus
fide caritate formatam Videte itaque Hic consequenter
inducit apostolus ephesios ad imitandum christi
sapientiam qui est sapientia dei patris ut dicitur
i. cor. 1. d. Videte itaque fratres quomodo caute
ambuletis societates pravorum declinando non
quasi insipientes qui talibus se immiscent.
distinguere nescientes bonum a malo sed ut
sapientes qui inter bona et mala optime
iudicant illa prosequendo ista fugiendo Quicumque
enim arte dicitur sapiens qui bene iudicat pro-
sequendis et vitandis secundum artem illam Sicut
sapiens miles in arte militari dicitur qui scit
iudicare bene de expedientibus ad consecutionem
victorie et oppositis vitandis etc. de aliis
et eodem modo est in moribus redimentes tempus
bonis operibus insistendo opportunitate temporis
quoniam dies mali sunt i. quia frequenter exemplum
nisu impedimenta supervenit Propterea nolite

fieri imprudentes i. de futuris non providentes dicitur
enim prudens quasi procul videns i. a longe providens
sibi futura et imprudens per oppositum Verumtamen quia
sic accipitur prudentia in hiis que pertinent ad
salutem io subdit Sed intelligentes que sit
voluntas domini a quo expectatis remunerari
et quia vitia carnis obumbrant intellectum
io subdit Et nolite inebriari vino primum
gule in quo i. per quod est luxuria unde dicit Ieronimus
Venter mero estuans declinat cito ad libi-
dinem Venter enim et genitalia sunt membra
propinqua et ex vicinitate membrorum designatur
propinquitas vitiorum Sed impleamini spiritu sancto qui
dat sobrios et castos loquentes vobismetipsis
i. ad invicem et unusquisque sibi ipsi in psalmis
et hymnis etc. unde dicitur act. 2° quod repleti spiritu
sancto ceperunt loqui variis linguis magnalia
dei et psallentes in cordibus vestris domino
i. intentionem huius laudis ad deum dirigendo
gratias agentes etc. quia continuo bene-
ficii accepti disponit ad receptionem alterius
subiecti invicem in timore christi qui est timor
castus et caritatis amicus Mulieres postquam
apostolus instruxit de moribus ephesios generaliter
hic consequenter idem facit quantum ad diversos status
specialiter quorum partes patebunt prosequendo primo
igitur instruit primo mulieres viris et post ponit
d. Mulieres viris suis subdite sint etc.
eis in licitis obediendo Nature enim imperfectiora
subduntur regimini perfectiorum Mulieres vero sunt
imperfectiores viris quantum ad sexum quia femina
est vir occasionatus et quantum ad intellectum
deficiunt enim a viris in discretione io subdit
quoniam vir est caput mulieris in capite enim magis
vigent omnes sensus dependet regimen totius
corporis sicut christus caput est ecclesie que est eius
corpus mysticum Viri diligite Hic 2° instruit
viros d. Viri diligite uxores vestras sicut
hoc enim mulier facta est de latere viri quod debet
sibi esse coniuncta per fidelem dilectionem sicut et
christus dilexit ecclesiam cuius est caput et se ipsum
tradidit pro ea ex caritate maxima ut illam
sanctificaret a peccatis mundando sanguine suo
mundans lavacro aque i. in baptismo per quem
conferuntur christi passio quantum ad effectum super omne

in vbo vite Nam ascendente vbo ad celeum
sit sacramentum ut exhibeat ipse sibi gloriosam
ecclesiam tamquam sponsam clarit'te fidei et morum
refulgentem gl'a eni a clarit'te dr' qi quedam
claria l' munda in q non habentem maculam
neque rugam l' peccatum mortale patens neque si
tenes vel alie non bntem l' munda et sim
plicem sn ruga dupli'ty ita et viri vx'
sunt vna caro io subdit Qui suam vxorem
diligit seipsum diligit qr sic dr gen' 19 c. itaque
iam non sunt duo sed vna caro nemo enim
vmquam carnem suam odio habuit
Nam et suus carnem mactauit no fuit ex ei
odio sed amore ut sit subdita spiri' sic debet
esse et sic resurgat cum spiri mortalit' et
sic vir debet diligere vxorem tamquam carnem
sui contemnere sic et xpc ecclam ss diligit
quia membri sumus corporis eius s. mistici nos
fideles de carne eius et de ossibus eius
Nam aliqui fidelium sunt infirmiores et isti dicu'
de carne eius que an[te] corpus fuit passibil'
et infirma et de ossibus eius qm ad for
tiores qui p' cosorcii intollerancia adversorum
per ossa eni in quibus consistit robur corporis
huius fortitudinis designat Propter hoc relinquet
homo patrem et matrem suam et cetera quantum ad
cohitationem ut dm fuit Gen 2° de adam
et Eua Quod applicat ad xpm et eccl'iam misti
ce in dr Sacramentum hoc i. sacre signum in xpo
et eccl'ia Licet eni filius dei no reliquerit patrem
qr ss est in sinu patris ut dr Joh. 1° cap. tn
secundum quandam apparenciam dr patrem reliquisse
in quantum apparuit in mundo visibilis in forma
servi ad coniungend sibi ecclam per misterium
incarnacionis et passionis eius sic sponsam
sum et ex hoc redit ad propositum. Verumtamen
et vos. vxor aut timeat virum timore casto

F ilii obedite parentibus Capitulum sextum
hic qui docet parentes et filios qualiter
se debeant habere ad invicem et primo in
struit filios d. Filii obedite parentibus vris
in dno in licitis et honestis Hoc eni iustum
qr filii tenentur a parentibus esse nutriendum et
docendum Hoc ex probat per scripturam Exo 20
Honora patrem tuum et matrem tuam no solum
in reverencia exhibenda sed ex in rebus necessariis
ipse mnt' quod est mandatum primum no simplic
qr mandata ad deum ordinancia sunt priora

sed in illis no addit exprimendo promissionem
remuneracionis sic in isto io subdit in promis
sione que sequitur Vt tibi bn sit et cetera Consequenter
instruit patres d. Et vos patres nolite ad
iracundiam provocare filios vros vos
nimis aspere castigando ne frangantur
desperando sic baculus tortuosus qui ni
mis impetuose flecti ad dirigendum
sed educate illos i. nutrite in disciplina et
correctione dni i. in moribus et timore dei
Servi obedite hic qui instruit servos et
dnos et primo servos d. Servi obedite dnis
carnalibus quantum ad animam eni omnes homines
sunt liberi sed quantum ad corpus aliqui sunt libe
aliqui servilis condicionis cum timore i. cum reverencia
quod convenit filiis et tremore quod est proprium
servorum qui subsunt flagellis dnorum In
simplicitate cordis vri i. absque fraude et
dolo sic xpo Servitus eni introducta est
propter peccatum et sic est pena peccati Deus autem
auctor est mali pene et ut corrige
peccata sic placet sibi propenam servi vel
aliam Aliquibus eni immittit aliam malum
pene no propter corrupcionem culpe sed propter aug
mentum meriti per exercicium humilitatis et paciencie Alii
eni ex caritate aliquis sibi accipit servitutem
voluntarie sic sanctus paulinus nolensis eps
in servitute se tradidit ipse wandalorum
pro filio cuiusdam vidue Et omnibus istis mo
no solum servit homini sed ex deo inquantum bo
paciens sustinet servitute sibi inflictam
ex ordinacione diuina vel assumptam voluntarie
propter deum Non ad oculum servientes i. in pre
sencia dnorum tm sed ex in absencia quasi
hominibus placentes tm sed ut servi xpi ex
voluntate sustinentes in hoc ordinacionem
dei Et subdit ro tu dr Scientes quoniam
vnusquisque quodcumque fecerit bonum s. meritorium
hoc recipiet a dno in mercede in tm quia potestate
sunt dni sic et servi io subdit Sive servus
sive liber Nam condicio servitutis vite bte
nullis affert impedimentum ut dt Ambros
In dno bona servitus et bona libertas eque
laute appendunt et 2° instruit dnos d.
Et vos dni eadem facite illis s. servis vtentes
eorum servitute racionabiliter et modeste io subdit

Remittentes minas q. d. Non solum
remittentes verba que peccant ex fragilitate
vel ignorancia sed eciam comminaciones et verba aspera
et subditis vestris. Scientes quia et illorum et vester
dominus est in celis presidens equaliter dominis et
seruis et personarum accepcio non est apud deum
Ita enim puniet dominum sicut seruum et eciam grauius
eius peribus quia quanto status altior tanto
casus grauior ut dicitur Sapiencie 6 capitulo poten-
tes tormenta potenter exsoluent. De cetero
postquam apostolus instruxit ephesios in genere et
postea per status diuersorum statim in speciali hic
reuertitur ad instruendum eos in generali et dicitur
in duo quia primo induit eos ad sumendum ar-
ma virtutum generaliter. Secundo describit hec arma
specialiter ibi State ergo. Circa primum dicit De cetero fratres
confortamini in domino q. d. Ex quo radicati estis
in fide Christi debetis confidere de ipso. Nam assistit
fidelibus suis in temptacionibus et periculis.
Verumtamen quia non debet homo confidere de assistencia
dei quod obmittat facere quod potest quia hoc esset
temptare deum ideo subdit Induite vos ar-
maturam dei i. virtutibus que sunt arma ani-
marum ideo ut possitis stare aduersus eam mori
pro aduersus insidias diaboli. Quia sicut dicitur
Leo papa Quem dissoluit contradictores vin-
cat eis stricta assumus et ingerit causas
nocendi ubi quemquam videt studiosius occupari.
Quoniam non est nobis colluctacio aduersus carnem
et sanguinem i. aduersus homines qui sunt
caro et sanguis et per consequens visibiles
sed eciam aduersus principes et potestates i. de-
mones qui sunt hostes inuisibiles et dicuntur
principes et potestates quia angelorum ordines
non solum sunt per graciam sed eciam per naturam
Et sic de singulis ordinibus ceciderunt
aliqui in quibus naturalia remanserunt integra
ut dicit Dionisius. Et inferiores obediunt superio-
ribus ut magis possint nocere hominibus. Et per
principes et potestates intelliguntur alii ordines
demonum aduersus mundi rectores. Nomine mundi in-
telligitur hic vniuersitas hominum malorum sicut dicitur
Johannis 1 In mundo erat et mundus eum non cognouit qui per
demones regi dicuntur inquantum per eos ad
peccatum mouentur propter quod subdit ad declaracionem
huius intellectus tenebrarum harum. Dicuntur enim
mali homines tenebre quia sunt inuoluti
tenebris ignorancie et culpe contra spiri-
tualia nequicie i. contra spiritus nequam siue ma-
lignos. Hoc eciam dicit ad ostendendum quod rectores
mundi hic demones intelliguntur in celestibus
i. in hoc aere caliginoso qui frequenter in
scriptura celum vocatur in quo demones habitant
usque ad iudicium ut quod aues celi vocantur
Mathei 13 capitulo ubi dicitur quod aues celi comederunt
semen quod cecidit secus viam. Propterea acci-
pite armaturam dei i. virtutum ut paratum est
ut possitis resistere insultibus demonum
in die malo i. in presenti vita ubi imminet
temptacionum pugna et in omnibus perfecti
et aduersus perfecti stare. Ita quod non frangamini
aduersis nec eleuemini prosperis State ergo. Hic
quarto apostolus describit arma virtutum in speciali
dicens State ergo succincti lumbos vestros cingulo
castitatis. Vnde Gregorius omelia 33 lumbos enim
precingimus dum carnis luxuriam per continenciam
coartamus in veritate et non simulatorie sicut
faciunt ypocrite. Et induite loricam iusticie.
Sic enim lorica operit totum hominem sic iusticia
reddit debitum vnicuique. Et calciati pedes
i. affectus in preparacione euangelii pacis i. ut sitis prompti
ad predicandum euangelium Christi quod annunciat pacem
eternam ad similitudinem huius Mathei 10 capitulo dicit Misso
ad predicandum calciati sandaliis quibus
muniunt pedes ne immediate tangant terram
et mundi remaneant in parte superiori quia affectus
predicatorum non debent ad terrena afficii sed ad ce-
lestia sicut dicit glossa. Super locum istum In omnibus
temptacionum insultibus sumentes scutum
fidei que est fides scandens rerum in qua
possitis omnia tela nequissimi ... Firma enim fides
de bonis celestibus que sperantur repellit
ictus demonum quasi scutum et galeam sa-
lutis assumite i. caritate quia sicut galea super-
ponit tamen preciosior et complementum aliorum
armorum sic caritas est preciosior et forma
aliarum virtutum. Et gladium spiritus i. datum
a spiritu sancto quod est verbum dei Mathei 10 capitulo Non
enim vos estis qui loquimini sed spiritus patris vestri
qui loquitur in vobis. Dicitur autem verbum dei gladius
quia penetrabilior omni gladio ancipiti. Et quia hec

armatā de pendet ex dei gra· io seqm̄
p omem orom̄ que est simply petitio a deo
et obsecrōm̄ que est in xpo passione rei
sacre p quam petitio fit ɔcondibilꝫ ut in
dr̄ p passiom̄ tuam libera nos dne et hm̄ōi
orantes omi tpe ad hoc ordinato in spi-
ri· in mente et no tm̄ voce et in ipo vigilantes
· i· feruet orando et no dormisse in omni
instantia etc· i· pseuant p omnibus sctis
ut bʒmt eciam pdrī gnalit et p rome
spalr· ut det̄ m̄ sermo in apertōe oris mei etc
· i· ɔstancia pdicandi ewn̄ᵐ xp̄ p quo lega-
cōe fungor in catheni nunc detentus
rome· ita ut in ipo audeam etc· ut tri
bulacōes quas sustineo in nullo me tre-
ant a pdicacōe cessando ut aut et vos
sciat· Hec est vltia ps hui⁹ eple et ē ɔfir
ma° prcedencii· p hoc q aplus eam misit
p dilcm̄ discipl̄m ut pleni⁹ posset scire
statum apli ephesiis· et eos in dno ɔsolari·
et° est qd dt aplus ut aut et vos sciatis usqꝫ
ibi et fidelis minister in dno etc· in hijs q
sunt ad deum et ɔsolet corda vrā vos in
bono ɔfirmando p suā hortaciā· pax
fribus· i· in xpo͞m credentibus ssp sit et cari-
tas cū fide alr̄ fides esset informis a
deo pre nro qui est dator istoꝝ bonoꝝ
et dno nro ihu xpo p quem ad vos pueniūt
dei dona· Gra cū omnibus etc· gnalit cre-
dentibus in corrupcōe amen · i· sic ma-
neant in gra q no decidant ab ea· s
pueniant ad gloriam que ē gra ɔsumata·

Incipit epla Pauli ad phylippenses· Capitulum Primum·

Paulus et thimotheus hic incipit
epla pauli ad philippen· que dr̄
in tres ptes· scꝫ in pfacōm· psecucōm ibi gras et ɔsumacōm
pꝫ finem ibi Salutate· Circa pᵐ
pmo ponit psone salutantes cū dicit
paulus et thimotheus etc· hunc adiungit
sibi in salutacōe quia misiꝫ eum ad eos
ipos ut hꝫ tex· sequti· ut cū veniret ad
eos veneraci⁹ et magis dilce reciperet· Sc° po
nit psone salutatas cū dr̄ omnibus sctis
· i· p bapᵐ sctificatis in xpo ihu· In pmitia
etiam cura ut nob̄ reddet magis autenticam

et amabile et reuerendam aplī scripserant in
noīe xpi· in quo in intellr̄ tota trinitas q
ppt gre de virtutis illic· et intellr̄ plus
virtutis et pr· virgoris et spūs sctis vnio
Omnibus sctis philippis hoc est ciuit in mace-
donia quam edificauit philippus rex pr
alexandri magni et a noīe suo eam de
nominauit cum epis et dyaconibus p epos
in plā intelligunt sacerdotes ut dt glo· q plēs
epi no poterant vni ciuit· pt ex dici q per
epos intelligunt sacerdotes cum pontifice
ciuit· Epus enī dr̄ ab epy q est sup et
scopos intentio q̄i sup intendens· s· pplo
cui pest hoc at ɔpetit tam epis q̄ psbite-
ris· Isti aut pt spalem eminenciam
sup pplm erant spalr ɔpmendi in salu-
tacōe apli· io expssit illos spalr post salutacōz
com gnalr· Tertio ponit opera bona cū dr̄
Gra vobis in pnti et pax in gla celesti
que quietat totalr hominis appetitum a deo
pre nro qui est deus om̄ bonoꝝ et dno
ihu xpo p quem tamq p mediatorem veni-
unt nob̄ pueniut dei bona· Gras· Premissa
salutacōe hic aut ponit psecucōem eple in qua
philippen pmo reddit beniuolos· Sc° dociles
cap· 2° et 3° attentos cap° 3°· Pᵐ aut facit
aplus duplr pmo p bonis eoꝝ gras agen-
do· 2° tamq amicus spalibus suū animū ape-
riendo i· Scire aut vos· Circa pᵐ dt· Gras
ago deo meo quem deuote colo in omni
memoria vrā semper etc· i· quocies occurrit in
memoria de vob̄ cum gaudio · i· gaudens
de bono vrō depcacōm faciens sup gaudium
vrā i· de eo q in ɔicasti fide et ope in
euangelio xpi credentes et opantes sicut ego
a pma die ɔusionis vrē usqꝫ nūc in bono
pseuerantes· Nam in fide pstiterant nec fl̄os
aplos receperant ut dt Ierō⁹ in plogo pterea
qd aplus de bona coꝝ ɔsumacōe ɔfide-
bat· io dt· Confidens hoc ipm quia qui
cepit etc· Sic enī inchoacōe opis meritorij
est a deo ita ɔtinuacio et ɔfirmacio usqꝫ
in diem xpi ihu in quo veniet ad iudicium
remuneratus bonū· Sic est m̄ iustū hoc
sentire etc· De tam enī bono pri⁹ iustum
est sentire finem bonū· et maxīe circa dilcos

quia dilectio facit opinionem bonam de dilecto. id est subditi eo quod habeam vos in corde et in vinculis meis scilicet carceris et in defensione et confirmatione evangelii philippenses enim iam conversi constanter perstiterunt pro veritate evangelii ut habetur in fine huius capituli. socios gaudii mei. quasi diceret Et hoc iustum est me sentire quod estis socii consolationis mee in patria. sicut estis socii tribulationis in pugna. testis enim mihi est deus. hic confirmatur sic dilectionis erga eos subditi. Et hoc oro ut caritas vestra etc. quia caritas semper crescere potest in via in scientia etc. Nam crescente caritate crescit noticia que expedit ad salutem ut probetis potiora i. ut approbetis secundo ut sitis sinceri i. puri et mundi in vobis et sine offensa proximis in diem Christi repleti veniatis in die iudicii appareatis pleni bonis operibus adeo remunerandis in gloriam et laudem dei quia in communitate celesti est laus magna psalmo 83. Beati qui habitant in domo tua domine in secula seculorum laudabunt te

Scire autem. hic intendit apostolus reddit philippenses benivolos innotescens signis eius statum suum et dividitur in duas partes principalem et incidentalem que incipit ibi Quidam quidem. Circa primam dicit Scire autem vos volo fratres tamquam amicos meos spirituales quia que circa me sunt scilicet tribulationes et vincula que rome sustineo magis venerunt ad profectum evangelii. Nam eo loco fuit magis publicatum contra intencionem me persequentium qui per incarcerationem meam credebant extinguere evangelium. Nam in carcere predicabat. miracula faciebat. ex quibus plures de ministris et custodibus convertebantur. et hec omnia ad diversas partes orbis deferebantur. eo quod tunc roma toti mundo dominabatur. et sic de omnibus partibus veniebant aliqui et revertebantur. id est subditi Itaut vincula mea manifesta fierent in Christo i. manifestum fieret quod vincula patienter sustinerem propter Christum in omni pretorio etc. Alii enim in pretorio erant iudices minores et alii maiores et aliis tamen eis presidebat imperator et in omnibus istis dominiis fuit apostolus in pretorio ad ductus. et ita constanter se habuit quod plures Christi discipulos animavit ad predicandum publice Christum

qui prius hoc facere non audebant. id est subditi ut plures efficerentur. Quidam quidem. hec est pars incidentalis quia dixerat in meis aliquos audaciam predicandi assumpsisse ex vinculis suis. Ideo incidentaliter ponit distinctionem predicantium. Nam aliqui faciebant ex intentione bona. alii vero mala. et dividitur in duas. Nam primo ponit horum diversitatem. secundo in hoc suam caritatem declarat ibi Quid enim. Circa primam dicit Quidam quidem et propter invidiam et contentionem i. ex invidia et contentione moti contra me eo quod predicatio mea de Christo apparuit fructuosa et ex hoc sua est magis famosa quam ipsorum. propter quod me [illegible] predicarent ut sapientiores et famosiores appareant quidam autem et propter bonam voluntatem etc. non intendentes consequi ex sua predicatione gloriam propriam sed honorem dei et salutem proximi quidam ex caritate. non solum ad proximos quantum sed etiam ad me spirituale scientes quoniam in defensione evangelii i. pro defensione evangelii positus sum scilicet in carcere et id est predicando suppleret vicem meam qui non possum ad hoc faciendum discurrere et relevarent famam meam quia aliqui nituntur deprimere ut dictum est. quidam autem ex contentione Christum non sincere annunciant [illegible] a prima Nam illi credebant deprimere famam pauli et suam elevare. Isti vero credebant penam sui corporis augmentare. id est subditi Existimantes pressuram se suscitare vinculis meis i. dicentes se pauli discipulos esse. ficte tamen ut per hoc pena pauli augmentaretur. sic torquentibus dicebat se discipulum sancti thome ut a iudice gravius puniretur. propter quod isti non videntur penam fuisse simulatorie et hinc consonat quod dicitur Christum annunciant non sincere sed simulatorie et patet quod apostolus ponit quatuor modos annunciandi Christum quorum primus et quartus sunt mali quia est ex intentione denunciantur non in quantum denunciantur secundus et tertius boni utrumque modo Tandem hic ostendit apostolus declarat suam caritatem et primo quantum ad bonos predicatores secundo quantum ad philippenses ibi Certior Circa primum apostolus caritas apostoli eo quod omnem modum denunciandi Christum acceptat quamvis aliqui sint ad contrarium sunt quod contempnit propter amorem dei et est quod Quid enim dicit omnino etc. quasi diceret

fame mee et cognacionis tocius pene non
curo. dum tamen nomen Christi predicetur ymmo etiam
de istis gaudeo in presenti et magis gaudebo
in futuro. et subdit causam. dicens. Scio enim quia
in hoc perveniet ad salutem. id est ad augmentum
meriti per vestram oracionem et subministracionem spiritus
Christi Ihesu. id est quia ipse Christus dabit michi vires et
constanciam sustinendi pro oracionem vestram
ad deum pro me fusam et fundendam secundum
expectacionem et spem meam beatitudinis
optinende. cuius signum subdit dicens. Quia in
nullo confundar quod persecutores adversarii
scilicet omnem fiduciam id est firmam constanciam sicut
semper sum sui de preterito a tempore conversionis
mee et nunc. scilicet de presenti et futuro magnificabitur
Christus id est honorabitur in corpore meo etc. quia
si vivam predicabo nomen eius manifeste. si
moriar hoc erit pro eius fide et sic martir
meus glosa confessione. Michi enim vivere Christus
est me vivificans per graciam et mori pro eo
lucrum est. sicut ut sim ei coniunctus perfecte per gloriam
Et quia utrumque bonum est Nam sic vivere
est augmentare meritum ideo dicit quod si vivere in
carne scilicet mortali et passibili hic michi fructus
operis est id est augmentum meriti et sic statim mori
est absque dilacione consequi premium ideo subdit
Et quid eligam ignoro Coartor sic quod
ostendit caritatem suam ad philippenses et primo
hanc ostendit 2o ad tollerantiam miseri medict
ibi Tantum digne etc. primum autem ostendit in hoc
quod peregit bonum philippensium anteferret suo
glorie. dicens Coartor autem e duobus id est moveor
ad appetendum duo. que non possunt simul haberi
desiderium habens dissolui per mortem corporalem.
et esse cum Christo scilicet in gloria. multo magis melius
scilicet vivere pro me permanere autem in carne dum
magis est propter vos id est vestram confirmacionem in
fide et moribus per doctrinam meam. Et eligere
hanc partem subdit Et hoc confidens scilicet bonum
vestrum pro me permovendo scio quia manebo
in vita presenti ad utilitatem vestram ideo subdit
Et permanebo omnibus vobis ad profectum vestrum scilicet in
fide et moribus et gaudium fidei id est fidelium
ut gratulacio vestra abundet in Christo Ihesu que est
gratulacio scilicet firmiter per meum adventum iterum ad vos

quod philippenses sicut desiderabant et apostolus in
tendebat hoc facere licet oppinitate quod divina
ordinacione Aliter enim non asserit se venturum
in presenti Tantum digne sic quod permo
nicio de tollerancia miserie ad quam in pre
cepit gustatio sciendo dicit Tantum digne etc.
Christi evangelium id est iuxta evangelium digne secundum euangelii
doctrinam ut sive cum veniam et videro vos si
deus voluerit sive absens si aliter deus ordi
naverit audiam de vobis id est absens sive videam
quia statis firmiter in uno spiritu id est in spiritu sancto
qui est unus unanimes in corde colla
borantes in opere fidei euangelii id est in hiis que per
tinent ad fidem euangelicam et in nullo ter
reamini ab adversariis vos persequentibus que
scilicet persecucio est in illis causa perdicionis gehenne
vobis autem salutis scilicet eterne et hoc a deo qui
dat graciam et gloriam. quia vobis donatum
est pro Christo id est perfeccione Christi non solum ut ut
in eum credatis ut infirmi fideles sed
ut etiam pro eo paciamini constanter sicut fortes quod
pervenit ex speciali dei dono Idem certamen haben
tes contra adversarios fidei quale et vidistis
in me cum fui apud vos flagellatus pro
fuga puelle phitonisse ut habetur Actuum 16o
et nunc audistis de me quod sum incarceratus
rome. Capitulum Secundum

Siqua igitur consolacio in Christo postquam apostolus 2
reddidit philippenses benivolos hic quasi
reddit eos dociles informando eos con...ue
et plane de moribus et fide. et primo pre
mittit quandam persuasionem 2o subdit suam
informacionem ibi Hoc sentite etc. primo dicit quod consola
cionem vestram esse autem tamen Consolacio vero
consolatoris diffusio Societas autem solacium
amicorum. cum fortune vero ampliorem supportacio
quod sic in corporibus duo simul incedentes levius
portant quam unus solus. sic suo modo comparies
alius supponit se cum eo suo oneri 2o retho
et hoc prodit alia res de se. Apostolus
autem erat in carcere plus quod iste amor indigebat
et ista quarta dicit se sequi si vocavit obtemperent
sive monita et quod hoc dicit ad hoc moneri
dicit id est Siqua igitur consolacio in Christo etc. ordinata
ad primum g. d. Si me vultis consolari in angus
tiis meis et solacium prebere et societate spiritus

quia societatem corporalem ei exhibere non
poterant et per visitationem mihi compati doloribus
meis implete gaudium meum per impletionem
mee monitionis ut scilicet consequamini Ut idem
sapiatis hic consequenter ponit monitionem apostoli et
primo per se ipsum 2o per suum discipulum ibi Spero
autem prima in 3 quia primo monet eos de fi-
dei unitate 2o de vera humilitate ibi Nichil per
contentionem 3o de omnimoda sanctitate ibi Itaque
carissimi. Circa primum dicit Ut idem sapiatis de fide. Sapien-
cia enim proprie cognitio est de divinis. fides autem ha-
bemus pro obiecto sub ratione summi veri. Sed quia
fides sine caritate est informis. ideo subdit
Eandem caritatem habentes. Caritas enim facit
homines unius voluntatis. ideo subdit unanimes.
et per consequens adinvicem compati et congaudere.
ideo subdit Idipsum sentientes Nichil per
contentionem hic consequenter monet philippenses de
vera humilitate et primo facit propositum 2o ad hoc
inducit exemplum ibi Hoc enim sentite. Circa primum dicit
Nichil sic faciatis per contentionem sicut faciunt
superbi. proverbiorum 13 capitulo. Inter superbos semper iurgia
sunt. neque per inanem gloriam que nichil
aufferet. matthei 6 capitulo. Receperunt mercedem suam
Sed in humilitate. vere superiores sibi invicem arbi-
trantes. Vere enim humiles semetipsos indicant
aliis inferiores. et subdit causam Non que sua
sunt singuli considerantes etc. quia vere humiles non
considerant proprias excellencias que possunt esse
occasio proprie elevationis sed excellencias aliorum
que sunt occasio proprie humiliationis et hono-
rationis aliene. Hoc enim sentite hic consequenter
ad hoc inducit exemplum de humilitate Christi quod
est efficacissimum. et primo ponit eius humiliationem
2o ostendit eius exaltationem ibi Propter quod et
deus. Circa primum dicit Hoc enim sentite in vobis etc.
id est humilitatem vestram habete intus in corde et
non solum exterius sic ostendite qui cum in forma
dei esset id est verus in essencia cum deo patre ab
eterno quia forma dei [illegible] est [illegible]
non rapinam arbitratus est esse se equa-
lem deo. scilicet in potestate. Nam in deo non est quanti-
tas molis sed virtutis. Dixit enim Iohannis 5 capitulo
Quecumque enim facit pater et filius facit.
et hoc dicendo non fuit rapina arbitratus.

quia non usurpavit sibi alienum honorem sed
proprium. Et per hoc elidit errorem Arrii dicentis
patre ex natura minorem sed semetipsum exinanivit
id est in corpore humiliavit cum esset tantus et talis
veritatem quam divinitatis inde non fuit passa ali-
quod detrimentum. ideo subdit formam servi accipi-
ens id est humanam naturam in unitate supposi-
ti in qua apparuit humilis in similitudinem
hominum factus non quantum ad culpam et habitu
inventus ut homo quia inter homines
duxit vitam communem. Luce 7o. Venit filius
hominis manducans et bibens etc. Humiliavit
semetipsum ad dandum nobis exemplum Iohannis 13. Exemplum
enim dedi vobis etc. Factus obediens deo patri
non solum usque ad [illegible] et verba sed etiam usque
ad mortem mortem autem crucis contemptibilissimam
et vilissimam Propter quod hic consequenter ostendit ex-
altationem quam meruit per dictam humilitatem
dicens Propter quod et deus exaltavit illum in sua
resurrectione et ascensione. gloriam enim sui corporis
et exaltationis eius ad celos meruit per
suam passionem. Non autem gloriam anime
quam habuit ab instanti conceptionis sue Et
donavit illi nomen quod est super omne nomen
scilicet quod Christus homo diceretur deus. Licet enim sibi
hoc datum fuit ab instanti sue incarnationis
secundum rem. quia incarnatione sua fuit in sig-
dimo. non in [illegible] manifestationem sed post resurrectionem
eius et ascensionem promissionem spiritus sancti et
alie divine virtutis opera declarata fuit eius di-
vinitas. Et dicitur nomen divinitatis sibi datum
eo modo loquendi quo res fieri dicitur quando inno-
tescit ut in nomine Ihesu omne genu flectatur
id est ut omnes exhibeant ei reverentiam angeli
homines et demones et omnis lingua
celestis et terrenalis confiteatur. quia dominus Ihesus
Christus in gloria est dei patris quia secundum deitatem
est una gloria patris et filii Itaque karissimi
consequenter ipse instruit philippenses de omnimoda sanctitate
dicens Itaque karissimi mei licet enim paulus dili-
gat omnes fideles diligit tamen istos dilec-
tione speciali [illegible] sicut semper obedistis man-
datis et consiliis [illegible] tempore mee conversationis
non in presencia mea tantum sed multo magis nunc
in absencia mea quod fecistis in presencia atten-
dentes quod semper habetis deum presentem qui [illegible]

timendus est et reuerendus· et io subdit
cum metu cordis et tremore corporis timor
enim in corde sunt tremore in corpore Vestram
salutem operamini p opa sce vite et qz op9
meritorium dependet a deo Deus est enim qui
operatur in vobis et velle opus meritorium et
perficere in ope p bona voluntate s· sua no
p nra· n̄ ex ꝯgruis meritis sequi instinctu vo
luntatis diuine Cont ondit modum faciendi bonum
d· Omnia aut facite sine murmuracionibus &c̄ cont
deum et homines· s· no dubitantes de diuino
auxilio nob̄ assistente ut sitis sine querela
actiue et passiue· ita paciente viuendo
q̄ no moueatis querelam de alijs et inno
cent q̄ alij no conquerant de vob̄ io subdit
et simplices· i· sine plica dolositatis filij dei p
adopcionem et imitacionem et sine reprehensione
i· sic q̄ no appareat aliqd reprehensibile A se
quitur cū et d̄r In medio nacionis praue et per
uerse i· infidelium quorum plures conuertebant
ad fidem in principio erant cū bona ꝯuersacione
fidelium int̄ eos commixti io subdit Int̄ quos
lucetis sicut luminaria in mundo vn̄ Cris°· p
stellas celi boni intelliguntur· et p terram
terre mali· sic ibidem plenius fuit dcm̄ Verbum
vite continentes i· doctrinam eternam vite tenentes in
corde credendo et in ore docendo· et in ope
adimplendo ad gloriam meam in die xpi
i· in die iudicij in quo xpus veniet ad iudi
candum Nam multitudo discipulorum cedunt ad
augmentum glorie doctorum pter qd doctoribus
debetur aureola qz no in vacuum cucurri ad
bravium vitam predicatore fidei neqz in vacuum
laboraui· quia fructus est in vobis bonus
fructus sed et si immolor deo p martirium
sup sacrificium et obsequium fidei vre qz si eam
michi vos ꝯmittendo gaudeo et congratulor
omnibus vob̄ qz no solum erit ad gloriam meam
sed et redundabit in vob̄ Idipsum aut &c̄
i· si paciamini tribulaciones seu martirium
congaudete michi qz no solum hoc erit ad gloriam
vestram· s· et ad augmentum glorie mee Spero
aut in dno postqz apostolus instruxit philippen
p scriptum in scripto hic ꝯuertit promittit eis mitte
nuncium qui doceat eos viua· et d̄r in d̄ sm̄
duplicem nuncium 2° i Prim° ibi Primus autem
nuncius qui promittit fuit thimotheus qui fuit

apostolo valde amicabilis et ad docendum
ydoneus de quo d̄r Spero aut &c̄ utz
ut et ego bono animo sim i· in diuo co
solatus cognitis que circa vos sunt sz
bono statum vro p eius relacionem in cognito
neminem enim habeo tam vna
nimem i· vnius mentis mee qui sincera affectione
p vobis sollicitus sit ut in bono conforme
mini et estis Omnes enim querunt que sua
sunt i· multi predicando querunt temporale lucrum
et est yperbole Sic enim d̄r Omnes de
cuius vadunt ad the sesum in hijs plures
frequenter manent non que ihu xpi i· honorem
diuini et salute aīaz ut dcm̄ est in precedenti
Non sic aut thimotheus Experimentum aut
eius cognoscite i· p experienciam sui po
testis cognoscere q̄ ita sit· qm sic pr̄i filius
mecum seruiuit in euangelio i· euangelium predicauit
sequendo instruendo qui no assumi viri sz vos
Hunc igitur spero me mittere ad vos tamqz
ydoneum mox ut video que circa me sint
i· cū vido oportunitatem mittendi Confido
aut in dno &c̄ etz ex hoc q̄ no asserit
simpliciter ut i· itum se venturum ad eos· sz q̄ hoc
intendebat suppo dei voluntate Neces
sarium Sic ꝯpsumit sed minus eu de Neces
sarium aut existimaui p vra salute Epafro
ditum fratrem religiose premittit et cooperatorem &c̄
in predicacione euangelij vitalis vrm aut apostolum
i· doctorem et ministrum necessitatis mee qui michi
miserat munera necessaria mittere ad vos cor
roborandos et plenius instruendos qm qdem
omnes vos desiderabat videre et consolari
et mestus erat de vra tristicia pterea
q̄ audieratis illum infirmatum &c̄ et fuit
in vitate usqz ad mortem i· proximum morti
sz deus misertus est eius &c̄ cum sanando
ne vicet et mei ne tristiciam sup tristiciam
haberem s· tristiciam de eius morte sup tristiciam
de infirmitate Festinancius ergo misi illum sz
cū thimotheum ut viso eo iterum gaudeatis &c̄
q̄ d· prius ꝯuenisset de sue sanitatis audi
tu et iterum gaudeatis de visu Excipite itaqz
illum gaudentes et honorifice cum propter
opus xpi ut fuerit opus qd xpus fecit et docuit

Qui venit ministrare et non ministrari math.
20 etc. usque ad mortem accessit se mortis
periculis exponendo. ideo subditur tradens
animam suam i. vitam suam ut impleret
id quod ex vobis deerat scilicet quod munera
que dedistis pro sustentatione mea. Sed de
vobis non fuit qui deferret mihi et ministraret
et ipse hoc supplevit Capitulum tercium

De cetero fratres mei etc. hec est tercia pars principalis
in qua apostolus philippenses cautos dere-
tur [illegible] deceptionem pseudo apostolorum et dividitur
in duas partes. Nam primo circa hoc philippenses hor-
tatur. 2º eos consolatur etc. circa primam in duas quia
primo premittit brevem prefationem et prosequitur
suam intentionem ibi videte. Circa primum dicit
De cetero fratres mei .s. proxima religione gau-
dete in domino de vera conversione ad deum eadem
vobis scribere que scilicet scripsi aliis eciis de
cessatione legalium ad cupiendam doctrinam
pseudo apostolorum qui docent contrarium. De hoc
enim scripserat aliis eciis utique imprudentibus
epistolis mihi quidem non pigrum est scilicet quia
sollicitus sum de vestra salute vobis autem necessarium
ut caveatis ab eorum deceptionibus videte
hic prosequitur intentum ostendens cavendum
legalium primo verbis 2º exemplo ibi Siquis alius. Circa
primum dicit videte canes etc. id est pseudo apostolos
quos nominat canes eo quod contra veros
apostolos verbis detractoriis et mordacibus
utebantur et malis operibus quia per observa-
tionem legalium quam afferebant ad salutem
necessariam veritatem evangelii subvertere nitebantur
videte concisionem i. circumcisionem quam de ri-
gore sic nominat eo quod ad nichilum valet
sed magis nocet quia non est nisi violenta
abscisio pellicule. et subditur causam huius nos
enim sumus circumcisio i. vere circumcisi. Cir-
cumcisio enim carnalis fuit figura circumcisionis
spiritualis per quam auferentur peccata que est
baptismus auferens penam et culpam propter
quod succedit circumcisioni sicut presens impleto
et auferens eam sicut veritas umbram
et figuram. ideo subditur qui spiritu bono servi-
mus i. deo in caritate et gloriamur in christo ihesu cui
sumus incorporati per baptismum et non in car-
ne i. in carnali circumcisione fiduciam

habentes conse[illegible] de [illegible] hec tamen sicut per missi-
onem spiritualem quemque et ego habeam con-
fidentiam in carne i. considerare possem in car-
nali circumcisione si de ea esset confidendum
eo quod sic circumcisus sum Siquis alius. hic
ostendit apostolus propositum exemplo et primo se ponit in
exemplum 2º philippenses inducit ad imitandum ibi
imitatores mei etc. circa primum in duas quia primo
exemplo sui cessationem legalium declarat 2º de modo
loquendi se excusat ibi. Non quod iam. Circa
primum ostendit apostolus ante conversionem suam pro le-
galibus se multum zelasse et post conversionem
ea vilia reputasse. quod nec modo fecisset
nisi evacuationem eorum per christum certitudinaliter cog-
novisset dicit i. Siquis alius videtur etc. ego magis
et usque ibi secundum legem phariseus i. de secta
phariseorum. Erant autem tunc apud iudeos tres
secte ut dicit Josephus antiquitatum libro 18 scilicet
Saduceorum qui negabant spiritum et angelum
et per omnes [illegible] et essenorum qui simili-
ter animas hominum immortales confitebantur [illegible]
qui religiosi et habentes omnia in communi et phariseorum
qui confitebantur utraque secundum emulationem i. zelum
legis et persequens ecclesiam dei ut actuum 9º etc.
secundum iusticiam que in lege est. i. que est iusticia
non enim iustificabat apud deum sed apud
homines. sic iusticia politica. sic declaratum
fuit diffusius ro. 3. et 4 etc. conversatus sine
querela i. sine clamore de me facto per legis transgres-
sione sed que michi fuerunt lucra secundum mentem esti-
mationem ante meam conversionem hec arbitratus
sum post conversionem meam propter christum detrimenta
i. vilia et graue impedimenta. quia dicere quod
legalia adhuc haberent esse simul et dicere
christum non in mundum venisse. Nam figura cessat
adveniente veritate verumtamen existimo omnia
illa legalia detrimentum esse salutis
ex alia causa que subditur quia dicitur propter emi-
nentem scientiam ihesu christi domini mei. i. propter eminentem
doctrinam a christo traditam que supereminet
omni doctrine aliorum non sic preter quod ex doctrina
veteris testamenti cui comparatur. sic presens imperfectum
per perfectum sunt omnia in legalibus propter quem
scilicet christum omnia detrimentum feci i. reputavi et
arbitror ut stercora i. inquinamentum per [illegible]
sicut quam doctrina evangelica [illegible] non potest post
publicationem evangelii ut christum lucrifaciam

i. ut habeam xpm in premium et ut inveniar
in illo per fidem caritate formatam non habens
meam iusticiam que ex lege est. quam dicit
suam eo quod nititur est in illa. sed illam que
ex fide est xpi iesu. qui facit dignos vita eterna
ad cognoscendum illum in presenti per speculum et
in enigmate. et in futuro facie ad faciem. Et
virtutem resurrectionis eius cognoscendo eam ut
eam efficaciam mee resurrectionis fide et societatem
passionum eius in presenti non formidandam
configuratus morti eius. i. ut assimiler sibi in pas
sione et per quod associer ei in corporis et me
glorificatione. Unde subdit Si quo modo occurram ad re
surrectionem id est que erit ad vitam immortalem. Non
quod iam acceperim. Cum apostolus plura dixerit de se
pertinentia ad excellentiam vite posset aliquis
credere quod diceret se totaliter perfectum quantum ad meritum
quod non est verum. quia licet homo semper esse in
merito quod diu est in vita. unde dicitur hic glosa.
Nemo fidelium et si intellectum perfecerit dicat suf
ficit mihi. qui enim hoc dicit exit de via ante
finem. apostolus se exponens de modo loquendi
premisso. ostendit se non dum perfectionem assecutum d.
Non quod iam acceperim id est perfectionem meriti non enim
convenienter licet intelligi de acceptione premii conve
nientius quod magis erit ad propositum quod erat in hac
vita multis miseriis subiecta sequar autem
xpm passum procedendo ad eum per meriti sequar
autem si quomodo comprehendam i. licet quod comprehensum
sum ad fidem sine qua impossibile est placere
deo. Hebr. xi. nec per quod attingere ad perfectionem
meriti a xpo ihu qui me vocavit ad fidem
primum actualiter impugnantem. licet quod hec vo
catio dicitur hic comprehensio sic comprehendit adversarius
et sibi subiciat. Fratres ego me non arbitror
comprehendisse. i. ad perfectionem meriti simpliciter pervenisse
Unum autem scilicet est quod de me assero que quidem
retro sunt obliviscens. i. legalia et terrena
que dimisi ad ea vero que sunt priora i. ad ce
lestia bona que priora sunt tempore dignitate
et durate. Bonum enim quod expectatur in celestibus
est ipse deus extendens meipsum per conatum
liberi arbitrii in augmentum meriti ad destinatum
perfectionem prosequor. i. ad premium in eo deo ordina
tum finaliter consequendum unde subdit ad bravium
superne vocationis dei in xpo ihu. i. per xpm ihm
per quem tamen per mediatorem vocavit ad ce

lestem premium vel in xpo ihu quia in ipso con
sistit beatitudo. Nam beati reficiunt intus in
aspectu sue deitatis et extra in aspectu sue humani
tatis quod dicit Aug. super Iohem. Quicumque ergo perfecti
sumus hoc sentiamus. i. in statu perfectionis cuiusmodi erat paulus
et alii apostoli et doctores et ceteri. hoc sentiamus
scilicet quod nullus est iam simpliciter perfectus in via
et si quid id est hoc expositum dupliciter exponitur. Uno modo in malo
sic et si quid aliter sapitis tenendo contrarium et
hoc vobis deus revelabit i. manifestabit vos ostendet
non esse verum in iudicio vel etiam per gratiam suam
vos ab errore revocando. Alio modo in bono sic
et si quid aliter sapitis i. si quid aliud pertinens ad
cultum dei et perfectionis statum vos cognoscere
contigit. et hoc vobis deus revelabit quod dicit
quod hoc non pervenit ex intellectu vestro sed ex reve
latione divina. et hec expositio videtur magis
consona littere sequenti cum dicit. Verum ad quod
pervenimus quantum ad veritatem quam etiam predica
vi iam cognovimus scilicet necesse est ut idem sapiamus
in mente ut in eadem permaneamus regula
i. in opere ut nullum sit scisma in vobis. tercio
Imitatores postquam apostolus proposuit se in exemplum
hic consequenter inducit philippenses ad imitandum d.
Imitatores mei estote fratres in perfectis et ob
servate eos i. attendite diligenter ut vos eis
conformetis qui ita ambulant de virtute
in virtutem sicut habetis formam vestram vivendi
vobis traditam exemplo verbo et scripto. Multi enim
ambulant via perversa quos sepe dicebam
vobis cum essem presens vobiscum. nunc autem et flens
pro vobis eorum dico scilicet esse inimicos crucis
xpi quod contrariant eorum carnalibus. quorum finis
interitus scilicet eternus quorum deus venter est
quia student eis satisfacere in omnibus et
gloria de tali carnalitate in confusione ipsorum
i. erit eis confusibilis qui terrena sapiunt
tantum et non celestia. Nostra autem conversatio in celis
est per spem caritate formatam. quia sicut
dicit Aug. Anima que est principalis pars hominis
verius est ubi amat quam ubi animat. et
quia post iudicium sancti erunt in celo non solum
in anima sicut modo sed etiam in corpore glorioso. ideo
sequitur Unde et salvatorem expectamus do
minum nostrum ihm xpm qui reformabit corpus in generali
resurrectione humilitatis nostre. Notandum modo nobis est humi
litatis occasio eo quod corpus est corruptibile et passibile.

et corrodet humilibus et minores resolvet
configuratum tum corpori claritatis sue quia sancti
resurgunt in glorioso corpore sicut christus. Una
autem dos glorificati corporis est claritas sicut dicitur
infra 1 Cor. 15. Et quia hoc fiet virtute dei
infinita sic et causa ideo subdit secundum operacionem
i. virtutem operandi qua possit eciam sibi subicere
omnia preterea enim omnia sibi subiecta sunt
quia de nichilo facta et nisi continerentur a deo
in nichilum redigenda essent Capitulum 4m

Itaque fratres mei. postquam apostolus philippenses
cautos reddidit hic consequenter ad eorum con
solacionem se convertit et dividitur in duas partes quia primo
eos consolatur 2º de eorum liberalitate gratias agit ibi Gra
visus sum. prima in duas quia primo firmat eos
generaliter 2º provocat ad spiritualem leticiam
ibi Gaudete in domino. prima in duas quia primo facit
quod dictum est per se ipsum 2º per amicum ibi Et
rogo. Sciendum quod sicut dictum est supra in principio philippenses
propter fidem fuerunt in tribulacione ideo indigebant
confortacione quam eis exhibet apostolus primo
generaliter dicens Itaque fratres mei karissimi i. in vinculo
dilectionis spiritualis et desideratissimi quia de
sideraverunt eos videre adhuc temporaliter in via
et eternaliter in patria gaudium meum de pre
senti et corona mea. Doctoribus enim debetur
gloria specialis que a sanctis dicitur aureola sic sta
te firmiter in tribulacione et contra tribulaciones
huiusmodi in domino karissimi ita quod ab eo nullomodo
recedatis / 2º confortat duas personas speciales dicens
Euchodiam rogo et Sinticen deprecor idip
sum sapere in domino i. firmiter stare. Hec erant mu
lieres quas apostolus specialiter confortat tum propter
fragilitatem sexus tum quia sibi ministra
verant multum et aliis predicatoribus ut ondit
se consequenter Et rogo. hic consequenter confirmat phi
lippenses per amicum dicens Et rogo et te ger
mane non proprium est compare i. adiutor
meus in predicacione adiuva illas scilicet duas
mulieres tuis sermonibus confortando que mecum
laboraverunt in evangelio i. in predicacione in mea
ministracione et non solum in se et sociis meis de
quibus subdit Cum Clemente et ceteris ad
iutoribus meis in predicacione quorum nomina
scripta sunt in libro vite. Est autem liber vite
idem quod predestinacio divina que dicitur liber eo quod
in mente divina nomina suorum et electorum est fir
miter dispositum et hec est descripcio simpliciter.

Utrum autem isti erant ibi scripti forsitan habuit
apostolus predictam revelacionem. Alio modo dicitur aliquis
scriptus in libro vite secundum presentem iusticiam et
quia in alio contingit deficere et hec est descrip
cio secundum quid. Apostolus presumens opera istorum que vide
bant estimare debebat quod erant in gracia
loquitur secundum proposito non per revelacionem habuerit
quod simpliciter essent scripti in libro vite Gaudete.
hic consequenter inducit philippenses ad spiritualem leticiam
et 2º ad bonum operis perseveranciam eo quod eius
ondit hec leticia ibi Decetero fratres. Circa primum
Gaudete in domino non in mundo semper i. racio
nabiliter iterum dico gaudete ad maiorem in
ducionem modestia vestra in conversacione et vita
nota sit omnibus hominibus ut boni me
liores fiant exemplo vestri et mali ad bonum
convertantur Dominus prope est ad vos remunerandos
Et quia nimia sollicitudo temporalium impedit
spirituale gaudium ideo subdit Nichil solliciti
sitis superflue. Non oportet sollicitari de su
perfluis aliter videtur temptacio dei Sed in omni
oracione et hic ponit 4or partes oracionis oportet
enim in orando primo ad deum accedere per mentis
elevacionem et hec vocatur oracio ascensus mentis
in deum / 2º quod querit determinate ponit sub
verbo in tali et hec vocatur peticio propter quod dicit
hic peticiones vestre innotescant et ad deter
minatam ponentes 3º quod ponens se disponit
ut exaudiri debeat quod vocatur graciarum actio
per hoc enim quod quis se gratum ondit de beneficiis
receptis meretur recipere potiora 4º quod expri
mat illud per quod oracio sit exaudibilis
ex parte dei quod est eius sanctitas et hoc nomi
natur dicitur et obsecraciones sicut in dicitur per nati
vitatem tuam libera nos domine Et pax. Hic apostolus
in ceteris epistolis ponit in fine pacem
illam propterea Et pax dei i. deus qui est pax
et quies mentis que exsuperat omnem sensum
eo quod est ab omni intellectu creato incomprehensibilis
custodiat corda vestra ut voluntates vestras
in bono que dicuntur corda quia sicut cor movet
alia corporis membra sic voluntas movet
alias anime potencias ad actus suos ipso
usu i. per usum proprium Et quod subditur in aliquibus
libris domino nostro non est de textu nec habetur
in aliquibus libris correctis / Decetero fratres hic
inducit philippenses ad boni continuacionem et
augmentacionem dicens Decetero fratres quecumque sunt vera

sed sine mixtione quecumque pudica sed lascivia
dissolutione. quecumque iusta erga proximum que
cumque sancta erga cultum divinum quecumque ama
bilia deo et hominibus bonis quecumque bone
fame i. digna boni nominis. si qua virtus
moralis et intellectualis si qua laus dis
cipline i. disciplina morum laudabilis hec
cogitate frequenter imitando que et didicistis
per meam doctrinam et accepistis i. accepistis
tamquam digna teneri et servari et audistis
ab aliis predicatoribus veris et vidistis in
me qui non solum verbo sed exemplo predicavi vobis
hec agite et non solum cogitate et deus pacis
i. dator vere pacis scilicet interne et superne erit
vobiscum per gratiam in presenti et gloriam in futuro
Gavisus sum hic commendat apostolus de liberalitate
philippenses gratulando magis tamen propter eorum meritum
quam proprium commodum dicens Gavisus sum autem
in domino vehementer i. valde quoniam tandem aliquando re
floruistis etc. loquitur de ipsis per similitudinem
arboris que videtur arida et postea revi
rescit et floret secundum revolutionem temporis Sic
philippenses primo ministrant apostolo necessaria postea
cessaverunt ad tempus et iterum miserunt sibi [illegible]
pro suis viribus Sicut cogitastis cessatum inter
media dicens occupati autem eratis i. impediti pro
vide in eo quod tribulationem mitteretis non quasi
propter penuriam scilicet meam dico quod gavisus
sum vehementer et subdit causam dicens Ego enim
didici i. assuevi in quibus sum sufficiens
esse i. in illis que habeo contentus esse scio et
humiliari quia non frangor per impacientiam
scio et habundare quia tamen non erigor per
superbiam ubique et in omnibus carentibus
institutus sum i. informatus sum a deo
qualiter me debeam habere et saciari scilicet scio
in corporali et esurire scilicet impaciencie defectu
et habundare scilicet superbie fastu et penuriam
pati scilicet tristicie luctu omnia possum i. omni
fortuna bene possum uti unde dicit philosophus primo ethicorum
de virtuosis Et fortunas optime ferent
quia vita vere bonus est ut tetragonus
sine vituperio Sic enim corpus tetragonum bene sedet
in quolibet latere sic virtuosus in qualibet
fortuna prospera vel adversa bene se habet tamen
hoc fit multo melius per virtutem ex actibus
acquisitam ideo subdit apostolus In eo qui me

confortat i. per ipsum deum Verumtamen bene
fecistis etc. et vobis communicantes tribulationi
mee i. mittentes michi subsidium temporale
detento in carcere Scitis autem et vos philippenses
per ea que vidistis et audistis quod in principio evangelii etc.
i. quando vobis evangelium predicare incepi nulla michi
ecclesia communicavit in ratione dati et accepti. Ratio
enim est ut accipientes spiritualia a predicatoribus
dent eis temporalia nisi vos soli et in hoc com
mendat eorum liberalitatem patris quia et
thessalonicam semel et bis in usum mi
misistis scilicet bona vestra in quibus ego et predi
catores ... alii. deinde quare non suppleam
secundum meum usum non quia quero datum
principaliter sed scilicet quia requiro fructum
habundantem in ratione vestra i. meritum ex parte
vestra que dicitur fructus habundans quia adducit
ad vitam beatam Habeo autem omnia que misistis
michi et habundo etc. non solum pro meis usibus sed
pro usibus aliorum acceptis ab epafrodito
muneribus ea que misistis per eum in odo
rem suavitatis etc. Nam elemosina est hostia
deo acceptissima et quia de beneficio re
gratiandum est benefactori ideo subdit Deus autem
meus suppleat omne desiderium vestrum sicut
me replevistis secundum divitias suas in gloria
reddendo vobis pro temporalibus eterna christo ihesu
i. per ihesum christum mediatorem dei et hominum Et
quia cuiuslibet boni deus est principalis auctor
ideo gratias agit ei generaliter dicens Deo autem et pa
tri nostro gloria etc. Salutate hic ultimo ponit huius
epistole conclusionem per salutationem et dicit Salutate
omnem sanctum in christo ihesu i. omnem sanctificatum
per baptismum ihesu christi Salutant vos qui mecum
sunt fratres in ministerio et per tempus predicantes
Salutant vos omnes sancti i. christiani generaliter
maxime autem qui de cesaris domo sunt
per hoc innuit quod isti specialem affectum habebant
ad philippenses Gratia domini nostri ihesu christi cum spiritu vestro
sit et remaneat semper Amen Incipit
Epistola pauli ad Colocenses capitulum primum
Paulus apostolus hic incipit primum
epistola ad colocenses que dividitur
in tres partes in salutationem et
prosecutionem ibi Gratias agimus
et conclusionem quarto capitulo ibi Que circa me sunt

In prima parte exprimit persone salutantes
et in secunda persone salutate ibi His qui sunt
colossis etc et bona eis optata ibi Gratia vobis etc
Et patet sententia ex dictis epistolis in principiis aliarum
epistolarum. Gratias agimus. Hic incipit epistole pro-
secutio. Circa quam sciendum quod apostolus non
predicat colocensibus personaliter ut patet in prologo
communi sed per discipulos suos scilicet Archippum
et Epafram. Et postea inducebantur a pseu-
do apostolis ad recipiendum legalia cum evangeli-
o quod apostolus qui in partibus illis erat pas-
de famosus scripsit eis ipsos a legalibus
retrahendo et in fide ac moribus solidan-
do et dividitur in tres partes quia primo inducit eos
ad tenendam firmiter evangelii veritatem secundo ad
vitandum pseudo apostolorum falsitatem ca. 2. tertio
ad continuandum vite sanctitatem 3. ca. Prima
in duas quia primo ut verba sua melius recipi-
ant ostendit se eis benivolum secundo inducit eos
ad predicta tenendum evangelium Christi ibi Qui est ymago
Prima autem facit duplex scilicet agendo gratias de
bona eorum inchoatione secundo orando devote
pro meliori consummatione ibi Ideo et nos Circa primum
dicit Gratias agimus deo et patri domini nostri Ihesu
Christi semper etc id est debitis horis ad orandum
deputatis audientes per epafram ut habetur
infra fidem vestram in Christo Ihesu que est fun-
damentum spiritualis edificii. Et quia fides sine
operibus mortua est Jac. 2. ca. Et dilectionem
quam habetis in omnes sanctos id est caritas que
consistit erga omnes fideles. Et non pro quomodo
terrene sed perfecti premio id est sequitur propter spem que
reposita est vobis in celis quam audistis in verbo veritatis evangelii
quod non promittit bona terrena sicut lex
vetus sed celestia sic patet ex doctrina ipsius
quod pervenit ad vos predicationem discipulorum
meorum sicut et in universo mundo est non a tempore
apostolorum predicatio sicut evangelium per orbem terrarum
sic plenius declaravi super id psalmus 18. In
omnem terram exivit sonus eorum et brevius replicavi super epistolam ad Ro. 1. ca.
ubi hec auctoritas allegatur. Et fructificat
et crescit in aliis gentibus sicut in vobis
sic fructificat ex ea die qua audistis
credendo. Cetera patent in textu. Ideo et nos.
Hic quia apostolus ostendit se benivolum colocensibus
orando pro eorum felici consummatione dicit Ideo et nos
ex qua die audivimus vestrum bonum principium non
cessamus pro vobis orantes mente et postulantes
ore ut impleamini agnitione voluntatis eius id est
ut plenius divinam voluntatem cognoscatis
in omni sapientia quantum ad cognitionem rerum ad vitam
activam pertinentium et intellectu spirituali quantum
ad cognitionem spiritualium et contemplationem in spe-
culabilibus et operabilibus in omni opere
bono fructificantes id est de bono in melius
proficientes quantum ad vitam activam et crescentes
in scientia dei quantum ad vitam contemplativam in
omni virtute scilicet morali et intellectuali con-
fortati secundum potentiam claritatis eius. Hoc addit
ad ostendendum quod non loquitur de virtutibus poli-
ticis sed infusis que dantur a deo cum gratia et
per eam sibi augmentantur in omni pacientia pro
adversorum tollerantiam et longanimitate etc
per eorum priorum expectationem. Gratias
agentes deo et patri qui dignos vos iudeos
et gentiles inde me fecit per gratiam baptis-
mi in partem sortis sanctorum in lumine quia gratia
baptismi digni sunt hereditate eterna que habe-
tur in clara dei visione qui eripuit nos de
potestate tenebrarum id est de potestate inimici per mortem
filii sui et transtulit in regnum filii etc eripien-
do nos de potestate et regno diaboli et remis-
sionem peccatorum per sacramenta baptismi et penitentie que
habent efficaciam a passione Christi. Qui est
ymago. Postquam apostolus ostendit se benivolum
colocensibus hic consequenter inducit eos ad te-
nendum firmiter evangelii veritatem et dividitur in tres partes
quia primo declarat auctorem evangelii secundo invitat
ad firmiter adherendum ibi Et vos cum essetis
tertio reddet tacite questionem ibi Qui nunc gaudeo
Auctorem vero evangelii declarat per excellentiam
auctoris ipsius scilicet Christi. Cuius excellentias triplex
declarat primo in comparatione ad patrem suum secundo
quo ad totum universum ibi Quia in ipso
3o quo ad corpus eius misticum ibi Et ipse caput
Circa primum ad primum declarat duas excellentias
Christi Prima est quod est ymago patris id est expressa
similitudo ipsius secundum deitatem. Hic dicitur Qui est ymago

alicuius potest dici dupliciter. Uno modo naturale sicut
in substantia filius dei ymago patris quia
procedit de eo per modum nature et in eandem speciem.
Alio modo artificiale sicut ymago herculis est in
lapide. Primo modo christus est ymago dei patris
tamen in redemptionis originali ne quia divina natura
non est multiplicata. Creatura autem intellectualis
est ymago dei in natura aliena et sic non est
proprie eius ymago sed magis ad eius ymaginem.
Primogenitus omnis creature id est genitus ante omnem
creaturam quia generatio filii a patre est eterna. Pro-
ductio autem creature est temporalis que potest dici large
generatio eo modo quo deus dicitur pater omnium creaturarum.
Quia in ipso. Hic quarto ponit excellentias
Christi quantum ad universum. Nam omnia preexistunt
in eo sicut in causa exemplari. Ideo dicitur Quia in
ipso condita sunt universa id est disposita. Omnis
enim creature comparantur ad deum sicut artificiata ad
artificem. Exodi 1o. Omnis enim est artifex (?)
Artificiati ideo prius est in conceptione artificis quam in
effectu. Domus enim extra fit a domo intra con-
cepta. Filius autem in divinis est conceptum sive
verbum patris et ideo omnes creature preexistunt in eo
exemplariter ab eterno. Quia nulla novitas
est in deo. Visibilia quantum ad creaturas corporales
invisibilia quantum ad spirituales. Sive throni. Hic
exprimit ix ordines angelorum quorum primus
est de suprema ierarchia 2us et 3us de media
4us de infima. Et per hoc intelligunt alii
ordines qui omnes existunt in deo sicut in ex-
emplari. Et sic omnia preexistunt sicut in eo
sicut in causa efficiente et in eo quiescunt sicut in
fine proverbiorum 16o Universa propter semetipsum operatus
est dominus. Ideo sequitur Omnia et cetera. Jungatur
sic littera. Omnia per ipsum creata sunt efficienter
et in ipso scilicet quiescunt finaliter. Et ipse est ante
omnes scilicet creaturas quas precedit duratione et dignitate.
Et omnia in ipso constant quia per ipsum omnia
conservantur in esse. Sicut enim de nichilo creata
sunt sic in nichilum redigerentur nisi per ipsum
manu tenerentur. Et ipse est caput. Hic quinto
ponit excellentias Christi quantum ad corpus eius
misticum dicens Et ipse est caput corporis ecclesie
influens sensum et motum secundum vitam gratie
Johannis 1o De plenitudine eius omnes accepimus gratiam
pro gratia. Qui est principium primogenitus ex mor-

tuis. Aliqui enim surrexerunt a morte ante
Christum ut lazarus et plures alii. Illa tamen non fuit
perfecta resurrectio quia surrexerunt ad vitam mortalem
que magis dicitur mors quam vita quia est quedam
tendentia ad mortem. Unde et illi postea mor-
tui sunt. Sed Christus primus resurrexit ad vitam
immortalem que est vera et perfecta resurrectio. Et quia
primus in aliquo genere est causa aliorum ideo resurrectio
Christi est causa resurrectionis nostre. Propter quod dicitur hic principium
primogenitus ex mortuis ut sit in omnibus
primatum tenens non solum respectu hominum sed etiam omnium
angelorum tamen propter plenitudinem gratie que data
est ei non ad mensuram Johannis 3o. Angelis autem
ad mensuram data est. Tamen licet humana natura Christi
secundum se accepta sit inferior angelica propter
quod dicitur Christus ab angelis minoratus psalmo 8o. Tamen in quantum
est unita divinitati in supposito filii excellentior
est effecta. Ideo subdit quia in ipso homine Christo
complacuit toti trinitati omnem plenitudinem scilicet
gratie inhabitare. Illa enim plenitudo data fuit
a tota trinitate sed tamen excellentia unionis
sic exponit. Quia in ipso homine Christo complacuit
filio dei omnem plenitudinem inhabitare
id est secundum plenitudinem sue divinitatis quia solus filius
est incarnatus sed tamen incarnationem tota
trinitas fecit. Et per eum reconciliare omnia in
ipsum deum patrem pacificans per sanguinem
crucis eius qui fuit sufficientissimus ad sa-
tisfaciendum pro omnibus. Ideo subdit Sive que
in terris sunt quantum ad homines sive que in celis
sunt quantum ad angelos. Non tamen sic intelligendo
quod penam angeli sit finaliter remissibile propter [illegible]
Christum ut credidit origenes sed quia per passionem
Christi eorum societas restauratur per hoc quod homines
salvi per Christum redempti ibidem assumuntur. Et
ista sunt excellentie Christi auctoris eternitatis
cuius lator est Christus. Et vos cum essetis. Hic quarto
apostolus inducit colocenses ad observantiam
Christi et cetera. Et vos cum essetis alii alienati
a deo per ydolatriam et inimici sensu id est sensibiliter
et manifeste operibus malis id est per opera
mala ad sensum patentia. Nunc autem post
veram conversionem reconciliavit scilicet vos in corpore
carnis eius per mortem id est in corpore suo passibili
et per quod sumus redempti exhibere vos
sanctos id est sanctificatos per baptismum in quo nobis plenarie

gnicat effectus passionis et immaculatos
in presencia patris et irreprehensibiles a proximis
coram ipso i. cum veritate intencionis et non
solum coram mundo per ficcionem ypocrisis si tamen per-
manetis in fide. s. xpi. fundati et stabiles
contra persuasiones pseudo apostolorum et immo
biles a spe ewangelii quod audistis ut scilicet sperat
consequi vitam eternam per fidem xpi et carita-
tem informata et illorum per legalia quod predicatum
est in universa creatura i. per universum orbem
intellige omnis homo eo quod homo sibi vindicat
habet cum omni creatura secundum quod dicit Greg. Ome-
19. Habet namque homo esse cum lapidibus
vivere cum arboribus sentire cum animalibus intel-
ligere cum angelis non sic intelligendo quod ewangelium ex-
tunc fuit predicatum singulis hominibus de toto
mundo sed quia tunc fuit predicatum in omnibus
partibus mundi in quibus habitant homines ex
quibus aliqui crediderunt sicut dictum est supra
Cuius factus sum hic apostolus ondet eandem
veritatem quoniam quia posset aliquis dicere quod non perti-
net ad paulum ita scribere colocensibus cum eis
non predicavit ut supra dictum est neque enim eos
viderit ut habetur infra secundo capitulo Ideo quod ondet
quod hoc pertinebat ad eum eo quod erat apostolus
gencium ut dictum est supra Gal. 2o. Cui opera-
tus est petro etc. De quorum numero erant colocenses
et hoc est quod dicit Cuius scilicet ewangelii factus sum
ego paulus minister i. predicator ex apostolatus
officio qui nunc gaudeo in passionibus
i. in tribulacionibus quas pacior pro vobis gentibus
eo quod predicavi ewangelium gentilibus de quibus
vos estis licet enim non predicavit eis tamen per
suos discipulos predicavit ut predictum est et
adimpleo ea que desunt passionum xpi
passiones autem xpi dupliciter dicuntur Uno modo
in corpore proprio in quo sustinuit famem sitim
mortem et sic accipiendo nichil erat ibi adim-
plendum Alio modo possunt pati in membris suis que
sunt fideles secundum quod dicitur Act. 9o. Saule Saule
quid me persequeris. et sic loquitur hic apostolus
ideo subdit In carne mea et quia passiones
sanctorum sunt ad bonum tocius ecclesie cuius sunt
membra ideo subdit pro corpore eius quod est ecclesia cuius
scilicet ecclesie factus sum ego minister prelati enim
ecclesie non sunt domini sed ministri secundum
dispensacionem dei que data est mihi in vos

ut impleam verbum dei id est ewangelium i. ad hoc factus sum a deo apostolus gencium ut implea-
verbum dei verbo vel scripto illud misterium
i. sacramentum secretum quod absconditum fuit a seculis
et generacionibus quia ante ipsum xpum non fuit cog-
nitum nisi paucis prophetis Nunc autem ipse xpus vel sacra-
mentum est sanctis eius i. sanctificatis per baptismum quibus
voluit deus ex sua mera gratia notas fa-
cere divicias glorie sacramenti huius i. copiosam gloriam
huius sacri secreti in gentibus quod sum
amplius quod s. sacrum secretum est xpus qui est
deus incarnatus passus et mortuus et
resuscitatus et ad dexteram patris elevatus
in vobis spes glorie quia per ipsum consequimur glo-
riam et beatitudinem expectatam si in eo fideles
manseritis quem nos annunciamus predicando
corripientes omnem hominem a vita
ewangelii devientem et docentes omnem hominem
in omni sapiencia ad salutem ut exhibeamus
omnem hominem perfectum in xpo ihesu Scilicet quod sit
perfectum dicitur cui nichil deest. quod dupliciter potest
intelligi Uno modo quia nichil deest de neces-
sariis ad salutem et de hac perfeccione loquitur
hic apostolus Alio modo quia nichil deest de hiis que
possunt inesse proficiendo ad salutem et sic non
capitur hic quia talis perfectio non habetur in via
in qua potest homo semper proficere ut dictum est supra
Philipp. 3o. In quo i. propter quod et labo-
ro certando contra adversarios fidei non solum in
verbis sed eciam in operibus miraculosis ideo secundum
operacionem eius i. dei qui facit miracula
que operatur in me i. per me in virtute sua
et non mea. Cap.m Secundum
Volo enim Hec est 2a pars principalis in qua apostolus
inducit colocenses ad precavendum pseudo
apostolorum falsitatem et dividitur in duas partes quia primo
ponit suum motivum 2o procedit ad propositum ibi hoc
autem dico Motivum autem apostoli fuit sollicitudo
de salute colocensium et aliorum fidelium et ea
est quod dicit Volo enim vos etc. ideo sequitur ibi ut
consolentur corda ipsorum per spiritum sanctum inhabitan-
tem qui est consolator instructi in caritate
que diffunditur in cordibus Ro. 5o capitulo et
in omnes divicias plenitudinis intellectus
ut sit non solum sint perfecti quantum ad affectum sed
eciam quantum ad intellectum in agnicionem misterii
secreti dei et patris ihesu xpi cognoscendo
quod pater et filius sunt distincte persone et unus

deus in quo scilicet christo sunt omnes thesauri
sapientie et scientie absconditi. Nam in eo secundum di-
vinitatem que est sapientia divina que est infinita
et secundum humanitatem humana habet plenitudinem scien-
tie et gratie cognoscens omnia que cognoscit
divinum scientia visionis. Hoc autem dico. Hic accedit
ad propositum inducendo colocenses ad precaven-
dum deceptionem pseudo apostolorum. Circa quod sciendum quod ad de-
cipiendum triplici utebantur. Uno argumentis
philosophicis. Alio ex auctoritate legis eo quod data erat
a deo. Tertio ex simulatione sanctitatis qua frequenter
simplices decipiuntur. Primo quod inducit ad cauta-
tionem primi. 2° ibi Et estis. 3° ibi Nemo vos
seducat. Circa primum dicit Hoc autem dico de solli-
citudine mea pro vobis ut nemo etc. i. verbis philoso-
phicis. Nam et si corpore absens sum a vobis sed spiritu
vobiscum sum sicut spiritus Helisei erat presens ibi
Jezi qui accepit munera a Naaman ut dicitur
4° Regum 5°. Videbat enim amplius in spiritu que apud
colosenses agebantur. gaudens et videns ordinem vestrum
i. gaudeo de hoc quod video vestrum modum
vivendi ordinatum et firmamentum eius que in Christo fidem vestram
de Christo firmam esse. Sic ergo accepistis Christum Jesum
i. fidem eius in ipso ambulate de virtute in
virtutem radicati in caritate et superedificati
in ipso per alias virtutes et confirmati in fide sicut
et didicistis a discipulis meis habundantes in
illo in gratiarum actione i. habundanter gratias agen-
do Christo de vestra conversione. Videte cavendo dili-
genter ne quis vos decipiat per philosophiam et in-
anem fallaciam. Rationes enim philosophice in fide Christi
sunt inanes et sophistice procedunt ex appa-
rentibus sensui et applicant ad materiam sensum
totaliter excedentem concludendo quod deus non
possit incarnari. virgo parere. mortuus resurge-
re et similia. sed hoc non valet quia virtus divina
cum sit infinita potest illa que naturaliter sunt impossibi-
lia. Subdit secundum traditionem hominum quorum doctrina
ex apparentibus sensui procedit secundum elementa mundi
i. sensibilem et visibilem naturam et non secundum Christum i. virtu-
tem eius que est infinita quia in ipso habitat omnis
plenitudo divinitatis i. divinitas perfecta non solum per
essentiam presentiam et potentiam per quem modum
est in omnibus creaturis vel per gratiam per quem modum
specialiter est in sanctis sed etiam per unionem in supposito
corporaliter quia non tamen anima est a verbo
assumpta sed etiam corpus unde et in triduo mortis
Christi fuit unitum divinitati quamvis esset ab anima
separatum. Et estis. Hic quantum inducit colocenses

ad precavendum secundum deceptionis modum quia
gratia Christi est sufficientissima ad tollendum
omne peccatum et conferendum salutem absque observan-
tia legalium ideo dicit Et estis in illo i. per illum
repleti gratia qui est caput omnis principatus et potestatis
i. non solum hominum sed etiam angelorum propter quod
in legalibus potestis ad dominum ad corpus co-
rrigi pt quod subdit in quo i. per quem et cir-
cumcisi estis circumcisione non manufacta i. non
circumcisione corporali sicut iudei in expolia-
tione corporis carnis i. in amore peccati carnalis
per quem concupiscentiam operientur sed in circumcisione
Christi i. per ipsum Christum data est spiritualis in amore
peccatorum et hoc per baptismum qui totaliter tollit peccatum
et ideo subdit consepulti ei in baptismo i. tollit
mortui peccato in quo et resurrexistis ad vi-
tam gratie per fidem operationis dei i. quam
deus operatur qui suscitavit illum ex mortuis
ad vitam immobilem Ro. 6°. Christus resurgens
ex mortuis iam non moritur etc. Et vos cum
essetis mortui in delictis i. peccatis actualibus
et preputio carnis vestre i. in originali quia
per originem contrahitur convivificavit vos cum
illo i. vita gratie donans vobis i. gratis remit-
tens omnia delicta tam originalia peccata
quam superaddita delens quod adversus nos erat
i. iudeos chirographum decreti i. obligationem
legis veteris quantum ad ceremonialia et iudicialia
quod erat contrarium nobis i. eo quod erat onus
importabile nobis et patribus nostris ut dicitur
Act. 15°. affigens illud cruci quia legalia mor-
tificata sunt passione Christi. Expolians prin-
cipatus et potestates i. demones qui spoliavit
eo quod nulla remanserit in eis integra.
qui sunt spoliati quia Christus eduxit de limbo
patres veteris testamenti traduxit confidenter
i. potenter ad ecclesiam palam triumphans illos
quod duplex potest exponi. Uno modo referendo hoc illos
ad demones quos devicit. Alio modo referendo
ad patres quos sui triumphi fecit participes ut
sit sensus triumphans illos i. triumphare faciens
in semetipso i. per virtutem propriam et non alienam
Concludit ergo ex predictis Nemo ergo vos iu-
dicet transgressores in cibo et potu lege prohi-
bito si vescamini aut in parte diei festi a vobis
non celebrata ut pascha pentecoste et huiusmodi
aut neomenie i. primi diei mensis aut sabbatorum
in fine ebdomade. isti enim dies in lege domini
celebres et hec celebritas cessavit tempore

spiritualis adveniente veritate per christum. ideo subdit
Que sunt .i. fuerunt tempore veteris testamenti umbre
futurorum tempore christi. corpus autem .i. soliditas veritatis
huius umbre christi .i. pertinet ad christum per quem est
impleta. Nemo vos seducat. Hic contra
inducit ad praecavendum deceptionem .3. modum
qui est per simulationem sanctitatis dicens. Nemo vos seducat
volens ambulare in humilitate ficta et
religione angelorum. scilicet ostendens se tamquam
sit nuntius a deo missus sicut angelus quod
faciebant aliqui pseudo apostolorum. Ambulans
frustra .i. perdens quicquid agit inflatus sensu
carnis sue .i. superbiens ex sensu suo proprio decipiente
presumptione et non tenens caput .i. christum per veram
et sinceram eius fidem. ex quo .i. ex cuius
influxu spirituali totum corpus eius mistici quod
est ecclesia per nexus et coniunctiones fidelium ad
invicem subministratum et constructum per officium
superiorum et inferiorum secundum diversos gradus status
crescit in augmentum virtutum et meritorum dei .i.
ad honorem domini. Ex quo concludit ulterius vi-
tandam observationem legalium dicens. Si ergo mor-
tui estis cum christo .i. consepulti morti eius et se-
pulti per baptismum in quo plenarie communicat virtus
mortis sue. et per consequens ab elementis huius mundi
scilicet sepulti. Et dicit hic elementa veteris testamenti
sacramenta quia consistebant in quibusdam rebus
corporalibus ut in ablutione aque lustrationis
et huiusmodi in quibus non erat spiritualis
virtus. propter hoc dicit elementa egena et infir-
ma. Gal. 4. In sacramentis autem nove legis
est virtus spiritualis ad causandum gratiam. Quid
huc tamquam viventes in hoc mundo et non christo
decernitis. dicentes unus alteri Ne tetigeritis
immundum secundum legem et morticinum vel aliquid
huiusmodi. neque gustaveritis cibum lege prohibitum
ut porcum vel aliquid huiusmodi. neque contrectaveritis
vendendo illa alicui vel emendo. Que
sunt omnia .i. omnia et illa sunt in interitum
.i. in pravum post publicationem evangelii. ipso usu
.i. si quis vult talibus observantiis secundum precepta
et doctrinas hominum. Hoc dicit quia ad communionem le-
gis illa qui erant superiores in populo iudeorum
multa addiderunt. de quorum observantia dominus
preceptorum Mt. 15. quod reprobat salvator ibidem dicens.
Sine causa autem me colunt docentes doctrinas
et precepta hominum relinquentes enim mandatum dei
tenentes enim traditiones hominum. Que sunt quidem
rationem sapientie .i. speciem sapientie sed non secundum veritatem
ideo subdit. In superstitione .i. in superflua et va-
na religione quia sunt tales observantie
et humilitate scilicet ficta. de qua dicitur Eccli. 19.
Est qui se nequiter humiliat et interiora eius
plena sunt dolo. et non ad parcendum corpori. Nam
tales enim coram simplicibus se iactabant
sibi non parcere a labore corporali ad predicandum
salutem populi et refugere honorem mundanum et
lautum victum. Per tales enim sollicitudines
frequenter decipiunt simplices. Sed quod apostolus docet
illa pravum sicut salvator Mt. 7. Attendite
a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis
ovium intrinsecus autem sunt lupi rapaces
Et eodem modo heretici decipiunt simplices homines

Igitur si consurrexistis. Capitulum tertium

Postquam apostolus induxit colocenses ad
tenendum fidei veritatem et ad cavendum
pseudo apostolorum falsitatem. Hic consequenter inducit eos
ad conservandum vite sanctitatem. propositus de moribus
informando et dividitur in .2. partes quia primo facit hoc quantum
ad omnes. 2o specialiter quo ad status aliquos spe-
ciales ibi Mulieres. Circa primum sciendum quod finis impo-
nitur in hiis que sunt ad finem. et ideo
primo instruit eos de appetitu finis. 2o de
moribus ad hunc finem ordinatis ibi Mor-
tificate. Circa primum dicit aliud quod consequendum Igitur si
consurrexistis cum christo conformiter. sancta. Que sursum
sunt querite .i. bona celestia desiderate ubi christus
est in dextera dei sedens .i. Membra enim debent
sequi caput. christus autem est caput ecclesie ut
predictum est. et ideo fideles qui sunt membra eius
debent eum sequi per desiderium ut sic ei iungantur
finaliter in celestibus perpetuo obtentu. Non que
sunt super terram in bonis terrenis ponendo finem
Et subdit rationem Mortui enim estis. pro peccato lap-
sum et sic in terrenis non debetis ponere finem
verum sed in celestibus que non apparent in presenti
ideo subdit. Et vita vestra .i. eterna abscondita
est cum christo in deo que consistit obiective in
visione divini patris et huius filii christi fidelis ideo dicit
Salvator Ioh. 17. Hec est vita eterna ut cognos-
cant te solum deum et quem misisti ihesum christum
Cum enim christus apparuerit in iudicio finali
vita vestra non dico tunc et vos apparebitis cum
ipso in gloria. quasi dicat tunc vita beata que modo est
vobis abscondita manifeste erit vobis tunc exhibita

Mortificate hic incipit instruit eos de moribus
ad similitudinem ordinatis et primo quantum ad deposi-
tionem viciorum 2o quantum ad acquisitionem virtutum ibi Et
induentes prima adhuc in duo quia primo docet
deponere peccata carnalia 2o spiritualia ibi Nunc autem
Circa primum dicit Mortificate ergo membra vestra que
sunt super terram id est que pertinent ad partem terre-
nam que sic sunt mortificanda per acritudinem
vite ut non sufficiant ad serviendum deo et vi-
cia arceant que impediunt ingressum celestium
secundum quod dicitur Apocalypsis 21o Non intrabit in eam
aliquid coinquinatum id est subditur fornicationem que
est coitus solutus cum soluta et per hoc intelligi-
tur intelligi adulterium esse deponendum immun-
diciam quantum ad peccatum contra naturam libidinem
quantum ad oscula tactus impudicos et similia
concupiscentiam malam quia non solum actus ex-
teriores sunt refrenandi sed etiam actus mentis
interiores et avariciam que est iniusta pe-
cunie acquisicio unde dicitur Avarus quia avidus
eris Reponit autem hic inter vicia carnalia quia
fomentum eius prestat quia pecuniam habent sibi et
potus lauti lecti molles et huiusmodi ad luxu-
riam concitantes que est simulacrorum servitus
id est idolorum servitus in quantum avarus condit pecu-
niam suam studiose propter que vicia preda
venit ira dei id est vindicta super filios incredulitatis
qui vitam aliam non credunt propter quod sine
freno vite presentis carnalibus se exponunt in
persona quorum dicitur Sapientie 2o Umbre transitus
est tempus nostrum et non reuersio finis nostri
venite ergo et fruamur bonis que sunt id est in quibus
id est inter quos et vos ambulastis aliquando scilicet
in conversacionem vestram talia vivendo Nunc autem
hic incipit inducit ad deponendum vicia spiritua-
lia dicens Nunc autem deponite et vos omnia id est non solum
vicia carnalia sed etiam spiritualia iram id est appetitum
illicitum vindicte indignationem id est eius signum
in facie maliciam id est mali machinationem interi-
us blasphemiam contra deum turpem sermonem
id est detractionis murmurationis et derisionis contra
proximum nolite mentiri invicem unde alium sic de-
cipiendo expoliantes vos veterem hominem
id est statum gentilem cum actibus eius malis
ut sic deponat omnia peccata Et induentes
hic incipit inducit ad virtutum acquisitionem que sunt
mentis indumenta et primo ponit ad hoc motivum
2o prosequitur intentum ibi Induite vos motivum
autem hoc est quia homo est ad imaginem dei
secundum mentem que imago deformatur per
vicia et reformatur per virtutem propter quod debet
homo moveri ad virtutum acquisitionem ideo dicit
Et induentes novum eum scilicet hominem qui reno-
vatus est per baptismum qui renovatur id est in hac
renovatione proficit in agnitionem dei id est per aug-
mentum fidei formate caritate secundum imaginem
eius id est id est secundum partem intellectivam que est
ad dei imaginem ubi non est masculus
et femina quia distinctio sexuum non est ex
parte mentis sed corporis Illud in scilicet masculus
et femina non est in libro correcto quia sic
habet ubi non est gentilis et iudeus etc. et
hic ubi refertur ad deum de quo in mente
dicitur qui creavit eum Nam apud deum
non est personarum acceptio sed recipit omnem vi-
ventem ad se perfidem ita quod nulla diver-
sitas preiudicat sive nationis ideo subditur gen-
tilis et iudeus sive observationis ideo subditur
Circumcisio et preputium sive lingue barbarus
et scita sive conditionis servus et liber Et per hec
intelliguntur alie diversitates quecumque sed et
omnia et in omnibus christus id est christus est in omnibus
per gratiam et omnia opera eorum principale operatur
Induite vos hic incipit prosequitur intentum de virtutibus
et primo in comparatione ad proximum 2o ad deum ibi
Et pax etc. et ordo Nam ex notioribus
procedit ad minus nota dicat igitur ut eliciat ex
predictis motiis Induite vos ergo sicut electi dei id est pre-
destinati ab eterno sancti id est sanctificati per baptismum in
tempore et dilecti per augmentum gratie viscera misericordie
quantum ad pietatis affectum benignitatem quantum ad
eius effectum unde dicitur benignus quasi bonus ignitus
ad faciendum proximo effectum humilitatem que
est virtutum custos et fundamentum modestiam
bene vivendo patientiam bene se habendo
in adversis supportantes invicem in infirmi-
tatibus et in aliis impotentiis et donan-
tes vobismetipsis id est offensam remittendo
quod est [illegible] et iniurias quod est perfectionis
et supererogationis ideo subditur Sicut et christus
donavit vobis etc. Super omnia autem hec
caritatem habete que est maior aliis virtutibus
1 Cor. 13o Maior autem horum est caritas
quod est vinculum perfectionis quia sicut virtutes po-
litice conectuntur in prudentia sic infuse

caritate. Et pax christi &c. Hic autem inducit ad virtutes in comparatione ad deum. Et primo quo ad perfectionem cordis dicens: Et pax christi scilicet data et commendata a christo exultet, i.e. existat in cordibus vestris, confundendo ibi contentionem, i.e. exaltationem spiritus vestri in deum, sicut de Joh. 4°: fiet in eo fons aque vive et salientis, i.e. salire facientis in vitam eternam. In qua scilicet pace et vocati estis in uno corpore, scilicet ecclesie sub capite christo. Et grati estote de tanto beneficio. Secundo quo ad perfectionem oris dicens: Verbum christi habitet in vobis habundanter, ita quod non solum sit in corde firmiter recipiendo sed etiam in ore per doctrinam aliis communicando, ideo subditur: In omni sapientia ad salutem mutuam docentes; sic etiam in ore pro deum laudando, ideo subditur: et commonentes vosmetipsos in psalmis, hymnis, i.e. vos mutuo ad divinas laudes excitando, et canticis spiritualibus, ita quod non sit tantum laus oris sed etiam spiritus et cordis. In gratia, i.e. in consideratione beneficiorum dei. Hic inducit ad perfectionem operis dicens: Omne quodcumque facitis &c. Omnia in nomine domini Iesu, i.e. omnia facite ad honorem divini nominis. Bonitas enim operis dependet ex recta intentione. Gratias agentes deo patri per ipsum, quia sicut dona dei nobis proveniunt per christum mediatorem, ita sint operationes nostre et orationes sint commendabiles per eum. Mulieres. Postquam apostolus informavit colocenses de moribus communibus, hic idem facit ad aliquos status speciales. Circa quod primo ponit eorum informationem, secundo suam recommendationem, ibi: Orationi. Prima dividitur in tres partes secundum tres status quos tangit, secunda ibi Filii, tertia ibi Servi. Primus status est coniugatorum. Circa quod primo informat mulieres dicens: Mulieres subdite estote viris. Debent enim per eos regi, tum quia femina est vir occasionatus, tum quia ratio magis viget in viris quam in mulieribus, ut diffusius dictum est Ephes. 5°. Sicut oportet in domino, i.e. in licitis et honestis. Tum secundo instruit viros dicens: Viri diligite uxores vestras, quia vir et uxor sunt una caro, quilibet autem naturaliter diligit carnem suam. Et nolite amari esse ad illas, tractando eas ut ancillas, sed magis ut socias, propter hoc enim de latere viri formata fuit ut agnosceretur socia et non ancilla, ut plenius dictum fuit Ephes. 5°. Filii obedite. Hec est 2a pars in qua instruit patres et filios dicens:

Filii obedite per omnia licita et honesta parentibus, a quibus filii habent esse, nutrimentum et documentum. Hoc enim placitum est domino, qui dedit preceptum de honore parentum, Exo. 20°. Secundo instruit patres dicens: Patres nolite ad indignationem, i.e. ad impatientiam, filios vestros provocare, i.e. verecundia contra [illegible], et subditur ratio dicens: Ut non pusillo animo fiant, i.e. ut non per duritiam facti a vobis fugiant et sic carentes disciplina peiores fiant. Servi obedite. Hec est tertia pars in qua docet dominos et servos, et primo servos, secundo dominos, in principio capituli sequentis. Circa primum dicit: Servi obedite per omnia licita et honesta dominis carnalibus, i.e. in hiis que pertinent ad corpus; in hiis autem que pertinent ad animam servus non est subiectus domino sed deo et ecclesie ministris. Non ad oculum servientes, i.e. tantum in presentia dominorum, quasi hominibus placentes. Illi enim qui sic serviunt tantum hominibus placere querunt. Sed in simplicitate cordis, i.e. sine plica simulationis aut dolositatis. Timentes deum et non homines tantum. Quodcumque facitis, ex animo operamini, i.e. voluntarie, sicut domino et non hominibus, scilicet principaliter, sed secundario, et principaliter deo. Debent enim sic cogitare quod deus illorum servitutem ordinavit ad eorum salutem per modum sue humiliationis, et sic serviunt deo principaliter et homini secundario propter impletionem divine ordinationis. Ideo subditur: Scientes quod a domino accipietis retributionem hereditatis [illegible] eterne. Christo domino servite [illegible] in illo predicat conditio servitutis, unde dicit Ambrosius: In domino bona servitus et bona libertas eque laude appenduntur. Qui enim iniuriam facit sive servus, sicut dominum defraudando, sive dominus servum angariando, recipiet id quod inique gessit per debitam penam infligendam a deo. Et subditur ratio: Et non est personarum acceptio apud deum, pro maioritate hominis vel eius minoritate patiendo.

Capitulum Quartum

Domini. Hic autem instruit dominos dicens: Domini, quod iustum est et equum servis prestate, utendo servicio eorum rationabiliter et moderate. Et subditur ratio ad hoc: Scientes quod et vos dominum habetis in celo, qui puniet vos vel remunerabit si aliter feceritis, propter illud Sap. 6°: Potentes potenter tormenta patientur. Orationi. Postquam apostolus instruxit personas diversorum statuum, hic generaliter se commendat orationibus eorum dicens

Orationi instate per mentis elevationem vigilantes in ea per debitam attentionem in gratiarum actione pro beneficiis dei receptis orantes simul nam oratio multorum est magis exaudibilis et pro nobis i. pro me et sociis meis ut deus aperiat nobis ostium sermonis id est det nobis libertatem et facultatem predicandi evangelium. Ad loquendum misterium christi propter quod etiam vinctus sum in carcere non possum ad predicandum discurrere ut manifestem illud. Hoc refertur ad id quod premittit Aperiat nobis ostium sermonis sicut manifestem illud s. christi misterium quod adhuc pluribus gentibus est occultum. Ita s. constanter et discrete ut oportet me loqui s. de tanto misterio. Consequenter ostendit qualiter se habeant ad infideles dicens In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt i. extra ecclesiam. Tempus redimentes i. diligenter querentes ipsius oportunitatem eis predicandi evangelium veritatem. Et subdit modus debitus talis dicendo Sermo vester semper in gratia i. sit talis ut audientibus sit gratus et quia fit per sapientiam ideo dicitur Sale sit conditus. Sapientia enim sal nominatur eo quod est condimentum verborum sicut sal ciborum. Ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere secundum diversitatem persone sue. Aliter enim respondendum est fideli aliter infideli aliter sapienti aliter insipienti et sic de aliis. Que circa me sunt. Hec est ultima pars huius epistole que dicitur eius conclusio seu confirmatio. Et hoc dupliciter. Primo per nunciorum missionem. Secundo per specialem salutationem ibi Salutat vos. Circa primum sciendum quod apostolus misit hanc epistolam per duos nuncios ad edificandum colocenses quia esset sua epistola et ad pleniorem declarationem eius statim apostoli ut confirmarent eos in fide et consolarent eos per tribulationibus que eis supervenerant ut dictum est supra primo capitulo. Et patet ex dictis series usque ibi Qui ex vobis est i. vobis valde coniunctus caritate et forte erat gentilis natione et de partibus colossensium. Fuit in discipulus pauli sicut et titus ex gentilitate conversus ut dictum est supra. Omnia que hic aguntur circa me et alios fideles. Salutat. Hic ponitur confirmatio per salutationem bonorum. Et primo salutat apostolus colosenses ex parte sociorum suorum. Secundo laudicenses per misterium eorum ibi Salutate. Prima adhuc in duas quia primo ponit socios natione iudeos. Secundo gentiles conversos ibi Salutat vos Epafras. Primo dicit Salutat vos aristarchus concaptivus meus i. particeps mei carceris et laboris et marcus consobrinus barnabe. De isto marco dicitur Act. xv. quod recessit a paulo et barnaba in pamphiliam propter quod postea nolebat eum recipere in societate predicationis sue et sic barnabas assumpto marco iuit ad predicandum in una regione et paulus et silas in alia. Videns tamen paulus per eorum divisionem aliam utilitatem ecclesie secutam recepit dictum marcum in suam societatem et mandavit colocensibus et aliis quibus erat minus dilectus propter dictum recessum quod si veniret ad eos caritative reciperent eum. De quo mandato subdit De quo accepistis etc. Et ihesus qui dicitur iustus. Apud iudeos plures hoc nomine vocabantur. Qui sunt ex circumcisione i. iudei natione. Hii soli s. iudei sunt adiutores mei in regno dei s. in predicando. Qui mihi fuerunt solacio me consolando in mea tribulatione et supplendo vicem meam in predicando. Salutat vos. Hic ponit socios suos de gentilibus conversos dicens Salutat vos Epafras qui ex vobis est id est civis vester vobis specialiter coniunctus quia predicavit eis ut dictum est supra primo capitulo. Pro eo quod magis sufficiebat ad eos. Dicitur ex vobis quia de gentilibus conversus sicut ipsi et factus discipulus pauli sicut titus et plures alii. Cetera patent usque ibi Et pro hiis qui sunt laudicie et qui ierapoli quibus predicavit sicut et colocensibus. Salutat vos lucas medicus karissimus etc. Fuit enim medicus corporalis et spiritualis et karissimus paulo et fuit comes sue peregrinationis usque ad eius martirium ut dicit ieronimus in prologo super lucam et antiochenus natione. Salutate. Hic quarto salutat laudicenses per misterium colocensium dicens Salutate fratres qui sunt laudicie et nimpham specialiter que predicatoribus ministrabat stipendia de suis facultatibus et que in domo eius est ecclesiam i. eius familiam christianam. Et cum lecta fuerit apud vos epistola ista quam vobis mitto facite ut et in laudicensium ecclesia legatur ut doctrina mea vobis communicata eis proficiat ad salutem et consimiliter. Epistola tamen [illegible] ad laudicenses apud nos non habetur. Et dicite archippo qui rexerat misterium super ecclesiam colocensium Vide diligenter attendendo ministerium quod accepisti in domino i. in divinis rebus

ut illud impleas ad honorem domini et
salutem animarum. Salutatio mea manu
Pauli. hoc scripsit Paulus manu propria
ad maiorem certitudinem quod epistola ab eo esset mis-
sa eo quod pseudo apostoli aliqui scribebant sub
nomine ceterorum apostolorum ad maiorem decipiendum
ut dictum fuit supra Cor. ult. ca°. Memores
estote vinculorum meorum in compatiendo et etiam
in hoc si necesse fuit me imitando. Conse-
quenter subdit que sit sua salutatio d. Gratia domini
nostri Jhesu Christi vobiscum. scripsit que supplet omnem
defectum. Amen. Incipit epistola Pau-
li prima ad thessalonicenses ca. primum

Paulus et Silvanus et Thimo-
theus. hic incipit epistola prima
ad Thessalonicenses et dividitur
in tres partes. s. in salutationem
et presentationem ibi Gratias agimus
et executionem usque finem epistole i. Fratres orate. In
prima parte primo ponit personas salutantes
cum dicit Paulus et Silvanus. iste est qui vo-
catur Silas Act. xv° quem accepit Paulus in
socium ut dicitur ibidem. et Thimotheus. isti duo
iunguntur Paulo in salutatione quia cum eo
laboraverunt in thessalonicensium conversione. 2°
ponit personas salutatas cum dicit Ecclesie Thessa-
lonicensium scilicet congregate in deo patre. Erat
Thessalonica civitas metropolis in Mace-
donia que est quedam pars Grecie. 3° ponit
bona optata ibi Gratia vobis in presenti et
pax. i. in statu ubi totaliter quietabitur appe-
titus. Gratias agimus. hic incipit epistole pro-
secutio in qua primo reddit apostolus Thessa-
lonicenses benivolos. 2° dociles. 3° ca. 3
cautos. iiii ca°. Circa primum reddit eos benivo-
los dupliciter primo de bonis eorum gratias agen-
do. 2° in adversis eos consolando. 2° ca. primum in-
d. quod primo gratias agit de bona eorum institu-
tione 2° de bonitatis eius diffusione i. Et
vos. Circa primum ponit duo motiva huius gratia-
rum actionis primum est bona eorum conversatio d.
Gratias agimus deo semper etc. in omnibus
horis ad orandum deo deputatis semper in
habitu et si non in actu quia non semper potest homo
actualiter orare memoriam vestri specialem
et expressam facientes in orationibus nostris sine

intermissione. Secundum ponit dupliciter sic dicens supra
Memores operis fidei vestre et quod fides sine operibus
mortua est. Jo. subdit et laboris in hiis que
pertinent ad promotionem fidei et caritatis dei et pro-
ximi et sustinentie spei vestre i. tollerantie tribulationis
quas patienter sustinuistis in spe recipiende
mercedis a deo Jhesu Christo. Ante deum et patrem nostrum
i. ita constanter vos habuistis ac si deum presentem
videretis. Scientes. hic ponit 2m motivum
ad gratias agendum quod enim ex parte dei eo
quod specialem dilectionem ostendit thessalonicensibus vocando
eos ad fidem non solum per predicationem sed etiam per
multorum miraculorum operationem. et hoc est quod dicit
Scientes fratres dilectissimi a deo i. vos factos
electionem vestram tamquam specialem electorum ideo
subiungit materiam gratias agendi quia evangelium nostrum
i. predicatio mea non fuit ad vos in sermone
tantum sed in virtute i. in miraculis virtute divina
factis et in spiritu sancto i. datione spiritus sancti in signo
visibili et in plenitudine multa. s. carisma-
tum et donorum dei. Sicut scitis quia vidistis
quales fuimus in vobis propter vos. q. d. tanta mi-
racula per nos non fecit deus inter vos propter nos
qui iam eramus in Christo firmati sed propter
vos ut crederetis et in fide solidi essetis et ita
fuit quia profecerunt in fide. nec falsos apostolos
receperunt ut dicit Jeronimus in prologo. Et vos. hic
quia apostolus gratias agit de bonitatis eorum diffusio-
nem quod exemplo eorum alii profecerunt in fide et operibus
bonis et hoc est quod dicit Et vos imitatores
nostri facti estis in fide et moribus et domi-
ni s. Jhesu Christi quantum ad eius vitam non quantum ad fidem
quia in eo locum non habet. eo quod fuit comprehensor
sed ab instanti conceptionis habuit cla-
ram visionem. excipientes verbum in tribulatione
multa. supple cum sic conversionis fuerunt
persecutionem a civibus suis ut habetur in fine secundi
cap. cum gaudio spiritus sancti et in hoc conformi-
bantur apostolis de quibus dicitur Act. v°. Ibant
apostoli gaudentes a conspectu concilii quia digni
habiti sunt pro nomine Jhesu contumeliam pati.
Ita ut facti sitis forma i. exemplum omnibus
credentibus in Macedonia et in Achaia
provincie sunt Grecie. a vobis enim diffamatus
est sermo domini i. occasione vestri divulgatum est
verbum dei quod multi plus tacentes per timore

viri xpo conuertentes essent predicaverunt publice et in pluribus locis, ideo subdit non solum in macedonia et in achaia sed in omni loco vestra inaudita est fides vestra que est ad deum id est ordinata profecta est, id est processit ultra ita ut non sit necesse nobis quicquam loqui sed de vobis ad alios sed tantum per verbum xpo. Et subdit ipsi enim de nobis denunciant nos commendando qualem introitum habuerimus ad vos, id est quomodo gaudenter et prompte fidem suscepistis ad predicacionem nostram non formidantes in surgente tribulacione et quomodo conuersi estis ad deum eligentes ei servire ydolatria relicta et expectare filium eius de celis scilicet venturum ad iudicium sicut dicitur act. i. hic ihesus qui assumptus est a vobis in celum sic veniet etc. qui eripuit nos a ventura ira id est gehenne pena. Capitulum Secundum

Nam ipsi scitis postquam apostolus reddidit thessalonicenses benivolos de bonis eorum gratias agendo hic consequenter idem facit in adiutorio consolando et dividitur in duas partes quia primo facit hoc per conformitatem ad ipsum, secundo per conformitatem ad ecclesiam vel maiorem ibi vos enim. Circa primum facit talem racionem. Nullus debet desolari sed magis consolari de conformitate ad suum magistrum quia in hoc consistit eius perfectio luc. 6o. perfectus omnis erit si sit sicut magister eius. Ergo vos qui suum magistrum et doctorem vestrum sustinuisse multas tribulaciones et sustineo xpi quod debet in tribulacionibus consolari quia in hoc conformatur nobis. In hac racione sic proceditur quia primo declarat minorem huius racionis per tribulaciones quas sustinuit cum eis manendo ibi vos enim, primo in ii dicitur quod primo ponit suam declaracionem secundo removet multiplicem obieccionem ibi exhortacio. Circa primum dicit Nam ipsi scitis fratres introitum nostrum ad vos id est modum introeundi quia non inanis fuit id est levis et facilis sed valde onerosus sed ante passi ignominia et contumeliis affecti per urbem Asya sicut scitis quia hoc non longe fuit annunciato vero ideo subdit in philippis que est civitas macedonie ut habetur act. 16o. ibi enim paulus et silas fuerunt capti virgis cesi et incarcerati ut habetur ibidem fiduciam habuimus in deo nostro loqui ad vos etc. quasi dicat ex illis tribulacionibus non fuimus territi sed in domino confidentes venimus ad predicandum vobis evangelium dei etc. Et circa hoc fuimus valde solliciti quasi dicat xpus qui in tribulacionibus consolati tamen quod nobis conformes estis

Exhortacio. Hic consequenter removet multiplicem obieccionem. Posset enim aliquis dicere quod non esset consolabili paulo conformari eo quod erat defamatus in vita et doctrina sicut dicebant pseudo apostoli de ipso xpo. Hoc removet excludendo illa per que posset impingi id est in eius doctrina vel vita dicitur Exhortacio enim nostra non de errore, id est contra fidem qualis erat hereticorum doctrina sed de veritate neque de immundicia sicut erat doctrina epicureorum que tunc vigebat sicut habetur act. 17. neque in dolo sicut dicebant seu predicabant qui aliquid dicebant verum de fide catholica ut deprehenderent katholicos sicut de torquato legitur in legenda sancti tyburcii sed sicut probati sumus a deo id est approbati ab ipso ut crederet nobis tamquam fidelibus ministris evangelium id est predicacio evangelii ita loquimur quasi fideliter predicando gerentes dei beneplacitum non hominum sicut scitis ex visu et auditu neque in occasione avaricie id est predicando xpm cessinet xpi vane glorie fastum sicut predicaverunt pseudo apostoli cum possemus vobis oneri esse accipiendo sumptus a vobis et etiam honorem ut ipsi apostoli veri quibus talia debentur sed facti sumus parvuli in medio vestrum inter vos humiliter conversando et non solum humiliter sed etiam dulciter et caritative tamquam si nutrix foveat filios suos lacte et nutrimento corporali ita desiderantes vos et non vestra cupide id est intense desiderantes vestram salutem volebamus tradere vobis non solum evangelium dei quod est spirituale nutrimentum sed etiam animas nostras parati fuimus pro salute vestra exponere quia karissimi facti estis nobis Maiorem enim karitatem nemo habet ut animam suam ponat quis pro amicis suis

Memores enim. Postquam apostolus ostendit se tribulaciones passum ad thessalonicam veniendo hic idem ostendit cum eis manendo dicens memores enim facti estis fratres quasi dicat Non est diu quod vidistis et sic non estis obliti laboris nostri in corporis et fatigacionis xpi excessum laboris nocte et die operantes manualiter hoc est exceptis quibus intendebat predicacioni vel oracioni ut ipse et sui viverent de proprio labore ne aliquem

vere consolatus cum deo et vos sumptus predica
uimus vobis euangelium dei gratis tamen sumptus
de vestro possemus accipere vos testes estis quantum
ad exteriora et deus quantum ad interiora quam sancte
apud deum et iuste ergo proximum ita quod
nullus poterat conqueri de nobis qualiter vnumquemque
quod verum sicut pater filios suos deprecantes
id est freno usus adducentes vos ad bonum
et consolantes vos siquis vere fuit desolatus
propter patria amissa vel alia de causa testificati
sumus id est sub testimonio scripturarum vos admonuimus
ut ambularetis digne deo de virtute in vir
tutem procedendo qui vocauit vos in regnum
suum id est ut essetis de regno eius per gratiam in
presenti et gloriam in futuro. Et quia sic fecerunt
thessalonicenses ideo gratias deo agentes subdit
Ideo et nos gratias agimus deo sine intermissione
id est in omnibus horis ad hoc aptis. quoniam cum acce
pissetis a nobis predicationem meam verbum
auditus dei id est verbum euangelii nobis denuntiatum
reuelatum accepistis illud non ut verbum
hominum sicut est doctrina philosophorum sed sicut est vere
verbum dei id est sic recepistis deuote sicut recipi debet
verbum diuinum ex diuina reuelatione qui operatur
in vobis etc. docendo interius. homines enim solum
mouent auditum exterius ideo dicit Iohannes 1° Sine
me nihil potestis facere. Vos enim postquam apostolus
consolatus est thessalonicenses per conformitatem
ad scripturam hic idem facit per conformitatem ad
ecclesiam iudeae. In illa enim primo incepit
ecclesia sicut patet Actuum 1° et in primo dilatata
ad alia inde loca et iste ecclesie constanter
sustinuerunt persecutores a iudeis qui eorum
occiderunt et prophetas et in hoc ecclesia thessa
lonicensium fuit eis conformis que persecutiones
sustinuit a tribulibus suis quod debebat sibi
esse consolationis materia propter conformitatem
ad ecclesiam primitiuam et hoc est quod dicit Vos
enim fratres imitatores facti estis etc. et patet littera usque
ibi prohibentes nos gentibus loqui scilicet euangelium
ut salue fiant scilicet gentes ut impleant
id est augeant peccata sua semper scilicet iudei in
sua perfidia obstinati deo permittente et
diabolo procurante peruenit enim ira dei super
illos quia subtraxit iuste gratiam suam
ab eis usque in finem id est usque vsquequaque sine medio.

nec enim sunt ad fidem conuertendi ut dictum est
supra frequenter. Potest enim aliter exponi usque in finem
id est et valet quantum ad illos qui in sua perfidia
moriuntur. Nos autem fratres postquam apostolus consolatus
est thessalonicenses scripto hic consolatur eos nuncio
et primo describit mittendi voluntatem 2° ipsam mis
sionem in principio 3ii capituli. Primo autem consistit in hoc quod
desiderabat redire ad thessalonicensium ecclesiam personaliter consolan
dam sed fuit impeditus. propter quod ad hoc misit nun
cium. dicit ergo Nos autem fratres desolati a vobis ad tem
pus id est desolati propter hoc quod a vobis non eramus
ore aspectu non corde id est licet non possemus loqui
nec vos videre tamen habebamus vos in corde ideo
subditur abundantius festinauimus etc. id est dispositionem
festinauimus veniendi ad vos ad vestram consolationem
Ego quidem paulus etc. semel et iterum sed
impediuit nos sathanas tacet ut modum
impediendi et similiter glossa. nec ego volo
in hoc dimorari. Consequenter subdit causam quare
desiderabat eos videre et consolari in domino quia
est augmentatio sui meriti et premii. Que est
enim nostra spes id est premii de augmento meriti et
premii aut gaudium spirituale aut corona glorie
id est ex consequendi premii aureole que doctoribus
debetur. Nonne vos etc. quasi dicat sic quia conuertit
eos ad fidem. ideo sequitur Vos enim estis gloria nostra
et gaudium scilicet materiale. Habebat enim ma
teriam gloriandi in domino et gaudendi de con
uersione et bona conuersatione. Capitulum 3m

Propter quod portata voce mittendi nuncium
hic autem mittit eum et dicit ergo quia
primo describitur hec missio 2° pauli de
precatio ibi Ipse autem deus. Prima adhuc in duas
quia primo ponit missionis utilitatem 2° reuersionem
ibi Nunc autem etc. primo se commendando probabiliter
dicit propter quod quia gloria nostra estis et gaudium
non sustinentes amplius id est non expectantes
ultra sine nuntio statum vestrum placuit nobis
id est mihi et siluano remanere athenis soli scilicet
thimotheo qui est tertius in salutatione
positus ut dicit glossa. Sed quia non est conueniens
quod nuncius ex epistola ponatur in salutatione cum
vadit personaliter ad salutatos ideo videtur
aliis quod iste thimotheus qui dicitur hic missus cum
subdit Et misimus thimotheum est alius
a predicto quia plures erant eiusdem nominis

fidem vestram religione christiana et ministrum dei
in evangelio christi i. in predicacione eius ad confirmandos
vos in omni bono et exhortandos pro
fide vestra stabilita ut nemo moveatur ab ea
in tribulacionibus istis et nobis et vobis supervenientibus
in fidei adversariis ipsi enim scitis quod in hoc positi
sumus i. dispositi a christo dicente Joh. 16o. Venit
hora ut omnis qui interficit vos arbitretur se
obsequium prestare deo. Et subdit quod debebant
hoc scire. Nam et cum apud vos essemus etc. Et subdit
de vobis. Propterea et ego amplius non sustinens
aliquam dilacionem veni ad cognoscendam fidem
vestram per Timotheum nuncium et fidelem ne forte temptavit
vos is qui temptat i. dyabolus qui se
mittit per temptaciones suas bonos subvertere
et labor meus fiat inanis si vos subvertit quod
absit. Nunc autem hic quartum ponit utilitatem
missionis eius dicens. Nunc autem veniente Thimo
theo ad nos a vobis completo suo ministerio
et annunciante nobis fidem etc. vestram stabilem
et caritatem attencionem ad proficiendum in melius
et quia memoriam nostri habetis bonam orandi
pro nobis semper desiderantes etc. ex quibus istam simpliciter
spiritus audire in reddicione eius ideo consolati
sumus fratres iam in spe in vobis pro bono quod
sperimus audire de vobis in omni neccessitate etc. i. in quod
omnis tribulacio et angustia vobis supervenientis
diminuit propter bonum fidei vestre quod sperimus
audire quoniam nunc vivimus i. de morte ad vitam
suscitati sumus si vos statis in domino immobiles
et firmi nec sufficimus ad reddendum gratias
deo de tanto bono ideo subdit. Quam enim gratiarum
accionem etc. et patet littera usque ibi Et compleamus ea
que desunt fidei vestre licet enim haberent noticiam
fidei quantum ad ea que sunt ad salutem necessaria in
ad magistrum eorum presumi credebat si amplius venire
posset eis magis explicaturum aliqua que non
poterant eis ad plenum dici quando fuit primus cum eis
quia fuit compulsus exire propter commocionem civium
ut habetur Act. 17o. Ipse autem. Hic quintum ponit apostoli
deprecacio ut deus sua gracia suppleat quod ipse
facere non potuit ideo dicit Ipse autem deus omnipotens
et pater noster i. fidelium spiritualiter per gratiam adop
cionis et dominus noster Ihesus Christus qui est mediator
dei et hominum dirigat viam nostram ad vos
removendo impedimenta a Sathana procurata
vos autem dominus multiplicet numero et merito et
habundare faciat caritate quia presente cetere sunt
alie virtutes infuse invicem caritative invi
cem subiciendo et in omnes eciam infideles
eos ad fidem convertendo quemadmodum et nos in
vos habundavimus ad confirmanda corda vestra
in moribus et in fide. Ut sitis sine querela
i. sine reprehensione aliqua in sanctitate ante
deum etc. i. in sanctitate vera et non simulata que
est coram hominibus in adventu domini nostri etc.
i. in adventu eius ad finale iudicium sitis
de numero et consorcio sanctorum et subdit Amen
ad confirmacionem precedencium. Capitulum quartum

De cetero ergo fratres hic incipit 3a pars principalis libri
in qua reddit thessalonicenses dociles
eos de moribus informando et de defecti
bus corrigiendo licet enim gravitas eorum esset
sancta tamen ibi erant aliqui defectus corrigendi
specialiter de eis et sunt hoc primo capitulum in
2o [illegible] dividitur que patebunt prosequendo. Circa
primum sciendum quod gentiles reputabant simpliciter
fornicacionem esse licitam et ideo propter eorum consue
tudinem presumebant aliqui de gentilibus conversi erant
adhuc fornicari propter quod apostolus corrigit hoc
vicium ad virtutem oppositam inducendo dicens
De cetero ergo fratres rogamus vos et obsecramus etc.
i. per sacramenta vos adiuramus quod vos plus
debet movere quam simplex predicacio nostra ut quemadmodum
accepistis a nobis verbo et exemplo quomodo oporteat
vos ambulare in via morum et placere deo
caste et munde vivendo sicut et ambuletis
ut habundetis magis in hiis semper proficiendo
scitis enim i. scire debetis que precepta dederim
vobis per dominum Ihesum i. de mandato ipsius cui
est simpliciter obediendum. Hec enim voluntas dei
est eius mandato expressa sanctificacio vestra
i. emundacio a carnalibus peccatis ut absti
neatis vos a fornicacione tamquam a deo pro
hibita ad eam enim sequitur incertitudo prolis
ex vago concubitu que est directe contra bonum
generacionis. Pater enim debet filius nutrire
et docere alias non posset stare nullus autem
est sollicitus de filiis nisi prolem sibi incertam

ut sciat unusquisque vestrum suum vas i. corpus
spiritum quod vas dei est eo quod in ipso formato per
naturam anima a deo infunditur possidere
permanet in sanctificatione et honore. Corpus enim
fornicationi deditum dehonoratur quod bestiale
ale efficitur ps. 48. Homo cum in honore esset
non intellexit comparatus est iumentis insipientibus
non in passione desiderii i. non sequendo passionem
concupiscentie veneree que est nimis vehemens sicut
et gentes que ignorant deum supple sequuntur
eam credentes fornicationem simplicem esse
licitam. Et ne quis hic incipit 2a pars in qua
corrigit cupiditatem inducens ad oppositum
et primo ponit suam inductionem 2o eiusdem
confirmationem ibi De caritate. Circa primum dicit Et ne quis
supergrediatur opprimendo proximum ut ab eo extor-
queat iniuste possessionem suam vel rem ali-
quam neque circumveniat ipsum decipiendo et
illaqueando de debito per usuras vel mercationes
malas et consimilia quoniam vindex est deus de
his omnibus que fiunt puniendo sicut predixi vobis
apud vos contestati et testificati sumus i. per
testimonium scripturarum ostendimus. Non enim vocavit
nos deus in immunditiam i. ut serviamus
immunditie peccati carnalis sed in sanctificationem
i. ut vivamus sancte. Itaque qui hec spernit non
hominem spernit tantum sed deum cuius manda-
ta spernit qui etiam dedit spiritum suum sanctum in vobis
in adiutorium implendorum mandatorum suorum.
De caritate autem hic ponit confirmationem suam
scribendo thessalonicensibus de operibus pietatis ad
pauperes fideles. Non necesse habemus scribere vobis quia
thessalonicenses diligenter operabantur illa nec aliud
obviat ei quod predictum est de correctione pietatis
quia frequenter inveniuntur aliqui exercentes usuras
vel mercationes malas qui tamen erga pauperes
faciunt opera pietatis. Rogamus autem hec est 3a
pars principalis huius capituli in qua corrigit ociosos
et vagabundos dicens Rogamus autem vos fratres
ut abundetis magis in operibus bonis et operam
detis i. diligentiam adhibeatis ut quieti sitis
et non vagabundi quia tales solent cadere
in alia vitia scilicet curiositatis et carnalitatis
et ut vestrum negotium agatis quia homines
circa hoc negligentes depauperantur et quia
volunt tenere modum vivendi consuetum per quem
latrones et raptores efficiuntur. Et operemini

manibus vestris i. ad evitandum ociositatem
que est sentina omnium viciorum et ad conservandum
sanitatem quam facit labor moderatus et ut
honeste ambuletis ad eos qui foris sunt i. ad
infideles ut exemplo bone vite convertantur
ad fidem. In moralibus enim magis movent
exempla quam verba et nullius aliquid desideretis ita quod non
solum caveatis a malo actu exteriori sed etiam interiori.
Nolumus autem hec est 4a pars principalis in qua corri-
git aliquos immoderate lugentes mortuos
et dividitur in 2as partes quia primo excludit huiusmodi luctum
2o ponit occasionaliter future resurrectionis modum ibi
hoc enim dicimus 3o concludit intentum ibi Itaque.
Circa primum dicit Nolumus autem vos ignorare fratres de
dormientibus i. de defunctis qui dormiunt
sompno mortis a quo excitabuntur per resurrectionem
et sic credunt aliqui amicos perisse totaliter
et ideo semper propter hoc habent occasionem lugen-
di eos quasi inconsolabiliter. Non sic autem vos eritis
qui habent spem resurgendi. Ex quo patet quod vitiosum est
eis immoderate mortuos lugere quia in hoc as-
similantur infidelibus spem future resurrectionis non ha-
bentibus. Lugere tamen defunctos moderate est opus
pietatis. Quod autem resurrectio mortuorum sit futura ostendit dicens
Si enim credimus et cetera. Hic Si ponitur pro quia. Nam inter
articulos fidei pertinet credere Ihesum vere mortuum
fuisse et resurrexisse. Ita et deus qui susci-
tavit Ihesum eos qui dormierunt sompno mortis
per Ihesum tamquam per mediatorem dei et hominum
adducet cum eo ad vitam immortalem resusci-
tando. Hoc enim dicimus quia sermonibus et apostolus
de resurrectione futura. Hic ostendit declarat modum resurrectionis
Ad cuius intellectum sciendum quod aliqui dixerunt quod
Christo veniente ad iudicium aliqui homines reperientur
vivi qui transferentur ad statum immortalitatis
sine morte intermedia. Sic exponentes quod
hic dicitur Deinde nos qui vivimus qui relinqui-
mur usque ad adventum Christi simul rapiemur cum
illis i. cum mortuis resuscitatis obviam
Christo descenso ad iudicium et dicunt quod corpus suum se conformant
eis eo quod pertinet ad ... Sed hec
expositio primo deficit in hoc quod dicit aliquos
sine morte ad immortalitatem transire quia omnes
descendentes ab adam per viam ... originali
peccatum cuius pena est mors et ideo omnes solvent
vel solvent debitum mortis. Et quod aliqui
dixerunt quod illi qui in adventu Christi reperientur

vivi in raptu illo obviandi xpo. subito mo
rient et statim resurgent Sed adhuc ho
videt inconveniens dum quia conflagrationis
ignis purgantis elementa et incinerantis corpa
impiorum precedet adventum xpi ad iudicium. et s
nulli homines reperien(tur) vivi qui obvient xpo
venienti. n(on) de resurgentibus post ignem sic dum
picitur q(uod) apostolus quievit se ponens eo q(uod) pertinet
ad id corpus ecclesie cum eis. non videt convenabile
dum Nam eadem voce dicitur de omnibus fidelibus
presentibus preteritis et futuris Propter q(uod) salvo melior
iudicio videntur in verba apostoli aliter exponenda
ut dicitur Hoc enim dicimus de nostro futuro reditu in
verbo domini et sic revelabit nobis quia nos
qui vivimus qui residui sumus id est in hoc mundo
a prioribus desumus non preveniemus in reditu
futuro eos qui dormierunt in nobis resurgendo
illis qui iam diu mortui sunt. q(uia) reditus fiet
divina virtute que operatur in instanti. io subdit
quoniam ipse dominus ihesus xpus in iussu divino Sur
gite mortui ad iudicium et in voce archangeli
s. michahel qui est princeps ecclesie sub quo in
telligitur alii angeli qui ministerium adhibe
bunt in reditu colligendo in vel. et magis
formi facient tamquam iudicis precones propter q(uod)
aliter exponi illud dum Surgite mortui
ad iudicium sic archangeli michahelis exponi
tur et xpi imperative cuius virtute in finitu fiet
reditus. Et sic cum dicitur in iussu refertur ad xpm
et quod subdit et in voce archangeli ad micha
helem archangelum et in tuba dei Ista tuba
non est aliud quam vox potens que dicitur tuba
propter similitudinem tube materialis veteris testamenti
qua fiebat vocatio ad concilium et preparatio ad
bellum et invitatio ad festum. q(uia) tunc omnes
congregabuntur ad iudicium et armabit creatura
ad ultionem inimicorum et invitabuntur iusti
ad festum angelorum descendet de celo Nam
iudicabit in forma humana apparens sicut q(uod)
dicitur Actuum i° Hic ihesus qui assumptus est a vobis
in forma humana sic veniet. s. ad iudicium
Et mortui qui in xpo sunt resurgent primi
deinde nos etc. Ista prioritas et posterioritas non
potest referri ad actum resurgendi ita q(uod) aliqui
resurgant prius alii posterius ipsis Nam
omnes resurgent in eodem instanti sicut q(uod) dicitur

prima Cor. 15°. Omnes quidem resurgemus
et sequitur In momento in ictu oculi etc. Nec potest
hic accipi prioritas dignitatis quia priores veteris
testamenti in reditu non erunt digniores apostolis
qui erunt assessores iudicis math. 19°. Sede
bitis super sedes duodecim etc. de quibus dicitur
hic apostolus Deinde nos etc. propter q(uod) salvo
iudicio meliori videtur mihi q(uod) ista prioritas et
posterioritas sit referenda ad quietem in xpo
per voluntariam mortem sic ingrediendo licet
Et mortui qui in xpo sunt. id est quiescunt
in eius fide resurgent primi id est ante qui ad
huc vivimus resurgent tunc posterius Deinde nos
qui vivimus supple quiescemus in xpo in eius fide
moriendo simul rapiemur cum illis io re
suscitati cum ipsis obviam xpo venienti
ad iudicium in aera ubi prestet sententiam iudi
cii super vallem iosaphat ut dicitur sunt Iohel
3°. et sic semper cum domino erimus. q(uia) electi a xpo
non separabuntur amplius sed semper erunt sibi
coniuncti. non solum in anima sed et in corpore Itaque
consolamini hic ex dictis concludit intentum
s. q(uod) fideles non debent immoderate lugere de
functos sed de ipsis consolari. eo quo sunt
in vitam immortalem et felicem resuscitandi
etc. et hoc est quod dicitur Itaque consolamini invicem in verbis
istis de reditu fidelium prioris Cap. 5m

De temporibus autem postquam apostolus red
didit thessalonicenses benivolos et do
ciles hic consequenter reddit eos cautos
Circa quod sciendum q(uod) cautela maiore requi
rit illa de quibus certum est q(uod) venient.
tamen hora veniendi est simpliciter ignota. sicut
est de die iudicii sicut quod dicitur math. 24. De
die illa et hora nemo scit neque angeli
in celo etc. propter quod apostolus ut a hoc red
dit thessalonicenses cautos id est Vos autem fratres Circa
primum sciendum q(uod) dies iudicii duplex est in scriptura
Unus pro ipso die iudicii generalis in fine mundi
Alius pro ipso die iudicii particularis que est dies
mortis cuiuslibet hominis Nam in illo statu
in iudicio finali permanebit in quo in morte
invenit Intentio vero apostoli videtur magis hic esse
de die mortis quia ipse sciebat diem iudicii
finalis multum distare ut in epistola sequenti
patet cum dicemus hic hortatur thessalonicenses ut sint

cauti ne repente veniat sup vos dies dni
et inveniant impati. Verum utrumque no
bis exponat. Et primo de die final iudicii
prim dr. De temporibus aut et momentis
fres ptinentibus ad diem final iudicii no
indigetis ut scribam vobis quia sacra tra ad
vos no ptinet. Secundum qd dr Act. i° Non e vrm
nosse tpa vl momenta que pr posuit in sua
ptate. Ipi em diligent sup scriptas psidean
do. scit quia dies dni i. dies iudicii dr
dies dni quia tunc xpc apparebit ut dominus
qui in primo adventu apparuit ut servus sicut
fur in nocte ic. Non est in hoc intelld qd dns
sit venturus ad iudiciu noct tpe s3 magis
clara die sic in celu ascendit Act. i°. Hic
ihc qui assumptus est a vob in celu sic veniet
s3 quia veniet subito hoibus hoc no pre
videntibus. Cum em dixerint pax et secu
ritas ic. Glosa sup illu locu dr qd hoc in
telli de sociis antixi qui post morte eius
credentes esse in pace et securitate facient
festa et convivia exercentes dissolucioes sed
illud no videt convenient dici qz glo pre
mittit qd antixus fulminabit et maxia
ps continens sui pibit cu eo prter qd no est
verisile qd remanentes debeant esse in tanta
securitate et iocunditate s3 magis in timore
et sic vr glo sibimet repugnare. Pr ui ce
tont dm gnc doctor et sctor qui dicunt
qd mortuo antixo et suis eius manente
deleta omes gentes convertent ad xpm et sic
remanebunt aliqui in secta antixi. Ver
pt dici sustinendo glosam pdictam qd illi qui
sunt de secta antixi pdca festa et convivia
faciant eo qd sunt conversi ad fidem. Vel qz de
ipis dicentibus pax et securitas subito ap
tur repentinus eis supveniet interitus et no
pt exponi de bene gaudentibus. Vel qd
vi melius redun ad tpe dnacois antixi
qn obtenta vict et templo ornabit se tanqz
sit deus ut dr in epla secunda. Et tunc
satellites eius gaudebunt de ptate dni
sui sed repentinus eis supveniet interitus qz
ab fulminabit antixpc cu maxia pte
sui exercitus nec obviat hunc exponen
qd dnacio antixi et eius fulminacio pcedunt
diem de quo lo apulus cu in medio qz scrip
pius scta posita narrant in scptura sicut pa
tuit sup in plibus locis novi et vetis testi.
Pq hic exponenda e de die mort sic. De tempo
ribus aut et mom in qbus debeat mors
venire no indiget ut scribam vobis qd qz no
scribam vobis ii illud quod iam scit. Sup hoc
est totale initium io subdit. Ipi em dili
gent scit p experienciam cottidie videntes
quia dies dni i. mort qui dr dies dni qz
tunc veniet ad ptic iudicium ipius morient
vere sup dm. Sic fur in nocte ita veniet re
pente et ex improviso io subdit. Cum enim
dixerint homines mundani pax et securitas
credentes diu vivere in deliciis et tpali pace
tunc repentinus eis supveniet interitus s mortis
corpis sicut dolor in utero habenti ad penam
inferni et no effugiet qz in inferno nulla
est redempcio. De hoc ponit exm Luc
12° de illo qui dicebat aie sue. Anima
mea habes multa bona reposita in multos
annos quiesce. comede. bibe. epulare. dix
it ad illum dns. Stulte hac nocte dya
ricum tuam repetent a te. que aut cong
gasti cui erunt. Vos aut. Hic qm aplus
reddit thessal. cautos contra diem iudicii
gnalis. qz sic dcm est: Qualis in morte
quis invenit sz iustus aut iniustus talis
in iudicio pntabit. Cautela vo ad hoc e
ut homines semp sint pati p bona vita
ad recipiend mortem. Hoc aut fit p hoc
qd homo bn se habet ad seipm. ad pximu
et ad deum. pt quod adhuc tu inducit
aplus et secundum hoc hic ii in 3° ptes que
patebunt psequendo io in ppm inducit dicens
Vos aut fres no estis in tenebris p error
sic infideles ut vos dies illa s mortis
tanqz fur ophendat i improvisos. Omes em
vos filii lucis estis i. xpi qui est lux vera illu
minans omnem hoiem Joh. i°. cui estis filii
p baptm et filii diei i. novi testamenti quod
dr dies Ro. 13°. Nox pcessit dies autem
appinquabit. Non sumus noctis i. iudaice
obstinat neqz tenebrarum i. divisorum errorum
gentilium. Igitur no dormiamus in pctis sic
et ceti s qui sunt infideli sed vigilemus

p attentom ment. ad ea que sunt salutis
et sobrij simus expte turpib. prentes tpalib9
ad sustentatiom ne. et bonam ssum disp
sitom qui em dormiut in voluptatibus
et pinis nocte dormiunt. s. ignoracia ma
ignorat omis malus. ut q d phs iii° eth.
et qui ebrij sunt immoderate utentes bonis
tpalibus. vn de ebri9 abe q est ex et brios
infra qui eo insatiam ponis nocte ebrij sunt
s. tpe dei ignorancia. Nos autem qui di
et pz eo dno sinia induti loricam fidei sic
em essa ex plibus metallis innexa se pler
tentibus. sic fides integratur ex plib9 arti l
innexe gnipib et caritate que est forma
fidei. Sic em lorica ptegit corp9. sic fides
cai. de formata ptegit aiam a demonu
insultibus et galeam spem salut. sic em
galea munit caput quod est supior ps
corpis. sic spes superiorem ptem anime ppiz
ad celestia elevando. qm non posuit deus
nos in iram. i. in dapnatiom eternam sed in
aquisitom salut. i. ut acquiram9 vitam eternam
ex opibus meritoriis p dnm nrm ihm xpm
cui9 adiutorio ulium opus ptesse meritorium
ut sive vigilemus corde vivendo sive dor
miam9 morte corpalis sopno simul cum illo
vivam9 vita gte que est in actu immortali
ptere qd consolamini invicem in laboribus vite
pntis et edificate alterutrum vbis bonis et
exs. sic et facitis semp in pficiendo in istis
Rogamus aut. Hec est 2a ps in qua induc
thessal. ad hoc q bn se heant ad pximum
et pmo ad pelatos eos honorando d. Rogam9
aut vos fres ut noritis id. i. ut cdatis vos
p essem nostre platos debite eos honorando
tam rone vite q rone doctrine. io subdit. Et
monent vos id. io sunt prius diligendi
q. ii spualia corpalibus pferunt. ptr opus
illorum ad vram salute ordinatum. pacem
here in eis obediendo eis humilr et devote
2°. horta eos ut bn se heant ad inpfos
d. Rogam9 aut vos fres corripite. ti.i.ue
inquietos. i. garrulos et venosos con
solamini pusillanimes. i. in tribulationibus defi
cientes suscipite infirmos mente ul corpe
infirmitatibus eorum cp. ut fm deu pt fieri supprtando.

cm em ex tli supptatoe insolescunt eos
non expedit suppte. qr hoc est malu
nutre pacientes estote ad omes no solum
fideles sed et infideles Et nulli ista
patia qm ad actu cu inuiare. qm aute
ad actu exteriorem. s. defendendi se ul sua
aut repetendi rem ul iniuriam a iudice
no semp expedit. utpote si ex hoc auda
cia malefaciendi tbnat. nisi ex tli repe
titoe pnit9 malu. utpote scandalum orie.
videte ne quis malu p malo alicui reddat
hoc em est vindicte sevm. qd est semp
malu. cu nullus sit iudex in sua causa.
Et in aliis no habet supiore iudice nu
riam sibi sfactam debet et potest punire
no livore vindicte. sed zelo iustie. sz semp
quod bonu est sectam invicem i. f. fide
les et infideles semper gaudete in dno
et si no actu quia oportz aliqn interrumpi
saltem in sompno. tamen in habitu. Et etia
sine intermissione orate
ul hoc est refend ad horas ad hoc aptas
et constitutas quarum nulla e intermittenda
in oibus gras agite deo
qui adusa ordinat ad salute nram sic
et psperra. et hoc p unitam patiac sic patz
de sco Job. et subdit cam. Hec est em voluntas
dei ut cui est in oibus obtpand. Spiritum
nolite. Hec est 3a ps in qua hortatur
eos ad bn se hendum erga deu. dicens
Spm. s. devocois g. a deum nolite extingre
p inmoderatam curam rerum tpalium. Prophetias
i. expositores sacre scripture nolite spernere
qr frequenter revelat intellectus simplicibus que
occultat sapientibus. Matt. xi°. Abscondisti hec
a sapientibus et prudentibus et revelasti
ea parvulis. verum qr expositores aliq de
ficiunt io subdit. Omnia aut probate. i. dicta
eorum discutite quod bonu est tenete cont
inutos qui in licitis et predicationibus mala
dicta inclinis retinent q utilia. Ab omi specie
mala abstinete vos. Non solu abstinend
est a malo. sz etia ab eo qd hz apparentia mali
ppt scandalum vitand quousque declaretur
illud qd est licitu. Ipse aut deus pacis
sanctificet vos per omia ad corp9 et aiaz ptinen
ut integer spus vr et aia id. et de spus

q^m ad superiore anime ptem et anima
q^m ad inferiore mediantibus dni nri ihu
xpi ad iudicium servet et q^r illud sit spe
randum sequitur Fidelis est qui vocavit vos ad
fidem scilicet deus qui et faciet quia nulli
deficit q^m est ex se Fratres orate Hec est
ultima pars que est conclusio epistole in qua ponit
sua recommendacionem et aliorum salutacionem io dicit
Fratres orate et / osculo sancto non libidinoso
nec proditorio sic plenius fuit expositum Ro
ultimo ubi id et sub eisdem verbis ponitur
adiuro vos per dominum i. iniungo vobis per ipsum
ut legatur epistola hec omnibus sanctis fratribus
i. baptismate sanctificatis / gracia dni nri ihu
xpi vobiscum amen s. sit in presenti et gloria
in futuro. Incipit Epistola pauli 2a
ad Thessalonicenses Capitulum 1m

Paulus et Siluanus Hic incipit
2a epistola ad thessalonicenses et di
viditur tres partes s. in salutacionem
et prosecucionem ibi Gratias agere
et conclusionem ibi Salutacio mea
in fine epistole Gracia prime partis patet ex dictis in
pma parte epistole Gratias agere hic incipit pro
secucio que dividitur in 3es partes Nam primo reddit
thessal. benivolos 2o cautos 2o cap. 3. dociles
sive doctos i. Vos autem Primo fit duplici
ter gratias agendo de bonorum conversacione et
orando pro meliori eorum confirmacione i. In quo
et oramus Circa primum dicit Gratias agere debemus
deo a quo est omne bonum semper factum et
factum vel semper i. omnibus horis ad hoc or
dinatis / probis fratres bonum discipulorum re
dundat in bonum magistri ita ut dignum est
i. dignum est ut hec agamus quoniam supercrescit
fides vestra intensive fervens vobis que sunt
fideiummi extensive agnoscendo et eam
verbo et exemplo ad alios derivando et habundat
caritas et in affectu interiori et opere exteriori
Ita ut et nos ipsi in vobis gloriemur. de vobis
in ecclesiis dei ponendo illis eius vitam
vestram pro exemplo io subdit pro paciencia vestra soli
da et fide et firma sustinendo iniquos insti
iudicii dei i. per hoc ostenditur apparebit iudicium
dei esse iustum paciencium vestram puniendo
io subdit ut digni habeamini et persecutores

vestros puniendo io subdit Si tamen iustum
est et nam hic si ponitur pro quia quia iustum est apud
deum retribuere tribulacionem vehementem et penam
hiis qui vos tribulant persequendo et vobis qui
tribulamini pacienter sustinendo requiem nobiscum
qui sic tribulamur Et io subdit retribucionis
tempus ci. de In revelacione dni nri de celo i. qui
manifeste apparebit veniens ad iudicium sic dicit
Mt. 24o Sicut fulgur exit ab oriente et pa
ret usque ad occidentem ita erit adventus filii
hominis cum angelis virtutis eius qui erunt divini
iudicii executores in flamma ignis dantis
i. facientis vindictam hiis qui non noverunt
deum i. fidem eius non receperunt sic sunt
pagani et iudei obstinati et qui non obe
diunt evangelio / ipsum opere adimplendo sicut
mali christiani habentes fidem sine operibus que mor
tua est Qui penas dabunt et a facie dni et
i. per sentenciam ab ore eius egredientem qui dicet
Ite maledicti in ignem eternum Mt. 25o Et illis
Venite benedicti patris mei etc. io subdit Cum
venerit glorificari in sanctis suis etc. i. dare eis
gloriam suam mirabilem que excedit intellectus
creati capacitatem 1. Cor. 2. Oculus non vidit
nec auris audivit et in cor hominis non ascendit
que preparavit deus hiis qui diligunt illum
quia creditum est testimonium nostrum super vos i. quia
credidistis / illud quod testificati sumus / vobis
testificando in die illo i. in die glorificacionis
sanctorum ita quod hic in intelligitur hic materialiter sic
cum dicitur ymago herculis est in lapide In quo
eciam Hic ponit reddit thessal. benivolos
orando pro eorum felici confirmacione dicit In quo et
i. de quo s. die glorificacionis obtinendo oramus
semper pro vobis exponitur hic semper ut supra
ut dignetur vos vocacione i. faciat vos dignos
vocacione sua ad gloriam sicut vocavit ad fidem
io subdit Et impleat omnem sic bonitatis
voluntatem tunc enim implebit omne desiderium
vestrum electorum et opus fidei quod est constans
veri confessio Ro. 10 Corde creditur ad iusticiam ore
autem confessio fit ad salutem in virtute in quo
sciencia vestra per fidem impleat vos impunitis
sciencia vestra per fide impleat vos imperii
ut sic non solum habeatis aureolam quem
storum s. et aureolam que est ipsa mem
ut clarificetur nomen dni nri ihu xpi in palma

mu̇ nri hoc eni mo dr Joh' vel de petri
mo Eam aut sermcib otendes mun9
nab et alius te cinget et ducet quo tu
no vis Et subdit evangelista exponens hoc
aut dixit significans qua morte clarifica
turus esset deum et pos in illo i. xpm in
pria clare videndo Capitulum Secundum

Rogamus aut vos hic qui aplus red
dit thessal. cautos Circa qd sciendum q
aliqui thessalonicensium credebant
diem iudicii esse pinquam tum pt tribula
cões quas sustinebant et ppi hoc in eron
dixerat eciam maiore tribulari appinquante
die iudicii ut h' mt. 24o pt qd timebant
adhuc maiores tribulacões intre. tum q
aplus dixerat epla pri' 4o ca. Nos qui
vivi' qui relinqim' simul rapiem' in illis
in nubibus obviam xo in aera. s. venienti
ad iudiciu ut dim fuit ibid / qd aliqui
thessal. male intelligentes credentes illa
obviacom tpe pauli futuram eo q dixerat
Nos qui vivim' sil rapiem' &c / pter qd eos
asserent de die iudicii longa distancia.
reddens eos cautos ut no decipiant circa
hoc oportunitates doctrina. Et divi in. d. p.
q primo remouet errore 2o docet vitare
ibi Cum misi Circa pum dt Rogamus aut vos
fres per adventu dni nri ihu xpi ad iudi
cium et nre congregacois in ipm tunc eni
electi congregabunt ad ipm mt. 24o ubicunq
fuit corpus congregabunt et aquile ut non
cito moveamini a vro sensu i. a vo intellectu
neque terreamini qsi instet tribula maioria que
pdita est fore cu diem iudicii neque p spm
sp maligni transfiguratum in angelum luc
et asserente vobis contrariu. s. q dies iudicii
sit pinqua neque per sermonem alicui' pseudo
apli neque p eplam tamq per nos missam
Nam aliq fcti apli et heretici epistolas mittebat
sub noie vero' aplo' xpi ad fideliu decep
tom ut supra dim est Alio exponit sic neque
p eplam i. p eplam meam precedentem
quasi instet dies dni eo q ibi dixeram9 De
inde nos qui vivi' . q no fuit intellcois me
q dies iudicii esset pinqua ut ibid dim
fuit Ne quis seducat vos vllo modo h'a dt

ad concludendum omnem decepcois modu circa
istam materiam Quoniam nisi venerit Hic qui docet
circa diem iudicii vitatem de quo duo no
tabilia precedunt pum ponit cu dr Qm ni
venerit discessio pmu. qd exponit aliqui de
discessione a romano imperio quod florebat
tpe pauli a quo iam recesserunt q omia
regna negancia ei subia et reddicionem
tributi iam multis annis Illud ex ruptum
carunt imperatore multis annis et tn no vet
adhuc antixpus qui tn debet venire completa
ista discessione ut vr aplus dice infra Et
tunc revelabit ille iniquus Pter qd alii ex
ponunt de recessu ab obediencia eccie rome
a qua iam diu recessit grecia. Sed salvo me
liori iudicio ni vr melius intelligi de recessu
a fide katholica Sic exponit aliqui. non tn sic
intelligendo q omnes sint a fide katholica recessuri.
quia durabit in aliquibus usque in fine
mundi. s3 quia maior ps credencium discedet
ab ea. q sm testimoni balteri mt. 24o appro
pinquante antixpus nece tpe habundabit iniquitas
et refrigescet caritas multorum et p cons fides
vna deficiet in multis. Et tunc veniet antixp9
sca discessione ad receptionem ipius Huic ex dco
concordat dim apli infra i. thy. 4o ubi dt.
Qz in novissimis tpibus discedent qdam
a fide attendentes spiritibus erroris &c
et 2a ad eundem 3o in novissimis tpibus insta
bunt tpa periculosa et erunt hoies seipsos
amantes &c Et se. ibid homines corrupti
mente repbi circa fidem &c Et revelatus fuit
Hic ponit 2m notabile quod precedet diem
iudicii s. adventus antixpi. cui' primo ponit
simplic expressio 2o tpr veniendi et ei' occasu
i. Et tunc revelabit 3o demonis effectu ibi
Cui' est adventus Dicit ergo simplic et
q faciet se sic deum adorari dr igitur Et re
velatus fuerit i. manifeste ostensus homo pcti i.
totaliter deditus pcto. sic homo deditus ag
rulte dr homo agri filius pdicois i. dign9
pdicoe Sic 2o Reg 12o dr filius mortis q
dign9 morte. qui adversatur et extollitur
loquitur de suo p modu pntis pter certitudine
pphie. loquitur eni de antixpo pphetice Super
omne quod dr deus q. m ad deos gentiliu
qui dnr dii sed no sunt aut qd colit qm
ad sctam trinitatem que colit ut vn9 deus verus

Omnem enim illum cultum extimmere
conabitur ut ipse solus tamquam deus ab hominibus
adoretur. Sicut dicitur Judith 3º de Nabucho-
donosor qui precepit exterminare omnes deos
terre ut ipse solus coleretur. Ita ut in templo
dei sedeat id est reedificato in Jerusalem ubi ipso
et iudeis sibi adherentibus. Alii dicunt expo-
nunt in templo id est sic se ostendet ac si ipse sit
templum dei. Non retinetis etc. quasi diceret. Non de-
beret elabi a memoria vestra. Et nunc quid
detineat id est que sit causa more ipsius scitis.
Sciebant enim quod omnia futura a deo sit dis-
posita determinatis temporibus futura ideo subditur
ut reveletur in suo tempore a deo disposito. Licet
autem antichristus sit venturus personaliter veniet
tamen figuraliter sicut fuit dictum de Antiocho illustri
Danielis xi quod fuit figura antichristi. Et eodem modo
dicitur de Nerone qui tunc imperabat et primus
de principibus romanis movit persecutionem contra
fidem. Nam misterium id est figura iniquitatis
id est antichristus qui dicitur iniquitas in abstracto propter
excessivum sue malicie sicut homo multum
liberalis dicitur ipsa liberalitas. Iam operatur
in Nerone ecclesiam persequente tantum ut sup. restat
ut qui tenet nunc scilicet romanum imperium ut
exponunt aliqui teneat donec de medio fiat
id est donec desinat romanum imperium per discessionem
ab obediencia eius. Sed in videtur melius
exponi de dissensione a fide vel simpliciter
sic tantum ut sup. restat ut qui tenet nunc fidem
katholicam teneat eam firmiter in persecu-
tione Neronis et aliorum tyrannorum eam
persequentium donec de medio fiat id est donec
desinat modo simpliciter. Et tunc etc. quia sic dictum
est de fidelitate sic fide apparebit antichristus pro-
ut dicitur. Et tunc revelabitur ille iniquus sic
antonomastice dictus quem dominus Jhesus
interficiet spiritu oris sui etc. quia de mandato
eius fulminabit per ministerium Michahel
archangeli qui eum destruet in anima
et corpore illustratione adventus sui id est in
adventu suo claro. Cuius adventus est
hic ponit antichristi potentiam demonis effectum
habebit enim antichristus demonem private qui
adeo permissus faciet multa mirabilia ad
eius nutum pro subversione fidelium et
est quod dicitur. Cuius adventus est secundum operationem

sathane in omni virtute id est speciali potestate et
signis et prodigiis mendacibus. Nam aliqua
sunt per illusionem sensuum a demone que vide-
buntur esse et non erunt et aliqua erunt res
vere sicut demon super oves Job fecit ignem
vere descendere. Dicuntur tamen signa mendacia
quia fiunt ad assercionem mendacii et omni
seductione iniquitatis ut puta muneribus et promissis
et aliis modis exquisitis. Hiis qui pereunt
in illis enim habebit eius decepcio effectum eo
quod vitant veritatem id est quia veritate caritatis que
est lex amoris non receperunt credendo ut
salvi fierent quia extra veritatem caritatis non est
salus. Et ideo id est propter eorum malicia mittet illis
deus id est mitti permittet operationem erroris id est du-
centem in errorem modis dictis ut credant
mendacio qui repulerunt veritatem ut iudicentur
omnes etc. scilicet iudicio condempnacionis. Nos autem
debemus. Hic est 3ª pars in qua apostolus reddit
thessalonicenses dociles eos in moribus informando
et primo quantum ad operationem boni 2º quantum ad evi-
tacionem mali ibi Denunciamus. Prima in tres
quia primo de eorum profectu gracias agit 2º ad perse-
verandum eos inducit ibi Itaque fratres 3º orationes
eorum petit in principio 3i capituli. Circa primum dicit
Nos autem debemus gracias agere etc. quia bonum
discipulorum redundat in magistrum quod elegerit
vos deus sua gracia primicias in salutem
fuerunt enim de primis credentibus ex gentilibus
in sanctificacione spiritus per baptismum in quo datur gracia
spiritus sancti sanctificans et fide veritatis id est in fide
katholica que sola est vera in qua scilicet fide et vocavit
vos per evangelium nostrum id est per nostram predicationem eciam
in acquisicionem glorie etc. id est ut per hoc gloriam acquirant.
Itaque fratres. Hic consequenter ad perseverandum eos inducit
dicens. Itaque fratres state firmi in moribus et fide
et tenete tradiciones quas didicistis a nobis
sive per sermonem presentialem vos docendo sive
per epistolam nostram qua absentes vobis misi
vos docendo. Et quia perseverando in bono
indiget homo adiutorio divino ideo subdit
deprecando. Ipse autem dominus etc. Ecce lectio Capitulum

De cetero fratres. Hic consequenter apostolus tercium
petit a thessalonicensibus oracionum suffragia et

cultus est recepta. d. 1. De cetero fratres orate pro nobis instanter et devote ut sermo domini i. predicacio ewangelii currat sine impedimento ad alias gentes et clarificetur per miracula virtute eius declarancia sicut et apud vos jam factum est et ut liberemur ab importunis i. pseudo apostolis impune ffta gerentibus et malis hominibus predicacioni ewangelii qualitercumque impedientibus non enim omnium est fides i. non dum omnes acceperunt fidem per hoc qui sunt accepti fidelis autem deus est in promissis adimplendis qui confirmabit vos contra deceptores pseudo apostolorum et custodiet a malo s. impacie et persecutoribus tirannorum confidimus autem de vobis in domino i. de vestra bona obediencia ad deum quia quecumque precipimus et facitis et facietis quia non precipimus ea auctoritate propria sed divina ideo subdit Dominus autem dirigat corda vestra ad implendum sua mandata in caritate dei erga omnes et paciencia christi quantum ad persecutores Denunciamus hic quem insinuat vos quantum ad evitacionem mali et profectum ipsorum 2º remouet falsum intellectum i. vos ut Circa primum dicit Denunciamus autem vobis fratres in nomine domini nostri ihesu christi i. precipimus auctoritate ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate declinante ab ordine legis nature et legis scripte quia dicitur Ro. 13. Cum pius patitur et non secundum tradicionem quam acceperunt a nobis facto et verbo Ipsi enim scitis per experienciam operis quemadmodum oporteat imitari nos s. in operibus meis quia non inquieti fuimus inter vos i. vagabundi et ociosi neque gratis panem manducavimus petentes nos ministrari ab aliquo verum sed in labore et fatigacione corporali nocte et die operantes ad acquirendum victum meum exceptis horis ad orandum et docendum aptis non quasi non haberemus potestatem accipiendi sumptus a vobis secundum formam ewangelii Luc. 10. ubi dicitur predicatoribus Edentes et bibentes que apud illos sunt dignus est enim operarius mercede sua Sed ut nosmetipsos formam daremus vobis quia si nos habentes potestatem accipiendi sumptus abstinuimus adhuc vivendo de meo labore multo magis alii qui non habent talem potestatem debent de labore suo vivere Cetera patent usque

ibi Hiis autem qui eiusmodi sunt denunciamus etc. ut cum silencio operantes i. quiete et non vacabunt suum panem proprio labore acquisitum manducent non alienum Vos autem Hic remouet falsum intellectum quia posset aliquis credere quod precipientibus laborare non potentibus et occupatis negociis spiritualibus non essent administranda necessaria Ideo remouet hoc dicens vos autem fratres facultatem habentes nolite deficere benefacientes i. nolite desistere a benefaciendo talibus personis quia si quis non obedierit verbo meo per epistolam hunc notate in scribendo ut possim eum corripere et non commisceamini cum illo societate eius vitando ut confundatur et sic resipiscat a malo suo et nolite quasi inimicum existimare i. quia sic viciis sit odiendus natura in est diligenda Ipse autem dominus pacis auctor et dator det vobis pacem sempiternam in omni loco i. in celo et in terra Dominus sit cum omnibus vobis per graciam in presenti et per gloriam in futuro Salutacio. Hec est ultima pars que est huius epistole conclusio vel consumacio per signum in fine scripti in fine manu pauli quod autem est superius scriptum est per manum notarii Sed illud ultimum de manu pauli erat scriptum Et sic faciebat in aliis suis epistolis ad cercificandum illos quibus mittebantur quod erant a paulo dictate et ad excludendum epistolas a pseudo apostolis sub nomine pauli scriptas in quibus finis erat scriptus de manu pauli et huius dicitur per litteram Incipit

Epistola pauli prima ad thimotheum. Capitulum

Paulus apostolus christi ihesu. Prima hic incipit epistola pauli prima ad thimotheum que dividitur in duas partes s. in salutacionem et persecucionem ibi Sicut rogavi In prima parte ponitur persona salutantis et exprimit quantum ad nomen s. quantum ad nomen proprium ibi paulus christi ihesu et quantum ad auctoritatem officii cum dicitur secundum imperium dei ideo sit per Actuum 13. dixit spiritus sanctus Segregate mihi barnabam et saulum in opus quod assumpsi eos Opera vero trinitatis sunt indivisa pater quod ideo imperium tum personarum et ideo varia exposita aliter intelligunt. Et christi ihesu spei nostre i. per quem speramus

obtine gl'am / 2° ponit psona salutata
cum d'r · Thimotheo dilco filio in fide
ad ostendend q erat filius eius spualis
et no carnalis · 3° ponit bona opta
ta cu d'r · Gra mia et pax · a deo patre
in remissionem pctorum · gra in ampliatoe
meritorum · et pax in consciencie primorum · a deo
pre qui est auctor et dator istorum · et
xpo ihu dno nro qui q'm ad deitatem
est eiusdem pr'is cu cum pre et spu scto · s
q'm ad humanitatem est eis instrumentalis
coniuctu · sic manus est organum coniuctum
artifici · securis aut separatum · Et hoc mo
alie creature sunt instrumenta dei separata · Sic
rogavi · Hic incipit tract' eple psecucio
Circa qd sciend q aplus ordinavit thimo
theum epm eccle ephesiane · et ideo
in hac epla instruit eum de hiis que p
tinent ad epi offim · Ad qd spectant septe
actus spales · et s'm hoc psecucio tract' eple
divi in septem ptes que patebunt psequendo
Primus aut actus ptinens ad epm est
Increpacio false doctrine · sic remocio im
pedimenti prior est in aliquo ope · Ad h°
aut inducit aplus thimo'm in hac prima
epla · que in tres ptes divi · Nam primo
adhunc actu inducit · 2° incidentaliter deo
gras agit ibi Gras ago · 3° ad ppositum
redit ibi Hoc preceptum comendo adhuc
in 3s · Nam primo inducit thimo'm ad fal
sorum increpacionem · 2° subdit ad hoc rom ibi
Finis aut · 3° remouet obiecoem ibi Scimus
aut · Circa p'm d'r · Sicut rogavi te ut
thimothee sic ssp facias · Et q sit illud
de quo rogavit ostendit d' ut remane
res ephesi · scilicet p regimine eccle ut de
nunciares quibusdam pseudo aplis ne
aliter docerent q tradidi ephesiis · Volebat
enim isti falsi apli inducere ephesios ad obs
uacionem legalium et tradicoes iudeorum
tamq necias ad salute neque intenderent sc
i ut denunciares auditoribus ut non
crederent talibus fabulis et erroribus ·
io subdit · fabulis et genealogiis int
minatis · Dicunt aut fabule ille quibus
non suspect virtus · cuiusmodi est obseruacio legalium
que tota fuit figuralis figurandi novum testamentum
Et io isto completo cessat illa obseruacio · Et dicitur
q mancat est dico q status figuralis adhuc
durat · et p quos q xpus minister in no dum
est impletum · qd no solum est falsum sed etiam
erroneum · Dicunt et fabule tradicoes iudeorum
quibus irritum faciebant divinum mandatum
s'm qd imperat eis Salvator · 15° c° · tamq
falsum credentes · Genealogie vero
interminate s'm aliquos dicunt hic gnacoes
abde de alia uxore q eua · ex qua aliqui
iudei genealogias multiplicabant · Sed
quia glose iudeorum de illa scda uxore
no loquntur · io videt melius d'm q aliqui
iudei false genealogisabant gnacoes a
david descendentes ut p hoc concluderent
ihm nazarenum a david descendisse · et
p quos concluderent ipm no fuisse messiam sui
se · quem scripture dicunt a david descendere · Et
dicunt interminate quia no terminant ad aliquid
certum et verum · que questiones magis prestant · scilicet
et contenciones inter disputantes q edifica
coem dei · i edificacionem spualem virtutum · que est
in fide · cuius edificii fides est stabilimentum ·
pter qd pdicta no construunt sed destruunt
edificium spuale · Finis aut precepti · Hic
pdicta aplus subdit rom s quare no sit
attendendum legalibus obseruanciis et ge
nealogiis interminatis · quia no faciunt adim
plecoem legis dine · s magis ad oppo'm · q lex
ordinat ad diligendum deum et proximum
ad qd pdicta no faciunt s magis impediunt ·
io dicit · Finis aut precepti est caritas · qd
patet · qz precepta prime tabule ordinant
finaliter ad dileccoem dei precepta vo scde ta
ad dileccoem proximi · ut3 Exo · 20 · Alia vo
precepta quecumq no sunt ni quedam ex
plicacoes istorum et declaracoes ab eis dirivate
no tm eodem mo quia aliqua sunt de
natura · Aliqua vo non · et ex hoc sequitur
q aliqua de hmoi preceptis semper manet
ut moralia · Aliqua vo tm ad tps ut
iudicialia et cerimonialia · de corde pu
ro q'm ad appetitum qui de hic cor · Nam
voluntas que est appetitus intellectivus

mouet alias anime potencias ad agend.
sicut cor membra corporis ad agend et operand
et consciencia bona q° ad intellcm est enim conscia
applicacio scie ad aliquod particulare agibile Et io
qn scia vera applicat ad bonu operabile dr
bona et qn vo mala et fide non ficta
i. et no simulata quam habebant aliqui subdoli
fingentes se esse xpianos ut simplices decipen
et alios facerent capi sic dr de torqsto in
legenda sci tiburcii a quibus qdam aber
rantes i. declinantes conuersi sunt in vaniloqn
quiu asserendo de legalibus ptis et renedi
oibus q nunquam sit ea obseruare post aduentum
xpi. volentes esse legis doctores cu no sunt
idonei sufficientes discipli io subdi no intel
ligentes. neqz que loqut i. no intelligentes
alias de quibus loqut nec scripturas p quas
pbare nituntur. Scim autem Hic quandam remouet
obiectionem. quia posset aliquis obice de legalibus
q sunt a deo instituta. utz in Exo et Leuit.
et p qns bona et obseruanda. Ad hoc aps
rndet. Ad cui intellectum sciendum q lex habet vim
duplicem scz regulatiuam et coactiuam primo
g solut obiectionem q°m ad primam 2° q°m ad
2m i. Scientes vos Vis enim regulatiua
legis ordinat hoies ad bonu. Bonu autem
solum pt capi duplr Vno° simplr et sm se
tempus. et sic vetus lex q°m ad precepta mo
ralia ordinabat homines ad bonu qd
qd omni tpe sunt facienda Alio° de aliq
bonis bonu sm tempus determinatu sic vti
lenibus vestibus bonu est homi tpe estiua
li no autem hyemali pt qd vestimenta pona
dimittunt et alia accipiunt. et hoc mo lex
vetus q°m ad precepta cerimonialia ordina
bat homines ad bonu p tpe veteris testamenti
Erant enim instituta ad figurandu xpi misteri
um pt q iste cerimonie cessant xpi misterio
adimpleto et iste sunt institute vigeri Ce
rimonialia vetis legis pncipalia erant oblaces
et sacrificia que figurabant xpm inde offerend
et ymolandu. pter qd xpo iam ymolato of
ferre illas oblaces et sacrificia et maxime
post publicaconem euangelii est significare q oblacio
xpi in venire et eius ymolacio no dum sit
impleta. quod est fcm. pt q oportet aliud
sacrificium institui. quod esset significatiuum ob
lacionis xpi iam complete. Et sic xps instituit
sacrificium eukaristie. quod est memoriale
passionis dnice Luc. 22. Hoc est corpus
meum quod pro vobis tradetur hoc facite in
mea commemoracionem. et de aliis cerimonialibus
suo mo. Qz autem ad iudicialia precepta
lex no ordinabat ad aliqd figurandum
ipse et directe sed ad modu faciendi iusticiam
int hoies. pter quod aduentu xpi no sunt
euacuata et mortifera sicut cerimonialia
que pnt seruari dum tn no fuerit et
obligatoria ex lege illa. quia sunt insti
tuta ad seruandu iusticiam int homines
pro statu veteris testamenti qui fuit totus
figuralis respectu status noue legis. 1. Cor. 10.
Omnia in figura contingebant illis. pter
qd precepta iudicialia p aliqualiter sunt figuralia
Et io seruare illa ex obseruancia veteris legis
est figure fco q status illius populi adhuc
duraret. qd est fcm pnt in fieri ex a.
roe. utpote ex noua institucione eccie vel
principis alicuius Cui i. dicit aps Omnis
aut quia bona est lex siquis ea legit
time vtatur. In moralibus pro sed cerimonialibus
usqz ad passionem xpi. Fuerunt in mortua
quia no obligabant. potant tn seruari
dum tn no ponerent spem in eis et hoc usqz
ad publicacionem euangelii. sed ex tunc sunt mor
tifera sicut sup plenius dcm est in epla Ad
Ro. et in epla Ad Galathas Iudicialibus
autem tpe veteris testamenti tamqz ex lege ob
ligantibus. tpe vo noui testamenti tamqz
de nouo instituit. ut dcm est Scientes Hic
quandam soluit obiectionem pdictam q°m ad vim
legis coactiuam que penam cohibet a mal.
et q°m ad hoc dr Scientes hoc quia iusto
lex no est posita. q°m ad vim coactiuam.
quia iustus no cohibet timore pene a mal.
sed virtutis amore. et sic voluntas est legi
consona. pter qd p legem no cogit. qz contrario
violenciam impetit. sed sic lex posita e mal
hoibus pter q subdit. Sed iniustis i. inique
agentibus contra proximum impiis i. agentibus

contra deum. Sic per oppositum pietas vero accep
ta est idem quod cultus dei. et patricidis
ex inferioribus delinquentibus scelerati qui
parant contra maliciam et contaminati
primo carnalibus generaliter. Certum patet usque
ibi plagiariis id est asserere plagas et verba
alijs inferre et mendacibus quia mendacio
pernicioso. Et si quid aliud sane doctrine adver
satur omne tale quod est per legem puniendum
que scilicet sana doctrina est secundum evangelium cui con
cordat omnis sanus glorie beati dei qui predicat
beatam gloriam. quod scilicet evangelium creditum est
michi tamquam fidelibus ipsius predicandum
Gratias ago ei. Gratia facit mentionem de evangelio
sibi credito. Deo hic incidentaliter gratias
agit deo de sua vocatione ad fidem et apostola
tum dicens Gratias ago ei qui me confortavit
in christo ihesu domino nostro. secundum quod dicitur Actuum 9
Paulus autem multo magis convalescebat
et confundebat iudeos etc. quia fidelem me
existimavit id est iudicavit ponens in mi
nisterio apostolatus. qui prius fui blasphemus
in christum et persecutor et contumeliosus
contra membra eius persecutor in factis
contumeliosus in verbis. sed misericordiam dei conse
cutus sum id est remissionem peccatorum quia igno
rans feci quod enim ignoranter committitur
facilius ignoscitur quam illud quod contra ma
liciam perpetratur. in incredulitate. Ille credens bene
age superhabundavit autem gratia domini nostri quasi diceret
Non solum consecutus sum ab eo remissionem
peccatorum sed etiam collationem donorum suorum cum
fide et dilectione etc. Sed enim per caritate forte
convertit alia dona ad gratiam gratum faci
entem pertinencia. Fidelis sermo id est verus et omni
acceptione dignus quia est utilis audientibus
Et quis sit ille subdit Christus ihesus venit
in hunc mundum id est in carne passibiliter
peccatores salvos facere sua [illegible] passione
cuius effectus in baptismo communicatur. quorum primus
ego sum etc. Hic intelligitur scilicet inter illos
qui de peccato ad gratiam revocantur. Et hec
revocatio fuit in paulo valde mira.
propter quod in ecclesia sollempnisatur et hoc primus

experienciam notat huius vocationis. Et huic
concordat littera sequens cum dicitur ut in me primo id est
principaliter ostenderet ihesus christus omnem pacienciam
id est perfectam pacienciam ostendat. quia sic mirabiliter
revocando eum cum in actu persequendi eum
in itinere fuit ad informationem eorum qui
credituri sunt illi ut nullus propter enormitatem
peccati sui desperet consequi veniam christi. Et vitam
in vitam eternam. Deo gratias agit dicens Regi autem
seculorum id est trinitati eterne. Eternitas enim que
est simplex et indivisibilis non comprehenditur nobis
nisi per comparationem ad tempus infinitum quod designatur
hoc nomine seculorum. Immortali ad differentiam Jovis
et Saturni et similium qui fuerunt homines mortales
Invisibili ad differentiam ydolorum que est de ma
teria sensibili. Soli deo non propter hoc significat soli dominum
in eo sunt tres persone. sed propter hoc fit exclusio
omnis alterius a numero deorum debito. Deo subditur
honor et gloria etc. Hoc preceptum. incidenti proposito
hic apostolus redit ad propositum inducendo timotheum
ad resistendum pseudo doctoribus sic dicens. Hoc pre
ceptum commendo tibi etc. tamquam fideliter adim
plendum secundum precedentes vite prophetias id est secundum illud
quod spiritus sanctus revelavit michi de te filium carissime
ordinare teipsum ut milites in illis id est contra
illos scilicet pseudo apostolos bonam miliciam id est viriliter
resistendo et eorum pravitatem confutando habens
fidem scilicet rectam et firmam et bonam conscientiam
ita quod vita tua sit doctrine conformata. quam
scilicet conscientiam bonam quidam repellentes
scilicet male agentes circa fidem naufra
gaverunt id est perierunt. Abyssus enim altissimi [illegible]
et dicitur. Naufragaverunt quia sicut nauta pa
ciens naufragium perit et alios necat sic heretici
a fide recedentes inducunt alios ad infidelitatem
ex quibus est hymeneus et alexander
nota sunt propria hominum quos tradidi sathane
vel excommunicando et reputavi demonis sub
dendo. Demones enim in primitiva ecclesia sunt excommunicatos
sine iustitia et cetera talis in hoc modo sic de primi
tiva [illegible] et tribulationem immissione
per angelos malos ut discant non blasphe
mare correcti per experienciam pene. Excommunicatio
est tam afflictiva et tam afflictiva medicinalis
est. Incipit Capitulum Secundum

Obsecro igit. Hec est 2a ps pn. epl' thi' eple. in qua ponit actus 2s ptinens ad epm. que est oronum oblaciones deo offerre. sm qd dr hebr. 5o. Omis pontifex ex hominibus assumptus p hominibus constituit in hijs que sunt ad deum ut offerat dona et sacrificia p peccatis. et. Ideo pmo instruit thimoteum de actu orandi 2o pplm subiectum sibi i volo ergo viros orare in o. l. q. pmo instruit eu de actu orandi 2o reddit racom sui dti i hoc enim bonu est. in o. q. pmo docet orandi mod. 2o p quibus sit orandum ibi pro oibus. Circa pm sciendum q ad actu orandi tria requirunt. Pmu est accessus orantis ad deum qui orat et hoc sit p elevacom mtis in deum que fit p oronem que sm damascenum est ascensus mentis in deum et sm hoc dr ympus Obsecro igit pmo om fieri orones. 2m est peticio eius q mere petit. quod sit duplr. Vno modo in gnali ut cu dr Deus adiuva me et qntum ad hoc dicit peticiones. Alio modo in pticulari ut cu petit qsecucio alicui boni ul cuitacio mali determinati et sic dr postulacoes. 3m qd requiritur est illud p qd oro sit exaudibilis et hoc est duplr. Vnum ex pte dei quod e sanctitas ul aliud ab eo signm. sic cu dr per sanctam crucem tuam libera nos dne ul aliud huiusmodi et sic dr obsecraces i. per res sacras deprecaces ut qd in fine oronum cum dr per dnm nrm. Aliud est ex pte orantis quod est gratitudo de beneficiis recept. Ille enim qui de bnficio recepto ondit se gratum dignus efficit ut aliud sibi det et qntum ad hoc dicit graciaru acces pro omnibus. Hic qnt ondit p quibus sit orandum. d. pro oibus hoibus gnalit pro regibus et omnibus qui sunt in sublimitate constituti. sic sunt pricipes et plati p quibus est orandum spalr Nam ex bona disposicione eorum dependet bonum gre. io subdit ut quietam et tranquillam vitam agamus sub regimine eorum in omni pietate. i. cultu dei debito ut dcm est sup in pre. et castitate que est integritas fidei et corpis. que qsistit in repssione carnalis qcupic. Et nota q no solu pricipibus orandum est orandum sed et p inferioribus sub

quibus manet pam qr p hoc pnt pro quiete sua. Sic enim informabat Jeremias iudeos in captivitate babilonis ductos ex pte dni. Querite pacem civit ad quam transmigrare vos feci et orate p ea dnm. q in pace illius erit pax vra. Hoc enim hic qnt reddit racom sui dti. sz quare sit orandu deo mo 2o declat dcm suum. Vnig enim dicit pmo d. hoc enim bonu est. i. utile vobis spale ut ondsum est et acceptum coram salvatore nro deo. i. meritoriu apud ipm. pnte causa qui oms hoies vult salvos fieri. etc. Et cu no oms salvent vr ex hoc q voluntas dei sit inefficax ul dcm apli minus vm. ptr qd hoc dcm apli tribus modis expo. Vno modo ut sit ibi distribucio accomodata ut sit snsus Deus vult salvos fieri oms hoies qui salvant. quia nullus sit salvus quem no vult salvum fieri. 2o ut sit ibi distribucio p generibus singlorum et no p singulis generum sic cu dr Omne animal fuit in archa noe q de omnibus animalium fuerunt ibi aliqua individua. Et sic deus de omnibus statibus hoim vult aliquos salvos fieri et salvat. 3o ut intelligat dcm apli de voluntate dei antecedente et consequente Et dr voluntas ans. qua quis vult aliqd absolute. Consequens aut qua vult aliqd considerat circumstantiis et qdicionibus ptricularibus. Pmo vult iudex civit oms cives vivere in qntum sunt in bra civi et sub ista qsideracoe hoc est bonum. Si in considerat aliquis ul fur ul homicida sic no vult eum vivere q no est bonu sz mori eo q turbat hoim quietem. et hoc mo deus vult omnes hoies salvos fieri inqntum sunt rronis capaces per cognicom et amore Consideratis in qdicionibus ptricularibus sm qs aliqui sunt iusti aliqui peccaces. sic vult sm qd decet iustic sue aliquos salvos fieri et aliquos dampnari. Eciam tn q voluntas fert in res sm qd in se sunt. et io illud vult simpr qd vult put existit in re sm suas qdicoes et circumstancias. Ideo voluntas sequens est voluntas simpr dei. Ans vo sm qd ul aliqualis velle ista noiat. Et ad agnicom vitatis scripture venire per fidem caritate formata Vnus enim deus hic qnt declat dcm

quibus

ſum ſcʒ ꝙ deus velit omnes ſaluos fieri
uno ꝑdco d. Unus eſt enim deus creator
omnium ad ſuam ſimilitudinem et unus eſt
mediator dei et hominum homo qui paſſus eſt
ꝓ ſalute omnium q̄ntum ad ſufficienciam non tamen quantum
ad efficaciam quod competit ex defectu aliquorum
quibus ꝑ peccatis eorum demitti non proficit paſſio
xpi q̄ntum ad effectum cuius ſcilicet mediatoris teſtimonium
temporibus ſuis confirmatum eſt quia tempore veteris
teſtamenti confirmatum eſt per prophetas eius
aduentum pronunciantes Et tempore noui per xpi
predicacionem miraculis confirmata. et per apoſtolos
predicantes et in nomine xpi multa miracula
facientes in quo ſcilicet teſtimonio predicando
poſitus ſum ego predicator et apoſtolus Eſt
autem apoſtolus dignitatis nomen ſiue ſtatus Pre
dicator vero nomen actus competens ſtatui
illius veritatem dico et non mencior in aliquo
doctor gencium ad quem ſpectat verum dicere
Doctor inquam in fide et veritate .i. in hiis que
pertinent ad fidem et mores in quibus conſiſtit
veritas vite Volo ergo Hic incipit docere ordi
nem q̄ntum ad populum ex ſubiectum et primo
q̄ntum ad viros d. Volo ergo viros orare in
omni loco .i. non ſolum in eccleſia ſed eciam alibi
oportunitate habita leuantes puras manus
et dicitur puras ab operibus iniquis et leua
tes ut per hoc deſignet eleuacio mentis in
deum motus enim anime interius redundat in
corpus exterius ſine ira ad proximum quia orans
debet habere cor quietum et diſceptacione .i. he
ſitacione ad deum non dubitans de conſu
dine Et in oret pie perſeuerant pro ſe quia
ſi non ſtatim concludit in effectum concludit
in tempore competenti Dicitur q̄ntum ad mulieres d. Similiter
et mulieres ſupple orare volo in habitu ornato
.i. decenti et honeſto cum verecundia que eſt
precioſiſſimum ornamentum frontis mulieris
quo caret frons meretricis Ieremie 3o frons mu
lieris meretricis facta eſt tibi noluiſti erubeſcere
et ſobrietate geſtus decentis ornantes
ſe non curioſe in ſe non intortis crinibus
.i. criſpatis et capitibus non velatis aut au
ro .i. ornamentis aureis aut margaritis

affixis auro vel argento. vel in veſtibus
conſutis circa collum vel manus vel veſte p
cioſa et iſta ſunt intelligenda vltra modum
ſtatus aut perſone. quia ſunt carnis et
incitant ad peccatum luxurie ſed quod decet mulieres
ſcʒ habere veſtes ſimplices et honeſtas pro
mittentes pietatem per opera bona ita quod pecuniam
non expendant in talibus vanis et curioſis
ſed in operibus pietatis que dent eſſe ornatum
mulieris. Mulier in ſilencio diſcat. ſcilicet a pre
dicatore in eccleſia et a viro ſuo in domo cum
omni ſubieccione .i. humilitate. Docere autem mulieri
non permitto quia docere eſt opus ſapientis
Sapiencia vero non viget in mulieribus de com
muni neque dominari in virum ſcʒ ſuum ſed eſſe in
ſilencio ei non contradicendo ſed in licitis et ho
neſtis ei obediendo quod declarat per primum
hominem et feminam d. Adam enim primus .i. primo
formatus eſt Genesis 1o Deinde eua Genesis 2o et
hec deſtructa vide ad oſtendendum quod vir eſt mulieri
prior quod perfectius ei quod eſt a primo Et adam
non eſt ſeductus ſed in hoc quod crederet eum
ſerpentis verum dicentis ſic dicitur Fuit tamen ſeductus
in hoc quod ad exhortacionem mulieris comedit
de ligno vetito ne contriſtaret eam Et quia
credidit illam tranſgreſſionem non ſic puniendam
mulier autem ſeducta in preuaricacione fuit
quia dum ſerpentem verum eſſe credidit Iſta in 2o
ſententiarum diffuſius tractantur. Saluabitur autem
per filiorum generacionem quod dicitur licet non ſaluetur per
doctrinam quam ſibi non concedo ſaluabitur
tamen per educacionem prolis ad dei ſeruitium
quod cedet ſibi ad meritum vite eterne. ſi permanſerit in fide quoad deum et dileccione quoad proximum
et ſanctificacione cum ſobrietate circa proprium ſub
iectum ſequitur Capitulum Tercium
Fidelis ſermo hic eſt poſtquam in 2o capitulo inſtru
xerit thimotheum de 2o actu per
tinente ad eum qui eſt ordinare qui
tenenetur et dum in d. p. quia primo ponit hec
inſtruccio 2o inſtruccionis circa ibi Hec tibi
ſcribo adhuc in d. quia primo ponit inſtruccio
de gradu maiori 2o de minori ibi Dyaconos
Circa primum dicitur Fidelis ſermo .i. verus. quod ſubditur

in aliquibus libris et omi accepcōe dignus
non est in libris correctis siquis epatum
desiderat bonum opus desiderat· q. d. Non ē deside
randus ꝓpter officii dignitatem ſ; ꝓpter annexum la
borem· qui est ordinatus ad honorē dei et
ꝓximi salutem· vn dr̄ ab epi q̄ est ē sup et
scopos intencio quia debet semp intendere
saluti plebis ꝯmisse· Dicit aut hic aliq
q̄ p epatum intelligi sacerdotiu· qd est ex officio
intendendi saluti ppli sibi ꝯmissi· q; in ↄ̄ne
post agit de statu dyaconi· ut; in lcā· Et
non est visibile q̄ scribendo de statu epi statim
transiret ad statum dyaconi sacerdocio ꝑmisso·
Alij dicūt q̄ thimotheus erat sūus pontifex eo
q̄ eccā ephesiana erat ꝓuīc tocius ꝓvincie in
qua erant multi epi ꝑ thimo. instituendi
ꝓpter qd aplūs instruit eum qualis sit insti
tuendus in epm· d· Oportet ergo epm· ꝯpe
quicient dici q̄ instruit eum de utroq; sub no
ē epi sacerdotis officium ꝯphendens· q; sic ecclesia
ad cuius officium ꝑtinet semp intende ꝑplo in gn̄
in extensiue ad officium epi· s; in tota dyocesi
sua· Ad officiu vo sacerdot in sua prochia s;
igit docet qualis sit instituendus in utroq;
officio d· Oportet ergo epm irreprehensibile; ec
i· in notabili defcu et integre fame· Istam
ꝯdicio et alie sequentes mag· debent in relucē
in epo q̄ in sacerdote ceto unius uxoris virum
s; post bapm· Si eni an bapm· hūit uxore
et mortua fuit· non ꝑiudicat ei qn post
bapm· possit accipe aliam· q; bapm· tollit ir
regularitatē ut dr̄ ex in glosa· sobrium in ab
et potibus ornatum in moribus prudentē
in agibilibus pudicu· i· honestu exteriori gestu
hospitalem in pietate ~~actu~~ victu· doctorem
i· habilem ad docendum vō sic et facundie
non vinolentu· i· potatori vini assuetu no
ꝑcussorem ꝯcitamdia· sed modestu per
repssionem passionu no litigiosum ita q̄ no
solum ꝯtra no paciat ut dm est· s; nec
ex· ꝑbis iniuriosis ꝯtendat no cupidum
q; victus et vestitus debet esse diuicie ſanoꝝ
et mag. epoꝝ et sacerdotum infra 6º c.
Intes alimta et quibus tegamur his ꝯ
tenti sim9 sue domui bn ꝑpositum· i· dili
gentem de bona ꝑuisione domus sue· et

maxie erga plem informandam· io subditur
filios hntem subditos· i· reuerentes et obe
dientes cum omi castitate ut no sint sicut
filij heli qui dormiebant cu mulieribus que
obseruabant ad ostium tabernacli i. R. 2º
siquis aut domui sue p̄esse nescit negli
gent se hns erga eam· quō ecclie dei dili
genciam hebit· q· d· Non est visibile q̄ aliq
natalr̄ inclinat erga ꝑuisionem uxoris et filioꝝ
vn bruta aīalia nat. instinctu erga hbi
tantem sunt sollicita· non neophitum i· de
nouo ꝯuersum ad fidem· et dr̄ a neos q̄ est
nouu et fitos qd est fides ne in supbiam
elatus ex sua ꝑmocōe subito in iudicium
incidat dyaboli· i· decidat a statu gre et
dignitat· ꝓpter suam supbiam· sic dyabolus
ꝓpter suam supbiam fuit deiectus· oport;
aut illum et testimo. hre bonum ab hīs
qui foris sunt i· ab infidelibus ut no in
obpbrium incidant i· in ꝯtemptu no solum
sue psone s; et ecclie in quam redundat
ꝯtemptus psone eius et laqueum dyaboli
i· in odium et rancorem cont illos ꝙb9
ꝑcipit se ꝯtempni· Dyaconos hic ꝯnt in
struit thimo. de statu minori· et pmo de
dyaconibus 2º de mulieribus i· mulieres
etc p. m. d· Dyaconos silr oportet esse ꝯ
pudicos i· maturos et honestos in aspectu
et exteriori gestu non bilingues q; p hoc
suscitant in eccia dissensiones non multo
vino deditos quia p hoc aufferet spūs discre
cionis qui requirit in ecce ministr· non turpe
lucrū sectantes cum hendo mag sed spale
bonū q̄ ad spiale ministeriu hntes miste
riu fidei i· cognoscentes eam fidem illud qd
est simplicibus laycis occultum ut possint
eos doce· in ꝯsciencia ~~bona~~ pura i· in tali doc
trina ꝯmodum non attendendo sed honorem
dimi· et hij aut ꝓbent ꝑmulti i· antiq ex
plicent ministro ecce ꝓbent de morib9 et fide
nullum crimen hntes quia debent esse integre
fame· Silr eorum infamia in dedecus ecce
redundaret· mulieres hic instruit eum
de mulieribus· d· mulieres silr· s; oportet
esse pudicas i· no solu castas mnt s; et
honestas in ꝯsiliis exteri9· hec eni ipse imptat

pudicitiam non decentes quod frequenter contin
git in divitibus sed uxores ministrorum ecclesie debent
parcis moribus polle[re] Sobrias in cibo
et potu et vestitu fideles in omnibus scilicet verbis
et factis Et ideo addit ad dyacones diaconi Dya
cones vnius sint uxoris viri exponatur
ut supra qui filiis suis bene presint eos in mo
ribus informando et suis domibus uxore
et familiam debite regendo Qui enim bene
ministrauerint in gradu dyaconi bonum sibi ac
quirent id est merebuntur quod fiant sacerdotes uel episcopi
et multam fiduciam scilicet habendi finalem vitam
eternam in fide que est in christo ihesu Hoc tibi scribo
Ponitur instructio de quibusdam ecclesie Hic ponit
ponit huius instructionis causam dicens Hoc tibi
scribo quod subdit fili thimothee non est
de textu sed est quedam glosa que inuenitur
inserta textui per scriptores sperans me ve
nire ad te cito Quia alibi deus disposuit ita quod
uero possim te docere verbo de ordinatione ecclesie
docetur te saltem perscriptas ut scias quo
te oporteat in domo dei conuersari id est ecclesiam
quam oportet regere et ordinare columpna ecclesia
et fortis ad sustinendum et firmamentum
veritatis scilicet ewan[ge]l[i]c[e] quia ecclesia sustinuit fir
miter et in persecutionibus martiribus Et manife[ste]
magnum est pietatis sacramentum id est sacrum
secretum scilicet incarnationis verbi diuini quod dicitur
sacramentum pietatis Ex magna enim pie
tate et occulta patris processit incarnatio
filii ut esset hostia ymolanda pro salute
mundi quod manifestatum est in carne scilicet
assumpta Probatur enim quod christus tactu suo mani
festauit leprosos et verbo suo suscitabat mor
tuos et in passione tamen ipsa virtute appa
bat quod virtus deitatis sub carne latebat
iustificatum est in spiritu id est per spiritum sanctum iusticiam
dei testificatorem spiritus quod dicit Joh. 16 Cum
venerit spiritus veritatis ille arguet mundum
de peccato et de iusticia et iudicio Et subdit
De iusticia vero quia ad patrem vado hic erat
mittendus spiritus sanctus in signo visibili scilicet
post ascensionem christi Joh. 7 Nondum enim erat
spiritus datus quia nondum erat ihesus glorificatus

Spiritus vero sanctus apparens in signo visibili fuit
testimo[m] euidens iusticie christi Et quod erat summus
deus cum patre sic dixerat quod tunc declinauit
petrus ut patet Act. 2o per quod crediderunt tunc
tria milia apparuit angelis Licet enim ante
cognouerunt christi misterium in ipso completo magis
cognouerunt nouo modo scilicet noticia experimen
tali seu notitia intuitiua ut declaratum fuit
diffusius supra Eph. 3o predicatum est gentibus
per apostolos et specialiter paulum qui specialiter fuit
apostolus gentium Gal. 2o Qui operatus est
petro in apostolatu circumcisionis operatus est et
mihi inter gentes Creditum est mundo Nam
in tempore apostolorum in omnibus mundi partibus pre
dicatum fuit christi misterium et ab aliquibus
creditum ut declaratum fuit plenius Ro. 1o
assumptum est in gloria quia christus in corpore
glorioso resurrexit et sic maxime ascendit
ut habetur Actuum 1o

Cap[itulu]m Quartum

Spiritus autem Hec est quarta pars in qua
instruit thimo[th]eum de alio actu pertinente
ad episcopum qui est doctrina plebis Et diuiditur
in duas partes quia primo excludit modum erro
neum docendi Secundo ponit verum ibi Hoc propo
nens Circa primum dicit Spiritus autem scilicet sanctus manifeste
dicit id est reuelat mihi et aliis prout sibi placet
et dicit manifeste quia reuelationes diuine certe
sunt in illis quibus fiunt quia in nouissimis
temporibus potissime circa tempora antichristi discedent
quidam id est aliquae notabiles persone a fide
sicut declaratum fuit plenius supra 2 thessal. 2o super
illud verbum domini Nisi venerit discessio primum
Attendentes spiritibus scilicet malignis erroris
id est ducentes hominem in errorem et doctrinis
demoniorum in illis prophetis loquentium Sicut enim
salvator premisit discipulos in omnem ciuitatem
et locum quo ipse erat venturus ut habetur Luc.
10 Et illi loquebantur in spiritu sancto sic et antichristus
premittet prophetas suos loquentes spiritu dyabolico
et in ypocrisi in sanctitate simulata loquentium
mendacium ut propter speciem sanctitatis facilius
credatur mendacio Et cauteriatam [illegible]
id est obstinatam in ardore sue malicie et
[illegible] Est enim cauterium ferrum ignitum

quo ruit cauo et p duriciam ferri intelligit
obstinacio in malo. et p eius ignicitatem
ardor malignitatis et conmpic phibencium
nube quasi hoc sit malum p se tamen deus
nupcias fecit tamquam bonas Gen. 2º et eas
approbauit Joh. 4º. Dimitte tamen nupcias propter
continenciam seruandam ut liberius deo seruiat
est dimitte minus bonum propter maius abstinere
cibis tamquam inmundis per se et illicitis. quod tamen
est falsum cum sint dei creature. Omnis autem creatura
dei per se est bona. pt tamen aliquis cibus alicui
esse malus per accidens. ut quia prohibet sibi
a superiore. et sic aliquis cibus erat illicitus in
diebus temporis veteris testamenti. quia lege prohibiti.
Sed quia talis abstinencia prohibet ad cumulum
malicia. que cessant in noua lege ut dicitur
supra primo capitulo. ideo talis obseruacio non est licita
ut obligatus ex veteri lege. pt tamen homo ab illis
vel aliquibus eorum abstinere alia racione. utpote
propter maceracionem sue carnis. vel propter suam
conuictionem quos deus creauit ad percipiendum
vtendum cum graciarum actione de beneficio dei
fidelibus et hiis qui cognouerunt veritatem
scilicet euangelicam p quam legalia cessauerunt quia
omnis ic. et patet ex dictis litera. Et secundo eius
dicitur Sanctificatur enim per verbum dei. scilicet incar-
natum et per oracionem scilicet fidelium qui gracias
agunt de cibis adeo sibi prestito et sic redit
cibus non solum ad salutem corporis sed et me
hoc proponens Consequenter ostendit docendi ea tunc
hic quantum prosequitur vim docendi modum. et primo
quantum ad omnes generaliter. 2º quantum ad aliquas
personas specialiter ibi Seniorem. Docere vero bene
presupponit vitam virtuosam et sanctam. et sine
quibus actus docendi non est efficax. ideo
apostolus primo inducit thimotheum ad docendi ac-
tum 2º virtutis exercicium ibi Exerce teipsum 3º ad
sacre scripture studium ibi Dum venero. Circa
primum dicit. hoc proponens scilicet quod nupcie sint bone
et cibi liciti ut predictum est fratribus id est fidelibus
bonus eris minister ihesu christi exequens eius
doctrinam et voluntatem enutritus verbis
fidei katholice et bone doctrine. aplice qua

assecutus es p ... ... Nam ipsi sunt
successores apostolorum ut dicitur in Decretis 21. dis.
c. in nouo testamento Ineptas autem et ani-
les fabulas quas anus et vetule solent
narrare et pro nichilo sunt reputande de-
uita. talia enim in doctrina fidei non sunt pro-
ponenda. Exerce autem hic inducit thimotheum
ad virtutis exercicium dicens Exerce autem teipsum ad
pietatem. Et attendendum quod pietas duplex. uno
modo idem est quod cultus diuinus in quo debet
exercitari episcopus. Alio modo pietas importat conde-
scensionem ad proximum. quod et pertinet tam in corporalibus
quam in spiritualibus ad episcopum. Et subdit racionem huius
exercicii dicens Nam corporalis exercitacio in vigiliis
ieiuniis et huiusmodi ad modicum vtilis est.
ad repressionem concupiscencie carnalis racione cuius sic
exercitabat. quod motum in thimotheo vale-
bat. nam cuius exercitacio est repressa tamen ex
firmitate corporis ut habetur capitulo sequenti quod ex ho-
no virtutis exercicio Pietas autem ad omnia
vtilis est. quod patet ex dictis. cum hominem disponat
hominem ad deum et proximum. promissionem habens
vite que nunc est scilicet gracie et future scilicet glorie.
ideo subdit apostolus Fidelis sermo. id est verus et
omni acceptione dignus quia credenti prophanius
in hoc enim laboramus et maledicimur. id est pa-
cienter obprobria sustinemus quia speramus in
deum viuum qui est fidelis in reddendo pre-
mium. ideo sequitur qui est saluator omnium hominum
quantum ad sufficienciam ex parte sui maxime
fidelium dicit maxime quia ipsorum est salvator
quantum ad sufficienciam et efficaciam. Precipe
hec. id est hanc vnctionem et doce. id est hanc sanctam
nemo adolescenciam tuam contempnat. id est hanc
sis iuuenis etate tamen sis senex in moribus.
et nullus habeat occasionem te contempnendi.
ideo subdit Sed exemplum esto fidelium in verbo sane
doctrine in conuersacione sancte vite in caritate quantum
ad perfeccionem affectus in fide quantum ad perfeccionem in-
tellectus. licet enim caritas et fides sint intus
in mente. tamen relucent exterius in opere. ideo sub-
dit in castitate. id est in mundicia corporis et
anime. Dum venio Hic quantum inducit thimotheum
ad sacre scripture studium dicens Attende lectioni
legis prophetarum et euangeliorum. Et quia illud quod
accipit in studio debet refundi per predicacionem

tacionem et doctrinam in populo tibi subdito Et
exhortatorie quantum ad agenda et doctrine quantum
ad credenda noli negligere graciam dei que
est in te ne de talento abscondito arguaris
que data est tibi per prophetiam cum per oc
dinacionis episcopus revelatum fuit paulo bo
sitam esse eius ordinatorem et sic per
prophetiam fuit ordinatus cum impositione
manuum presbiteri Est autem presbiterium dig
nitas vel officium presbiteri et accipitur hic presbiterium
pro episcopatu et sic exponitur sub nomine episcopi vel episcopatus
comprehendi presbiter vel presbiteratus in primitiva ecclesia precipue
et dicitur manuum in plurali quia in consecracione episcopi
plures esse debent Hec meditare scilicet documenta
tradita ut predictum est et officium tuum dignitatem
in hiis esto in opere exequendo per doctrinam sanam
et alia pertinencia ad episcopalem dignitatem
ut profectus tuus sit omnibus ita quod omnes
percipiant te proficere non solum tibi sed etiam aliis
attende tibi qualiter vivas et doctrine qualiter
doceas sicut christus cepit facere et post doce
insta in illis diligenter exequendo Hoc
enim faciens etc. et expo dicitur sequitur Senio
rem premisso actu docendi generaliter hic autem
ponit modum docendi quantum ad personas spe
ciales Nam sicut gregorius dicit in pastorali pro qua
litate auditorum debet formari sermo doctorum
dicit ergo Seniorem ne increpaveris arguendo
cum verbis duris sed obsecra ut patrem
ut caveat ab indecentibus sue senectuti
Hoc enim intelligitur est de senibus in sua ma
licia obstinatis qui sunt acriter arguendi
sicut daniel coram omnibus increpavit senes
impudicos danielis 13o Iuvenes ut fratres ut
percipientes affectum dileccionis facilius corrigan
tur Anus ut matres ut honorifico verbo ad bonum
magis moveantur Iuvenculas ut sorores
ut mansuetudine corrigantur contra illud petrus dicit
Cum superveniat mansuetudo et corripiemur
verum quia talis mansuetudo non debet
esse nimis alliciens tibi subditas in omni casti
tate ut nec verbo nec aliquo signo possit aliquis
eum notare de aliqua levitate contra iuvenculas

Viduas honora Capitulum Quintum

Hic est quinta pars huius epistole in qua thimotheum
instruit de honesto actu ad episcopum pertinente
qui est bona eius fideliter dispensare que
dispensanda sunt ministris ecclesie et pauperibus
ipse enim episcopus est pater pauperum Inter
pauperes autem videtur esse maxime compaciendum
pauperibus viduis Et ideo primo instruit eum
de viduis 2o de ecclesie ministris ibi Qui bene presunt
prima in duas quia primo ponit intentum in generali
2o prosequitur magis in speciali ibi Siqua Circa primum
sciendum quod honor duplex accipitur in scriptura Uno
modo reverencie exhibitione Alio modo pro necessariorum
ministracione ut dicitur Math. 15o Quia illi qui
sub specie religionis faciebant oblacionem
de hoc unde parentes debebant sustentari causa
in sequaces domini precepti de honore parentum
Uno dicitur quia vere vidue sunt in duplici gradu
quia alique sunt divites et illis debetur honor
primo dictus Alie vero pauperes quibus debetur
honor 2o dictus Et sic intelligitur est verbum apostoli
cum dicit Viduas honora hoc modo vel illo secundum
earum condicionem que vere vidue sunt hoc dicit
ad excludendum illas que nimis viduitatem
perdunt Siqua autem hic autem prosequitur intentum
magis in speciali et ostendit primo de hiis que
sunt vidue vere nominande 2o quales sunt
sustentande ibi Siquis fidelis prima in duas
quia primo ostendit que dicende sunt vere vidue
racione morum 2o racione annorum ibi Vidua eligatur
prima in duas quia primo ponit distinccionem 2o mem
bri unum ibi Siquis autem Distinccio vero
est de viduis divitibus et pauperibus et
qui debent esse mores utrarumque et quantum ad
divites dicit Siqua autem vidua filios aut
nepotes habet indigentes sicut educare
discat primum domum suam regere familiam
suam gubernando et in moribus informando
et mutuam vicem reddere parentibus eis re
verenciam exhibendo et necessaria ministrando
si indiguerint sicut exhibita fuit ab eis hoc
enim acceptum est coram deo cui placent opera
pietatis Consequenter dicit de pauperibus Que autem
vere vidua est et desolata id est destituta bo
nis temporalibus speret et in deo speret in do
mino quia per promissionem eius habebit sufficien
tem victum et instet obsecracionibus et oracionibus

nocte et die .i. omnibus horis ad hoc oportu-
nis. Quales autem debeant observaciones et
oraciones dictum est super in primo 2° capitulo. Nam que
in deliciis est vivens mollit iacendo et
ocium mittendo mortua est .i. propinqua mor-
ti spirituali quia delicie declinant ad actum luxurie
eo subditur. Et hoc precipe tam divitibus
viduis quam pauperibus ut irreprehensibiles
sint .i. absque defectu notabili unde possint
aliqui racionabiliter scandalisari. Siquis
hic redditur racio primi membri in quo dictum est
quod vidue divites debent esse sollicite de nut-
ricione filiorum nepotum et parentum. Hic redditur huius
dicti racio dicens Siquis autem suorum .i. attinencium
sibi quocumque modo curam non habet eos ne-
gligendo et maxime domesticorum .i. communiter
in domo sua vel cognacione fidem negavit
.i. fidelitatem quam debet habere ad personas
dictas quam negat facto debitum eius amputando
subtrahendo et est infideli deterior .i. in hoc
peccat gravius quam paganus fidem quam non habens.
Nam quanto status est altior tanto casus
est maior. Vidua eligatur. Hic quarto ostendit
que sint vere vidue racione annorum. Et ostendit
primo quod tales sint honorande 2° quod alie
sunt vitande ibi Adolescenciores. Circa primum
dicit Vidua eligatur tamquam honorabilis mo-
do supradicto Non minus lx annorum tunc enim fo-
mes libidinis est refrigeratus. Que fuit
unius viri uxor. Nam secunde nuptie signum
videntur incontinencie. Sunt tamen licite. In operibus
bonis testimonium habens. Nam esse debet magistra
fame si filios dilectos educavit bene et sancte
secundum statum possibilitatem et similiter quod sequitur
Si hospicio recepit Si sanctorum pedes lavit dis-
crecionem predictam Si tribulacionem pacientibus
.i. incarceratis infirmis subministravit
secundum possibilitatem suam utpote victum si fuit
dives vel aliud obsequium si fuit pauper
Si omne opus bonum subsecuta est secundum pos-
sibilitatem et decenciam sui status
Adolescenciores autem. Hic quarto ostendit que
vidue sunt vitande dicens Adolescenciores
autem in quibus viget adhuc ignis car-
nalis concupiscencie devita quia societas earum

et familiaritas est periculosa etiam viro continenti
casto. Unde dicit Ysidorus Soliloquiorum lib. 2° Si
vis a fornicacione esse tutus esto a mulie-
re corpore et visitacione distinctus. Cum serpentem
enim non eris diu illesus cum igne consistens
et proximus periculo diu tutus non eris. Ferreus
quamvis sis eris tamen dissolutus. Cum enim luxuri-
ate fuerint frangentes continenciam vidualem
in proposito nubere nolunt habentes dampnacionem. Ex
hoc patet quod loquitur de illis qui fecerunt votum
continencie vidualis quibus non solum nubere
sed etiam velle nubere dampnabile est. Si enim vo-
tum non fecissent de hac observancia licitum
esset eis velle nubere et etiam ipsam nubere
quia primam fidem factam deo proposito de con-
tinencia viduali irritam fecerunt per transi-
tum luxurie. Simul autem et ociose a bonis operibus
discunt circuire domos scilicet ad audiendum
frivola et videndum inhonesta spectacula
sed et verbose. Cum tamen debent esse tacite et
curiose in vestitu loquentes que non oportet
scilicet scurrilia que non decent ad statum vidua-
lem. Propter quod concludit Volo ergo iuniores
nubere propter fornicacionis periculum filios pro-
creare ad serviendum deo in fide katholica matres
familias esse ut occupate circa curam domus
et familie impediantur a discursu vago
et ocioso nullam occasionem dantes adversario
.i. infideli maledicti .i. maledicendi gracia
querunt enim infideles unde possint mordere
vitam fidelium. Iam enim quedam converse sunt
retro voto continencie vidualis fracto post
sathanam eius suggestioni consenciendo.
Et ideo tales non sunt computande inter viduas
vere. Siquis fidelis. Quinto que vere sunt vi-
due notande. Hic quinto ostendit quales sint
sustentande quia si aliqui sunt pauperes
habentes in aliquos propinquos notabiles
viros et divites bonum est quod sustententur
ab illis ut sic ecclesia non habentibus tales
amicos possit melius providere et absque com-
munis gravamine. Et hoc est quod dicit Siquis
fidelis in potencia et honestate notabilis
habet viduas in domo vel cognacione sua

subministret illis necessaria. Ceterum patent ex dictis
Qui bene presunt. Hic gratiam instruit de minis
trorum eius provisione dicens Qui bene presunt presbiteri
faciendo devote divina officia et ministrando
subditis ecclesie sacramenta duplici honore digni
habeantur et hic duplex honor est ut eis ex
hibeatur reverencia et ministrent necessaria ut supra
dictum est maxime qui laborant in verbo instru
endo alios de fide et doctrina de moribus
Consequenter probat per scripturam que necessaria sunt eis
ministrandi et primo per scripturam veteris testamenti
deutronomii 25. Non infrenabis os bovi tri
turanti per hoc significatur preceptum fuit ne
negentur necessaria predicatori qui triturat in
area domini. 2o per scripturam novi testamenti
dicens Et dignus est mercenarius mercede sua quod
dicitur de predicatoribus luce 10. Adversus presbiterum
Hec est secunda pars principalis huius epistole in qua
instruit thimotheum de actu diiudicandi et
puniendi subditos in foro exteriori quod pertinet
ad episcopum et primo instruit eum quantum ad accu
satorem et testificatorem dicens Adversus presbiterum
accusationem noli recipere quia contra personam
tanti status non est leviter credendum nisi sub
duobus aut tribus testibus ydoneis ad hoc
et probatis in veritate. 2o instruit eum de puni
tore dicens Peccantes coram omnibus argue
ut sicut peccatum est notum ita et punitio
ut ceteri timorem habeant et sic a malo re
trahant ne similem punitionem incurrant. 3o in
struit eum de iusticie diligenti que debet
precedere iudicium et punitionem dicens Testificor coram
deo et ihesu christo modus est adiurandi ad monendum
efficacius thimotheum ut hec custodias que dicta
sunt et ea que sequuntur sine preiudicio sine
precedenti examinatione diligenti nichil faciens
in parte in plurioribus in aliam partem
declinando a rectitudine iusticie propter defectum ex
aminationis debite ideo subdit Manus
cito nemini imposueris ipsum preparatam pu
niendo neque communicaveris peccatis alienis id est
illorum qui male eum acusaverunt alii at
exponunt hoc de ordinatione nimis festi
nata alicuius insufficientis. Et sic expositus generaliter
peccatis ipsis indigne accusantibus Teipsum castum
Hec est pars incidentalis in qua monet thimotheum
de sui ipsius custodia diligenti eo quod instruxerat
eum de punitione aliorum. Et iustus iudex debet
esse immunis ab illis que punit in aliis.
et dicitur in dicens quod primo fecit ponitum 2o declarat
quoddam supradictum dicens Quorundam hominum peccata
dicit Teipsum castum custodi scilicet mundum et purum
et sine reprehensione. Et quia thimotheus propter custo
diam castitatis nimis affligebat corpus suum ideo
subdit Noli adhuc aquam bibere cuius potus
notabiliter nocet stomacho languenti et
egroto corpori sed vino modico utere vinum
modicum non nocet castitati et valet ad sanitatem
conservandam que est necessaria ad exercendum virtutes
officii episcopi Quorundam hominum sunt manifestata
quoddam supradictum Dixerat enim quod thimotheus
nichil ageret sine diligenti examinatione punitionis
ideo declarat que sunt illa que indigent tali
discussione et que non dicens Quorundam hominum
peccata manifesta sunt ex evidentia facti et talia
non indigent accusatione testificatione seu
examinatione ideo subdit precedentia ad iudi
cium id est ad examinationem que sunt per se no
toria et sic punienda sine discussione quorun
dam autem et subsequuntur id est sunt latencia ita
quod non apparent punienda nisi post discussionem sic
et facta bona sunt aliquorum manifesta sunt ex evi
dencia rei et sic non indigent discussione
ad approbationem sui et que aliter se habent ita quod
non sunt manifesta bona abscondi non possunt
id est abscondunt de facili sicut de eis examinatione
diligenti propter quod talia sunt discucienda
antequam approbentur Dicunt autem talia abscondi
illo modo impossibiliter quo aliquid dicitur impossibile
fieri eo quod difficile est fieri 2o methaphisice vel aliter
absconditi non possunt sed divino iudicio licet ab
scondi possint humano Capitulum Sextum.

Quicumque sunt sub iugo Hec est ultima
pars principalis in qua thimotheus induit
ad actum custodiendi qui maxime pertinet
ad pontificem et dividitur in 3 partes quia primo induit
ad custodiam pauperum 2o divitum Divitibus

1º gna omn ibi O thimothee In prime at
principes sint sui quia quos sint ul acquirit
totum est dnoꝝ suoꝝ. bn em custodiunt
qn ad seruiend simlr et fideles suis dnis
indicant. Igit thimo9 pmo instruit de
hac custodia 2º reprobat doctina contriam
Siquis alit. Circa pm dt aplus Quicunqz
sunt sub iugo sui ex infidelium ut dt hic
glosa dnos suos omi honore dignos ar
bitrent simlr eis obediendo in licitis et ho
nestis. vn et sus paulin9 nolens eps in
fideli regi seruiut p filio suo quendam vidue
humilr et deuote Ne nom dni et doctrina
blasphemet Si em serui aliqui9 infidelis
eo q effici xpian9 subtrahet dno debita seru
itium posset dici ab infidelibus q doctina
xpo no esset bona que concedit inuito domino
subtrahere alienum qui aut fideles hnt dnos
non contempnant denegando eis debitu serui
tium quia fres sunt i unius xpiani hoc
em consequant alibi eo q no habet impium
par imperare Sed ista paritas intelligend est in
spualibus. scm qd dt Ambros Apud deum
bona seruitus et bona libertas eque laudes
appendunt Non aut in corporalibus de quibus
est seruitus sz mags seruiant eis q fideles
sunt quibus fidelibus mags tenet q infi
delibus et dilci deo qui sz dni benefici sz
dominium principes sint eis serui p bap
tismum. hec doce ignorantes et exhor
tare scientes ad implend in ope. Siquis alr
docet. hic cont remouet doctina contria et
diu in d p in pricipalem et incidentalem
ibi Est autem questus. Circa pmum dt aplus Siquis
alit docet q dem est de seruis xpianis et no
acquiescit sanis sermonibus dni nri Ihu xpo quo
n q aplus non dicit pdca instinctu ipo
scz dno supbiet ipe talis doctor Ex supbia
em pcedit asserere noua que sut dubia
et intolerag que sunt falsa nichil sciens
quia de talibus no est sciam sz languens
circa questiones qz tendit ad mortem spualem
per discessum a fide. ex quibus scz qonibus
verbosis et in vtilibus oriuntur inuidie

in corde contentiones in ore et in opibus
blasphemie i detractiones in absencia et sus
piciones male Nam incidentes ad inui
cem sca inuicem pessime interpretant con
flictationes hom mente corruptoꝝ i
falsoꝝ pdicatoꝝ contra alios et qui aut
priuati sunt a veritate xpiani. vite iusticie
et doctine. existimancium questum esse
pietatem i pdicacionem que est opus pietatis
exercend pro lucro temporali Est aut questus
hic est ps incidentalis in qua occasione
hita ex questu falsoꝝ pdicatoꝝ concludit
a veris pdicatoribus talem questum et ps
ab omnibus xpianis 2º a thimotheo spali
ibi Tu aut. Circa pmum dt Est aut questus
magnus Nam acquirit vita bta per ipam
pietas i opus pdicacionis cum sufficiencia rerum
necessariaꝝ victus et vestitus que dent
sufficere veris pdicatoribus sic dicit phs ha
bentes aut alimenta etc Nam qui volunt
diuites fieri loquitur de pdicatoribus etiam
qui dent a terrenis impedimentis esse ex
pediti Esse vo diuitem no est malum hn
vtentibus diuiciis vn dt Ambros super
luca Sic diuicie impedimenta sunt reprobis
ita pbis sunt adiumenta virtuti nec p
hoc vellem ee diues Diuitem ad bn vtend
est malum pt impedimentum maioris boni
Magna em cura rerum temporalia impedit
actum pdicacionis pt qd apli comiserunt curam
temporalium aliis. dicentes Act. 6. Non e equm
nos derelinquere vbm dei et ministrare mensis
considerate g fres viros etc Et subdit Quos
constituamus sup hoc opus ut pt dici et
magis ad intencionem apli ut videtur Qui in
dt. Qui volunt diuites fieri etc loquitur p falsis
aplis qui pdicabant ex cupiditate lucri
temporalis Et sic velle diuites fieri est pro
i ordinato diuiciaꝝ appetitu qui p se est
malus io subdit Incidunt in temptacionem
p interiorem consensum et in laqueum dyaboli
et desideria multa etc quia diuicie pstant
viam et fomitem ad omnia vicia que
mergunt homines in interitum i in pfundum
vicioꝝ et pdicionem i vehemens pena inde

cui omnium malorum est cupiditas quam sic ra
dix premit fomentum omnibus partibus arboris
sic divicie omnibus pravis ut dictum est. quam
quidam appetentes i. cupiditate habentes
que hic actum pecuniis concupiditatis congregant
erraverunt a fide. Abyssus enim abyssum
invocat. et sic abyssus cupiditatis trahit
ad abyssum infidelitatis et inseruerunt se do
loribus multis. Tali enim homines quasi to
rmentis sentiunt multos dolores. propter quod dicit
Augustinus quod malus animus est sibi ipsi pena
et cum hoc se obligat ad dolores infini
intollerabiles. Tu autem o homo. hic contra
concludit contra cupiditatem sive avariciam
ad thimotheum et primo exhortando 2o pre
cipiendo ibi precipio. Circa primum dicit. Tu autem o ho(mo)
dei i. deputatus ad obsequium divinum hec
fuge. Consequenter ostendit quales divicias debet
querere d. Sectare vero iusticiam quantum ad proximum
pietatem in qua colit fidem qua credit
caritatem qua amat. Est enim pietas
unio(?) sapientia cultus divinus patientiam erga
persecutores mansuetudinem quantum ad omnes
certa bonum certamen fidei scilicet aptus re
sistendo apprehende vitam eternam i. per hoc
apprehendens eam ad quam vocatus es
per gratiam in presenti et que est eterna vite beate
et confessus bonam confessionem coram multis
testibus et hoc ordinatione tua et con
predicatione. Precipio tibi. hic induxit thimotheum
precipiendo d. Precipio tibi coram deo qui presens
est ubique qui vivificat omnia magis dat
omnibus esse et christo Jhesu i. coram
Jhesu christo qui testimonium reddidit sub pon
cio pilato etc. Cum dixit Joh. 18o In hoc
natus sum et ad hoc veni in mundum ut
testimonium perhibeam veritati. quod fecit verbo et
facto in doctrina et miraculis tempore quo pontius
pylatus fuit preses iudeorum. et hec fuit
bona confessio ut serves mandatum sine macula
i. mandatum cibatum(?) sine et pera magis
predicatoribus ad predicandum missis dicit. quod
expediti sint a cupiditatibus terrenis
usque in adventum domini i. usque ad mortem
tuam in qua veniet dominus ad te glorificandum

que suis temporibus i. tempore iudicii ostendet infor
mans beati(?) glosa. beatus et solus potens etc.
i. trinitas beata cuius opera sunt indivisa. et io
aliam(?) orationem(?) facit tota trinitas qui solus
habet immortalitatem. Sola enim trinitas habet
ex se nunc esse. et hoc vocat hic immortalitatem
large loquendo de immortalitate. Omnis enim
creatura eo quod est de nichilo vertibilis est in nichilum
quantum est de se. et lucem habitat inaccessibilem
quam non potest comprehendi ab aliqua creatura propter eius
infinitatem. et hec incomprehensibilitas vocatur
hic inaccessibilitas quem nullus hominum vidit etc.
scilicet purus homo existens et corporis sensibus
utens. quod postea homo vidit divinam essentiam
et utens sensibus. De moyse ex. et de paulo
dicit Augustinus quod viderent divinam essentiam in
raptu. Divitibus huius seculi. postquam apostolus docuit
thimotheum de custodia pauperum hic docet in
struit eum de custodia divitum qui tunc a
prelato bene custodiuntur cum in humilitate et piis
operibus muniuntur. et hoc est quod dicit Divitibus
huius seculi precipe non sublime sapere i. per superbiam
non erigi sed in humilitate teneri neque sperare
in incerto diviciarum ponendo ibi finem suum
sed in deo vivo ad dextram videlicet que non
vivunt qui prestat nobis omnia habunde ad fruendum
quia non solum dat in presenti bona temporalia
quibus homines utuntur sed eciam celestia quibus beati
homines fruuntur. bene agere scilicet precipe divitibus
divites fieri in operibus bonis etc. quia iste
sunt vere divicie quas nullus potest violenter
auferre. communicare bona sua indigentibus
thesaurizare sibi etc. Mt. 19o. Da pauperibus
et habebis thesaurum in celo. O thimothee
hec est ultima pars in qua induxit thimotheum
ad custodiam omnium subditorum suorum generaliter
d. O thimothee depositum custodi i. commissum
tue fidelitati commissum devitans prophanas
vocum novitates et dicit vocum et non
rerum quia non subest veritas. Ideo dicuntur
prophane i. procul a phano quia talia per eorum
dent interdici et oppositiones falsi nominis scie
i. scie falso nominate quam scilicet sciam(?) repente(?)
tam et non continentem quidam promittentes videlicet
philosophi et rethores mentientes circa fidem exci
derunt sicut arrii et multi alii heretici. Similiter

concludit d. Gracia domini nostri. Amen.

Incipit epistola pauli secunda ad thimotheum capitulum primum

Paulus apostolus. hic incipit 2ª
epistola pauli ad thimotheum. et dividitur
in tres partes scilicet in salutacionem
et prosecucionem ibi Gratias ago et
conclusionem ibi Ego enim delibor. quo
ad tria media. In prima parte ponit primo
personam salutantem ibi Paulus etc. et personam
salutatam ibi Thimotheo et optatum bonum
ibi Gracia etc. ex quo dicitur sicut in prima. precedentis
epistole hoc excepto. secundum promissionem vite que est
in christo ihesu. etc. id est vite eterne que est in christo
obiective. quia enim resistit intuitus in aspectu sue
divinitatis et contuitus in aspectu sue humanitatis. secundum quod
dicit augustinus exponens illud Johannis 10 Ingre-
dietur et egredietur et pascua inveniet. Gratias
ago. hic incipit huius epistole prosecucio. Circa
quam sciendum quod paulus in spiritu videns suam
passionem appropinquare et quia corporaliter non posset
eum amplius predicare. scripsit thimotheo suo dis-
cipulo ut constanter et efficaciter fidem katholicam
predicaret. non territus in aliquo. ex timore
mortis imminentis. tamen gloriosum sit tollere
pro martirio de statu vite presentis et dividitur
in duas partes quia primo dilectionem suam quam ad thimotheum
exprimit ut monicionem suam melius recipiat
2º multipliciter ad predicandum eum invitat ibi propter
quam causam. Circa primum dicitur Gratias ago deo cui
servio a progenitoribus meis id est ab Abra-
ham ysaac et Jacob qui fuerunt veri cul-
tores dei et filius Gamalielis qui nutriuit
paulum et in lege docuit propter quod dicitur eius
progenitor eo modo loquendi quo dicit apostolus 1
Cor. 4º In christo ihesu per evangelium ego vos ge-
nui in consciencia pura et non sicut falsi apostoli qui
serviebant deo tamen in exteriori apparencia quia
sine intermissione etc. id est quociens in vacat
tempus orandi habeam tui memoriam specialiter
memor lacrimarum tuarum. flevit enim thimotheus
a paulo dimissus. quia patris caritate ca-
ret. ad omnia pericula ut gaudio implear
q. d. Adhoc desidero te videre ut gaudio

implear ex tua presencia recordacionem acci-
piens id est habens eius fidei id est fidelitatem erga
deum et me ipsum que est in te non ficta sed
vera et firma que scilicet fides firma et habita-
vit primum in avia tua etc. q. d. Non est dubitandum
quod est in te fides firma ex quo fuit in avia
et matre tua que tamen erant fragiliores sexus
propter quam causam. hic ponit sua monita in
quibus multipliciter inducit thimotheum ad predicandum
constanter evangelium et dividitur in septem partes
secundum septem motiva que inducunt ad predicandum
que patebunt prosequendo. Primum motivum
est pontificalis dignitatis que movere
debet thimotheum pontificem ad constanter predicandum
et primo motivum hoc ponit 2º adhoc exemplum
inducit ibi Ubi quam causam. Circa primum dicit apostolus
propter quam causam quia scilicet scio te habere firmam
fidem admoneo te in senilitate ut resus-
cites graciam dei etc. id est graciam pontificalis
dignitatis. que resuscitari dicitur quando in actu pre-
dicandi magis fervet et sollicitius exerce-
re aggredi videtur. Et quod sic debeat ex eo dicitur
Non enim dedit nobis deus spiritum timoris ut
dimittamus predicandi actum sed virtutis id est consta-
ncie contra adversarium et dileccionis erga deum
que timore postposito facit predicare
evangelium et sobrietatis hoc addit ne quis
credat quod talis fervor in aliquo faceret ex-
cedere debitum modum. Noli itaque erubescere
testimonium domini nostri id est evangelium quod est eius
testimonium neque me vinctum eius id est amore christi
q. d. hec non sunt erubescibilia sed magis
honorabilia sed collabora evangelio scilicet
predicando sicut ego laboravi secundum virtutem
dei datam sibi qui nos liberavit a servitute
culpe et vocavit vocacione sua ad statum
gracie. non secundum opera nostra id est non ex meritis
nostris sed secundum propositum suum et graciam id est secundum vo-
luntatem suam graciosam que data est
nobis in christo ihesu id est disposita per christum ihesum ante
tempora secularia. Nam ab eterno est hec disposicio
licet eius execucio facta sit in tempore. propter quod
subdit manifestata autem nunc id est tempore gracie
per illuminacionem salvatoris nostri ihesu christi vita
sua et doctrina mundum illuminantis qui destruxit

quidem mortem a mortuis resurgendo
illuminavit vitam i. in lucem posuit et fecit
esse cognitam vitam et incorruptionem ad
celos ascendendo per evangelium in quo ista con
tinentur In quo. s. evangelio positus sum ego
predicator non auctor et apostolus id est
sum predicator nomine actus / apostolus vero
nomine officii vel status Ob quam causam
hec qui confirmat predicta per exemplum sui quia
erat incarceratus propter constantiam pre
dicandi et hoc est quod dicit Ob quam causam
i. propter evangelii predicationem hec patior sed non
confundor sed magis glorior. et subdit causam
huius glorie Scio enim cui credidi sit littera
Scio enim et certus sum certitudine adhe
sionis quia ille cui credidi potens est tamquam
verus deus depositum meum servare primum
meum quod per fidem reposui apud ipsum fundamentum
in illum diem i. usque in diem iudicii mei quantum
ad gloriam anime mihi reddendam et in die iudi
cii quantum ad corporis gloriam Formam habe
Hic ponit 2m motivum quod est predicantium
paucitas Nam discipuli pauli qui erant
in asia quasi omnes a fide recesserant et hoc
thimotheum movere ad frequentius fidem predican
dam eo quod in hoc alii deficiebant dicit ergo
Formam habe sanorum verborum i. verba enim
dent esse verba predicatoris que a me audisti
in fide et dilectione in christo ihesu Bonum depositum
custodi i. curas tibi commissas que sunt preciosio
res quacumque re corporali per spiritum sanctum qui
sunt tibi commisse. Et subdit de predicantium
paucitate cum dicit Scis enim quod aversi sunt omnes
nunc qui in asia sunt i. illi qui sunt ibi
conversi pro parte Nam quod dicit omnes sicut dicitur
tandum pluralitate cadentium sicut dicitur omnes de
civitate vadunt ad tale spectaculum vel festum
quamvis multi remaneant Ex quibus est
phigelus et hermogenes Isti enim scelerate
se opposuerunt paulo ut inveniret unum sibi
calumpniam facerent sed percipientes quod con
malicia esset paulo manifesta recesserunt ab
eo ut dicit hic glossa. propter quod apostolus exprimit eos
nominatim ut thimotheus caveat ab eis. tamquam

ab adversariis vitae Et quia opposita iuxta
se posita magis elucescunt ideo quod apostolus
collaudat unum de asia sibi fidelem cum
familia sua dicens Det misericordiam dominus onesiphori
domui i. sibi et fidelibus cum eo commorantibus quia
sepe me refrigeravit necessaria ministrando et ca
thenam meam i. me cathenatum sicut hominem
malum non erubuit sciens iustitiam meam
sed cum romam venisset de asia cum labore
magno et sumptibus sollicite me quesivit
diligenter inquirens vias et modos quibus
ei liceret ad me ingredi et invenit per suam
diligentiam propter quod subdit apostolus Det illi
dominus invenire misericordiam a domino i. a filio qui est
deus de deo et deus de deo sicut quod dicitur Genesis 19o
dixit dominus domino meo etc. in illa die. s. mortis
sive vel iudicii generalis et quanta ephesi mi
nistravit et sociis meis melius tu nosti
quia tunc mecum cum aliis fuisti presens Capitulum
Tu ergo fili mi Hec est 2a pars Secundum
in qua ponit 3m motivum ex similitudine
aliquorum qui solent esse multum solli
citi de executione sui officii et hoc debet
movere thimotheum ut sit sollicitus de officio
predicandi et alios ad hoc ydoneos indu
cendi dicit i. Tu ergo fili mi conforteris etc. con
stantiam magnam predicandi accipiendo
et que audisti a me per multos testes sunt con
firmata. s. per legem et prophetas et aliorum prophetarum
hec commenda fidelibus hominibus scilicet fide
qui ydonei erunt et alios docere tam sua vite
scientie et facundie Consequenter ponit primam similitudinem
d. laborantium in predicando sollicite sicut bonus
miles christi ihesu Milites enim regis temporalis in acie
positi sunt valde solliciti de victoria obtine
nda et multo fortius milites christi debent esse sol
liciti de fide christi predicata per quam acquiritur
corona eterna Et quia predicatio per sollicitudinem
temporalium impeditur ut dictum est vel ex eo procedentibus
exemplis ideo subdit Nemo militans deo solli
citudine impedimentorum operum implicat se negociis
secularibus etc. si autem implicat a superiori
eum compellente propter necessitatem sustinendum est
saltem ad horam propter caritatem necessitatis
ut dicit Augustinus Otium sanctum querit caritas

negocium iniustum suscipit veritas eius quia
sarcinam si nullus imponit gratiam probabilita
tem virtutis validum est Si autem imponitur
sustinenda est propter eius veritatem Nam et
qui certat in agone certi non coronabitur
corona victorie nisi legittime certauit Et
similiter predicator ewangelii non coronam corona
glorie nisi constanter et intrepide predicauit Con
ponit secundam similitudinem d. laborantem agricolam
oportet .i. iustum est primum de fructibus ac
cipere quia plura aliis laborauit Similiter
predicator laborans in agro domini plus
ceteris recipiet de merito Intellige que dico scilicet
istas parabolas esse dictas pro predicatione con
stanti et operosa Sed quia intellectus virtutis
est a deo io subdit Dabit enim tibi dominus etc
Memor esto Hec est quarta pars in qua ponit
quartum motiuum scilicet promissio glorie celestis predi
catoribus veris Adhuc enim gloriam hominis
certissimam per christum a mortuis resurgentem
io de hoc facit primo mentionem d. Memor
esto dominum ihesum christum resurrexisse a mor
tuis etc quia per ipsum sibi resurgemus secundum ewangelium
meum predicatione non tamen aliter sic enim est so
lius christi in quo laboro usque ad vincula
Erat enim incarceratus paulus predicator
ewangelii quasi male operans cum tamen esset in
sed verbum dei non est alligatum quia docebat
presentes verbo scilicet incarceratos cum eo et car
cerum custodes et plures eorum conuertit ad christum
Sed absentes docebat scripto epistolas eis
mittendo Ideo omnia aduersa sustineo pa
cienter propter electos ut et ipsi salutem consequantur
Sed eorum enim salute premium pauli doctoris
augetur propterea concludit fidelis sermo .i. verus
nam si commortui sumus .i. cum christo mortui
propter predicationem sui ewangelii et conuiuemus
scilicet cum eo vita perhenni si sustinemus pondere
tribulationum depressi et conregnabimus in
gloria celesti si negabimus christum verbo vel facto
et ille negabit nos coram patre suo Si
non credimus .i. ab eo premium propter magnitudinem
sue mercedis sic dicunt aliqui de vita sua ni
mis presumentes et sic timore peccantes ille
fidelis permanet in virtute iusticie negare
seipsum non potest Negaret autem seipsum si ne

//pumirr

garet suam iusticiam quia iusticia diuina
et deus idem sunt Hec commoue in seruienti
predicatione testificans coram domino .i. christum in
testem inuocans inducendo verba sua de
scripturis diuinis et signa sua in signis et
prodigiis Noli verbis contendere Hec est quinta
pars in qua ponit quintum motiuum scilicet cogitatus
eorum predicatorum quia si sunt solliciti de
suis falsitatibus asserendis multo magis
predicator verus debet esse sollicitus de
veritate ewangelii constanter predicanda et d.
in d. quia primo ponit suam persuasionem
2º soluit tacitam questionem .i. In magna do
mo Circa primum sciendum quod licet doctor ewangelii
feruens debeat de veritate predicanda io d.
Noli verbis contendere .i. multiplicatione verborum in falsis
predicationibus ad nichil enim vtile est sic co
tendere nisi ad subuersionem audiencium quia
simplices assistentes credunt magis loquaces
esse magis intelligentes quod est falsum Item
vbi verba sunt plurima ibi frequenter egestas
prouerbiorum 14º propter quod patres antiqui cum hereticis
magis disceptabant virtutibus et signis
quam verbis vnde in historia tripartita dicitur quod quibusdam
philosophis cum alexandro constantinopolitano episcopo
disputare volentibus iussit imperator ut
examen acciperet qui cum vnus esset simplex
suspiciens iussit preter vnum omnes tenere
silencium cui dixit In nomine domini nostri ihesu
christi impero tibi impurissime ne loquaris qui statim
mutus factus est Sollicite autem cura teipsum
probabilem .i. approbabilem et laudabilem
exhibere deo et non hominibus tantum quod erit
operarium inconfusibilem .i. sic quod opera
tua sint talia quod de ipsis erubescere non debeas
sed magis in domino gloriari recte tractantem verbum
veritatis proponendo singulis verba competencia
utpote sapientibus altiora simplicibus
magis plana Prophana autem .i. verba heresim
vel doctrinam suspectam et vaniloquia
.i. inutilia et vana curiosa deuita quia verba
predicatoris debent esse examinata Multi
enim proficiunt .i. efficacia sunt ad impie
tatem .i. contra dei cultum et sermo eorum

i. hereticorum et falsorum predicatorum ut cancer ser
pit i. paulatim tendit ad corruptionem ani[marum]
ex quibus s. hereticis et predicatoribus falsis est
hymeneus et philetus qui a veritate karissime
fidei excidit dicentes resurrectionem iam factam
quod dupliciter exponit. Primo sic quod de mt.
27° multa corpora que dormierant surrexe
erunt. Dicit aliquis quod iste hymeneus et
philetus ex hoc acceperunt occasionem errandi
dicentes quod in illis iam resurrectio est facta et non
alia in fine mundi expectanda. Sed hoc non
videtur probabile dicendum quod illi de quibus lo
quitur mattheus sunt heretici eiusdem secte in aliis pro
pter quod credere non induxit ad negandum resurrectionem
aliorum in fine mundi futuram sed magis ad creden
dum quod de fidelibus sic debet esse iudicium. Ideo
aliter dicit et melius ut videtur quod isti acceperunt
occasionem errandi ex verbis domini Ioh. 5. Qui
credit ei qui misit me habet vitam eternam
et ad iudicium non venit sed transit a morte ad
vitam ubi loquitur salvator de resurrectione spirituali quam
isti confitebantur et eam iam esse factam et
negabant resurrectionem corporum futuram quod est
falsum sicut et saducei act. 23 et philosophi multi
act. 17. et subvertunt quorundam fidem per
suam suasionem sed firmum fundamentum dei
stat in electis. Unde signaculum hoc quod sequitur
Cognovit dominus qui sunt eius predestinatorum qui
sunt eius quia sunt scripti in libro vite in
delebili et discedit ab iniquitate qua nega
re[surrectionem] futuri omnis qui nominat nomen domini
In magna autem domo Hic agit tacite quod inter
conversos orienti et primo solvit questionem. Secundo
revertit ad thimothei monitionem i. Iuvenilia
Ho hoc autem quod prodivit hymeneum et philetum
a veritate fidei excidisse et alios pervertisse posset
aliquis querere quare deus permittit talia
fieri. Ad quod respondet apostolus quod hoc totum cedit
ad gloriam dei nam sicut in electis relucet eius
gloria ita in reprobis eius iustitia et ponit exemplum
de domo magni principis dicens In magna
autem domo i. in domo principis magni non solum
sunt vasa aurea et argentea sed et lignea et
fictilia et que applicantur ex parte vilibus

et totum cedit ad perfectionem domus et honorem
domini. Domus autem dei totum est universum
in quo electi sunt vasa glorie applicata regibus
vasa gratie misericordie deputata. Veritatem quoniam
heretici sunt dum vivunt ad veritatem redire
non sunt. Si quis ergo mundaverit se ab istis i.
a predictis erroribus et falsis erit vas in
honore sanctificatum i. domino cultui applicatum
et utile domino i. utilis ad acquirendum alios domino
sic patet de paulo qui post conversionem suam
multos acquisivit domino qui erat ante infidelis
persecutor. Iuvenilia hic redit ad instructionem
thimothei dicens Iuvenilia autem desideria que sunt
secundum carnis delectabilia fuge. Aliter non de
vincuntur. Sectare vero iustitiam quo ad proximum
fidem quo ad deum caritatem quo ad utrumque. Sed
et pacem cum hiis qui i. cum fidelibus
maxime. Licet sit sectanda cum omnibus quantum
fieri potest bono modo. Stultas autem i. irrationabiles
et sine disciplina questiones i. inutiles ad fidem
et mores devita. Et subdit causam. Sciens
quod generant lites mentis vane opinantes.
Servum autem domini non oportet litigare ne per questiones
fidelibus quibus se implicaret sed mansuetum
esse ad omnes ex infidelibus ut per hoc trahant
ad fidem sic de beato Clemente legitur quod propter
suam mansuetudinem non solum acceptus
erat patribus sed et gentibus et iudeis et mul
tos ex eis ad fidem convertit docibilem i. ad
docendum abilem que abilitas duplex est
Primo ut ita quod abilis doctor sit exemplo vite
scientie et facundie. Alio modo pressive ut sit abilis
doceri necessarius in formacione bonorum de vitate
erat sine aliquo aliter non posset bene indicare
de perfectionibus sibi pacientem in malis cum modestia
corripientem etc. Nam si immoderate corriperet
obstinatos in malo male faceret. Sic nimio
virtute dirigentes lignum tortuosum frangunt
ipsum. Ideo subdit. Nequando det illis deus penitentiam
i. ne per immoderatam correctionem impediat
reditus eorum ad veritatem a quo deceptionibus
vivunt in laqueis erroris ad ipsius voluntatem
scilicet sequendam in temporalibus et spi
ritualibus patris. Cap[itul]m tercium

tio subdit Et captiuas ducunt .i. seducunt mulieres que per
desiderijs varijs ducunt decipiunt.

Hoc autem scito Hec est secunda pars in qua
ponit secundum monitum scilicet multiplicacio
illorum predicatorum quod debebat monere thi
motheum ad veritatis efficacius predicanda et diui
ditur in duas partes quia primo ponit hec multiplicatio 2° thi
mothei monitio ibi Tu autem primi adhuc in
duas quia primo predicit multiplicationem malorum hominum
futuram 2° ostendit iam inchoatam ibi Et hos deuita
Circa primum dicit In nouissimis diebus hoc enim
erit potissime circa tempora antixpi instabunt tempora
periculosa propter multiplicationem seductorum de quibus
subdit Et erunt homines seipsos amantes
scilicet quantum ad partem hominis sensitiuam que dicitur
homo exterior 2. Cor. 4° et hoc secundo car
nis delectabilia quod est malum amare vero
seipsum secundum partem intellectiuam que dicitur homo
interior secundo dictamen rationis laudabile
est et virtuosum Cupidi pecuniarum elati .i.
ambiciosi honorum superbi in despectione aliorum
blasphemi contra deum parentibus non obedientes
.i. eis rebelles vel potius parentibus spiritualibus
in doctrina katholica et carnalibus in questione
domestica ingrati de beneficijs acceptis scelesti
.i. scelesti criminibus magnis que scelera dicuntur
sine affectione bona inter se in pace positis criminatores
.i. crimina iniuste imponentes incontinentes .i. in
omni luxuria se exponentes immites .i. cru
delitate operantes sine benignitate .i. sine bona
ignitate qua quis attendit ad benefaciendum
proximo Et per hoc intelligitur oppositum scilicet malignitas
qua quis attendit ad nocendum iniuste
proditores reuelando alterius consilium proterui
.i. effrontes in malis tumidi .i. inflati in
cordibus suis voluptatum amatores magis
quam dei .i. delicias carnales spiritualibus prepo
nentes habentes quidem speciem pietatis .i. appa
renciam religionis ut facilius decipiant
homines virtutem autem eius abnegantes que
consistit in operibus virtuosis Et hos deuita
hic ostendit hec multiplicatio inchoata
iam .i. Joh. 2° dicitur Nunc antixpi multi facti sunt
vnde cognoscimus Et hos deuita quasi dicat iam inci
piunt esse tales aliqui quos debes deuitare Ex hijs
enim sunt qui penetrant domos .i. qui intrant
sub pretextu religionis penetralia et secreta

in quibus mulieres conuersantur vel alie
habitabunt illo tempore aspectus hominum refugientes
Et in talibus locis peruertunt mulieres tam in
hijs que pertinent ad fidem et etiam in hijs
que pertinent ad mores vnde subdit Que
ducuntur varijs desiderijs genus enim muliebre
est de facili mutabile semper discentes
Illud refertur ad id quod predicit Ex hijs enim
sunt et Tales enim seductores semper quirunt
dicere noua quia simplices quorum est maior
multitudo primi sunt audiendum talia Quemadmodum
autem Jamnes et Mambres et cetera Isti fuerunt
magi volentes per falsa signa resistere moysi
Exo. 8° Nomina vero istorum magorum non
sunt ut ibi scripta sed ex alijs libris
hebreorum ut dicit hic glosa Sed quia Josephus
et Rabbi Salomon de hac materia loquentes
nichil dicunt de hijs nominibus vero videtur
melius dicendum quod sunt per reuelacionem sic et moy
ses Ita et hij resistunt veritati frequenter
omnes et alij multi homines corrupti
mente .i. in moribus reprobi circa fidem incre
dibiles Sed vltra scilicet tempus a deo ordinatum
non proficient alios seducendo Insipiencia
enim eorum manifesta erit omnibus et cetera Hoc potissime
implebit antixpi tempore quando detecta eius falsitate
omnes finaliter ad xpm conuertent Et iam implet
in multis hereticis et predicatorum sacerdotibus per
suos predicatores et doctores de falsitate conuictis
ut sic ab eis decepti ad veritatem sint in breuiter
reducti Tu autem assecutus Hic quartum ponitur
thimothei monitio ut firmiter stet in veritate
fidei katholice et eam alijs quantum poterit predicando
falsitatibus resistendo et ad hoc ponit duo
vero prima causa ex parte pauli qui de hoc
thimotheum docuit verbo et exemplo et quod facere de
bebat et hoc est quod dicit Tu autem assecutus
es meam doctrinam intellectu eam et veri
piendo et institucionem nam tempore institui
positum de constanti predicatione fidei fidem ar
ticulorum longanimitatem in expectatione
promissionum dilectionem dei et proximi pacientiam
in aduersis passiones persecutiones dicit sic
actio et passio quia dicit passiones

in corpore xpo corripiant persecutores putabunt
alio inferunt. qualia michi facta sunt etc.
De persecutoribus factis sibi in yconio et listris
ut habetur act. 14. Et omnes qui pie volunt
vivere in xpo ihu persecutionem patiuntur sc. a malis
hominibus quorum maior est numerus et eciam hoc
ad hoc a dyabolo excitantur. Si vero aliqui
pie viventes hoc non patiuntur hoc raro con
tingit propter hoc non computatur. Unde gregorius dicit.
Animal quod modicum est quasi nichil computatur. 2°
phisicorum. Mali autem homines et seductores pro
ficient quia frequenter tales mundana pro
speritate florent. verumtamen quia hoc finaliter
cedet in malum eorum ideo subditur in peius.
Et quia per hoc habent facilitatem multipli
candi in se et in aliis ideo aliter potest exponi
proficient i. in malicia sua ultra pro
cedent. et non cessabunt iniusticie. Unde dicitur
2° ethicorum quod bonum ad mala inferimus
sic dicitur de bonis [illegible] qui caute procedit in
suis [illegible]. Tu vero permane in hiis que
didicisti a me et credita sunt tibi i. commissa
tue fidelitati ad predicandum aliis constanter
et intrepide sciens a quo didiceris ut eum
in verbis et factis imiteris. Et quia ab in
fancia. Hic ponitur 2° ratio accepta ex parte
thimothei qui fuit filius mulieris hebree
ut habetur act. 16. et sic fuit eum instructum
a puericia in scriptura legis et prophetarum que
valet ad predicandum veritatem et resistendum
falsitati. Et hoc est quod dicitur. Et quia ab
infancia sacras litteras nosti modo dicto
que te possunt instruere ad salutem eternam
ad quam ordinatur tota sacra scriptura
per fidem que est in xpo ihu cui testimonium
perhibent lex et prophete. Omnis scriptura divinitus
inspirata et sic in melius divinitus a veritate prima
utilis est ad docendum veritatem ad argu
endum falsitatem ad corripiendum delinquentes
ad erudiendum proficientes in iusticia sc. lega
li que est omnis virtus 5° ethicorum. ut perfectus
sit homo dei i. ad divinum officium ordinatus
qualis es tu. ad omne opus bonum instructus perficiendum
faciendo et ad hoc alios inducendo etc.

Testificor coram deo. Capitulum Quartum
Hec est septima pars in qua ponitur
monicio quod concipit cum multiplica
tione futura malorum auditorum sicut et precedens
ex multiplicatione malorum doctorum. quod debet
movere thimotheum et alios doctores ad effica
citer docendum antequam tempus in quo non recipietur
doctrina eorum adveniet. Dicit igitur apostolus Testificor
i. adiuro te thimothee et per te alios quos
in te coram deo patre et xpo ihu etc. qui sunt
testes huius adiuracionis per adventum ipsius
et regnum eius quod est eternum. Predica ver
bum. Insta i. instantiam facias hoc oppor
tune i. istis qui desiderant audire importune
i. eciam illis qui non recipiunt grose quia aliquando
ibi profectus magnus sicut dicit augustinus de seipso
audiente predicationem sancti ambrosii. Cum
curiositate motus et non utilitate intenderet
quam pulchre diceret me invito intrabat quam vere
diceret et sic conversus ad fidem profecit multum
in ecclesia dei. Argue peccantes ex ignorancia
obsecra peccantes ex infirmitate ut absti
neant propter reverenciam dei sancte dominice
passionis eius in baptismo [illegible] increpa
[illegible] peccantes ex certa malicia. In
omni paciencia ad repugnantes et doctrina ad
recipientes ipsos diligenter instruendo. Et subditur
ratio predicte monicionis. Erit enim tempus cum
sanam doctrinam non sustinebunt. quasi dicit propter
hoc instandum est doctrine veritatis quia dum sunt
aliqui volentes audire et antequam veniat tempus
in quo sana doctrina non sustinebitur sed ad
sua desideria coacervabunt sibi magistros lo
quentes sibi tantum placencia prurientes auribus
i. desiderantes audire ab istis doctoribus et a
veritate quidem i. a doctoribus veritatis auditum
avertent reputantes eorum doctrinam nimis
duram. Sicut Joh. 6. dixerunt aliqui de sermone
xpi. Durus est hic sermo et quis potest eum audire
ad fabulas autem convertentur i. ad doctrinam humanam
affectionem et veritate carentem. Tu vero vigila
super gregem divini custodia in omnibus labora
i. operam da ut omnibus modis instruantur
de bonis. opus fac evangeliste i. impleas opere

qd predicas ore ministerium tuum sc. episcopatus imple
sc. vita sana et doctrina. Sobrius esto in omnibus
debitum modum tenendo. Ego enim iam delibor
hec est ultima pars principalis huius epistole que
dicitur causa glo. in qua tangit apostolus quod propter
martirium suum propinquum esse thimotheo denunci-
at. 2o eius adventum flagitat ibi Festina
3o per nomina amicos salutat ibi Saluta priscam
Circa primum dicit Ego enim iam delibor i. immolor
per effusionem sanguinis mei. Libare enim est offerre
deo sacrificium de liquidis. unde et talia sacrificia
in veteri testamento in multis locis dicuntur libamina
et libationes. Hoc autem dicebat apostolus eo quod suum
martirium appropinquabat. unde subdit. Et tempus
resolutionis mee. i. separationis anime a corpore
instat. ipse est Bonum certamen certavi contra
adversarios fidei. Cursum consummavi sc. predicatio-
nis mee. Fidem i. fidelitatem servavi christo domino
meo in residuo i. in futuro reposita est michi corona
iusticie quam nullus michi auferet quia reposita
est michi apud illum qui est omnipotens quam reddet michi
dominus in illa die i. post mortem meam. Non solum autem
michi sed et hiis qui diligunt adventum eius sc.
iusticie. quibus adventus christi domini ad iudicium
debet esse desiderabilis. quia recipient integrum
premium sc. beatitudinis corporis et anime. propter quod salvator
loquens de signis precedentibus iudicium dicit luc.
21 hiis autem fieri incipientibus respicite et
levate capita vestra i. exhilarate corda ut expo-
nit Gregorius. Unde et ibidem subdit. Quoniam ap-
propinquabit redemptio vestra. Festina hic contra
adventum thimothei flagitat. et dividitur in duas
partes sc. in partem principalem et incidentalem que incipit
ibi Alexander. Circa primum dicit. Festina ad me
venire cito. Erat enim discipulus eius. propter quod vo-
lebat eum videre ante mortem suam quia sciebat
esse propinquam. Assignat et aliam causam quia
socii sui erant ad alia loca dispersi. et hoc est
quod dicit. Demas enim proprium nomen est me dereliquit
hic adversitatem diligens hoc seculum i. vitam
presentem. timebant enim ne forte propter societatem
eius incarcerarentur. et tandem ad martirium
duceret. et abiit tessalonicam querens ibi secu-
ritatem. Crescens nomen est proprium in galla-
tiam. iste abiit de voluntate apostoli propter

visitationem ecclesiarum huius. Et similiter titus in dal-
maciam sibi vicinam. Lucas est mecum solus. iste
est lucas ewangelista qui fuit comes individuus
peregrinationis pauli ut dicit Ieronimus in libro illustrium
virorum et satis patet ex actibus apostolorum. Mar-
cum assume et adduc tecum. Et subdit causam. Est
enim michi utilis in ministerio verborum. Tyticum autem
misi ephesum. sibi pro bono illius ecclesie. Penulam
quam [illegible] troade reliqui. Nota c. civitatem
apud carpum i. nomen est viri apud quem
dimiserat. Est autem penula ut dicitur in glosa
vestis consularis. que a romanis data fuit pri-
mo pauli in signum communionis eius ipso. et quod erat sicut
romanus civis. Si autem hoc intelligit hoc est conce-
dendum et plures legunt hoc allegasse in actibus
apostolorum. Alii vero dicunt quod penula hic accipitur
pro volumine legis. sed primum videtur melius quia de libris
subdit. Et libros. sc. quos ego ibi dimisi. Et
precipue vero quod erant libri hebraice legis et
prophetarum. maxime autem et membranas ad scribend-
um ibi epistolas suas quia non poterat discurrere ad
predicandum. volebat absentes docere per scripturam.
Alexander hec est pars incidentalis quia deprecat
Demas me dereliquit etc. ideo occasione eius
facit mentionem de alio qui non solum eum dereliquit
sed eciam impugnavit. unde dicit Alexander erarius
iste est quem apostolus sathane tradidit ut
habetur in epistola prima i. c. ut dicitur in glosa. Multa
mala michi ostendit i. fecit. Reddet illi dominus etc.
sc. penam debitam. Nec est verbum imprecantis
illi malum sed predicentis futurum. ideo non dicit reddat
sed reddet. Contra subdit de aliis eum dimittentibus
sed non impugnantibus dicens In prima mea defensi-
one sc. quam feci primo presidibus crudelissimo
neroni nemo michi affuit etc. Sed quia hoc
non fuit ex malicia sed timore ideo subdit oro
Non illis imputetur sc. a domino. Dominus autem michi
astitit quia ipsum est divinum assistere in casibus
nimis et confortavit me deficiente in humana
consolacione ut per me predicatio impleatur etc.
sc. in partibus occidentis in quibus predicavit
apostolus post dimissionem a carcere neronis ut
dictum est supra Ro. 14o. unde subdit. Et liberatus
sum de ore leonis i. neronis qui erat

ptet crudelitatem leonem Ctiam in q apls non loquit pro tpe quo scripsit hanc eplam quia tnc iam erat in carcere neronis s loquit p tpe ptito quo dimissus fuat a nerone Quod aut subd Liberauit aut me dns ab omi ope malo refert ad tps sue deten tois sde qui scripsit hanc eplam Et tn n impedit a gsecucoe regni celest in morte n pam io subdit Et saluum faciet in reg num celeste ic Saluta hic vltio p thimo amicos salutat d Saluta priscam et aq lam Erat aut aquila vir prisce et tam illis mansit ap ut het Act. 18° et onesi phori domum i ei familiam Erastus re mansit corinthi ic Istos aut duos no minat ut thimo veniens romam cos visitet in transitu suo et statu eoz nunciat aplo ut d glo. pt ea addi alia ca sz ut thimo cius veniat ad aplm sciens eum sit esse solitarium io subd Festina an hie mem venire alr pt impunitatem tpis pos set iter suum nimis retardare et quia mag na ps vie est p mare in quo no est tuta in hyeme nauigare Vltio salutat thimo et primo ex pte amicoz d Salutant te eubolus et pudens ic 2° ex pte sua dicens Dns nr ihus xps cu spu tuo qui est eic vita effiua gra dei que est anime vita formaliter vobiscum amen Incipit Epistola Pauli ad Titum.

Paulus suus dei Capitulum .1.

Hic incipit epla pauli ad ti tum que diuiditur in p s in sa lutacoem et psecucoem s hui rei et gcom ibi Salutant te in fine eple In prima pte ponit psona salutans quantum ad nomen cu dr Paulus Et io hui nois dcm e in prio eple ad Ro 2° quantum ad religiom cu dr suus dei i fidelis xani 3° quantum ad offici dignitatem cu apls aut xpi ihu s fidem ic i ad pdicandam fidem et agnitom veritat dei hoc dicit ad excludendum sectas hereticas in qtas in quibus sunt aliqe falsitates admixte ut p exem qui licet vera in aliquibus scripsit aliqua fla immiscent ut de ciuitate in dei de mro intelligentiaz et hui dr que s pietatem est i ad vera dei cultu ordinata in spem vite eterne per hoc gsequnde quam pmisit deus qui no mentit eum sit ipe regula veritatis ante tpa secularia i ab eterno Et ita pmissio hic pro destinacoe dei quia ab etno ordinat dare electis gratiam et gliam Sed quia eterus huiusmoi pmissionis ul pdestinacois est in tpe io subdit manifestauit aut tpibus suis i ab eo dispositis et ordinatis verbu suum i filiu incar natum in pdicacoe i pdicacom s xpo et discip loz io subdit Que credita est m tamq fi deli pdicatori s preceptum saluatoris nri dei ut het Act. 13° Segregate m barnaba et paulum 2° ponit psona salutata cu dr Tito dilco filio s comunem fidem ad ondendum q titus no erat eius filius carnal s spualis 3° ponit optata bona cu dr Gra m pati et pax in fino Nam bitudo quietat totale hominis appetitu et do pace qui est gre et bitudinis ca pn efficiens tm cu filio et spu sto Nam opa trinitat sunt indiuisa et xpo ihu q eius humanitas est ca instrumentalis Hui rei hic incipit psecucio eple et dr in d p p prima pte titum instruit de ordinacoe eccie 2° de infortce plebis sibi comisse ca 2° prima in d q primo ponit suam instrucom 2° eplam dei rom i Sunt eni multi Circa p instruit eum de ordinacoe ecce quantum ad epos et pbros instituerat eni eum paulus Cretensem ar chiepm et sic ad eum ptinebat ordinacio totius prouincie Cui et q sub noie pbroz intelligit et epos et eni sub noie epoz pbros sunt dum sunt plenus sup prima epla ad thio 2° Dicit i hui rei gra ipi pdicans fidei in ciuitate reliqui te cte instituens te ibi archiepm ut ea que desunt corrigas in meli reformdo et constituas p ciuitates pbros s exigentia plebz sicut et ego tibi disposui in forma que sequit Siquis sine crimine est Ille eni qui constituit plebe ul epus

debet esse integre fame. Ista tamen conditio et alie sequentes debent consulere in episcopo quod in sacerdote tanto esse. unius uxoris vir. scilicet post baptismum ut dictum est supra prima thi. 3º. filios habens fideles. Licet non oporteat ipsum habere filios quia poterat continere, tamen si habet oportet quod sint fideles id est sane fidei non in accusatione luxurie id est reprehensibiles in luxuria sicut filii Heli i. Reg. 2º. aut non subditos id est rebelles. oportet enim episcopum sine crimine esse sicut dei dispensatorem in bonis spiritualibus ubi requiritur maior fidelitas et diligentia quam in dispensatione temporalium. Non superbum alios subpeditando. non iracundum in animo. Superbi enim irascuntur de facili. non vinolentum id est potu vini excessivum quia per hoc impeditur discretio que requiritur in dei misterio. non percussorem quod vitium oritur frequenter ab excessiva vini potatione. non turpis lucri cupidum id est scilicet quod fit per mercationes et talia que non decet ministros ecclesie. sed hospitalem oportet eum esse ad peregrinos. benignum ad omnes. prudentem in agibilibus. sobrium id est tenentem sobrietatem in sumptu in omnibus. iustum forte quantum ad se ipsum et equitate quantum ad populum sibi subditum in quo debet facere iustitiam et equitatem. Sanctum quantum ad deum. continentem fortiter se tenentem contra temptationis impulsum. amplectentem eum id est diligenter studentem in sacra scriptura ut potens sit exhortari fideles ad bonum in doctrina sana absque admixtione alicuius erroris et contradicentes arguere eos efficaciter repellendo. Sunt enim multi. hic reddit rationem ultimi dicti scilicet quare debet esse potens contradicentes arguere dicens. Sunt enim multi maledicentes id est vitam eorum contradicentes vaniloqui qui ex multiloquio suo mentes simplicium perturbantes suorum subditorum et seductores per mendacia collecta in mente. maxime qui sunt [illegible] qui de circumcisione sunt. Isti sunt falsi apostoli qui de iudaismo conversi non tamen vere quia in observatione ceremoniarum volebant observationem legalium introducere ut habetur infra eodem capitulo. quos oportet redarguere quia legalia mortua sunt in passione Christi et mortifera post publicationem evangelii ut supra declaratum est diffusius Ro. 3º. et Gal. 2º. et prima thi. 4º capitulo. qui universas domos fidelium subvertunt id est subverti faciunt

docentes que non oportet. non sanam sed mortiferam. turpis lucri gratia id est propter questum et sic in duobus peccabant scilicet in doctrina et intentione docendi. Et dicitur proprium per dictum [illegible] doctorum id est gentium dicitur. Dixit quidam ex illis proprius propheta ipsorum. per hoc autem quod non dicit propheta absolute sed propheta ipsorum datur intelligi quod non fuit vere propheta loquens spiritu divino sed humano. sic expositus fuit [illegible] inter eos. Dicitur tamen propheta large et participative magis. unde dicit [illegible]. Et subdit cuius dictum fuit dicens Cretenses semper mendaces id est assueti mendaciis male bestie id est mordaces in verbis ventris pigri id est gulosi. Ille enim qui habet ventrem nimis repletum ire non potest expedite sed tarde. quam ob causam id est quia sunt talibus vitiis assueti increpa illos dure et non molliter sicut Heli i. Reg. 2º. unde dicitur [illegible] Heli propter filiorum suorum iniquitatem dampnatus est. corripuit quidem eos sed lenitate patris non auctoritate pontificis. ut sani sint in fide katholica non intendentes iudaicis fabulis de observatione legalium que mortua sunt in passione Christi. Ideo quod dicitur de vana observatione eorum totum est falsum et fabulosum et mandatis hominum aversantium se a veritate. Fecerunt enim iudei multa statuta per quorum observantiam irritabant divina precepta sicut quod imperavit eis salvator Math. 15. dicit Quare irritum fecistis mandatum dei propter traditiones vestras. Omnia munda mundis id est per baptismum purificatis. coinquinatis autem et infidelibus nichil est mundum. Et subdit [illegible] sed coinquinate sunt eorum et mens et conscientia. ut quod dicit salvator Math. 15. Non quod intrat in os coinquinat hominem sed detractiones et blasphemie que procedunt ex ore malo et sic coinquinant. Confitentur se nosse deum dicentes se ex parentibus [illegible] factis autem negant cum sint abhominabiles deo et incredibiles id est increduli et ad omne opus bonum reprobi quia nullum opus potest esse bonum nisi [illegible] in fide. Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere deo.

Capitulum Secundum

Tu autem loquere. Postquam apostolus instruxit Titum de ordinatione ministrorum ecclesie hic quod instruit eum de informatione

plebis sibi commisse et primo q^m ad aliquos
spāle 2° q^m ad omēs gnāli 3° ca^o prima
in 3^e s^m q tres instruit gdus hominu pces
pcedunt psequendo In prima pte docet enim
q^m ad eos qui sunt in statu senili · dicēs
Tu aut loquere infōrmādo pplm que decet sa
nam doctrinam in moribus Senes ut sobrij
sint i moderati in actibus suis · qd exigit
maturitas etatis pudici i casti qr contrariu est
valde detestabile in antiquis eo q frigescit
calor nālis prudentes in agibilibus quod
debet in eis esse acquisitum p experientia longi
tpis Sanum in fide absq admixtione errorum
in dilectione et forma fidei et paciencia sile sint
ita q no frangantur p impaciam in adūsis
Anus sile in habitu sco i religioso et honesto
sic sint non criminatrices i no imponentes de
facili crimina iuuenibus non vino multo ser
uientes Nam potacio vini excessiua inducit
ad feruorem carnis vidualis · bn docentes sc̄
non in publico s in secreto iuniores mulieres
Adolescentulas hec est 2^a ps in qua in
struit enim de psonis existentibus in statu
iuuenili d̄ · Adolescentulas sc̄ amone ut
viros suos ament sic scpturus qr vir et
vxor sunt vna caro filios suos diligant
no solu q^m ad corpus eos nutriendo s et q^m
ad animam eos in moribus informando prude
tes sc̄ esse in gubnacione domus et familie
castas castitate maritali sobrias in cibo et
potu quod multu facit ad castitatem seruanda
domus sue curam hntes et no p alienas
domos vagantes benignas erga omēs
subditas suis viris ut no nobilitate vel
diuiciis eleuate nolunt esse obedientes
ut no blasphemetur vbum dei i doctrina xpiana
et hoc refert ad omnia pdca et ex sequit
Tunc enim hitabant xpiani int infideles
et ideo si fuissent incompositi in moribus infi
deles fidem xpiana deriderent Iuuenes sile
hortare ut sobrij sint qr iuuentus impellit
ad sequendum impetus passionu maxime
passionē carnal · pt q retinenda e freno
sobrietatis Et ym tempe e doctor ei instra

redarguit xpm · et in moralibus mag
monent sci q vbi · io qnt inferiori vti d.
In omnibus teipm pbe exemplu bonoru opm
informando subditos tuos in doctrina informādo
eos vbis sacris in integritate i puritate mentis
et corporis in grauitate gestus exterioris vbum
sanum sc̄ sit tibi et irrephensibile ut is qui
ex aduerso est i aduersarius fidei vereatur
i confusus ad scpm redeat nichil hns malu
dicere de nobis et sic trahatur ad fidem comitas
Seruos dnis suis hec est 3^a ps in qua in
struit de hiis que sunt in condicione
sñili · et primo ponit instrucio 2° instruc
cois ro ibi Apparuit enim Circa p^m d^r aplus
Seruos sc̄ doce dnis suis subditos esse eis
debitam reuerenciam et obsequium exhibendo
et hoc siue sint boni siue mali siue fide
les siue infideles in omnibus placentes no
contradicentes et hoc est intelligendu de licitis
et honestis non fraudantes dnos in rebus
vel obsequiis debitis s in moribus fidem i fide
litatem bonam ostendentes vbis et factis
ut doctrinam saluatoris nri dei ornent moribus
et hoc suis bonis moribus hoc enim fuit
sctus   seruiens regi infideli sic
fidem suam moribus ornauit q libertatem
sibi restituit et dnm suum suorum meruit ap
regem infidelem Apparuit hic ponit de
instruccois ro · que accipitur ex saluatoris exemplo
qui dedit semetipm p nb et subiecit ut
nos a diabolica seruitute redimeret · pt qd non
debet esse durum suis fidelibus dnis suis in
fidelibus subiici pt qd dicit Apparuit n
enim dei saluatoris nri i xpi incarnacio
assumpta erudiens nos vbo et exemplo ut ab
negantes impietatem i ydolatriam sicut
p oppositum pietas de cultus dni et secularia
desideria que tendunt ad diuicias honores
et delicias sobrie in nob et iuste ad proximum
et pie ad deum viuamus in hoc seculo sra
gili et instabili io subdit exspectantes
btam spem i gliam eternam a nob speratam
et aduentum glie magni dei i xpi Nam p^o

aduentu venit in humilitate et subiectione pro
2º veniet in gloria et potestate et subiecit de primo
Qui dedit semetipsum pro nobis in humilitate factus
obediens usque ad mortem mortem autem crucis
ut nos redimeret ab omni iniquitate i. originali
et actuali et mundaret per sacramentum baptismi
quo delet originale peccatum et actuale sibi
populum acceptabilem per gratiam baptismalem
sectatorem bonorum operum ita quod etiam baptismatus
non debet inveniri sed ad bonoperandum Hec loquere
ignorantes docendo et exhortare iam
scientes ad melius inducendo et argue
delinquentes cum omni imperio i. auctoritate pontificali
Nemo te contempnat prelatus enim nimis mollis
contemptibilem reddit se suis subditis. Ca. 3m
Admone illos postquam apostolus Titum instruxit
de informatione prelati secundum condiciones speciales hic
agit instruit eum de informatione
generali quo admoneat Et primo qualiter se habere
debent erga principes 2º qualiter generaliter homines
generaliter primi in de quo primo ponit instructionem
2º instructionis rationem ibi Eramus autem Circa
primum dicit Admone illos i. subditos tuos generaliter
principibus et potestatibus secularibus subditos
esse tales enim potestates ex dei ordinatione
prodeunt qui secundum suam voluntatem transfert
regna et constituit Dan. 2º Et ideo qui tali
potestati resistit ordinationi dei resistit Ro. 13
Dicto de potestate obedientia in licitis ideo subdit Ad
omne opus bonum paratos esse In hoc enim non
solum obeditur homini sed et deo cuius minister
est index sive potestas ut dicitur Ro. 13º Neminem
blasphemare et iniuriantem sed patienter
tollerare et rationabiliter obviare non litigiosos
esse sed modestos in servando debitum modum
sermonis Nam aliud expedit de iniuriantibus
iustitiam querere utpote cum ex tollerantia datur
iniuriantibus audacia malefaciendi
omnem ostendentes mansuetudinem secundum rationis
dictamen aliter non esset mansuetudo sed
magis pusillanimitas ad omnes homines tam in-
fideles quam fideles Eramus enim hic ponit
dicte instructionis rationem et est duplex
prima autem tamen ex parte status quo sit eorum ad
fidem conversionem quia ante conversionem erant mali
et desiderosi etc. ideo debet desiderosis hominibus
et fidelibus condescendere per mansuetudinem
quantum potest fieri bono modo secundum rationis dictamen
Eramus enim et nos aliquando insipientes i. sine
sapientia vera que est Christus. quamvis aliqui
essent tunc philosophi mundana predicti sapientia et incre-
duli in hiis que sunt fidei tamen ante fidem sunt
ea que sunt fidei errantes in moribus
servientes desideriis etc. i. passionum sectato-
res in malicia et invidia agentes quantum
ad illos qui peccabant contra malitiam Et
quia hoc est valde detestabile ideo subditur
odibiles Ideo odientes invicem quia mali
homines non habent amicitiam ad alios nec
ex ad seipsos ut docet philosophus 8º ethicorum.
Cum autem apparuit hic ponit 2m ro. et 2º
ex dictis infert conclusionem quedam ibi fidelis
Ro ibi autem consideratio status post sua[m]
conversionem ut sint heredes vite eterne Et hoc
ex nimia eius gratia et benignitate propter
quod benigni aliis et infidelibus debent esse
maxime principibus quantum potest fieri secundum rationem
et hoc est quod dicitur Cum autem apparuit be-
nignitas et humanitas etc. humanitas in eius
nativitate benignitas autem in sua con-
versatione non ex operibus iustitie que fecimus
nos tamen peccatores eramus sed secundum suam misericordiam
salvos nos fecit Salus enim eterna comendat
totaliter sanitatem nature potest quod homo non
potest eam attingere nisi ex largitate divine misericordie
per lavacrum regenerationis i. baptismi qui est spiritualis
generatio Ioh. 3º Nisi quis renatus fuerit ex
aqua et spiritu sancto non potest intrare in regnum
dei et renovationis spiritus sancti Spiritus enim
sanctus in baptismo datus terminat vitam veterem
que est sub peccato et inchoat novam que est
in gratia quem effudit in nobis habunde ad
deletionem omnium peccatorum et copiam virtutum
per Ihesum Christum etc. ex cuius passione habet efficaci-
tam baptismi sacramentum ut iustificati gratia
ipsius que facit nos filios dei adoptivos
et per consequens heredes simus secundum spem vite eterne
in presenti et in futuro eius consecutionem fidelis
sermo hic ex dictis infert conclusionem scilicet quod Titus
de hac spe vite eterne informet subditos

T

T adque vocati sunt

T

suos et deuitet doctrinam inutilem et cu-
riosam. d. i. Fidelis sermo est. s. quod simus
heredes secundum spem vite eterne. Et de hiis volo te
confirmare subditos tuos. est enim spes ista
anime anchora tenens eam immobilem
in bono. sicut anchora materialis nauem in
mari. Sed in hoc est differentia quod anchora ma-
terialis figitur deorsum in maris fundo. hec
autem figitur sursum in celo. vnde ad hebreos
Fortissimum solacium habemus qui confugimus
ad tenendam propositam spem quam sicut ancho-
ram habemus anime tutam et firmam et in-
cedentem usque ad interiora velaminis. i. usque ad se-
creta celestia que sunt nobis velata. Ut curent
bonis operibus preesse. i. ut sint de primis in
bonis operibus. Hec sunt bona et
utilia hominibus. Stultas autem questiones. i. irracionabiles et genea-
logias. s. fratrum per quas pseudo apostoli inte-
bant ihesum nazarenum de dauid non descen-
disse sicut dictum est supra i. thimo. i.o Et contencio-
sas et pugnas legis deuita. inutiles per quas
aliquam intendebant scilicet intellectum introducere
in subditis. Sunt enim inutiles. i. sine fructu
et vane. i. sine Hereticum hominem sed quamuis omnes
communiter tuos et tui subditi deuitant se here-
ticum habere. d. Hereticum hominem qui recipit
fidem katholicam et postea corrumpit eam post
vnam. i. post primam ex modo loquendi quo
dicitur Gen. i. Et factum est vespere et mane dies
vnus. i. primus. et secundam correptionem deuita. i. fa-
cias ab aliis deuitari ne peccatum inficiat
alios. sciens quia subuersus est qui eiusmodi est. re-
ditum et hoc de quo est sic. et proprio iudicio condep-
natus Namque fidem quam recipit ut vitam in-
pugnat ut eternam. Cum misero. hec est vltima
pars huius epistole que dicitur conclusio eius in qua per
hoc tito mandat et eum salutat dicens Cum
misero ad te arthemam aut tychicum ad regendum
in absentia tua populum tuum festina ad me
venire nycopolim. quia proponebat ibi
manere per aliquod spacium temporis et mandat
tito ut illo tempore spacio possit eum
plenius informare de ecclesiastica disciplina.
Zenam legis peritum et appollo sollicite pre-

mitte. i. sollicite eos prouidendo de necessariis
ut nichil eis desit in via. Erat enim epistolas
corinthiis propter sedicionem ad inuicem se commi-
tatam per pseudo apostolos discessat a zena
socio suo ad titum episcopum cretensem sed sedata
corinthiis per epistolas pauli mandauit tito
ut prius quam veniret nycopolim ad eum romit-
teret eos dicens ut prius nominat zena
et dicit eum legis peritum non est eo quod esset maior
et perior sed quia dignitates temporalis ipsius
appollo et eius scientia erant note et famose
non sic autem illius. vnde primum prius nominat et perito
apposuit ne causa prouisionis circa eum negligeret
Et si queratur vnde fieret ista prouisio respondet dicens Dis-
cant autem et nostri. i. cretenses vos subditi bo-
nis operibus preesse. i. insistere scilicet ministrando dictis
ad vsus necessarios non superfluos. ut non sint infruc-
tuosi et sic eiciant et in ignem mittantur
sicut arbor infructuosa. Matthei i.o Omnis arbor
que non facit fructum excidetur et in ignem
mittetur. Tertio salutat eum dicens Salutant te
qui mecum sunt omnes quorum nomina tacet propter
breuitatem. Saluta eos qui nos amant
in fide. i. fideliter et non ficte. Tertio salutat eos
generaliter dicens. Gratia dei que est causa vite be-
ate cum omnibus vobis sit semper Amen. Incipit
Epistola pauli ad phylemonem
Paulus vinctus. Capitulum primum
Pic incipit epistola pauli ad phylemo-
nem que diuiditur in tres partes scilicet in saluta-
tionem et prosecutionem ibi Gratias ago
et conclusionem ibi Confidens. In prima
parte ponit personam salutantis cum dicit Paulus
vinctus christi ihesu. Hic non nominat se apostolum quod
est nomen dignitatis sed vinctum pro christo ihesu quod est
expressiuum pietatis eo quod intendebat mouere
phylemonem ad pietatem erga onesimum
pro quo scripsit hanc epistolam phylemoni ut
patebit prosequendo. Et thimotheus frater suum
adiungit in salutacione qui erat dilectus
phylemoni ut sit magis exaudibilis non
solum pro reuerentia pauli sed etiam pro amore
thimothei. Secundo ponit personam salutatam cum
dicit phylemoni dilecto et adiutori nostro
scilicet in predicacionis et vtilitate. et appie sorori karissime.

Hec ut dicit glosa erat uxor phylemonis
io enim nominat in salutatione ut inclinet
phylemonem ad petitionis exauditionem Et
archippo commilitoni nostro in milicia christi
viriliter resistendo adversariis fidei. et iste nominat
ad istam quia et appia et ecclesie i. congregationi
fidelium que in domo tua est Nam tu eo
plures fideles habitabant. Secundo ponit optatum
bonum cum dicit Gratia vobis etc. exponatur sicut in prima epistola
precedenti Gratias ago Hic quarto ponit tertiam epistole
partem et dividitur in duas partes quia in prima parte paulus
captat phylemonis benivolentiam secundo
format suam petitionem ibi Propter quod Circa primum
dicit Gratias ago deo meo semper actum ut habitum
vel semper i. omnibus temporibus adhoc decen
tibus memoriam tui faciens etc. agendo gratias
de bonis tuis presentibus et deprecando pro futuris audi
ens caritatem tuam et fidem i. commendationem
tue caritatis et fidei resonantibus in quam habes
in domino ihesu cum sis fidelis et in omnes sanctos
quibus tua bona communicas misericorditer et communi
catio etc. hoc refert ad id quod supra dicit memo
riam tui faciens in orationibus meis. s. orando
ut communicatio fidei tue in effectu quo scilicet proximo fideli
et sanctis eius ministras misericorditer evidens
fiat per receptionem premii in agnitione omnis boni
i. in clara dei visione in quo est omne bonum
in christo ihesu i. per christum ihesum per mediatorem nostrum
vel in christo ihesu quia bona restant nobis in aspectu
sue divinitatis et corporis in aspectu sue humanitatis Gau
dium enim magnum habui etc. quia bonum discipuli re
dundat in bonum magistri quia viscera sanctorum requie
verunt per te frater consolatus enim eos fuerat
ipse et eis sua munia ministrando Nam ut quidam
dicunt et consiles non faciebat apostolus ad adu
landum sed ut provocaret eum ad maius bonum
quia unus laus illum iuvat Propter quod multam Hic quarto
apostolus format suam petitionem et secundo removet
confusionem ibi Forsitan enim Circa primum dicit
Propter quod i. propter caritatem de te auditam multam
fiduciam habens in christo ihesu i. per amorem christi
ihesu imperandi tibi quod ad rem pertinet i. quod
est decens et conveniens propter caritatem inter me
et te mutuam magis obsecro cum sis talis
vita et etate ut paulus senex propter quod
magis volo uti deprecatione quam imperio. nunc et

scribens thimotheo dicit prima epistola quinto Senio
rem ne increpaveris sed obsecra ut patrem Nunc
autem vinctus ihesu christi quod dicit mea senectus et
incarceratio ihesu christi movere te debent ad acquiescend
me deprecationi que subditur cum dicit Obsecro te
pro meo filio spirituali quem genui in fide in vin
culis Onesimo. propter quod tenerius ipsum diligo
qui tibi aliquando inutilis fuit tua tollendo quando
fuit infidelis nunc autem regeneratus in christo
et tibi et mihi etc. quem remisi tibi meliorem
tu autem illum ut mea viscera suscipe i. ut fi
lium meum karissimum ac si esset genitus ex meis
visceribus quem ego volueram mecum detine
re pro te qui filius meus es et item fuisti ut
ministraret tamen sit servus tuus et sic michi
ministraret per ipsum in vinculis evangelii i. in quibus
sum alligatus predicatione evangelii sine consilio
autem tuo i. sine consensu tuo nichil volui facere
de eius retentione ut ne velud ex necessitate
bonum tuum esset etc. i. ne bonum ministerii quod
fiet mihi per eum quod secundum veritatem debet dici tuum
eo quod est servus tuus videtur magis coactum
quam voluntarium ex parte tua. Forsitan Hic quarto
removet duplicem confusionem quia posset
iste phylemon facere primo est quia onesimus
ab eo recesserat ipso nesciente propter quod non debebat
ab eo iterum recipi graciose. hoc autem concludit apostolus
per hoc quod ille recessus cedit ad bonum phylemonis
dicens. Forsitan enim ideo discessit ad horam a te
i. modico tempore quod quasi nichil est computandum
2º phi. ut eternum ipsum reciperes i. non solum
in presenti ad tuum servicium paratum sed etiam in futuro
tecum ad celi gloriam ordinatum iam subditur
Iam non ut servum sed pro servo karissimum fratrem re
ligione christiana maxime michi s. karissimum
eo quod in fide genui eum ut predictum est quanto
autem magis tibi supple debet esse carus magis quam
ante recessum eius et in carne quia servus
tuus est ad serviendum tibi corporaliter et in domino
quia servus est fidelis ad regnandum tecum consorti-
o concludit Si ergo habes me socium tibi veracissima
caritate iunctum et amicum Suscipe quia suscipe
illum sicut me i. dulciter et benigne Si autem
Hic removet secundam confusionem quia posset phylemon
dicere quod onesimus recedendo intulerat sibi dampnum
in persona vel in suis rebus quod removet apostolus

p hoc q obligat se ad satisfaciend . dicens
Si aut aliqd nocuit tibi in psona vl in fa
milia aut debet q obligatiõe aliqua .
hoc mi imputa tamq debitori Ego paulus
scripsi mea manu ad maiorem certitudinem
ego reddam i satisfaciam ipi dño qui est
superior omni^o sibdi Vt no dicam tibi cuius
subdi eo cu de^z qd et te ic^a quia et teipm
mi debes eo q es cata mea in fide katho^ca
et in instrucione criana q d min^o exigo a
te q mi debeas Ita fr ego te fruar in dño
i gaudebo de te in deo si feris que peto
refice viscera mea ꝯplendo desiderium meum
in hoc qd postulo in dño i pter deum pri^a
et pter me sedario Confidens Hec e vltia
ps vl eple q^a in qua dicit pimo se scripsisse
philemoni ꝯfidens de pmptitudine sue
obediencie . d . Confidens ic et p^z 2° mandat
sibi hospiciu pari ꝯ amicicia spali . dicens
Simul aut ic 3° Salutat te epafras ic
et vltio benedicit ei et aliis . d . Gra dni
nri ihu x̄ que est causa vite bte cu spiritu
vro sp sit pseuanter Amen Incipit
prologus in eplam ad hebreos

Cum venit quod pfcm est eua
cuabitur quod ex pte est . i^a
Cor 13° Imprimitur ccta illi
qui de iudaismo ꝯuertebant
ad fidem x̄ nimis zelabant et indiscte
p lege moisi . s^m qd scbit in libro actuu
aplo^r In quo quidem libro tagit hystoria
nascentis ecce . ut dicit Ieo^9 in epla ad pau
linu . ibi em 20 c^o introducit verba
bti Iacobi loquent ad paulu aplm de zelo
ꝯuso^r ad fidem x̄ p lege moisi sic dicens
Vides fr q milia sunt in iudeis qui cre
diderunt xpo et oms sunt emulatores legis
ic Et intm p lege moisi zelabant q di
cebant esse nccm ad salutem ipam circu
cisionem ut hct act . 14° Quidam ascendentes
de iudea . sz in antiochiam vbi erat ccta
fidelium inchoata docebant fres . quia nisi
circumcidami s^m morem moisi no potest saluu

fieri Et inde orta fuit heresis nazarenorum
dicencium obsuacoes oim legaliu ee nnas
ad salutem ut d^r Aug^9 libro de heresibus paulus
ire ideo edoctus non solu in tris p in
spiracom ut ceti apli sz et in cel p aptam
vision in raptu . s^m . aut Aug^9 ad paulinu
de videndo deum videns hoc esse cont eua^n
ritatem scripsit hanc eplam hebreis ad fi
dem x̄ conūsis . in ea manif^e ostendens inpfcoz
legis . et eua^u et p ꝯns eius cessacom
in tpe pfcois quod est tempus x̄ . Et ex ho^c
pz q ista epla int eplas pauli pima est
in ordine licet sit vltia scbendi tpe . quod
pz ex duobus pimo ex mo scbendi . quia
hanc eplam scripsit aplus hebraice ut im
videbit insra Scripta aut hebraica antiquior
est int omes . s^m qd d^r ysidor^9 libro i^o ethi^ma
Vn et alie lre dicunt ab hebraica et
q^m ad sonu et q^m ad noiacom . quod pz
de lris ꝯcis pima em lra hebraica dr
Aleph . 2^a beth . pima in gco alpha 2^a be
tha . et sic de aliis saltem ut in plibus vn
pz q lre gce sunt diuate ab hebraicis .
et non est dubiu qn latine a grec . sunt
ydioma latinu ab ydiomate gco . et sic p
positu / 2° hoc pz ex sma . q in hac epla
vitas legis eua^ne et eius pfco ondit
In aliis aut eplis paulus aplus ad obs
uanciam eua^u fideles hortat . pus aut
est vitatem legis cognosce q ipam obsuare
patet i^a q hec epla ut dcm est por e or^ne
doctrine In vbo igr passupto tria designat
ad euidenciam huius eple pimu est inpfco
legis mosaice 2^m pfco legis euan^ce 3^m e
ordo vtriusq pimu tangit cu de^z qd expte
est . 2^m cu de^z qd pfcm est . 3^m tan cu de^z
venit ic euacuabit quia adueniente euan
lio euacuat ut mag^9 videbit pimo i
in vbo passupto tangit inpfco mosaice
legis cu de^z quod ex pte est . Pars em
habet rom sic p oppositum totum habet
rom pfcti . s^m qd de^z 3° phi^ce Totum et
pfcm sunt idem Et io inpfco legis mosaice
bn designat cu de^z ex pte . Adueniente eua^n

Prologus

Secundo quod in lege divina occurrunt tria consideranda
Primum est fides unius dei, quod est fundamentum
primum ad susceptionem legis divine, quia per fidem
prius admittitur cui lex datur. quia lex non nisi
populo aliquo modo admisso. Secundum est ipsa lex vel
corpus legis quod consistit in ipsius mandatis vel mo-
ralibus. tertium est eius finis. Finis autem legis divine
est beatitudo eterna, sicut finis legis politice et hu-
mane est felicitas politica. In istis tribus lex
mosaica invenitur imperfecta. quod patet de primo scilicet
de fide quia licet in illa lege fuit notitia aliqualis
unius dei et eius in quodam generali, tamen non fuit
ibi notitia explicata trinitatis personarum in
unitate essentie divine nec per consequens incarnationis
Christi. ratio est quia sicut cognitio naturalis procedit
de imperfecto ad perfectum ut dicitur primo physicorum unde et pueri
primo vocant omnes viros patres et omnes feminas
matres, postea distinguunt. Ita scilicet spiritualis
cognitio minor fuit in veteri lege quam in nova
in qua per Christum veritas est lucide revelata, propter
quod dicit Salvator Joh. 17o Pater manifestavi nomen tuum hominibus
quos dedisti mihi etc. In figura huius Moyses lo-
quebatur ad populum velata facie ut habetur Exo. 34o
quia mysteria fidei iudeis erant figuris et enigmatibus
velata, propter quod patres veteris testamenti poterant dicere
illud quod scribitur 1 Cor. 13 Ex parte cognoscimus
et ex parte prophetamus. Omnis lex mosaica fuit
imperfecta quantum ad secundum quod est legis corpus sive
mandata eius. Ad cuius evidentiam considerandum
quod mandata legis vetere triplicia distinguntur quia
quedam sunt moralia precepta cuiusmodi scilicet illa
que sunt de dictamine rationis etiam si nulla
lex esset posita, sicut est illud mandatum quod
scribitur Exo. 20 Honora patrem tuum et matrem etc.
Et similiter illud quod per modum monitionis scribitur Levit.
19o Coram cano capite consurge et honora
personam senis et consilia. Quedam autem sunt
precepta iudicialia que sunt quedam determina-
tiones moralium preceptorum in ordine ad proximum,
sicut de dictamine rationis naturalis est quod malefici pu-
niantur, propter quod illud preceptum morale est
quod habetur Exo. 22o Maleficos non patieris
vivere; sed modus mortis, ut quod lapidentur vel
decapitentur vel comburantur et huiusmodi pertinet
ad determinationem legis, et determinantur in iudi-
cialibus preceptis. Quedam autem sunt ceremonialia

et sunt determinationes moralium preceptorum
in ordine ad deum, sicut de dictamine rationis naturalis
est quod deus honoretur, et ideo datur de hoc preceptum
morale Exo. 20 Memento ut diem sabbati
sanctifices etc. Modus in honorando deum ut per
talia et talia sacrificia vel talibus temporibus et
huiusmodi pertinet ad determinationem legis, et hoc de-
terminatur in moralibus preceptis ceremonialibus
propter quod preceptum predictum Exo. 20 Memento ut
diem sabbati sanctifices etc. quantum ad determinationem temporis
vel diei sabbati ceremoniale est, morale magis
ubi precipit quod homo vacet divinis. Ista autem precep-
ta genera preceptorum in lege moysi fuerunt imperfecta
et hoc declarat primo de moralibus preceptis
duplici ratione. prima ratio est ista. Quia precepta mo-
ralia in lege moysi ordinabant hominis actus
hominis exteriores tantum propter quod apostolus in epistola ad
Ro. 7o vocat legem moysi legem factorum de
actibus interioribus in quibus principaliter consistit bonum
morum nihil ordinabant aut parum. Sed
contra hoc videtur esse illud quod habetur Exo.
20o ubi concupiscentia prohibetur: Non concupisces uxo-
rem proximi tui etc. Dicendum est secundum antiquos doctores
quod talis concupiscentia non prohibebatur maxime ut erat
omnino latens in corde, sed prout prorumpebat
exterius per aliqua signa et verba [illegible]
tactus et oscula et huiusmodi. Et ideo sic exponunt
Non concupisces, id est signa concupiscentie non facies. Unde
Philippus(?) dicit glossa quod lex vetus prohibebat
manum non animum, vel secundum alios dicendum quod licet
lex vetus prohibet concupiscentiam intus latentem
hoc tamen erat in paucis, sicut in mecchia et furto
Item nimis insufficienter prohibebat concupiscentiam
quia non puniebat transgressores quos puni-
endos dicebat. Et sic patet quod insufficienter
lex mosaica ordinabat actus interiores
Secunda ratio est quod lex mosaica etiam actus exteriores
ordinabat insufficienter, sicut patet de Deut. 23o
ubi dicitur sic Non fenerabis fratri tuo ad usuram
pecuniam nec fruges nec aliquam aliam rem
sed alieno. Ibi enim permittitur usura exerceri per fenus
quod est illicitum, et contra dictamen rationis. Si-
militer Deut. 24o permittitur viro dare uxori libel-
lum repudii et exire ea indebita, unde ibi dicitur
Si acceperit homo uxorem et habuerit eam et non

gratiam moralis eius propter aliquam feditatem
scribet libellum repudii et dabit in manu eius
et dimittet eam de domo sua. Indivisibilitas
autem coniugii per totam vitam est de iure
naturali communi ut alias declaratum est supra etiam. Et
sic patet quod lex vetus imperfecta fuit in moralibus.
Propter hanc autem imperfectionem lex mosaica dicitur
pedagogus in Gal. 3. id est regula puerorum
et imperfectorum in quibus non quaeritur perfectio morum
sed ab exterioribus inhonestis timore disciplinae
reprimuntur et in exterioribus actibus multa
eis permittuntur quae non permittuntur viris perfectis.
Propter quod Augustinus libro de spiritu et littera exponens
illud 2. Cor. 3. Littera occidit etc. dicit hoc
esse intelligendum non tantum de cerimonialibus sed etiam
de moralibus veteris legis quia si non exhibe-
bant aliqua quae de se sunt mortifera utputa
[illegible] ut patet quod ad Ro. 3. Ex operibus legis
non iustificabitur omnis caro. Secundo ostenditur quod
cerimonialia sunt imperfecta. Ad cuius evidentiam
considerandum quod cerimoniae veteris legis sunt in quadruplici
differentia. quaedam pertinent ad sacramenta.
quaedam ad sacrificia. quaedam ad observantias.
et quaedam ad sacra. Sacra autem et observan-
tias ordinant ad sacrificia et sacramenta.
quia sacra dicuntur vasa et loca et huiusmodi
quibus utebantur in sacrificiis et ritu colendi.
Observantiae autem dicuntur quidam modi reli-
giose vivendi quibus utebantur Iudaei quia
erant populus peculiaris ipsius dei utpote ut
custodirent se ab aliquibus cibariis et poti-
bus et vestibus et consimilibus. Et hoc quod erant
plus consecrati deo per sacramentum circumcisionis et
alia sacramenta. Nunc autem ita est quod ex fine
sumunt rationem ea quae sunt ad finem. Et ideo
si ostendatur quod sacrificia et sacramenta erant imperfecta
quae ordinantur ad duo praedicta sicut ad finem
ut praedictum est. Quod autem sacrificia veteris legis
erant imperfecta patet quia quaedam erant pro peccato ob-
lata et haec erant imperfecta quia non poterant
auferre peccata ut patet quod dicit apostolus ad Hebr. 10.
Impossibile est sanguine hircorum et taurorum
auferri peccata. Et item ibidem. Omnis quidem
sacerdos scilicet veteris legis praesto est cottidie ministrans
et easdem offerens hostias quae non possunt auffer-
re peccata. Et hoc idem dicit Ysa. 40. Libanus non
sufficiet ad succendendum et animalia non sufficient
ad holocaustum. Libanus autem hic vocatur
templum quod scilicet fuit de lignis Libani.
Animalia autem hic oblata et quantumlibet ad perfectionem
continuata non sufficiebant ad [illegible]
Alia autem erant sacrificia pacifica id est ex devo-
tione oblata ad gratiam dei impetrandam seu ad
beneficium divinum et illa erant imperfecta quia gratia di-
vina seu beneficium divinum non impetrabatur oblati-
onibus licet aliter daretur propter devotionem et
fidem offerentis. Et hoc est quod dicit apostolus Hebr.
9. Tabernaculum scilicet primum id est [illegible]. Quae
est parabola instantis temporis iuxta quam munera
et hostiae offeruntur quae non possunt secundum conscientiam
perfectum facere servientem. Perfectio autem conscientiae est
per donum gratiae et sic patet propositum. Tertio sacramenta
veteris legis erant imperfecta. Ad cuius evidentiam
considerandum quod illa sacramenta erant ordinata
ad faciendum homines idoneos ad cultum divinum.
Et ideo aliqua erant communia toti populo tam viris
quam mulieribus ut purificationes aliquae a tactu
immundi et mortui quae purificationes fiebant
per aspersionem aquae expiationis de qua habetur
Numeri 19. et consimilia. Aliqua autem erant sacramenta
solis viris competentia sicut circumcisio. Aliqua
ut solis sacerdotibus sicut consecratio et unctio
sacerdotis et huiusmodi. Cuius ratio est quia sacerdotes
speciali modo applicabantur ad cultum dei. Ista
tamen sacramenta praedicta erant imperfecta quia non
conferebant gratiam sed quia non efficiebant homines
idoneos ad cultum divinum. Ideo sacramenta lega-
lia dicuntur egena et infirma. Ad Gal. 4.
ubi dicitur. Nunc autem cum cognoveritis deum
immo cogniti sitis a deo quomodo convertimini iterum
ad egena et infirma elementa. Dicuntur autem
infirma quia non conferebant aliquam gratiam
spiritualem sicut conferunt sacramenta novae legis.
Et dicuntur egena quia non conferunt gratiam
quae necessaria est ad bene utendum illa potestate. Et quia
tamen hoc videtur quod in Exo. et Levit. quasi ubique
dicitur. Omnia illa sacramenta reddebant homines
idoneos ad cultum divinum. Dicendum quod ista idonei-
tas erat per quandam munditiam et expiationem

prologus

corporalem. sicut in noua aliquis dicitur ineptus
ad ministrandum uel celebrandum. et locio manuum
reddit eum aptum. sed hec aptitudo est tantum corpora-
lis. erat aptitudo que dabatur per sacramenta legis
propter quod dixit ista sacramenta emundacio carnis.
ut habetur Hebr. 9. ubi dicitur sic Sanguis hir-
corum qui semper offerebatur in consecratione sacerdotum.
et cinis vituli aspersus quo omnes inquinabantur
a tactu mortuorum uel immundi ut dictum est.
inquinatos sanctificat ad emundacionem carnis
. ut sic dictum est. talia non conferebant graciam sed
auferebant quedam impedimenta et irregulari-
tates impedientes a tabernaculi ministerio. sicut
in noua lege patet per exemplum. Cum enim per prelatos
dispensatur cum aliquo illegittime nato uel
peccato uno oculo uel huiusmodi. non confertur ex hoc
sibi gracia. sed tantum tollit irregularitas. Sed contra
hoc videtur. quia secundum doctrinam sanctorum circumcisio tol-
lebat peccatum originale et per consequens conferebat graciam
ut communiter tenetur. Dicendum secundum antiquam opinionem
quod tollebat peccatum originale non tamen conferebat
graciam. hec enim erat proprietas circumcisionis ut tene-
tur multi et magnus quorum tenet preter plurimi
a nun hic obmitto. et in hoc differebat a baptismo
qui non solum peccatum originale aufert sed etiam
confert graciam. Aliter potest dici quod si in circumcisione
conferebatur gracia. hoc non erat in virtute illius sacramenti
sed ex fide christi venturi. quem protestabatur ille qui
circumcidebatur. si erat adultus uel alius pro eo si paruulus
erat. et hoc est quod dicitur communiter. quod valebat ex fide
suscipientium. non autem ex opere operato per quem
modum valent sacramenta noue legis. patet
quod cerimonialia legis precepta erant imperfecta. Secundo ostenditur
quod iudicialia precepta erant imperfecta. quod patet
in duobus primo inducendi homines ad obseruan-
ciam iusticie ad quam ordinabantur iudicialia
precepta. 2o ex ipsis preceptis. Primum patet sic primum est
imperfectorum hominum ut inducantur ad iusticiam obser-
uandam per timorem pene. unde dicit Oracius
de epistolis. Oderunt peccare boni virtutis
amore. oderunt peccare mali formidine pe-
ne. hoc etiam declaratur racione. quia illud quod ex ti-
more fit penale est et non delectabile. unde de-
scitur. Timor habet penam operari autem virtuo-
se non est penale virtuoso et perfecto sed magis

delectabile propter quod dicit 2o ethicorum. Signum
habitus generati est delectatio in opere. Lex
autem mosaica inducebat homines ad iusti-
ciam obseruandam per timorem pene uel
penarum. propter quod dicitur lex timoris. et in signum
huius lex data fuit in terroribus. ut Exo.
19o. Jam aduenerat dies tercius mane ecce
data est lex et sequitur. Et ceperunt audire to-
nitrua et micare fulgura et nubes den-
sissima operire montem et clangor buccine
vehemencius perstrepebat. timuit populus
qui erat in castris. Et sic eadem racione facies
moysi apparuit cornuta. quando secundo apportauit
legem in tabulis descriptam et timuerunt
filii israel. ut habetur Exo. 34o. In cornibus
enim illis designabatur terror et feritas
legis. patet primum. secundum patet scilicet imperfectio iudicialium preceptorum
ex modo inducendi ad opera iusticie per timorem
pene. 2o idem patet ex ipsismet iudicialibus
preceptis. que aliquando affligebant penam inno-
centi et aliquando culpabilem non puniebant.
Primum patet per illud Num. 34o de homicidio
casuali. ubi sic dicitur. Talis qui fortuitu
absque odio et inimicicijs ... interficiebat
hominem debet fugere ad vnam ciuitatem refu-
gii et ibi manere usque ad mortem summi sacer-
dotis. quod aliquando erat per magnum tempus. et per consequens
talis qui erat innocens cum homicidium
fuisset omnino casuale et inuoluntarium sine culpa
puniebatur grandi pena. quia oportebat eum
esse exulem per magnum tempus a sua ciuitate
et sua possessione. 2m patet ubi subditur de tali
fugitiuo innocente. quod extra fines vrbium
inventus fuerit et percussus ab eo qui vltor
est sanguinis absque noxa erit. qui eum
occiderit. debuerat enim esse profugus usque
ad mortem summi pontificis in vrbe residere
Et sic patet quod interfectio innocentis inpunita
remanebat sine pena. que tamen est grauis culpa.
Talis autem imperfectio legis proueniebat imperfectioni
populi. qui erat pronus ad effusionem sanguinis.
et ideo si interfector a casu remaneret in sua
ciuitate inter amicos interfecti ex impetu
mortis cognatus innocentis. et sic de facili pos-
sent in populo homicidia multiplicari. Et ideo

ad hec mala euitanda · data est lex p(ro)hibitiva
de eius fugit · quis erat innocens · Et exclu
ror · approbat lex si ab aliquis interficit
eum extra fines ciui(tatis) refugii · ut sic tolerant
in urbe remanere · non ex sua culpa · s(ed) prae
homicidia p(ro)hibita euitanda · ad que plus
tamen imperfectus erat populus · Quantum ad hoc ide(m)
notum ponit philosophus · 5° ethicorum · q(uod) aliquae
leges sunt similes regulis quibus utuntur
artifices in labeo ad dolandum lapides · que
lapides illius regionis sunt male dolabi
les · ideo utuntur artifices regulis plumbeis ·
ut possint tortuositati lapidum applicari
Sic in veteri testamento date sunt leges propter
aliquam imperfectionem illius populi · patet 1° exponentis
q(uod) legis precepta tam ceremonialia q(uam) mora
lia q(uam) etiam iudicialia erant imperfecta · ut patet q(uo)d
d(icit) d(omi)n(u)s · Ezechiel · 20 c° · Dedi eis precepta
non bona · et iudicia in quibus non viuent
et pollui eos in muneribus suis · et dicit
precepta quantum ad moralia · que dicuntur non bona
non propter hoc q(uod) ibi aliquod malum preciperetur
s(ed) quia per ipsa · actus exteriores et interiores
hominum imperfecte ordinabantur · ut visum est supra
Et addit iudicia in quibus non viuet · quantum
ad iudicialia · per que plus iste regebatur timore
pene · in quo non consistit vita eterna s(ed) magis
in amore · d(icit) ulterius et pollui eos in muneribus
suis · i(d est) pollutos ostendi quantum ad ceremonialia · q(uia)
per illa que offerebant propriis polluti ostendebantur ·
et tamen non mundabant · ut visum est supra · Patet 2°
q(uod) lex mosaica erat imperfecta si considerat ipsum
corpus legis · 3° lex mosaica erat imperfecta si con
siderat eius finis · Sicut enim finis legis humane
est felicitas politica · ita finis legis diuine
est felicitas eterna · non solum legis noue s(ed) etiam
veteris · ut patet q(uo)d dicit apostolus · Ro · 10 · Finis legis
Christus in quo consistit beatitudo obiectiue s(ed) . Ut q(uo)d dicitur
Joh · 10 · Hec est vita eterna ut cognoscant
te solum deum et quem misisti ihesum christum · Sed
ad finem non afferebat homines nisi per gratiam s(ed) . Ut q(uo)d
d(icitur) Ro · 6° · Gratia dei vita eterna · Lex autem
mosaica non poterat gratiam conferre ut vi
sum est · et per consequens non poterat ad huius finem
introducere · propter q(uo)d patres veteris testamenti quantumcumque
iusti descendebant ad infernum ad limbum patrum
propter q(uo)d dicit sanctus Job · In profundissimum infernum
descendunt omnia mea · propter q(uo)d felicitas eterna
non promittebatur in lege manifeste s(ed) tantum sub figura
prosperitatis terrene · Et si aliquid promittit hoc est
raro et obscure · ut patet q(uo)d dicit apostolus · Hebr · 10 · Um
bram habens lex futurorum bonorum non ipsam imaginem
rerum · quia non manifeste sed obscure · futura bona
que sunt bona celestia · promittebat · patet 1° exponentis
dicta imperfectio legis quantum ad tria p(ro)hibita · videlicet quantum
ad id quod est legis primum · et quantum ad legis corpus
et quantum ad finem ipsius · ut patet q(uo)d d(icit) apostolus · Hebr · 7°
Nichil ad perfectum adduxit lex · et hec imperfectio
designatur in verbo primo posito s(ed) · propter ut patet
propter q(uo)d de hoc ut exponi illud quod d(icitur) Job · 26
Ecce hec ex parte dicta sunt viarum dei · Hec enim de
veniendi ad deum sunt veteris et noui testamenti
sed ea que in veteri testamento dicta sunt illa sunt
ex parte quia sunt imperfecta · ut p(ro)hibita · 2° principaliter
in verbo posito perfectio legis ewangelice · unde illud · quod
perfectum est · et patet eius perfectio comparando eam ad legis
veteris imperfectionem · quia perfecta est ratione cognitionis sicut
ratione preceptorum · et ratione finis · in quibus lex mosaica
erat imperfecta · Quod autem cognitio dei perfecta sit in lege
noua · patet per illud q(uo)d habetur Joh · 1° · Ue manifestam
nouam tantum hominibus etc · In figura autem huius
velum templi fuit scissum in passione christi ad
ostendendum q(uod) declarata et manifestata erant ea
que latebant sub velamine · ut patet q(uo)d ipsa lex
noua · tamen perfecta in cognitione est dei perfectum
descendens a patre luminum · ut habetur Jaco · 1° · Similiter
lex noua perfecta est quantum ad ipsum corpus legis · s(ed) quantum
ad ceremonialia precepta · quantum ad sacramenta · et quantum
ad sacrificia · Primo patet hoc de preceptis moralibus
quia lex noua perfecte ordinat actus humanos
non solum exteriores sed etiam interiores · et in hoc
imperfectionem legis supplet · ut patet q(uo)d d(icitur) Gal · 5° · 1°
imperfectionem legis adimplendo · Audistis q(uia) dictum est
antiquis non occides qui autem occiderit reus
erit iudicio · ego autem dico vobis · quia omnis qui
irascitur fratri suo reus erit iudicio · in quo ordi
nat motum interiorem animi · ut(pote) Sicut lex
noua · actus hominis exteriores ordinat · ut illum

mali pmittendo pter qd dt Gal. m. 12. Di
co aut vobis q omne vbum ociosum qd lo
cuti fuint homines sup terram reddent roem
in die iudicij. Si aut hic phibet vbum ocio
sum et p gns vbum nocium i. multo fortius
omem actu mali. pt qd dr m. 5. post sup
plecom preptoz moralium veteris legis gelicat
pfectom ewangelij d. Estote pfti etc. pficit aut
opus moralia prepta legis eis osilia ewangelica
sup addendo pt qd dt m. 19. Juueni dicenti
se custodisse mandata legis et qrenti vlti
pfectom dt Salvator. Adhuc tibi vnu deest. Si
vis pfcus esse vade et vende omnia que hes
et da pauperibus et hebis thesaurum in celo et
veni et sequere me. 2o dico q lex noua pfca
est qntum ad sacramenta quia sacramenta noue legis
oferunt graciam. qd no faciebant sacramenta
veteris legis. pt qd dr Joh. 1. lex p moysen
data est et veritas p ihm xpm facta est. pt h
dr de Johe bapt. qui p suam pdicacom et
sui bapt. disponebat ppim ad xpi bapt.
et p gns ad alia sacramenta. cu bapt sit ja
nua alioz sacramentoz luc. 1. de Joh pibit
in illum in spu et virtute helye pare dno ple
bem pfcam. 3o lex noua pfca est qntum ad sa
crificia. quia in ipa est vnu sacrificium pfissimum
s. eukaristia. que no est tm sacramentum sz et
sacrificium. q xpus qntmo ymolat ibi et fiunt
ius sue vnde passionis a plo pcipit. Illud
aut sacrificium tamq vnu et pfcm fuit in lege
figuratum p multa sacrificia et varia. sic pfcm
p impfca. Eius aut pfco appz in duobus p
q tollit pcca quod non poterat facere sacrificia
veteris legis. pt qd dr Joh. 1. Ecce agnus dei
ecce qui tollit pcca mudi i. pcca. fm q dt Bns
Joh. i. canonica 3o ca. Ipe est ppiciacio pcis
nris. non p nris tm sz et p totius mudi pccis
2o appz pfco eius quia augmentat graciam fm
qd dr Joh 6. Qui manducat me ipe viuet
pter me. p augmentum sz gre. Deniq at
offm huius sacrificij dr Hebr. 10. Sicut vna
hostiam offens pccis ppetuum sedit in dextra
dei pris et sa. Vna em oblacione osumauit in
sempiternum scificatos. Amorio nilpe ondit
in dr in caritate vnam pccis hostiam offens
Collano et augmenta gre cu sub Consumat

insempiternum scificatos. Et sic pfco ewang
patet ex pfcone sacrificij. pt qd dr Hebr
9. Xpc assistens pontifex futuroz bonoz
p amplius et pfcius. 4o ondit pfco legis
ewangelice qntum ad prepta iudicialia q inducit
ad obsuanciam legis no p timore pene sz
p amore iusticie. quod est ppium pfcoz. ut
sup dcm est. pt qd lex noua dr pfcus fm qd
dr Jac. 1. Qui aut pspexerit in lege pfce
libertatis etc. Item quia nullum innocentem
punit nec aliqd malu impunitu relinq.
quia et vba ociosa punienda ondit. ut sup
dcm est. et no solummo vba ociosa sz etiam
malas cogitaciones. fm qd dr m. 5. Ego
aut dico vob q quicuq viderit mulierem ad
concupiscendum eam iam mechatus est
in corde suo. pt qd lex noua est lex pfca.
de quo pt exponi illud Cant. 6. vna e
columba mea pfca mea. Dr em lex noua
columba mistice. q est sn felle amaritudis
q nullu innocentem puniens. dr et pfca
q nullu nocentem pmittens impunitum. et
sic appz pfco legis ewangelice qntum ad legis cere
qd continet mandata. Sz lex noua p
fca est qntum ad finem legis. qui quidem finis
est vita bta. ad quem finem immediate inducit
lex ewangelica. qd no potuit lex vetus n tm
in figura. pt qd dicit aplus Hebr. 12. Non
accessistis ad tractabilem ignem. i. corporalem et
visibilem. sic accesserunt in monte Synai. sz
accessistis vos. i. credentes in xpo ad Syon montem
ciuitatem dei viventis celestem ierlm et mil
toz milium angloz frequenciam et pmitiuoz
que conscripte sunt in celis et iudicem om
dem. et spm scoz pfcoz. pt qd dt aplus Hebr
7. Nichil dixit. Nichil ad pfcm adduxit
lex. s. lex vetus. Adimpsit introductio vo
melioris spei p quam pximamus ad deum
s in lege noua. pz i. expedit. q lex noua
est pfca qntum ad cognicom fidei. qntum et
qntum ad ipm corpus legis. et qntum ad eius fine.
Ista aut pfco figurata est 3o r. 6. vbi dici
tur pfca est domus dni in omi ope suo
lex em noua pt vocari dni domus dni
quia huius domus ipe est edificator. q lex
noua ab ipo data est immediate. no at lex
vetus fm qd dr Hebr. 1o. Multiphariam

et multis modis olim deus loquens patribus in prophetis novissime vero diebus istis locutus est in filio sibi consubstanciali et eterno ut ibidem subditur. Dicitur eciam lex nova domus domini quia ipse est inhabitator quia in sacramento et sacrificio nove legis scilicet eukaristia continet totus christus realiter. Regum i dicitur perfecta est domus domini in omni opere suo quia perfecta est lex nova in cognicione fidei in preceptis moralibus in sacrificiis et sacramentis iudicialibus et perfecte introducit ad finem legis scilicet beatam vitam que est finis legis finis et perfectio 2^m prius. Tercio principaliter ostendit in verbo prescripto ordo utriusque scilicet legis et ewangelii cum dicitur Cum venerit hoc evacuabitur illud In quo advenientem ewangelio lex ostendit evacuari Ubi ostendit ipse ordo legis et ewangelii scilicet ordo temporis dignitatis et virtutis prioritate vero temporis lex vetus prior est quam vetus quia erat quedam disposicio ad novam in quantum per eam retrahebant homines ab ydolatria et tenebant sub cultu unius dei et sic disponebant ad susceptionem ewangelii et hoc est quod dicit apostolus Gal. 3° prius autem quam veniret fides id est lex ewangelii ubi habetur fides explicata sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem que revelanda erat in nobis prioritate autem dignitatis est econverso ut quod dicit apostolus Gal. 4° Comparat duo testamenta duobus filiis abrahe quorum primus origine secundum carnem natus 2us autem scilicet ysaac per repromissionem et fidem Ut quod prior fuit dignitate Unde lex nova prior est veteri testamento ordine efficacie et virtutis quia obligacio illius legis cessit adveniente ewangelio secundum quod dicitur Gal. 3° At ubi venit fides iam non sub pedagogo sumus id est sub lege que erat pedagogus noster in christo ut ibidem dicitur quia lex evacuatur adveniente ewangelio Considerandum tamen quod huiusmodi evacuantur precepta moralia legis et cerimonialia et iudicialia. Ad cuius intellectum considerandum quod quando fit mutacio a contrario in contrarium oportet terminum a quo totaliter evacuari Sicut quando ex albo fit nigrum albedo tollitur quando autem ex imperfecto fit perfectum non tolli totaliter terminus a quo sed tamen eius imperfectio sicut quando ex minus albo fit magis album non tollit albedo precedens sed eius imperfectio.

Ulterius considerandum quod quando corrumpit terminus a quo corrumpit per accidens illud quod est ei adiunctum ut in materia tamen termino ad quem suo habeat ad ipsum contrarietatem non tamen manet idem numero sed specie sicut quando de aere fit ignis manet qualitas simbola Cerimonialia id est cerimonialia primo quantum contrarium nove legis cultui Ad cuius intellectum sciendum quod cerimonialia sicut dictum est ordinantur ad cultum divinum secundum quod dicit Augustinus enchiridion 3° c^o Deus colitur fide spe et caritate loquendo de cultu interiori legis cerimonie que sunt quedam protestaciones cultus interioris debet concordare cultui interiori qui est per fidem et caritatem Est autem triplex status hominis Unus in quo habent fides et spes de bonis celestibus et de hiis per que ad ipsa introducimur scilicet de misteriis christi et de utroque sicut de futuris et hic est status veteris testamenti. Alius est status in quo habet fides de bonis celestibus sicut de futuris sed de hiis per que introducimur ad celestia scilicet de misteriis christi habemus fides sicut de presentibus vel futuris et hic est status nove legis. Tercius status in quo utrumque habent tamquam presencia et evidencia et nichil creditur et hic est status patrie celestis In hoc autem statu 3° ubi nichil creditur nichil erit cerimoniale vel figurale ad cultum divinum pertinens secundum quod dicitur Apoc. 21° Templum non vidi in ea dominus deus omnipotens templum illius est. Primo ergo adveniente statu 2° scilicet nove legis cerimonie primi status id est veteris legis cessare debuerunt et iudicialia que querent statum nove legis in quo bona celestia expectabant de futuro sed bona celestia christo habita sunt de presenti et ideo cerimonie veteris legis significabant christum venturum seu futurum dignum est quod evacuarentur in nova lege in qua misterium christi iam est presens et hoc est quod dicit apostolus Hebr. 7° Translato sacerdocio necesse est ut legis translacio fiat quantum scilicet ad cerimonialia tamen significacio tamen expectata quia non significabat misterium christi venturum directe sed devocionem populi ad christum non autem debet esse minor devocio ad ipsum iam presentem exhibitum quam erat tunc ad ipsum venturum propter quod in nova lege manet christi sacra per quam designatur misterium eius et ipsius populi devocio Moralia ut precepta cerimonie et iudicialia evacuantur tantum secundum quod quantum ad imperfectionem Cuius racio est quia sunt de dictamine racionis

et io manent quantum ad substantiam precepti remota
in imperfectione sicut patet in ca. 4o. Ubi potius preceptis
moralibus addit perfectio que non intendebat
a iudeis esse sub precepto ut ibidem dicitur Audistis
quia dictum est antiquis non occides etc. Et supple
illud quod sequitur Ego autem dico quod omnis qui
irascitur fratri suo etc. Et eadem modo in prohibicione
mechie posito precepto addit prohibitio interioris
concupiscentie ut ibidem dicitur Audistis quia dictum est anti
quis non mechaberis et sequitur Ego autem dico vobis
Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam iam
mechatus est in corde suo. Et sic intelligitur est
de aliis. Et sic patet quod moralia precepta legis veteris
non evacuantur quantum ad substantiam legis sed solum quantum
ad imperfectionem propter quod dicit apostolus i Cor. 13o
Cum autem venit quod perfectum est evacuatum est quod ex
parte est. Status autem veteris legis comparatur
puero secundum quod habetur Gal. 3o lex pedagogus
noster fuit. Pedagogus autem dicitur ductor pueri
Status autem nove legis comparatur viro perfecto et io
sicut manet idem homo quantum ad substantiam in pueri
cia et virili etate remota imperfectione pueri
cie sic est de moralium preceptorum evacuatione
Iudicialia autem precepta evacuantur 2o modo quia
adveniente lege gratie cessat eorum obligatio possent
tamen aliquis princeps ordinare quod servarentur
in regno suo ita tamen quod non reputaret ea esse ob
ligatoria ex lege moysi Ratio autem predicti est quia
iudicialia precepta per se et directe non erant ordi
nata ad significandum aliquid futurum sicut erant ceremo
nialia sed erant ordinata per se et directe ad ser
vandum ordinem iusticie in populo iudaico quia
tamen status illius populi erat totus figuralis ut
patet ut dicit apostolus i Cor. 10 Omnia in figura con
tingebant illis propter quod et precepta iudicialia
illius populi erant figuralia sed ex consequenti Et io si
aliquis servaret ea ex hoc quod sunt tunc instituta
hoc esset dicere quod status ille adhuc duraret
quod est erroneum et illicitum Si tamen aliquis
princeps vellet ea de novo instituere posset licite
Considerandum tamen quod in lege nova inserunt quantum
ad eorum rigorem quia erant magis observanda
ex amore virtutis quam ex timore quia lex no
va est lex amoris propter quod dicitur prima Iohannis 4o
perfecta caritas foras mittit timorem Et sic patet
expediter quod omnia legis precepta aliquo modo
evacuantur per christum propter quod dicit apostolus Ro. 3o alloquens
iudeos in lege gloriantes Ubi enim gloria
tua o iudee qui in lege gloriaris ut supra
premiserat ca. 2o exclusa est evacuata
Et per quam legem factorum vocat lege veterem
legem factorum Nulla autem res excludit seipsam
nisi evacuat se Sed per legem fidei vocat
legem novam legem fidei quia sic dictum est
evacuat et excludit legem veterem Patet
igitur tria predicta in verbo primo notata scilicet imperfectio
legis mosaice perfectio legis christiane et ordo vt
iusque. Ad materiam autem sequentem et rectorum
evidentiam queritur utrum hec epistola sit pauli
et arguitur primo quod non quia in hac epistola non
tenetur modus scribendi qui est in aliis epistolis
pauli premittendo scilicet nomen suum et explanatus
officium ut patet quod dictum est Item quia elegantior est stilus
in hac epistola quam in aliis Additionem est co
stituendo et usus erat in qua allegatur
ista epistola tamquam ab apostolo scripta Iudeo
dicendum quod propter rationes predictas ab aliquibus fuit
opinatum quod hec epistola non esset pauli apostoli
propter quod aliqui dubitabant et dicebant
quod erat epistola Clementis pape et mirus et mo
uebant adhoc quod ipse scripsit atheniensibus
epistolam quasi per omnia similem Alii vero dicebant
quod erat epistola luce evangeliste et movebantur ex hoc
quod ipse scripsit eam primo grece ut dicitur in prologo
Alii autem dicebant quod erat Tertuliani qui
fuit propinquus ipsi apostolo. Sed modo indubitanter
tenetur quod sit epistola pauli quod probatur multipliciter
Primo auctoritate ecclesie cuius est talia dubia de
clarare In synodo autem Nicena recipit ecclesia
istam epistolam tamquam ab apostolo scriptam 2o
hoc idem probatur per auctoritatem antiquorum doctorum
et potissime beati Dionisii qui fuit discipulus
beati pauli apostoli Iste autem in scriptis suis alle
gat dicta huius epistole tamquam dicta pauli magistri
sui 3o hoc probatur ex auctoritate Crisostomi super
epistolam istam dicentis quod paulus ipsam scripsit
Rome existens postquam enim Rome biennio fuit
propter appellationem factam ad Cesarem de quo
habetur in actibus apostolorum habuit licentiam ut
transeundi in hyspaniam et iudeos ibi vidit
et postea romam rediens de illo loco
hanc epistolam eis scripsit ut dicit Crisostomus.

Quarto patet propositum ex hiis que dicuntur ultimo c. huius epistole videlicet quod missa fuit epistola per Thimotheum qui fuit filius spiritualis Pauli apostoli. Quinto arguitur hoc idem ex zelo apostoli ad salutem iudeorum de quo zelo dicitur Ro. 9°. Optabam anathema esse pro fratribus meis qui sunt cognati mei ex quibus Christus est secundum carnem. Et dicitur Ro. 2°. Quamdiu sum apostolus gentium ministerium meum honorificabo si quomodo ad emulandum carnem meam i. iudeos ut salvos faciam aliquos ex eis. Et ideo non est aliquo modo probabile quod Paulus scripsit iudeis ad eorum salutem qui tot alia scripsit aliis gentibus pro salute eorum. Nulla autem alia epistola Pauli dicitur scripta iudeis nisi ista ergo etc. Sexto probatur propositum ex zelo Pauli apostoli ad evangelicam veritatem ex quo zelo reprehendit Petrum manifeste ut habetur Gal. 2°. Nunc autem ita est quod sicut iudei sunt contrarii evangelice veritati predicande ad conversionem fidelium sic maxime fuerunt eam scribi ad confutationem heresim insurgentium ut patet quia Iohannes evangelium suum incepit a nativitate Christi eterna quia videbat heresim Ebionitarum insurgere qui dicunt Christum ante Mariam non fuisse. Paulus autem apostolus vidit ipse suo tempore heresim Nazareorum insurgere qui dicunt esse necessariam ad salutem veterem legem et novam. Cum invaluit hoc dampnum ita quod et Petrus aliquo modo offendit in observatione legalium propter quod Paulus ei restitit in faciem ut dictum est. Et ideo non est verisimile quod Paulus apostolus aliquid scriberet conversis de iudaismo ad confutationem huius erroris. Hoc autem fit in hac epistola ut patebit domino concedente. Et ideo tenendum est indubitanter quod illa epistola ab apostolo Paulo fuit scripta. Ad primum in contrarium patet solutio in prologo. Non enim erat apostolus iudeorum sed gentium ut ipse dicit Gal. 2°. Creditum est michi evangelium prepucii sicut et Petro circumcisionis etc. Et ideo non scripsit in hac epistola que dirigebatur iudeis nomen sui officii, similiter nec nomen persone quia ipse erat odiosus iudeis ut patet in actibus apostolorum in multis locis. Propter quod epistola fuisset minus recepta ab eis si nomen Pauli fuisset ibi positum. Ad secundum dicendum quod est elegantior quia quilibet elegantius loquitur linguam propriam quam alienam. Ipse autem Paulus scripsit hanc epistolam solum hebraice et loquitur ideo magis ornate. Sed contra hoc insurgit unum dubium quia per missionem spiritus sancti habuit donum linguarum secundum quod habetur i Cor. 14°. Gratias ago deo meo quod omnium vestrum lingua loquor. Dona autem spiritus sancti perfecta sunt ergo ita perfecte loquebatur aliis ydiomatibus sicut hebraicum. Dicendum quod donum linguarum datum est apostolis ad predicandum fidem Christi omnibus populis. Et ideo datum est hoc donum apostolis prout sufficiebat ad efficaciam predicationis. Ad hoc autem non multum facit ornatus verborum sed aliquando magis impedit. Unde dicit apostolus i Cor. 2°. Sermo meus et predicatio mea non in persuasibilibus humane sapientie verbis etc. Et ideo non est mirum si Paulus habuit aliquem ornatum verborum in hebraica lingua ex consuetudine quem non habuit in aliis. Habuit in omni ydiomate in quantum valent ad efficaciam predicandi.

Incipit Epistola Pauli ad Hebreos. Sequitur Capitulum primum

Multipharie et multisque modis. Sicut predictum est apostolus scripsit hanc epistolam aliquibus conversis ad fidem Christi de iudaismo volentibus servare legalia cum evangelio quasi non sufficeret gratia Christi ad salutem. Et ideo in hac epistola ostendit eminentiam novi testamenti respectu veteris ostendens quod vetus comparatur ad novum sicut dispositio ad formam et sicut imperfectum ad perfectum quod evacuatur et cessat adveniente perfectione ut dicitur i. Cor. 13. Dividitur autem hec epistola in duas partes in prohemium et executionem. Secunda ibi Qui cum sit splendor. In prima autem parte ponit excellentiam novi testamenti respectu veteris ex tribus videlicet ex tempore, ex legislatore et ex modi tradendi diversitate. De tempore tangitur in hoc quod vetus testamentum olim fuit traditum. Novum autem diebus istis novissimis etc. Ratio huius perficit natura quod ideo simile est processus gratie sicut et nature suo modo. Natura autem in cognitione naturali processus est de cognitione confusa et indeterminata ad determinatam et perfectam ut patet i° phisicorum. Ipse enim dicit ibidem quod pueri in principio vocant omnes viros patres et omnes feminas matres postea distincte cognoscunt. Et similiter est in cognitione spirituali quia in veteri

testamento fuit cognitio imperfecta In novo autem
quod postmodum est datum veritas est manifeste reve
lata. Excellencia autem legislatorum ostenditur
quia licet utrumque testamentum sit a deo datum vetus
tamen tradidit per angelum qui loquebatur moysi in
persona dei ut habetur Act. 7. hic est moyses
qui fuit in ecclesia in solitudine cum angelo qui
loquebatur ei in monte Sinai Novum autem tradidit
deus per seipsum quia per filium incarnatum qui est
verus deus cum patre Et hec excellencia novi
testamenti a veteri tangitur cum dicitur Deus olim
loquens patribus in prophetis In novo autem testamento
locutus est nobis in filio Excellencia autem ex
modo tradendi. est vetus testamentum traditum
obscure sub velaminibus et figuris Novum autem est
traditum lucide et aperte et hoc notatur cum dicitur
locutus est. i. plane et sensibili voce et humana
ut Joh. 16. dictum fuit ipsi christo ab apostolis Ecce nunc
palam loqueris et proverbium nullum dicis Vetus dicitur
per sinia multipharie i. per diversas figuras
et velamina in sacrificiis et sacramentis et huiusmodi
que erant figure corporum que facta sunt tempore christi
multisque modis quia aliis fit revelatio per visionem
corporalem sicut daniel 5. Apparuerunt digiti manus
scribentes in pariete Aliis per visionem in celestibus im
sicut dicitur de david in prologo super psalmos olim deus
loquens i. ex antiquo vel ex multo tempore pauliatim
asscrescendo essent homines in cognitione misteriorum
incarnationis et veritatis que per christum facta dicitur Joh.
1o. patribus in prophetis quibus angeli revela
bant occulta divina et ipsi ulterius populo denuncia
bant novissime diebus istis i. tempore gratie et veri
revelate. locutus est nobis in filio i. per filium incar
natum quem constituit heredem universorum quantum
ad naturam assumptam a christo quia natura humana a
filio assumpta est in unitate suppositi cum ipso constitu
enda est super omnem creaturam per quem fecit et
secula quantum ad naturam divinam pater enim operatur
per filium sicut per artem. Unde secundum Aug. filius
est ars omnipotentis dei plena racionibus omnium vive
ntium Secula sunt vicissitudines et spacia tempo
ra a patre per filium non solum facta sunt incor
ruptibilia et eterna sed et corruptibilia ¶
Qui cum sit splendor Hic ponit excercicio in
qua illud quod premissum est. s. eminencia

novi testamenti a vetere Et quia deo
utriusque testamenti ex parte temporis manifestum est ideo
hic dimittit tamquam manifestum Sed 2am
probat et declarat s. eminenciam ex parte le
gislatoris et per quas alia eminencia est
declarata que est ex modo tradendi Ideo ex
cercicio huius epistole dividitur in 3 partes quia primo on
eminenciam datoris novi testamenti 2o ostendit
qualis et per que attendendum est ipsi legis
latori et nove legi 2a pars incipit in prin
cipio undecimi capituli i. Est autem fides Circa
primum advertendum quod vetus testamentum est tra
ditum per angelos ipsi moysi et per moisen
sacerdotibus et per sacerdotes populo et ideo primo
ostendit eminenciam christi legislatoris nostri
respectu angelorum 2o respectu moysi 3o sacerdotii veteris
testamenti 2a pars incipit 3o capitulo Unde fratres 3a
4o capitulo Omnis pontifex prima adhuc in
3 quia primo prefert ipse christus angelis 2o
concludit quanta reverencia sit exhibenda
doctrine nove legis 2a incipit 2o capitulo propterea
prima adhuc in 3 quia primo excellenciam
christi ostendit et quod ab ea deficiunt angeli
2o probat utrumque per scripturam veteris testamenti
ibi Cui enim dixit aliquando Excellencia autem
christi tangitur in 4or primo quia est patri coeternus
2o quia consubstantialis 3o quia equalis est in potestate
4o quia equalis in dignitate Ab istis autem
deficiunt angeli Coeternitas autem tangitur ibi
Qui cum sit splendor Filius enim procedit
a patre ut splendor a sole qui splendor est
soli coevus et esset eternus si sol esset eternus
Sed non solum dicitur filius splendor sed splen
dor glorie quia gloria est clara noticia cum
laude Filius autem procedit a patre sicut noticia
de noticia quia filius est sapiencia genita
ideo dicitur splendor glorie Consubstancialitas autem filii
ad patrem tangitur ibi Et figura substancie eius et
cetera hic figura pro imagine Filius enim est
ymago naturalis ipsius patris Homo autem est
quasi ymago artificialis propter quod dicitur magis
ad ymaginem dei quam eius ymago sicut
aliter est ymago regis in filio suo naturali
et aliter in denario seu statua Filius igitur
in divinis est ymago naturalis et ideo dicitur ymago

vel figura substantie eius i. essentie
substantie cum patre et quia illa est indivisibilis
per quod est eadem substantia numero in patre et filio
Non sic autem eadem est in se tamen Equalitas
aut potentie tangitur ibi Portansque omnia verbo
potentia enim patris ipse in diversis primo
in entitate producitur et conservatur subito
enim eius influentia in nichilum redigeretur
Et quia pater et filius sunt una essentia
et ideo est ei conformis per omnia sicut et pater
Et hoc est quod dicitur portansque omnia i. conservans
et sustentans in esse verbo virtutis sue i. suo
imperio virtuoso quod sibi dicere est facere. Et ipse
dei potentia in iustificatione impiorum quod non
minus est iustificare impium quam creare celum
et terram secundum Augustinum. In hoc vero filius est equalis
patri et hoc est quod subditur purgationem peccatorum
faciens Equalitas autem dignitatis filii
ad patrem tangitur cum dicitur sedet ad dexteram
maiestatis in excelsis Quia si hoc refertur
ad divinam naturam eadem dignitas est patris
et filii sicut eadem natura Si autem referatur ad hu-
manam naturam sic non est ibi equalitas quia
secundum illam est minor patre dicitur tamen etiam secundum
hoc filius sedens ad dexteram patris per modum
cuiusdam associationis maiestatis humana natura
dicitur verbo iuncta Et sic eadem veritate verbi
vel aliter dicitur sedet ad dexteram i. in potio-
ribus bonis Et quia in 2a parte premisit conclu-
sionis ampli definit ideo concludit de christo
tanto melior angelis effectus quanto differentius
prae illis nomen hereditavit quia ipse dicitur
verus deus et deus consubstantialis patri. Ipsi autem
dicuntur servi. Cui enim dixit Hic autem probat de
christo quatuor predictas conditiones concludendo eas
ab angelis et primo probat hoc de consubstantialitate
2o de equalitate potentie i. Et tu deus in principio
3o de eternitate i. Ipsi peribunt 4o de dignitatis
equalitate i. Ad quem autem etc. primum vero probat
per 4or auctoritates veteris testamenti 2a ponitur ibi Et
rursum 3a ibi Et cum 4a ibi Ad filium autem
Ad evidentiam primi advertendum quod ea que
sunt fidei non possunt efficaciter comprobari
quia excedunt facultatem intellectus
nostri et ideo probatio in talibus de fide per auctoritatem

divinam que non potest continere falsitatem et ideo per
ipsam est efficax probatio illis qui recipiunt
eam ut divinam Iudei autem recipiunt veteris testa-
menti sicut a deo datum et ideo probatio ex ipso effi-
cax est quia procedit per auctoritates veteris testamenti
ulterius considerandum quod licet sacra scriptura habeat mul-
tiplicem sensum non tamen habet efficacem argumentum
nisi per sensum litteralem ut dicit Augustinus in epistola ad vinc-
entium donatistam quia in argumento ex eo esset fallacia
equivocationis vel amphibologie propter sensum multi-
plicem Sciendum est quod auctoritas ab apostolo inducta intelli-
gitur ad litteram de christo quod patet per illud quod habetur Actuum
4o capitulo ubi apostoli qui habuerunt intelligentiam scrip-
turarum per receptionem spiritus sancti exponunt illum psalmum
Quare fremuerunt gentes etc. de christo dominum sicut
patet litteram intuenti Et per consequens hec auctoritas que
hic inducitur ab apostolo de illo psalmo intelligitur. Et etiam
littera psalmi quia ibi dicitur Ego hodie genui te
quod non potest de david intelligi sed de filio dei cuius
generatio non transit in preteritum item per hoc quod ibidem
subditur Dabo tibi gentes hereditatem tuam et
possessionem tuam terminos terre quod non potest
intelligi de david cuius regnum non se extende-
bat ad terminos terre sed tantum in iudeam que est
una terra Hoc etiam dicunt antiqui doctores
hebreorum super psalmum illum quod est de christo intelligendum
sic plenius dicitur super librum psalmorum hoc
supponens tamquam manifestum illis quibus
scribebat quia erant edocti in lege et prophetis
dicit Cui enim dixit aliquando angelorum Filius meus
es tu ego hodie genui te quasi dicat nulli quia angeli
non sunt eiusdem nature cum deo et per consequens non possunt
dici eius filii proprie loquendo sic nec antichristum
dicitur filius naturalis Item licet eorum creatio posset
dici quedam generatio large tamen de ipsa non potest
exponi illud quod dicitur Ego hodie genui te quia
eorum creatio fuit a principio mundi et ideo transierit in
preteritum et ideo non potest dici verbum presentis nisi
de dei filio cuius generatio non transit in preteritum Et
sic probata est consubstantialitas patris ad filium magis
naturalis et eternalis ab eo gignitur et genitus est
Ex quo etiam indemptitas nature in utroque sunt in
se et per consequens indemptitas naturalis quia natura divina
non est multiplicabilis Et rursum Hic probat
hoc idem per aliam scripturam que habetur 1 Paralipomenon
22o que licet sit dicta de salomone tamen dicitur

de eo prout fuit figura xpi et io de xpo in
telli ad litteram. Id aut intellectum sic. q n
pt esse figura alterius nisi in se sit res alig
Illud enim qd nichil est non pt alicuius figure
et ideo res que est figura vel signum alic
pt triplr considerari. Uno modo ut res tm. Alio
ut signum alterius. 3o ut res et signum simul.
Sic aulus pendens in tabernam pt consi
derari prout est tortus rotundus. 2o ut signum
vendicionis vini tm. 3o utroq mo. Eodem mo
dicendum est de salomone qui fuit figura xpi in
hiis que alij conueniunt ipi salomoni scdm
se. et talia exponenda sunt de ipo ad litteram
et nullo modo de xpo. ut q depinatus p mulieres
sub est ydolatrie et similia. Aliqua aut dicu
de salomone prout fuit figura xpi tm et talia
exponenda sunt de solo xpo ad litteram sic
illud qd habet ps. 62. Et dnabit a mari
usq ad mare et a flumine usq ad terminos
orbis terre qd no pt dici de salomone
cuius regnum fuit satis puum sz tm de regno
xpi qui est lapis abscisus sn manibus
et impleuit vniuersam terram. Dan. 2o Et
in ps. pdco sub noie salomonis describi
monarchia xpi. vn hoc pz p illud quod
sequitur in eod ps. Cu solem pmanet no
bis. Et illud quod ibi dr. Adorabunt
de ipo semp. que soli xpo conueniunt et no
salomoni. Aliqua aut dicunt in scriptura de
salomone vtroq mo scdm se ut est figura xpi.
Et talia sunt illa que impleta sunt in vtroq
ad litteram. In xpo tm pfectius. In salomone minus
pfecte. Et talia exponit ad litteram no soli
de salomone sz ecia de xpo. et pfectius q de ipo
salomone. huius dicti auct est auctoritas pdca p.
paralip. 22o. Quia salomon fuit filius dei
adoptiuus p gratiam saltem in pri regni. Pter
qd nathan pphta vocauit eum amabilem
dno. Xpus aut est filius dei naturalis que fi
liacio est pfectior. Et io p hanc filiacionem p
bat aplus excellentiam filij ad pcem cum
dr. Ego ero illi in patrem &c. Dato eciam q
hec auctas no posset exponi ad litteram de
xpo. sz tm scdm sensum misticum. tn eam bn in
ducit aplus ad suum ppositum licet enim auctoritas
expresso no habeat de scriptura p sensum misticum.

ut supra dictum est. Pter qd ex solo sensu
mistico non est arguendum. tamen
si prius habeat auctoritas in sensu litterali ad pro
bandum ppositum. bn pt alia auctoritas ad
iungi in sensu mistico ad id declarandum de
consimilibus. et hoc est qd dicit Aug. in
epla ad vincencium donatistam. Quis aut
impudentissime mitteret aliquis in allego
ria positum pse adduceret. n habeat certa
testimonia quorum luce illustrent obscura
Dicit i. auctoritas pdca inducit ab aplo que
nient ad suum ppositum. Sed contra hoc vi
quia ibi loquitur p modum futuri. Ego ero
illi in patrem. Filiacio aut filij dei eterna
est. et p hoc no competat aliqd futurum
sic nec transit in pteritum ut supra dictum est.
Dicendum q loquitur de filio incarnato. Incarnacio
p tunc futura p quam humana natura erat
ad filiacionem eternam assumenda. et quia
hec assumpcio facta est virtute diuina. io bn dr
Et ipe erit mihi in filium. q.d. virtute mea
fiet. Et cum iterum. Hic ad ppositum ostendendum
inducit aliam scripturam assumptam de 1o
ps. Dns regnauit exultet terra &c. Ad
cuius euidenciam considerandum q magister dicit
in glosa. q dauid fecit hunc psalmum
qn restitutum est ei regnum post mortem
absalon. Et dicit hunc esse titulum ps.
psalmus dauid. qn terra restituta est ei.
et scdm hoc exponendus est ad litteram de
dauid. sz dicendum magistri no vr verum. primo q
in hebraico iste psalmus ponitur sn titulo.
2o quia tituli sunt quasi claues ad intelligendum
ea que in ps. dicuntur. psalmus at iste non
loquitur de regno dauid. sz solum de regno
xpi. qn pfecte ei omnia subicient. qd erit in
iudicio. Et io hic psalmus ad litteram est ex
ponendus de regno xpi. et hoc est quod
dt paulus. Et cum iterum introducit primogeni
tum in orbem terre dicit. et adorent
eum &c. i. cum p scripturam sacram intro
ducendum ipm ad regnum in orbem terre
pdicit. Ex quo pz q hec scriptura no loqui
de aduentu xpi primo. q tunc venit in humili
et io tunc dixit. Regnum meum no est de
hoc mundo. Joh. 16o. Sed loquitur hic scriptura
de 2o aduentu qn veniet in gloria et nubibus

et manifestatur ut dicitur Matthei 24 et Danielis 7 Ecce
cum nubibus celi quasi filius hominis ve-
niebat et usque ad antiquum dierum pervenit
Et sequitur Et dedit ei potestatem et honorem
et regnum potestas eius potestas eterna que
non auferetur etc. Et de ipso in illo honore con-
stituto dicitur Adorent eum omnes angeli dei
Sed in nostra secundum sensum Adorate eum omnes
angeli eius Apostolus enim non sic curavit al-
legare scripturam de verbo ad verbum sed suffi-
ciebat eis accipere sensum Probat autem scrip-
tura ostendit sufficienter quod in Christo sit divina na-
tura nulla natura adoranda a tota natura angelica
nisi ut superior id est divina Et ideo ex quo [illegible]
scriptura hic ostendit quod filius est ab omnibus
angelis adorandus et per consequens ostenditur quod ipse sit
deus et per consequens ostenditur deo patri equalis
quia divinitas est indivisibilis secundum quod dicitur Exo-
20 Audi Israel dominus deus tuus unus est Et
Et ad angelos quidem dicit etc. quod pertinet
ad naturam angelorum exprimit per scripturam
dicens Qui facit angelos suos spiritus et mi-
nistros suos flammam ignis quasi dicat licet
angeli tante excellentie sint quod sint spiritua-
les non tamen idem sunt quod deus sicut filius
sed sunt servi et ministri non solum ipsum co-
lendo sed etiam nobis propter ipsum quandoque ministrando
Veruntamen quia suum ministerium in deum refert
ideo in hoc dicit sicut flamma ignis que
semper ascendit in altum Ad filium autem
hic adducit quintam auctoritatem ad probandum
suum propositum que sumitur de psalmo 44 Adver-
tendum considerandum quod moderni iudei
ne cogantur recognoscere divinitatem Christi ex-
ponunt hunc psalmum de assuero et dicunt quod
iste psalmus factus est a mardocheo sed hoc patet falsum
primo per psalmi titulum quia non intitulatur a mar-
docheo sicut aliqui psalmi intitulantur
ab asaph qui eos fecit scilicet in titulo psalmi
72 et in pluribus aliis locis Iste autem psalmus
intitulatur a david scilicet in hebraico Hoc
etiam patet per litteram psalmi sequentem quia iste
rex de quo habetur psalmus habetur tamquam deus
adorandus secundum quod ibidem dicitur Concupis-
cet rex decorem tuum quoniam ipse est dominus deus
tuus et adorabunt eum Et in translatione Ieronimi

sic habet Et adora eum Si quis autem ista verba
dicerentur de assuero rege sequeretur quod mardocheus
induceret totum populum et potissime ad ipsam
hester ad quam diriguntur verba premissa secundum
expositionem eorum ad adorandum assuerum Sed
quod mardocheus patet falsum quia in eodem libro dicitur quod no-
luit genuflectere coram aman ne honorem
dei transferret in hominem Hoc etiam patet per translationem
caldaicam super psalmum istum que autentica est
apud hebreos ubi enim nos in hoc psalmo sic habemus
Speciosus forma pre filiis hominum diffusa est gratia
in labiis tuis Caldaica sic habet Pulchritudo
tua messia maior quam filiorum hominum datus
est spiritus prophetie in labiis tuis Ex quo patet
expressius quod auctoritas que hic inducitur de illo
psalmo intelligenda est ad literam de Christo Hoc supposito
probat per hoc Christi divinitatem et per consequens eius ad patrem
equalitatem et distinctionem in persona que ibi dicitur
Thronus tuus deus in seculum seculi etc. Et sic
patet quod Christus est deus unctus a deo patre un-
gente quia filius dei in humana natura unctus
est plenitudine gratie ut tamen non possint esse
plures dii ut supra dictum est Ex hoc sequitur equalitas
patris et filii Cetera que sunt in textu patent
Et tu in principio domine Hic quinto probat equalitatem
potentie in filio et in patre et breviter transit
quia probato quod Christus secundum naturam divinam sit equalis
patri per consequens sunt probate alie tres condiciones scilicet
equalitas potestatis et deitatis et dignitatis
Potentia autem dei relucet potissime in creatione re-
rum de nichilo et earum conservatione Et hoc non solum
convenit deo patri sed etiam eius filio qui est eter-
nus cum ipso ideo dicit apostolus Et tu in principio domine terram
fundasti et opera manuum tuarum etc. id est tu deus pater
fecisti terram de nichilo et conservas in stabilitate
Et hoc exprimit per hoc quod dicitur fundasti Et quia
nulla creatura est inferior ipsa terra sicut in domo
illud dicitur fundamentum quod est infimum Sed quia
in hoc opere filius convenit cum patre tamquam eiusdem
potentie ideo dicit In principio id est in filio sive per filium
per quem operatur pater sicut per artem suam ut
supra dictum est quod autem filius dicatur principium patet Iohannis
8 ubi Christus iudeis querentibus ab eo tu quis
es Respondit principium qui et loquor vobis Et opera
manuum tuarum sunt celi Nam licet divine

methaphorice dicu͞r opus sine potencie. Non
mittunt aut hic celum et terra que sunt
opera manuum ut p hoc intelligunt creatē
medie quia omīs creatū a pre et filio sil
est pducta et ꝯseruata. et sic pz equalitas
potencie. Ipi peribunt. Hic qnto pbat aplus
filii pri coeternum. Ad cui⁹ euidenciam sciēd
q sic tpus sequi motum et mutatiom. solus
aut deus immutabil est p omem modum
Ideo ipe solus mensura etnitate eo mō quo
potest mensura. Et at in omi creatu sit aliq
mutabilitas pz quia angeli sunt mutabiles
scdm actu intelligendi et volendi. loquendo de cog
nicione et affecce volicoe nali. Sunt ec mutabiles
de esse ad non esse. Sed non dimittunt
a diuina conseruacōe. Sūt celi supiores. hoc 2°
mō sunt mutabiles et tn hoc mutat qm
ad situm. Celi aut inferiores sunt ignis et
aer cum istis modis mutacionu sunt mobiles
qm ad alteracōm et gnacōe. et p qns alia
elementa et mixta ex eis. In omi aut motu
et mutacōe est aliqua corrupcio scdm phm
i phī° 4 et scdm Aug⁹. Status aut mūdi mu
tabit in fine. qz celū cessabit a motu. impleto
numero electorum. ad quem mundū finalit ordinat.
et p qns gnacō et alteracio in elemtis que ex
elemta p ignem conflagracōis purgabunt. Et io
sic dūm est tam in celesti corpe q in elemtis
est mutacio. et sic p qns pibunt quomodo
in statu in quo modo sunt. Et hoc est qd dt.
Ipi peribunt id est celi supiores. s quia non
corrumpunt qm ad sbam. io sequit. Et velud
amictum mutabis eos id est. Sic eni cessante fri
gore. mutat vestis que erat cont frigus miua
Non quidem tnc mutat sic vestis q corrumpat.
s quia frigus cessat. Sic celi et elementa dicu͞r
mutari. qz motus celi et alteracio eloꝝ que
sunt ppt gnacōm ut s. implecō numero eloꝝ. q.
impleto cessabunt. manente tn sba celoꝝ et
eloꝝ. Deus aut solus omo est immutabil
ut iam dcm est. io ꝯcludit. Tu at idem ipe es
s p omem mod immutabilis. et p qns. Et
anni tui no deficient. id est duracio tua. no est in
duracōe diuina sic aliq succesio. sic est in an
nis. s quia etnitas diuina in se simplicissima
non pt apphendi a nobis n p ꝯparacōm ad tpr.

et p qns ꝯo ꝯpetunt tpis eam exprimim⁹.
Ex hoc pz coetnitas filii ad prem. qz ex
hoc sunt vni⁹ scie ut sup pbatum e. Sed
q tpis est vnu esse et eadē immutabili
tas. et p qns eternitas. Ad quem aut
hic pbat aplus equalitatem dignitat
in xpo p auctem ps. 109. qui psalmus
intelligendus de xpo est ad lram. Ad cui⁹
euidenciam ꝯsiderand. qz iudei aliq modni
dicebant ipm intelligi de Abraham. et q
Eliezer ei⁹ dispensator fecit illum psalmu
ad reddend gras deo de victoria quam
abraham habuit cont illos reges qui cap
tiuabant loth nepotem suu. scdm qd hr Gn.
14°. Sed hoc pz falsum ex titulo psalmi. qz
no intitulat ab eliezer. s ab ipo dauid.
Ideo dicunt alii qz est psalmus fcus a dauid
no tn lo de xpo. sed de angelo ut sit sensus
Dixit dns dno meo. id est deus celi angelo
me custodienti. sed hoc pz falsum. quia infra
dr. Tu es sacerdos inetnu. qd no pt intelligi
de angelo dauid. qz sacerdociu no ꝯpetit an
gelis. Et io dicm q ad lram ps fcus a
dauid loquitur de xpo. hoc pz p translacōne
caldaicam. quia ubi hem⁹ Dixit dns
dno meo. Caldei hnt. Dixit dns vbo suo. et
sim p illud quod sequit. Ex utero an luciferum
genui te. id est ego sba mea an omem creaturam.
hoc aut no pt ꝯpete n soli dei filio qui
solus est vbum dei. Hoc id est psup pz. q aps
hn inducit auctem hui⁹ psalmi ad pband
equalitatem dig in xpo. et deo pre. introdu
cens vbum dei pris ad filiu dei dicant
sibi. Sede a dextris meis. id est equalitate dig
mee. habeas. sic psalmus referri ad xpm
scdm litteram. nam sic sup expositum est
bod cº. Ex. Donec ponam inimicos tuos
scabellum pedum tuoꝝ. Hoc at erit in
iudicio futo. qn omnia subicient pfecte xpo
xpo. qm ad execucōm. qz qm ad auctem
omnia ei iam sunt subiecta. Sed de hoc
plenius videbit infra. Sed insurgit hic
dubiu. qz vr q xpus no debuit sedere
ad dextram pris inetnu. s tm ad tempus
determinatum in quo omnia sunt ei subicien
da. qz vr importari p hoc adubiu donec. Dicm

q hoc donec tene ali finite qn. signt
tim illi cui adiungit sic in d. Sede hic
donec veniam. sps est q in adventu mco
finiet sessio tua. Alii tene indeterminate
et sic non signt term ymacom. sic in de
iste no penitet de pccis suis donec vixit
sps est q nunq penituit nec penitebit q
post morte no est locus pnie. Isto 2o mo
poni hic adverbium donec cu d. Sede a
dextris donec ponam io. Et io sps est q nunq
assessit sede ad equalitatem dei patris.
Hec aut eqlitas no cpetit angelis. io
subdit aplus Nonne omes sunt amistra
tory spus. q. d. sic. In artificibus enim
videmus q aliqui pripiunt inopibus sic
architectores et pncipales. alij exequut
impata sic inferiores artifices in arte
pratices. tn isti omes dicut artifices ut the
1o methaf. Sic in angelis aliqui dicut
deo assiste. aliqui at exequi impata. tn
omes dicr amistratores vl amistratorij
spus i. spuales sbe. in ministerium missi. Su
piores em angeli mittunt tn missione
interiori medios et inferiores illuminando in
feriores aut mittunt ad aliqua erga nos
exequenda et mittut missione exteriori
et sic pz q omes sunt in ministerium missi
licet dissimode. Illud aut ministerium exer
cent angeli pter salute electorum ut na
turam que est inferior reducant in deum
p angelicam. tamq p superiorem pter
qd subdit. pter eos qui hereditatem capiunt
salutis. Scdm dyonisium enim. hec e lex divi
nitatis ut infima p media reducantur
ad suprema

Capitulum Secundum

Propterea habundantius. postq aplus in ca
precedenti declaravit eminentiam xpi
hic qnt ex hoc ondit quanta reveren
sit exhibenda legi nove ab ipo date. Et
circa hoc duo facit. q primo ponit quandam
comparationem. 2o cofirmat ipam. i. Non em
cum sapit. tlis est lex vetus fuit data
ab angelis in mediatore ut dem est ca lo
precedenti. et tn fuit suscepta a ppto israhel
cum revent magna. Scdm qd pz exod. 19
ubi dr q ppls cum susceptom legis
p duos dies vestimenta sua lavit et a uxoribus
ex uxoribus continuit. ut esset paratus die 3o
ad legem revent suscipiendum. Sub illa
lex fuit diligent observata. quia eius transgres
sores puniebant morte. g multo fortius lex
nova que data est aplis immediate a xpo qui
est dns angelorum et mediantibus aplis
mdo divulgata pdicatom et confirmatom
miraclorum. suscipienda est cu reverencia et di
ligentia observanda. et transgressores illius
magis punient. hoc est io q dicit aplus
Propterea i. pter excellentiam legis nove a
xpo date habundantius oportet observare nos
p̃ramos ea que audimus a xpo et ab aplis
ne forte pefluamus. Fuit em homo pena
torlem. Scdm qd dr Re 2o Quasi aque dila
bim in terram que no revertent. Sic illi effunt
pcuspam et pefluit peram dampnatom
quod contingit non observantibus xpi legem io
bn dr ap. Ne forte pefluamus. i. eterna dap
natom incurramus. quod pbat ant p legem
veterem que est minoris auct. d. Si em qui
p angelos dictus est sermo. i. firmus inuict
ad custodiendum et omis prevaricatio. i. transgres
sio legis p pctm omissionis qd est cont pcep
ta affirmativa accepit iustam mercedem retribu
i. penam debitam scdm qualitatem et qntitatem
crimis ut z in veti testamento in mult locis. Sic
ita est quomo nos sz katholici effugiemus
penam debitam si tantam neglexerimus salutem
i. si non obedientes fuimus legi nove in qua
sola est salus vite eterne q. d. nullo mo. Et quam
ondit aplus qualr hec lex nova pimo data
est aplis et p aplos publicata. d. Que sz
lex nova cum initium accepisset enarrari per
dominum qui aplis i. xpm eam dedit ab eis qui
audierunt a xpo et ab ipis aplis et alijs dis
in nos confirmata est per pdicatom ipo con
testante deo i. cofirmante eorum pdicatom per
miracula varia et multa. Et sic dr m. ultio
dno cooperante et sermoe cofirmante sequentibus
signis. Sic em ea que subsunt roi cofirma
p hoc qd ad pria pse nota reducant. Ita sic
ea que excedunt facultate intellectus
humani cui bi sunt credibilia. sufficient con
firmat qn ad testimo tlis dotrine miracula

facultatem totius entis excedentia a deo penetrant. quia cum deus non possit esse testis falsi, per hoc sufficienter ostendit quod talis doctrina mentem continet veritatem. et hoc est quod dicit hic: Primo confirmata est secundum lex evangelica contestante deo confirmante ipsam signis et prodigiis etc. variis miraculis. Ad cuius intelligentiam sciendum est quod miracula per que confirmata est ista doctrina evangelica sunt multiplicia. Quia aliqua sunt que possunt fieri per naturam quantum ad substantiam facti non tamen quantum ad modum fiendi, sicut sanatio febris. Aliquando fit virtute nature et aliquando virtute medicine naturam adminiculante et hoc non est miraculum quia habet causam naturalem. Cum autem sanatur febris ipse sit in instanti hoc non potest esse nisi virtute divina sicut socrus petri sanata est a febribus a christo luce iiii° capitulo. et talia miracula vocantur hic signa. Alia autem sunt que non possunt fieri per naturam nec quantum ad substantiam facti nec quantum ad modum fiendi, sicut est illuminatio ceci et sanatio leprosi et talia dicuntur hic prodigia. et dicitur prodigium quasi procul a digito id est aliquid remotum ab operatione vel cognitione humana que est supra naturam simpliciter et quantum ad substantiam facti et quantum ad modum fiendi. Alia autem sunt que non excedunt naturam sed contra naturam videntur esse, sicut quod virgo materia manens virgo pariat et quod huius unum corpus per corpora absque corporis divisione transeat. sicut ipse christus intravit ad discipulos suos ianuis clausis et consimilia et talia dicuntur portenta et dicitur portentum quasi in longum protensum vel extensum ad denotandum magnitudinem. Talibus autem confirmata est fides christiana ut hic dicitur de signis et prodigiis etc. Et non solum istis sed et variis virtutibus et spiritus sancti distributionibus. virtutes hic dicuntur fides spes et caritas quas virtutes deus dedit predicatoribus nove legis. Distributiones autem spiritus sancti sunt divisiones gratiarum que date sunt apostolis ad edificationem ecclesie sicut donum linguarum et prophetie et consimilia de quibus loquitur apostolus i. Cor. xii°. ista enim non dantur predicatoribus ecclesie ex suis meritis sed ex divina liberalitate. ideo subdit secundum suam voluntatem. Non enim angelis. hic consequenter apostolus confirmat dictum quoniam scilicet quod magis obediendum est legi nove date a christo quam legi veteri date per angelos quia dominium christi maius est quam angelorum. Propter hoc dicendum sunt quod primo ostendit dominium christi esse maius

dominio angelorum preceptorum. secundo exponit eam de christo ibi: Cum autem. Ad evidentiam primi notandum quod duplex est status orbis unus qui est primus secundum generationem et corruptionem secundum eorum multiplicationem. Alius status erit post iudicium in quo cessabit omnis talis transmutatio. Nunc autem ita est quod licet sit idem orbis quantum ad substantiam nunc et post iudicium non tamen est idem secundum statum ut visum est. et ideo orbis quodammodo duplicatur secundum istam diversitatem status. Ita quod dicitur orbis presens secundum statum qui erit usque ad iudicium. Dicitur autem orbis futurus secundum statum qui erit post iudicium. Orbis autem secundum statum presentem subiectus quodammodo angelis ipsis quia ministerio eorum moventur corpora celestia et per quos transmutantur ista inferiora per ipsos et illuminant homines de divinis. omnia autem ista cessabunt in iudicio et ideo orbis futurus non erit angelis subiectus sed ipsi christo. quia tunc omnia erunt ei plene subiecta non solum quantum ad divinitatem sed etiam quantum ad humanitatem ut magis videbitur infra. Dicit igitur: Non enim angelis subiecit deus orbem terre futurum, id est orbem secundum futurum statum, de quo hic loquimur. quia de hoc statu intendit apostolus loqui. qui autem orbem secundum illum statum subiciat christo probat secundum scripturam dicens: Testatus est autem in quodam loco etc. Hic autem loquitur in genere quia scriptura hec nota erat illis quibus scribebat et sic scriptor eius. Quid est homo quod memor es eius etc. verba sunt ipsius david annunciantis exaltationem humane nature in ipsa incarnatione et ipse dicit Quid est homo scilicet quid modicum est et quasi nichil respectu divine et angelice nature. et tamen memor es eius ipsum mirabiliter visitando et tibi uniendo in incarnatione. ideo sequitur: Minuisti eum paulominus ab angelis quia natura humana sic exaltata in ipsa incarnatione fuit postea minorata ab angelis in ipsa passione quia angeli non sunt passibiles etc. Secundo: Gloria et honore coronasti eum etc. quia per meritum passionis obtinuit gloriam corporis quod ante passionem etiam tamen non fuit gloriosum sed passibile et mortale ad implendum nostre redemptionis misterium. Et quia exinde auctoritative sunt ei omnia subiecta secundum quod

m. vel dicit apostolus post resurrectionem suam da
ta est mihi omnis potestas in celo et in terra
ideo sequitur Omnia subiecisti sub pedibus
eius id est Verum quia non omnia sunt ei
subiecta experientie sed hoc complebit perfecte
in iudicio scilicet Nunc autem in tempore moderno
quod erit usque ad iudicium nec dum vi
demus omnia subiecta ei secundum quantum ad ex
ecutionem Eum autem Hic quinto exponit
predictam scripturam de Christo et dividitur in duas partes
quia primo ponit expositionem suam 2º removet
quandam dubitationem ibi Decebat
enim Exponit igitur primo autem predictam
eo modo quo exposita est in parte precedenti
Eum autem qui modico quam angeli mino
ratus est id est ihesum christum qui minoratus
est plusquam angeli in passione ut dictum est
videmus ihesum sic minoratum propter pas
sionem mortis id est ex merito passionis gloria
et honore coronatum Differt tamen honor
et gloria Quia honor est exhibitio reveren
tie in testimonium virtutis que si fiat in secreto
vel coram paucis dicitur honor Sed gloria
proprie dicitur talis honor clarus exhibitus coram
multis unde secundum Ambrosium Gloria est clara
notitia cum laude et ideo dicit videmus ihesum
gloria et honore coronatum quia per fidem
sciunt tenemus ipsum exaltatum coram mul
titudine animarum supernorum et hoc ex merito
passionis ut dictum est Et quia hoc non
fuit solum ex meritis nostris sed ex divina gratia
et liberalitate ideo sequitur ut gratia dei pro
omnibus gustaret mortem et dicit pro omnibus
quia licet eius passionis efficacia se
non extendat nisi ad iustos eius tamen
sufficientia extendit se ad omnes Decebat enim
Hic quinto removet quandam dubium ex pre
dictis ortum Dixerat enim primo cap. quod christus
peminet angelis sic dictus filius suis
et in hoc cap. dixit quod in passione fuit
minoratus ab angelis et illud 2m vi
repugnare primo Ideo quia removens hanc
repugnantiam apparentem ostendens quomodo
christus sit maior angelis et auctor nostre
salutis ut convenienter passus est Et hoc osten
ditur ratione prima autem ex parte dei patris passionem

filii ordinantis 2a ex parte filii per redemptionem
nostram passionem sustinentis ibi Qui enim sanctificat
3a ex parte humane nature redemptione indigentis
ibi Nusquam angelos Prima ratio talis est Deus pa
ter est efficiens et finalis omnium et per quod habet provi
dentiam de omnibus de ducendo eam ad finem
debitum Sed speciali modo habet providentiam de electis
qui deducit ad beatitudinem supernalem propter
quod predestinatio que est respectu electorum tamen dicitur que
dam pars specialis ipsius divine providentie ut patet
Omnium ergo tamen deus pater omnia convenientissime
faciat quia disponit omnia suaviter ut dicitur
Sap. 8o per quod redemptio electorum per quam facta
est modus autem convenientissimus est ut christus
qui est verus homo et verus deus in humana
natura passus est ut sic non remanet dedecus
culpe sine decore iustitie Et qui per culpam suam
fuerit a deo reducatur per penam Convenientissim
autem erat quod hanc penam sustineret iste qui est
deus et homo ut sic puniretur homo qui peccavit
et satisfaceret deus qui potest quia offensa per
mi hominis qui infirmitate continebat Hanc
autem sententiam breviter tangit apostolus dicens
Decebat enim eum id est deum patrem propter quem
omnia sunt finaliter ut dictum est et per quem
omnia sunt qui multos filios in gloriam adduxe
rat id est ad gloriam adducere ab eterno disposuerat
et loquitur hic de effectu predestinationis que non potest
falli mediante deum patrem consummare id est ad finem
nostre redemptionis adducere auctorem salutis
eorum id est ihesum christum qui est auctor salutis electorum
per passionem quod passio sua fuit conveniens modus
nostre redemptionis ut visum est Qui enim sancti
ficat Hic ponit 2a ratio que autem ex parte christi
penam sustinentis et est talis christus enim secundum
humanam naturam est eiusdem speciei nobiscum et per quod
caro nostra et sic non Et ideo sic convenit nobis
in natura passibili ita conveniens fuit ut conveniret
nobiscum in passionibus carnis et per hoc
nobis impassibilitatem daret hoc est igitur
quod dicit Qui enim sanctificat id est christus et qui sancti
ficantur id est populus fidelis ex uno omnes id est ex uno
patre licet dissimiliter quia ipse est filius dei
naturalis Nos autem sumus filii adoptivi propter

quam carnis i. propter cognacionem innatam et filia
cionem per graciam non confundit i. non erubescit fratres
eos vocare i. istos fideles quos vocat fratres
dicens ps. 21. Narrabo nomen tuum fratribus
meis. Ille enim psalmus loquitur de passione xpi.
unde ibidem premittit Foderunt manus meas et pe
des meos. quod non potest intelligi de david nec
de mardocheo de quo dicunt iudei moderni
illum psalmum debere intelligi. Ex quo patet eorum
stultitia. quia nec mardocheus nec david
fuit sic confossus. Et ideo illa scriptura ad literam in
telligenda est de xpo qui post passionem suam
resurgens et mortuis nunciavit nomen patris
fratribus suis i. apostolis. Et iterum Ecce sciendum
quod in medio apostolorum et aliorum discipulorum stetit
et per quadraginta dies eos de lege docuit
ut habetur act. 1o ca. Et iterum ego ero fidens in
eum. hec scriptura loquitur de certa expectatione
remunerationis sue quam expectabat xpus a deo
patre. Et iterum hic quartum ponit aliam auctoritatem
que habetur ys. 8o. ad idem probandum scilicet quod xpus
debuit participare naturam in passionibus cum
nobis et vocat nos pueros suos. et per consequens
omnes nomine participes cum ipso. Et autem ista
auctoritas ysaie intelligatur de xpo patet per illud quod
ibi premittit. Dominum exercituum ipsum sanctificate
Et infra sequitur Et erit vobis in sanctificationem
in lapidem offensionis et petram scandali
duobus domibus israel. qui gentibus recipi
entibus xpm iudei propter magnitudinem partem scandalisati
sunt et excecati. Et sequitur ibidem Liga testimonium
signa legem in discipulis meis. quia lex evangelica
data est a xpo ipsis apostolis et aliis
discipulis. et tunc sequitur illud quod hic ponitur Ecce
ego et pueri mei quos mihi dedit deus. hic
pueri vocantur fideles karitate dati ipsi filio a
deo patre. secundum quod ipsemet dicit Ioh. 17. Manifestavi
nomen tuum hominibus quos dedisti mihi. tui erant
et mihi eos dedisti. Hoc i. supposito arguit apostolus
dicens quia ergo pueri communicaverunt carni et sangui
ni i. fideles communicaverunt xpo in natura passibili. et ipse
similiter participavit eisdem i. passionibus carnis
hoc enim fuit decens ut per mortem suam destru
eret eum i. dyabolum qui habebat mortis impe
rium etc. habebat enim dyabolus mortis imperium

quia ex persuasione sua humana natura
deducta est ad mortem culpe et ex consequenti
ad mortem nature quia per culpam humana
natura incurrit moriendi necessitatem. Et liberaret
scilicet ipse xpus a servitute legis eos qui timore
mortis i. per legem veterem que data fuit.
quia erat lex timoris. dicitur est timore
mortis quia pena mortis infligebatur per
omne tempus vite obnoxii i. obligati
erant servituti. Abstracta autem servitute cui
eramus obligati per legem. liberavit nos
xpus per suam mortem. Nusquam enim angelos
hic ponitur 3a ratio que causa ex parte humane
nature redemptione indigent. Nam indigens
redemptione est natura intellectualis subiacens
peccato remissibili. Cuius ratio est quia natura carens
intellectu nec potest peccare. et per consequens non indi
get redemptione. Sicut natura humana ante
lapsum non subiacebat peccato. et ideo redemp
tione non indigebat. licet indigeret producenda
ad beatitudinem luce supernali. Natura etiam
angelica post lapsum licet subiaceat
peccato. tamen non indiget redemptione. quia illud
peccatum est irremediabile. Nunc ad tertiam
quod natura humana assumptibilis est a verbo
ad opus redemptionis ut satisfaciat natura
que peccavit. et ideo natura humana assumpta est
a verbo. et non angelica. et hoc est quod
dicit hic apostolus Nusquam enim angelos ap
prehendit i. nullo loco sacre scripture invenitur
ut naturam angelicam a supposito divino assumam
sed semen abrahe apprehendit i. naturam huma
nam sibi univit. sicut positum est supra
per scripturam veteris testamenti. propter hoc sequitur
unde et debuit. scilicet ipse xpus per omnia fratribus
similari i. quantum ad defectus nature passibilis.
quia illa faciunt ad opus nostre redemptionis
non tamen debuit similari eis quantum ad defectum
culpe quia hec non valent ad opus redemp
tionis nostre sed magis impediunt. sequitur ut misericors
fieret. per hoc enim quod habuit naturam passibilem
habuit quandam aptitudinem ad compaciendum
nobis et fidelis pontifex ad deum scilicet propi
ciatorem et causa offerendo pro nobis ut repro
piciaret delicta populi. pro eis satisfaciendo

In eo enim in quo passus est ipse, id est, natura
in qua passus est, que est natura humana
et temptatus primo a demone in deserto,
postea ab hominibus in sua passione,
potens est et eis qui temptantur auxi-
liari, id est, conveniens in qua passus est et tem-
tatus secundum aptitudinem et promptitudinem
ad resistendum nobis auxiliando in passionibus
et temptationibus nostris. Advertendum
huius quod dictum est in hoc articulo et precedenti quia licet
utrum omnia subicienda sint Christo secundum huma-
nitatem in suo statu et ante primo quod non
quia creatura intellectualis subiciatur Christo
per conformitatem voluntatis ad ipsum. Sed
dampnati et angeli mali numquam ei sic confor-
mabuntur quia habebunt voluntatem
resistentem ei quantum poterunt, ergo numquam ei subi-
cientur. Item si angeli sunt ei subiecti, aut
hoc erit ratione nature aut ratione gratie. Non ratione
nature, quia natura humana in Christo est inferior angelica
natura, quia Christus secundum quod homo fuit eiusdem
speciei nobiscum. Nec ratione gratie, quia bonis
angelis data est gratia secundum proportionem natu-
ralium secundum quod diffusius tractatur 2° sententiarum,
et per quos in eis est maior gratia quam in Christo,
quia Christus secundum humanam naturam inferior est
angelis sic ut dictum est et secundum huma-
nam est receptio gratie et non secundum divinam
q° di. Contrarium videtur in littera, quia dictum est
quod Christo homini subicientur omnia. Videtur
in hac questione sunt errores contrarii.
Unus est error Origenis qui ponit
quod omnia sic subicientur Christo quod demones
et dampnati subicientur Christo secundum conformitatem
voluntatis. Unde posuit quod post aliquod tempus
etiam post iudicium demones et dampnati
nati recipientur ad penitentiam et ulterius ad
gloriam. Sed hic error dampnatur per illud
quod habetur Matthei 24°, ubi uniformiter
describitur eternitas pene dampnatorum et
glorie beatorum secundum quod ibidem dicitur: Ibunt hii
in supplicium eternum, iusti autem in vitam
eternam. Et ideo pari ratione qua dampnati
dicuntur redire a pena, eadem ratione dicetur
quod beati possent cadere a gloria. Alius autem
error negantium Christum esse verum hominem,
quia ad hoc sequitur quod scilicet quod nichil in Christo
subiciatur quantum ad humanitatem. Si enim vera
humanitas non fuit in Christo, nichil subicitur
ei in quantum homo. Hoc autem scilicet ad dictum Arrii
qui posuit quod verbum assumpsit solam carnem
humanam sed non assumpsit animam, quia verbum
supplet locum anime. Et confirmabat dictum suum
per illud quod habetur Johannis 1° capitulo: Verbum caro factum
est etc. Ad hoc autem sequitur quod Christus non sit
homo quia quod aliquis sit homo non solus
animam est implicatio contradictionis cum anima sit
forma hominis. Nec valet si dicatur quod verbum
supplet locum anime, quia non potest supplere
vicem cause formalis materiam perficientis. Modus
autem dicendi destruit se ipsum, quia caro non potest
habere speciem carnis nisi per animam. Et ideo dicere quod verbum
assumpsit carnem et non animam est implicare
contradictionem. Ad illud inconveniens evadendum
dixit alius hereticus scilicet Apollinaris et sui se-
quaces, scilicet quod verbum assumpsit animam sensitivam,
non tamen assumpsit animam intellectivam, quia verbum
supplebat vicem ipsius anime intellective. Et ad
istum sic ad primam scilicet quod Christus non sit homo, quia
homo reponitur in specie humana per animam intellectivam.
Homo enim per intellectum differt ab aliis speciebus
animalium, ut habetur 1° metaphysice. Similiter hec opinio
destruit se ipsam, quia dato quod per animam sensitivam
Christus habuisset carnem, non tamen posset dici quod
haberet carnem humanam sed tantum brutalem, quia
caro non potest dici humana nisi per animam intelle-
ctivam que est forma hominis. Item utraque dictorum
scilicet Arrii et Apollinaris est manifeste contra evangelicam
veritatem et etiam contra veteris testamenti scripturam,
ubi manifeste mentio fit de Christi humanitate vera,
quod esset impossibile secundum eorum dicta. Item utraque
scriptura dicit Christum verum filium virginis secundum quod habetur
Matthei 1° et Ysaie 7°: Ecce virgo concipiet et pariet
filium etc. Hoc autem non esset verum nisi Christus esset
eiusdem speciei cum ipsa virgine et per consequens verus
homo. Multe etiam alie vie possent impugnari
predicte hereses, sed propter prolixitatem vitandam ad
tempus obmitto. Omnino dicendum igitur secundum veritatem fidei
katholice quod Christus sit verus homo et verus deus.
Dico ad questionem quod omnia sunt subicienda ipsi
Christo etiam secundum humanitatem, quia quod sunt ei omnia subiecta

sm dignitatem non est dubium propositum ostendit triplici via prima accipitur ratione unionis quanto enim aliqua creatura est ipsi propinquior ipsi primo principio tanto est sublimior sicut patet quia corpora celestia possunt quanto ipsis generabilibus et corruptibilibus et ista generalia et corruptibilia sunt eis subiecta propter hoc dicitur 1o metheororum quod necesse est mundum istum contiguum superioribus lationibus ut omnis virtus eorum gubernetur inde Et autem ista inferiora magis distent a primo principio patet per philosophum 2o de generatione ubi dicitur Et ista inferiora corruptibilia sunt propter longe distare a primo principio patet in assumpta propositione quia in corporibus quanto aliqua sunt propinquiora primo principio tanto alia sunt eis magis subiecta Et eadem ratione natura angelica post ipsis corporibus secundum quod dicit Augustinus 3o de trinitate Nunc autem ita est quod natura humana in Christo propinquior est deo quam aliqua natura angelica quia coniuncta est homini deo non solum per unionem rationis operationis sicut angeli beati sed secundum esse ypostaticum quia in unitate suppositi tota natura angelica est sibi subiecta et per quod omnia alia Secundo accipitur ex merito passionis sue quia fuit cum infinite efficacie ratione suppositi quia actiones sunt suppositorum Et ideo licet humana natura esset ratio tollendi passionem et merendi illud tamen meritum erat suppositi divini Nunc autem ita est quod per illam passionem meruit suam exaltationem et per quod meruit exaltari super omnem creaturam Hanc autem rationem tangit apostolus ad Philippenses 2o humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem mortem autem crucis propter quod et deus illum exaltavit et dedit ei nomen quod est super omne nomen ut in nomine Ihesu omne genu flectatur celestium terrestrium et infernorum Tertio accipitur ex parte status sue beatitudinis qui recipit ordinem gratie magis quam nature et ideo ubi est gratia maior per quod et digni tas seu excellentia sublimior In Christo autem homine est gratia maior non solum unionis sed etiam singularis persone secundum quod dicitur Johannis 3o quod spiritus est sibi datus ad mensuram non et per quod est excellentior et sublimior omnibus angelis etiam secundum humanitatem et hanc rationem tangit Johannes cap. 1o vidimus eum quasi unigenitum a patre plenum gratia et veritate unigenitum dicitur quia ipse solus filius est naturalis et patris Omnes autem alii beati sunt

filii adoptivi tantum et participative dicti et per quod ei subiecti Considerandum tamen pro solutione argumentorum quod illam excellentiam et dignitatem habuit Christus secundum quod homo ab instanti illius rationis unionis et gratie individuo suppositi sed hoc tamen fuit auctoritative quia illa natura adhuc passibilis fuit et passionibus subiecta Sed post resurrectionem suam habuit eam executive maxime tunc illa natura fuit plena gloria et omnibus angelis preposita ideo tunc dixit apostolus Matthei ultimo Data est mihi omnis potestas in celo et in terra Sed plenarie habebit eam post iudicium quando voluntas eius et sententia implebit in omnibus tam bonis quam damnatis per hoc patet ad argumenta Ad primum dicendum quod licet damnati numquam sint habituri voluntatem Christo conformem tamen erunt ei plene subiecti maxime sententia sue sapientie et voluntatis implebit in eis penam debitam Ad 2m dicendum quod angeli sunt subiecti ratione gratie duplicis scilicet unionis et persone singularis ut dictum est Et talis ordo subiectionis competit statui beatitudinis quod addi quia angeli recipiunt gratiam secundum proportionem naturalium et sic ubi est dignior natura ibi est maior gratia Dicendum quod verum est si comparet natura angelorum adinvicem quia excellentiores in naturalibus fortius gratiam sunt adepti et sic recipiunt a.re gratiam sed non est verum si comparetur natura angelica ad humanam naturam Christi quia gratia non est data ipsi Christo homini secundum conatum liberi arbitrii ipsius in deum quia non accepit gratiam per illum modum sed ab instanti creationis illius anime et unionis in persona divina quod fuit ibidem in instanti ut pretactum est recepit etiam Christo plenitudinem gratie secundum mensuram voluntatis divine et potentiam obedientialem ipsius anime Et sic licet anima Christi sit inferior secundum gradum nature tamen recepit maius donum gratie Capitulum tertium

Unde fratres sancti postquam apostolus declaravit excellentiam novi testamenti ex parte Christi per hoc quod Christus preeminet angelis Hic consequenter ostendit hoc ideo quod excellit Moysen et dividitur in 2 partes quia primo ostendit propositum 2o ex hoc concludit quod magis sit Christo obediendum ibi cavete Prima in 2 quia primo declarat quedam

ſſitudinem 2º ondit ipius xpi et moyſi
excellentiam ibi Amplioris enim gle. Circa
pm aduerto q dulciter alloquit illos
quibus ſcribebat ut mos eorum ad intellm
ſequendum magis alliciat d. Unde fres
ſancti. vocat aut eos fres pter mutu
am caritatem ſcilz qui pt eorum puritatem et
innocente conuerſatiom. qz talia debent reſil
gere in xpi fidelibus vocationis celeſtis pticipes
quia de iudaiſmo erant vocati ad fidem
katholicam ad quam nullus pt efficaci
ter et meritorie puenire n pr celeſtis eum
traxerit tactu gre ſcdm qd dr Joh. 6. Nemo
pt venire ad me n pr meus qui miſit
me traxerit eum. Conſiderate aplm et pon
tificem confeſſionis nre ihm Dr at ponti
fex qi pontem faciens qz p paſſiom ſua
fecit pontem ut poſſemus venire ad btitudinem
Dr etiam pontifex confeſſionis nre quia no
ſufficit corde credere tm ſz optz etiam cfiteri
ore ſcdm qd dr aplus Ro. 10. Corde credi
ad iuſticiam ore aut cfeſſio fit ad ſalute
qui fidelis eſt ei qui fecit illum i ſpetiam
humanitate xpi Dr etiam fidelis deo pri qz
in omnibus querebat gliam pris et non
ſuam ſcdm qd dt ipemet Joh. 8. Ego gliam
meam no quero &c. Sicut et moyſes fidel
in omni domo illius i in cgregatione fide
lium que eſt domus ipius dei quia inha
bitat p gratiam qz aut moyſes fuit in hac
domo non querens gliam ppriam ſz gliam
dei pz pentathenticum inſpicienti Amplioris
enim gle. hic ondit xpi excellentiore
moyſe qz licet vterqz fuit fidelis in domo
dei que eſt congregatio fidelium principalior
tn in hac domo eſt xpus qz moyſes qz
ille qui fabricat aliquam domum et eam
inhabitat ut ppriam excellentior eſt qm ille
qui habitat in ea ſic in aliena. Xpus at
habitat in hac domo ſic dns et fabricator
ipius quia homines no pnt congregari
in fide n ipo deo hoc faciente. Moyſes
aut habitauit in hac domo tm ſz principa
eſt ipe xpus. et hoc eſt qd dicit aplus
Amplioris enim gle. i maioris dignitatis

iſte i xpus pre moyſe dignus habitus eſt. qd pbat
qnt. d. Quanto ampliorem honorem habet
domus i in domo ille qui fabricauit illam i
edificauit tamqz ſuam ppriam quod vnice de
xpo et no de moyſe ut dcm eſt Et hoc pbat
qnt. d. Omnis namqz domus fabricat i con
paginat ab aliquo. Sic enim ptes domus ma
terialis non cungunt ad inuicem n p aliquem
artificem ea vnientem ita ſiłr domus eccie
no eſt cpaginata ex diuerſis gentibus ſz iudeis
et gentilibus n p ihm xpm qui pt vnire
corda fidelium. pter hoc et dr Joh. 10. Alias
oues habeo que no ſunt ex hoc ouili et illas
optet me adducere et fiet vnu ouile et vnus
paſtor qz aut talis congregatio no poſſz fieri
n a deo pbat qnt cum dicit Qui at omnia
creauit deus eſt. Euſdem aut eſt creare nd
et recreare homines p fidem et gratiam pt hoc
dr Jac. 1º. Voluntarie enim genuit nos vbo
veritatis ut ſimus aliqd initium creature eius Deus at
pr omnia opat p filium qz indiuiſa ſunt opa
trini. et p qns fabricauit domum eccie Non ſic
aut moyſes Et hoc eſt qd dicit Et moyſes
quidem fidelis erat in tota domo eius ſz dei
tamqz famulus in teſtiom eorum que dicenda
erant i legis dande pplo iſrl. Xpus vero tamqz
filius in domo ſua i eam habitat que domus
ſumus nos qz etiam no ſunt parietes materiales
ſz fideles xpi. quia ſic in domo materiali requi
ritur firmitas ſic in xpi fidelibus ad hoc qz ſint
domus xpi i dei requi ſtabilitas fidei pter
hoc ſubdit iſtam cdicom ſi fiduciam et gliam
ſpei uſqz ad finem firmam retineamus Qua
pter hic qnt exponit qz xpo firmiter eſt obedi
endum cncludit Et tm hoc tm facit qz pmo
ad hoc inducit auctez ſcpte exhortatiom 2º
exponit illam ſcpturam i Videte fres 3º exo auc
et exponere pbat ſuam intentiom ibi Timeamus
4º fres. In pmo ſequit cl. pma in d qz pus
in auctē ſcpte quam adducit quedam mo
nitio ponit 2º ad hoc inducit eo. ibi Sicut
in exacerbatione. dicit i pmo ſic Quia xpus
excellentior eſt moyſe ut dcm eſt et io qi ſi
cncludendo et monendo ſcpturam d. Quapropter

sicut dicit spiritus sanctus loquitur per os psalmiste
hodie i. in tpe gre in quo veritas est revelata
tempus enim veteris legis fuit quasi tempus noctis
secundum quod dicit aplus Ro. 13. Nox precessit dies autem
appropinquabit etc. Si vocem eius audieritis
i. ipsius xpi loquentis auditam est vox loquentis
in carne in nra humana assumpta In veteri autem
testamento audita est vox prophetarum eius. secundum quod
dicit Aug. lib. de sermone dni in monte exponens
illud Mt. 4º. Et aperiens os suum etc. Tunc enim
aperuit os suum qui in lege veteri aperiebat ora
prophetarum nolite obdurare corda vestra per inobe
dientiam Homo enim inobediens deo abeo se
avertit et per gratiam ipse ei gratiam suam subtrahit
et quia gratia dei cor mollificat i. per contrarium
ex homine obduratio sic plenius videbitur Sicut
in exacerbatione Hic ponit exemplum de obduratione
antiquorum iudeorum ut habetur Nu. 13. et 14. ubi
dicitur quod exploratores qui missi fuerant ad ex
plorandum terram filiis israel promissam terruerunt
corda populi et in tantum eos onderunt in deserto
voluerunt redire in terram egipti propter quod dominus
iratus voluit eos delere. sed precibus populi in
moysi impedita est perversio populi verumtamen per quin
draginta annos impeditus est populus eius in
ingressu terre promissionis quousque omnes qui egressi
fuerunt de egipto a viginti annis et supra
mortui sunt in deserto nec intraverunt promissio
nis terram propter eorum incredulitatem exceptis du
obus tm. sc. Josue filio Nun et Caleph filio
Jephone qui missi sunt terram promissionis
propter eorum obedientiam et fidelitatem Hoc igitur
est quod dicit hic Nolite obdurare corda vestra sicut
in exacerbatione secundum diem temptationis in deserto
dicitur enim illud peccatum exacerbatio per similitudinem
fructus enim acerbus non est aptus ad cibum et
opponitur maturo ita peccatum illud fuit in oppositione
obstinati quia sic durum est credunt increduli deo
visis tot mirabilibus et signis et ideo dominus
noluit placari totaliter ut dictum est sic fructus
acerbus non acceptatur sed reicitur Et secundum diem temp
tationis quia pluries in deserto temptaverunt deum
ut in decursu veteris testamenti ideo sequitur ubi temptaverunt
me patres vestri dubitando de divina existentia
in eis et querebant semper hoc in ptune signa a moyse.

tamen tunc viderunt dei mirabilia quasi
omni die et longo tempore sc. quadraginta
annis quibus fuerunt in deserto et hoc
est quod dicit probaverunt et viderunt opera mea qua
draginta annis et ideo gravius erat peccatum
incredulitatis ipsorum et magis puniendum
ideo sequitur propter quod offensus fui generationi huic
In psalmo ponit generationi huic propinquius sc. ad
peccatorum infidelitatis ipsorum et inidem dicitur
et dixi semper errant etc. Iste error pro
cedebat in eis ex malicia quia videbant
frequentissime dei mirabilem virtutem in eis
et ideo dubitare de ea et eam nescire non
poterant ex simplici ignorantia procedens sed ex
animi obstinatione ipsis innatum. Et ideo
error non extitit sed magis requirit penam
propter quod sequitur Quibus iuravi in ira mea
i. firmiter decrevi irrevocabiliter puniri
eos Dicitur enim deus iratus metaphorice
quia punit quemadmodum irati se habet Circa
aut illa pena sit. subdit Si introibunt
in requiem meam. i. non intrabunt promis
sionis terram que dicitur requies quia in illa
requievit filii israel postea vincens sub
vite sua et sub ficulnea sua. secundum quod habetur
Reg. 3º et 4º in pluribus locis. Et item quia per illa
requiem signata est requies eterne quia ho
requiescit in deo per gratiam. Et requies fini
alis eterne qua requiescit in deo per gloriam Ex
aut in terram promissionis non introierunt
filii israel qui egressi sunt de egipto pro ex
parte quia mortui sunt in deserto propter
peccatum predicte exacerbationis Videte fratres Hic
apostolus exponit predictam auctoritatem et quia in pre
dicta auctoritate tria premisit sc. exhortationem
ad bonum operandum malorum vitandum
et penam pro eis inflictam
timendam Ideo hoc tria facit. quia primo
exponit quod pertinet ad exhortationem 2º
quod pertinet ad malorum vitandum i. Quidam
cum audientes 3º quod pertinet ad penam
inflictam i. Quibus autem offensus Circa
primum dicit Videte fratres. i. diligenter considerate
quilibet in seipso et in proximo suo quia secundum
quod dicitur Eccli. 17º Unicuique mandavit deus

de proximo sito Ne forte sit in aliquo vestrum
cor malum id est voluntas mala Sicut
enim ex corde oritur spiritus et motus in aliis
membris ita voluntas movet omnes poten
cias anime ad agendum incredulitatis
licet enim incredulitas sit in intellectu
sicut in subiecto sic et fides que est eius
oppositum tamen recedere est actus ipsius intel
lectus moti a voluntate et propter quod discede
re dicit enim Augustinus super Johannem Nullus
recedit nisi volens discedendi a deo vivo
Sicut enim bonum anime est adherere deo per fidem
formatam ita malum anime est recedere
ab eo per incredulitatem et infidelitatem
Sed adhortamini vosmetipsos per singulos
dies continue consciencias vestras discuciendo
donec hodie cognominatur tempus gratie
dies per quandam similitudinem propter noticiam veri
tatis quia non erat tempus legis ut supra
dictum est ut non obduretur quis ex vobis
fallacia peccati Hoc autem dicit quia licet
obduretur peccator sit aliquo modo a deo tamen principium
eius est a libero arbitrio inclinante se
ad peccatum ut videbitur participes enim Christi
effecti sumus quia recipientes fidem eius
de plenitudine eius accepimus si tamen initium
substantie eius usque ad finem firmiter teneamus
Unusquisque enim baptizatus in Christo suscipit quandam
novam naturam per fidem formatam quia
fides est substantia rerum sperandarum ut dicitur infra
xi capitulo Et hoc vocat hic initium substantie quod
debemus usque in finem firmiter retinere Dum
dicitur hodie id est tempore gratie Si vocem eius audie
ritis etc. hoc totum supra est expositum
Quidam enim audientes Hic consequenter exponit
quod in auctoritate predicta predixit de culpa exacer
bacionis predicte dicens Quidam enim audientes
exacerbaverunt Quia plures istorum audiens
verba exploratorum incredulus domino voluit
in egiptum redire ut predictum est sed non universi
si qui profecti sunt ab egipto per moysen
hoc dicit propter Caleph et Josue qui non
exacerbaverunt dominum in aliis sed fideles et

obedientes domino permanserunt et sic patet qui pec
caverunt et qui non Quibus autem Hic consequenter
exponit de pena propter culpam predictam inflic
tam et hoc est quod dicit Quibus autem
offensus est quadraginta annis supple deus
puniens eos nonne illis qui peccaverunt quasi dicat
sic et non aliis quod patet per sequentem effectum cum dicit
quorum cadavera prostrata sunt in deserto in pe
nam predicti peccati quibus autem iuravit id est firmiter
decrevit non introire in requiem ipsius id est in terram
promissionis nisi illis qui increduli sunt quasi dicat
aliis non iuravit quia Caleph et Josue qui
fuerunt creduli ipsi introierunt et ideo concludit Et
videmus scilicet per effectum predictum quia non potuerunt
introire propter incredulitatem predictam Ad evi
denciam predictorum queritur utrum obduratio cordis
sit attribuenda homini et videtur quod non quia illud
quod est proprium dei non est attribuendum homini obdu
ratio cordis est attribuenda homini quod dicitur et patet hoc
probatur per illud quod habetur Ro. 9 Cuius vult miseretur
et quem vult obdurat Item idem per sui presenciam
et absenciam est causa contrariorum sicut habetur 2o
phisicorum Nauta enim per sui presenciam est causa salu
tacionis et per sui absenciam est causa periclitacionis
eiusdem Sed deus per sui presenciam est causa molli
ficacionis cordis ergo per sui absenciam est causa ob
duracionis Contrarium patet per illud quod dicit
in textu Nisi enim obduratio cordis esset ab homine
frustra amoneret apostolus dicens Nolite obdurare
corda vestra quia non est inquietus cuius effectum aut
tamen dominus causa huiusmodi tamen obduratio cor
dis est obstinatio hominis in peccato Dicitur enim durum
methaforice ad similitudinem corporis Corpus enim
dicitur durum quia non cedit tangenti sed resistit ut habetur
4o methororum et ad similitudinem huius dicitur cor ho
minis durum seu voluntas quia cor hic accipitur
pro voluntate ut dictum est sed quando non cedit et obe
dit monicioni ad bonum sed magis resistit Talis
autem obduracio est ab homine inchoative et
demeritorie inquantum per liberum arbitrium adheret
peccato et per quod avertit a deo inquantum huiusmodi est
et sic denotat quod deus subtrahit ei graciam suam
Sicut si ipse sol materialis illuminaret hec inferiora
per cognitionem et arbitrii libertatem nisi reciperet

lumen suum ab eo qui se vellet minus iuste ei
ab eius lumine subtrahere. Deus autem consequen-
ter dat hominibus ex cognicione et ex mera
libertate. et ideo iuste eciam retrahit ab eo qui
se primum avertit a deo. Cor autem hominis per graciam
dei mollificatur. et ideo ipsa subtracta obduratur.
Et sic patet qualiter obduracio dicitur simul de deo
et homini attribuitur. quia attribuitur homini inquantum
est culpa. Deo autem attribuitur inquantum est pena
iuste afflicta. Et sic ex predictis patet ad quod et
sequentia exponitur parte inducta. Capitulum quartum.

Timeamus. postquam apostolus induxit auctoritatem
Scripture et exposicionem illius ostendendo quod
Christo est firmiter obediendum. Hic quartum ex
auctoritate predicta et exposicione eius arguit ad propositum.
et dividitur in duas partes. quia primo ostendit quod nobis immi-
net sollicitudo intrandi in requiem celestem.
que per ingressum terre promissionis est signata
et figurata. 2o ex hoc concludit quod debemus ad hunc
festinare ibi Festinemus ergo. Prima in duas. quia primo
arguit propositum. 2o declarat quoddam quod in argumento
erat suppositum ibi Et quidem operibus. Virtus autem
sui argumenti in hoc consistit. Sicut patribus pro-
missa est requies in terra promissionis. ita signifi-
catur nobis promissa est requies eterne beatitudinis.
Omnia enim in figura contingebant illis ut dicitur
prima Cor. 10. Sed illi qui fuerunt solliciti deo se
... fidem et obedienciam introierunt requi-
em illam eciam. ut ex predictis. et non alii. ergo
... si volumus intrare requiem celestem de-
bemus esse solliciti. Dicit igitur Timeamus
scilicet solliciti simus. quia timor sollicitudinem
inducit ne forte relicta pollicitacione promis-
sione divina introeundi in requiem eius. id est in
requiem celestem et estimetur quis ex vobis deesse
sic dicit. quia illa amplecio divine promissionis
nulli deficiat nisi ipse deficiat. Etenim et nobis
nunciatum est scilicet de requie eterna. quemadmodum
et illis qui fuerunt in veteri testamento fuit primo
nunciatum de requie eterna. sed non profuit illis
sermo auditus non admixtus fidei etc. licet
promissio illa fuit omnibus facta. tamen illi soli qui
fuerunt creduli perceperunt promissionis effectum.
et ideo concludit Ingredimur enim in requiem
scilicet celestem qui credidimus in ipso Christo. quemadmodum

dixit ipsis scilicet incredulis Sicut iuravi in ira
mea etc. Et patet ex predicto psalmi. quia sicut
fideles admittunt ad requiem celestem. ita
increduli excluduntur. Et quidem operibus
Hic probat illud quod suppositum est in argumento
videlicet quod requies celestis sit figurata per re-
quiem terre promissionis. et dividitur in duas partes
secundum quod hoc dupliciter probat per scripturam. 2a ibi
Et in isto. Prima probacio talis est. Perfectis
omnibus creaturis in principio mundi dicit scriptura
quod deus requievit die septima etc. Ista autem
requies non potest intelligi requies terre promis-
sionis. sed magis requies per quam deus requiescit
in semetipso. Et hec est requies beatorum. quia
mens humana non potest quiescere nisi in deo. et
ista figuratur per requiem terre promissionis sicut
per ... et veritas per umbram. Hoc est
igitur quod dicit apostolus Et quidem operibus
ab institucione huius mundi perfectis in suis speciebus
et naturis. Dixit enim in quodam loco scilicet
Gen. 1o loquitur transsumptive. quia scriptura
illa erat nota et famosa illis quibus
scribebat De die septima sic scilicet locutus predicta
scriptura Et requievit deus die septima ab
omnibus operibus suis in se ipso quiescendo
Et in hoc stat virtus racionis predicte. quia per
hoc habetur quod est alia requies veri et perfecta a re-
quie data filiis israel in terra promissionis
et per consequens figurata per illam ut dictum est. Et
in isto rursum. Hic ponit aliam scripturam
ad probandum idem. et est probacio talis. Da-
vid rex fuit per magnum tempus postquam filii
israel obtinuerunt terram promissionis sub
Josue et in ea quieverunt. Et tamen ipse determi-
nat quendam novum modum intrandi et deve-
niendi in requiem dicens. Hodie si vocem eius au-
dieritis nolite obdurare corda vestra. Ne per-
veniatis ... sicut patres vestri propter suam incre-
dulitatem. patet igitur ex dicto David quod est alia
requies perfecta. que est quies beatorum figurata
per quietem filiorum israel in terra promissionis.
Nam si Josue dedisset filiis israel perfectam
quietem et ultimatam. David qui per magnum
tempus post eum fuit non hortaretur de novo.

ad ingrediend^m scilicet tocius requiem. hoc e
i. q^d d^t aplus Et in isto versum hoc est in
hoc loco scripture ipius david iam allegate Si
introibunt in requiem meam ps. ppi^o. 110 seq.
Quoniam g^o superest quosdam introire in illam
i. requiem pfectam de qua loqui^r david et
hi quibus prioribus annunciatum est de requie
in terra pmissionis que fuit figura huius non
introierunt ppter incredulitatem illorum ut
expedict / Ideo iterum terminat i. determinat scriptura
sacra diem quendam hoc est tempus aliud
ingrediendi requiem pfectam dicendo in david
hodie si vocem etc. / post tm tpib^s sic supradictum
i. post magnum tempus postquam filii israhel
sub iosue hueret requiem in terra promissio/
d. david hodie si vocem etc. i. in isto tpe qd
vocat hodie r^o veteris testamenti Ergo hoc ps.
q eis loquitur de alia requie quam que fuit
in terra pmissionis ppt quod subdit Nam
si eis i. filiis israel. Jhesus i. Josue requiem
pstitisset i. requiem pfectam et ultimatam dedis
set intrando pmissionis eos introducendo
Nunquam de alia loqueretur i. ipse david non lo
quere de alia requie vel de alio tpe ingrediendi
in requiem post hanc diem i. post illud tpe
in quo iosue dedit filiis israel requiem in
terra pmissionis. Ex quo concludit Itaque re
linquitur sabbatismus populo dei i. requies
pfecta beatorum ubi est dei presencia Huic quidem
quies p quietem terre pmissionis signat
Et illa quies pfecta consistit in fine ultio
pfecte et pura apprehensio. hoc est qd subdit Qui
enim ingressus est in requiem eius et ipse
requievit ab operibus suis sicut a suis deus
hoc est deum qr sic post rerum pduccionem deus
requievit in seipso. sic beati qui requiescunt a la
boribus suis. hnt requiem in deo. ipm per
fruendo licet enim alia sit beatitudo dei et
aliorum loquendo formaliter. quia alius est
actus videndi et amandi hic et ibi. tamen
est eadem beatitudo obiective loquendo. quia
eternaliter et eternaliter vident et amant idem
est obiectum beatitudinis dei et sanctorum Con
siderand^m tamen q beati non requiescunt ab omnibus
operibus generaliter loquendo. qr eternaliter et eternaliter

vident et amant et laudant deum. sed requiescunt
cunt ab operibus laboriosis. sicut qd dicit Apoc. 14°
Amodo iam dicit spiritus ut requiescant a labo
ribus suis Festinemus. Consequenter cum deum esse sollicitos
de ingressu ad requiem celestem Hic concludit
q debemus festinare ad ipm. et dividitur in duas ptes
quia primo hortatur nos ad ipam festinacionem 2°
inducit ad hoc racionem ibi Vivus est enim sermo Primo
g^o dicit sic Festinemus ergo i. q.d. Ex quo ita est
q nos manebit sollicitudo de ingressu requiei
celestis / festinemus ergo ingredi in illam requiem que
festinacio est p fidem dilectionem operantem Ut ne
quis incidat in idem incredulitatis exemplum i. ne in
cidamus in consilem penam in quam inciderunt
incredulitatis veteris legis / qui ppter incredulitatem
suam fuerunt exclusi a requie terre pmissio/
nis pena enim eorum data est nobis in exemplum ne consi
milem requie celesti si fuimus tardi et pigri
ad ingrediendum Vivus est enim sermo Postquam po
suit suam monicionem Hic consequenter ponit sue mo
nicionis racionem. et dividitur in duas p. sicut duas racionem
quas facit 2^a ibi Habentes ergo pontificem prima
ro procedit ex xpi excellencia in natura divinitat/
et est talis Ei qui habet excellenciam divine
nature et bonitatis infinite generalis cognicionis et
supreme auctoritatis / credendum est de implecione sue
pmissionis et p consequens sancte est festinandum
ad ipam obtinendam Sed xpus in natura divina
h^t excellenciam predictam g^o etc. In ista rone sic procedit apostolus
q maiorem ppocionem supponit tamquam manifestam
Sed 2° ponit et eam declarat d. Vivus est e
sermo dei In quo tangit primum sc. excellencia
divine nature in xpo. quia sermo dicitur hic p verbo
vi et in greco sic habetur logos. qd significat idem qd rm
verbum aut in divinis est eiusdem nature cum eo cuius
est verbum Cum igitur xpus sit verbum dei sicut
qd habetur Joh. 1° Verbum caro factum est. sequitur q
in eo sit excellencia divine nature et bonitatis De Vivus
est enim verbum dei qr verbum dei vivit vita
nobilissima. quia eius vivere est divinum intel
ligere. q est rei obiecti nobilissimi Et ppt hoc
concludit phus 12° methaph. Et primum ens sive
deus vivit vita nobilissima et optima.
et sic p^m Cont declarat 2^m. s. q in xpo

sit efficacia virtutis infinite cum subdit Et efficax. Tanta est enim eius efficacia quod se extendit ad omnia secundum quod dicitur Sap. 8o Omnium enim est artifex omnem habens virtutem etc. Sed considerandum est quod virtus aliorum agentium attingit tantum rei sensibilis exteriora. Sed virtus dei tanta est quod attingit cuilibet rei intima quia est rei cuius dans esse et conservans et principium rei cuiuslibet primens et continens propter quod intimior est ipsi rei quam ipsa res. Et ad hoc denotandum dicit Et penetrabilior omni gladio ancipiti i. bis acutum aciem acutam ex utraque parte. et sic non impeditur eius penetrabilitas ex aliqua parte. Simile est de virtute Christi que a nullo potest impediri quin pertingat ad intima rei. Et ad maiorem huius expressionem subdit Et pertingens usque ad divisionem anime et spiritus etc. Anime dicit propter potentias anime que corpori coniunctae. Spiritus dicit propter potentias anime abstractas quibus homo convenit cum substantiis spiritualibus. per hoc vult dicere quod virtus attingit rei intima quantumcumque sint divisibilia. Compagum quoque medullarum. Compages sunt corporis partes nervis alligate. Medulle sunt humiditates intus ossa conclusae. et per hoc vult dicere quod virtus Christi attingit omnia quantumcumque sint ligata et inclusa. Et sic patet 2m scilicet efficacia virtutis. Consequenter declarat 3m scilicet generalitatem sue cognitionis que se extendit ad omnia etiam in particulari quantumcumque sint occulta. et ideo dicit Et discretor cogitationum que soli deo cognite sunt secundum communem opinionem doctorum. et est illud quod dicitur 1 Reg. Deus autem intuetur cor. Considerandum etiam quod licet aliqui doctores dicant ipsam cogitationem esse cognoscibilem parte sub speciali. tamen de intentione cogitationis ipsi concedunt quod est cognoscibilis soli deo. in genere. Si cogitem de muliere dicunt quod hoc potest cognoscere angelus bonus sive malus etiam ex naturalibus. Sed si cogitem de muliere intentione decipiendi ipsam vel ad bonum informandi cognoscit solus deus. Et intentionum cordis quia cognitio Christi non solum se extendit ad ipsas cogitationes sed etiam ad cogitationum intentiones. Sic patet quod Christus cognoscit ea que sunt ad cognoscendum difficillima. Ex quo concludit ulterius quod cognoscit omnia alia dicens Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu eius. Et quia non solum videt res in superficie sicut nos tamen videmus hominem vestitum non videmus ea que latent sub veste. sed omnia videt in profundo. ideo subdit Omnia autem nuda et aperta sunt oculis eius. et sic patet 3m. Consequenter ponit 4m scilicet excellentiam auctoritatis in Christo cum dicit Ad quem nobis sermo. Ipse enim est constitutus iudex vivorum et mortuorum. ideo in manu eius sermonem accipimus quia oportet nos reddere rationem coram deo de omnibus factis operibus et cogitatis. et sic patet 4m. et per consequens patet bonitas premisse rationis quantum ad eius 4or partes. scilicet quod in Christo sit dignitatis excellentia, efficacie, cognitionis et virtutis. et per consequens debemus firmiter ad id quod nobis precipit et promittit. scilicet ingredi in requiem celestem. Habentes ergo pontificem Hic ponit 2m rationem ad idem ostendendum. et accipitur ex parte humanitatis Christi. Et est ratio talis. Christus in sua humanitate habet magnitudinem per quam potest nos adiuvare. habet etiam pietatis teneritudinem per quam paratus est nobis compati et condescendere. ergo secure festinemus ingredi in requiem celestem confisi de eius adiutorio tempore optimo quod est tempus presens quia est tempus gratie. In ista ratione sic procedit apostolus quia primo declarat Christi magnitudinem et secundum suam humanitatem. Dicebatur enim pontifex in lege magnus quia semel in anno intrabat sancta sanctorum in sanguine alieno. ergo multo fortius Christus debet proprie dici pontifex qui intravit celum in sanguine proprio. Item dicebatur pontifex legis magnus quia erat de filiis Aaron. Et multo fortius Christus debet dici magnus qui est naturalis dei filius. nec potest dici filius dei adoptivus. et secundum humanitatem. et hoc est quod dicit apostolus Habentes ergo pontificem magnum qui penetravit celos Iesum filium dei quia ex quo est ita magnus, tenemur confessionem eius ore et opere. eius magnitudinem confitendo et ei obediendo. Consequenter ponit eius teneritudinem in Christo cum dicit Non enim. Christus enim

in carne passibili assumpta pro nobis passus
est in cruce et temptatus in deserto a de
mone. Et ideo ex tali experientia habet
quandam aptitudinem ad compatiendum in
firmitatibus nostris. et hoc est quod dicit apostolus Non
enim habemus pontificem qui non possit com
pati infirmitatibus nostris temptatum
autem per omnia. Considerandum quod licet christus
temptatus fuit in carne passibili sic
et nos. in alio modo. quia ex temptationibus
frequenter in delectationem peccati et consensum in
cidimus. ipse autem nullomodo. Et ideo eius
temptatio fuit sine peccato. et hoc est quod
dicit apostolus per similitudinem absque peccato. quia in simili
carne temptatus sed non simili modo. Et quia
christus habet pietatem et aptitudinem nobis
subveniendi. et hoc propter pietatis sentimentum.
ideo concludit apostolus Adeamus ergo in fide per
dilectionem operante cum fiducia de christi pietate
et misericordia ad thronum gratie eius ut misericordiam
consequamur. ingrediendo requiem celestem
et gratiam inveniamus. sed quia non possumus
ingredi in illam in auxilio optimo
hoc est moderno tempore. cum est tempus gratie
Ad evidentiam maiorem eorum que dicta
sunt circa primum huius capituli queritur. Utrum requies
beatorum fuit figurata per requiem filiorum israel
in terra promissionis. Et arguitur primo quod non. quia
status beatorum figuratur proprie per novum testamentum.
quia novum testamentum medium est inter statum
veteris legis et inter statum beatorum. Et ideo
sicut ea que sunt in veteri lege sunt figura
eorum que sunt in novo. Ita facta novi tes
tamenti sunt figura eorum que sunt in gloria
celesti. Sed illud quod est proprium novi testamenti
non est attribuendum veteri. ergo requies
filiorum israel in terra promissionis non fuit
figura requiei celestis. Item si requies beatorum
fuisset figurata in veteri testamento ibi pro
mitteretur aliquo modo. sed hoc est falsum. quia lex
vetus non potuit illam requiem dare. ut
expediret. et sic promitteret illud quod est sibi
impossibile [illegible]. Item figura debet [illegible] figurato.
sed moyses legislator veteris testamenti
requiem terre promissionis non intravit.

ergo nec lex vetus requiem significat celestem
Contrarium patet in litera. Respondeo dicendum quod duo sunt viden
da. Primum est que sit requies beatorum. Secundo qualiter
figurata fuit per requiem in terra promissionis. Circa
primum sciendum quod requies non aliud dicit quam oppositionem
motui et lassitudini [illegible]. et hoc dupliciter de
ea. primo quia talis requies potest haberi in vita presen
ti sed beatitudo non potest haberi in vita presenti. Secundo quia requies
beatorum idem est realiter quod beatitudo ipsorum. Beatitudo
autem ista est proprie anime secundum partem superiorem
videlicet secundum voluntatem et intellectum. ubi requies
que opponitur motui et fatigationi non habet locum
Et ideo quies beatorum non dicit proprie oppositionem motui
in spiritualibus que movent ad aliquid per amorem
et desiderium. sicut enim moventur amoribus sicut
corpora ponderibus. sicut dicit Augustinus libro confessionum
Amor meus pondus meum eo feror quocumque fe
ror. Et sic quies beatorum consistit in hoc quod appeti
tus eorum totaliter quietatur per adeptionem summi boni
potentis quietare appetitum. Et hoc dicit Augustinus
libro confessionum Inquietum est domine cor meum
donec requiescat in te. Respondeo propter eandem
realiter est quies dei et beatorum. si in [illegible] quies
obiective. quia illud idem est obiectum beatitudinis utriusque
Sed non [illegible] formaliter. dicitur sic creatum et
increatum. sic de beatitudine dei et beatorum dicitur et sic patet
primum. Circa secundum considerandum quod illud quod est significatum
oportet quod sit in se res aliqua. quia quod nihil
est in se non potest aliud significare. et ideo illud quod
est figura alicuius potest accipi triplex. Uno modo ut res
tantum. Secundo ut est figura tantum. Tertio ut res et figura simul
Isto triplici modo invenitur in scriptura aliquid dictum de
requie terre promissionis. quia aliquid dicitur
de ipsa secundum se. Et hoc modo non potest dici figura re
quiei beatorum. Sicut est illud quod scribitur de [illegible]
Infestatus est [illegible] et recuperavit [illegible] quia quedam
in habundantia illius terre fuit occasio violare
Invenitur et aliquid scriptum de ipsa [illegible] est figura
tantum. sicut est illud quod habetur Ezechielis 43o. Fili hominis
locus solii mei et locus vestigiorum pedum meorum
ubi habito in medio filiorum israel in eternum. Et sic
secundum [illegible] est [illegible] de requie celesti
Invenitur et aliquid scriptum de requie predicta in
quantum res erat et figura. sicut est omne illud quod

puritr requiei intrare promissionis filios israel in primo philosophie operacionis quia primum debet precedere medium sicut finis melior est hiis que sunt ad finem. Unde ut ita est quod opera virtutis melior est quam sunt quies illa corporalis que non potuit esse premium proprie virtutis sed sunt quedam bona minus spiritualia in eis promissa. Et sub hoc misterio promissa proprie quies beatorum. Ista autem quies beatorum hic inchoatur per gratiam secundum quod dicitur Luc. 2° in terra pax hominibus bone voluntatis. et consummatur per gloriam. utraque venit nobis per christum ihesum qui est auctor noui testamenti. Et sic patet quod quies terre promissionis sunt signa requiei celestis exhibende nobis per christum. et sic non sunt signum christi immediate sed mediante statu noui testamenti. et per consequens Ad argumenta patet solucio. quia non concludunt nisi quod requies terre promissionis non sunt signa immediate requiei celestis. ut tunc inducenti

Omnis namque pontifex. Capitulum Quintum

Postquam apostolus ostendit excellenciam noui testamenti respectu veteris per hoc quod christus preeminet angelis et etiam moysi per quos datum est vetus testamentum hic consequenter ostendit hoc idem per hoc quod sacerdocium christi preeminet sacerdocio aaron. Et circa hoc duo facit. quia primo ostendit christum esse pontificem 2° ostendit ipsum esse excellenciorem pontificibus veteris testamenti 2° ca. incipit in principio vii ca. Hic enim melchisedech. Circa primum duo facit quia primo ostendit christum esse pontificem 2° increpat eos auditores ... sequitur ibi De quo nobis grandis sermo. Prima adhuc in duo. quia primo ostendit quod requiritur in pontifice. 2° declarat ea in christo fuisse ibi Sic et christus. Prima in 3. quia primo describit pontificis statum 2° sui officii debitum vsum ibi Qui condolere possit 3° debitum consecracionis modum ibi Nec quisquam. Circa primum considerandum quod ille qui constituitur pontifex debet esse homo non angelus. quia debet esse talis ... quod subditi possint ad eum familiariter et secure recurrere. et hoc est quod dicit apostolus Omnis namque pontifex ex hominibus id est de numero hominum debet esse. Verum licet sit similis aliis in natura tamen debet eos precedere in gradu dignitatis et in vita. ideo sequitur assumptus id est ex communi statu hominum super alios elevatus. Et quia non debet querere proprium commodum vel honorem sed subditorum salutem ideo sequitur in hiis que sunt ad deum id est in spiritualibus et in diuinis. Et quia talia debent conferri libere et non coacte et mercenarie ideo sequitur ut offerat dona id est voluntarie oblata non violenter extorta et sacrificia pro peccatis. sed pro ipsis. Qui condolere possit. Hic consequenter describit modum debitum utendi officio pontificali. qui cum sit vicarius christi dei cuius proprium est parcere et misereri ideo debet per compassionem misereri. et hoc est quod dicitur Qui condolere possit hiis qui ignorant id est peccant ex ignorancia et errant id est hiis qui peccant ex infirmitate vel quocumque alio errore. quia infirmitas passionis peruertit iudicium racionis. Debet enim pontifex moueri ad misericordiam circa tales. ex consideracione proprie fragilitatis vnde et deus permisit beatum petrum in peccatum cadere. ut fieret aliis compaciens ex consideracione proprii delicti. propter hoc sequitur Quoniam ipse circumdatus est infirmitate et propterea debet quemadmodum pro populo ita et pro semetipso offerre dona pro peccatis. Unde et in veteri lege determinat proprium sacrificium pro peccato pontificum. Et sacerdos in noua lege dicit in Canone misse Nobis quoque peccatoribus et percuciendo proprium pectus in recognicione peccati sui. pro quo offert sacrificium sicut et pro populo. Nec quisquam. Hic consequenter ostenditur debitus modus assequendi pontificale officium. quia homo non debet sibi ipsum assumere violencia precio precio vel simonie. sed si sibi imponatur humiliter et cum timore debet eam timore suscipere vnde dicit Aug. 19 de ciuitate dei Ocium sanctum querit caritas negocium iustum suscipit necessitas caritatis quam sarcinam si nullus imponit contemplande veritati vacandum est. Et hoc est quod dicit apostolus Nec quisquam sumat sibi honorem sed qui vocatur a deo tamquam aaron. Ille enim a deo vocatur qui modo debito instituitur. Sic et christus. Ostenso quod requiritur in pontifice hic consequenter ostendit illud christo conuenire. et diuiditur in duas partes quia primo declarat propositum 2° ex hoc concludit intentum ibi Appellatus est a deo. Circa primum sic procedit quia primo ostendit christum esse sanctum pontificem a deo 2° agit de eius officio ibi Et quidem ~~tamen esset filius. Prima in duo quia primo probat christum~~

Qui in diebus carnis sue etc. De pietatis
expositio etc. Et quidem cum esset filius dei.
qz primo probat christum pontificatum a deo patre per
duplicem auctoritatem scripture 2ᵃ i Quemadmodum
et in alio loco. Circa primum dicit sic christus
ans suum hoc innuit preti. Sic et christus
non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret
sicut ambiciosi et ypocrite ut possint ad
dignitates ecclesie ascendere sed qui locutus
est ad eum scilicet deus pater clarificavit
ipsum christum. Et hoc est intelligendum secundum naturam
humanam. quia natura divina habet eandem
claritatem et gloriam cum patre potest etiam
intelligi secundum divinam naturam. non sic quod deus
pater filio aliquam claritatem vel gloriam dedit
de novo. sed manifestavit divinitatem quam ab eterno
habuerat a patre in tempore per ipsum mundum
propter quod petebat dicens Joh. 17º clarifica
me pater apud temetipsum claritate quam
habui prius quam mundus fieret. Hanc autem claritatem
filii declarat pater. quod sequitur et cetera de ps. 2º
Filius meus es tu ego hodie genui te
et hoc est expositum supra 1º ca. Quemad-
modum et in alio loco dicit Hic ponit indu-
citur aliam auctoritatem psalmi ad probandum
sacerdotium christi ipsi esse a deo. quia est verbum
patris ad filium dicentis Tu es sacerdos in
eternum secundum ordinem melchisedech. Et dicit
eternum ad differentiam sacerdotii veteris
legis. quia illud erat tantum temporale et figurale.
Sacerdotium autem est eternum et ubique quod
nos introducit ad claram visionem divini-
tatis eternam. quod non poterat facere sacerdotium
veteris legis. Additur et alia differentia per hoc
quod dicitur secundum ordinem melchisedech quia
sacerdotium veteris legis fuit secundum ordinem
aaronicum sive leviticum. Sacerdotium
autem christi secundum ordinem superiorem qui figura-
bat tangit tamen dicitur secundum ordinem melchi-
sedech. secundum quod inferius diffuse declarat
cap. 7º. Et ibidem plenius hoc verbum ex-
ponetur. Qui in diebus. Hic ponit agit de
officio pontificatus christi. primo declarans
tempus debitum dicens. Qui in diebus car-
nis sue i. passibilitatis. quia carnem

habuit carnem passibilem sed non peccabilem.
Et illud fuit tempus debitum utendi officio pontificis
offerendi pro nobis sacrificium. 2º tangit modum offerendi
devotissimum dicit preces supplicationesque. Dicit
preces quia apud patrem fecit petitiones dicit supplicationes
quia in orando tenuit modum humilem
et devotum ad eum qui posset eum salvare
a morte faciendo quod non moreretur si vellet. Sed
tamen noluit propter nostram redemptionem adimplen-
dam que per mortem christi convenientissime impleta
est. Salvavit tamen eum a morte. Alio modo sicut ma-
nus eum resuscitando. cum clamore valido
et lacrimis offerens scilicet corpus suum cum precibus
in cruce. Et autem moriens valide clamavit dicit
evangelista. Sed quod ibi lacrimatus fuit non habetur
de evangelio expresse. potest tamen probari. quia Johannis
dicitur. Et christus in morte lazari lacrimatus est ex
pietate. Et magis probabile est quod lacrimatus
fuit in cruce pro totius humani generis redemptione
cum dicitur et Joh. vlº. Et multa fecit ihesus que
non sunt scripta. Et iterum apostolus dicit ipsum
tunc lacrimasse. tenendum est tamen etiam quibus
memorie non sit scriptum. Et quia per ex posita
meriti non sit scriptum. Et quia per expositionem
quia oratio et oblatio christi sua fuit humili modo
devoto et fervente. Ideo merito fuit exaudibilis
et accepta. et hoc est quod subditur. exauditus
est pro sua reverentia et quia utendo officio
pontificis orando pro populo et offerendo summum sa-
crificium tenuit modum devotum et reverentis-
simum. Et quidem Hic ponit ostendit quomodo fuit
maxima misericordia que debet esse in pontifice quia
cum esset deus ab eterno in quantum pati non
poterat ex sua pietate et misericordia qua visitavit
nos oriens ex alto assumpsit humanam naturam
passibilem in qua pro nobis pateretur et ex passionis
experientia ad compatiendum nobis promptiorem apparere
redderetur. et hoc est quod dicit apostolus Et quidem cum
esset filius dei ab eterno quantum ad naturam divinam di-
dicit ex opere in natura humana ex hiis que passus
est obedientiam sed hoc fuit in notitia expe-
rimentali quia in notitia habituali non profecit sed
eam totam ab instanti conceptionis habuit.
Et quia per suam passionem meruit gloriam sui
corporis exaltationem et gloriam aliorum gloriam
sequitur. Et consummatus factus in brevi quod in sua

rone sunt ysta consumata in corpore quia plus
erat passa tam corporaliter Et sic factus est omnibus ob
temperantibus sibi per veram fidem causa salutis
eterne Videmus enim in naturalibus quod illud quod
est perfectum potest sibi facere alterum sibi simile Talis christus magis
perfectissimus est talis tamen ut est magis deus per modum
principalis efficientis et magis homo primo inerit
et instrumenti coniuncti tam in unitate suppositi Aliqua
tamen se habent ad deum per modum instrumenti separati
sicut manus artificis alia est instrumentum eius et alia
serra Appellatus a deo ostenso quod christus habuit perfecte
illa que debent esse in pontifice Hic ostendit
positum principaliter scilicet quod christus appellatus est pontifex
realiter et vere dicens Appellatus a deo pontifex
secundum ordinem melchisedech Hoc autem addit quod
sacerdocium christi non consistit in oblatione bru
torum animalium sicut consistebat sacerdocium leuiticum
sed consistit in oblatione corporis et sanguinis domini
nostri ihesu christi sub specie panis et vini sicut melchi
sedech qui erat sacerdos dei altissimi obtulit
panem et vinum ut habetur Genesis 14o capitulo De quo
grandis nobis sermo ostenso quod christus sit vere pontifex
hic ostendit apostolus animos audientium respectu
sermonis et duo in 2o primo quod primo reddit auditores
attentos 2o dociles in principio 6ti capituli i Circa primum
primo benivolos sed Et hoc faciemus Circa primum considerandum
quod primum auditorem excitat ad attencionem quando doc
tor ei insinuat doctrine difficultatem que quidem
difficultas potest contingi dupliciter Vno modo propter materie
arduitatem Alio modo propter audientium imbecillitatem
ad capiendum et tarditatem vtroque contingit
in proposito quia materia intencionis de qua
loquitur apostolus est valde ardua et difficilis
tamen illi quibus scribebat scilicet iudei erant imbecil
les ad capiendum propter astraccionem carnalia et cetera
et quod dicit apostolus De quo scilicet pontifice nostro
ihesu christo est grandis nobis sermo et interpretabilis
ad dicendum i interpretacione indigens propter materie
difficultatem Et tamen alia causa est quoniam imbecil
les facti estis ad audiendum i intelligendum de quo
eis racionem reddit dicens Etenim cum deberetis esse
magistri propter tempus i propter diuturnitatem temporis
hoc dicit apostolus quia ipsi fuerunt nutriti a iu
uentute in lege et prophetis rursum indigetis
ut vos doceamini que sint elementa exordii sermonum

dei dogmatica enim elementa dicunt
tur que pueri primo discunt et ad similitudinem
huius dicuntur elementa illa que sunt prima et
quasi in fide que quilibet debet scire Con
siderandum tamen quod apostolus non dicit hoc quod velit vos
de talibus instruere ut ipsi perdident capituli
ipsorum sic loquendo possit vos melius excitare
propter quod et ad hoc subdit Et facti estis
quibus lacte opus sit non solido cibo Sicut
enim paruulis datur lac quod est cibus de fa
cili digestibilis et non dantur eis carnes vel
pisces vel alius cibus dure digestionis
Ita similiter nouiciis in fide et simplicibus non
sunt proponenda difficilia in fide sed ea tamen que
possunt de facili capi propter quod sequitur Omnis
enim qui lactis est particeps i indigens
doctrina facili expers est sermonis iusticie
i ineptus ad capiendum difficilia que
tamen proponenda sunt perfectis Cuius racionem subdit
paruulus enim est i nouellus et impotens
Perfectorum autem est solidus cibus i doctrina fi
delis in hiis que ad fidem pertinent est tamen
proponenda perfectis Et qui sint tales ostendit
quoniam dicens Eorum qui pro ipsa consuetudine in
exercicio scripture exercitatos habent sensus
i virtutes intellectuales que perfectius alii designan
tur alii de aliorum vides tu hoc i intelligis
Et ideo valeat tale exercicium subdit dicens
ad discrecionem boni ac mali i veri et falsi
in hiis que sunt fidei quia verum est bonum
intelligens et falsum est malum Ad euidenciam
maiorem huius potest vltime queri vtrum
misteria et subtilia fidei sunt omnibus proponenda
inuenit Et videtur primo quod sic secundum quod dicitur marci vltimo
predicate ewangelium omni creature Sed in ewangelio con
tinentur omnia misteria fidei ergo et cetera Item credere
articulos fidei explicite est de necessitate
salutis quantum ad omnes sed non possunt credere
talia nisi eis proponantur ergo articuli fidei sunt
omnibus proponendi Sed articuli fidei continent
misteria et difficilia ergo et cetera Contrarium est per illud
quod habetur in textu Et facti estis quibus
lacte opus sit non solido cibo et cetera Dico
misteria fidei possunt dupliciter proponi Vno modo ut
credenda simpliciter per simplicem assensum
Alio modo proponi ut aliqualiter intelligenda

propter eam, prout potest dici in illa materia. Loquendo igitur de primo modo proponendi, dicendum quod misteria fidei non sunt omnibus proponenda, quia non debent proponi infidelibus obstinatis, quia ex hoc non sequeretur eorum conversio, sed tantum fidei derisio et proponentium mors sive occasio. Et hoc est quod dicit Salvator Matth. 7: Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis et conversi disrumpant vos. Per sanctum et per margaritas intelligitur hic doctrina fidei sacra. Per canes et porcos intelliguntur obstinati in infidelitate et immunditia sua. Sed fidelibus et credere volentibus, scilicet illis de quibus speratur conversio, proponenda est fidei doctrina. Advertendum tamen quod in doctrina fidei sunt aliqua omnibus communia, quia omnes tenent illa credere explicite, sicut est articulus incarnationis Christi, passionis et resurrectionis et consimilia que communiter predicantur in ecclesia. Et talia sunt omnibus proponenda, et simplicibus tamen non subtiliter, sed per grossa exempla ab eis capibilia, quia aliter daretur eis occasio errandi. Alia sunt in doctrina fidei que sequuntur concomitanter articulos fidei, ad que credenda explicite non tenentur simplices, sed illi tantum qui sunt in ecclesia superiores. Et talia non sunt simplicibus proponenda, nisi probabiliter timeretur quod in talibus essent male informati ab hereticis. In tali enim casu sunt in talibus instruendi, quia persuasio heresis non tantum contingit in errore circa articulos, sed et in errore eorum que sequuntur concomitanter. Sic enim hereticum est dicere quod non assumpsit ea que sunt de veritate humane nature. Et ideo hereticus condempnatus est ut hereticus qui dicit dei filium assumpsisse carnem fantasticam, et similiter multi alii qui negaverunt in Christo esse aliqua que pertinent ad naturam humanam. Si autem loquamur de secundo modo proponendo ea que sunt fidei, scilicet inquantum sunt per rationem intellecta, sic tantum sunt proponenda hominibus intelligentibus et exercitatis in scriptura, qui possunt capere talia, non autem simplicibus et capere non potentibus, quia hoc posset eis erroris esse materia.

argumenta pateant predicta. Capitulum Sextum

Quapropter intermittentes. Supra immediate precedenti apostolus reddidit auditores attentos ostendendo difficultatem. Hic autem reddit eos dociles ostendendo eorum ordinem, quia ostendit que sint dimittenda et que prosequenda. Illi enim quibus scribebat erant exercitati in scripturis, et ideo dicit quod intendit dimittere ea que solent dici noviciis, sed intendit prosequi ea que solent dici perfectis. Et hoc est quod dicit: Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, scilicet fundamenta a quibus incipit fidei doctrina, ad perfectionem feramur, id est ad doctrinam perfectorum. Et que sint illa que intendit dimittere breviter tangit, et sunt sex. Primum est penitentia a peccatis preteritis. Sicut enim in motu naturali prior est recessus a termino a quo quam accessus ad terminum ad quem, ita in processu gratie que perficit naturam primum est penitencie sacramentum, quod est quidam recessus a peccatis. Et hoc tangit cum dicit: Non rursum iacientes fundamentum penitentie ab operibus mortuis, id est peccatis que sunt opera mortua. Dicit autem penitentiam fundamentum, quia illud est primum in processu gratie, ut dictum est. Sed fundamentum est illud quod est primum in edificio. Secundum quod est dimittendum est fides simplicium, per quam fit accessus ad deum, secundum quod dicitur infra xi: Accedentem oportet credere quia est, et cetera. Tangit ibi: Et fidei ad deum. Tertium est baptisma, quod est quedam spiritualis generatio. Et hoc tangit ibi: Baptismatum doctrine. Et dicit in plurali, quia triplex est baptismus, scilicet fluminis, flaminis et sanguinis. Verumtamen habent unitatem unius baptismi, et ideo dicit Ephes. 4: Una est fides, unum baptisma. Quartum est sacramentum confirmationis, in quo datur Spiritus sanctus ad robur, sicut in baptismo datur ad consequendum esse spirituale. Et hoc notatur in impositione quoque manuum. Quintum et sextum pertinet ad terminum spiritualis processus. Expectatur enim resurrectionem corporum futuram, quia hoc amoto inanis esset fides nostra, ut dicitur prima Cor. 16. Et hoc tangit ibi: Ac resurrectionis mortuorum. Quod est quintum. Expectatur et remuneratio nobis fienda in iudicio eterno, et hoc est sextum, quod notatur ibi: Et iudicii eterni. Dicit autem illud

iudiciu eternu eo q sma ibi data inetnu durabit Ista sex pdca non intendit aplus psequi mo quia sunt quedam fidei rudimenta de quibus nouicii sunt instruendi et de talibus instruebant in primitiua ecca ut3 act. xi. et in pluribus aliis locis Et hoc faciem⁹ hic ondit ap⁹ reddit auditores beniuolos ondendo eis sue doctrine possibilitatem et utilitatem et diui in ii p. quia pmo pponit in gnali q sua doctina est que^{ndo} et possibil 2° ondit in spali quibus est impossibil ibi Impossibile est enim eos 3° quibus est possi ibi Confidim⁹ aut Circa p^m gsiderand q aplus in pri^o huius cap^li dixit se instruere illos quibus scribebat de hiis que ptinent ad pfcom doctrine xpi et q^mius illud sit difficile in hoc est bn possibile cum adiutorio dei Et hoc est qd dicit aplus Et hoc faciem⁹ siquidem permisit deus i. adiuuerit. ui⁹ enim dicit et plus sigt Impossibile hic ondit quibus sua doctina sit impossibil et diui in ii p. quia pmo ondit 2° ad hoc ondit et inducit exm ibi Terra enim Dicit igi q sua doctina est inutil hiis qui post multa bnficia diuina recepta per ingratitudinem labunt de pcco in pccm qz de se resurgere no pnt Et iuste a deo pmittunt descendere pccor talibus sic in pcco psundi et p qns qamo obstinati Sc^m qd scribi p^u 16 impius cum in pfundum pccor venit gtepnit Inutilis est eis doctina apli quia no recipiut suauitatem psuasiom et hoc est qd dicit aplus Impossibile est enim eos qui semel illuminati sunt recipientes bap^{mi} sacramentum qd de sacramen fidei quia illuminat p fidem et bn de semel qr hoc sacramentu no pt homini adhiberi nisi semel cum no sit iterabile Et gustauerunt eciam donum celeste quia in sacramento bap^{mi} gfert gra q̄ de celo datur Et participes sunt facti spus sci quia varia dona spus sci dant cu gra que quidem dona sunt in xpo pfce ut hr ys. xi. et in nob sunt pticipate Gustauerunt nihilominus bonum dei verbum quia a xpo recepim⁹ no solum donor spus sci largitom sed et spualem nutrom p sana doctinam non enim in solo pane viuit homo s3 in oi vbo quod pcedit de ore dei mt. 4° Virtutesque secli venturi Virtutes eni ille sunt dotes corporis et anime. aptia est visio. firma intencio. et tenna fruicio. que sunt in patria pfce sed a viris pfcis hnt inchoatiue s3 in fide et caritate quibus succedunt ille dotes hnt eciam alii qdam quadam spali dine dulcedinis expiencia que conuenit illis viis sctis in via. Dotes vo corporis no dant hic nisi in spe Et quia magna ingratitudo est post tanta diuina bnficia cadere a fide et gra io seq Et prolapsi sunt illi s3 qui illa pdca receperunt rursum renouari ad penitenciam est impossibile quia ad hoc refert illud in possibile p difficili sic dicim⁹ de claudo q non pt ambulare quia male et difficile ambulat Sic pcti cadentes de difficili resurgunt ad penitam no tn est impossibile simplr qz dum sunt in via Sc Rursum crucifigentes sibimet ipsis filiu dei quia quantum est in ipsis reiterarent eum sue passionis Et ostentui habentes quia phoc videntur ei crucis mortem quasi p modico eam habentes Alr exponi ab aliquibus hec ysta ab isto loco Et prolapsi sunt &c Et dicit q aplus h remouet errore quorumdam qui de iudaismo qsi cerunt ad fidem katholicam Et io sic apud iudeos ablutiones et bapta frequenter fiebant sic p3 ex ewn ex plib locis. ita opinabant bap^{ma} xpi posse plies reiterari ita eundem hoiem ad delend eius pcta Sed hoc remouet aplus d Ex impossibile est eos qui semel illuminati sunt p bap^m qui est fidei pmu sacramentu rursum renouari ad pristinum si lapsi fuerint quia penitenciam sequentem no pnt redire ad renouacom baptlem quia baptism⁹ est lauacrum renouacois et regenacois ut hr tht 3° Et io no dicit ap⁹ q sit impossibile penitere s3 renouari mo pdco quia sacramentu bap^{mi} no est reiterabile Rursum crucifigentes sibimet ipsis filiu dei in bap^{mo} eni gfigurm morti et sepulture xpi ut hr ro. 6. Quicumque baptizati sumus in xpo in morte ipi⁹ baptizati sumus

consepulti enim sumus cum illo per baptismum et per consequens dicentes baptismum reiterari. Dicit quomodo mortem detestabilem et sic derident eam propter quod sequitur Et ostentui habentes. Licet vero hec expositio sit subtilis, ipsa tamen magis videtur concordare litere. Terra enim. Cum in parte precedenti dixit quod illi qui per ingratitudinem donorum beneficiorum labuntur in peccatum quomodo sunt impossibiles ad resurgendum. Ideo hic consequenter inducit ad hoc quoddam exemplum de terra que multo labore culta est et irrigata: si faciat fructus bonos bona dicitur. Si autem spinas et tribulos mala dicitur. Sic si non fuisset ita diligenter exculta, minus dicitur de divina beneficia recipiente, et ideo in fine concluditur Cuius consummatio est in combustionem quia tales ingrati finaliter deducuntur in gehennam. Alia litera patet exponendo. Confidimus autem. Hic consequenter ostendit apostolus quibus sua doctrina sit [illegible] et utilis et dividitur in duas partes, quia primo ponit intentum, secundo probat propositum ibi Non enim iniustus. Circa primum sciendum quod ex precedentibus verbis apostoli possent illi quibus scribebat opinari quod ibi essent tales prout in [illegible] precedenti dixerat et per consequens eius doctrina eis inutilis esset. Ideo hoc removet dicens Confidimus autem de vobis dilectissimi, et per consequens ostendit quod eos reputabat aptos ad capiendum perfectionem doctrine. Et hoc est quod subdit meliora et viciniora saluti, scilicet confidimus de vobis tamen et si ita loquimur, quasi dicat Non sic locutus sum imprudentibus quod tales non sint, scilicet ingrati et ad doctrinam Christi inepti, sed ad cautelam futurorum ne efficiamini tales per casum. Non enim iniustus. Hic probat propositum primo ex operum consideratione et secundo ex Abrahe promissione ibi Abrahe namque. In prima parte dicit sic: rationabiliter diximus Confidimus meliora de vobis. Cuius rationem subdit dicens Non enim iniustus est deus ut obliviscatur operis vestri, id est bone conversationis vestre, et dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, et que sit ista dilectio ostendit in facto dicens quia ministrastis sanctis, id est fidelibus Christi pauperibus victum prebendo, et ministratis,

opus eius continuando. Et quia unus laudatum est sit, ideo post commendationem hortatur eos ad bonorum continuationem et augmentationem dicens Cupimus autem unumquemque vestrum eandem ostentare sollicitudinem, id est imitare per effectum evidentem ad expletionem spei usque in finem, quia per continuationem boni operis usque in finem expletur spes que est certa expectatio future beatitudinis [illegible] consequitur actualiter glorie premium, et ideo subdit Ut non segnes efficiamini, id est pigri, sed virtuosi in bono perseverantes, sicut fuerunt sancti patres, et hoc est quod dicitur [illegible] verum vero imitatores eorum qui per fidem et patientiam hereditabunt promissiones, scilicet hereditatis celestis. Abrahe namque. Hic consequenter idem probat per promissionem Abrahe factam, et dividitur in tres partes, quia primo ponit illam promissionem, secundo ostendit eius infallibilitatem ibi Homines enim per maiorem, tertio ex hoc concludit veritatem intentam ibi Ut per duas res. Circa primum sciendum quod Abrahe facta est promissio de bonis temporalibus et etiam de celestibus, prout [illegible] hoc dictum est ei quod semen eius esset factum sicut arena maris et sicut stelle celi, et promissionem illam iuramento firmavit. Et hoc est quod dicit Abrahe namque promittens deus bona terrena et celestia ad confirmationem huius promissionis iuravit per semetipsum quoniam neminem, id est nullam rem habuit per quem maiorem iuraret. Et quod iuravit subdit dicens Nisi benedicens benedicam te, subintelligitur deficiet vita mea nisi fiat sic, et sic longanimiter ferens, id est Abraham patienter expectans, adeptus est repromissionem quia tandem consecutus est gloriam. Homines enim. Hic consequenter ostendit huius promissionis infallibilitatem. Ad cuius intellectum est sciendum quod dispositio dei eterna et immutabilis, quoniam est idem quod eius consilium, et ideo quando in sacra scriptura aliquid denunciatur prout habet esse in divino consilio, immutabile nec retractatur. Et hoc modo I Regum [illegible] dicitur de abiectione Saulis: porro triumphator in Israel non parcet nec penitudine flectetur. Cum autem in sacra scriptura aliquid denunciatur secundum exigentiam meritorum et non prout est secundum divinum consilium, sic subversio Ninivitarum a domino predicta

post penitenciam corporum sunt reticita Et hoc est quod dicit Ier. 18º Repente loquar adversus gentem et adversus regnum ut eradicem et destruam et dispergam illud Si autem penitenciam egerit gens illa a malo suo agam et ego penitenciam super malo quod cogitavi ut facerem ei Et quod talis comminacio dicitur sentencia dei ideo dixerunt doctores quod sentencia dei bene mutatur non tamen consilium Nunc autem ita est quod quandocumque in scriptura sacra aliquid denunciatur a deo sub iuramento illud procedit ex divino consilio Et ideo promissio abrahe patet infallibilis ex duobus primo racione divini consilii ex quo procedit quod non mutatur et tradidit iuramentum divini per quod confirmatur hiis visis accedendum est ad literam Homines enim per maiorem sui iurant Et omnis confirmacionis eorum terminus non est nisi per aliquid certius et stabilius ut quod dicit philosophus 1º methaphysice quod antiqui posuerunt aquam principium omnium quia dixerunt ipsam esse iuramentum deorum Et omnis controversie eorum finis ad confirmacionem est iuramentum quia facta hominum sunt fallibilia Ideo ad confirmacionem eorum oportet ad divinam veritatem infallibilem que in iuramento notatur inducere In quo scilicet iuramento abrahe facto iurandum volens deus ostendere pollicitacionis heredibus quia facta est abrahe prose et heredibus suis immobilitatem consilii sui interposuit iusiurandum per hoc enim ex iuramento immobilem eam reddit et ostendit Erat enim firma ex hoc quod procedebat ex divino consilio et ideo iuramentum additum firmat eam ex iuramento quia promissionibus sic abrahe additum fuit ut habetur Gen. 22º Ut per duas res Hic ex dictis concludit apostolus intentum videlicet quod illi qui sunt de semine abrahe si sunt imitatores fidei ipsius eciam debent consequi promissionem abrahe factam predicto modo confirmatam et hoc est quod dicit hic Ut per duas res immobiles scilicet divinum consilium et eius iuramentum quibus impossibile est mentiri deum fortissimum solacium habeamus scilicet certi simus de obtinenda promissione quod sumus imitatores abrahe per quod scilicet Christi consequimur scilicet per baptismum ad christum per quem adimpletur promissio abrahe facta ad tenendam propositam spem id est eternam glorie expectacionem quam sicut anchoram habemus anime tutam ac firmam Sicut enim anchora materialis tenet navem immobilem inter fluctus maris ita spes tenet nos immobiles inter fluctus presentis et multiplicis temptacionis Verumtamen ipsa spes habet contrarium modum firmandi ab anchora materialis quia ipsa anchora materialis per hoc quod figitur in terra dat firmitatem navi Sic autem anime non potest in terra stabiliri ideo oportet quod anchora spei figatur in loco contrario scilicet in celo Et hoc est quod dicit Et incedentem usque ad interiora velaminis id est ad secreta celestia que sunt nobis velata ad que locum ascendit christus ut ibi figeret anchoram nostram quod per hoc habemus firmam spem perveniendi ad gloriam et hoc est quod dicit Ubi precursor ihesus pro nobis introivit factus pontifex in eternum secundum ordinem melchisedech Hoc ait subdit apostolus quia prius locutus fuerat de pontificatu christi et interposuerat aliqua ad exhortacionem audiencium et sic convenienter rediit ad suam intencionem scilicet ad loquendum de pontificatu christi de quo adhuc loquitur capitulo sequenti

Admiratione euidencia p[ri]ncipiis dei dei in hoc capitulo queritur utrum in eadem bis post baptismum penitenciam habet locum et videtur quod non quia sicut baptismus habet efficaciam a passione christi sic et penitencia scilicet baptismus non potest iterari ergo etc. Item similis racio que fit penitenciam sicut est per tortores crucifixus quibus iterum eripit est scilicet christus non habet aliquem bis crucifige ergo etc. Contrarium enim dicitur 2º secundum magnitudinem eius sic et misericordia illius sed magnitudo dei infinita est ergo et eius misericordia et per consequens non semel tantum sed totiens quociens recipit redeuntem ad penitenciam post baptismum Dico Ad hoc quod fuerunt heretes contrarie occasione enim illius quod dicitur est in hoc capitulo Impossibile est enim eos qui semel illuminati sunt etc. per quod intelligit baptismum ut dictum est scilicet et prolapsi sunt rursum renovari ad penitenciam Dixit quidam presbiter romanus nomine Novatus quod nullus potest resurgere ad penitenciam post baptismum sed hoc est falsum et erroneum secundum quod dicit Anastasius

in epla ad Scipionem et pbat per
scriptum p illum corinthium incestuosum
de quo loqr aplus i. Cor. v. Cum tanta
enormitas erat q uxorem patris habet
pt qd aplus iussit eum trade sathane
affligendum ut spus eius saluus fiet
in die dni nri ihu xpi ut ibid dr. qd no
esset nisi pnia iteo haberet locu Itm de
illo eod scribit .2. Cor. 2o q de mandato
apli fuit itm receptus ad gmunionem fide
lium. p qd pz q pnia habet locu incu
dentibus post bapm Itm paulus aplus
scribens Galath. q post receptionem fidei et
bapmi fuerant decepti a fals aplis. sic dr.
Gal. 4o. filioli mei quos itm parturio
donec formetur xpus in vb. Ex quo patz.
q incepit eos ad pniam post bapm. Ipse
est error nouati p rom impugnari. Sed
hic dimitto. quia hoc sz ivaria. Similiter
Error aut contrarius fuit error origenis
qui nimis laxauit pniam. sic No
uatus nimis restrinxit. d. q no solu
habet locum pnia totiens quotiens
in vita pnti sz et sz locum in futuro. qz
dicit demones et dampnatos post aliqd
tpe ad gratiam et gliam reuti Sed hoc
est cont rom et scripturam sacram. eadem
est rone videt. q bti possent cade a btitudine
qua dampnati reuiuunt a dampnacione
Primu aut est erroneum q et 2m Itm
scriptura eod mo loquit de dracone dampnatos
et btitudinis Mt. 24o. Et ibunt hii
in supplicium eternum. iusti vo in vitam eterna
Multa em alia absurda gtinent in er
rore origenis que dimitto ppt plixitate
Et quia sufficient tacitam a doctoribus
2o et 4o. Similiter Fides aut kat. inter
duos dictos errores tenet mediu. sz
q in vita pnti et post bapm pt pnia
totiens quotiens itari Et io pbu apli
supra inductu quod mouit nouatu ad
totum in dlm exponendu est sic supra expo
situ Sed cont errorem origenis tenet
fides kat. q post vitam istam no habet
locum pnia. quia amplius no sunt

in via sz in termino Ad argu in pm motiui Dicendum
q no est silr de bapmo qui imprimit karacterem
in aia. qui quidem karacter est indelibilis.
et io bapmus no est itabilis. pnia aut ka
racterem no imprimit sz Ad 2m Dicendum q no opz
omnimodam silitudinem esse int figuram et
figuratum Et io si sacrificia corpal no fuit reitera
ta a pta circa eundem hoiem. no ppt hoc sequit
pniam esse irreitabilem. preterea licet non
legat pptm causa eund hoiem plies. no ppt
hoc hec qn hoc sm fuit quia multa fcat
xpus que no sunt scripta. ut hec Joh. 20.
et pximo Capitulum Septimum

Hic em melchisedech Cuiusdam int
positis ad exortationem audientium hic aplus
reuti ad sum ppositum. s. ad pbandum
excellentiam sacerdotii xpi et diuiditur in 2 p. quia
pmo ondit excellentiam huius sacerdotii.
ad sacerdotium leuiticum. 2o ondit q fideles debent
huic sacerdotio reuerent subdi. 2a ps incipit in
medio 10. ca. dicit i. Habentes itaqz fres fiduciam
Ca pm prodit sic. q pmo ondit excellen
tiam sacerdotii xpi ad leuiticum exparte psone sa
cerdotis. 2o expte sui ministerii. 2a incipit in pn
8i. ca. i. Capitulum aut. Adhuc dui in 2 p.
pmo ondit excellentiam xpi p auctem di
uinam. 2o ondit huius sacerdotii mutare ibi
Talis em decebat Circa pm adiuuend q
aplus pbat ppositu sum p auctem ps. Iu
rauit dns et no penitebit eum. Cuius
ondit ad sum ppositum pbandu pm est id quod
in auctte ista ponit. s. ordine melchisedech
2m est id qd ibi dr. Iurauit dns &c. 3m est
id qd s. In eus sacerdos in etnu Et io diui
in 3 p. in quibus aplus ista pdcta prosequit
2a incipit ibi Et q: est no sic in eternum
3a ibi Et alii quidem plures Circa pm ta
fciunt. quia pmo declarat silitudinem ipius
melchisedech ad xpm cuius fuit figura. 2o ondit
excellentiam ipius melchisedech ibi Intueri
aut 3o ex hoc gcludit pncipalem intentum sz
excellentiam sacerdotii xpi respectu sacerdotii
leuitici i. Si q gsumatio. Prima adhuc in 2 quia
pmo ponit gditiones ipius melchisedech 2o ph
gcludit magnitudinem eius ad xpm sic figure

ad figuratum ibi Assimilatus aut' Prima in .2.
quia primo ponit nomen melchisedech mlti
dicem .2º ponit eorum interpretationem ibi primum
quidem Circa primum describendo conditionem melchisedech
primo ponit eius regiam dignitatem dicens
hic enim melchisedech rex salem Dicit aut'
hebrei quia ipse fuit sem filius noe primogenitus
et erat tunc .CCC.lxx. annorum Salem
aut' secundum quosdam idem est quod ierusalem quia illam
civitatem ipse sem primo edificavit et in ea
regnavit ut dicit ysidorus lib. 14. ethimologiarum
vel aliter est idem quod salim ubi baptisabat iohannes
ut habetur Ioh. 3º 2º ostendit apostolus eius dignitatem
sacerdotalem dicens Sacerdos dei summi et addit hic
dei summi ad ostendendum quod non erat sacerdos ydolorum
quia ydolatria tunc temporis vigebat per totum mundum
Et quia ad regem pertinebat offerre deo sacrificia
et offerre domino spiritualia populo Rex occurrit
abrahe de victoria revertenti benedixit ei Et hoc
est quod dicit Qui obviavit abrahe regresso
a cede regum et benedixit ei Et hoc habetur Gen.
14. Et quia ille qui confert populo spiritualia
debet recipere ab ipso temporalia ideo dedit abraham
decimas de preda et hoc est quod dicit Cui et
decimas omnium divisit abraham per hoc enim
ostendebat se inferiorem esse melchisedech quia ei
dedit decimam partem que significat perfectionem et eo
quod denarius est perfectus Sibi autem retinebat
novem partes que significant imperfectionem Primum quidem
hic quantum apostolus interpretatur quod dictum est de mel
chisedech quia ei dabat decimam partem que
significat perfectionem eo quod numerus denarius est perfectus Sibi
aut' retinebat novem partes .2. Et nomen eius
interpretatur rex iustitie melchi enim idem est quod rex
sedech aut' iustitia Salem aut' interpretatur pax
Et ideo per nomina predicta intelligitur quod melchisedech regebat
in pace et iustitia Ista aut' duo se comitantur
secundum quod dicitur Ysa. 32. Et erit opus iustitie pax
Et hoc est quod dicit Primum quidem qui interpretatur
rex iustitie rex per ipsius nominis Deinde aut' et rex
salem quod est rex pacis quod designat christo soli
competentis secundum Sine patre sine matre et sine gene
alogia neque initium dierum neque finem vite
habens per hoc non est intelligendum quod melchisedech
non habuit sed quia scriptura de eis mentionem non

facit quia non loquitur de patre eius et
matre nec de principio vite eius vel fine Sed per
hoc videtur quod dictum hebreorum sit falsum quia
dicunt ipsum fuisse sem filium noe quia scriptura
describit patrem et matrem ipsius sem et eius
genealogiam Sed ad hoc potest dici quod scriptura
de qua dicit non loquitur sub hoc nomine melchisedech
de quo intelligitur apostolus Et hoc sufficit ad
rationem figure que secundum quam defecit ei signato in
pluribus Assimilatus aut' Ex predictis dicit
apostolus ipsum melchisedech fuisse figuram christi Primo
ratione nominis eo quod interpretatur rex iustitie 2º ratione
loci regiminis quia dicitur rex salem id est rex
pacis Et ista duo perfecte convenerunt christo secundum quod
dicitur ps. 71. Orietur in diebus eius
iustitia et habundantia pacis donec auferatur
luna quod non potest intelligi de pace facta
tempore salomonis quia illa pax duravit
ut habetur 3º Reg. Sed intelligitur de pace et iustitia
per christum data Unde ea que sequuntur de
melchisedech Sine patre sine matre etc. perfecte
convenerunt christo quia sine patre fuit in natura
humana et sine matre in natura divina Unde sine
principio sine fine dierum et sine genealogia quia
secundum naturam divinam eterna est et enarrari
non potest secundum quod dicitur Ysa. 53. Generationem
eius quis enarrabit et ideo dicit apostolus
Assimilatus aut' filio dei sicut melchisedech
manet sacerdos in perpetuum Non quod sacer
dotium melchisedech fuit perpetuum simpliciter
sed quia scriptura non loquitur de principio et fine sui
sacerdotii nec de successore eius Et per hoc
significavit christi sacerdotium quod est simpliciter perpetuum
Intuemini Descripta figura ipsius melchisedech
ad christum hic aut' probat apostolus sacerdotium
melchisedech fuisse excellentius quam sacerdotium
leviticum et dividitur in .2. partes quia primo probat
propositum 2º removet quoddam dubium
ibi Et ut ita Prima in .2. secundum quod propositum
probat per rationes 2º ibi Et hunc qui habebat
.2. Et hic quidem Primo ratio talis est Ille
qui recipit decimas ab alio maior est
illo quia sic iam dictum est Ille qui dat de
cimas per hoc profitetur se inferiorem esse illi
qui recipit Sed melchisedech recipit decimas

ab abraham ut hēt Gen. 14° q° fuit
maior abraham. et p qns eius sacer-
dotiu fuit maius q̄ sacerdotiu leuiticu.
quia leui descendit ab abraham et
fuit minor eo. qd aut est maius a ore
est maius minore. et hoc est qd dic
Intuemini aut .i. diligent' ɔsidate quantus e
hic .i. melchisedech cui et decimas dedit
de pcipuis abraham patriarcha .i. princeps
prm. et p qns melchisedech maior fuit
q̄ leui et q̄ quicq; alij pres ab abra-
ham descendentes Sed videt aliqui qd
argumtu non valeat. quia sic e a ore
pre epi. no pp hoc se. q sit maior
epo. sic aut ōe in pposito q ei Dm. q in
noua lege sacerdotiu habet dignitatem
a pº non ex dignitate pria Et io ille
qui est minor pre epi no pt hoc est a ore
epo. Sed dignitas sacerdotij leuit pro
cedebat ex dig͂te pria. pt qd nulli alij
tribus admittebat. Et io bn se argutu
p illud quod se. Et quidem de filijs leui
Adaui' intellm sic. q leuite gnaliter
recipiebant decimas a reliquo pplo ist
Inter leuitas aut qui erant maiores
sacerdotes illius tribus videlicet filij aaron
no solum accipiebant decimas ab alijs
leuit a pplo. s; ex de pte leuitar reci
piebant decimam que vocabat decima
decime In signu q sacerdotes erant maiores
simplicibus leuit. Et pari rōe melch
maior fuit abraham a quo accepit de-
cimas. et p qns ipso leui qui descendt
ab eo. et sic illud qd pus. Et hoc e qd
dr. Et quidem de filijs leui qui accept
sacerdotiu accipientes et p qns erant
maiores. mandatum hnt decimas
sume a pplo s'm legem Et hoc noie
ppli non solum intelligunt alie tribus
s; tn hoc ex simplices leuite exponendo
subdit Idest a fratribus suis q̄q et ipi
exierint de lumbis abrahe Sed mel-
chisedech cui' autem gnat no enumat
in eis quia scriptura no facit mencoz de pre
et matre et de gne eius ut sup dcm est. Deci-
mas sumpsit ab abraham sic maior
a minore. Et hunc qui habebat hic ponit
2m rō que talis est Benedicens maior est eo
cui benedicit. quia benedicens medius est
int' deum et illum qui benedicm recipit
ab illo. Sed melchis' benedixit ipm abraha
ut hēt Gen. 14° q° fuit maior eo Et in
hoc pz magna excellencia ipius melchis'
qui benedixit cui fca est repmissio de xpo
Et hoc est qd dr Et hunc .i. abraham
qui habebat repmissiones benedixit ipe mel-
chisedech sine vlla aut contradiccoe .i. qualiter
ūm est. qui minor est a meliore benedicit
.i. a maiore. quia in hijs no sit mgnit's
magna et eius maius est q melius Et
hic quidem decimas hic gnt ponit 3m ro
que talis est Ille qui semp viuit maior e
eo qui morit. s; abraham est mortuus
et sacerdotes veteris leg' erant mortales no
sic aut melchisedech q° maior est abra-
ham. et sacerdotiu eius maius est sacerdocio
leuit. et hoc est qd dr. Et hic quidem .i.
in statu legis moysi morientes homines
decimas accipiunt .i. sacerdotes qui sunt mor-
tales Ibi aut hoc est in ipo melch ɔtestat
.i. scriptura quia viuit p illa dca no est intelli
sic intellexerunt aliqui heretici q ipe melch
fuit immortalis. s; hoc dr quia scriptura non
facit mencom de morte eius. sic facit
de morte abrahe et sacerdotu veteris testam'ti
Et hoc sufficit ad rōm fige que debet a si
gnato deficere sic vmbra a virtute. Et ideo
melchisedech pp hoc q de morte eius no
fit mencio in scriptura. sufficient' fuit figu-
ra sacerdotis noui testamenti qui viuit in e-
ternu. Et ut ita dcm sit hic remouet
quoddam dubiu circa pdcta. quia aliqui sic
pcesserunt ex hoc q abraham dedit de
cimas ipi melchisedech Ideo posset aliqs
dicere. licet abraham fuit decimatus no
pp hoc se. q leui decimatus fuit. hoc
remouet aplus. d. q vno modo q leui
et omnes qui de abraham descenderunt

adhuc erant in lumbis abrahe qui dedit decimas melchisedech et ideo levi in abraham decimatus est Et hoc est quod dicitur Et ut ita dictum sit i. sic ex dictis quod per abraham et ipse levi decimatus est qui in decimas accepit quia illi de tribu levi acceperunt decimas a reliquo populo israel. Adhuc enim in lumbis patris erat abrahe a quo tunc accepit decimas Si aut aliquis ex dictis inferre vellet quod xpus decimatus fuit in abraham quia descendit de eo. Dicendum quod non quia descendit ab abraham secundum corpulentiam substanciam tamen et non secundum racionem seminalem et ideo non fuit decimatus in eo quia non conceptus ex semine virili sed virtute spiritus sancti Et hoc habet diffusius tractari 2º sentenciarum propter quod ad presens dimitto Si igitur consummacio hic ex predictis probat apostolus sacerdocium xpi esse excellencius sacerdocio levitico et evacuare ipsum per hoc quod est secundum ordinem melchisedech quod dicitur in psalmo. Ex quo ubi dicitur de xpo. Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem melch. ut supra dictum est. i. ca. et dicitur in d. p. sed. duas voces incipit ibi Et amplius Ad evidenciam vero racionis notandum quod sacerdos non est lege sine quod dicitur in glo. propter quod et lex vetus administrata fuit populo per sacerdotes veteris testamenti et similiter lex nova per sacerdocium xpi Et ideo lex et sacerdocium sese concomitantur ita quod mutato uno et aliud mutatur Ex quo patet quod cum scriptura dicat psalmo 109º quod sacerdocium xpi debebat surgere secundum ordinem melch. quia est alius ordo ab ordine levitico quod sacerdocium leviticum fuit imperfectum alias non erat necesse immo superfluum surgere sacerdocium novum secundum alium ordinem Et ideo sacerdocium leviticum cessat adveniente sacerdocio novo scilicet xpi sicut umbra adveniente veritate et imperfectum adveniente perfecto Et eodem modo lex vetus adveniente nova quia lex et sacerdocium pari passu currunt Et hoc est quod dicitur hic Si igitur consummacio i. perfectio per sacerdocium leviticum erat supple non esset necessarium sacerdocium aliud cum ergo subditur populus enim sub ipso legem accepit in monte synai ut patet exodi 19º Si igitur illud sacerdocium fuisset perfectum quod adhuc necessarium fuit secundum ordinem melch. alium surgere sacerdotem et non secundum ordinem aaron dici i. quod non diceretur sacerdos secundum ordinem aaron sed secundum alium ordinem quod non fuisset necesse et ideo cum hoc necesse apparet ex scriptura psalmo 109 qui dicit surgere sacerdotem secundum ordinem melch. per hoc manifeste patet quod sacerdocium leviticum vel aaronicum quod idem est evacuatur per sacerdocium xpi et per consequens lex vetus que illud sacerdocium comitatur et hoc est quod subditur. Translato enim sacerdocio necesse est et ut legis translacio fiat Ex aut sacerdocium veteris testamenti sit translatum declarat apostolus ulterius per hoc quod xpus a quo incipit sacerdocium novi testamenti non fuit de tribu levi de qua erant sacerdotes veteris testamenti sed de tribu iuda de cuius sacerdocio lex lex. et hoc est quod dicit In quo enim hec dicuntur i. in xpo de quo predicta scriptura impleri dicitur. De alia tribu est i. de tribu iuda de qua nullus altario presto fuit ad ministrandum ut sacerdos manifestum enim est ex lege. Et amplius hic ponit 2ª racio que talis est Necesse est surgere alium sacerdotem ut patet per racionem predictam quod necesse fuit surgere aliam legem quia sacerdocium et lex pari passu currunt Unde sic sacerdocium illud consistebat in quibusdam sacrificiis carnalibus sic et lex promittebat bona carnalia. lex aut nova promittit bona spiritualia et eterna Et ideo lex vetus et eius sacerdocium evacuantur sic quedam imperfecta et infirma et hoc est quod dicit apostolus Et amplius adhuc manifestum est i. alia racio patet per exemplum Si secundum ordinem melchisedech exsurgat alius sacerdos qui non secundum legem mandati carnalis factus est i. institutus e. sic erat institucio sacerdotum veteris legis Sed secundum virtutem vite insolubilis i. eterne quod declarat per scripturam dicendo Contestatur enim ipsa scriptura de xpo. Quoniam tu es sacerdos in eternum secundum ordinem melch. quod sequitur Reprobacio quidem i. evacuacio fuit precedentis mandati i. veteris legis que fuit per novam ordine

tpibus non in ordine dignitatis quia in ipsis
precedunt presbiteri Et subdit causam eiuscem-
tionis propter infirmitatem eius et inutilitatem
Dicitur enim lex veteris infirma quia non po-
tuit inducere ad beatitudinem que est finis
legis divine Dicitur et inutilis quia non conferebat
gratiam habebat in utilitate inquantum
retrahebat ab ydolatria et disponebat ad
xristum sicut eius figura Et propter hoc subdit Nichil
enim ad perfectum adduxit lex quia non confere-
bat perfectionem gratie et glorie hoc reservaba-
tur perfectioni legis nove quia confert utramque Et
hoc est quod sequitur Introductio vero melioris spei
per quam proximamus ad deum Et quia est
consta excellencia sacerdocii xristi ad sacerdocium
leviticum per illud quod in monte premissa dixit
secundum ordinem melchisedech hic ostendit per hoc quod
illud dicitur Iuravit dominus Et arguit sic
Illud quod statuit sub iuramento firmius est
quam illud quod statuit sine iuramento unde et in
iuramento signum est eius firmi sui consilii quod
est immutabile ut dictum est capitulo 6 Sacerdocium
autem xristi institutum est a deo sub iuramento
ut patet per scripturam psalmo 109 Iuravit dominus et
non penitebit eum tu es sacerdos in eternum etc.
Sacerdocium autem leviticum sine iuramento institutum
est a deo ut patet exodi 28 ubi dicitur sic Ap-
plica fratrem tuum aaron cum filiis suis de
medio filiorum israel ut sacerdocio fungantur
michi etc. Ibi nullam mentionem iuramenti facit
Igitur sacerdocium xristi firmius et excellencius
est sacerdocio levitico Et hoc est quod dicitur hic
Et quantum est quia non sine iureiurando
quasi dicat magnum est valde quia sacerdocium xristi non
est institutum sine iuramento divino quia non sic
factum est de sacerdocio veteris legis propter quod sub-
dit Et alii quidem sine iureiurando fac-
ti sunt sacerdotes secundum veterem legem hic autem
id est xristus cum iureiurando institutus est
per eum id est per patrem qui dixit ad illum
Iuravit dominus etc. Et quia sacerdos medius
est inter deum et populum referens populum in
deum et beneficia dei ad populum Ideo quanto
melius est sacerdocium xristi tanto meliora
beneficia per ipsum promittit populo et hoc est

quod subdit Intantum melioris testamenti id est me-
liorum bonorum scilicet eternorum quia nomine testamenti
designat aliquod bonum quod datur per testamentum testa-
mentum autem novum promittit bona celestia et
eterna quod patet est testamentum psalmo 10 sequitur Sponsor
factus est ihesus in veteri testamento non promittebantur
nisi bona carnalia que mentem hominis non
quietant Et alii quidem hic ostendit probat sa-
cerdocium xristi excellere sacerdocium leviticum propter
hoc quod dicitur in auctoritate premissa de xristo Tu es sa-
cerdos in eternum et dividitur in duas partes quia primo facit
quod dictum est 2o ex hoc concludit efficaciam sacer-
docii xristi ibi Unde et salvare Circa primum sciendum quod in
corruptibilia in corporalibus multiplicantur
in eadem specie sic patet ad sensum Illa autem que sunt
incorruptibilia non sic multiplicantur sicut quia est
unicus sol et unica luna In sacerdocio autem
levitico fuerunt plures summi sacerdotes sibi invicem
succedentes quia eleazar successit aaron
et phinees ipsi eleazaro et sic de aliis In sa-
cerdocio autem xristi est unicus tantum summus sacer-
dos scilicet xristus Alii autem omnes non sunt nisi minis-
tri eius quod dicit apostolus i corinthios 4 Sic nos ex-
istimet homo ut ministros xristi Ex quibus patet
quod sacerdocium leviticum fuit corruptibile et insta-
bile Sacerdocium vero xristi incorruptibile est et eternum
Eternum autem excellencius est corruptibili qualiter et
hoc est quod dicitur Et alii quidem plures facti sunt
sacerdotes in lege veteri et subdit causam Ideo quia
hoc quod morte prohibebantur permanere ut essent
incorruptibiles hic autem id est xristus eo quod manet
in eternum sempiternum habet sacerdocium Unde et salvare
hic ex predictis concludit efficaciam sacerdocii xristi
Effectus enim eternus non potest induci a causa temporali
sed a causa eterna Et ideo xristus qui est sacerdos
in eternum potest dare salutem eternam et hoc quod
dicitur Unde et salvare in perpetuum potest Modus autem
per quem hoc facit est ex excellencia et pietate
habundancia primum patet quia licet habeat naturam
humanam per quam distat a patre est in unitate
persone divine per quam distans est a deo Et hoc
tamen dicit Accedens per semetipsum ad deum
Accedere enim ad aliquem non convenit nisi ei qui
aliquo modo distat sed filius a patre distat secundum
humanam naturam tantum et hoc modo competit ei accedere

ad patrem. Verum quia habet eandem natu-
ram cum patre. ideo accedit per semetipsum. Hoc aut
non potest competere alicui puro creature. Et quia in
hoc est excellencia nec dimittit scilicet quod semper vivit quia
eius vita est eterna. etc. et est quod dicit Semper
vivens. Excellencia aut pietatis tangitur
cum subdit Ad interpellandum pro nobis quod licet
tante excellencie sit deus eciam tam sua pietate
est advocatus meus supra quod dicit prima Joh. 1°. Ad-
vocatum habemus apud patrem Jhesum christum qui inter-
pellat pro nobis. Interpelle enim pro nobis in corpore
quod assumpsit pro nobis. Ostendit in eam per ipsum na-
ture desiderium de nostra salute consumendo
Talis enim decebat. Postquam ondit sacerdotium
excellenciam hic ostendit eius nature per
ipsum enim natura est ad conclusionem imperfeccionis Sa-
cerdoti aut leviticum sunt imperfectum et ideo nota
sunt sacerdotium christi quod est perfectum. Et ideo ondit
primo quod quinque perfeccionis sunt in sacerdocio leviticio
eorum est excellencia in christo. 2° quod ab eo ex-
cludit quod erat ibi imperfeccionis ibi Qui non habet
necessitatem. Dicit primo scilicet quod in sacerdotibus veteris
testamenti requirebatur vite innocencia Levit. 22°.
Custodiant precepta mea ut non subiaceant
peccato. Requirebatur eciam impollucio Levit. 21°. Homo
de semine Aaron sacerdotis qui habuerit maculam
non accedat offerre etc. Item requirebatur segre-
gacio a contagiis Levit. 21°. Non egreditur
de templo quia sanctificatum sit nomen sui dei. Ista aut
perfeccissime sunt in christo. et hoc est quod dicit Talis
enim decebat ut nobis esset pontifex sanctus quia
oportet administranti perfectionis sic sunt sancti. Sanctus
enim proprie est illud quod applicatur ad divina
et quod est reus mundare si ad cultum dei appli-
cent dicitur sancte. Sic Calix Altare et consilia
firmitatis enim per administranti perfectionis sunt
deo applicata in virtute suppli. que est maxima
applicacio. Innocens hoc est innocuus quod erat christus
qui peccatum non fecit nec inventus est dolus in
ore eius ut habetur prima Petri 2°. Impollutus
id est sine aliqua deformitate. quia talis deformi-
tas erat vel a ex intrinseca vel a defectu ma-
terie per quem modum sunt monstra in natura
humana. Neutrum aut habuit locum in christo quia
corpus eius fuit formatum virtute spiritus sancti.
que est infinita. Macula aut sui corporis
sunt passiones sanguinis bene vanis. Alio modo
causatur deformitas a causa extrinseca scilicet quod
aliquis propter peccatum suum puniret manum vel
pedem vel oculo. quando malo regimine aliquis
perdit manum vel pedem vel oculum. quod in christo
non habuit locum. Item Segregatus a peccatoribus
hoc videtur esse contra quod dicitur Matth. 9. Discum-
bente Jhesu in domo ecce multi publicani
et peccatores venientes discumbebant cum
Jhesu et discipulis eius. Dicendum quod christus venit
tamquam medicus peccatorum. et ideo non debuit
segregari a peccatoribus quantum ad cohabitacionem
Et ideo legitur cum peccatoribus manducasse et bibisse.
et tamquam clementissimus medicus eis co-
descendisse propter eorum salutem. Fuit iam
segregatus a peccatoribus quantum ad participacio-
nem eis in peccato. quando talis segregacio erat
virtuosi et saluti mee accommodata. non
sit aut segregacio prima et excelsior celis
factus quia sancti et nam excellit omnem creaturam
Qui non habet hic ostendit a christo
imperfecciones que erant in sacerdotibus veteris
testamenti. Erat enim imperfeccionis quod sacerdos veteris
testamenti non solum offerebat sacrificium pro peccatis populi
in die expiacionis sed eciam offerebat vitulum
pro peccatis propriis. Item imperfeccionis erat quia hoc
non fiebat tantum semel. sed eciam pluries quia
una oblacio non sufficiebat pro omnibus peccatis
propter sui imperfeccionem. Christus aut non tantum unam
hostiam sed corpus suum obtulit incruente.
non tamen pro peccatis propriis sed tantum pro alienis. etc. est
quod dicit hic Qui non habet cottidie ne-
cessitatem etc. licet usque ibi Lex enim constituit
homines sacerdotes infirmitatem habentes
id est peccatum vel peccandi. et sic peccabat
aliquis sicut alii homines. non sic aut christus. propter
quod sequitur Sermo aut iurisiurandi qui post legem
est filium dei in eternum perfectum. id est verum deum
loquitur de sacerdocio christi constituti per iuramentum
deum sic supra dictum est. ondit quod filius dei
est constitutus sacerdos novi testamenti. quod dicit
post legem moysi ordine temporis. sed non
ordine dignitatis. Ad maiorem evidenciam
illius verbi quod dictum est in hoc capitulo
Quod minus est a meliore benedicitur. videtur

q hoc no sit vm qualr primo qz papa co
secrat ab epo hostien et tn ps maiore
ep ipa sua elcoe et tanqz consecratur Sim
Archiepus consecrat a suis suffraganeis
ipo minoribus Secdm est aucts apli
qui dicit illud esse vm sn vlla contdcoe
Sciendu q circa hoc errauerunt quidam heretici
qui vocant paupes de lugd Quia enim
quilibet iustus est maior quocumqz pctore
Ideo dixerunt q sacdos pctor non potest
bndicere iusto et pctori layco Sed eqiuso
quilibet iustus ex pctis layus e sacer
dos verus et nullus alius Sed hic er
ror est nimis periculosus quia si sctitas
ministri sit de rite sacramti nulla certitudo
erit in sacramentis ecce quia nullus sit
certitudinalr se esse in statu grē et mlto
minus pt hoc scire de alio et p qns de nllo
sciret utrum esset baptius ul non nec de
quocumqz alio sacramto esset aliqua certitu
do et io dicendum q qn aliquis agit in vtute
ppa tunc queri de ipo quis ul qualis
sit quia eius bonitas ul malicia va
riat ppam actom Sed qn agit solum
in vtute alius no variat Bona enim elemo
sina datur a bono dno p malu fam
ulum Et eodem mo deus confert bonu
et vm sacramtu p malu ministru Ideo dicm
apli vm est scz q minor a maiore bn
dicit quia quilibet institutus minister xpi
maior est quocumqz alio inquantum est homo
ul pctor Sed adhuc est vna obiectio
de sacerdote corpus xpi consecrante et no vide
q sacdos sit aliquo mo maior ipo Dicm
q sacdos consecrat ipam mateam que
minor est xpc aut inquantum deus confert
corpus suum et sic pz ppo Ad argum
dicm qd pz ex pdictis electus enim in papam
submittit se voluntarie inquantum homo
epo hostien inquantum est minister dei Et eod
mo Archiepus suis suffraganeis Cam

Capitulum aut super ea Octauum

postqz aps ondit eminencia sacer
dotii xpi r sacrdotii leuitici et hoc
rone psone sacerdotis hic aut ondit
rone officii sacerdotalis et diuiditur in duas p

pma hoc pmo ondit in gnali 2o magis in spali
2a ps incipit in pn° nom ca i Nunc quidem
pma in duas qz pmo ppoit intentum suu 2o
pbat ibi Omnis enim pontifex In pma pte
ppoit intentum suu quantum ad duo pmu est mo
dicendi dicens q intendit hic pcede summarie
et hoc est qd dr Capitulum aut sup ea que
dicunt Capitulum enim dr a capite qz sit in ca
pite vniuale ~~cuius~~ contine chp est in corpe no
in formali et explicite Ita declaro capi
tularis dr qn aliqua ibi summatim tetigunt
2m in quo ponit intentio sua est r dicit q
intendit dicere de dignitate huius pontificis cuius
dignitas consistit in hoc excellencia in qua est
equalis patri et hoc est qd dr Talem habemus
pontificem qui consedit in dextera sedis mag
nitudinis in excelsis i patris cui est magnitudo
et potencia in diuinis Sedere enim in dextera pa
imptat equalitatem filii ad patrem ut sup dcm
est i° ca° Et quia officium pontificis est custodire
sacra io subdit Sanctorum minister xpc enim inquantum
est homo minister est sanctorum Sed inquantum
deus auctor ipsorum Ista aut sancta sunt gra
in pnti et glia in futuro que non potant ami
nistrari in tabernaculo veteris testamenti
in psigurari pter qd subdit Et tabernaculi
veri qd fecit deus et no homo De hoc tab
naculo dr ps 14° Dne quis habitabit in ta
bernaculo tuo Istud tabernaculum no est fcm
ab homine sicut fuit tabnaculum moysi quod
fecit bezeleel sic hr in Exo. Omnis enim
pontifex Hic qnt pbat ppositum et dr in 3s
ptes quia pmo ondit q xpc est minister ali
quorum sacrorum 2° q no est minister sacrorum ve
teris testamenti i Si igr esset sup terram 3° ond
q est minister meliorum sacrorum i Nunc aut
In pma pte dr sic Omnis pontifex e mist
aliquorum sacrorum quod pz ex hoc q constituit
ut offerat sacrificia ad sanctificandum ppulum et placa
ndum deum ut sup dcm est ca 4° xpc
aut est pontifex ut ibid dcm fuit g° est mi
nister aliquorum sacrorum et hoc est qd dicitur
Omnis enim pontifex et cz Si igr esset
super terram Hic qnt ondit q xpc no
est minister sacrorum veteris testamenti

alr no esset mi^m sim sacerdotii qui illa pnt
p alios ministrari· sz p sacerdotes veteris testa^ti
ad quorum officia pertinet ministrare talia· et hoc
est qd dr̃. Si ergo esset sup terram· i· si sacerdotiu^m
pertineret ad ip^m ministerium nec esset sacerdos· i·
eius sacerdotiu^m non esset mi^m· cum essent qui
offerrent s^m legem munera· s· sacerdotes
veteris testamenti sm legem· qui exemplari et
umbre deserviunt celestium dicuntur enim sacra
veteris legis in quibus deserviebant sacerdotes
umbre celestium mis^m· imperfecte et obscure illa re
putabant· sic umbra corporis bonum et pfc
figuram ipius represtat Dicitur et exemplar
celestium mis^m· erant quasi in memi ducentia
ad cognitionem ipo^m· De rõe enim exemplaris
est paritas exemplificata· Ez aliqui de pñs
dispost vno° s^m cognitionem meam· et sic sa
cramenta veteris legis dicunt exemplaria celes
tium ut dcm est Alio aliquo de pñs alio simplr·
et sic est equiuo· quia ipa celestia sunt exem
plaria eo^m que facta sunt in tabernaculo moysi· qd
fuit fcm ad exemplar celestium· et hoc e quod
subdit Sicut responsum est moysi ic· Nunc aute
hic qm ondit q xpus est minister aliorum
sacerdotum et dr̃ in· d· q primo ondit ppositu 2° red
dit causam sui dci i· Cunto et melioris· Primo
ipse concludit expositus· q xpc sit minister me
lior sacerdotum quia ostensum est q sit minister alio^r
sacerdotum ostensum q ipe sit minister melio^r
sacerdotum sic et sum sacerdotii melius et pfecti^us
est et hoc est qd dr̃ Nunc aut melius sor
titus est ministerium et hoc fuit offerendo carne
suam in cruce que fuit oblatio optissima
et gracientissima saluti nre· quia oblata
fuit cum magna caritate et deuote Sed con
hoc vide esse illud qd est pdcm· sz q ministeriu
xpi non est terra aliquod terrenu· Caro aut
xpi de terra est g° et· Dicendum q licet caro xpi abs
sumpta sit de terra· tn dr̃ terra ut caro xpi
primo g° dimittatur unita 2° q virtute spus scti
formata· et propter hoc dr̃ Joh 3° Qui de terra
est de terra loquitur· qui de celo venit super
omnes est Cunto et melioris· Hic reddit causam
dci videlicet quare sit melius ministerium
xpi Circa quod sciendu q ministerium sacerdotis est
reducere pplm in deum· consumendo lege diuinam

p plo quia est mediator dei et pplt et ideo
quanto melioris testamenti est mediator tanto
habet melius ministerium· Et qr testam
tum nouum melius sit cuius minister xpc
xpus est· pbat dupliciter 2° pbat ponit
ibi Nam si illud· Primo aut pbat talis
est Illud testamentum quod promittit meliora
melius est· testamentum nouum promittit me
liora q vetus testamentum· quia promittit
dona spiritalia et eterna· ut mt 4° Et in
multis aliis locis· Vetus aut promittebat
terrena· ut ys° 1° Si audieritis me bo
na terre comedetis· et hoc est qd dr̃ hic s· q
xps habet melius ministerium· d· Cunto et
melioris testamenti mediator est qd in me
lioribus promissionibus sanctitum est· i·
firmatum Nam si illud· Hic ponit 2° pbat°
ad idem et dr̃ in· d· q primo inducit
illam pbatiom 2° qo dictis concludit prin
intentionem i· Dicendo aut nouum· Circa p^m
duo facit q primo facit suam ronem
2° declarat bz ilius rõis pbatam ibi
Vituperans Ro sua talis est Illud quod
est pfcm et sn defcu melius est q imp
fcm et defectuosum· testamentum aut nouum
pfcm est et sn defcu vetus aut impfcm
et defectuosum sic multiplr declaratum in
pro° huius opis· et ppt hoc mi^m fuit no
ui testamenti ad tollend veteris impfcom·
et hoc est qd dr̃· Nam si illud prius
culpa vacasset i· sn defcu fuisset Non
enim ptt hic accipi culpa pprio q dr̃ Ro·
7° Mandatum scm et iustum Non utique 2i
i· noui testamenti locus inquireret q non
fuisset mi^m· si primu fuisset sn defcu
Vituperans· Hic pbat minorem s· q ppt impfcom
primi testamenti mi^m fuit dari 2^m p auctc
que hr̃ Jerem 31° licet vba sint aliquo
mo mutata· et aplus allegat ipam s^m
translationem lxx° et in illa auctc primo tan
git vetus testamentum 2° noui i· Quia
hoc testamentum dicit i· primo sic Vituperans
enim eos dicit i· dus improperando eis qui
erant sub veteri testamento loqui pse illud
quod scr̃ Ecce dies veniunt dicit dus
et consummabo i· pficiam q nouum testamentum

ptinet pfectionem ut sup declaratum est in lib.
in pri° hui9 opis super domum isrl et sup
domum iuda quia ad eos venit in ppria
sed qd ptinet dicit mt. xv°. Non sum mis
sus nisi ad oves que perierant domus
isrl. Testamenti novi non sed testamenti
quod feci patribus eorum quia aliqua ve
tis testamenti sunt cassata p novum sz
cerimonialia et iudicialia. Huiusmodi te
ut sup dem est in pri° hui9 opis in die
qua apphendi manum illorum ut educerem
illos de terra egipti quia sic puer qui
non pt p se ire apphendi p manum sic filii
isrl sunt educti de egipto virtute diuina
quia non poterant p se exire. Quoniam et
ipsi non pmanserunt in testamento meo qz
statim post publicacionem mandatorum
ore dei fecerunt sibi vitulum conflatilem ut
in exo. Et ego neglexi eos dicit dns
quia ppter peccatum vituli aliqui sunt occisi.
et aliqui pmissi sunt tamen in alia parte
ppt qd perierunt in solitudine cadauera eorum
et sic dr eos neglexisse inquantum pmisit
eos sic perire. sic reus neglige dr que
perire pmittit. Quia hoc est testamentum
Hic tangitur conditio novi. et primo quantum ad ei9
dacionem quia datum est primo iudeis quibus
xpc predicauit et hoc est qd dr Quia
hoc est testamentum quod disponam domui
isrl. licet enim gentiles sint admissi ad
novum testamentum. hoc tamen factum est sic inse
rit oleaster in bonam olivam. secundum qd
dicit aplus Ro. xi°. 2° tangitur conditio novi
testamenti quantum ad tempus dacionis. cum dicit
post dies illos dicit dns. i. post istum
vetus testamenti sic psum est post. 3° tempus q
ipsum impsum. sic magis dicit post pedago
gum lex at pedagogus noster fuit in xpo.
ut dr Gal. 3°. 3°. tangitur conditio novi
testamenti quantum ad modum dandi cum dicit
Dando leges meas in mentes eorum fidem
inspirando. et in corde eorum superscribam
eas per caritatem fovendo. qui modus
dandi est pplus spus dei. sz interius

illuminando. et sic lex nova est data aplis
qn xpc apparuit eis spm ut intelligerent scripturas.
et qn misit eis spm sanctum. Homo aut pt alium
docere inserendo exterius signa sensibilia ut vo
ces et consilia. Et hoc modo data est lex vetus.
ut hetur Exo. 20. Cunctus aut plus videbat
voces et lampades &c. Dicit aut leges meas
pluraliter qz licet nova lex sit una tamen sunt ibi
plura precepta et consilia a spu sancto inspirata.
4°. tangit novi testamenti efficaciam cum dicit
Et ero eis in deum et ipsi erunt mihi in populum
quia lex nova est lex amoris. qz dividit
filios regni a filiis perditionis. Et non docebit
unusquisque proximum suum &c. Hoc pt intelligi
dupliciter. uno modo de cognicione vie. et sic illud pro
ptinet ad aplos. quia omnes instructi sunt
a xpo immediate. et non unus ab alio. Unde et
paulus aplus qui posterior fuit dicit ad Gal.
1°. Notum vobis facio fratres evangelium qd evangelizatum
est a me. quia non est secundum hominem neque enim
ab homine accepi illud neque didici sed per revela
tionem ihu xpi. Alio modo pt intelligi de cognicione
patrie celestis. et tunc refertur ad omnes bonos
spualiter post iudicium futurum. quia modo angeli
superiores illuminant angelos inferiores de
hiis que ptinent ad explenda ministeria. perac
tos electos. Sed peracto iudicio cessabit tale illu
minacio. Et hec exposicio ultima magis
concordat lre. Sed quia efficacia novi
testamenti non solum se extendit ad cogni
cionem sed etiam ad purgacionem peccatorum. Ideo se
Quia propicius ero iniquitatibus eorum. i. ob
mittendo iniuriam et peccatorum eorum iam non me
morabor ad puniendum in futuro. Dicendo
autem novum. Consequenter concludit principale
intentum. ex quo enim dns p Jeremiam vocat
testamentum cui9 xpc est mediator novum. ut
patet supra. p quod quod precedens testamentum vocat
vetus. quia novum dr respectu veteris. et hoc est qd
dr. Dicendo aut novum de testamento xpi.
veteravit prius. i. ondit quod precedens testamentum
debeat dici vetus. qd aut veterat et se nescit
sit tempore. quia omne tale deficit in tempore.
ut hetur 4° phy. co. 10 sed quod vetus testamenti

ſtenacuratū p nouū Et hoc eſt qd ſeqr
Quod aūt antiquat et ſeneſcit ꝓpe inte
ritum eſt Ad maiorem eius euidenciam qd
dm̄ eſt in ue. in pte ṕncī queri vtz lex no
ua debuit dari a xº in ſcptis et vr̄ pmo qꝫ
quia ſcptā deſeruit meorie in ſitum ſ lex
noua eſt duratā vſqꝫ in finem mūdi. ſ. illud
Luc 21º Celum et tra tranſibūt vba aute
mea no tranſibūt. gº vr̄ qꝫ xpc debuit doc
trinam ſuam ſcbe. Itm lex vetus fuit figa
noue ut hetur in hoc ca.lº Sed lex vetus
deſcpta fuit a deo. ſ.m qd hr̄ Exo. 19º Dabo
tibi duas tabulas lapideas et legem ac
mandata que ſcpſi. gº lex noua debuit
ſcbi a xº quia figatum debet rnde figure
Tercium Si xpc ſcpſiſſet illud potiſſime de
buit fieri in cenā. ſ nichil tle ibi habe
tur. Indeo dm̄ qꝫ doctina xº no debuit
tradi ſcbi pmo quia excellentiſſimꝰ modus
docendi debet excellentiſſime doctine. Nunc
aūt ita eſt qꝫ efficacior eſt modus docendi
vo qꝫ ſcpto. quia ſcpta non eſt ñi vox mor
tua. Et ideo xº qui eſt doctor excellentiſſ
mus quecebat alius modus docendi ñi pſſbium
non eſt pfiſſimꝰ. diſcipulis aūt ſuis tradidit
vbis a tracta pſecīe quecebat doctina xpi
ſcbe. ꝓpter qd ſcripſerunt euangª et alios libros
noui teſtamti ptinentes doctinam xº Sicut
ſimiliter inuenit apud antiquos phos qꝫ aliq
inter eos excellentiſſimi. ſꝫ pitagoras et
Socrates dunt nichil ſcpſiſſe. tam eoꝝ diſci
puli ſcpſert/ 2º quia no eſt queciens illū
doctorem ſcbe. cuiꝰ doctina no pt libris comp
hendi. talis fuit xpc. ſ.m qd dr̄ Joh. vltio.
Sunt et alia multa que fecit ihūs que ſi
ſcbant p ſingula. nec ipm arbitror mūdum capere
eos qui ſunt ſcbendi libros Quod
exponens Aug.ꝰ dr̄ Et hoc no eſt intelligend
ꝓpter corpm̄ quātitatem mūdi ſ vutus Et ideo
xpc doctinam ſuam ſcbe non debuit. quia
ſi eam ſcpſiſſet. crederet qꝫ eius doctina no
plus ptineret. qꝫ qd illa ſcpta ptenderet
Non ſic aūt crederet ꝑſcptam ſuoꝝ diſci. loꝝ
Et in pncie quia ꝑfice ſe doctinam xº non
ſcpſiſſe ad plenum. utꝫ p vbum Joh. pallegatum
Conſiderand ꝫ qꝫ licet xpc
non ſcpſit doctinam ſuam in carta mor
tua. ſcpſit tm̄ eam in carta viua. ſcilꝫ
in cordibus ſuoꝝ diſcipꝉoꝝ ut pdm̄ e
Et ſic erat ꝓphatum in Jerem. utꝫ inſra.
et iſte fuit modus queciens ſcbendi hanc
doctinam que inducit efficacit ad vitam
eternam Et io debet ſcbi pmo in via in
tellectuali que habet immortalitatem
ꝓpt qd dicit paulus aplus 2. Cor. 3º
qꝫ hec eſt epla ſcpta in tabul cordis
Ad pmū ꝫ ꝫ eo dcis quia ſcpta diſci. loꝝ
ſufficit ad meoriam doctine eius Ad 2m
dm̄ qꝫ figa et figatum no omo aſſi
milant. ymo oportet ut figa deficiat
a figato Et io lex vetus que erat in
pfector ꝯſiſtebat in ſenſibilibus ſignis
fuit pmo deſcpta in tabulis lapideis
lex aūt noua tanqꝫ pfector fuit pmo de
ſcpta non atramento. ſed ſpu dei vivi in
tabulis cordis ut dr̄ aplus 2ª ad Cor. 3º.

Habuit quidem Capitulum Nonum

Hpoſtꝫ aplus oſtendit dignitatē ſacdotij
xº r.º ſacdotij veteris legꝭ ingnali
hic ꝯtr declarat hoc idem applicando
magꝭ in ſpali. et diuī in d. quia pmo
declarat ꝓpoſitum 2º pbat qddam in ſuo p
ceſſu ſuppoſitum in pncº decimi cali. i. vmbram
eni hns Prima adhuc in 3º qꝫ pmo tangit
ea que ſunt in veteri teſtamento 2º oſtendit
eoꝝ ſignificatum ibi hoc ſignificante ſpu ſco 3º ex hoc
ꝯcludit ad ꝓpoſitum ibi Et io noui teſti
Prima adhuc in d. qꝫ pmo tangit ea que
ſunt in veti teſtaº in quodam gnali 2º
tangit ea magꝭ in ſpali ibi Tabnaculum
Ad euidenciam pmi ꝯſiderand qꝫ omnia
que ſunt in nouo et veti teſtamto or
dinata ſunt ad cultum diuinum. ad quem
vº cultum reddi homo ineptus ſm
pctm et aptus p gratiam. ſ.m qꝫ ro per
immundiciam et mundiciam corpalem
Et io ſacrmta noue legꝭ que conſe
runt gratiam aufferunt pctm. reddunt
ſimplr hominem aptū ad cultū diuinum

Illa autem que erant in veteri testamento non
gratiam conferebant. sed tamen quasdam irre
gularitates seu immundicias corporales aufe
rebant. propter quas prohibebantur ho
mines accedere ad locum divini cultus et
ad orationem fidelium. sicut erat tactus mor
tui vel alicuius immundi in quibus redde
batur homo ineptus ad accedendum ad lo
cum cultus divini. talia autem auferebantur
per sacramenta veteris legis. licet per ipsa non
conferretur gratia. sicut diffusius declaratum
est in principio huius operis. et hoc est quod dicit
Habuit quidem prius. i. primum testamentum
iustificationes culture. i. sacramenta aufe
rentia divini cultus impedimenta modo
predicto. verumtamen iustificabant secundum quid. ideo
subdit et sanctum seculare. i. emundacionem cor
poralem que dicitur secularis. quia pertinens solum in
corporibus consistit. quia sacramenta illa non
erant dativa gratie. Tabernaculum enim.
Hic ponit predicta magis in speciali. et divi
ditur in duas quia primo tangit ea in speciali que per
tinent ad tabernaculi moysi dispositionem. secundo
ea que pertinent ad sacerdotum ministrationem
ibi His vero ita compositis. Ad intellectum primi
considerandum quod tabernaculum moysi sic
erat dispositum. parietes enim erant de qui
busdam asseribus coopertis auro. Infra
vero tabernaculi erat quedam cortina variis
coloribus depicta. Altitudo tabernaculi
erat .10. cubitorum. et latitudo etiam .10. lon
gitudo vero eius .30. Et erat quedam cor
tina interius dividens longitudinem
in partes equales. quare ex una parte corti
ne erant .10. cubiti tantum. et dicebatur illa
pars tabernaculi sancta sanctorum. In alia vero parte
erant .20. cubiti. et dicebatur illa pars tabernaculi
sanctum vel sancta. Et sic designabantur
due partes in tabernaculo. sicut in ecclesiis
nostris chorus et navis. non quod opposito
modo erant site. quia chorus in ecclesia
est versus orientem. in tabernaculo vero moy
si sancta sanctorum erat ad occidentem. Ulterius

considerandum quod in sancta sanctorum erant tantum archa
testamenti. duo cherubim. et propiciatorium.
Apostolus autem addidit hic quartum scilicet quod erat
thuribulum. Quod exponunt aliqui dicentes
quia per hoc intelligitur altare incensi. sed hoc
patet falsum per textum Exodi .xl. ubi dicitur quod altare
incensi erat in alia parte tabernaculi. Hoc etiam
dicunt Josephus et Augustinus. Et ideo dicendum quod thu
ribulum non intelligitur aliud nisi quod ibi erat ince
sorium in quo summus sacerdos intrans sancta sanctorum
ponebat incensum. ut nebula inde consur
gens impediret aspectum illorum qui erant
in illa parte tabernaculi ne viderent ea que erant
intra sancta sanctorum. Erat in alia parte tabernaculi
que dicebatur sancta. erant tria. mensa propositionis
in latere aquilonari. candelabrum aureum in
australi. et altare thimiamatis in medio iuxta
cortinam dividentem sancta et sancta sanctorum. Pre
dictorum autem assignatur duplex ratio. Una litteralis
et alia mistica. Litteralis est ista. Tabernaculum
illud erat ordinatum ad cultum veri dei creatoris
totius mundi. In quo sunt due partes. Una nobis
invisibilis videlicet id quod est ultra celum
sidereum. ubi est spiritualium substantiarum habitatio.
et hec figurabatur per illam partem tabernaculi
que dicebatur sancta sanctorum. in qua erant cheru
bim representancium naturam angelicam. et ar
cha testamenti clausa. ad designandum quod raciones
que sunt in hoc seculo visibili continentur clause
et nobis occulte in seculo illo superiori. sicut rationes
effectuum in causis et artificiatorum in arti
fice continentur quasi clause. Et hoc patet
in archa contenta. scilicet tabule que representant
sapientiam qua distinguuntur res humane.
Et per virgam aaron que designat potestatem re
giminis per quam coherceri homines a malo
Et per manna per quod designatur vita humana.
Propiciatorium vero quod erat quasi locus dei et
quia videbatur summo sacerdoti designabat
ipse deus gloriosus et sublimis presidens
omnibus creaturis. Et sic patet quomodo per sancta sanctorum
designantur ea que sunt supra celum sidere
um nobis invisibilia. Per aliam vero partem
tabernaculi que dicebatur sancta alibi designabatur

illa pars mundi proximum enim tabnacli quod
erat quedam cortina varijs coloribus
distincta designabat celum sidereum varijs
stellis ornatum. per candelabrum in quo erant
septem lucerne designabantur ordines septem
planetarum. et propter hoc erat positum in parte
australi. quia circulus planetarum in emisperio
nostro semper est ad austrum. per mensam vero cui erant
panes suppositi designabantur elementa in quibus
consistit et nutritur hominum vita. quia ex eisdem
sumus et nutrimur ut dicitur 2o de generatione. Desig
nabat etiam illa mensa quod illi qui altari deser
viunt. deserviunt ecclesie. vivunt de ecclesia et de
altari debent vivere. Sed aut allegorice prima pars
quia per illam partem tabnacli que dicebatur
sancta designabatur vetus testamentum. in quo vi
sus diviniorum erat latens sub velaminibus
figurarum. sicut aspectus eorum que erant intra
sancta sanctorum inclusus per cortinam mediam
inter utramque tabnacli partem ut predictum est. per
illam vero partem que dicebatur sancta sanctorum in qua
erant illa que representabant spiritualia et di
vina ut dictum est designabatur novum testamentum
in quo revelata est veritas divina. propter quod in
passione domini in qua consummatum est novum
testamentum scissa fuit illa cortina templi. que
prohibebat aspectum eorum qui erant inter sancta sanctorum.
ut habetur Luc. 23o. Hanc autem expositionem prosequitur
amplius ut patebit ex sequentibus. His visis
descendendum est ad literam que tangit tabnaculi
differentiam dicens. Tabernaculum enim factum est primum
scilicet de illa parte tabnacli que dicebatur sancta.
quia ab illa erat ingressus templi in quo erant
candelabra. Im habebat septem lucernas que
hic dicuntur candelabra et mensa et propositio pa
num quia duodecim panes erant positi super
mensam illam. Rm autem quod erat ibi scilicet altare
incensi obmittit apostolus. quia sicut quod scilicet misterium
non intendebat de istis dicere per singula secundum
Hanc dicit sancta hoc refertur ad tabnaculum primum.
quia sic dictum est. Illa pars prima tabnaculi
in qua erant ista dicebatur sancta. ubi. Post ve
lamentum autem. i. post cortinam inter medium
existentem. 2m tabnaculum. i. 2a pars tabnacli

quod dicitur sancta sanctorum aureum habens thuribulum
et archam testamenti circumtectam ex omni
parte auro quia erat de lignis sethim
operta auro intus et extra ut habetur Exo. 24o.
in qua urna aurea habens manna scilicet
quod habetur Exo. 26o. Et virga aaron que
fronduerat scilicet quod habetur Num. 17o. et tabu
le testamenti iste erant inclusae in archa
ut predictum est. super que erant cherubim glorie
i. gloriose facta. vel potius quia erant glorie dei
cui deserviunt angeli significative. unde sunt obum
brantia propitiatorium quod representabat locum
divinum ut dictum est de quibus non est modo
dicendum per singula quia apostolus prosequitur
ista breviter et secundum sensum allegoricum
ut dictum est. His vero ita compositis. Hic apostolus
ostendit describit misterium sacerdotum in ta
bernaculo moysi. Ad cuius intellectum sciendum quod in
sancta sanctorum solus summus pontifex introi
bat in die expiationis tantum. In alia autem
parte tabnacli que dicebatur sancta. alii sacer
dotes intrabant bis qualibet die ad
perficiendum sacrificia. Immolatio enim sacri
ficiorum et cremationes eorum fiebat extra tabnaculum
sub divo in altari holocaustorum. sed consum
matio sacrificij fiebat intus per cremationem
incensi in altari. quia sacrificia illa
non erant accepta ex se. sed tantum ex fide et
devotione offerentium. que fides et devotio significatur
per incensum. et hoc est quod dicitur. His vero ita co
positis. i. dispositis modo predicto. In priori quidem
tabnaculo. i. in parte tabnacli que dice
batur sancta. semper. i. cotidie introibant
sacerdotes sacrificiorum officia consummantes
per cremationem incensi. In 2o autem. i. in sancta sanc
torum semel in anno solus pontifex. supple
introibat. Glosa dicit hic. quod pluries
in anno intrabat. in sua sanctione
Sed hoc non videtur scriptum in lege. nisi solum cum
movenda erant castra. tunc enim aaron
et filij eius intrabant ut involverent
ea que erant intra sancta sanctorum et dispo
nerent levitis onera. Aliud autem non legitur
intrasse aliquis nisi summus sacerdos in festo ex
piationis ad offerendum ibi coram propitiatorio.

de sanguine hostie ymolate pro peccato populi
Et hoc est quod dicitur Non sine sanguine et cetera
hoc significante spiritu sancto ostendit quod significant predicta
et primo quantum ad vetus testamentum 2°
quantum ad novum id est Christus autem assistens
in prima parte dicit sic hoc significante spiritu sancto
nondum propalatam esse sanctorum viam
Omnia sic dictum est per hoc quod non patebat
bat accessus sacerdotibus ad sancta sanctorum
designabatur quod via veniendi ad celestia
non erat patefacta sicut est in novo testamento
Et quia vetus testamentum adhuc debebat
esse suum sicut quod significabatur prima pars taber
naculi ut dictum est. et hoc est quod subditur
Adhuc priore tabernaculo id est veteri testamento
habente statum que parabola id est figura est
temporis instantis quia vetus testamentum
fuit figura novi iuxta quam scilicet parabolam
munera et hostie offeruntur que non possunt
iuxta conscientiam perfectum facere quia in veteri
testamento quod fuit figura novi munera
oblata non auferebant peccata ut predictum est
Et tamen solummodo sed mente solummodo in cibis
et potibus. quod dicit quia observaciones
legalium in parte consistunt in abstinencia
ab aliquibus cibis et potibus in lege pro
hibitis et variis baptismatibus id est oblationibus
que fiebant in emundatione leprosi et consimilibus
Omnia enim ista erant quedam purgationes
corporalia et ideo non poterant mundare
conscienciam sed tantum tollere quandam immundi
ciam corporalem vel irregularitatem
propter quod dicit iusticie carnis Et hoc
est quod dicitur Et iusticiis carnis usque
ad tempus correctionis impositis id est usque ad tempus
nove legis que corrigit vetus testamentum
non a malo in bonum reducendo quia lex
vetus fuit bona et iusta ut habetur Ro. 7°
sed ab imperfecto ad perfectum reducendo Quia
sicut puero quamdiu est sub pedagogo impo
nuntur aliqua opera bona ad assuefaciendum
virtutis ista tamen mutantur adveniente etate
virili in qua perfecciora ei imponuntur ita populo
legem moysi sunt imposita legalia

populo iudaico ut exercerentur multum eius dei quia
tamen erant imperfecta adveniente lege Christi ad perfectum sunt
reducta propter quod apostolus Gal. 3° comparat legem
moysi pedagogo iuxta cuius disciplinam tenetur puer
quamdiu est parvulus ut plenius declaratum est
in principio huius operis Christus autem assistens hic
quantum exponit illud quod dictum fuit de tabernaculo
moysi in quantum fuit figura novi testamenti Circa
quod apostolus duo facit quia primo declarat positum
2° probat quoddam suppositum id est Hiem Circa primum
apostolus quatuor tangit primo dignitatem loci
quia illa pars tabernaculi que figurabat novum
testamentum vocabatur sancta sanctorum 2° dignitatem
ministri quia solus summus pontifex illuc intrabat
3° modum intrandi quia cum sanguine intrabat 4° tempus
intrandi quia semel in anno 5° causam quod intrabat
scilicet ad placandum sibi deum et populo et ista
significant ea que sunt in novo testamento quia
Christus qui est summus pontifex intrabat maxime
quod significabat per sancta sanctorum ut supra dictum est et per
proprium sanguinem ad placandum nobis deum pre
Et hoc est quod dicitur Christus autem et cetera Circa quod
quod in hoc textu constructio est in celum suspensiva
et ideo ut clarius et brevius procedam et po
nam debitam constructionem non sed quod iacet in
libro secundum ordinem suum Christus hic tangit
novitatem testamenti quia Christus est novum supplementum
compositum in natura duplici scilicet divina et humana Pon
tifex hic tangit novum officium quia Christus est
princeps aliorum pastorum secundum quod dicitur prima Pet.
5° Cum apparuerit princeps pastorum et cetera As
sistens id est semper paratus ad officium suum scilicet ad
interpellandum pro nobis patrem et ad auxilium
dandum nos contra impugnationem hostium intrat
sancta id est celum ut patebit inferius quod quidem
celum est tabernaculum peramplius id est valde
amplum propter immensitatem bonorum celestium
et perfectius quam fuit tabernaculum moysi quod
fuit mobile et portabile de loco ad locum
illud vero est immobile et eternum secundum quod per
Ysaiam fuit predictum 33° Oculi tui videbunt
Ierusalem civitatem opulentam tabernaculum
quod nequaquam transferri poterit Ibi enim loquitur
de celo celesti non manufactum id est non per hominem
sicut tabernaculum moysi per manum beseleel

Et hoc est quod subdit apostolus exponendo verbum pridem. Idest non sine cruore . i. non sine sacris sanguinis et temporis intrandi ibi Semel quia toto tempore non est nisi vnius anni eius pontificatus. Et ideo ex quo semel intrauit semper est ibi. Tangit ergo modus intrandi cum dicit Neque per sanguinem hircorum et vitulorum sic intrabat pontifex veteris testamenti Sed per proprium sanguinem id est qui pro nobis fuit effusus in ara crucis. Tangit et effectum cum dicit Eterna redemptione inuenta quia per hoc hominibus eternam redemptionem per modum conuenientissimum a Christo adinuentum ut satisfaceret qui potest deus et solueret qui debuit homo. Si enim sanguis hircorum probat quoddam suppositum scilicet ultimum dictum quod sanguis Christi sit efficax ad eternam redemptionem et facit tale argumentum Sanguis Christi ex vnione ad suppositum diuinum habet virtutem maiorem ad emundacionem quam sanguis hircorum et vitulorum et aqua lustracionis ad tollendam immundiciam corporalem seu impedimentum irregularitatis de quo predictum est. Veritas huius propositionis patet quia sanguis Christi ex vnione ad suppositum diuinum continet quandam infinitatem virtutis. Sed predicta veteri lege tollebant immundiciam corporalem contractam contactu alicuius immundi a diuino cultu impediente ut patet Numeri 19. Ergo multo fortius sanguis Christi emundat animam et reddit eam aptam ad salutem eternam Et hoc est quod dicit Si enim sanguis hircorum et thaurorum hoc fiebat in festo expiationis et cinis vitule aspersus quia in aqua lustracionis qua debebant immundi aspergi ponebant cineres vituli combusti ut habetur Numeri 19. inquinatos sanctificat ad emundacionem carnis quia animam mundare non poterat. Quanto magis sanguis Christi etc. Emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis . i. a peccatis que mortem inferunt animam morte culpe et morte gehenne ad seruiendum deo viuenti hoc dicit ad differentiam idolorum qui putantur dii sed sunt mortui ut Jupiter Bachus et huiusmodi. Tangitur tamen per quam sanguis Christi habet efficaciam ad predicta quia ipse offerens scilicet Christus cuius multum est efficacie infinite propter vnionem ad diuinitatem et hoc tangitur cum dicit Semetipsum obtulit. Secundum offerendum quod fuit sanctissimum ideo dicit immaculatum. Tertium est modus offerendi qui processit ex magna caritate quod notatur per spiritum sanctum. Cum autem sanctus sit ista oblacio condigna cum dicit Deo scilicet patri.

Et ideo noui testamenti. Hic ostendit quod conditiones que pertinent ad vetus testamentum et compositionem eorum ad principale intentum scilicet quod nouum testamentum sit excellencius et efficacius veteri. et diuiditur in duas quia primo facit quod dictum est secundo probat quoddam suppositum in sua ratione ibi Ubi enim testamentum est. Circa primum sciendum quod immediate predixit quod Christus per proprium sanguinem intrauit in celum et sic inuenit eternam redemptionem eternam hoc tamen non poterat fieri in veteri testamento Ex quo sequitur quod aliud testamentum factum est per Christum et per quod debet dici nouum quia illud quod sequitur precedens dicitur nouum respectu illius Et hoc est quod concludit apostolus Et ideo noui testamenti mediator est scilicet ipse Christus Et per quem modum sit mediator subdit ut morte intercedente . i. Christi morte interueniente per quam eius testamentum est confirmatum in redemptionem earum preuaricationum que erant sub priori testamento . i. quas vetus testamentum non poterat auferre. scilicet per Christi mortem sunt ablate repromissionem eterne hereditatis accipiant per efficaciam passionis Christi qui vocati sunt id est ad accipiendum ipsam per veram fidem et sacramentorum noue legis perceptionem Et sic patet quod testamentum nouum est efficacius veteri quia mundat animam et confert gloriam. Vetus autem testamentum tantum corporaliter mundabat et terrena hereditate promittebat Ubi enim testamentum Hic probat scilicet quod supposuit scilicet quod nouum testamentum sit confirmatum per mortem Christi et hoc probat dupliciter primo per legem humanam secundo per legem diuinam ibi Unde nec primum. Circa primum sciendum quod secundum leges humanas ciuiles canonicas testamentum non habet robur quamdiu viuit testator quia tunc semper potest mutari cum sit ultima voluntas vite presentis. sed in morte confirmatur Ita consimiliter nouum testamentum quod est ipse testamentum Christi in sua morte fuit roboratum prout quod dixit Consummatum est ut habetur Johannis 19 et hoc est quod dicit hic Ubi enim testamentum est mors necesse est ut intercedat . i. interueniat testatoris

et patet litteram. Unde nec primum. Hic probat
idem per legem divinam in qua probatione
primo ponit novi testamenti et veteris
convenientiam. 2º eorum differentiam ibi Necesse
ergo. Circa primum considerandum quod vetus testamentum
quod fuit figura novi fuit confirmatum per
aspersionem sanguinis ut habetur Exodi 24º. Et
sic per legem divinam patet quod testamentum
novum per effusionem sanguinis debuit con
firmari ut figuratum respondeat figure. Et hoc
est quod dicit. Unde nec primum quidem id est tes
tamentum vetus quod fuit primum dedicatum
est id est confirmatum sine sanguine. Lecto enim
omni mandato legis a moyse universo
populo. Hoc habetur Exodi 24º ubi dicitur quod populus
accepit testamentum et obligavit se ad
obediendum. Et tunc moyses ad asper
sionem huius aspersit sanguinem. Et hoc
est quod dicit. Accipiens sanguinem hircorum et
vitulorum cum aqua et lana coccinea et
ysopo. Sed hic posset aliquis dicere quod Exodi
24º non fit mencio nisi de sanguine vitulorum.
Dicendum quod apostolus instructus fuit in lege
et ex usu et consuetudine sciebat qualiter
talia fiebant. scilicet per commixtionem sangu
inis hircorum et aque ut sanguis
esset clarior. Lana vero coccinea et ysopo
pus erant quasi aspersorium ad sang
nem aspergendum. Et propter hoc moy
ses tacuit ista quia non erant principalia.
Et credendum est apostolo quod fuit ita quod
descripsit. Non enim omnia in Exodo sunt
scripta. scilicet Ipsum quoque librum scilicet legem et
omnem populum qui legem acceperat aspersit
dicens Hic sanguis testamenti id est confir
macionis testamenti. quod mandavit ad vos
deus et tabernaculum quia non dum erat
factum sed postea illud sanguine aspersit.
quando illud construxit. Et omnia vasa mi
nisterii quibus utebantur in tabernaculo moy
si sanguine similiter aspersit et omnia pene
in sanguine id est per aspersionem sangui
nis secundum legem mundantur sine lege. Dicit
pene quia aliqua mundabant per ignem
scilicet illa que poterant ignem sustinere.

ut habetur numeri 31º. Expiatio in non fiebat sine
effusione sanguinis. Et hoc est quod dicit Et
sine sanguinis effusione non fit remissio peccatorum
quia animalia sacrificabant pro quibus eorum effu
debat sanguis In signum quod per effusionem sang
uinis christi fienda erat remissio peccatorum que non
poterat fieri sanguine animalium sed in signari.
Necesse est ergo. Posita convenientia novi testamenti
et veteris quantum ad confirmacionem et emundacionem
hic consequenter ponit differentiam ostendendo primo quod emun
datio novi testamenti est melior 2º quod est per
fectior id est Neque et sepe. Circa primum premittit
sic Necesse est ergo exemplaria quidem celesti
um hiis mundari id est tabernaculum veteris te
stamenti quod fuit quomodo exemplar celestium
ut declaratum est 6º capitulo. Debuit mundari
talibus hostiis que fiebant de animalibus brutis
Ipsa vero celestia melioribus hostiis quam istis
scilicet debuit mundari et sic mundata sunt
sanguine christi. Sed dicendum quomodo intelliguntur
mundari celestia ubi nulla sit macula. Dicendum
quod sicut dicebatur emundari tabernaculum. non
quia haberet in se aliquam immundiciam
sed quia tollebant quedam irregularitates
quibus impediebantur homines accedere ad sa
crificium Ita dicuntur mundari celestia per christi
sanguinem et sacramenta nove legis exceptio
sanguine christi efficaciam inquantum purgat
peccata que impediunt ab ingressu celestium et
ideo dicit hostiis in plurali. quia licet sang
uis christi sit una hostia. tamen eius efficacia
communicatur nobis per varia legis sacramenta. Et
quod tabernaculum sanguine christi mundatum sit me
lius tabernaculo moysi declarat dicens Non enim
in manufacta sancta introivit ihesus quale
fuit tabernaculum moysi ab homine factum. quod
fuit figura tabernaculi celestis. ut predictum est
ideo sequitur exemplaria verorum sed in ipsum
celum introivit ihesus ut appareat nunc
vultui dei pro nobis. Sicut enim pontifex in
trabat semel singulis annis ut apparet coram propiti
atorio. quod erat quasi sedile dei sic per quod
christus quantum ad humanitatem intravit celum non ad hoc

ut videt faciem dei patris de novo quia vi
dit eam absinstanti operationis. quia eius hu
manitas de novo instaurata sunt ad celum
ubi faciem dei clare videt a b̄to. ut per hoc co
ram deo patre pro nobis interpellat representando
humanitatem quam pro nobis assumpsit. Neque
ut hic ondit quod emundatio novi testamenti
perfectior est. et diu nota p. quia primo ondit perfectio
nem illius induxit simile. Et quemadmodum
in prima parte facit illam com. Illa emundatio
que non iteratur quia semel facta sufficit. perfectior
est quam illa emundatio que fiebat a pontifice ve
teris legis in festo expiationis et quolibet anno
iterabat. Expiatio aut per xpm semel tantum facta
est. quia eius unica passio. sufficit ad de
letionem omnium peccatorum quod est perfectior. et hoc est quod dicit.
Neque ut sepe offerat semetipsum. sicut pontifex
pontifex veteris legis intrabat in sancta sanctorum
per singulos annos in sanguine alieno. ex alie
rum sequitur inconveniens. scilicet quod xpus pluries debuit pati
a principio mundi. sicut et sacerdos veteris legis intra
bat per singulos annos sancta sanctorum pro expiatione
populi israel. Nunc aut ita est quod sicut ponti
fex sancta sanctorum intrabat pro populo israelitico ita
xpus passus est pro salute totius populi fidelis mundi
qui incepit a principio creationis. sicut populus israel a
datione legis. Et ideo si xpi passio esset iterabilis
debuisse frequenter pati ab origine mundi sicut
pontifex legis quolibet anno intrabat sancta
a datione legis. Et hoc est quod dicit. Alioquin oppor
tebat eum frequenter pati ab origine mundi.
Et quia hoc esset inconveniens. ideo subdit xpus
Nunc aut. id est tempore gratie semel in consummatione
seculorum. id est ultima etate que continet usque in finem
ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit
seipsum in conspectu omnium offerendo in cruce.
Et quemadmodum. Hic adducit simile ad proban
dum quod xpus pro peccatis nostris semel tantum statutum
est ex divina sententia quod homines semel moriantur.
et postea in divino iudicio merita presentabunt.
Sic xpus pro salute hominum in cruce mortuus.
postea apparebit in iudicio non iudicandus sed
iudicaturus. in iudicium suum fidelibus suis eternam
salutem redditurus. Et hoc est quod dicit. Et
quemadmodum statutum est hominibus semel mori

roe originalis peccati. post hoc aut iudicium
sic xpus. sic et xpus semel oblatus est
in cruce non cogitatione mortalis ne
quaquam voluntarie assumpsit sed ad multorum
exhaurienda peccata. quod dicit quia licet
passio xpi se extendat ad delendum peccata
omnia ipsius est ex se. tamen aliqui reddunt
se indignos. ideo dicit multorum non dicit omnium
Secundo sine peccato apparebit etc. quia in secundo adventu
apparebit in forma glorie. et sic sine similitudine
peccati. In primo aut adventu apparuit in forma
hominis mortalis habens similitudinem peccati.
Sed quod dicit in utero Ro. 8. Ad maiorem evi
dentiam dictorum in hoc capitulo. queri potest
sanguinis xpi fuit deo oblatio acceptissima.
et videtur primo quod non. quia effusio innocentis
est coram deo abhominabilis. xpus aut
fuit innocentissimus ergo etc. Item illud quod
habet similitudinem cum sacrificiis genti
lium non est deo acceptum. sed oblatio
sanguinis innocentis est huiusmodi. Secundo quod dicit
in psalmo. Effuderunt sanguinem innocentem
sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum
quas sacrificaverunt sculptilibus chanaan
ergo etc. Contrarium patet per illud quod dicit in lectione
Cristo magis sanguinis xpi qui per spiritum sanctum
semetipsum obtulit immaculatum deo
et emundavit conscientiam nostram etc. Unde
hoc non est intelligendum quod solus sanguinis
xpi fuit oblatus pro nobis. ymo tota huma
nitas eius. et hoc patet auctoritate inducta in
qua dicit. Obtulit semetipsum. Fit tamen
mentio in hac oblatione specialiter de
sanguine quantum fuit separatus a carne. tamen
utrumque est de oblationis integritate. Ut
quod in sacramento altaris quod est memoriale
illius oblationis. conficitur sic caro et
sanguinis. tamen sub speciebus diversis. sed nulla
oblatione fuit sanguinis separatus a carne.
Sed aut xpi pro nobis fuit oblata usque
passionem fuit a corpore separata ad satis
faciendum pro nobis. Joh. 16. Animam meam
pono pro ovibus meis. Et sic patet quod tota
xpi humanitas pertinet ad oblationem sero
sacrificium. Et aut hec perfectiora habeant com

oblationis vel sacrificii patet quia sacrificium
in lege fiebat triplici de causa primo ad tol-
lendum peccatum propter hoc in lege dicebatur
aliquid sacrificium pro peccato. Secundo ad gratiam con-
servandam propter hoc in lege dicebantur
alique hostie pacifice. Tertio ad hoc quod mens
hominis perfecte deo uniretur per amorem propter
hoc in lege offerebatur holocaustum quod
totum tendebat ad honorem domini. Ista autem
tria pervenerunt nobis a deo mediante sacrificio
Christi prius oblato quia per hoc peccata nostra
sunt deleta Apocalypsis i° Dilexit nos et la-
vit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Et
gratia collata Johannis x° Veni et vitam per
ipsum Christum sancti est. Et porta glorie aperta
est ubi fit hominis ad deum unio perfecta
propter hoc dicitur infra 10 capitulo Habemus fidu-
ciam per sanguinem eius in introitu sancto-
rum. Et sic patet quod sacrificium Christi fuit perfectissimum
quia continet in se perfectissime virtutem
omnium sacrificiorum sicut persona divina continet
in se unite et eminentius perfectiones omnium
creaturarum. Ad secundum dicendum quod effusio sanguinis
Christi potest referri ad duplicem personam. Uno modo ad
ipsos effundentes et sic fuit deo abhomi-
nabilis et fuit peccatum gravissimum. Alio modo ad
voluntatem Christi patientis qui voluntarie
obtulit se passioni et ex caritate maxima
et sic fuit deo acceptissima. Et hoc secun-
do modo habuit rationem oblationis et sacrificii non
autem primo modo. Ad tertium patet ex dictis quod ob-
latio sanguinis innocentis in sacrificiis
gentilium habet similitudinem cum illis
qui occiderunt Christum. Et hoc modo non habet
rationem sacrificii ut dictum est. Et ideo non est si-
militudo sacrificii Christi ad sacrificia illorum

Umbram enim habens **Capitulum 10m**

In isto capitulo probavit apostolus eminen-
tiam novi testamenti et in suo proba-
tione dixit quod vetus testamentum non aufferet
peccata ideo istud quod ibi supponit gratia probat
et dividitur in duas partes quia primo facit quod dictum
est secundo comparat sacerdotem novi testamenti ad
sacerdotem veteris testamenti ibi Omnis
quidem sacerdos. Primum probat dupliciter primo
ratione secundo per scripturam ibi Ideo ingrediens. Prima
adhuc in duas partes secundum duas rationes quas facit secunda ibi
Impossibile enim. Ad evidentiam prime rationis
considerandum quod differunt umbra et ymago in hoc
quod umbra est longinqua similitudo rei ymago
autem est propinqua et expressa rei similitudo. Et ideo
sacrificia veteris legis habuerunt rationem umbre respectu
bonorum glorie quia non promittebant illa expresse
sed sub velamine terrene prosperitatis. Sacrificium
autem nove legis habet rationem ymaginis quia
immediate inducit ad bona glorie celestis. Hoc
autem non poterant facere sacrificia veteris legis quod
patet ex modo offerendi ipsa quia quolibet anno
reiterabant quod non fieret si per ipsa offerentes mun-
darentur quia iteratio esset frustra. Et non est
dicendum quod aliquid frustra pareret in lege divina. Ergo non
aufferebant peccata. Et hoc est quod dicit Umbram
enim habens lex bonorum futurorum id est bonorum glorie que
expectantur in futuro que in lege promittebant
confuse per modum umbre et non expresse ideo
sequitur Non ipsam ymaginem rerum per singulos
annos eisdem ipsis hostiis quas offerunt
indeficienter sacerdotes veteris legis numquam potest
lex vetus per talia accedentes perfectos facere id est
mundatos a culpa et dignos gloria. Alioquin
cessassent offerre post primam eorum oblationem
ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati cul-
tores semel mundati. Et ideo concludit quod fiebat
illa sacrificia ad peccatorum recordationem et manifesta-
tionem per talia offerentes ostendebant se peccati habere conscientiam
et hoc est quod dicit Sed in ipsis commemoratio peccatorum
per singulos annos fit. Deletio autem peccatorum ex-
pectabatur facienda per Christum. Sed videtur quod ratio apostoli
non valeat quia potest dici quod illa sacrificia in-
dicebant a peccatis preteritis non autem a futuris quia
reiterabant peccata per eius et sacrificia erant
reiteranda non frustra ut apostolus arguit. Sed
ad deletionem peccati non perfecti. Dicendum quod apostolus ex
modo loquendi concludit hoc dictum. Dicebat enim
quod lex tamen habebat umbram celestium. Manifestum
autem ita est quod peccatum opponitur celestibus et
excluditur ab ipsis et ideo illud quod emundat
peccatum oportet quod sit celeste et spirituale. Et illud

quod est tale habet efficaciam ꝑpetuam et per
quod non est reitabile Hic autem Dicitur deo ob
sacre xpi in cruce voce diuinitatis adiuncte Et
ideo non reitatur quia semel factum sufficit ad de
lendum omnia peccata commissa et committenda Sed
adhuc dicitur Ecclesia cum altare cottidie offeratur
memoria eius ut dicitur dicendum quod non est ibi sacrificium reiteratio
sed vnius sacrificii in cruce oblati cottidiana
commemoratio propter hoc dicitur Mt. 26o hoc facite
in meam commemoracionem Impossibile Hic ponit
ratio ad idem quia principalius quod fiebat
in lege in die expiationis de hirco et vitulo
sed illud non poterat auferre peccatum cum esset quid
pure corporeum quod non attingit ad animam
quae est mundanum alia legis sacrificia poterant auf
ferre peccata huius racionis ponit ibi ergo Impossibile
enim est sanguine thaurorum aut hircorum auf
ferri peccata Sed aut contra hoc arguitur de sacramentis
noue legis que consistunt in quibusdam corpora
libus rebus tamen et tamen mundant animam Dicendum quod
non est simile quia in ipsis diuina virtus operatur et
ideo operantur ad gratiam per modum instrumenti non
sic autem erat in sacrificiis veteris legis sicut pre
mus diximus in fine huius capituli Ideo ingre
diens Hic probat per scripturam psalmi 39o qui lo
quitur de aduentu xpi propter imperfectionem sacrificiorum veteris
testamenti supplendam per suum sacrificium et facit
talem racionem Illud quod aufferet peccatum oportet
quod sit deo acceptum sed sacrificium veteris legis non
erat deo acceptum ut patet per scripturam psalmi in
ductam ergo etc. Et hoc est quod dicit Ideo ingre
diens mundum per carnis assumptionem dicit
quia illa scriptura loquitur in eius persona hostia
in hoc tangit sacrificia que fiebant de rebus
animatis et oblacionem scilicet sacrificia de rebus
inanimatis noluisti id est non accepisti Et sunt verba
filii ad patrem Et interponit sacrificium patri
acceptum quod de corpore xpi fuit factum dicens Corpus
autem aptasti mihi id est corpus passibile aptum
immolacioni Et quia fuit formatum et aptatum
sola virtute dei absque semine viri holocausto
mata que totaliter incendebant et pro pecca
to id est sacrificia que pro peccato offerebant quorum vna pars
incendebatur alia erat sacerdotum et sic apostolus
tangit omnia genera sacrificiorum veteris legis omnes
que non sunt deo accepta quia de talibus subdit
Non tibi placuerunt Et quia condicione inferioris
scripture Ergo autem sacrificium noue legis sit accep
tum deo quod dicit de xpo Tunc dixi ecce
venio per carnis assumptionem In capite libri
scriptum est de me ut faciam voluntatem
tuam deus scilicet meus liber iste est noticia
predestinacionis diuine Et caput huius libri dicitur
illud quod in diuina predestinatione primum tenet
hoc autem est misterium incarnacionis xpi
per quod ad beatitudinem pertingunt omnes
electi Superius dicens id est Illud quod sequitur
est verbum apostoli exponentis auctoritatem psalmi
de conclusione sacrificiorum veteris legis per sacrifi
cium xpi Et sic breui pondere concludit Aufert
primum scilicet legis sacrificium ut sequens statuat
id est confirmet sacrificium xpi acceptum deo patri
in qua voluntate sanctificati sumus etc. quia
per hoc quod xpus impleuit voluntatem patris
se ipsum offerendo sanctificauit Et omnis
quidem sacerdos etc. Hic comparat sacerdotem
noui testamenti et veteris adinuicem et diui
ditur quia primo facit quod dictum est 2o declarat
per scripturam Contestatur autem nos Ad euiden
tiam considerandum quod in lege erat duplex
sacrificium sollempne Primum erat in die ex
piationis quod solum fiebat per summum sacerdotem
ut frequenter dictum est Aliud erat sacrificium
in lege quod representabat eternitatem xpi
per continuitatem Et ideo dicebat iuge quia
cottidie offerebatur agnus vnus mane
et alius vespere Et illud sacrificium non solum
offerebatur per summum sacerdotem sed etiam per alios
inferiores sacerdotes Et de isto sacrificio
loquitur hic Et omnis quidem sacerdos scilicet
veteris legis presto est cottidie ministrans quia
cottidie offerebant iuge sacrificium Et
easdem sepe offerens hostias easdem scilicet
in specie et non in numero que non possunt auffer
re peccata ut patet predicta et magis patebit
infra Hic autem id est xpus vnam pro peccatis
offerens hostiam que sufficit ad delen
dum omnem culpam commissam et com
mittendam in sempiternum sedet ad dex
teram dei ut deus Et in hoc patet
dignitas ipsius ad sacerdotem veteris legis quem

opteebat continue stare ut minister christus autem

aut non fuit minister in iteratione oblationis

quia peracta sedet in dextera patris ut deus

de cetero expectans donec ponantur inimici

eius scabellum pedum eius et hoc comple

bitur in finali iudicio ut expositum est

supra 1° capitulo. Una enim oblatione consummavit

i. ad perfectionem adduxit in sempiternum sanctifica

tos quia hostia christi habet virtutem eternam

sanctificandi et propter hoc illa peracta non habuit

amplius necessitatem ministrandi sic habebat

sacerdos veteris testamenti. Contestatur autem

hic adducit ad probandum idem auctoritatem Jeremie

30 que supra exposita est 8° capitulo. Et in fine

illius ponit. Et peccatorum et iniquitatum eorum

iam non recordabor amplius quia ad talem

remissionem se extendit efficacia oblationis

christi que est oblatio nove legis. Et ideo per hoc

patet quod christus non habet necessitatem sine iterum

ministrare ad plures offerendum et hoc est quod

subdit. Ubi autem horum remissio est scilicet peccatorum

iam non oblatio pro peccato quia frustra

fieret medicina quia non est opus valentibus me

dicus Luce 5. Cetera patent ex dictis 8° capitulo.

Habentes itaque fratres. Superius apostolus ostendit

eminentiam sacerdotii christi. Hic consequenter ostendit

quod debemus ei reverentiam obedientie et divini timoris

et primo ponit apostolus allectiva ad huiusmodi

subiectionem. 2° ostendit subiectionis modum

et ordinem ibi Accedamus. 3° subdit

ipsius subiectionis rationem ibi Voluntarie enim

Circa primum considerandum quod duo sunt que debent

nos allicere ad hoc quod sacerdotio christi subdamur

devote et humiliter. Primum est huius sacerdotii ef

ficacia quia per ipsum introducimur ad celes

tia et hoc est quod dicit. Habentes fratres fi

duciam in introitu sanctorum i. celestium in sangui

nine christi qui est oblatio huius sacerdotii

quam initiavit nobis viam novam quia

nullus ante christum ascendit in celum et vi

ventem dicit. Hic via vivens efficaciter con

ducit ad vitam eternam quam christus inchoavit

viam autem istam ostendit. quia per velamen

id est per carnem suam quia caro christi in

cruce oblata erat quoddam velamen

ne divinitas. 2m autem quod debet nos movere

subiectionem perfecte est potentia huius sacerdotii.

quia christus non solum habet potestatem

super unam sed habet potestatem super totam ecclesiam

militantem et triumphantem. Et hoc est quod

ibi tangitur. Et sacerdotem magnum

super domum dei. Accedamus igitur. Hic ostendit

modum subiciendi nos sacerdotio christi. quia talis

modus est primo per veram fidem. Et tunc dicitur

Accedamus igitur cum vero corde absque fictione in ple

nitudine fidei quia non sufficit credere aliquos

articulos sed debet credere quicquid credit ecclesia. 2° per

susceptionem baptismi christi in quo homo profitetur se fidem

christi et illud tangitur ibi Aspersi corda a conscientia

mala quia abluti corpus aqua munda quia

baptismus non solum lavat corpus exterius sicut fiebat

ablutiones veteris legis sed etiam lavat animam intus

3° subitum christo per spem firmam et hoc est quod dicitur

Teneamus spei nostre confessionem indeclinabilem

ita quod non declinemus ab ea in prosperis sive in adver

sis. Et subdit causam huius firmitatis. Fidelis

enim est qui promisit scilicet deus qui non potest mentiri

Et ideo spes nostra debet ei firmiter inniti. 4° debemus

christo subici per caritatem. Licet enim caritas principaliter sub

iciat deo in maiestate per dilectionem christi sed secundum quod dicitur

i Joh. 4°. Qui non diligit fratrem suum quem videt.

deum quem non videt quomodo potest diligere. Ideo apostolus

loquens de caritate per quam debemus christo subici tangit

dilectionem proximi per quam manifestatur dilectio dei. dicens

Et consideremus invicem i. solliciti simus quilibet

de proximo in provocationem caritatis et bonorum operum

quantum ad promotionem in bono non deserentes collectionem

nostram i. cetum fidelium in pressuris tribulationis

et in hoc tangit sublevationem a malo quia

deserentes eos in tribulationibus non sunt veri christiani de

quibus subdit. Sicut est consuetudinis quibusdam

i. sicut christianis deserentes proximos in pressura

tribulationis sed consolantes oppressos debitis. Et tanto

magis quanto videritis appropinquantem diem scilicet equi

tatis vel iudicii. Cuius ratio est quia quanto plus fit

natura motus aut naturalis fortior est in fine

et sic debet esse de motu caritatis et gratie. Volun

tarie. Hic consequenter ponit ipsius subiectionis ratio

nem et divini timoris quia primo ponit deterrentem 2° dicit

venientem ibi Peccatorum prima in. dicit quod primo

inducit terrorem ratione subiectionis amplius. 2°

ratione districtionis iudicii divini i. Terribilis autem

Circa primum sciendum quod glosa hic distinguit inter illum

qui peccat volens et voluntarie. quia ille

qui ex passione consentit peccato peccat volens. Ille autem qui ex malicia et habitu inclinante voluntarie consentit peccato peccat voluntarie. Et propter hoc iste non penitet. quia operacio procedens ex habitu est delectabilis. primus autem penitet transeunte passione. Auxilium vero divine gratie non datur nisi penitentibus. Et ideo subdit. Voluntarie peccantibus. quia non penitent ut dictum est. Et hoc est quod dicitur. Voluntarie enim peccantibus nobis etc. Aliter potest exponi licet et magis ut videtur secundum intencionem apostoli. Ad cuius intellectum considerandum quod secundum sanctum Augustinum et alios sanctos doctores tempore ante lapsum liberum arbitrium non potest diu vitare peccatum mortale antequam repararetur per gratiam. postquam vero reparatum est potest vitare peccatum mortale. et ideo magis voluntarie cadit in peccatum reparatus per gratiam quam non reparatus propter quod non reparato adhibetur efficacius remedium ad tollendum peccatum scilicet baptismus qui aufert omnem culpam et penam. Sed si post reparacionem simplicem aliquis cadat in peccatum. iam non adhibetur sibi tale remedium. quia non est iterabile sacramentum. et hoc est quod dicit. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam noticiam veritatis i. post baptismum qui est fidei sacramentum. Iam non relinquitur pro peccatis hostia i. mors christi non applicatur ei secundum totum effectum sicut fit per baptismum qui delet totum. eo quod in ipso configuramur totaliter morti christi. secundum quod dicitur Ro. 6. Consepulti sumus cum illo per baptismum in mortem etc. Terribilis autem hic ponit ad hoc rationem ex districtione divini iudicii. quod est valde terribile transgredientibus legem christi. et hoc est quod dicit. Terribilis autem quedam expectatio iudicii propter sue irretractabilitatem. et propter pene acerbitatem que tangitur ibi. Et ignis emulatio i. pena ignis ex emulacione et zelo divine iusticie infligenda. que consumptura est adversarios eos eternaliter cruciando. Et confirmat hoc per simile de lege moysi cuius transgressores puniuntur morte ut ex decursu veteris testamenti. et multo magis punientur transgressores legis christi. que quanto satisfactior est tanto eam oportet magis observari. et hoc est quod dicit. Irritam quis faciens etc. et post sequitur i. qui filium dei conculcavit mandata eius contempnendo. et sanguinem testamenti pollutum duxerit in quo sanctificatus est. quod faciunt illi qui post baptismum revertuntur ad fomitem. et spiritui gratie contumeliam fecit ipsum abiciendo.

Aliter potest exponi de illis qui dicebant observacionem legalium esse necessariam ad salutem post baptismum et sic quodammodo conculcabant dei filium. dicentes ipsum impotentem ad salvandum nos per semetipsum et sanguinem eius. quasi parum pollutum dicebant. ex quo ipse non sufficiebat ad emundacionem peccatorum. et per hoc faciebant contumeliam gratie novi testamenti. Et quod tales mereantur a deo puniri probat per scripturam dicentem in persona dei Scimus enim qui dixit michi vindictam et ego retribuam etc. quasi et si iudices vindicent hoc. non conveniunt eis nisi inquantum sunt ministri dei. Et quia vindicta deo refertur. qui est fortissimus ad infligendum. et iustissimus ita quod non potest a iusticia flecti. ideo concludit Horrendum est incidere in manus dei viventis. Sed contra hoc videtur quod david preelegit potius incidere in manus domini quam in manus hominum. Dicendum est quod melius est incidere in manus domini peccantem ante iudicium finale quando est penitentia. et sic elegit david. Sed horrendum est post iudicium vel in iudicio quando agit ut deus ultor. Rememoramini. postquam apostolus induxit ad inherendum christo per voces deterrentes. hic inducit ad hoc per voces demulcentes ad modum boni medici qui post sectionem vulneris vel ulceris apponit unguenta mitigancia. Et quia ad benagendum memoria provocat commemoratio de bene gestis ideo primo eorum bona opera commemorat. secundo hortatur ad implendum quod restat ibi Nolite itaque. In prima igitur parte sic dicit Rememoramini pristinos dies i. primam conversationem vestram laudabilem. et statim tempore vestre conversionis ad fidem quibus illuminati per fidem et baptismum magnum certamen sustinuistis passionum et hoc dupliciter. uno modo in propria persona oppressiones sustinendo. et hoc est quod dicit Et in altero quidem i. uno modo certamen sustinuistis obprobriis et tribulacionibus spectaculum facti. Alio modo compaciendo aliis eorum talia sustinuerunt. et sic ipsi per compassionem afflicti sunt. et hoc est quod dicit In altero autem socii taliter conversantium effecti. quod

specificat magis in speciali. dicens Itum et vinctis compassi estis et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. Et quia talia non sunt propter se appetenda sed propter celeste premium pati enim tollanda sicut medicina amara propter sanitatem. Ideo sequitur Cognoscentes vos habere meliorem et manentem substantiam id est divicias celi que sunt meliores quia saciant appetitum et manentes quia non possunt auferri. Nolite itaque. Hic quartum exhortatur ad implendum quod restat et dividitur in duas quia primo facit quod dictum est 2° ad hoc inducit auctoritatem scripture ibi Adhuc enim. In prima parte hortatur eos qui ex bonis precedentibus debent moveri ad perseverandum in bono ne amittant boni precium et hoc est quod dicit Nolite itaque amittere confidenciam vestram id est firmam perseveranciam que magnam habet remuneracionem quia qui perseveravit usque in finem hic salvus erit Mt. 24°. Modus autem perseverandi tangitur dicitur Paciencia enim vobis necessaria est respectu malorum illatorum et respectu bonorum dilatorum ut voluntatem dei facientes id est eius mandata reportetis promissionem id est rem promissam que est beatitudo eterna. Adhuc enim. Hic ad propositum inducit auctoritatem scripture cuius principium habetur Aggei 2° et finis Abacuk 2° que coniungit apostolus ut ostendat eos uno spiritu locutos fuisse. Loquitur autem Aggeus de adventu christi ad mundum in carne apostolus accipit de eius in sensu mistico de adventu eius ad iudicium et sic venit christus dupliciter uno modo generale respectu omnium. Et licet a tempore Aggei usque ad generale iudicium sit tempus magnum tamen dicitur modicum respectu eternitatis. Alio modo venit christus ad iudicium particulare et hoc est in morte cuiuslibet hominis quia qualis in morte invenitur talis in iudicio presentabitur et usque ad talem christi adventum est tempus simpliciter modicum quia breves dies hominis sunt et hoc est quod dicitur hic Adhuc enim modicum aliquantulumque id est valde breve qui venturus est veniet in finali iudicio ad iudicandum veniet et non tardabit quia qualem recipiet hominem in morte que de proximo imminet talem ipsum in iudicio presentabit. Et quia soli iusti remunerabuntur ideo sequitur Iustus autem meus ex fide vivit per fidem enim anima primo vivit deo et ideo per spiritum de vita sic et corpus vivit per illud quod primo vivit anime. Et sicut corpus separatum ab anima moritur morte necessario sic anima per separationem. Quod si subtraxerit se a deo per culpam non placebit anime mee id est voluntati mee quia tendit a gratia dei. Ex dictis autem quod apostolus allegat hic auctoritatem Abacuk secundum translacionem lxx interpretum sunt insculpit sic Non autem erit anima eius recta in eo. Et est eadem sententia quia voluntas divina est regula recta humanorum actuum. Igitur qui se subtrahit ab illa non sit regula recta per quam habet animam non rectam. Consequenter concludit intentum Nos autem non sumus subtractionis filii id est subtractio peccati non debet dominari in nobis quia non aliquis filius eius quia dominatur in ipso sicut dicitur aliquis filius mortis eo quod initium mortis dominatur in ipso in perdicionem anime quia ad subtractionem eius peccatum sequitur mors. Sed fidei filii sumus renati per fidem et sacramenta et ideo fides formata debet dominari in nobis ad quam sequitur anime salus ideo sequitur in acquisicionem anime. Ad maiorem evidenciam eorum que dicta sunt in principio huius capituli queritur utrum sacramenta et sacrificia veteris legis iustificent. Et videtur primo quod sic per illud quod habetur Levitici 8°. Cumque sanctificasset eos Moyses et Aaron et filios eius de quorum ordinacione loquitur. Ex quo patet quod sacramentum ordinis in lege veteri sanctificabat et per consequens iustificabat quia idem est sanctificare et iustificare. Item secundum doctores sanctos in circumcisione conferebatur gratia quia mundabat ab originali culpa. Circumcisio autem erat sacramentum veteris legis. Ergo sacramenta veteris legis conferebant gratiam et per consequens iustificabant. Contra dicitur in textu Impossibile est sanguine taurorum et hircorum auferre peccata. Dicendum quod iustificacio proprie dicta de qua hic est questio est per gratiam gratum facientem que aufert culpam et facit dignum vita eterna. Talis autem iustificacio est a solo deo sicut a causa principali agente per illud psalmi Gratiam et gloriam dabit dominus. Et ideo si aliquod aliud iustificacionem operatur hoc est tantum per modum instrumenti. Instrumentorum

em dei est vnu coniunctum· aliud vero separatum· sicut
in artifice patet· Manus enim artificis est instrumentum
eius coniunctum· malleus vero separatum· sic in homine sunt quedam anime
organa siue instrumenta· Creatoris aut vel dei
fabri est eius instrumentum separatum· et per ordinem
huius duplicis instrumenti Separatum enim non applicatur
ad aliquod opus· nisi per motum realem instrumenti
coniuncti Humanitas autem Christi se habet ad diuinitatem
sicut instrumentum coniunctum· propter hoc damascenus
vocat ipsam organum diuinitatis· Et ideo operatur
ad iustificationem per modum instrumenti coniuncti Sacramenta
autem non possunt ad hoc cooperari nisi per modum
instrumenti separati· in quantum recipiunt virtutem a passione
Christi cuius humanitas ad nostram iustificationem
fuit applicata· Sicut quod dicitur Joh· i· Ecce agnus
dei ecce qui tollit peccata mundi· quia per hunc agni
immolationem fecit deus nostram iustificationem· Re
spectu autem huius virtutis non potest competere sacramentis
veteris legis· Cuius ratio est quia hec virtus recepta est per
realem motum instrumenti coniuncti ut dictum est·
Nichil autem potest mouere realiter aliquid antequam sit
in eo actu· Et ideo sacramenta veteris legis que precesserunt
incarnationem et passionem Christi· non potuerunt
ab ipso recipere virtutem cooperandi instrumentaliter
ad iustificationem· Sed sacramenta noue legis que
ipsam secuntur talem virtutem recipiunt· et ideo sunt
instrumenta iustificationis humane Considerandum tamen
quod licet antequam possit aliquid moueri per modum
efficientis et per realem motum antequam sit in actu
ut dictum est· potest tamen moueri per modum finis et per
apprehensionem sic finis apprehensus est principium
desiderii antequam sit in effectu Et hoc modo passio Christi
premonito incarnationis iustificauit patres veteris
legis· in quantum erat ab eis credita et
desiderata· quia per fidem mediatoris saluati sunt
Sacramenta autem veteris legis erant quedam protestationes
fidei ipsorum· et ideo significabant tamen fidem
per quam homines saluabantur· Sed non continebant
aliquam virtutem iustificantem sicut continent sacramenta
noue legis· Nisi accipiatur iustificatio large pro
emundatione corporali· impedimentorum que contrahebant
in lege veteri· sicut ex tactu mortui
vel cuiuslibet immundi· per quam reddebatur homo
ineptus ad introitum locum diuini cultus Sic
sacramenta veteris legis iustificabant quia tales
immundicias ammouebant· propter quod apostolus vocat

cerimonias legis iusticias carnis ut
supra dictum est ix· c· Et sicut dictum est de sacramentis
veteris legis· ita intelligendum est de sacrificiis
et oblationibus illius temporis propter quod dicunt
sancti quod sacrificia veteris legis erant accepta
deo ex fide et deuotione offerentium tamen· et non
ex ipsa re· Sed sacrificia noue legis ex re
sunt accepta ipsi deo· Ad primum dicendum quod illa
sacrificia non erant nisi quedam protestationes applicationis
ad diuinum cultum que non conferebant gratiam
licet fides ipsorum applicantium conferret· Ad secundum
dicendum quod circumcisione conferebatur gratia non
per ipsam circumcisionem sed per fidem tamen erat signum
sicut quod dicit apostolus Ro· iiii· c· Et abraham
accepit signum circumcisionis signaculum iusticie
fidei Sacramenta autem noue legis conferunt
gratiam ex opere operato· Ad tertium dicendum quod oblationes
et sacrificia veteris legis non auferebant
peccata sed fides et deuotio offerentium Et hoc
patet in veteri testamento seu lege ex modo loquendi
in oblatione enim hostiarum pro peccato iterum mentione
facta de sacrificio dicitur Et orabant sacerdotes
pro eo et dimittetur ei· quod dicit quod peccatum dimittebatur
non propter ipsum sacrificium sed propter fidem
ipsorum offerentium Capitulum vndecimum

Est autem fides &c· apostolus admonuit
fideles sibi Christo et ostendit quod talis
subiectio est per fidem ut ea que sunt
fidei libenter amplectantur· et diuiditur in tres
partes quod primo describit ipsam fidem 2º ponit
diuersa exempla circa ipsam ibi In hac enim
testimonium· 3º ad ea que sunt fidei hortatur
plebem katholicam in principio duodecimi capituli
ibi Ideoque· Prima pars ponit diffinitionem
fidei dicens Est autem fides substantia &c· Ad cuius
intellectum sciendum quod habitus cognoscitur per actus
eorum et obiecta· fides autem est habitus in
finitus Et ideo debet diffiniri per proprium actum
in comparatione ad proprium obiectum Actus autem
fidei est credere· qui est actus intellectus
assentientis ex voluntate imperio Quia
nullus credit nisi volens· sicut quod dicit Aug.
super Johannem Et ideo actus fidei est credere·
non solum habet ordinem ad obiectum
intellectus quod est verum sed et ad obiectum voluntatis
quod est finis seu bonum Habitudo igitur actus
fidei ad obiectum voluntatis designatur
in diffinitione apostoli cum dicitur Est autem fides substantia

sperandarum rerum. Res enim sperande continentur
in ipsa beatitudine cum sit status omnium bonorum
aggregatione perfectus. dicit boecius libro de consolatione.
Dicitur autem fides sperandarum substantia rerum. inquantum
est quedam inchoatio future beatitudinis. quia
fides est prima virtus infusa. sicut et in aliis
rebus prima pars rei de qua summo substantia eius
et maioria virtualiter aliquo modo continet
illa. sicut est in proposito. Per hoc enim separamus
beatificari quod videbimus et clare illud cui per
fidem nunc inherimus in enigmate. Similiter
autem actus fidei ad obiectum intellectus de-
signatur cum dicitur. Argumentum non apparentium.
quia obiectum fidei est veritas non visa.
cum secundum fidem non ex rei evidentia
sed ex auctoritate divina. Et sic patet diffinitio predicta.
quia data est per habitudinem actus fidei ad
obiectum intellectus et voluntatis. Siquis autem
velit predictam in formam diffinitionis reducere.
potest sic dicere. Fides est habitus mentis quo in-
choatur vita eterna in nobis faciens in-
tellectum assentire non apparentibus. Consi-
derandum etiam quod per verba apostoli predicta dis-
tinguitur fides ab omnibus que pertinent ad
intellectum. Per hoc enim quod dicitur. Argumentum
quod est firma adhesio intellectus. distinguitur
fides ab opinione suspitione et dubitatione
in quibus non est firma adhesio intellectus.
Per hoc autem quod dicitur. Non apparentium distinguitur
a scientia et intellectu per que sit aliquid apparens.
Per hoc autem quod dicit. sperandarum substantia rerum
distinguitur virtus fidei a fide communiter assumpta
que non ordinatur ad beatitudinem speratam.
Et propter eandem rationem predicta diffinitio fidei
bona. quia sicut diffinitur differre ab
omnibus aliis. In hac enim posita fidei dif-
finitione sicut consequenter ponit apostolus exempla de
fide. Et primo sicut hoc in generali. Secundo in speciali
ibi fide intelligimus. In prima quod premittit
dicit quod patres veteris testamenti habuerunt
testimonium bonitatis a deo propter meritum fidei.
Unde Genesis 15 dicitur de abraham Credidit
abraham deo et reputatum est ei ad ius-
titiam. Et hoc est quod dicit apostolus In hac
enim fide testimonium consecuti sunt seniores
id est antiqui patres. fide intelligimus. Hic consequenter

ponit exempla specialia fidelium in speciali et dividitur in quatuor
partes quia primo ponit exempla de hiis qui crediderunt
et docuerunt. Secundo de hiis qui ex fide aliquid fecerunt ibi
fide abel. Tertio de hiis qui propter fidem passi sunt
ibi Alii distenti sunt. Circa primum considerandum
quod doctrina veteris testamenti duplex fuit. Una ma-
nifesta scilicet de unitate dei et de creatione mundi
Alia occulta sub velamine figurarum scilicet de incar-
natione verbi. Et quia scribebat apostolus omnibus
hebreis ad fidem conversis. ideo primam tamquam omnibus
communem tangit dicens. fide intelligimus aptata esse
secula verbo dei. quasi dicat. Sicut antiqui crediderunt omnia
esse producta et disposita per verbum dei. sic habetur
Genesis 1. Dixit deus fiat. Et factum est ita. Et nos
credimus. Productio enim creaturarum et ordinatio eorum
quo debeat loqui scriptura. utpote tam ipse et non
ante fuit producta. est articulus fidei et non potest
demonstrari. licet productio mundi ab eterno probari
posset. Ut ex invisibilibus visibilia fierent. quia
enim antiqui philosophi fuit Ex nichilo nichil fit
Et ideo anaxagoras posuit latitationem
formarum in materia. Avicenna autem influxionem
formarum ab intelligentia. Plato autem posuit
formas secundum esse separatas a materia a quibus
procedebant materialia. Contra quod est posuisset eas
in mente divina. que sunt invisibiles forme et
procedunt ab ipsis omnia visibilia. sicut archa
facta visibilis ab exemplari invisibili quod
est in mente artificis. Unde boecius 3 de consolatione.
Tu cuncta superno ducis ab exemplo pulcrum pulcher
ipse mundum mente gerens similique imagine
formans. Et hoc est quod dicit apostolus Ut ex
invisibilibus etc. Fide plurimam. Hic consequenter ostendit
quod patres ex fide fecerunt et dividitur in 3 partes quia primo
hoc ostendit de patribus qui fuerunt ante diluvium
Secundo qui post usque ad legem datam ibi fide qui
vocatur. Tertio de hiis qui fuerunt sub lege data fide
moyses. Ante diluvium tres patres specialiter
commendantur de fide scilicet abel. enoch et noe.
et ideo secundum hoc prima pars dividitur in 3 partes secundum quod
que ponit de istis tribus. Secunda incipit ibi Enoch fide
tertia ibi fide noe. Circa primum considerandum quod ex
magnitudine fidei abel processit quod de melioribus
primitiis deo obtulit ut habetur Genesis 4. Et hoc
est quod dicit Hic fide plurimam id est meliorem
hostiam abel quam cayn obtulit deo per quam

testimonium consecutus est esse iustus quia fides per di-
lectionem operans iustificat testimonium perhibente
muneribus eius deo quia ignis descendit de
celo super hostiam eius in signum acceptationis
diuine vt et Gen 4° dicitur Respexit deus ad abel
et ad munera eius Translacio theodicionis sic habet
Et flammauit deus super abel et super munera eius
Et per illam defunctus adhuc loquitur Vig^m san-
guis monet nos ad fidem et deuocionem. potest etiam
hoc referri ad illud quod dicitur Gen 4° Ecce vox
sanguinis fratris tui abel clamat ad me de terra
·condit innocentem fidelis morte digna esse
vindicta Fide enoch Hic ponit exemplum de fide enoch
et diuiditur in duas quia primo proponit intentum 2° probat i-
bi ante translacionem. Dicit ergo quod fides enoch patet ex
hoc quod a prioribus fuit segregatus et in paradi-
sum translatus et hoc est quod dicitur fide i. per meritum
fidei Enoch translatus est ne videret mortem
aliorum s. in diluuio et etiam suam. quia non est
mortuus nec morietur nisi in fine mundi quia omnes
sumus debitores mortis ex transgressione primorum
parentum et non inueniebatur inter homines priores
quia transtulit illum deus ad paradisum terrestrem
ubi conseruatur vita eius usque ad finem mundi Ra-
cio huius est. quia vetus testamentum ordinatum
ad promissionem noui testamenti In nouo autem testamento
expresse promittitur vita eterna. et ideo ut in veteri
testamento daretur spes vite eterne. mors enoch
dilata est tempore legis nature et mors helie tempore
legis date. ut habetur 4° Reg. 2° Totum autem vetus
testamentum decurrit per ista duo tempora Ante translacionem
Hic quantum probat quod enoch translatus fuit propter meritum
fidei et facit talem racionem Nullus potest placere deo
nisi fide Sed ante translacionem enoch placuit deo ut
habetur Gen 5° Enoch cum deo ambulauit Ergo habuit
fidem propter quam translatus est propter ibidem subditur
Gen 5° Tulit eum deus. et hoc est quod dicitur Ante
translacionem [illegible] ex dictis Credere enim
Hic probat quantum quod nullus placeat deo nisi per fidem.
quia per hoc quod aliquis placeat deo oportet quod
accedat ad ipsum Iste autem accessus est per fidem
quantum ad 4. Considerandum quod in omni motu uel acces-
su mobili duo intendit. scilicet terminum motus et
causam quietis mouet In accessu autem ad deum
qui est per fidem terminus est ipse deus et quantum ad hoc dicitur

Credere enim oportet accedentem ad deum quia
est Unus deus eternus presens. dicitur Exo 3° Qui
est misit me ad vos Secunda autem quod homo
mouetur in deum est spes remuneracionis
eterne et quantum ad hoc dicitur et inquirentibus se re-
munerator sit Ista enim duo s. credere dei unitatem
et eius remuneracionem eternam sunt necessaria
ad salutem semper ad omnes Nec plus re-
quirebatur ad salutem gentilium qui nullam
legem receperunt a deo nisi legem nature. Sed
contra hoc videtur esse dicendum Aug. lib. de correctione
et gratia Ubi dicitur sit fides illa sana est qua
credimus nullum hominem siue maiorem siue par-
uum liberari a contagio mortis et obliga-
cione peccati nisi per mediatorem dei et hominum ihesum
christum. ergo credere misterium incarnacionis christi
fuit necessarium ad salutem et omnibus genti-
bus Dicendum quod misterium incarnacionis christi potest credi
dupliciter Uno modo explicite et sic tenebantur
credere illa quibus facta est de hoc reuela-
cio sic in veteri lege tamen sacerdotes scripture sciencie
tenebantur magis credere et cognoscere quam alii
Et adhuc in noua lege tenent magis
prelati in quantum per se explicatum est misterium
christi Alio modo potest credi misterium incarnacionis christi
implicite. et ad hoc solum tenent gentiles
quia non erant obligati ad legem moysi
Talis autem fides implicita de misterio incar-
nacionis continetur in duobus predictis quia qui
credit eternum deum remuneratorem inquirentium
ipsum. credit ipsum habere prouidenciam de sa-
lute hominum licet modus huius prouidencie
explicite non cognoscat modus autem per quem
non deus prouidet saluti hominum est per incar-
nacionis misterium Ex quo patet quod fides in-
carnacionis implicite continetur in predicta cre-
dulitate gentilium Videtur etiam aliqui quod deum
esse non sit creditum quia apostolus demonstra-
tum. Dicendum quod multitudo hominum non capit tales
demonstraciones sed pauci Et ideo licet non sit
credibile simpliciter quia non est credibile
omnibus. est tamen pluribus credibile Apostolus
autem loquitur de fide. Vig^m respicit quanti-
tatem hominum Fide Noe Hic ponit exemplum
de fide Noe. de quo dicit Gen 6 ex fide quinque
fecit primum est quod de futuris contingentibus

credidit. cum tamen crederet pro ipso fuit cir
sum periclitatum a deo quod mundus periret
per diluuium in futuro. et quartum ad hoc dicitur fide
noe responso accepto de hiis que adhuc non
videbantur. 2m est quod credens adimpleri
dominum dei timuit. et hoc est quod subditur
metuens. 3m est quod ad mandatum dei im
plendum fecit archam. et hoc est quod dicitur
aptauit archam .i. aptam fecit habitacionem
hominum animalium et auium. secundum preceptum dei ut
habetur Gn. 6o. 4m est quod pereuntibus aliis sal
uari in ea domo sua fecit. et hoc est quod
dicitur in salutem domus sue. 5m tangitur
cum subditur per quam dampnauit mundum
.i. incredulos dampnabiles ostendit per salutem
suam in qua solus cum suis saluatus est.
Et quantum ostendit quod constitutus est ex hiis que
per fidem fecit cum dicitur Et iusticie que per fidem
est heres institutus quia in diluuio
totus mundus reliquus periit. et ideo in ipso
et filiis eius tantum remansit. Fide qui vo
catur hic quantum ponit exempla fidei in patribus
qui fuerunt post diluuium usque ad legem da
tam et diuiditur in 4or partes quia primo ponit
exemplum de abraham 2o de ysaac ibi fide et
de futuris 3o de iacob ibi fide iacob 4o de
ioseph ibi fide ioseph. isti autem specialiter com
patres iudeorum. tres autem precedentes fuerunt
patres tam iudeorum quam gentilium. Prima in
4 quia primo ostendit fidem abrahe quantum ad hu
manam conuersacionem 2o quantum ad diuinam obe
dienciam ibi fide obtulit. Prima in tres quia
primo ostendit quod abraham ex fide fecerit
quantum ad inhabitacionem 2o quantum ad generacionem
ibi fide et ipsa sara 3o quantum ad conuersacionem
suam ibi iuxta fidem defuncti. Circa primum
dicit quod magnitudo fidei abrahe ex hoc
patet quia statim ad iussum domini iuit ad
terram alienam sibi a deo promissam ut habetur
Gn. 12o et per totam vitam suam habitauit
in illa ut peregrinus et aduena. quia ut
dicitur Act. 7. Deus non dedit ei hereditatem
nec passum pedis. et in semper firmiter
credidit diuinam promissionem implendam.
hoc est quod dicitur. Fide qui vocatur abraham

obediuit ipsi deo in locum exire quem accep
turus erat in hereditatem et exiit nesciens
quo iret illam terram alias non videns.
Fide demoratus est in terra repromissionis tam
quam in aliena et quod in illa mansit ut aduena
patet quia non mansit in domo firma sed
in casulis et in tabernaculis que sunt mansio
nes mobiles et hoc est quod dicitur in casulis
habitando cum ysaac et iacob coheredibus
repromissionis eiusdem quia et ipsis promissa
est terra illa sicut et ipsi abrahe ut habetur Gn. 3... et
31o. Cum autem abraham habitauit cum ysaac
patet quia ipsum genuit et nutriuit. Cum autem habi
tauit cum iacob nepote suo probatur sic quod abra
ham vixit 175 annis ut habetur Gn. 25o. Cen
tesimo autem anno vite sue genuit ysaac
ut habetur Gn. 21o. ysaac autem fuit sexagena
rius quando fuit natus iacob ut habetur Gn. 25.
Et sic patet quod abraham vixit cum iacob 15
annis vel plus. reddit causam quare sic habitabat
ut aduene. quia nichil reputabant aliud
quod esset super terram sed expectabant mansionem
celestem. et hoc est quod dicitur Expectabat enim
ipse abraham cum heredibus suis ciuitatem
Mansio enim celestis ipse dicitur ciuitas .i. ciuium
vnitas propter plenitudinem pacis habentem fun
damenta hoc dicitur propter eius immobilitatem secundum
quod dicitur ys. 33. Oculi tui videbunt ierusalem ci
uitatem opulentam. tabernaculum quod nequaquam
vlterius transferri poterit cuius artifex et conditor
est deus. vi et ab ipso nomen accepit secundum quod
scribitur Ezech. vlt. Nomen ciuitatis deus ibidem
sic Roma a romulo vocatur. Fide et ipsa Sara
hic quantum ostendit fidem abrahe quantum ad generacionem.
fuit enim generacio de sara difficilis propter duo primo
quia erat sterilis ut habetur Gn. 11. 2o quia
erat extra tempus concipiendi Desierant enim sare
fieri muliebria ut habetur Gn. 18o et in abra
ham in prima promissione firmiter credidit ex
ea filium habere. ex quo patet magnitudo fidei sue
Et hoc est quod dicitur Fide scilicet abrahe et ipsa sara
sterilis a iuuentute virtutem seminis in concipiendo
accepit a deo miraculose et preter tempus etatis
et ideo fuit ibi duplex miraculum. qui fidelem

credidit ipse abraham eum esse qui repro
misit. Et aut illud sit sim propter fidem abra
he et non ppt fidem sare plus sit quia sara
audiens nuncium de suo gceptu non credidit
sed magis frivolum reputauit et io sic de re
frivola risum emisit propter qd angelus eam
reprehendit ut habet Gen. xviii. Sed aut abraham
audito gceptu sare filii risit non fuit ex dif
fidencia sed ex gaudio precedente ex diuina pmis
sione et io non fuit reprehensus sic sara et ideo
sequitur Propter qd et ab uno i. ab abraham et hoc emor
tuo quia iam senilis et ad gnandum fere
ineptus. Dico fere quia postea genuit filios
ex cethura ut habet Gen. xxv. quia alii gtingit quod
ille qui ppt senectutem suis est ei ineptus ad
gnandum gnat tn propter bonam mulieris
aptitudinem ad gcipiendum orti sunt tamquam
sidera celi in multitudine et sic harena que est
ad oram maris innumerabilis. De abraham
eni sunt orti multi boni et mali. ppt hoc com
parat multitudinem stellarum ppt bonos et multitudinem
harene quantum ad malos Iuxta fidem hic gcl
udit quod abraham et ysaac et iacob pfidem
fecerunt quod isti ita laudabilem gversati sunt quod
usque ad mortem in vera fide permanserunt et hoc
est qd dicitur Iuxta fidem qui sentes fidem sociam
defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissio
nibus Ex quo patet firmitas fidei ipsorum Sed gt
hoc videtur esse illud qd scribitur Ezech. 23. Unus
erat abraham et iure hereditario possedit terram.
Dicendum quod sic debet intelligi possedit i. possidendi
prius promissionem accepit non tn actu possedit.
quia ymmo non habuit passum pedis ut dicitur
Act. 8. et ppt hoc sequitur Sed alonge eas aspicientes
et salutantes et gfitentes quia peregrini et
hospites sunt super terram. loquitur ad similitudinem
nautarum qui existentes in mari et alonge aspi
cientes portum gaudent et salutant Sic
patres veteris testamenti videntes alonge impletionem
misterii xpi gaudebant ppt qd dicitur Ioh. 8. Abra
ham pater vester exultauit ut videret diem meum etc.
Et quia alonge erant ab eo propterea io gfitebant
se esse aduenas et peregrinos ppt hoc abraha
dixit Gen. 23. Aduena et peregrinus sum apud
vos etc. Et iacob dixit Gen. 47. Dies peregrinationis

vite mee etc. Et propter hoc ostendebat relinque
re patriam terrenam tamquam fluctuam patriam pstam inquirere
Et hoc est qd dicitur Qui enim hoc dicunt significant
se patriam inquirere Sed quia posset aliquis
dicere quod propter hoc confitebantur se peregrinos
quia exierant de caldea uel de mesopo
tamia quas terras reputabat patriam
suam ideo hoc excludit apostolus dicens Et si
quidem illius meminissent de qua exierant
habebant utique tempus reuertendi quia non
tm distabant a mesopotamia uel caldea
unde exierant quin de facili possent illuc
reuerti Et io non loquebantur de illa patria ex
describit dum exierant ppt qd abraham dixit
servo suo Gen. 24. Caue ne filium meum
reducas illuc Et licet iacob in meso
potamia iuerit hoc non fuit ad semper man
nendum sed per tempus ppt odium fratris sui et ad
querendum uxorem Et io gcludit apostolus
quod non loquebantur de patria terrestri sed celesti dicens
Nunc aut meliorem appetunt i. celestem.
Et quia in terra adhuc positi reputabat
se de patria celesti moribus in actu fidei
ideo deus voluit nominari deus ipsorum ex
amore et fide spirituali Et hoc est qd subditur
ideo non gfunditur deus vocari deus eorum sicut
habetur Exo. 3. ubi deus loquens moysi dixit
Ego sum deus abraham deus ysaac
et deus iacob. Sic enim nominatur rex a
ciuitate sua principali cuius regnum suum se ex
tendat ad alia sic in scriptura dicitur Rex ierusalem
Rex hibie et huiusmodi Sic deus ab istis
voluit denominari et quia hii et similes
denominabant uel ostendebant se esse de ciuitate
celesti ut dictum est io sequitur parauit eni illis
ciuitatem. scilicet celestem Fide obtulit Hic ostendit
quod abraham ex fide fecit quantum ad obedi
enciam diuinam Deus eni pmiserat ei
multiplicationem seminis per ysaac Gen. 22. et
21. tn ad preceptum domini voluit eum ymmo
lare. Ex quo patet magnitudo fidei abrahe.
quia firmiter credebat pmissionem dei im
plendam de multiplicatione sui seminis
per ysaac et ipso ymmolato non restabat
alius modus nisi per resuscitationem eius ex
quo patet quod abraham credidit resurrectionem mortuorum

In qua consistit unus de maioribus ar-
ticulis fidei. et non solum credidit resurrectionem
generalem futuram in fine mundi sed etiam hanc specia-
lem resurrectionem filii sui ad impletionem divine pro-
missionis. et hoc est quod dicitur Fide obtulit abra-
ham ysaac id est offerre voluit sed divinitus
impeditus fuit cum temptaretur. temptat
enim dyabolus. homo. et deus sed diversimode
quia dyabolus temptat ut decipiat.
homo ut cognoscat. deus ut cognoscere
faciat. et sic temptavit abraham ut
fides eius et obediencia notificarentur
nobis ad exemplum imitationis. et unige-
nitum offerebat. hoc dicit quia habebat
iam alium filium sed solum per literam sequentem
qui susceperat promissiones etc. quia promissum
fuit abrahe quod semen eius nominaretur per
ysaac tantum. et ideo erat unigenitus quantum
ad istam condicionem vel aliter dicitur unigenitus
ex matre que non habuit alium filium arbi-
trans id est iudicans et firmiter credens quia
et a mortuis eum suscitare potens est deus
Et ideo oblacio ysaac fuit figura mortis
et oblationis christi. Sic enim aries herens in
spinis cornibus ymolatus est ysaac
ymolata sit humanitas christi adherens divinitati
cui scilicet est divinitati impassibili coniuncte
Et hoc est quod dicitur unde eum et in parabola
accepit id est abraham per oblationem filii sui
figuram passionis christi intellexit. Fide et
de futuris Hic ponit exemplum de fide ysaac qui
ex fide futurorum benedixit filiis suis et hoc
est quod dicitur Fide et de futuris benedixit ysaac
iacob et esau. Dum tamen illi [illegible]
Et ysaac vidit in spiritu hanc benedictionem
habere efficaciam in futuro quia non habuit effectum
in personis duorum fratrum quia esau non
servivit iacob sed habuit effectum in duobus
populis descendentibus ab ipsis quia ydumei
servierunt filiis israel tempore david ut habetur 2o
Reg. 8o. Fide iacob Hic ponit exemplum de ia-
cob qui benedicendo filios filios joseph
preposuit effraym qui erat iunior ipsi
manasse Gen. 48o. Quia per revelacionem

+ hoc habetur Gen. 27o. ubi dicitur quod in benedictione sua preposuit iacob ipsi esau.

habuit dignitatem regiam ad effraym
transferre. et hoc fuit impletum in Jeroboam ut
habetur 3o Reg. 12o. Et huius impletionis iacob habuit
firmam fidem. et hoc est quod dicitur Fide iacob
moriens singulos filios joseph benedixit Ha-
buit et iacob fidem de sepultura et resurrectione
fienda in terra promissionis propter quod adiuravit
joseph ut faceret illuc corpus suum deferri post
interitum suum gratias agens adoravit deum
conversus ad caput lectuli secundum translationem Jeronimi
ut habetur Gen. 47o. Translacio vero lxx quam apostolus hic
allegat Et adoravit fastigium virge eius
Et utraque est vera quia adoravit versus caput
lectuli quod erat contra occidentem ad quam plagam
orant iudei. Et quia erat senex habebat baculum
super summitatem cuius innitebatur adorando deum
Unde et non intelligitur quod adoravit summitatem
virge vel baculi sed adoravit deum innitens super
baculum Aliter exponitur de baculo iacob quod portabat
sceptrum in signum potestatis sibi date super
egiptum Et hoc sceptrum accepit iacob quod joseph
cepit intrare. et postquam intravit antequam redderet
ipsi joseph adoravit deum innitens super
summitatem sceptri illius Aliter potest exponi magis
proprie literam quod adoravit sceptrum joseph non ipsum
et alius sed magis quod erat signum et figura potestatis
christi. Sic et nos adoramus crucem christi que est signum
christi Fide joseph Hic ponit exemplum de fide joseph
qui moriens ex fide fecit memoriam de exitu
filiorum israel de egipto ut habetur Gen. 50. Et hoc
est quod dicit Fide joseph moriens de profectione
filiorum israel memoratus est Et fidem habuit
de sepultura et resurrectione in terra promissionis
complenda. Et ideo mandavit ibi portari ossa sua
ut esset particeps illius resurrectionis. Quia christo
resurgente multi sanctorum patres resurrexerunt ut
habetur Mat. 28o. Et hoc est quod dicit Et de ossibus
suis mandavit Sed queritur. quare non pre-
cepit statim post mortem suam portari illuc. Dicendum
quod adhoc duplex ratio assignatur Una est quia
fratres sui non habebant tantam potestatem sicut
ipse. ideo non poterant facere de ipso sicut ipse fecerat
de patre suo Alia est quia ipse per revelationem
sciebat filios israel multa dura passuros

in tra egipti · et io ad consolacom corp voluit
ibidem ad tempus sepelici vel ponis reponi-
ut ibid de quia p hoc hebant spem exeundi
ex prophecia ioseph · Unde et moyses educens
filios isrl de egipto · tulit secu ossa ioseph ·
ut habetur Exo · 13° fide moyses Hic gnt pom
exem pcm · qui fuit tpe legis que sub moy
se data est · ut de Josu · 1° lex p moysen &c Hoc
aut tempus distinguit in tria · primi tpe sunt
an exitum egypti 2m in exitu 3m post exitu
primo · pomit exem de hoc qd fcm est an exitu
2° de hoc qd in exitu · i · fide relicq egiptum
3° de hoc qd fcm est post exitum in terram p
missionis ibi Et qd adhuc dicam prima m · d
q pmo ondit qd fcm sit ex fide in natiuitate
moysi 2° qd ipe moyses · i · Grandis fcus Circa
pm sciend qd filij isrl ex pphia ioseph · firmit
crediderunt liberari de affliccione egipti · p aliq
de ipso suo cu dei adiutorio Et ideo parentes
moysi videntes eum elegantem pre ceteris pter
solitum modum · iudicauert virtutem dei esse
in illo ad liberacom ppli · et ex hac fide finaue
runt eum cont regis edictum exponentes
se pclo psonaz suaz · et hoc est qd dicit
fide moyses natus occultatus est tribus mesibus
a parentibus suis Exo fide em pntu fcm e hoc ·
non ex fide moysi qui no hebat adhuc iudi
cium racois · et eis subdit Eo qd vidissent ele
gantem infantem · i · aptum ad liberandum pplm
deo hoc eis inspirante · et no timuert regis
edictum qui precepit oms masclos pici in flu
mine · cont hoc het Exo · 2° Et parentes moy
si pumore regis posuert eum in flumine · et sic
exposuert eum morti · qd no fecert hoc ad
ipm interficiendum sic precepat rex · s no potant
amplius ipm celare · timebant pbabilit ne
inuenires ab eis Et io in hi cau tm indicaumt
ipm expone dne custodie in fiscella hiti
mincita · credentes ex ea fide · qd deus faceret
cum ubi deficiebat humanum studium seu pru
dencia qui in talibus no deficit Fide moyses
Hic gnt ondit qd ex fide moyses fecit · quia
adoptatus a filia pharaonis ut he Exo ·
2° Et adultus fcus visitauit filios israhel ·

et videns vir egipcium percucientem vnum
de filijs isrl interfecit eum · et sic p hoc fcm
negauit se esse filium pharaonis · et hoc · i · filie
pressit ex magnitudine fidei eius · quia de
filijs isrl credebat xpm nasci · et hoc e
qd de fide · i · p fidem moyses grandis fcus
· i · adultus negauit se esse filium filie pha
raonis interficiendo egipcium Et subiungit
duo difficilia ad sustinendum · que pelegit
sustinere ex fide · primi est quia magis
voluit affligi temporalr cum dei cultoribus
qm iocundari cum ydolatris · et hoc e qd
de · magis eligens affligi cum pplo dei · i ·
cu filijs isrl · qui colebant deum · qm tempal
peccati hre iocunditatem · i · p spitate egip
cioz cu pcto possidere · et hoc est qd dicit
maiores diuicias estimans improperium
xpi · i · paupertatem et vituperium p fide x
venturi sustinere thesauro egipcioz · i · qm thesau
ros hui mundi possidere · Et subdit cam qr
moyses tam diu pacient sustinebat · s ·
Aspiciebat em oculis cordis in remunera
cionem future beatitudinis · sic amara pocio
libenter sumit no ppt se · s ppt finem · sc im ad
sanitatem futuram Fide reliqt Hic gnt
ondit qd fcm est ex fide in exitu de egipto ·
et diuiditur in 3es · p · qr pmo ondit qd ex fide
fcm sit in pparacione exitus 2° qd in ipo ex
eundi · i · Fide celebrauit 3° qd fcm e in exitu
de deserto ingrediendo terram pmissionis
i Fide muri iericho Circa pm aduertend
qd moyses bis exiuit primo exiuit occulto
egipto et de illo exitu no loquit hic qr
ex timore regis tunc exiuit ut habet
Exo · 2° Scdo exiuit de egipto ducendo
secu omnes filios isrl · et de illo exitu lo
quit · quia tunc no timuit regem nec psec
utorem ut het Exo · 14° qr tunc filijs isrl
dicit Nolite timere &c Et hoc e qd de · Fide
reliquit egiptum no veritus animositatem
regis Et reddit cam quare no timuit
q · Inuisibilem em sustinuit · i · deum qui
inuisibilis fideliter expectat tamqm
videns in spu eius auxilium inuiabile

effectum uel affectum ut quod dicit psalmista venite et videte magnalia dei que fecit Exodi 14º. Et hoc totum processit ex fide que est de non visis. Fide celebravit

Hic ostendit quod factum sit in modo exeundi et dicitur in d. p. quia primo ostendit quod factum sit in dispositione exeundi 2º in actu transeundi ibi fide transierunt mare. Circa primum considerandum quod dispositio filiorum israel in exeundo fuit agni pascalis immolatio cuius sanguine liniti sunt super liminaria et postes domorum filiorum israel ne interficerent ab angelo qui percussit primogenita egiptiorum ut habetur Exodi 12º. Et hoc est quod dicitur fide celebravit pascha id est immolationem agni pascalis que fuit figura immolationis christi in cruce secundum quod dicitur 1 Cor. 5º. Pascha nostrum immolatus est christus quia per eius mortem et sanguinis effusionem sumus liberati ab angelo id est potestate dyaboli sicut filii israel per immolationem agni pascalis et effusionem sanguinis eius in postibus et superliminaribus domorum sunt liberati ab angelo percutiente primogenita egiptiorum. Et hoc est quod dicitur Ne qui vastabat primitiva egiptiorum tangeret eos. Fide transierunt

Hic tangitur modus exeundi ex fide contigerunt duo miracula. Unum fuit quod mare sicco pede transiert et hoc est quod dicitur fide transierunt mare rubrum tamquam per aridam terram. Aliud fuit quia mare sicco aqua erat pro muro a dextris et a sinistris ut habetur Exodi 14º. Hoc etiam patet quod egiptii devorati sunt. Talia autem contingunt ex fide quia opera talia miraculorum attribuitur fidei secundum quod habetur Matth. 18. Si habueritis fidem ut granum sinapis dicentis monti huic transi hinc et transibit et nichil impossibile erit vobis. Fide muri

Hic ostendit quod factum sit per fidem in exitu de egipto in ingrediendo terram promissionis et dividitur in d. quia primo ostendit quod factum sit per fidem populi israel 2º quod factum sit per fidem raab ibi fide raab. Circa primum sciendum quod miracula in civitate Jericho aliud fuit ex parte populi scilicet tubis circuitus civitatis septem diebus ut habetur Josue 6º quia ex mandato dei tunc fecerunt hebrei credentes firmiter promissionem dei impleri de miraculosa captione civitatis. Aliud fuit ex parte ipsius dei scilicet quod muri Jericho divina virtute subito corruerunt et hoc est quod dicitur fide muri Jericho corruerunt circuiti dierum septem. Per hoc significatum fuit quod impedimenta que nobis cadunt per contrariam potestatem cuius contrarietas per septenarium significatur. Unde dicitur 2 Cor. 10. Arma militie nostre non sunt carnalia sed potentia dei ad destructionem munitionum. Fide raab

Hic ostendit quod factum sit ex fide ipsius raab que exaudita miraculorum factorum intuitu filiorum israel per mare rubrum que est in aliis mirabilibus que eis acciderunt credebat firmiter civitatem Jericho tradendam divina virtute in manu populi israel et eandem fidem confirmavit ex qua meruit liberari a morte cum sua consanguinitate ut habetur Josue 6º et hoc est quod dicitur fide raab meretrix sic enim cognominata est non periit cum incredulis id est cum aliis civibus Jerichonum qui credebant civitatem posse defendere contra deum israel excipiens exploratores cum pace quia eos salvavit ut dictum est. De ista raab dicunt aliqui ad litteram quod erat meretrix et sic exploratores melius poterant ingredi domum eius vestre quia tales mulieres indifferenter omnes recipiunt. Et ipsi in civitate positi poterant licite ad eam ingredi non propter luxuriam exercendam sed ad vitam propriam conservandam. Ipsa enim minus poterat suspicari de receptione eorum quam alii de civitate cum ipsa omnes indifferenter reciperet et sub exploratorum non debebat periclitari per mortem alterius non intrant domum istius temporibus esset meretrix. Sed hoc non videtur probabile quia tales meretrices parum habent de fidelitate. Et iterum non videtur probabile quia exploratores filiorum israel erant sapientes homines confidentes in tali muliere de conservatione vite sue. Ideo dicunt alii quod tunc non erat meretrix sed ante fuerat propter quod tale nomen sibi remanserat. Sed hoc non videtur verum quia tales meretrices quamvis penituerint reputantur in genere plebe persone

viles. Et ideo si fuisset meretrix non fuisset
iuncta in matrimonio ipsi Salmon, qui erat
nobilior in toto populo israel, cum esset princeps
nobiliorum tribuum, scilicet tribus iude. Quia nobi
les iudei abhominantur talibus personis in matri
monio iungi. Et ideo melius videtur dicendum quod non
erat meretrix nec fuerat, sed tamen tale cognomen
habebat. Multi enim cognoscunt aliquo cog
nomine cuius proprietate numquam habuerunt in re, sicut
aliquis potest alicuius cognominari rex vel comes
vel aliquid huiusmodi. Item aliter potest dici et melius
ut credo. Advertendum secundum litteram quod Josue 2° ubi
agitur de raab dictio hebraica sibi adiuncta
sonat sic: quid dona et sigt propterea quod
Et quia meretrix est in prompto ad offerendum
corpus suum, ideo hoc nomen tractum est ad significandum
meretricem. Et similiter quia mulier hospitalaria
prompta est ad attrahendum intrantes hospi
cium suum, tractum est idem nomen ad standum
pro hospitalaria. Ubi Josue 2° translatio nostra habet
ingressi sunt domum meretricis, translatio caldei
ca habet domum mulieris hospitalarie. Et talis
fuit raab, propter quod exploratores declinave
runt ad domum suam ad hospitandum. Ad
auctoritatem vero Jeronimi qui dicit supra 11.ª quod ponitur
in genealogia salvatoris sic: sic mulieres repre
hensibiles solum supra 11.ª diffusius patet etiam
dici breviter quod hoc dicit Jeronimus non propter vitium
meretricis, sed quia fuerat aliena et de ydolatris
nata. Hec etiam dici de ipsa Ruth 3° Scit omnis
plebs qui habitat intra portas urbis mee te esse
mulierem virtutis. Et quid adhuc dicam hic ponitur
epistola de fide post exitum de egipto terra
promissionis iam obtenta, 9. Et quid adhuc
dicam, q. d. multa possent exponi ex epistola de fide
de promissis ad que enarranda non sufficeret vite
mee. Et hoc est quod dicit: Deficiet enim tempus
mihi enarrantem, i. mihi possem enarrare per
singula. De gedeon etc. Enim credens promissioni
boni dei cum tercentis hominibus confidenter
pugnavit contra exercitum maximum ipsius madian

ut habetur Judicum 7°. Barach quasi
credens prophetie debore ivit cum populo
inermi ad pugnandum contra Sizaram,
Judicum 4°. Jepte qui ex fide ivit ad pug
nandum contra filios Amon, Judicum 11°. Unde
ibidem dicitur: Factus est ergo super Jepte spiritus
domini. Et postea autem filiam suam indiscrete
et crudeliter occidit, ut dicit Augustinus. Credendum
est quod penituit ipse, quia ponitur hic in ka
logo sanctorum. Hebrei autem dicunt quod non occi
dit eam, sed sacrificavit eam domino per
observantiam virginitatis, secundum consilium sapien
tum illius temporis, sicut plenius dictum est Judicum
11°. Et eadem modo dicendum est de Gedeone, qui
fecit ephod contra preceptum domini, ut habetur
Judicum 8°, sed penituit ante mortem. Et sic
dicitur generaliter. Tamen aliter potest dici probabiliter
scilicet quod non fecit contra preceptum domini in illo
ephod, sicut plenius dictum est Judicum 8°. David
qui ex fide ad hoc invitatus pugnavit
inermis contra Goliam. Et Samuel qui
propter fidelitatem suam obtinuit prophetie spiritum
et unctionem regum et multa alia. Et aliis
prophetis, scilicet Ysaia, Jeremia et consimilibus. Qui
per fidem vicerunt regna. In quo tanguntur
actus fortitudinis. Operati sunt iustitiam.
In quo tangitur actus iustitie. Isti enim sunt
actus principales inter actus virtutum moralium,
quia conservant commune bonum, ut habetur 5° ethicorum.
Et quia virtutes sunt connexe, ideo per istos
actus intelliguntur actus aliarum virtutum.
Adepti sunt repromissiones. Sed contra hoc
videtur aliud esse quod dictum est supra: Juxta
fidem defuncti sunt non adepti repromis
sionibus. Dicendum quod triplex promissio facta est
antiquis. Una promissio fuit terre sancte, et
hanc non acceperunt Abraham et Ysaac
et Jacob in se, et de hac loquitur apostolus supra
cum dicit non adeptis repromissionibus etc.
Alia est promissio spiritualis, qua promittitur
sanctis vita beata, et hanc nullus accepit
realiter ante Christi adventum. Alia est promissio
singularis, qua promissum cuilibet aliquid
boni particulare, sicut David promissum fuit

regum Ezechie sanitas. et sic de aliis. Et istas promissiones consecuti sunt et de istis loquitur hic Obturaverunt ora leonum hoc habet veritatem de daniele ut danielis 6° et de david ut 1° Regum 17° et de Sampsone ut iudicum 14°. Et in hoc ostenditur victoria sanctorum in malibus brutis.

Extinxerunt impetum ignis hoc patet in tribus pueris positis in camino danielis 3° et de moyse et aaron numeri 16° et 11°. Et in hoc ostenditur victoria sanctorum de rebus inanimatis. Effugerunt aciem gladii i. gladium hostium scilicet gladios acutos hoc frequenter fuerunt Iosue gedeon et david ut in libris Iosue iudicum et Regum. Convaluerunt de infirmitate hoc specialiter patet de ezechia ysaie 38° qui miraculose ex fide sanatus est et de pluribus aliis credendum est. Et loquitur implanti Fortes facti sunt in bello. Castra verterunt exterorum i. alienorum hoc patet de multis et specialiter de Iosue david et machabeis. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Aliqui hic male exponentes dicunt mulieres acceperunt viros suos resuscitatos dicentes quod matrimonium non erat separatum per mortem et ideo tenebantur illos recipere accipere. et hoc est contra apostolum Ro. 7° ubi loquitur de muliere coniugata Si mortuus fuerit vir soluta est mulier a lege viri. Ideo sciendum quod aliqua sunt sacramenta que imprimunt caracterem et talia non reiterantur. Sic resuscitatus non debet iterum rebaptizari quia caracter perpetue manet in anima quia incorruptibilis est. Alia sunt sacramenta que non imprimunt caracterem et talia reiterantur ut de penitentia quia si interrumpatur per peccatum mortale iterum est ipsam reiterari. Matrimonium autem non imprimit caracterem et si solvitur per mortem viri mulier non debet eum admittere si resuscitetur nisi iterum cum eo matrimonium contrahat. Ideo sic debet exponi mulieres i. matres acceperunt de resurrectione mortuos suos i. filios suos resuscitatos.

per fidem et orationem sanctorum prophetarum. Hic patet de muliere Sareptana que ab helia recepit filium suum resuscitatum. Et de muliere sunamite que filium resuscitatum recepit ab heliseo 4° Regum 4°. Alii autem distenti sunt ostenso quod isti patres per fidem fecerunt hic consequenter ostendit quod per fidem sustinuerunt et dividitur in duas partes quia primo ostendit quod passi sunt pro fide 2° quare promissiones sunt eis dilate i. Et hi omnes. prima iterum dividitur in duas quia primo tanguntur mala ab aliis illata 2° mala sua voluntate assumpta i. Circuierunt. Dicit igitur propter fidem unius veri dei Alii distenti sunt i. in tormentis extenti sicut patet 1° Machabeorum et 2° de septem fratribus et de pueris ad ubera matrum suspensis 2° Machabeorum 6°. Non suscipientes redemptionem i. liberationem a presenti pena ut meliorem invenirent resurrectionem in futura gloria. Alii vero ludibria experti sunt ut de Sampsone iudicum 16° et de thobia Thobie 2° et de Iob 29°. Et verbera hoc patet de michea propheta quem percussit sedechias 3° Regum ultimo et de prepositis filiorum israel qui flagellati sunt ab exactoribus pharaonis Exodi 1°. Insuper et vincula et carceres hoc patet de Ieremia 20° et 29°. de michea 3° Regum ultimo. Lapidati sunt hoc patet de Naboth 3° Regum 21° et de zacharia filio ioiade 2° paralipomenon 24°. Secti sunt hoc patet de ysaia qui de precepto regis manasse sectus fuit in serra eo quod reprehendebat eius facinora. et de septem fratribus machabeis qui secti sunt in manibus et in aliis corporis partibus ut 2° Machabeorum 7°. Temptati sunt ut ad ydolatriam inclinarentur sicut patet de mathathia et filiis eius 1° Machabeorum 2° et 2° Machabeorum 6° et de septem fratribus ibidem septimo. In occisione gladii mortui sunt quia nolentes consentire ydolatrie gladio sunt percussi ut 2° Machabeorum 4° et 6°. Circuierunt in melotis hic consequenter ostendit sua que passi sunt propter fidem in mala voluntate assumpta et reducitur ad tria scilicet ad exteriorem cultum et quantum ad hoc dicit Circuierunt in melotis i. melota est vestis facta de pelle taxi que villosa est et deformis et in tali habitu quantum ad aliquid describitur helias 4° Regum 1°.

et Johes bap^ta m^t 3°. 2° redimit ad paupem
statum et q^tum ad hoc dicit egentes. qd spualit
patet in helya qui in deserto pastus est a
corvo et mlre vidua 3° R. 17. angustiati
hoc pz de david fugiente saul 1° R. 21° et
inde usque ad finem libri et de absalon 2° R.
14°. afflicti labore corli. sic pz de helia qui
lassus obdormiuit subter iunipez 3° R. 19°.
quibus dignus no erat mundus p hoc enim
q fugiunt a societate alioz pz q homines
mundani non erant in societate illoz ppt culpam
mundialem 3° redimit ad locum et q^tum ad hoc
dicit in solitudinibus errantes in montibus
et in speluncis et in cavernis terre speluncas
et fossa sua partem cavant vo p natura vel
ex alio accidente sic ex corrosione aque
vel huiusmodi talia aut loca inhitabant pres
antiqui ut essent in loco apto dine contemplacioni
ppt hoc aplus 1° polit. postqua pbauit hoiem
esse anal civile. subiungit q ille qui refugit
omnem cohitacom hoim vel est bestia vel me
lior homie. quia si homo refugiat ppt ma
liciam suam no potens alijs cohitare ppter
defectum sui. cadit a dignitate humana ad vita
bestialem Si aut refugiat cohitatem hoim
ut liberius vacet dine contemplacioni excedit
comunem statum hoim et est quidam deus int
homies sm phm. Et hij omes sic qnt con
cap. quomo et quare pmissiones sunt di
tate. d. Et hij omes testimonio fidei pbati
inventi sunt ut pdca ex^la non acceperunt
repromissionem glie eterne et subdit causam dicens
deo pro nobis melius ad prouidente ne consummare
vel ad pfcom glie ducerent sine nobis Ex hoc enim
q pres veteris testamenti in limbo expectes sub
venirent ad gloriam p xpm cum aliquibus ad
nouum testamentum ptinentibus sunt maius
gaudium vtbique Notand q ex hoc loco aliqui
acceperunt occasionem errandi dicentes q nllus
mittebatur ad gloriam post finale iudicium et hoc e
contra aplum dicente 2. Cor. 1°. Scimus enim
qm si terrestris domus nra huius habitacionis dissolva

q edificacionem ex deo habemus domum non
manufactam sz etiam in alis Ex quo
patet q anima a corpe separata statim
recipit in gloriam vel penitus debitum alicuius
pene temporalis retardat ppt qd consumacio
glie de qua loquitur hic aplus pt referri
ad primum eternale. et sic no haberet eam
pres veteris testamenti sine nobis. quia non
habuerunt eam ante Nec non datur
generale vel post universalem resurrectionem. cuius
aliquibus datum sit etiam in spali privile
gio Et hoc mo pres veteris testamenti
no consumantur in glia sine nobis. quia sicut
veteris testamenti no sic accipient gloriam
corporis Capitulum Duodecimum

Ideoque et nos postquam aplus commendat
fidem p exempla in hebreis venit capituli
huius quarti hortari ad ondendum fidem
p opera exterius. que tenent in corde interius
et dividitur in 2 p. q primo ondit quale se
debet hre circa mala 2° quale circa bona
cap. 13°. i. Caritas Circa primum sciendum q duplex
est malum sz culpe et pene. et io primo
ondit quale se debet hre circa mala pene
tollanda 2° circa mala culpe vitanda i
ibi pacem sequimini. qd remissas Prima in 3° q primo in
ducit ad tollandum malum pene exemplo
antiquoz 2° exemplo ibi Aspicientes 3°
exhortatione scripture ibi Et obliti estis Circa primum
primo q sancti dicuntur testes dei quia verbo et facto
glificant deus possibile sm qd dicitur ys. 43°
vere vos testes mei estis dicit dominus Con
gruenter autem p et sancti dicuntur melius ppter
fastigium et doctrine sullamen et exemplo
refugium ppter hoc dicitur ys. 60 Qui
sunt hij qui ut nubes volant ppt qd
aplus de sanctis pribus p exemplo vitat nos
monentibus ad tollerantiam maloz
ut pdca d. sic Ideoque et nos postiri
circa tantum habentes impositam nu
bem testium i. congregacionem sanctoz exemplo
suo nos exhortantium deponentes
omne pondus q^tum ad penam peccatum et
circumstans nos penam i. occasiones

peccandi perspicientiam auctorem. Non solum
mala illata sustinendo sed etiam incitata
ad propositum nos etiam hortatur hortatur etiam c
instantia fidei de qua scribit Ebr. x°. usque ad
mortem tanta pertinacia Aspicientes hic ad
ducit ad idem exemplo xpi quod debet nos ingenti
movere ad pacientiam quia ipse tanquam agnus
innocens pro nobis passus est. dicit igitur
Aspicientes oculo cordis attente considerando
in auctorem fidei et consummatorem ihesum Dicitur
enim auctor fidei xpus secundum quod deus ipsam fidem in
fundendo Dicitur etiam auctor fidei inquantum homo
ipsam fidem predicando Dicitur etiam consummator
ipsius fidem per miracula confirmando et fidei
premium reddendo. qui proposito sibi gaudio sus
tinuit crucem gaudentem enim in superiori
parte anime propter impletam voluntatem patris et
ex fidelium redemptione et ex sui corporis
propinqua glorificatione confusione contempta
quia mortem maxime confusibilem vel
contemptibilem voluntarie sustinuit Confu
sio autem apparuit ex 4°. primo ex loco quia
in civitate celebri 2° ex tempore quia commissio
est in tempore paschali quando omnes de terra ve
niebant in ierusalem 3° ratione societatis quia inter
latrones passus est 4° precedentis honoris
Opposita enim iuxta se posita maiora et
minora videntur ut dicitur 1° Elenchorum Et
ideo ex honore qui ei exhibitus fuit in
gloriam in die palmarum maior fuit
confusio passionis que immediate sequitur Et
qui se humiliat exaltabitur ideo sequitur Atque
in dextram dei sedet Et quia consideratio
dominice passionis non solum valet ad paciencias
in adversis sed etiam ad perseveranciam que
plus durat. quia resistit diuturnitate
mali et dilacioni boni promissi ideo subdit
Recogitate enim eum qui talem a peccatoribus
sustinuit adversus semetipsum contradictionem
contumeliis secundum quod habetur Mt. 11° Ecce homo
vorax et potator vini etc. Et item Mt.
26° Vath qui destruit templum dei etc.
Subdit autem ad quod valeat ista consideratio

dicens Ut non fatigemini animis vestris defici
entes propter quod dicit Gregorius Si passio xpi ad memo
riam revocetur nichil tam durum est quod non
equo animo tolleretur Et reddit causam huius
d. Nondum enim usque ad sanguinem i. usque
ad sanguinis effusionem restitistis adversus
peccatum repugnantes Et obliti estis Hic quia
induxit ad tollerandum malum pene per auc
toritatem scripture et dividitur in 3 quia primo ponit auc
toritatem 2° premium ipsius ibi In disciplina 3° ex
ponit eum ibi Quod si extra disciplinam Circa
primum arguit eos quia videbantur oblivisci
scripturam veteris testamenti in qua continentur multa
d. Et obliti estis consolationis i. dei consolantis
et est emphatica locutio. que vobis tanquam
filiis loquitur dicens Pro. 3° continentur in ali
quantulum verba sed est eadem sententia. fili mi
noli negligere disciplinam domini Negligens
dicitur quasi nec eligens Et ideo ille disciplinam
domini negligit qui ipsam tanquam bonum non eligit
sed magis ut mala refugit Neque fatigeris
per impacienciam dum ab eo argueris Et sub
dit causam d. Quem enim diligit deus casti
gat retrahendo a concupiscentia flagellat autem
omnem filium quem recipit per flagella enim
retrahitur homo a presenciore concupiscentie In disci
plina Hic quia ponit premium predicte auctoritatis in ipsa
enim dicitur Nolite negligere disciplinam etc. Et
item Neque fatigeris Et hec signat pacientiam
et perseveranciam in flagellis ideo dicit In dis
ciplina perseverate tanquam filiis hominis vobis
se offert deus quia nos corripit. quod ondit
quia per sile in hominis d. Quis enim filius
quem non corripit pater quod nullus loquendo
de filio vero et dilecto. Quod si extra disciplinam
Hic arguit et dividitur in 3 quia primo
arguit admonitionis dicendo ibi Deinde
preces 3° utilitate sciencie reddendo et on
dendo ibi Omnis autem disciplina in presenti quidem
fecit talem rationem Omnes vere filii dei sunt
sunt participes eius per tollerantiam flagellorum
ergo si ab ipsa estis absoluti non estis vere filii dei.

2° quoniam correptionis indicando

ſ adulterini et isti sunt filii mundi et dyab.
et hoc est qd dr. Et si extra disciplina estis
et pz lra Deinde patres hic arguit ad idem
per exm experientie Circa qd sciendum q duplex est
dcā int patrem carnalem et spualem qui est
ipse deus Prima est quia pr carnal no generat
aiam ſ deus eam infundit Et io pr naturalis
dr pr carnis Deus aut dr pr spualis et
pgnus verius habet ronem patris quia ille dr
verius pr qui dat formam Et ideo discipliam
dei tamq patris verissimi est maxime tolle
randa quia p hanc consuat spualis vita
et hoc est quod dr Deinde patres quidem
carnis nre habuimus eruditores quia pater
debet filio documentum sicut et nutrimentum
et reuerebamur eos accipiendo eorum disciplinas
Nonne obtemperabimus patri spirituum et
viuemus q.d. Sic debet esse / 2a dria int deu
patrem et patrem carnalem est quia pr car
nalis instruit filium et castigat ad aliquod
transitorium ſ ad honeste conuersandum in hac vi
ta que breuis est Erudit et eum ſm re
gulam volunt. sue que falli pt Deus at
erudit filios suos ad eternam vitam recipi
endam Instruit et preceptum volunt. sue
que est infallibilis Et io eius disciplina
est maiore suscipienda et acceptanda Et hoc
est qd dr hic Et illi quidem i. patres carna
les in tpe paucorum dierum i. pntis vite ſm vo
luntatem suam que falli pt erudiebant
nos et nos disciplinam eorum recipimus hic at
ſz deus ad id qd vtile est ſz ad vitam btam
qua nichil melius est erudit nos in recipien
do sanctificationem eius i. gratiam sanctificantem q
ducit ad vitam btam Omnis at disciplina
hic arguit ad propositum ex vtilitate gratie
Ad cuius intellectum est sciendum q malum pene quedam
medicina est Medicina aut licet sit amara
tri et horribilis ad sumendum ſm se et ab
solute tn ex consideratione finis et sanitatis
sit acceptabilis Et ita debet esse de penis in

pnti ex consideratione futuri premii et hoc est qd
dr Omnis aut disciplina in pnti quidem
quidem non esse gaudii sed meroris
Et bn dr videtur quia sic no est ſm veri
tatem licet sic videatur carnalibus
hominibus qui no considerant ni vitam
carnalem io sequitur Postea aut i. in
futuro fructum pacatissimum i. btitudinem
que quietat totaliter appetitum exercita
tis per eam reddet iusticie Hoc addimus
quia p iusticiam homo btitudinem meretur
2a ad thimo 2° Reposita est in corona
iusticie Propter qd manus hic ostendit aps
qualiter se debet hre ad mala culpe vi
tanda et diuiditur in 2 p quia primo ponit
suam monitionem 2° monitionis ronem ibi
Non eni accepistis Prima adhuc in 2 d qua
primo monet hoiem peccantem 2° non
peccantem ibi Pacem sequimini Primo igitur
monet ipm peccatorem vitare penam ob
missionis quod consistit in duobus p°
in ocio i. boni operandi et quantum ad hoc dt
Propter qd manus remissas dirigite ad bonum
operandum Manus eni est organum
organorum ut dr 3° de aia Et io manus
remissa signat gnale ocium 2° consistit in
desiderio i. mali tollendi que signat p
solutionem genuum quia super genua in
nititur totum pondus et quantum ad hoc dt
Et genua soluta erigite i. fortificate
ad laborem debitum sustinendum Monet
et aplus vitare penam commissionis dicens
Et gressus rectos facite pedibus vris
Rectum est cuius medium no exit ab extremis
et ideo corpus rectum est qd no exit a li
mitibus recte ronis Ob aut qd exit
Et sicut tibia que exit regulam potentie
gressiue claudicat in moribus
et errat io sequitur Vt no quis claudicans
claudicans erret magis aut sanet Hoc
aut contingit qn actus ad ordinem
ronis reducuntur quia sic infirmitas

corporis ordinat vel causat ex inordi
natione humorum. sic infirmitas anime
ex inordinatione actuum vel affectionum
Pacem sequimini Hic apostolus monet hominem
innocentem ut sollicite caueat ne in
peccatum incidat. et dividitur in duas partes quia primo mo
net vitare peccata spiritualia. 2° carnalia ibi
Ne quis fornicator Circa primum sciendum quod peccata
spiritualia corrumpunt pacem. ad sanitatem
ad deum et proximum. ideo dicit Pacem seq
mini cum omnibus cauentes peccatum invidie
odii et huiusmodi et simoniam cauentes
peccata que sunt contra diuinam reuerentiam
Sine qua scilicet pace et simonia nemo videbit
deum in celesti gloria. Propter hoc dicitur de pace
Matthei 5° Beati pacifici quoniam filii dei vocabuntur
De simonia Apocalypsis 21° Non intrabit
in illam aliquod coinquinatum Et quia
sine pace et simonia nullus habet pa
cem in presenti ideo sequitur Contemplantes
ne quis desit gratie dei Gratia enim dei nulli
deest. quia deus paratus est eam dare
Sed homo peccatis deest ipsi gratie. sub
trahens se ab ipsa per contemptum peccatis et
sitatem. quia non solum vitanda est dissor
dia. sed eciam eius occasio. ideo sequitur Ne qua
radix amaritudinis sursum germinans
impediat. id est contemplantes ne aliqua
radix odii vel rancoris a corde ger
minet sursum in opere. que impediat
pacem et per illam inquinentur multi
quia ad turbacionem sequitur pacis inquinatio
multitudinis Ne quis hic apostolus monet
vitare peccata carnalia. que sunt duo
potissime scilicet luxuria et gula. que per
ficiuntur in delectatione carnali ideo dicit
Ne quis fornicator id est contemplantes
diligenter ne quis vestrum sit luxuriosus
aut prophanus id est prophano Iste est
gulosus qui de ventre suo facit deum
et de coquina templum Et quia ex gu
la. aliquis homo incidit in maiora
peccata ideo sequitur. Ut Esau qui propter unam

escam vendidit primogenita sua Hoc habetur
Genesis 25°. Ius enim primogeniture tunc temporis
habuit annexum sacerdotium. Nam hoc primoge
niti habebant speciales vestes quibus induebantur
diebus festiuis in sacrificii oblatione et in mense
benedictione et in paterne benedictionis receptione sicut
ibidem dicitur. De vestibus Esau valde bonis
quas rebecca seruabat. et ideo Esau ex gu
la incidit in simoniam vendendo spirituale.
Iacob autem non emit proprie. sed redemit vexa
cionem. sciens quod ius primogeniture sibi debebat. quod
de hoc a matre edoctus fuerat. que hoc per re
uelacionem diuinam habuerat ut dicitur Genesis 25°
Et ideo Esau merito fuit reprobatus unde sequitur
Scitote enim quoniam et postea cupiens hereditare
benedictionem reprobatus est Ysaac enim in ammi
racione extasis fuit ut habetur Genesis 27°
per reuelacionem sciuit quod a deo sibi fuerat de
[illegible] benedictionis ad Iacob. ideo ipsam non
reuocauit sed magis confirmauit et Esau
ipsi Iacob subiugauit ut ibidem unde sequitur
Non enim inuenit penitencie locum ad consequendum
ius primogeniture. quamquam cum lacrimis inquisisset
eam Lacrime enim iste non procedebant ex dolore
culpe commisse. sed solum propter dampnum temporale.
et ideo non erat vera penitencia Non enim accessistis
Superius ad vitandum malum culpe apostolus
posuit suam monicionem Hic apostolus ponit sue
monicionis racionem Ratio autem huius sumitur ex comparatione
[illegible] noui et veteris testamenti. ideo illa comparatio
primo ponitur 2° ex illa ad propositum arguitur ibi Sed ac
cessistis Circa primum sciendum quod lex fuit pedagogus
noster. ut habetur Galatas 3°. et ideo fuit quemens
punitionibus et impressis quia pedagogi terroribus
inducunt ad opera virtutis Et propter hoc quod dicitur
hic apostolus ut habetur Exodi 19 et 20 lex vetus
data fuit in terroribus et ideo apostolus primo
describit illa que fuerunt terribilia propter legem
recipienti 2° ostendit quod terribile fuit ipsi legis
latori scilicet Moyses dixit Circa primum apostolus ponit
terribilia Aliqua enim erant terribilia

visu sed ignis qui videbatur in monte et cali
go tenebrosa ex nubis densitate. ut habetur
Exo. 19. Et hoc est quod dicit Non enim acces
sistis ad tractabilem et accessibilem ignem
et turbinem et caliginem. Ignis enim qui
videbatur in monte corporalis et per quos tractabil.
et tactu cognoscibilis erat enim et in loco ter
minato et per quos accessibilis. tamen ad ipsum non
accedunt suscipientes novum testamentum. sicut
accesserunt recipientes vetus. tamen non immediate ad
ipsum sed quia certo spacio distabant. ita quod vo
cem loquentis de medio ignis intelligebant
Aliqua etiam erant terribilia auditu. scilicet procella
venti. que audiebatur in aere. et sonus tube.
et vox angeli loquentis in persona dei et quantum
ad hoc dicit Et procellam et tube sonum
et vocem verborum angeli loquentis quam qui au
dierunt excusaverunt se ne eis fieret verbum hoc
habetur Exo. 20. ubi dicitur quod filii israel terrore concus
si dixerunt moysi loquere tu nobis et audiemus
non loquatur nobis deus ne forte moriamur
Et causam huius subdit Non enim portabant quod
dicebatur. Id est non poterant sustinere prae timore Aliqua
etiam erant ibi terribilia ex comminatione acti
onis que ibi fuit data. quod si homo vel bestia tan
geret terminos constitutos interficeretur. ut habetur Exo. 19.
Et applicat autem hoc tantum ostendit de bestia dicens.
Et si bestia tetigerit montem lapidabatur
Et ideo concludit ex predictis. et ita terribile erat
quod videbatur. Notandum quod illa omnia erant in
figura. ut dicitur. 1. Cor. 10. Et ideo ista terribilia
in datione legis aliquid significabant. quia ignis
significat severitatem divine iustitie. ad puniendum
legis transgressores unde dicitur Deut. 10. Deus no
ster ignis consumens est. Turbo. austeritatem
penarum que erat in lege. Caligo velamen
legis. quia omnia erant sub figurarum velamine
procella. significat comminationem que erat in veteri
lege Sonus tube. gravitatem preceptorum Vox
verborum. multitudinem ipsorum. comminatio omnium scilicet

ptium transgressionis Moyses dixit sed
quia agit de timore legislatoris scilicet
moysi. per quod ostendit quod lex illa fuit ter
ribilis non solum hominibus imperfectis sed
etiam perfectis. quia ostendebat culpam et non
dabat gratiam propter hoc dicitur Act. 15. hoc
est onus quod nec nos nec patres nostri portare
potuimus. timor autem moysi habetur Exo. 20.
ubi agitur de datione legis Et Exo. 3. In
visione rubi. et hoc est quod dicitur Moyses
dixit. id est scriptura ostendit. exterritus sum et tre
mebundus quia ex timore faciem
suam abscondit ut ibi dicitur. Sed accessistis
Hic quantum ad secundum ostendit conditiones novi testamenti
in quo tria nobis promittuntur Primum est spes
glorie. que gloria consistit in visione clara
quantum ad intellectum et quantum ad hoc dicit accessistis
ad syon montem. id est vos qui estis conversi
per fidem katholicam accessistis in eterna spe.
ad altitudinem speculationis divine Syon
enim specula interpretatur Consistit etiam in glorie
fruitione perfecta quantum ad affectum quia ibi quie
etiam affectus. et quantum ad hoc dicit Et civitatem
dei viventis ierusalem celestem Ierusalem enim
interpretatur visio pacis Consistit enim gloria
in societate iocunda quantum ad decoris comple
mentum Et quantum ad hoc dicit Et multorum mi
lium angelorum frequentiam Secundum quod nobis
promittitur in novo testamento est participatio ecclesie
in apostolis firmata. et hoc est magnum
bonum sed ecclesie principem saluti tantum. et
quantum ad hoc dicit Et ecclesiam primitivorum
scilicet apostolorum qui fuerunt primi fructus ecclesie. et
primi fundatores eius post christum qui con
scripti sunt in celis in libro vite Tertium quod
nobis promittitur in novo testamento est familia
ritas totius trinitatis. et quantum ad hoc dicit
Et iudicem omnium deum. id est ad patrem cuius
proprium est iudicare Cum sit filius iudi
cat. hoc habet a patre ut dicitur Ioh. 5.
Pater omne iudicium dedit filio. et ad ipsum

quem accessistis per fidem et spem in futuro
pertinere. In quo tangitur familiaritas
spons(a)e sancti(e) familiaritas autem filii erga
nos tangitur in subdi(tis). Et testamenti novi
mediatorem Ihesum qui per effusionem sui
sanguinis confirmavit novum testamentum,
ut supra dictum est capitulo 9. Ad hanc autem fami-
liaritatem accedimus per baptismum in quo nobis
communicatur efficacia passionis Christi delendo
culpam et penam. Et quantum ad hoc dicit
Et sanguinis effusionem melius loquen-
tem quam Abel, quia sanguis Abel loquitur
vindictam, Genesis 4. Sanguis vero Christi loquitur
veniam, quia in effusione sui sanguinis
oravit pro transgressoribus, sicut fuit predictum
Ysaie 53. Et pro transgressoribus oravit. Videte
ne recusetis. Posita convenientia novi testamenti
et veteris, ex hoc apostolus arguit ad proposi-
tum et dividitur in 3 partes, quia primo intentionem suam
premittit, 2o ad propositum arguit ibi Si enim
illi, 3o intentum concludit ibi Itaque regnum.
In prima parte dicit sic Videte ne recusetis
loquentem. Dixerat enim quod sanguis Christi
melius loquitur quam sanguis Abel. Ideo
intendit apostolus inducere ad obediendum
huic loquenti. Loquitur enim nobis primo commen-
dando beneficium sue passionis. Threnorum 3o
Recordare paupertatis mee. 2o loquitur
exhortando ad exemplum imitationis. Prima
Petri 2o Christus passus est pro nobis vobis
relinquens exemplum. Si enim illi. Hic ar-
guit ad propositum, scilicet quod sermoni Christi sit obe-
diendum. Et dividitur in 2 partes, quia primo arguit,
2o probat quoddam suppositum in argumento
ibi Nunc autem. Circa primum facit talem ratio-
nem. Est enim obediendum voci illius
qui movet celum et terram, quam qui in
terram. Angelus autem qui loquebatur in monte
Syna movit terram, quia Exodi 19 dicitur
quod mons tremebat. Christus autem movit
celum et terram, ergo ei magis est obedi-
endum. Et hoc est quod dicitur Si enim illi non

effugerunt recusantes eum qui super terram
loquebatur, quia Iudei inobedientes angelo
loquenti in monte Syna fuerunt graviter puniti,
ut exponitur de transgressoribus veteris testamenti. Multo magis
nos qui de celo loquentem nobis avertimus,
quasi dicat: Nos qui sumus Christi sedentem ad dexteram patris
multo punienur si fuerimus inobedientes. Cuius
vox movit terram tunc. Tunc enim vox angeli
loquentis in monte Syna ut dictum est movit terram,
sed vox Christi movit celum. Aliter exponitur de voce
cuius vox movit terram, id est vox Christi, quia angelus
loquebatur in monte Syna in persona dei et per
consequens in persona Christi, quia Christus deus est, sicut verbum
preconis dicitur verbum regis. Nunc autem. Hic probat
quod Christus moveret celum, quod erat suppositum, et
probat hoc per auctoritatem Aggei 2o. Et loquitur
propheta ibi de primo Christi adventu ut manifeste patet.
Tunc enim Christus movit celum in stella nova
apparere faciens vel potius in humanitate eius
celum ascendenti patuit. Et hoc est quod dicit Nunc
autem repromittit, id est pro tempore novi testamenti, quia
licet prophetia Aggei fuit dicta tempore veteris testamenti,
erat tamen dicta pro tempore in quo Christus movit terram
in sua passione et celum in sua ascensione.
Et hoc est quod dicit Adhuc semel et ego movebo
non solum terram sed et celum. Et bene dicit semel
quia ulterius non claudetur aditus celi sicut ante
claudebatur. Et per hoc designat amotio lega-
lium que propter sui imperfectionem non introduce-
bant ad celestia. Et hoc est quod dicit Quod autem
adhuc semel dicit declarat mobilium translatio-
nem tamquam factorum, id est amotionem legalium que erant
ad tempus instituta, ut maneant ea que
sunt immobilia, id est lex nova que est dura-
tura usque ad finem mundi. Per hoc etiam intelli-
gitur celestis gloria que est simpliciter immobilis, ad
quam lex nova immediate introducit. Itaque
regnum. Hic ex predictis concludit conclusionem principaliter
intentam. Multipliciter enim declaratum est precedentibus
dicta quod promissa in novo testamento promittit
immutabilia et eterna. Nos autem sumus
participes novi testamenti. Igitur hec bona sunt.

possim⁹ si volum⁹. quia post no desinit p
missa solvendo. ni desiriam⁹ incipiendo.
et hoc est qd d̄r. Itaq3 regnum imobile sus
cipientes. Et subdit p quod possim⁹ suscipe
d̄ habemus graciam. i. hēe de facili possimus.
quia gra et virtus p ihm xp̄m fca est Ioh. i.º
per quam serviam⁹ placentes deo cu metu et
reverencia. Et subdit cam d. Etem dns de⁹
nr ignis consumens est. s. reprobor. Sed est
ignis purgans s. elector. Dr aut hic ig
nis talr. quia inferni agit ut instrumentu
divine iusticie purgans electos et puniens re
probos. Sic eni in eodem igne aur rutilat.
et palea fumat. sic eodem igne electi pur
gant. et reprobi eternaliter puniunt. scd̄m Greg. in
4.º dyalogorum. Capitulum tredecimum

Caritas fraternitatis. Supius aplus hor
tatus est eos quibus scribebat ad mala
contemnda. hic aut hortatur eos ad bona
operanda. et divi in. d. quia primo hortatur eos
ad bonum. 2.º confert eis sue oronis suffragiu
ibi. Deus aut pacis. Prima in 3.º quia primo
hortatur eos ad bonum operand quo ad proximos
2.º quo ad seipsos ibi honorabile conubium. 3.º quo
ad platos ibi mementote prepositor. Circa p̄m conside
randum. quia nullum opus est meritorium sine
caritate. ut hēt. 1. Cor. 13.º. io dicit Caritas
fraternitatis maneat in vob. Si aut vera sit.
debet ostendi in ope. Et io consequenter ostendit qualiter in opibus
debet ostendi caritas vera. Primu est recepcio hos
pitum. et quo ad hoc dicit Et hospitalitatem
nolite oblivisci. Et subdit cam d. Per hanc e
quidam placuerunt angelis hospicio receptis
hoc patz de abraham et loth Gen. 18.º et 19.º
Angelos eni apparentes in spē hominu receperunt
hospicio. credentes primo eos esse homines.
sz in fine sanxerunt eos esse angelos in psona
dei loquentes. Scd̄m in quo dz caritas ostendi est
compassio oppssor. et quo ad hoc dr memento
te vinctor tamq simul vincti. et laborante
p illor redempcione et laborante tamq
p vrā. Tertium in quo debet caritas ostendi e
subvencio pauperum et infirmor. et quo ad
hoc dicit et laborancium. s. memen
tote tamq et ipi in corpe comorantes
q. d. experiencia discentes in corpe pro
debet vos ad subvencionem alior movere.
Pm qd dr Eccli. 31.º Intellige que sunt
proximi tui ex te. Honorabile conubium hic
hortatur eos aplus ad bonum quo ad se
ipsos. et hoc est in duobus primo in re
pssione luxurie 2.º in evitacione avaricie
ibi Sint mores sine avaricia. Circa primu
sciendum quod luxuria quo ad statum hominu re
primitur p continenciam coniugalem. et hoc
est quod dicit Honorabile conubium in om
nibus. i. quo ad hominu multitudine. et tho
rus immaculatus. Per hoc excluditur
error dicencium quod actus matrimonialis
semp est cum pcco. Per hoc aut qd subdit
Fornicatores enim et adulteros iudicabit
deus. i. condempnabit. Per hoc excluditur
error dicencium quod fornicacio simplex no
est pccm mortale. quia nullus condempnabitur
ideo ni p mortale pccm. Sint mores hic
hortatur ad evitacionem avaricie. que est
radix omnium malor. d. Sint mores
sine avaricia contenti presentibus. Avarus
eni dr q. avidus eris. quia est nimis
sollicitus de cumulandis temporalibus. Et
subdit cam quare hoc no debet fieri
Ipe eni dixit solus dns Iosue 1.º Non
te deseram neq3 derelinquam qn tibi minis
trauerim. Et ex hoc debet in nob surgere
fiducia. Et hoc est qd dr Ita ut confidenter
dicamus dns michi adiutor est no timebo
quid faciat michi homo. Mementote. hic ostendit
qualiter debeant operari bonum quo ad pla
tos. et divi in. d. quia primo ostendit qualiter
se debeant hēre ad platos mortuos 2.º
ad platos vivos ibi Obedite prepositis

fima adhuc in .d. quia primo ondit qle-
s. debeant here ad bonos .2o. qualr ad
malos i. Doctrinis variis In prima pte d.
sit Mementote prepositorum vrorum, i. aplorum et
aliorum xpi discipulorum qui vobis locuti sunt
verbum dei Et quia no solum considan
da est doctrina eorum sed et vitis exempla
io sequitur Quorum intuentes exitum con
versacionis imitamini fidem Et si dicatur
non est simile de ipsis et de nob. quia
illi fuerunt xpo. pinquiores no aut nos Rndz
ep vrino. quia xpus eternalr est s.m diuini
tatem. eternitas aut consistit omni tpe
Et hoc est qd dicit Ihesus xpus heri i.
tpe ptito et hodie i. in pnti tpe et ipse
i. in futo. Et non solu hoc vlim est vex
diui. sed et aliquo mo vex humani.
que presens sit malo. tn est pncialiter
nobiscum in altaris sacrificio pt qd dr
mt. vl. Ecce vobiscum sum oibus diebus
usqz ad psummacionem sli Doctrinis variis
Hic 2m ondit quales se debeant here ad
prelatos malos s. fugiendo eorum doctrina
malam et diui in .d. p. quia primo pot
situm monitonem .2o. monicois racom ibi Ha
bemus altare In prima i. pte d. sic Doct
rinis variis et peregrinis nolite abduci i.
ext veritatem duci Doctrine varie dicu
errores et heres. quia sicut a puncto
ad punctum non est ni vna linea recta
multe aut tortuose. sic fidei veritas e
vna. Sed heres ab ea deviantes sunt
multe Dicu aut tales doctrine peregrine
quia faciunt hominem a sua patria sz
celesti gla elongari Contra istos aut
errores dat remediu. d. Optimum
est enim gra stabilire cor quia sicut
anchora firma tenens navem et in
veritate stabilem Hoc aut no conferebat
observacio legalium que gratiam no con
ferebat ppter hoc se. Non escis que
non profuerunt ambulantibus in eis
Escas hic vocat observaciones legales.

quia ibi phibebant usus aliquorum ciborum.
talis aut observacio fuit mortua a tempore
passionis xpi. sz mortifera post pdicaciones
evangelii et ideo bn dicit aplus que no pro
fuerunt ambulantibus in eis Et hoc dicit
contra illos qui tn evangelio volebant servare
legalia Habemus altare Hic reddit sic
monicois racom et diui in .d. q. primo facit qd
dcm est .2o. concludit quasdam pclusiones ex dictis
ibi Exeamus igitur Circa primum considandum
q. ad apli subtile sumit ex veti testamento
Ad cuius intellem sci. q. in festo expiacois
offerebatur sollempne sacrificium qd fuit figura
immolacois xpi ut supra dcm est. Offerebatur
aut vitulus et hircus. cuius sanguis a
summo sacerdote inferebatur intra sancta sanctorum ut
supra dcm est. 9o. ca. Carnes aut no come
debantur ab offerentibus quia erat hostia pro
pctis sacerdotum pt qd carnes extra castra con
burebantur. Hircus aut et vitulus figura
bant xpm ppter similitudinem carnis pcti Sang
uis aut eorum illatus int sancta sanctorum signabat
q. p sanguinem patet nob ingressus ad celu
Combustio vo hostie extra castra signabat pas
sionem xpi ventura extra portam ciuitatis Et qt
sacerdotes legales no comedebant hostiam
illam signabat q. observantes legalia cum
evangelio no hnt in effectu passionis xpi ptem
s.m qd dr Gal. v. Si circumcidimini xpus vob
nichil proderit. et hoc e qd dicit aplus
Habemus altare i. crucem in qua xpus oblatus
est de quo ede no hnt ptatem qui taber
naclo deserviunt quia illi qui legalia cus
todiunt. qd designat in servitute tabnacli.
no hnt ptem in efficacia passionis xpi
Et subdit figuram hoc designantem .d. Quorum
enim animalium infertur sanguis pro pctis in sca
pontificem i. vituli et hirci. qui immola
bantur in die expiacois horu corpora creme
bantur extra castra quia offerebant pro pctis
sacerdotum et ipsi ppter qd a. figurati crederet
sigr. et ihesus ut sanctificaret p suum sangne

ipsum extra portam passus est. quia locus cal-
uarie ubi christus crucifixus est fuit extra ciuitatem
ierusalem ut habetur Ioh. 19. Exeamus. hic ex dictis
finaliter concludit duas conclusiones. primam ponit ibi Per
ipsum ergo. Circa in parte precedenti dictum est quod lega-
lia non proficerent obseruantibus ea. maxime quia figura
passus est extra portam. ideo concludit dicens
Exeamus igitur ad eum extra castra. id est extra obserua-
tiones legales. improperium eius portantes. supple
ratum enim fuit christo a iudeis quod non custodierit
legem. secundum quod dicitur Ioh. 9. Non est hic homo
a deo qui sabbatum non custodit. Et simile fuit im-
peratum paulo et eius sequacibus. improperi-
tum enim ut habetur Act. 21. Audierunt de te quod discessi-
onem doceas a moyse etc. Et subdit causam
quare a legalibus sit exeundum. dicens. Non
enim habemus hic manentem ciuitatem. id est stabilem
mansionem in legis obseruationibus. que fuerunt im-
posite solum ad tempus. ut supra dictum est ca. 9. Sed
futuram inquirimus. id est gloriam celestem ad quam
inducit lex noua. unde per superdicta Per ipsum ergo
hic ponit secundam conclusionem. Dictum est quod sacrificia ue-
teris legis non erant deo accepta quia erant
carnalia. ideo concludit quod deo offerendum est spiritu-
ale sacrificium per ihesum christum qui est sacerdos noster
Et hoc est quod dicit Per ipsum ergo offeramus hostiam
laudis semper deo etc. Non sit quod omne sit of-
ferendum. sed quia ad sacrificia legis non est ad-
tendendum. Ostendit etiam ultimo quod aliud sacrificium
est deo offerendum. scilicet elemosina in sustentationem
indigentium. dicens. Beneficentie autem et communionis
nolite obliuisci. Et causam hic ostendit per communicationem
bonorum in unitate. Et subdit causam quare tales
hostie sint offerende deo. dicens. Talibus enim hostiis
promeretur deus. non autem sacrificiis legalibus
Obedite prepositis. hic ostendit qualiter se de-
beant habere ad prelatos uiuos et diuiditur in duas. primo
quia primo ostendit qualiter se debeant habere ad a-
lios prelatos. secundo ad ipsum paulum scribentem ibi Ora-
te pro nobis. Circa primum sciendum quod corpora inferiora que
reguntur per superiora subiecta sunt eis in duobus
scilicet in situ et motu. quia elementa reuoluuntur
motu orbis. secundum illam partem que exce-
dit altitudinem montium. ut habetur 1º metheororum.
Eodem modo homines inferiores suis supe-
rioribus debent obedientiam. ut ad eorum
imperium moueantur. et reuerentiam eis ex-
hibeant. Et hoc est quod dicitur. Obedite preposi-
tis uestris et subiacete eis. Et subdit ad hoc
duplicem causam. primam autem ex nobilitate
officii. quia prelati presunt in spiritualibus
que temporalibus preferuntur. quanto anima melior
est corpore. Et hoc est quod dicitur. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus uestris
reddituri. Secundam uero causam ex modo exercendi officium.
quia cum inferiores bene obediunt. officium
prelationis delectabile est superioribus et utile
inferioribus. Si autem male obediunt. grauiter
euenit. et hoc est quod dicit Ut cum gaudio
hoc faciant et non gementes. hoc enim non
expedit uobis. hoc patet per exemplum chore et
sociorum eius qui rebellantes moysi a terra
fuerunt absorpti Num. 16. Orate pro nobis
hic ostendit qualiter se debeant habere ad
ipsum paulum. Non enim erat apostolus iudeorum
et ideo non petit ab eis obedientiam. sed petit
ab eis illud ad quod tenentur omnes fideles
scilicet orationis suffragium. dicens. Orate pro nobis
Et si hoc petebat paulus qui de gratia
dei erat certificatus. multo fortius debet
hoc petere quicumque alius. quantumcumque sit sanctus
Sed quia possent dicere illi quibus scribebat
Non debemus pro te orare quia tibi non
ualet. cum doceas discessionem a legalibus
ideo hoc remouet. dicens. Confidimus enim quod
bonam conscientiam habemus. precepta docendo
in omnibus bene uolentes conuersari. id est desideran-
tes bona conuersatione. Et subdit etiam aliam
causam quare petit orationis suffragium. dicens
Amplius autem deprecor uos hoc facere. id est pro
me orare. quod celerius restituar uobis. quia
ab ierusalem fuerat ductus romam uinctus
ut habetur Act. 26. uel aliter. quia si liberatus
esset a carcere intendebat iterum uisitare
iudeos qui erant in hispania. quos scripsit

hanc epistolam secundum aliquos ut dictum est sup
in prologo huius operis Deus aut hic ultimo
apostolus confert ipsis sue oracionis beneficium.
et diuiditur in duas partes quia primo ponit suam
oracionem 2° format suam peticionem ibi Rogo
aut vos In prima parte optat eis beatitudinem.
que non datur nisi a deo et in merito gratie que
hominem habilitat ad beatitudinem Et hoc
est quod dicitur Deus aut pacis quia pax dei
est vnire corda in sit vnitas prima
Qui eduxit de mortuis dominum ihesum christum
et hoc est in virtute pastorem magnum
ouium i. simplicium et innocentium qui
ipse sunt de christo grege in sanguine i. per sanguinem.
quia christus per meruit resurrectionem et exaltacionem
per suam passionem testamenti eterni i. testamenti
noui quod confirmatum est sanguine christi Et dicitur
eterni quia eterna promittit aptet vos in omni
bono ut faciat voluntatem eius Bene
enim aptitudo potencie ad bene operandum poli-
tice est per habitus virtutum politicarum
sicut aptitudo eius ad opera meritoria est per
habitum gracie et virtutum infusarum quas deus
operatur in nobis Ideo sequitur faciens in vobis
quod placeat coram se per ihesum christum Et quia
per christum est diuinitus consequimur graciam sicut
per causam principalem agentem Bone vero humanitatis
sicut per causam instrumentalem quietam
Rogo aut Hic format suam peticionem et
diuiditur in duas partes quia primo facit quod dictum est 2°
complet suam epistolam ibi Salutate omnes
Circa primum duo facit primum prosequitur dicens
Rogo aut vos fratres ut sufferatis i. paciente
patiamini si aliqua scripsi vobis increpando que
hec sunt ad correccionem et bonum ideo
magis debet esse ad solacium et propter hoc
subdit verbum solacii Consequenter excusat se de
scripture breuitate quia breuis est ista epistola
respectu materie contente tamen ibi omnia misteria
veteris legis breuiter tanguntur unde exponit
dicit Et hoc est quod dicit Etenim paucis
i. valde paucis verbis scripsi vobis Scri-
bebat enim hominibus scientibus legem et ideo
non oportebat eis omnia explicare Aliud petit
apostolus pronunciando epistole dicitur Cognoscite fratrem nostrum
thimotheum i. grate et amicabiliter recipite illum
dimissum i. iterum missum per utilitate vestra cum
quo si celerius venerit videbo vos Hoc enim dis-
ponebat apostolus facere supposita diuina permissione
Nondum enim quod thimotheus erat circumcisus et ex matre
iudea ut Actuum 16° Ideo per ipsum apostolus epistolam
misit ipsis iudeis ut esset ipsis magis gratiosa
Ideo per hominem gentilem et incircumcisum noluit eam
mittere quia iudei consorcium gentilium abhorre-
bant ut habetur Actuum 10 et 11° Salutate hic ultimo
apostolus complet epistolam suam que debet ter-
minari in salutacione ideo dicit Salutate omnes
prepositos vestros i. apostolos quorum aliqui supervive-
bant vel secundum christum quod prepositos hic vocat episcopos qui
sunt successores apostolorum in ecclesia dei ut habetur
in glosa Luce 10 et in decretis dis. 21 capitulo In nouo
testamento et omnes sanctos i. alios eciam ministros
istos non intendebat apostolus instruere quia non
indigebant Sed salutat eos per illos quibus
scribebat Salutat et illos quibus scribebat
ex parte conuersorum ad fidem qui erant in ytalia
ibi Salutant vos omnes fratres qui sunt in ytalia
Et in fine quasi pro sigillo confirmacionis
ponit Gracia dei cum omnibus vobis amen
i. confirmet in presenti et in futuro prestante domino
nostro ihesu christo Cui est honor et gloria in secula
seculorum Amen.

Hec dicta compilata sunt per venerabilem
Nicolaum de lyra Sacre theologie magistrum
Super Epistolas Pauli ad laudem et
honorem Sanctissime trinitatis Et glo-
riosissime dei genitricis marie virginis
Necnon beati pauli apostoli omniumque sanctorum
et electorum dei ac ad erudicionem et utilem
informacionem omnium intuencium et precipue
sacerdotum. horum itaque inspectoribus
et perlectoribus gaudium cum pace et
emendacionem vite et spacium vere penitencie
tribuat christus eterne glorie Amen
Sequitur Registrum super epistolas pauli.

Dominica prima in adventu domini E. Scientes quia
hora est iam nos. Ro. 13°.
Dominica secunda E. Quecumque scripta sunt. Ro. 15°.
Dominica 3a E. Sic nos existimet homo. 1. Cor. 4°.
Sabbato epistola Rogamus vos per adventum. 2. Thess. 2°.
Dominica 4a E. Gaudete in domino. Philipp. 4°.
In vigilia nativitatis domini E. Paulus servus
Christi. Romanos. 1°.
In gallicantu E. Apparuit gratia. Tyti. 2°.
In aurora E. Apparuit benignitas. Tyti. 3°.
In publica missa E. Multifarie. Hebr. 1°.
Dominica infra octavam domini E. Quanto tempore. Gal. 4°.
In octava nativitatis domini E. Postquam venit fides. Gal. 3°.
In vigilia epiphanie E. Omnium quicumque. Ro. 3°.
Dominica prima post epiphaniam E. Obsecro vos. Ro. 12°.
Dominica 2a E. Habentes donationes. Ro. 12°.
Dominica 3a E. Nolite esse prudentes. Ro. 12°.
Dominica 4a E. Nemini quicquam debeatis. Ro. 13°.
Dominica quinta E. Induite vos sicut electi. Colos. 3°.
Dominica in lxx E. Nescitis quod hii qui in. 1. Cor. 9°.
Dominica in lx E. Libenter suffertis. 2. Cor. 11°.
Dominica in l E. Si linguis hominum. 1. Cor. 13°.
Dominica in xl E. Hortamur vos. 2. Cor. 6°.
Sabbato E. Rogamus vos corripite. 1. Thess. 4°.
Dominica 2a E. Rogamus vos et obsecramus. 1. Thess. 4°.
Dominica 3a E. Estote imitatores. Eph. 4°.
Dominica 4a E. Scriptum est quoniam Abraham. Gal. 4°.
Dominica 1a in passione [?] iudica E. Christus assistens. Hebr. 9°.
Dominica palmarum E. Hoc enim sentite. Philipp. 2°.
In cena domini E. Convenientibus. 1. Cor. 11°.
In vigilia pasce E. Si consurrexistis. Colos. 3°.
In die sancto pasce E. Expurgate vetus. 1. Cor. 5°.
Post octavas pasche Epistole pauli
Feria quarta dominice prime E. Obedite prepositis. Hebr. 13°.
Feria 6a E. Divitibus huius seculi. 1. Thimo. 6°.
Feria 6a 2e dominice E. Certus sum ego de vobis. Ro. 15°.
Feria 4a 4e dominice E. Omnes vos filii lucis. 1. Thess. 5°.
In vigilia ascensionis E. Unicuique nostrum. Eph. 4°.
Feria 4a post dominicam Exaudi E. Videte quomodo. Eph. 5°.
Feria 6a E. Unusquisque in qua vocatione. 1. Cor. 7°.
Infra octavam penthecostes Sabbato E. Iustificati. Ro. 5°.
Feria quarta post octavam penthecostes Si quis putat prudens. 1. Cor. 14°.

Feria 6a post octavam penthecostes Dico vobis adhuc. 2. Thess. 2°.
De sancta trinitate E. O altitudo. Ro. 11°.
Feria quarta post E. Mortificate membra. Colos. 3°.
Feria 6a E. Abraham credidit deo. Gal. 3°.
Feria 6a 2e dominice E. Arbitramur iustificari. Ro. 3°.
Feria 4a 3e dominice E. Omne quodcumque facitis. Colo. 3°.
Dominica 4a E. Existimo enim quod non. Ro. 8°.
Feria 4a E. Non cesso gratias agere. Eph. 1°.
Feria quarta quinte dominice E. Obsecro primum. 1. Thimo. 2°.
Dominica 6a E. Quicumque baptizati. Ro. 6°.
Feria quarta E. Hebreus [?] patrum per quem. Hebr. 12°.
Dominica septima E. Humanum dico. Ro. 6°.
Feria quarta E. Nichil dampnationis est. Ro. 8°.
Dominica octava E. Debitores sumus non carni. Ro. 8°.
Feria quarta E. Cum enim adhuc peccatores. Ro. 5°.
Feria 6a E. Videte ne forte sit. Hebr. 3°.
Dominica 9a E. Non simus concupiscentes. 1. Cor. 10°.
Feria quarta E. Nescitis quoniam qui in Christo. Ro. 6°.
Dominica 10 E. Scitis quoniam cum gentes. 1. Cor. 12°.
Feria quarta E. Non omnis caro. 1. Cor. 15°.
Feria 6a E. Cum essetis aliquando alienati. Colo. 1°.
Dominica undecima E. Notum vobis facio. 1. Cor. 15°.
Feria quarta E. Nescitis quoniam corpora vestra. 1. Cor. 6°.
Feria 6a E. Cum liber essem ex. 1. Cor. 9°.
Dominica 12 E. Fiduciam talem habemus. 2. Cor. 3°.
Feria quarta E. Non enim vosmetipsos. 2. Cor. 4°.
Feria 6a E. Fugite ab ydolorum. 1. Cor. 10.
Dominica 13 E. Abrahe dicte sunt promissiones. Gal. 3°.
Feria quarta E. Scimus quoniam si terrestris. 2. Cor. 5°.
Feria 6a E. Cum gratiarum actione. 1. Thess. 5°.
Dominica 15 E. Spiritu ambulate. Gal. 5°.
Feria quarta E. Nolite iugum ducere. 2. Cor. 6°.
Feria 6a E. Presbiteri qui bene presunt. 1. Thimo. 5°.
Dominica 14 E. Si vivimus spiritu. Gal. 6°.
Feria quarta E. Gratias agentes deo. Colos. 1°.
Feria 6a E. Considerate apostolum. Hebr. 3°.
Dominica 16 E. Obsecro vos ne deficiatis. Eph. 3°.
Feria quarta E. Videte ne quis vos decipiat. Col. 2°.
Feria 6a E. Si qua consolatio in Christo. Philipp. 2°.
Dominica 17 E. Obsecro vos ego vinctus. Eph. 4°.
Sabbato E. Tabernaculum factum est. Hebr. 9°.
Dominica 18 E. Gratias ago deo meo. 1. Cor. 1°.
Feria quarta E. Os nostrum patet. 2. Cor. 6°.
Feria 6a E. Nescitis quoniam iniqui regnum dei. 1. Cor. 6°.

Et feria sexta E. De temporibus et
momentis. 1. Thessalon. 5°.

Dnica 19. E. Renouamini spiritu mentis. Eph. 4°
fria quarta. E. State et tenete tradi. 2 thess. 2°
Dnica 20. E. Videte quomodo caute. Eph. 4°
fria quarta. E. Denunciamus vobis. 2 thess. 3°
Dnica 21. E. Confortamini in dno. Eph. 6°
fria quarta. E. Nichil intulimus. 1 thimo. 6°
fria 6a. E. Regnauit mors. Ro. 4°
Dnica 22. E. Confidimus in dno ihu. philipp. 1°
fria quarta. E. Finis precepti e caritas. 1 thio. 1°
fria 6a. E. Dico i et testificor. Eph. 4°
Dnica 23. E. Imitatores mei estote. phil. 3°
fria quarta. E. Noli erubescere testimonium. 2 thio. 1°
fria 6a. E. probate quid sit beneplacitum. Eph. 4°
Dnica 24. E. Non cessamus pro vobis orantes. Col. 1°
fria quarta. E. Nolo vos ignorare misterium. Ro. 11°
fria 6a. E. Infirmum in fide assumite. Ro. 14°

Sequitur de sanctis eple pauli

In inuentione sancti crucis. E. Confido de vobis. Gal. 5°
De sancto paulo. E. Notum vobis facio euangelium. Gal. 1°
In octava aplorum. E. Deus personam hominis non. Gal. 2°
De sancto laurencio. E. Qui parce se. 2 Cor. 9°
De sancto clemente. E. Fratres mei karissimi. phi. 4°
De sancto andrea. E. Corde creditur. Ro. 10.
De apostolis. E. Benedictus deus et pater. Eph. 1°
De apostolis. E. Jam non estis. Eph. 2°
De apostolis. E. Scimus quoniam diligentibus. Ro. 8°
De apostolis. E. Spectaculum facti. 1 Cor. 4°
De martiribus. E. Rememoramini pristinos. hebr. 10.
De martiribus. E. Sancti per fidem. hebr. 11°

De vno martire.

Epla. Nemo deo militans. 2 thio. 2°
E. Benedictus deus et pater. 2 Cor. 1°
E. Memor esto ihesum xpm. 2 thio. 2°

De confessore et pontifice.

Epla. plures facti sunt sac. hebr. 7°
E. Omnis pontifex. hebr. 5°
E. Doctrinis variis. hebr. 13°

De confessore non pontifice

Epla. Testificor coram deo. 2 thio. 4°
De virginibus. E. De virginibus preceptum. 1 Cor. 7°
E. Qui gloriatur in dno. 2 Cor. 10.
In dedicatione. E. Vt sapiens architectus. 1 Cor. 3°

~~Epla eiusdem lectorem~~
De sancta cruce. E. Hoc enim sentite in vobis. philipp. 2°
De mortuis. E. Nolumus vos ignorare. 1 thess. 4°
E. Sicut in adam omnes mo. 1 Cor. 15°
E. Ecce misterium vobis dico. 1 Cor. 15°

Numerus eplarum

Romanos
Corinthios due eple
Galathas
Ephesios
philippenses
Colocenses
Thessalonicenses due eple
Thimotheum due eple
Titum
philemonem
hebreos

fria 6a dnice prime in aduentu. E. Loquebar que dei litteras
fria 6a dnice 2e in aduentu. E. Nos omnes reuelata. 2 Cor. 3°
fria 4a dnice prime post epiphaniam. E. Scimus quoniam quecumque. Ro. 3°
fria 6a eiusdem dnice. E. Nolite deficere. 2 thess. 3°
fria 4a dnice 2e. E. Audientes dispensacionem. Colon. 1°
fria 6a eiusdem dnice. E. Fidelis sermo. 1 thimo. 4°
fria 4a 3e dnice. E. Fidelis sermo. 1 thimo. 1°
fria 6a eiusdem dnice. E. Bonum est homini. 1 Cor. 7°
fria quarta dnice quinte. E. Sicut per unum delictum. Ro. 5°
fria 6a eiusdem dnice. E. Oracioni instate. Colon. 4°
fria quarta quinte dnice. E. Videte vocacionem. 1 Cor. 1°
fria 6a eiusdem dnice. E. De caritate fraternitatis. 1 thess. 4°
fria quarta in lxx. E. festinemus ingredi. hebr. 4°
fria sexta in lxx. E. Vt amplius iam non simus filii. Eph. 2°
fria quarta dnice in lx. E. Recogitate. hebr. 12°
fria sexta in lx. E. Nos desolati. 1 thess. 2°
Feria quarta dnice 24e post penthecosten. E. Gracias
agere debemus. 2 thessalo. 1°
Feria sexta eiusdem dnice. E. Habentes
itaque fiduciam. hebr. 10.

Corde credit ad iusticiam Ro x
Deus possedit me inicio Pro viij
Stephanus plenus gratia Act vij
Vidi supra montem syon agnum Apok xiiij
Paulus adhuc spirans Act viiij
Hec dicit dominus deus Ecce ego mitto angelum Mal iij
Petrus apostolus ihesu christi j pet j°
Egredietur virga de radice yesse ys xj
Locutus est dominus ad achas ys vij
Stabunt iusti in magna
Confido de vobis in domino Gal v^to
Audite insule et attendite ys xlix
Misit herodes rex Actuum xij
Ecce iste venit saliens Cant ij
Mulierem fortem quis inveniet Pro 3j
Sic per unius delictum Ros v^to
Qui parce seminat 2 Cor 9
In omnibus requiem quesivi Eccli xxiiij
Ego quasi vitis Eccli xxiiij
Unicuique data est gratia Ephes iiij
Significavit deus que oportet Apok j
Ecce ego iohannes Apok vij
Qui timet deum Eccli xv
Beatus vir qui inventus est sine Eccli xxxj
Beatus homo qui invenit sapientiam Pro iij
Beatus vir qui in sapientia morabitur Eccli xl
Iustus cor suum tradet Eccli 39
Iustorum anime in manu Sapie iij
Iusti autem in perpetuum Sapie v^to
Reddet deus mercedem Sap x
Lingua sapientum ornat Pro xj
Expectatio iustorum leticia Pro x
Sancti per fidem Heb xj
Ecce sacerdos magnus Eccli xliiij
Dilectus deo et hominibus Eccli xlv
Iustum deduxit dominus Sap x
Optavi et datus est michi Sap vij
Confitebor tibi domine rex Eccli lj
Sapientia vincit maliciam Sap viij
Scribe beati mortui Apok xiiij
Vir fortissimus iudas 2 Mach xij
Surge illuminare iherusalem ys lx

Ad usum Fratris Joachim Guerrini de Montefegatesio O.S.F.

Winstediae mens. Februarii A.D. 1873

Epistolae